

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Historický ústav ČSAV — Numismatická komise

NUMISMATICKÝ

SBORNÍK

VIII

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědecká redaktorka prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová DSc.

Členové Numismatické komise:

Ing. dr. František Cach, dr. Karel Castelin, akademik Josef Dobiáš, doc. dr. František Graus,
DSc, člen korespondent ČSAV, prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová, DSc. a dr. Josef Petřtyl

NUMISMATICKÝ SBORNÍK VIII

Řídí

Emanuela Nohejlová-Prátová

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

PRAHA 1964

VÝZNAMNÝ PŘÍNOS K DATOVÁNÍ KONCE DOBY
STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ V ČECHÁCH

(Tab. I a II)

Profesorce Em. Nohejlové-Prátové

Nález podivuhodné a v Čechách dosud ojedinělé spony s obdélníkovitou záhlavní destičkou a s „barokní“ nožkou, získané v Libochovicích nad Ohří z hrobu, v němž prý byl nalezen také dnes už nezvěstný meč, podnítil mne před 14 lety ke studii,¹⁾ která nakonec vyústila v tezi, že „merovejská“ kultura v Durynsku i v Čechách končí počátkem 7. stol. K takovému výsledku vedly tehdejší zkušenosti teoretické i poznatky, jaké poskytovaly do té doby známé nálezy. V našich zemích nebylo však dostatečných opor k vybudování vlastního chronologického rozdělení: způsoboval to zvláštní ráz našich nálezů, velmi troskovitých a na uzavřené nálezové celky nápadně chudých, vylupování hrobů, které až neuvěřitelně často postihovalo hřbitovy z této doby po Čechách, neodborné nebo nedosti pečlivé, často jen záchranné výzkumy nebo akce, z nichž nezbyl ani jediný plán většího pohřebiště, různá poškození, zpřeházení nebo také dokonce zničení památek a sbírek za druhé světové války.

Z Čech máme bezpečně ověřené zatím jen tři kostrové hroby datované mincemi, ale jejich náplň neobsahuje mnoho charakteristického. V nejstarším — v Radotíně²⁾ západně Prahy — byl nalezen aureus císaře Arkadia (395—400), zlatá přezka a tři střepy skleněného poháru. Zda k tomuto hrobu patřil také skleněný pohárek a dutý bronzový závěsek, které byly nalezeny v místech hrobu teprve za několik měsíců, není zcela jasné. Nejvýznamnější je bohatý hrob z Měcholup u Žatce,³⁾ který datuje solidus císaře Konstantina III. (407—411), výborně zachovaná a převzácná ražba trevírské mincovny. Mezi milodary hrobu bylo několik šperků z drahých kovů, které navazovaly na nádheru podunajských hrobů. Tak právě zde byl nalezen — v Čechách dosud jediný — závěsek ze zlatého plechu ozdobený almandiny, získány zvláštní spony obdélníkovité záhlav-

¹⁾ B. Svoboda, Spona ze Solan, Památky-Pravěk XLIII 1947/8, 105 sl., 108.

²⁾ L. Jansová, Nové merovejské nálezy v Národním museu, Pam. arch. XXXIV, 1924/25, 468 sl.

³⁾ H. Preidel, Ein völkerwanderungszeitliches germanisches Frauengrab aus Michelob, IPEK 13 A 1940—1941, 108 n. poslední J. Werner, Kriegergräber aus der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts zwischen Schelde und Weser, Bonner Jhb. 58 1958 400, obr. 21 n.

ní destičky a lichoběžníkovité nožky, jejich výzdoba provedená vrubořezem i drobné nálitky po stranách nožky hned pod lučičkem ukazují na původ předloh z Podunají stejně jako hmotný stříbrný náramek a obdélníkovité stříbrné kování, na jehož plochách je rozehrána hra hlubokých stínů a ostrých světél v klínovitých zářezech vrubořezu, barevné střídání stříbrných pásů, tmavých vbíjených vzorů, pozlacených a niellovaných plošek a ploch.

Aureus císaře Prokopia Anthemia (467—472) datuje 26. hrob v Záluží u Čelákovic, s bohatým náhrdelníkem, s esovitou sponou, jejíž plochy jsou rozryty vrubořezem a jejíž střed zdobí krásně provedený meander a s mísovitou nádobou dvojkónického těla a nálevkovitě rozevřeného hrdla. (Tento hrob budu publikovat v připravované souborné práci.)

Doba určená mincemi nezasahuje ani celý průběh doby stěhování národů ani není dána možnost jejího členění; obsah mincemi datovaných hrobů neposkytuje opory pro datování aspoň nejhlavnějších typů nádob, ozdob, zbraní nebo náradí, protože náhoda tomu chtěla, že takové významné typy nebo druhy památek v našich hrobech s mincemi nebyly nalezeny.

Těmto nesnázím se chtěl pokud možno vyhnouti Joachim Werner, když sbíral a vykládal nálezy hrobů s mincemi v někdejší Austrasii.⁴⁾ Své třídění takových nálezů, a tím také celé doby stěhování národů ve střední Evropě, založil na široké základně, opíraje se o nálezy mincí vydaných vládci západního i východního Říma, o jejich napodobeniny a o ražby domácích velmožů v době stěhování národů, o velké změny v cestách světového obchodu, když bylo opět navázáno obchodní spojení střední Evropy s Itálií po vpádu Langobardů roku 568, a po jejich míru s Franky r. 591, o výrobky uměleckého řemesla, jeho techniku a styl. Pokud mohl a pokud to stav památek dovozoval, snažil se pozorovat všechny stránky a složky hmotného odkazu tehdejší doby, aby co možno nejdokonaleji zmenšil, případně vůbec vyloučil prvek náhody, který se projevuje v nestejném složení výbavy hrobů, datovaných mincemi. Poněvadž hroby podle mincí časově blízké neobsahují vždycky předměty stejného smyslu a účelu, není vždy dobře možno podle hrobů s mincemi sestavit přehled vývoje vybraného předmětu. Jiný druh nesnází je působen tím, že hroby obsahující mince tvoří někdy časový sled značně nepravidelný a pro požadavky a účely archeologa leckdy nevýhodný; často se v určitém období nálezy hromadí, jindy opět pro delší čas doklady chybí. Konečně chtěl J. Werner oslabit stále ještě nevyjasněný — a jak uvidíme, sotva jedním pravidlem se řídící nebo postižitelný — problém krátké či dlouhé chronologie mincí, neboli problém délky oběhu nebo uschování mince, příp. jejích období, před uložením do hrobu. Souhrn nebo zásahy těchto činitelů mohou způsobit, že stupně vývoje všech důležitých složek kulturního inventáře nemusí být v hrobech s mincemi vždy stejnoměrně a tak vhodně

⁴⁾ Münzdatierte austrasische Grabfunde, Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Berlin und Leipzig 1935, 5 sl.

zastoupeny, aby bylo z nich možno vyčísti časový sled a rozvržení celého vývoje. Teprve přibrání všech uvedených součinitelů může rozevřít obraz aspoň do určité míry úplný a oproštěný od prvků náhodnosti, jak to dovoluje rozsah a obsah materiálu kdysi v hrobech ukládaného nebo stav výzkumu. Cesta navržená J. Wernerem vycházela tedy z podstaty a z vypovídacích možností materiálu, vlastních jeho typům i nálezovým celkům. Ovšem ani tento pokus nezůstal bez příměsi jinorodého prvku, skutečností získaných jinými metodami, když dokazoval, že teprve obsazení severní části Itálie Langobardy r. 568 a jejich mír s Franky 591 umožnily živější styky a spojení Itálie se zaalpskými oblastmi severně Alp, a když za přední důsledky toho prohlašoval opětné zavádění jemných zlatnických technik v dílnách franských šperkařů, dovoz určitých druhů bronzových nádob a podobně.

Vedle systému J. Wenera, vybudovaného v podstatě na uvedených zásadách, ale opírajícího se o cizí oblasti a zabírajícího období od 450 až do konce 7. stol., kam také svým charakterem patřila jen velmi malá část nálezů z Čech, bylo tehdy velkou oporou mohutné dílo Herberta Kühna,⁵⁾ který celé bohatství spon rozdělil podle celkového tvaru a podle výzdoby do řady typů, vysvětlil jejich původ a mnohdy také vzájemné vztahy a podle nálezů s mincemi nebo podle jiných příznačných nálezových společenství pak určoval datování; jeho kriteria umožňovala vyhledat počátek výskytu a dobu trvání nebo oblíbenosti. V řadě přípravných studií a potom souborně ve své knize, která vyšla za války, stanovil dvě velká období ve vývoji spon: 450—550, kdy převládala výzdoba vrubořezem v meandrovitých nebo úponkovitých vzorech, a úsek 550—600, kdy místo dřívějších motivů zaujal pletenec a I. zvěrný styl.

Další bádání však provedlo několik korektur. Poznalo se, že technika vrubořezu a příznačné vzory, úponka a meander, pronikaly na germánské šperky už od počátku 5. stol.,⁶⁾ a J. Werner doložil řadou příkladů,⁷⁾ že pletenec, prvek výzdoby na malbách nebo mosaikách dávno a dobře známý, si osvojily šperkařské dílny v dolním Bavorsku, v Čechách a v západních Uhrách hned od prvních desetiletí 6. stol. Tato zjištění byla důvodem k podstatnému snížení datování proti představám, jaké jsem navrhoval r. 1942 a ještě ve zmíněné studii o sponě ze Solan. Nedávno předložili svá rozpracování chronologických systémů K. Böhner⁸⁾ pro oblast trevírskou a B. Schmidt pro střední Německo.⁹⁾

⁵⁾ Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in der Rheinprovinz, Rheinische Forschungen zur Vorgeschichte IV, Bonn 1940.

⁶⁾ K tomu B. Svoboda, Šperky z XXXII. hrobu ve Smolíně, Pam. arch. XLVIII, 1957, 478, kde je také uvedena starší literatura.

⁷⁾ Ornamentacion de guerdas trenzadas en la joyeria Visigoda del tiempo de las invasiones, Corona de estudios... Madrid 1941, 347 sl.

⁸⁾ Die fränkischen Altertümer des Trierer Landes, Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, Berlin 1958.

⁹⁾ Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa, Halle/Saale 1961, 7 sl. (dále cituji Mitteleuropa).

Ale jejich pomocí nemůžeme v Čechách bezvýhradně užívat. Ve vzdálené nám oblasti okolo Trevíru, v okolí někdejšího sídla císařů z pozdní doby Imperia, byly podmínky v kořenech tradice a v jejím vývoji zcela jiné než u nás; přes mnohé společné rysy a styčné body se středním Německem shledáváme v Čechách několik zvláštních zjevů, daných např. také blízkostí Podunají. Proto nutno nálezy z Čech rozbírat s přihlédnutím k jejich zvláštní situaci uprostřed Evropy; při neznalosti rozložení hrobů na všech téměř pohřebištích nemůžeme používat metody horizontální stratigrafie.

1 Honorius (395–423), m. Milán 2 Valentinianus I (364–375), m. Thessalonika (364/365)

Po změnách některých kriterií a po snížení datování o půl století bude patrně záhodno, abych kontroloval své tehdejší důvody a vyložil dnešní pojetí. Tehdy v r. 1942 i 1948 jsem ještě neznal krásnou sponu z 5. hrobu ve Várpalotě u Veszprému v Maďarsku.¹⁰⁾ Překvapující shody s naší sponou z 5. hrobu v Záluží (*tab. II, 9*) shledáme ve výzdobě záhlavní destičky i patky, jejíž střed tvoří obdobné, jen trochu menší a nikoli tak pravidelně pracované obdélníkovité pole vyplněné almandinem. Také provedení zvířecí hlavy na patce je hrubší než u spony ze Záluží: niellování je nahrazeno rýhami a oči, daleko větší než na sponě z Čech, vyznačeny zářezy. Změnil se také tvar jazyka: není to už článek elegantně obloukovitých hran, ale prostý, skoro obdélníkovitý výběžek, do něhož je zasazeno podstatně menší lichoběžníkovité políčko inkrustované červeným granátem. Když jsem připravoval r. 1942 první hodnocení spony ze Záluží,¹¹⁾ nemohl jsem ještě znát ani ostatní obsah hrobu z Várpaloty (terčovitě spony vykládané almandiny a přezka se štítkem na dolním konci jazýčku), který svědčí pro datování do konce první poloviny 6. stol., jak upozornil l. c. I. Bóna a G. Mildemberger.¹²⁾ Správnost tohoto datování lze ověřit také dvojicí spon ze

¹⁰⁾ I. Bóna, Die Langobarden in Ungarn, Acta Arch. Hung. VII 1956, 187, 207, t. XXVIII: 1, 2.

¹¹⁾ Einige Edelmetallfibeln der Völkerwanderungszeit aus Böhmen, IPEK 15/16 1941–42, 102 n, t. 45: 2.

¹²⁾ Die germanischen Funde der Völkerwanderungszeit in Sachsen, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 2, Leipzig 1959, 107 s přísl. doklady.

149. hrobu v Köln-Müngersdorfu,¹³⁾ na nichž vidíme obdobný stupeň stylisace ornamentu; tím je obsah hrobu datován do doby okolo poloviny 6. stol. Je zajímavé, že v (6.) hrobě mistra-klenotníka v Poysdorfu v Dolních Rakousích¹⁴⁾ byly vedle puklice a držadla štítu, hřebene a zlatnického nářadí nalezeny také dva modely k odlévání spon, esovité a druhé právě našeho typu, která také pod hlavou na patce nese polokulovitý jazyk. Nedávno se zabýval čelákovickou spo-

3 Valentinianus I (364–375), m. Milán (364/365) 4 Anastasius I (491–518), m. Konstantinopolis

nou J. Werner a podle své představy o časovém rozložení langobardských nálezů zařadil naši sponu do své „severodanubské“ fáze s tím, že byla nošena asi od 520 do 570; příbuzný typ byl totiž nalezen už v italské Udině,¹⁵⁾ kam se jistě dostal brzy po 568, kdy Langobardi opustili Pannonii.

Strnulý tvar úponek připomene výzdobu velké spony ze Solan, o níž jsme se zmínili na počátku. Hned při první publikaci jsem upozornil, že spona patří mezi prostší typy a že volbou motivů a nepříliš pečlivým jejich provedením prozrazuje značně okrajový ráz. Z původních vzorů, které lze sledovat z Anglie až do Porýní, na horní Dunaj a do Durynska,¹⁶⁾ zůstalo jen celkové rozčlenění plochy a používání některých výrazných motivů, především plošné výzdoby spojených spirál, hlav zvířat s prodlouženou horní částí rozevřené tlamy až do podoby jakýchsi sosáků i v doplňkových vzorech, ale nelze přehlédnout určitou suchost a strnulost zpracování. Svědectvím původu v místních dílnách jsou patrně nízké hranolovité výplně v horních rozích záhlavní destičky, pravděpodobně náznak inkrustace, jakou se chlubí výpravnější kusy např. z Perchtolds-

¹³⁾ Fr. Fremersdorf, Das fränkische Reihengräberfeld Köln-Müngersdorf, Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit VI, Berlin 1955, 155, 135, 114, t. 88 : 1,2

¹⁴⁾ Ed. Beninger, Germanenzeit in Niederösterreich von Marbod bis zu den Babenbergern, Wien 1934, 111; týž, VdSt. II, 842, t. 356 : 1.

¹⁵⁾ Die Langobarden in Ungarn, Beiträge zur Kenntnis der langobardischen Bodenfunde von 568, Abh. München 55, München 1962, 40, 63, 152, t. 24 : 3; spona z Udine, o. c., t. 24 : 7, 8.

¹⁶⁾ Srov. k tomu B. Svoboda, Památky-Pravěk XLIII 1947/48, 106 sl.

dorfu u Vídně.¹⁷⁾ Příbuznost prvků výzdoby se sponou ze Záluží nebo i z Várpaloty naznačuje datování do doby kolem poloviny 6. stol. Do téže doby a do téže společnosti patří také spony z Belleben (Mansfelder Seekreis),¹⁸⁾ a z II. hrobu v Mühlhausen.¹⁹⁾ Zato v langobardské Itálii, tedy už v druhé polovině 6. stol., na sponě z 22. hrobu v Nocera Umbra,²⁰⁾ vidíme už příliš vyvinuté, ba téměř přezrálé tvary typu solanské spony.

5 Anastasius I (491–518), m. Ravenna

6 Anastasius I (491–518), m. Ravenna

Obdobně a z týchž důvodů (tvar prvků výzdoby) bude nyní třeba snížit datování také druhé naší spony s obdélníkovitou záhlavní destičkou bez knoflíků a s „barokní“ nožkou (Praha-Podbaba, kostr. hrob 40, tab. II, 10)²¹⁾ do počátků druhé poloviny 6. stol. Do téže doby patří táhle obloukovitý tyl kostěného hřebene. Jantarová perla nebo spíše závěsek (o průměru 51 a výšce 18 mm) vyhovuje zálibě ve velkých a často tvarem nebo barevností nápadných částí náhrdelníků, jakou můžeme postihovat právě na prahu druhé poloviny 6. stol. Dobře to ukazuje např. náhrdelník ze 46. hrobu v Záluží,²²⁾ který byl vybrán v původním uspořádání a který datuje spona s klešťovitou hlavicí a rovně od-

¹⁷⁾ Eduard Beninger, Germanenzeit in Niederösterreich, 94, 102, obr. 47; H. Kühn, Bügelfibeln, 342, t. 108: 46, L.

¹⁸⁾ W. Schulz, VdSt II, t. 161; H. Kühn, Bügelfibeln, 310, t. 103: 40, 10; posledně B. Schmidt, Mitteldeutschland, 127, t. 35: k.

¹⁹⁾ G. Behm-Blancke, Angelsächsischer Import in Thüringen, Ausgrabungen und Funde 4 1959, 243, t. 39: 3. Autor upozornil na bohatou výzdobu této spony pásy čar – tento způsob je, jak se zdá, příznačný pro porýnské napodobeniny severských vzorů. Srv. i sponu v Otto Busch, Vorgeschichte unseres Heimatgebietes Mühlhausen Langensalza, Eisenach 1940, 84 sl., obr. 38.

²⁰⁾ Die langobardischen Fibeln aus Italien, z pozůstalosti S. Fuchse vydal J. Werner, Berlin 1950, 25, 59, t. 28: A 106.

²¹⁾ J. L. Píč, Archeol. výzkum, Pam. arch. XV 1890–92, 644 n., t. XLIX: 3; nově B. Svoboda, Pam. arch.-Pravěk XLII 1947/48, 107, obr. 2.

²²⁾ Zatím srov. A. Stocký, Čechy v době železné, Praha, Štenc 1933, 26, t. LVI: 20.

říznutou nožkou. Podobná spona, ale s nožkou vybíhající ve dva laloky, byla v 1. hrobě v Cranachstrasse ve Výmaru²³⁾ datována terčovitou sponou s inkrustací. Jiná podobná ležela u kostry v Polkovicích na Moravě.²⁴⁾

Toto datování nejmladších nálezů z doby stěhování národů v Čechách k polovině 6. stol. neporuší ani známý pár velkých stříbrných a pozlacených spon ze Světce u Bíliny, které mají na polokruhovitě záhlavní destičce, lemo-

7 Justinus I (518–527), m. Konstantinopolis

8 Theodosius II (408–450), m. Konstantinopolis, byl zavěšen na zlatém řetězu mezi dvěma brožemi.

vané dvojitou řadou knoflíků, už ukázkou I. zvěrného stylu, zatím v Čechách jedinou, a na velké oválné nožce klikatkovitý pletenec. J. Werner připomněl nedávno, že spony z Čech, spolu se svými protějšky z Ravenny a z Belfortu, mají jen přibližně stejné vzory, že však jistě pocházejí ze stejného modelu; podle charakteristických náliček na nožce hned pod lučičkem byly vyrobeny v Pannonii, tedy ještě před 568; je patrně náhodou, že z vlastního území bývalé Pannonie taková krásná spona známa není.²⁵⁾

Jako nejmladší doklad pro trvání germánské „merovejské“ kultury v Čechách bývají uváděny zlaté závěsky (tab. II, 6, 7) náhrdelníku v nálezu ze Světce u Bíliny. Jsou z tenkého zlatého plechu a jejich téměř kulovité tělo je na dvou protilehlých místech opatřeno válcovitou trubičkou a jejich povrch zdobí drátěný filigrán stáčený do podoby řeckého písmena omega.²⁶⁾ Do nedávna platila totiž představa, vybudovaná, jak už pověděno, J. Wernerem, že opětne zavá-

²³⁾ B. Schmidt, Mitteldeutschland, 129 sl., t. 38: 5.

²⁴⁾ I. L. Červinka, Germáni na Moravě, Anthropologie XIV 1936, 119, obr. 18, posledně také J. Werner, Die Langobarden in Pannonien, 65, 72, 145 Nr. 12, t. 24: 6.

²⁵⁾ Die Langobarden in Pannonien, 69.

²⁶⁾ K způsobu nálezu J. L. Píč, Z archeologického bádání r. 1904, Pam. arch. XII 1904–1905, 338 sl., týž, Starožitnosti země České III, Čechy za doby knížecí, sv. 1, Část archeologická, Praha 1909, 50, 71, obr. 22: 7; A. Stocký, Čechy v době železné, 26, t. LII: 10, 12; k významu pro datování J. Werner, Münzdatierte Austrasische Grabfunde, 48.

dění technik filigránu a granulace v středoevropských klenotnických dílnách bylo umožněno teprve po navázání styků s byzantským prostředím severní Itálie po vpádu Langobardů, tedy v druhé polovině 6. stol. O pravém stavu věci nás však nečekaně poučil nedávný objev bohatého hrobu pod dómem v Kolíně nad Rýnem.²⁷⁾

V kamenné komoře, dokonale sestavené z trachytových desek, ležela 170 cm dlouhá dřevěná rakev, která se rozpadla v prach. Odpočívala v ní kdysi mladá žena křehkého vzrůstu, která zemřela asi ve stáří 28 let. Také šaty a

9 Anastasius I (491–518), m. Konstantinopolis, v jihozápadním koutě hrobové komory.

obuv se téměř úplně rozpadly a zůstaly jen přezky a kování, podle nichž si můžeme aspoň trochu ráz oblečení představit. Významný byl objev kapsáře, kdysi u pásu na řemeni nošeného a zavíraného silnou přezkou; ani kapsář však nevydržel staletí, ale v jeho obsahu byly nalezeny přeslen, perla z křišťálu, nůžky v koženém pouzdře, nožik s rukojetí ve zlatém pouzdře, jejíž řemení pokrývaly zlaté destičky zdobené filigránem, a dva drobné ostrogotské stříbrné peníze, polosilikvy Theodoricha Velikého (493–526; Kraus 38 a BMC Ostrogoths 24/25) a jeho nástupce Athalaricha († 534; Kraus 45 a BMC Ostrogoths 35). Na pasu byly zavěšeny křišťálové koule v páskovém zlatém pouzdře, téměř kulovité pouzdro (bulla) na amulet (snad květiny nebo byliny), stříbrné s pozlacenou tlačnou výzdobou; její motivy — vinná úponka a palmetovité útvary — čerpají ještě z antického dědictví. Zajímavé byly prsteny: oba byly zlaté, ale na levé ruce byl typu franského, na pravé byzantský nebo ze Středozeší. Ze šperků uvedme aspoň hladký zlatý náramek na levé ruce, náušnice zdobené perlami, almandiny a filigránem, čelenku z hustě spletených zlatých drátů, která nese uprostřed almandin zasazený ve zlatě a ve filigránu, těžké zlaté spony, které bohatě zdobí inkrustace červeným sklem a na volných plochách filigrán. Zvláště bohatý byl náhrdelník (tab. I, I), tvořilo jej sedm zlatých římských mincí, pět terčovitých závěšků zdobených filigránem, 12 zlatých perel, dvě zlaté perly zdo-

bené almandiny a řada závěšků v podobě květin, listů apod. Jiný šperk, jemně pletený řetízek, který uprostřed měl jako přívěšek zlatou minci Theodosia II. (408–450), opatřenou dlouhým a poměrně mohutným ouškem, byl zavěšen na dvou překrásných terčovitých sponách; na jejich plochách najdeme zlato, perly, almandiny ve dvou barevných odstínech, a skleněnou inkrustaci rovněž ve dvou barvách, modravé a zelenavé. Nádheru šperků v hrobě doplňovala ještě řada nádob skleněných (misky, lahvičky, pohárky), bronzová mísa na nožkách a s pohyblivými uchy, dřevěné vědro s bronzovým kováním, které je zvláště u okraje a na podporách uch pro závěsný oblouk krásně zdobeno, kožená lahev, roh se stříbrným kováním upravený k pití, dřevěná skříňka pobita tlačným bronzovým plechem, zbytky oděvu, bot, vlněná látka s ozdobou lomených čar v pásech apod.

Nejvýznamnější však bylo v tomto nálezu společenství mincí. V prvním z obou uvedených náhrdelníků, které nosila kdysi ona mladá žena, byly solidy císaře Honoria (395–423), Valentiniana I. (364–375), Anastasia I. (491–518) a Justina I. (518–527) (obr. 1–7). Solidus Honoriov byl velmi dobře zachován, sotva opotřeben, kdežto oba solidy Valentinianovy, jeden ražený v Thesalonice a druhý v Miláně, byly oba silně otřeny.²⁸⁾ Soubor mincí tohoto náhrdelníku by tedy naznačoval datování do první poloviny, snad ale do pozdější její části, 6. stol. Do té doby by bylo možno přiřadit také druhý řetízek s oběma krásnými terčovitými sponami a solidem Theodosia II. (408–450), ražený v Konstantinopoli (obr. 8). Nejlepším potvrzením naznačeného datování však jsou nálezy dalších, především drobných mincí, které před tím, než se octly v hrobě, byly ještě skutečným oběživem. Zmínil jsem se už o obou drobných ostrogotských mincích v kapsáři mrtvé; navíc zbývá ještě solidus císaře Anastasia I. (491–518), který ležel v jz. koutě hrobové komory (obr. 9). Těsně v hlavách dřevěné rakve, původně snad pod ní, byla nalezena (t. II: 1) silikva velkého Theodoricha (593–526) z ravenké mincovny (Kraus 35 a BMC Ostrogoths 20/21). Drobné stříbrné mince jsou velmi dobře zachovány, neukazují stopy opotřebenosti, takže zřejmě dlouho v oběhu nebyly; na druhé straně si opravdu nedovedeme představit, že by bohatá mladá dáma, která patřila k nejvyšší franské společnosti, byla nosila ve svém kapsáři peníze už neplatné.²⁹⁾ Obě mince, které se objevily v hlavách rakve, považuje O. Doppelfeld (l. c.) za poslední koncesi, ústupek starému pohanskému zvyku „obolu mrtvých“.

Datování do pozdní části první poloviny 6. stol. je tedy dobře zabezpečeno; právě proto však nabývá bohatý kolínský hrob hned několikerého významu: Předně představuje zvláštní doklad zvyku, že jako závěšků do náhrdelníku se používalo starších mincí společně s novými, současnými. Zřejmě byly solidy k tomuto účelu vzaty z rodinného majetku, v němž kupodivu přes sto let starý

²⁷⁾ Otto Doppelfeld, Die Donaugrabung XI. Das fränkische Frauengrab, Kölner Domblatt, Jahrbuch des Zentral-Dombauvereins 1959, 41 sl.; týž, Das fränkische Frauengrab unter dem Chor des Kölner Doms, Germania 38 1960, 89 sl.

²⁸⁾ Coh. 28; RIC 2a; O. Doppelfeld, Kölner Domblatt 1959, 55, obr. 34.

²⁹⁾ O. Doppelfeld, Kölner Domblatt 1959, 49.

solidus Honorův byl téměř neopotřebován.³⁰⁾ Na nesnáze datování bohatých hrobů z pozdního římského období upozorňoval Nils Åberg, který zlaté mince prohlásil za nespolehlivé a nevhodné (unanwendbar) a požadoval vyhledávat datování podle okolních nálezů. Při úvaze o krátké nebo dlouhé chronologii mince v hrobech čili o rozdílu doby ražby a uložení v hrobě rozlišoval mince z drahého kovu a jednoduché bronzové. Ony první bývaly — praví N. Åberg — dlouho chovány jako rodinný majetek a do hrobu byly vkládány teprve tehdy, když vkus doby a čest rodu velevy vypravit nádherný a nákladný pohřeb. Drobné mince z laciných kovů nikdo obvykle neskladoval pro účely pohřbu ani proto, aby byly vloženy jako „obol mrtvých“ nebo „Charonův obol“. Byly brány přímo z oběhu platné mince vládnoucího panovníka. Proto se možno domnívat, že doba mezi jejich ražbou a uložení je v podstatě krátká.³¹⁾

Kolínský hrob poskytl však ještě spolehlivé datování mnoha typů ozdob, nádob a hlavně také datování vynikajících řemeslných technik, inkrustace a hlavně filigránu a granulace; nejednou je zachycujeme na Rýně ještě před tím, než je mohli z Itálie k zaalpským zlatníkům zprostředkovat Langobardi.³²⁾ Tyto staré techniky vlastně ve střední Evropě nikdy zcela nevymizely. Je příznačné, že se vždy objevují v obdobích hospodářského rozkvětu a z toho pramení vůle k okázalosti, a to obvykle v prostředí nebo pod ochranou mocných.³³⁾ Tak je tomu také v našich zemích již od doby římské v 5.—6. stol. Provedení není ovšem vždy stejně dokonalé a někdy možno mluvit spíše o napodobování perličkovaným drátem. Ne všichni zlatníci mohli sestavovat a krášlit tak nádherné kusy jako jsou terčovité spony kolínského hrobu.³⁴⁾

³⁰⁾ Tento zjev, i velmi dobrý stav zachování staré zlaté mince v hrobě o generace mladším, je třeba si dobře uvědomit zejména v našem případě, jehož časové určení je tak dokonale zajištěno.

³¹⁾ Nils Åberg, Den historiska Relationen mellan Senromersk Tid och Nordisk Folkvandringstid, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets, Akademiciens Handlingar, Antikvariska Serien 5, Stockholm 1956, 532.

³²⁾ Srov. k tomu Otto Doppelfeld, Die Rosettenfibeln aus dem Kölner Dom, Mouseion, Studien aus Kunst und Geschichte für Otto H. Förster, Köln s. a., 171 n., týž, Germania 38 1960, 113; již dříve upozorňoval na staré tradice jemných zlatnických technik Holger Arbmänn, Verroterie cloisonnée et filigrane, K. Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund, Åbsberättelse 1949—1950 III — Bulletin de la Société royale des Lettres de Lund 1949—1950 III, 136 n., 150 n. K starým tradicím výzdoby filigránem v Pannonii a okolí srov. také B. Svoboda, Pam. arch. XLVIII 1957, 466.

³³⁾ Srov. k tomu např. závěsky ze známého hrobu bohaté ženy v Úhercích u Loun: fotografické obrázky J. L. Píče, Star. III 1, 50, t. III: 1—9; A. Stocký, Čechy v době železné 26, t. XLVII; B. Svoboda, K problémům doby stěhování národů v Čechách, Pam. arch. 188 n. Zde výklad genese šperků z Úherce (obr. 3: 3—6, 11—15).

³⁴⁾ Srov. např. terčovitý závěsek z 28. hrobu — Záluží, zatím: A. Stocký, Čechy v době železné, 26, t. LVI: 4. Podobné závěsky srov. např. Berlin-Britz (O. F. Gandert, Vorgesichte der Stadt Berlin 58, t. IX: 20) nebo v hrobě 131 v Kolíně-Müngersdorf; Fr. Fremersdorf (viz pozn. 13), 153, t. 89: 7, 8; t. 131: 9, 10) a j. Stříbrný perličkovaný drát lemuje základnu měsíčkovitěho závěsku s barevnou, ale skleněnou výplní v 16. hrobě v Záluží u Čelákovic. Srov.

Dobře datované šperky kolínského hrobu mají tedy velký význam pro poznání dějin uměleckého řemesla za doby stěhování národů ve střední Evropě; bude patrně nutné revidovat a kriticky hodnotit domnělé přínosy Langobardů z byzantské Itálie. Jsou některé náznaky, že domácí středoevropské tradice a zkušenosti nebyly malé a slabé, ale že jejich vývoj, výraz a dosah bude třeba ještě vystopovat.

Na význam kolínského hrobu pro naše země jsme už vlastně ukázali: potvrdil a upevnil datování závěsek ze Světce a tím také nejmladší zatím známé vrstvy germánských nálezů z doby stěhování národů a pomohl osvětlit společenský význam onoho rodu, který si někde v okolí Světce u Bíliny v polovině 6. stol. opatroval šperky a z ciziny jistě drahocenné symboly (cedníček, kování v podobě ryby) — zda rozuměl jejich významu a obsahu, nelze povědět — a který si mohl dopřát darovat jedné ženě ze svého středu šperky s takovou ozdobou, jakou se tehdy ve střední Evropě krášlily ženy nejvznešenější.

Tab. I.: Kolín nad Rýnem, z bohatého ženského hrobu pod chórem dómu: 1 zlatý náhrdelník, jehož některé přívěsky jsou inkrustovány červenými almandiny, na jiných, terčovitých, vytváří rozmanité vzory filigrán. Oušky, z nichž některé jsou žlábkovány, jiné honosnější však zdobené filigránem, jsou přivčeseny solidus císaře Honoriana (395—423), dva solidy císaře Valentiniana I. (364—375) tři císaře Anastasia I. (491—518) a jeden solidus císaře Justina I. (518 až 527). — 2—6: Zlaté terčovité přívěsky téhož náhrdelníku zdobené filigránem v rozmanitých vzorech a sestavách. — 7: náhrdelník z perel jantarových, skleněných (mezi nimi byly tři s barevnými skvrnami — millefiori) — Snímky Römisch-Germanisches Museum Köln. Za fotografie srdečně děkuji řediteli téhož ústavu, prof. O. Doppelfeldovi.

Tab. II.: Drobnější mince z bohatého ženského hrobu pod chórem dómu v Kolíně nad Rýnem: 1: silikva císaře Theodosia Vel. (513—526), která ležela těsně u hlavy mrtvé; 2: polosilikva téhož císaře, nalezená v místech, kde býval kapsář mrtvé; 3: polosilikva císaře Athalaricha (526 až 534), nalezená v témže místě; 4—8: Světec u Bíliny, z náhrdelníku bohatého ženského hrobu; mezi perlami jantarovými, skleněnými a vedle jedné stříbrné nalezeny také dvě zlaté (6, 7) zdobené filigránem. — 9. Stříbrná, pozlacená a inkrustací zdobená spona z 5. hrobu v Čelákovických-Záluží; 10: Praha-Podbaba, kost. hrob 40, stříbrná a pozlacená spona; 11: Solany u Libochovic nad Ohří, spona z kostrového hrobu.

též Otto Doppelfeld, Germania 38 1960, 112 n. Filigrán na válcovitých zlatých perlách, které v nákrčníku z hrobu 84. ve Výmaru lemovaly aureus císaře Zenona (474—491); A. Götze, Die althüringischen Funde von Weimar (5.—7. Jahrhundert nach Chr.), Berlin 1912, 12, obr. 5.

Importante contribution apportée à la datation de la fin des Grandes Invasions en Bohême

(Planches I et II)

Lors de la publication de la fibule à tête rectangulaire et à pied «baroque», trouvée à Libochovice-sur-Ohře en Bohême du Nord dans une sépulture à squelette (prétendument avec une épée, disparue de nos jours)¹⁾, je suis arrivé à conclure en 1948 que la civilisation dite mérovingienne et, partant, également la période des Grandes Invasions, prend fin en Bohême au début du 7e siècle. J'ai été amené à cette conclusion par les notions théoriques en cours à cette époque-là ainsi que par les connaissances acquises lors de l'examen des trouvailles faites jusqu'alors.

Les pillages des sépultures aux âges lointains ainsi les recherches peu soigneuses ou parfois plutôt les mesures de sauvetage maladroitement effectuées à l'époque moderne furent à l'origine de l'état fragmentaire des trouvailles. Il s'ensuit qu'à la base des trouvailles en Bohême on n'est pas en mesure d'établir un système chronologique propre. Trois trouvailles (sépultures), vérifiées d'une manière tout à fait sûre et datées grâce aux monnaies qu'on y a retrouvées, n'apportèrent, dans l'essentiel, aucune preuve à l'appui d'une chronologie. (Ce sont les trouvailles suivantes: Radotín près de Prague — trouvaille de l'aureus d'Arcadius (395—400)²⁾, Měcholupy près de Žatec en Bohême occidentale — trouvaille du solide de Constantin III (407—414)³⁾ et Čelákovice — Záluží en Bohême centrale — trouvaille dans la sépulture 26 de l'aureus de Procopius Anthémios (467—472). En s'appuyant sur les trouvailles de monnaies, Joachim Werner⁴⁾ a essayé d'établir, sur une vaste base, une chronologie par périodes des Grandes Invasions. Or, géographiquement ainsi que par leur datation, les trouvailles qu'il a examinées sont relativement étrangères aux conditions de la Bohême. C'est à Herbert Kühn⁵⁾ que revient le mérite d'avoir réparti toute la richesse des formes des fibules d'après différents types, et d'avoir essayé, en mettant à profit les datations de diverses sépultures à l'aide des monnaies, de déterminer le début et la fin de la vogue dont jouissaient les fibules ainsi que de fixer les principales périodes de leur évolution et de leur ornement. Cette contribution de H. Kühn a été d'une grande importance. Il n'en reste pas moins que plusieurs de ses assertions n'ont pas résisté aux objections soulevées lors des recherches ultérieures.

C'est ainsi qu'on a constaté que la technique de l'entaille avec ses motifs caractéristiques (spiraies et méandres) n'a pas tardé à orner les parures allemandes dès le début du 5e siècle⁶⁾. Sur une série de spécimens⁷⁾, J. Werner a démontré que dès les premières décades du 6e siècle, le motif de la tresse a été d'un usage courant dans les ateliers d'orfèvrerie en Basse-Bavière, en Bohême et en Thuringe. Pour ce qui est des matériaux retrouvés en Bohême, on ne peut y appliquer ni le système de K. Böhner⁸⁾, établi pour le pays rhénan aux environs de Trèves, ni celui de Berthold Schmidt⁹⁾, élaboré pour l'Allemagne centrale puisque, en Bohême l'évolution a revêtu quelques traits caractéristiques particuliers dus, p. ex., aux impulsions venant du proche bassin danubien. Cette évolution n'a pas été non plus homogène comme l'a été celle qui a eu lieu en Thuringe. La fibule retrouvée dans la cinquième sépulture de Várpalota près de Veszprem¹⁰⁾, qui peut être considérée comme le pendant un peu plus évolué de la grande fibule de la cinquième sépulture de Záluží¹¹⁾, de même que tout ce que recélait la sépulture de Várpalota, nous amènent à estimer que ces parures datent du milieu du 5e siècle. La forme similaire des spiraies ainsi que l'ensemble de l'ornementation de la fibule de Solany témoignent également d'une origine remontant au milieu du 6e siècle. D'une manière analogue et pour les mêmes raisons (forme des éléments d'ornementation) il faut reculer la datation de la fibule à tête rectangulaire et à pied «baroque» provenant de la quarantième sépulture de Podbaba près de Prague. De la même époque date également la paire de grandes

fibules d'argent doré provenant de Světec près de Bílina en Bohême du Nord et portant sur la tête le premier spécimen de l'entaille en zig-zag²⁵⁾.

Cette datation situant la fin des Grandes Invasions au milieu du 6e siècle n'est pas en contradiction avec les pendentifs du collier d'or de la même trouvaille de Světec près de Bílina portant sur une boule des fils de filigrane roulés en forme de la lettre grecque oméga²⁶⁾.

Il n'y a pas longtemps que moi-même et J. Werner étions d'avis que la réintroduction de la technique du filigrane et de la granulation dans les ateliers d'orfèvrerie de l'Europe centrale n'a été possible qu'après que les Longobards eurent occupé, après 568, l'Italie septentrionale, ce qui permit de rétablir le contact avec le milieu byzantin de cette région. Or, tout récemment, on a découvert au-dessous du chœur de la cathédrale de Cologne-sur-le Rhin la sépulture d'une jeune femme de la plus haute société franque²⁷⁾ contenant de riches offrandes et datée d'une manière sûre à l'aide de monnaies d'or ornant un collier et une chaînette faisant partie de la parure de la défunte et datée, d'autre part, également à l'aide de menus monnaies trouvées dans l'escarcelle de la défunte et près du cercueil. Grâce à toutes ces monnaies on a pu faire remonter cette sépulture à la seconde partie de la première moitié du 6e siècle. Fait digne d'être retenu: parmi les magnifiques parures de cette sépulture se trouvaient, entre autres, également des fibules ornées de filigrane et de granulation.

Par ses monnaies d'or ainsi que par ses riches parures, la sépulture exactement datée de Cologne-sur-le Rhin revêt une haute importance aux yeux des numismates et des archéologues.

Tout d'abord, on y voit confirmée une coutume selon laquelle on suspendait aux chaînettes des colliers à la fois des monnaies anciennes et des monnaies de l'époque plus récente. Les solides employés à cette fin provenaient de toute évidence du patrimoine familial; il est étonnant que le solide de Honorius, vieux de plus de cent ans, soit resté, dans ce patrimoine, presque sans aucune usure³⁰⁾. Nils Åberg a déjà fait ressortir les difficultés qui se présentent lors de la datation de riches sépultures romaines tardives; il a estimé, en effet, que les monnaies d'or ne représentaient pas un témoignage sûr et que, par conséquent, elles ne se prêtaient pas à cette datation. N. Åberg a recommandé de tenir plutôt compte des trouvailles faites dans les parages. En évaluant la chronologie, courte ou large, d'une monnaie découverte dans une sépulture et, partant, la différence entre la date de la frappe et celle du dépôt dans la sépulture, Åberg distinguait les monnaies de métaux précieux de simples monnaies de bronze. D'après lui, les premières se conservaient longtemps dans le patrimoine familial et on ne les déposait dans la sépulture que lorsque la coutume de l'époque et le rang de la famille obligeaient les survivants à faire au défunt des funérailles magnifiques. Il n'était pas d'un usage courant de conserver, en vue des funérailles, la menue monnaie frappée de métaux de peu de valeur. On ne conservait pas non plus cette monnaie pour la déposer dans la sépulture comme l'obole des morts ou l'obole de Charon. On se servait, à cette fin, de monnaies en circulation, frappées par le souverain régnant. On peut donc présumer que l'intervalle entre l'année de la frappe de ces monnaies et la date de leur dépôt dans la sépulture ait été, en somme, assez court³¹⁾.

La sépulture de Cologne a également contribué à dater d'une manière sûre plusieurs types de parure, de vases, etc., mais surtout à dater quelques techniques spéciales d'orfèvrerie, p. ex. l'incrustation et surtout le filigrane et la granulation. On est surpris de les rencontrer tout à coup sur les bords du Rhin avant même que les Longobards aient pu servir d'intermédiaire pour les transmettre d'Italie aux orfèvres transalpins³²⁾. A vrai dire, ces anciennes techniques n'ont jamais quitté l'Europe centrale. Il est significatif qu'elles apparaissent toujours aux époques de l'essor économique accompagné du goût pour la magnificence, en général dans les milieux et sous la protection des riches et des puissants de ce monde³³⁾. Cette même recherche du faste se fait sentir aussi dans nos pays, depuis l'époque romaine jusqu'aux 5e et 6e siècles. L'exécution des parures n'est pas toujours également parfaite et il s'agit parfois plutôt d'imitation, p. ex. lorsqu'on remplace le filigrane par le cordon perlé. Chaque orfèvre n'a pas été

capable d'imaginer et d'orner de magnifiques parures, telles les fibules à disque de la sépulture de Cologne³⁴).

C'est pourquoi les parures de la riche sépulture de Cologne, datées exactement à l'aide des monnaies, ont une importance considérable pour l'histoire des métiers d'art en Europe centrale à l'époque des Grandes Invasions. Il sera nécessaire de réviser et d'apprécier d'une façon critique les contributions apportées soi-disant de l'Italie byzantine par les Longobards. Plusieurs indices laissent présumer que les traditions et les expériences indigènes en Europe centrale n'aient pas été des moindres; il faudra encore éclaircir leur évolution, leur expression ainsi que leur sphère d'influence.

STANISLAV VESELÝ

NÁLEZ V JAROŠOVĚ NAD NEŽÁRKOU

(Příspěvek k chronologii grošů Václava IV.)

(Tab. III a IV)

I. Úvod

Bohatství kutnohorského stříbra, objevené ke konci 13. století, umožnilo Václavovi II. provést r. 1300 velkou mincovní reformu zavedením „věčné“ mince, pražského groše. Groše měly být nadále raženy s týmiž obrazy, téže váhy i jakosti mincovního kovu. Nebylo by tedy rozdílu mezi groši starými a nově raženými a mince by byly částečně znehodnocovány jen dlouhým oběhem. Tento ideální stav však trval snad jen krátký zbytek vlády Václava II. Po několika letech zmatků po jeho smrti se objevují groše se jménem nového panovníka Jana Lucemburského. Během jeho poměrně dlouhé vlády se snižuje váha i jakost grošů, kterýžto proces provází potom celou jejich ražbu trvající dvě a půl století.

Skutečnost, že vedle starších a hodnotnějších grošů obíhaly mladší groše méně hodnotné, nezůstala patrně bez povšimnutí. Těžší a hodnotnější mince byly vybírány, přetavovány a využity jako materiál pro ražbu nových lehčích mincí.¹⁾ Znehodnocování grošů ovšem neprobíhalo pravidelně. V některém období se hodnota snižovala nepatrně, jindy docházelo k podstatnému snížení váhy i jakosti. Nejlepším dokladem zhoršování je poměr grošů ke stálé minci zlaté.²⁾

Znehodnocování se brzy setkalo s odporem těch, kteří užívali grošů v běžném platebním styku. Panovníci byli donucováni k mincovním reformám, při kterých se mluví o ideálních vlastnostech grošů Václava II., ale skutečná ražba zůstává daleko za tímto vzorem. K takovéto reformě mělo dojít i na konci vlády Karla IV., na prahu období, kterým se mívám podrobněji zabývat.

Roku 1378 zemřel Karel IV. a nastoupil jeho syn Václav. Vládl čtyři desetiletí vrcholící krize feudalismu, zakončené husitskou revolucí. Není divu, že se tato těžká doba projevila také na groších.

V letech 1378 až 1419, a jak víme, i několik let po Václavově smrti, bylo vydáno opravdu veliké množství grošů s jeho jménem. Pražské groše se ve velkých částkách přelévaly přes české hranice a staly se oblíbeným platidlem od

¹⁾ Karel O. Castelin, *Renovatio monetae* v době grošové, Num. listy V, 1950, str. 14.

²⁾ K. Castelin, *Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471*, Praha 1953, tabulka na str. 258, dále jen: *Drobná mince*.

západních hranic Německa až daleko na Rus. Dokazují to především nálezy mincí. Přechnou ražbu grošů Václava IV. můžeme sledovat ve II. a III. dílu Nálezů mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.³⁾ Téměř ve 300 zapsaných nálezech je zachyceno kolem 50 000 kusů. To jsou čísla, získaná z popsáných, poměrně dobře zachovaných nálezů. Je třeba si však uvědomit, že se v tomto soupisu vyskytují i další nálezy, zachycené jen z části podle starších nedosta- tečných popisů asi tímto způsobem: „Asi 4 kg těžký hrnc s neznámým po- čtem pr. grošů Václava IV.“⁴⁾ Dále jsem zjistil asi 100 nálezů, ve kterých byly sledované groše, ale množství nebylo nijak vyčísleno. Velké množství těchto grošů bylo objeveno v nálezech zahraničních. A kolik grošů bylo bez jakéhoko- liv popisu roztaveno nebo zašantročeno!

Vyskytují-li se Václavovy groše ještě dnes v takovém množství, mohli by- chom se domnívat, že byly podrobeny zevrubnému zkoumání a že o nich víme všechno. Bohužel, nemáme však ani řádný popis těchto grošů, ani metrologické vyšetření a chronologické zařazení jednotlivých variant. Zavínily to nesnáze při určování, u kterých se musíme pozastavit.

Při popisech, zvláště starších, se téměř vždy mluví o groších otřelých, oře- zaných a velmi špatně zachovalých. Popis pak býval odbyt rozdělením na groše s dotazenou a nedotazenou korunou, s malým a velkým písmem, s normálními a obrácenými písmeny S a N. Náhoda mi přinesla do rukou jeden z větších gro- šových nálezů s groši stejně otřelými, „ořezanými“ a špatně zachovalými. Na základě studia tohoto nálezu jsem došel k názoru, že mezi variantami Václavo- vých grošů panuje pevný řád, že je lze přesně popsat, a, co je nejdůležitější, že je možno určit variantu i u většiny grošů špatně zachovalých a dosud odkláda- ných jako neurčitelných. Sestavil jsem chronologickou řadu variant, a to pře- devším podle fabriky mince a podle zastoupení v nálezech. Při této práci jsem se opíral o řadu starších článků a statí našich předních numismatiků. Jako vše- obecný podklad pro období Václava IV. jsem používal už zmíněnou knihu K. Castelina „Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300—1471“, která obsahuje také seznam nejdůležitější literatury pro sledované období.⁵⁾ Speciálně pražskými groši se zabýval už na konci minulého století J. Smolík⁶⁾ a později ještě podrobněji Jindřich Teisinger.⁷⁾ Tento autor se snažil popsat na základě nálezu materiálu jednotlivé varianty Václavových grošů. Výsled- kem bylo 28 variant, vykreslených v charakteristických podrobnostech ve třech tabulkách. Novější popisy grošů však dokazují, že se Teisingerův pokus nesetkal s patřičným výsledkem. Proč?

³⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1956 a III, Praha 1957 (red. Em. Nohejlová-Prátová), dále jen: Nálezy.

⁴⁾ Nález z Němčic, Nálezy II, str. 158, nález č. 2193.

⁵⁾ Str. 259—261.

⁶⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894.

⁷⁾ J. Teisinger, Pražský groš krále Václava IV. a jeho varianty, České Budějovice 1936.

Autor nedovedl rozlišit základní znaky od podružných a nedovedl vystih- nout postupný vývoj variant. Příliš se utápěl v podrobnostech. Přece však přinesla jeho práce mnoho správných postřehů a námětů. Pro chronologii gro- šů vytěžil Teisinger mnoho ze starších popisů Karla Chaury.⁸⁾ Správně odli- šil nejstarší groše od ražeb mladších.

Po druhé světové válce se věnovalo Václavovým grošům několik autorů. Em. Nohejlová-Prátová osvětlila význam těchto grošů pro datování jiného min- covního materiálu v popisu a zhodnocení nálezu kyjovského.⁹⁾ Brzy potom se táž autorka zabývala groši v člancích Numismatické památky doby husitské¹⁰⁾ a Zákonitost nálezů mincí.¹¹⁾

Nejdále však došel při určování variant Pavel Radoměřský v popisu nále- zu z Kamene u Tábora¹²⁾ a nálezu ze Žihlic.¹³⁾ Pisatel tu vedle známých zna- ků — písmen S a N, dotazené a nedotazené koruny a výšky písma — zdůrazňuje rozdělovací znaménko „u zadní tlapy lva“, mezi slovy GROSSI PRAGENSES. Stanovil jako nejmladší značku čtyřlístou růžici (čtyřlístý kvítek) a datoval za- čátek její ražby někam na počátek 15. století. Jeho práci pak doplnil Lubomír Nemeškal popsáním dalšího vývoje varianty s růžicí.¹⁴⁾

Ale žádný z uvedených autorů nepopsal přesně jednotlivé varianty groše Václava IV. Pokusil jsem se o tento obtížný úkol sám na základě studia nálezu z Jarošova nad Nežárkou.¹⁵⁾ Především jsem se naučil rozeznávat jednotlivé varianty tak, abych poznal líc podle rubu a opačně, určitý znak na minci neči- telný podle jiných viditelných znaků. Tento způsob práce by mohl vzbudit ne- důvěru; dosud se popisovalo jen to, co bylo na minci vidět. Při špatné čitelnosti

⁸⁾ J. Teisinger, l. c., str. 6 a 19.

⁹⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nález v Kyjově r. 1942 (mince s IO), NČČsl. XIX (1950), str. 74, dále jen Nález kyjovský.

¹⁰⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Numismatické památky doby husitské, ČNM CXX (1951), str. 14.

¹¹⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Zákonitost nálezů mincí, Num. listy VI (1951), str. 85.

¹²⁾ Pavel Radoměřský, Nález v Kamenu u Tábora, NČČsl. XIX (1950), str. 185, dále jen Nález z Kamene.

¹³⁾ Pavel Radoměřský, Nález pražských grošů v Žihlicích (okr. Teplice), Num. sbor. V (1958), str. 342, dále jen Nález ze Žihlic.

¹⁴⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžina u Soběslavi, Num. sbor. II (1955), str. 171.

¹⁵⁾ S výsledky jsem seznámil pražskou numismatickou veřejnost přednáškou Pražské groše Václava IV. a příspěvek k jejich chronologii, přednesenou 4. září 1961 na členské schůzi Nu- mismatické společnosti v Národním museu v Praze. Od té doby jsem se dál zabýval pražskými groši a svou soustavu variant jsem poněkud pozměnil. Veškerou tuto práci mi umožnila radou i všestrannou velmi účinnou pomocí prof. dr. Nohejlová-Prátová. Dále jsem vděčen za pomoc dr. Pavlu Radoměřskému, dr. Karlu Castelínovi, stejně jako pracovníkům Státního ústavu pro míry, váhy a drahé kovy v Praze za provedení zkoušek jakosti, vedoucím a dalším pracov- níkům numismatického oddělení Nár. musea v Praze a Moravského musea v Brně, správcům museí v Černovicích u Tábora, Jindřichově Hradci, Kyjově, Pacově, Počátkách, Polné a Telči za umožnění studia nálezů mincí a p. Raimundu Vernerovi z Počátek za vyfotografování grošů.

grošů se však nález rozpadal na množství skupin, téměř každý groš vlastně znamenal skupinu. Provedl jsem syntézu těch znaků, které jsem považoval za rozhodující, a na bohatém materiálu jsem ověřoval, je-li možné domýšlet nevyražené a nečitelné znaky. Pomalu jsem docházel k názoru, že určování variant i u velmi špatně zachovalých grošů je většinou možné a že počet variant je poměrně malý.

Teprve po stanovení variant jsem mince vážil a nakonec jsem získal zkoušky jakosti. Až na jediný případ zapadalo metrologické vyšetření do soustavy sestavené podle fabriky a viditelných značek. Po celou dobu určování jsem pochopitelně využíval dostupné literatury, uvedené už výše nebo citované v dalších odstavcích. Nakonec jsem se dostal ke studiu některých dalších nálezů. Toto studium bylo většinou jen velmi zběžné, mohl jsem zapsat jen počet kusů jednotlivých variant v nálezu obsažených. Metrologické vyšetření jsem mohl provádět částečně jen u nálezů z Jakubína a Černovic u Tábora.

Velkou pomocí při získávání metrologických výsledků z literatury byly uvěřitelné fotografie grošů. Tak jsem mohl určit groše z nálezu kyjovského a využít ke srovnání čísel z jeho popisu. Naproti tomu kresba nikdy nemůže vystihnout všechny drobné odchylky. Hodí se jen k osvětlení podrobností.

II. Celkový vzhled, způsob ražby, velikost, váha, jakost, rozlišovací znaménka a drobné odchylky

Jak už bylo v úvodu řečeno, popisování a určování grošů Václava IV. naráží na velké potíže. V celých velkých nálezech neexistuje ani jediný groš, jehož opis by byl úplně čitelný. Vnější opisy na zmenšeném střížku částečně nebo úplně chybějí. Ale ani na skutečně ražené ploše zdaleka není možno určit vše, co by tu mělo být vyraženo. Vedle ostře a jasně vyražených částí se vyskytují větší nebo menší plochy, na kterých není ražbu vůbec znát. Ve většině popisů byly tyto nedostatky připisovány především dvěma příčinám: opotřebování dlouhým oběhem a ražbě poškozenými razidly. Domnívám se, že obě tyto příčiny nečitelnosti grošů byly dosud přeceňovány.

V nálezech se většinou vyskytuje určitý počet grošů skutečně otřelých. Bývají to groše předcházejících panovníků a celkem snadno je při pečlivějším prohlížení rozeznáme od grošů, jejichž nečitelnost byla zaviněna jinými příčinami. Otřelé bývají především okraje. Plocha je oběhem ohlazená. Málokdy je otřelost na závalu čitelnost, byla-li mince správně vyražena. Naproti tomu groše, které vycházely z mincovny nedbale ražené, mají i na neražených plochách stopy zpracování střížků: drobné tečky, zrníčka, puchýřky apod. Při rozboru nálezu je otřelost mincí důležitou pomůckou. Bezpečně však můžeme soudit ze zchovalosti na stáří mince jen tehdy, máme-li větší počet kusů jednotlivých variant. Spolehlivým vodítkem je ražební lesk na nejmladších variantách.

Opotřebování razidel mělo samozřejmě vliv na vzhled vyražených mincí. Ale i tu je tato skutečnost daleko bezvýznamnější, než se dosud předpokládalo. Opotřebování razidel mohlo zavinit drobné změny. Tak třeba mohl zmizet drobný výběžek uvnitř kroužku v opise a z kroužku se stala kulička nebo hrubá tečka. Ale nedoražení celých velkých ploch není způsobeno opotřebováním razidel.

Nejzávažnější příčinou bývá nedbalá ražba. Předně je to nedostatečná úprava střížku. Střížek bývá nestejně silný a nerovný. A právě tam, kde je střížek slabší, vznikly při ražbě čisté plochy. Razidlo dosedlo jen na vyvýšeniny střížku, nižší plochy zůstaly nedotčeny. Nejlepším důkazem je skutečnost, že neražené plochy se vyskytují na týchž místech na obou stranách mince. Okraj střížků bývá zesílený a těsně vedle neražené plochy je na něm ražba vysoce reliéfní a naprosto jasná.

Druhým nedostatkem je malá síla úderu při ražbě. Některé groše jsou snad raženy jediným a to ještě slabým úderem. Někdy musíme na střížku hledat vůbec nějaké stopy ražby. Velmi často porušuje vzhled dvojráz. Někdy dochází k hrubému porušení rázu a dokonce se vyskytují kusy ražené po obou stranách lícím a rubním razidlem. Velmi častým defektem je nesoustředné nasazení razidel. Střed razidla bývá posunut k okraji, takže část ražby chybí. Nečitelnost opisů bývá na většině grošů způsobena ještě zmenšením střížků, kterým se chci zabývat v odstavci o rozměrech grošů.

Všechny uvedené vady se neobjevují až na groších Václavových, ale v menší míře už na mincích jeho otce a předchůdce Karla IV. Jejich hlavní příčinou byla asi potřeba rychlé ražby, jak se projevuje i na drobné minci.¹⁶⁾ Nedostatky se nápadně stupňují ve II. období mého dělení, jehož začátek kladu do spojitosti se zahájením ražby drobných mincí na čtyřhranném střížku. I tato jednodušší úprava drobných střížků měla urychlit výrobu mincí.

Razidla grošů měla průměr asi 29 mm. Ale groš této velikosti je zvláštností. V početném jarošovském nálezu se vyskytl jen jediný groš tak veliký a to groš Karla IV. z Karlových grošů v nálezu nejstarší. Nejvíce grošů má průměr 27 mm, vyskytují se však i kusy široké jen 24 mm a snad i menší. Těžko se můžeme domýšlet, proč byly raženy tyto „ošizené“ groše a jak mohly opustit mincovnu. Určité domněnky vzbuzuje majestát Václava IV. z 21. srpna 1408, ve kterém se mluví o řádném zpracování plátů a nařizuje, že mincíř musí zpracovat 15 hřiven suroviny tak, aby nevzniklo víc než jedna hřivna odstřížků. Za překročení tohoto ustanovení je mincíř trestán srážkou ze mzdy.¹⁷⁾ To snad byl důvod, proč byly vystříhovány střížky tak malého průměru. Mincíř se totiž snažil zpracovat i nedostatečně široké zbytky plátů. Střížky nebývají přesně

¹⁶⁾ Viz např. Em. Nohejlová-Prátová, Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sbor. I (1953), str. 52.

¹⁷⁾ K. Castelin, Drobná mince, str. 106.

kruhové, ale často oválné s rozdílem jednoho až dvou mm mezi delším a kratším průměrem.

K nejdůležitějším ukazatelům patří váha grošů. I tu však badatel naráží na určité potíže. Váha jednotlivého groše totiž neznamena prakticky nic. V nálezech nalézáme groše Václava IV., vážící víc než 3 g, ale také groše o celý gram lehčí, i když patří k téže variantě. Příčina těchto velkých rozdílů je dávno známa. Byla to ražba „al marco“, to znamená, že z určitého množství připraveného kovu stanovené jakosti měl být vyražen určitý stanovený počet grošů bez ohledu na váhu jednotlivých kusů. To znamená, že můžeme brát v úvahu jen průměry vah, a to pokud možno z většího počtu kusů.

Při práci s průměry vah je třeba vzít na vědomí: váha starších variant byla snížena proti mladším v nálezu jednak opotřebením, jednak vybíráním těžších kusů k získání nové kovové suroviny pro ražbu. Pro groše Václava IV. to znamená, že vypočítaný rozdíl váhy mezi staršími a mladšími variantami byl ve skutečnosti ještě větší. U nálezových celků měly na váhu vliv ještě další skutečnosti: způsob uložení, stupeň chemického porušení a intenzita a způsob čištění. I zde dochází k nerovnoměrnému ochuzení. Mince jakostnější jsou méně ochuzeny než mince s menším obsahem stříbra. Numismatictí badatelé připočítávají ke skutečným vahám určité procento na vyrovnání těchto vlivů. To však zůstane podle mého mínění, vždy jen nepřesným odhadem.¹⁸⁾

K velmi důležitým vlastnostem mincí patří poměr drahého kovu k méněhodnotné příměsi. Většina badatelů zdůrazňuje důležitost zjišťování jakosti a z výsledků zkoušek bývají dělány rozhodující závěry pro určované mince. V našem případě jde prakticky o množství stříbra proti přídatku mědi v pražských groších. Tento poměr byl úředně předepsán a byla zavedena přísná kontrola k dodržování tohoto předpisu. Stanovení jakosti by tedy mělo mít rozhodující význam i pro stanovení variant Václavových grošů, zvláště když známe předepsanou jakost v mincovních úpravách z let 1378 a 1407.

Jaká je však v tomto směru situace? Snažil jsem se využít všech zkoušek jakosti v dostupné literatuře. Zjistil jsem však, že počet těchto čísel je minimální. Největší podíl na tom mají obtíže při získávání zkoušek jakosti. Nejsoustavnějším pokusem využití metrologie je tabulka na straně 28 v Castelinově České drobné minci. Několik čísel zde uvedených není však spojeno s popisem příslušných variant. Jen někdy lze zjistit variantu v popisu nálezu, odkud čerpal autor tabulky.

Hlavní podklad k zamyšlení nad jakostí grošů mi poskytlo 9 grošů z jarošovského nálezu, jejichž zkoušku přepálením provedl Státní ústav pro míry, váhy a drahé kovy v Praze. Výsledek se vcelku shoduje s chronologickým pořadím, které jsem sestavil podle fabriky mincí. Jakost zvolna klesá stejně jako váha. Ale ve dvou případech jsem dal shodou okolností zkoušet dva groše téže varian-

¹⁸⁾ K otázce vah viz Em. Nohejlová-Prátová a J. Tichý, Příspěvek k numismatické metrologii, NČČsl. XX (1951), str. 7 a sl.

ty. V prvním případě výsledek odpovídá (675/1000, 661/1000), ve druhém případě je však tak veliký rozdíl (770/1000 683/1000), že nabádá k řádnému zamyšlení, stejně jako porovnání mých zkoušek se zkouškami z popisů nálezů. Tak u varianty, kde mám 690/1000 stříbra, bylo dokonce zjištěno 900/1000.¹⁹⁾

Naskytá se otázka, z čeho tyto rozdíly pramení. Zkouška črtem je považována vždy za nepřesnou s větší možností odchylky. Ale k rozdílům dochází i u zkoušek přepálením. Jak si je máme vysvětlit? Jistě by bylo zajímavé provést dvojí zkoušku téhož groše. Stejně zajímavá by byla zkouška několika grošů téže varianty. Dokázalo by se tak snad, zda rozdíly jakosti u téže varianty vznikly nepřesným provedením zkoušek nebo zda byly v kutnohorské mincovně porušovány předpisy o řádném poměru stříbra a mědi v groších.

Jisté však je, že v mincovně dobře věděli, z čeho jsou jednotlivé emise raženy. Potřebovali i později jednotlivé groše určovat. Museli tedy každou emisi označit jednou nebo několika raději nenápadnými, ale přece pro informovaného snadno zjistitelnými značkami. Tyto značky bychom měli dnes najít a rozluštit. Současně s touto vědomou změnou nastávaly změny jiné. Změnila se osoba rytce razidel, napodobení předcházejícího kolku nebylo na novém docela přesné, při delší ražbě působila i určitá „móda“. Jinak však se tyto groše razily podle týchž předpisů a měly tedy mít tytéž vlastnosti. I tyto odchylky jsou při stanovení variant a chronologie důležité. Nikdy se však asi nepodaří je přesněji od sebe rozdělit. Proto se zabývám především těmi znaky, které jsou při určování variant nejdůležitější, ať už vznikly vědomě nebo náhodně.

Na líci je nejmarkantnějším znakem perla na střední lili. Podle tohoto znaku byly už dávno rozdělovány groše na starší s nedotaženou a mladší s dotaženou korunou. Druhým významným znakem je písmo vnitřního lícního opisu — WENCEZLAVS TERCIVS. Až dosud byly groše děleny na starší skupinu s nižším písmem a mladší s vyšším písmem. Je však obtížné stanovit přesnou hranici mezi oběma skupinami. Vždyť ani všechna písmena téhož opisu nebývají stejně vysoká.

Předpokládané nejmladší groše Karla IV. mají tyto opisy vysoké asi 2¹/₂ až 3 mm. První Václavovy groše mají písmo sotva znatelně nižší — asi 2¹/₂ mm. Pak se písmo dále snižuje a na přechodu I. a II. naší skupiny je nejnižší — 2 a u některých písmen jen 1¹/₂ mm. Pak se poněkud zvětšuje a s průměrem asi 2¹/₂ mm přetrvává mou II. skupinu. Ve III. skupině se písmo zvětšuje a dosahuje na začátku emise s obráceným N a S velikosti asi 3¹/₂ mm. Až na konci ražby grošů s Václavovým jménem dosahuje písmo extrémní velikosti až 5 mm.

Podle výšky písma by bylo asi obtížné rozeznávat časově sousední varianty. Daleko průkaznější je tvar písmen Š a N, který byl ve vnitřním opisu patrně vědomě měněn, zatímco ve vnějších opisech zůstával nezměněný. Koncové S takto sloužilo pravděpodobně už na groších Karla IV. Z vnějšího lícního opisu

¹⁹⁾ Jiří Sejbál, Moravské denárové mince markraběte Jošta, Num. sbor. IV (1957), str. 110.

má význam především písmeno M ve slově BOEMIE. Na starších mincích je vyraženo normálně, na mladších tvoří šikmé dríky písmeno X. Počet grošů, na kterých je tento znak čitelný, je ovšem nepatrný. Domnívám se proto, že hlavní rozeznávací znaky ležely vždy blíže středu mince.

Na líci nám tedy při určování postačí pohled na vrchol koruny a vnitřní opis. Daleko důležitější je strana rubová, a to především kresba ocasu lva a jeho okolí.

Na prvním místě je tu rozdělovací znaménko mezi slovy GROSSI PRAGENSES, které by bylo rozhodující, kdyby ovšem bylo na groších častěji čitelné. Protože však je na okraji, musíme si je často zrekonstruovat podle jiných známek. Není to příliš obtížné. Rozhodující je tvar ocasu, jeho zakončení, značka pod jeho rozvětvením (určovaná dosud většinou jen jako měsíček, ačkoliv má mnoho odlišných tvarů), sestavení měsíčků v hřívě a zvláštní značky některých variant: tečka mezi hlavou lva a koncem ocasu, kroužek v hřívě lva a čárky, vybíhající z vnitřního obvodového kruhu, kterým říkám trny.

Je-li na groši vyražen ocas lva, pak snadno určíme variantu.

Ale žádný z jmenovaných znaků nemůžeme brát izolovaně, jak se dosud často stávalo. Tak např. jsem našel groš s obráceným N v nález²⁰⁾, kde jinak žádný z těchto nejmladších Václavových grošů nebyl. Při bližší prohlídce jsem zjistil, že tento groš nemá ani dotaženou korunu, ani růžici v rubním opisu, ani žádný jiný typický znak pro nejmladší groše, naopak jen znaky pro variantu mnohem starší. Stejně tak se vzácně objevují dotažené koruny u grošů starších variant. Proto je se třeba s materiálem dobře seznámit a neurčovat jen podle jednotlivých znaků.

Vedle těchto hlavních rozlišovacích znaků najdeme na všech částech grošů stopy určitého vývoje. Na líci můžeme pozorovat drobné odchylky na koruně, a to ve způsobu nasazení obou postranních vrcholových perel, v kresbě dvou vnitřních lilí podoby trojlístků, ve výzdobě středního dríku a v rozesazení perel. Obvodové kruhy postupně hrubnou. Na starších variantách jsou častěji jemně perličkové, na mladších širší a buď úplně hladké nebo z hrubých sekaných perliček.

Rozdělovací znaménka lícního opisu se jednotvárně bez větších změn opakují. Křížek na začátku vnitřního opisu je zpočátku ozdobnější s vykrojenými konci svých ramen. Ve II. období se skládá většinou jen ze dvou krátkých, rovných, zkřížených čárek s rovnými konci. Ku konci ražby je znovu ozdobnější.

Mezi slovy WENCEZLAUS TERCIVS jsou zpravidla dva kroužky nad sebou. Nedělám rozdíl mezi těmito kroužky a tečkami, které je často nahrazují. Při pozdější horší ražbě jsou tečky častější. Někdy rozdělovací znaménko na tomto místě vůbec chybí. Ani to však není pro určování příliš směrodatné, protože se tento jev vyskytuje na začátku i na konci ražby Václavových grošů. Ve vnějším opisu se pravidelně opakují: křížek DEI dva poražené křížky nad sebou GRATIA větší čtyřlístá růžice REX křížky BOEMIE. Odchylky by se

²⁰⁾ Nález mikulovský; nyní podobný málo čitelný kus i v nález^u jarošovském.

našly u jednotlivých písmen vnějšího opisu, ale protože ten na většině grošů chybí, nemají pro praktické určování většího významu.

Daleko víc odchylek a změn se vyskytuje na rubu a především v kresbě lva. Umístění hlavy prodělává určitý vývoj. Na prvních variantách dosahuje koruna na hlavě lva do opisového pruhu. Později jen na vnitřní kruh a na nejmladších se vnitřního kruhu jen dotýká. Je však mnoho odchylek. Na starších groších je koruna jemněji prokreslena. Tlama lva je méně otevřena, na mladších většinou velmi široce. Jsou v ní zpravidla 3 zuby: 2 ve spodní, 1 v horní čelisti. Na přechodu I. a II. typu bývá po 4 zubech. U III. typu dochází k častým nepravidlostem. Někdy zuby vůbec chybějí. Na zadní straně hlavy je kruhové ucho, zpočátku menší, později velmi široké.

Téměř celé tělo lva je tvořeno 11 měsíčky, sestavenými ve 3 řadách a naznačujícími chomáče chlupů hřívky. První řádka 3 měsíčků spojuje tělo s hlavou. U nejstarších variant jsou měsíčky volné a krk je naznačen drobnými čárkami na spodku hlavy, ve středním období, bývají často spojeny s hlavou. Ve starší době jsou o něco menší a přední měsíček pod čelistí bývá poněkud pootočen spodním cípkem vzhůru. Výška měsíčků je průměrně asi 1 mm.

Spodní a střední řada je tvořena vždy čtveřicí stejných měsíčků obráceně postavených. Na nejstarších variantách je výška měsíčků 1,8 mm, později až 2,5 mm. I tvar se nápadně mění. Zpočátku jsou měsíčky velmi široké, později se zužují a konce zaostřují. Zajímavé je přizdobení měsíčků vlasovou čarou rovnoběžnou s vypuklou stranou. Tato zvláštnost je jen na typu II B a málokdy bývá viditelná. Byla pravděpodobně jen na některých razidlech. Důležité je nasazení posledního měsíčku střední řady na konec ocasu. Nejčastěji se ho měsíček dotýká horním koncem, nasazení oběma konci je typické pro variantu II A 3. Řady větších měsíčků bývají rovné, jen u typu II B jsou nejdříve dolů prohnuté, u pozdějších naopak nahoru. Různé je také spojení měsíčků s předními tlapami. Vzácně jeden měsíček chybí nebo má první řada menších měsíčků o jeden víc, tedy čtyři.

Důležitá je kresba tlapy. Ve starší době jsou malé a čtyři drápy krátké a tupé. Na konci II. typu se tlapy zvětšují a levá zadní přesahuje vnitřní kruh v místech, kde je rozdělovací znaménko. U III. typu jsou tlapy veliké a drápy velmi dlouhé. Nápadné jsou také dlouhé chlupy na nohách lva u varianty I 2. U starších variant je několik chlupů vodorovně položeno na břiše lva a v ohbí pravé zadní tlapy buď je nebo chybí ostrý chomáč chlupů.

Na začátku rubního opisu je křížek mezi dvěma šestipaprskovými hvězdičkami. Hvězdičky stojí buď na dvou nebo jen na jednom paprsku. Někdy je každá hvězdička jinak postavena. Další odchylky by se jistě našly třeba na písmenech rubního opisu i jinde.

Při určování většinou vystačíme s hlavními znaky. Vedlejší znaky nám mohou pomoci jen při určování velmi špatně ražených grošů, na jejichž určení nám však zvláště záleží.

III. Nález jarošovský, popis jeho variant a pokus o sestavení jejich chronologické řady

Roku 1932 narazili dělníci při zřizování vodovodu v Jarošově nad Nežárkou na Jindřichohradecku na větší poklad starých mincí. Část jich rozebrali, ostatek byl shromážděn u majitele pozemku. Podle lidového podání stával prý na místě nálezu mlýn nebo větší dvůr. V denním tisku ohlásilo poklad několik krátkých zpráv a kratičká předběžná zpráva vyšla i v Numismatickém časopise čs.²¹⁾ Nález dál zapadl a nepovšimnut zůstal ležet. Nebyl pojat ani do soupisu pro Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Řada sběratelů navštívila majitele větší části pokladu a nikdo neodcházel s prázdnem. Většina jich však byla zklamána tím, že v nálezů byly jen pouhé „obyčejné“ groše Karla IV. a Václava IV. Když nenašli kontramarky a jiné vzácnosti, spokojili se několika grošičky. Část nálezů se dostala do musea v Jindřichově Hradci. Většina mincí však zůstala nečištěna a slepena hlinou a měděnkou v několik větších nebo menších hrud. Byla tak uchráněna před zvědavým zrakem neodpovědných sběratelů. Kdosi se pokusil část mincí vyčistit nějakou silnou žíravinou a tím je částečně zničil.

Tak jsem před několika lety dostal k vyčištění nález sice neúplný, ale přece, jak se brzy ukázalo, velmi zajímavý. Po delším čištění roztokem kyseliny citronové se mi podařilo všechny mince nenásilně oddělit a vyčistit. K takto získanému celku jsem mohl připojit ještě několik kusů ze sbírky sběratele, který je získal výše popsaným způsobem, mimo jiné i některé groše cizí.

Celkem jsem mohl prohlédnout a popsat 903 grošových ražeb včetně grošů přelomených, vylomených a větších zlomků. Byly to pražské groše Jana Lucemburského (1 kus), Karla IV. (139 kusů), Václava IV. (759 kusů), dále 3 groše míšeňské a 1 uherský. U Václavových grošů bylo nápadné, že všechny měly nižší písmo, až na několik výjimek nedotaženou korunu a chyběly groše s obráceným S a N. Část měla ražební lesk, některé byly lépe raženy než obvykle. Na první pohled bylo jasné, že nález neobsahuje všechny varianty těchto grošů a že tedy bude důležitý pro sestavení jejich chronologické řady. Po dlouhém studiu popisují obsah nálezů takto:

Čechy, Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš s nestejně silným střížkem a nedoraženými plochami, poškozený dvourázem, z rozdělovacích znamének čitelné jen dva kroužky nad sebou mezi slovy IOHANNES PRIMVS

Váha 3,63 g 1 kus.

²¹⁾ NČČsl. IX (1933), str. 111.

Karel IV. (I.) (1346—1378), pražský groš s hlavními znaky:

1. Nedotažená koruna, malá čtyřlístá růžička mezi slovy KAROLVS PRIMVS, lilie mezi slovy GRATIA REX, na ostatních místech lícního opisu kroužek. Na rubu rozdělovací znaménko mezi slovy GROSSI PRAGENSES čtyřlístá růžice složená původně ze čtyř kroužků, větší než na lici.

Průměrná váha 3,204 g 4 kusy.

Jeden z těchto grošů je nápadně velký — má průměr větší než 29 mm — a má ve smyčce ocasu kroužek průměru asi $1\frac{1}{2}$ mm jako na královském dukátu téhož panovníka.²²⁾

Váží 3,49 g. Považuji jej za nejstarší Karlův groš v nálezů.

(Viz vyobr. na tab. III, č. 1.)

2. Líc: nedotažená koruna, kroužek, menší čtyřlístá růžice s tečkou uprostřed (jiná než na rubu), kroužek. Rub: čtyřlístá růžice jako u č. 1.

Průměrná váha 3,302 g 3 kusy.

3. Líc: na střední perle koruny je nasazena další menší perlička, která zasahuje do vnitřního kruhu, kroužek, malá čtyřlístá růžice s tečkou se tu nápadně zvětšuje a trvá pak po celý zbytek ražby za vlády Karlovy a pravděpodobně po celou vládu Václavovu, kroužek.

Rub: trojlístek bez stopky, který na tomto místě pak trvá po zbytek ražby za vlády Karlovy a je ještě na prvních groších Václavových.

Zaražením této varianty dochází k podstatnému snížení váhy grošů z dosavadní asi 3,30 g na přibližně 2,85 g. Je to asi ona změna, kterou nám zachycuje tabulka poměru ceny groše v dukátu. Roku 1360 jde na dukát 13 grošů, 1373 už 15—16 grošů.²³⁾ Škoda, že není sdostatek spolehlivých zkoušek jakosti, které by se vztahovaly k přesně popsaným variantám. Z přístupných čísel²⁴⁾ vyplývá jakost kolem 760/1000 a zdá se, že se při snížení váhy nezhoršila.

Průměrná váha 2,855 g 20 kusů.

4. Líc: jako č. 3, jen nedotažená koruna bez přídavné perličky.

Rub: jako č. 3.

Průměrná váha 2,854 g 24 kusy.

5. Líc: jako č. 4. Chybný opis PRIMVS.

Rub: jako č. 4.

Váha 2,580 g 1 kus.

6. Líc: dotažená koruna, maličká vrcholová perla splývá s perličkami vnitřního kruhu, místo kroužku se objevuje nepravidelné znaménko podobné šikmo položenému trojlístku se stopkou nebo hrubému poraženému křížku, větší růžička, na ostatních místech lícního opisu se poprvé objevují

²²⁾ K. Castelin, O českých dukátech 14. století, NČČsl. XIX (1950), str. 62, dukát č. 4.

²³⁾ K. Castelin, Drobná mince str. 28 a 258.

²⁴⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžína u Soběslavi, Num. sbor. II (1955), str. 172.

dva poražené křížky nad sebou, které přetrvávají i celou Václavovu vládu. Jakoby převrácené písmeno S.

Rub: trojlístek bez stopky jako u předcházejících.

Váha 2,880 g 1 kus.

7. Líc: jako č. 6, jen chybný opis BAOLVS.

Rub: jako č. 6.

Váha 2,800 g 1 kus.

8. Líc: nedotažená koruna, jen v ojedinělých případech zasahuje do vnitřního kruhu, dva poražené křížky nad sebou, větší růžice, dva křížky.

Rub: trojlístek jako u předcházejících.

Průměrná váha 2,756 g 81 kus.

Tato nejmladší varianta se rozpadá ještě na tři menší skupiny podle tvaru koncového S ve vnitřním opise. Nejdříve byly konce tohoto písmene seříznuty šikmo zpět, později byly stejně široké jako střední smyčka písmene a nakonec se protáhly oba konce daleko přes střední smyčku a svislou čarou se dostaly téměř až k protější základně. Tak je vyraženo také písmeno S na prvních groších Václavových.

9. Karlovy groše blíže neurčitelné 4 kusy.

Už přehled Karlových grošů v nálezu je pro chronologii grošů 14. století velmi cenný. Můžeme sestavit několik řad chronologického vývoje hlavních rozlišovacích znaků. Je to řada rozdělovacích znamének mezi slovy KAROLVS PRIMVS: malá čtyřlístá růžička, kroužek, poražený nepravidelný křížek, dva poražené křížky nad sebou. Řada značek mezi slovy GRATIA REX: lilie, malá čtyřlístá růžice, větší čtyřlístá růžice. Znaménka mezi slovy DEI GRATIA a REX BOEMIE: kroužek, dva poražené křížky nad sebou.

Na rubu mezi slovy GROSSI PRAGENSES: čtyřlístá růžice ze čtyř kroužků, trojlístek bez stopky. Tři z konečných znaků přecházejí na groše Václavovy, jen dva křížky ve vnitřním lícním opisu se na Václavových groších mění trvale ve dva kroužky téže polohy.

Důležitý je také poznatek, že někdy ve druhé polovině vlády Karla IV. došlo k podstatnému snížení váhy grošů. Především tento nedostatek měl asi napravit mincovní řád z roku 1378. Pokles hodnoty nezůstal utajen, proto v nálezech z období kolem tohoto roku se starší Karlovy groše vyskytují jen v nepatrném množství.

Ve své přednášce, v době, kdy jsem neměl Karlovy groše ještě podrobně zpracované, jsem předpokládal současnou ražbu grošů s kroužkem a dvěma křížky. Proti tomu mluví především velmi pečlivě zpracovaný nález z Prahy-Emauz.²⁵⁾ V nálezu chybějí groše se dvěma křížky, jsou tedy mladší, souhlasně

²⁵⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sbor. I (1953), str. 52 a sl.

s mou chronologickou řadou. Plně souhlasím s autorkou popisu, která po delší úvaze dochází k závěru, že groše s kroužkem jsou předposlední skupinou Karlových grošů. Groše se dvěma křížky jsou bezpečně poslední skupinou. Svědčí pro to i další, byť jen malé snížení váhy, z 2,85 g na 2,75 g. Méně je už možno souhlasit s domněnkou, že groše s křížky a snad i s kroužkem byly raženy až v posledním roce Karlovy vlády. Terminus post quem pro ukrytí emauzského nálezu je rok 1372. Někdy po tomto roce byly zaraženy groše se dvěma křížky, které se musely razit déle než několik týdnů, protože v nálezech se vyskytují ve větším množství. Přechod mezi posledními dvěma skupinami Karlových grošů tvoří skupinka s poraženým křížkem, která byla ražena jen velmi krátkou dobu, a proto jsou tyto ražby v nálezech vzácné.²⁶⁾

Na konci Karlovy vlády se množí stesky na zhoršení mince. Oprávněnost těchto stesků proti zhoršení hodnoty grošů vyjadřuje Castelinova tabulka.²⁷⁾ Cena dukátu v groších se zvýšila během Karlovy vlády (hlavně druhé poloviny) z 13 na 17 grošů za dukát. Karel byl konečně donucen slíbit nápravu. Stalo se tak mincovním řádem z 2. listopadu 1378.²⁸⁾ Než však mohlo dojít k uskutečnění tohoto řádu, Karel zemřel.

Ani jeho nástupce Václav IV., i když se účastnil vydání řádu, jej nikdy neuskutečnil. Nástupem nového panovníka musela na groších nastat aspoň formální změna, výměna jména na lici mince jménem novým. První se musel s tímto problémem vypořádat rezač želez. Vytvořil nová razidla nejdříve pravděpodobně pro líc grošů. Pro rubní obraz mohla klidně sloužit dál razidla z doby Karlovy.

Rezač musel nahradit na novém kolku opis o třinácti písmenech opisem WENCEZLAVS TERCIVS se sedmnácti písmeny. Bylo tedy třeba písmena zúžit, čímž však nastal nepoměr mezi šířkou a výškou písmen. Byl vyřešen tím, že výška byla poněkud snížena. Tím se nepatrně zvětšila plocha vnitřního pole a tedy i koruna. Další podstatnou změnou bylo zavedení dvou kroužků místo křížků v lícním vnitřním opise, také snad pro úsporu místa. Ostatní znaménka zůstávají beze změny, stejně jako typy písma. Na ražbu rubní strany bylo pravděpodobně použito starých razidel z doby Karlovy, třebaže to není možno bezpečně dokázat. Důkazem by mohly být jedině dva groše, Karlův a Václavův, ražené týmž rubním razidlem. Takovýto důkaz můžeme však při obrovské spoustě užitých želez a nedbalé ražbě těžko očekávat. I když tomu tak nebylo, je nesporné, že rubní obrazy na posledních Karlových a prvních Václavových groších jsou shodné a není bezpečné známky, jak tyto groše podle rubu rozeznat.

I metrologicky na sebe obě ražby navazují. V jarošovském nálezu vážily poslední Karlovy groše průměrně 2,756 g, první Václavovy 2,741 g. Karel

²⁶⁾ Variantami a chronologií Karlových grošů se chci zabývat v příštím článku, až si opatřím vhodný náleзовý materiál především pro první polovinu Karlovy vlády.

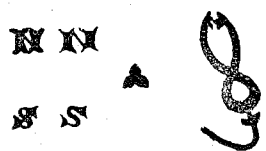
²⁷⁾ K. Castelin, Drobná mince, str. 258.

²⁸⁾ Otištěn v Num. sbor. I (1953), str. 66 a 67.

Chaura zjistil jakost posledních Karlových grošů 797/1000, u prvních grošů Václavových 781/1000.²⁹⁾ L. Nemeškal zjistil u posledních Karlových grošů jakost 756/1000.³⁰⁾ Zkouška nejstaršího groše Václavova z nálezu jarošovského ukazuje jakost 767/1000.

Jestliže jsme tedy zjistili nejstarší variantu Václavových grošů, můžeme začít s jejich popisem. Protože tato řada není vždy jednoduchá, užití znovu rozdělení na čtyři základní typy, z nichž I. a III. probíhá samostatně, typ II A a II B aspoň částečně současně. Za tímto základním označením typu připojují označení varianty arabskou číslicí.³¹⁾

Václav IV. (1378—1419), pražský groš, *varianta I 1:*

Líc: koruna nedotažená, písmo vnitřního popisu velmi pečlivě a ozdobně pracované, svislé dřívky na patkách hodně rozšířené, písmeno N správně provedené se šikmou příčkou zpravidla přesně půlící oválný prostor mezi svislými dřívky, zřídka po-

někud výše posunutou. Písmeno S na konci slov vnitřního popisu správně kreslené s vodorovnými konci daleko protaženými a zakončenými svislým měsíčkovitým rozšířením.

Rub: mezi slovy GROSSI PRAGENSES trojlístek beze stopky obrácený jedním lístkem nahoru (ve smyslu popisu, tedy na groších vidíme obráceně), tvar ocasu ušlechtilý, oba prameny ocasu zakončeny třemi chomáči chlupů, pod rozštěpením ocasu pravidelný měsíček.

Koruna a hlava lva zasahuje do opisového pásu, přední měsíček nejhořejší řady je vytočen poněkud spodním cípem vzhůru, měsíčky nízké a široké, tlapy malé s tupými krátkými drápy, v ohbí pravé zadní tlapy ostrý chomáč chlupů, levá zadní tlapa nepřechází obvodový kruh, obě hvězdičky nad hlavou lva jedním paprskem nahoru a dolů.

Fotografie groše byla uveřejněna v článku Em. Nohejlové-Prátové Numismatické památky doby husitské,³²⁾ kresba v Teisingerově práci je celkem výstižná až na zkrácený trojlístek na rubu.³³⁾ Čísel dosud uveřejněných nemohu použít, protože není vyloučeno, že tato varianta nebyla zaměněna s variantou II A 5, která má podobný trojlístek.

Průměrná váha 2,741, jakost 1 kusu váhy 2,95 g 767/1000 27 kusů.
(Viz vyobr. na tab. III, č. 2)

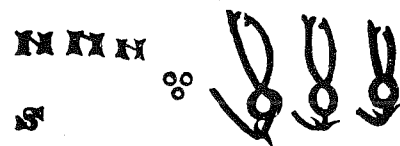
²⁹⁾ K. Chaura, Nález grošů pražských, Num. zprávy I, č. 4, str. 64 a II, č. 5, str. 71.

³⁰⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžina, str. 171 a n.

³¹⁾ Poprvé jsem tak učinil už v přednášce 4. 9. 1961. Proti přednášce jsem později přehodil označení souběžných variant A a B, protože nynější typ II A navazuje přímo na I. typ, kdežto mezi typem I a II B není přímé souvislosti. Další změny proti přednášce nastaly v tom, že jsem některé varianty, jen nepatrně se lišící, stáhl dohromady.

³²⁾ ČNM CXX, č. 1, str. 17.

³³⁾ Pražský groš krále Václava IV. a jeho varianty, str. 5, varianta č. 1.

Varianta I 2:

Líc: koruna nedotažená, písmo jako u I 1. Varianta není jednotná,³⁴⁾ výška písma je na začátku 2,5 mm, později klesá až na 2 mm. Písmeno N zpočátku jako u varianty I 1, šikmá čárka nebývá uprostřed, ale je poněkud výše posunutá, později se písmeno zužuje, stejně se zužují konce svislých dřívků. Písmeno S zpočátku jako u I 1, později se začínají koncové trojúhelníky oddělovat od střední smyčky.

Rub: Znaménko tři volné kroužky sestavené do trojúhelníku, dva nahoře, jeden dole. Tvar ocasu je velmi rozdílný, ale snadno od jiných variant rozeznatelný. Nejtypičtější je zakončení ocasu jen dvěma chomáči chlupů na obou koncích, které nemá žádná jiná varianta. Nejstarší groše této varianty mají ocas velmi dlouhý a konec bližší k hlavě je téměř rovný. Později se ocas zmenšuje. Typická je také značka pod rozdělením ocasu. Není to už měsíček, ale dva tenké trsy chlupů různě nepravidelně upravené.

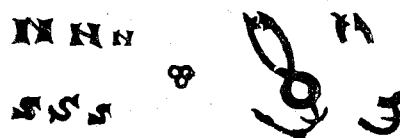
Koruna lva zasahuje do opisového pásu. Všechny tři měsíčky nejhořejší řady jsou rovnoběžné, měsíčky zůstávají nízké a široké, tlapy malé s tupými drápy, typické jsou dlouhé chlupy na nohou lva. Hvězdičky nad hlavou směřují dvěma paprsky nahoru a dolů.

Fotografie mladšího stupně této varianty je v ČNM CXX, str. 21, vyobr. 9 (kontramarkovaný groš). Kresba Teisingerovy varianty č. 3 celkem dobře vystihuje nejstarší stupeň této varianty (stejný jako na mé fotografii). Nejpřesné je jen zakončení ocasu.

Líc této varianty je téměř úplně shodný s variantou I 1. Zato rub je naprosto odlišný. Je to vlastně první skutečná ražba Václava IV. Snad proto také bývá pečlivěji ražena a patří k nejčitelnějším. Ale už během její ražby se dostavuje zhoršení.

Průměrná váha 2,740 g, jakost 1 groše z mladšího období ražby 723/1000
..... 49 kusů.

(Viz vyobr. na tab. III, č. 3)

Varianta I 3:

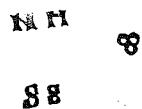
Líc: Koruna nedotažená, písmo jako u I 1 a I 2, častěji však nižší, asi 2 mm. Písmeno N jako u I 2. V jednom případě N obrácené, ale naprosto odlišné od posledních grošů Václavových. Písmeno S jako u předcházejí-

³⁴⁾ Až dosud jsem tuto variantu popisoval jako varianty dvě. Protože nedovedu stanovit přesnou hranici pro rozlišení a dosavadní varianty dvě jsou úzce příbuzné, spojil jsem obě dohromady a jejich vývoj popisují u jednotlivých znaků.

cích, ale u některých grošů se objevuje zkrácení vodorovných konců. Rub: znaménko tři spojené kroužky, konce ocasu tenší než spodní smyčka, na každém konci vždy tři chomáče chlupů. Pod rozdělením ocasu dva tenké trsy chlupů tvořící měsíček. Koruna zasahuje do opisového pásu. První měsíček nejhořejší řady je opět poněkud natočen, měsíčky ostatních dvou řad poněkud štíhlejší než u předcházejících, tlapy malé s tupými drápy, chlupy na nohou opět kratší. Hvězdičky většinou dvěma paprsky nahoru a dolů, ojedinele jen jedním paprskem. Vyobrazení v kyjovském nálezu, NČČsl XIX, str. 77, vyobr. 1.

Průměrná váha 2,737 g 40 kusů.

(Viz vyobr. na tab. III, č. 4.)

Variantá II A 1:

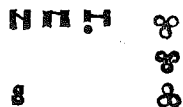

Líc: jako I 3, písmo 2 mm i poněkud nižší, svislé dřívky u písmene N jen nepatrně na koncích rozšířené. Hlavní rozlišovací znak proti I 3 je stažené písmeno S.

Rub: jako I 3.

Přechod obou variant je pozvolný, je obtížné stanovit přesné měřítko mezi širokým a staženým S. Jako zvláštní variantu ji popisují proto, že právě v této době nastává zdvojení ražby. Souběžná řada II B má už jen stažené S.

Průměrná váha 2,662 g 19 kusů.

Variantá II A 2:

Líc: koruna nedotažená, písmo jednoduché, patky svislých dřívků téměř nerozšířené. Výška písma 2 až 2,5 mm. Písmeno N se

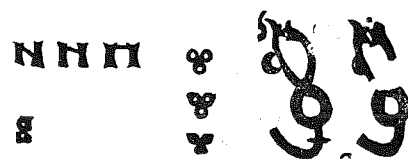
svislými dřívky téměř rovnými, šikmá spojovací čárka správně umístěná klesá jen zvolna. Jeden ze svislých dřívků stojí často proti postranní perle koruny a je jí zkrácen někdy až pod 1 mm.

Rub: znaménko tři spojené kroužky, vzácně vyraženo obráceně, tvar ocasu podobný jako u II A I, ale hlavní rozlišovací znaky — tečka mezi koncem ocasu, uchem a korunou a dva velmi tlusté trsy chlupů tvořící trojúhelník pod rozdělením ocasu. Měsíčky hřívý jsou poněkud větší.

Průměrná váha 2,610 g, jakost jednoho kusu váhy 2,70 g 690/1000,

..... 123 kusů.

(Dvojí rub této var. viz na tab. III, č. 5)

Variantá II A 3:

Líc: koruna nedotažená, písmo jednoduché a neuspořádané, výška písma jako u předešlé varianty, i N stejné, ale častěji podobné písmenu H s příčkou trochu zvýšenou. Písmeno S stažené.

Rub: znaménko tři spojené kroužky zpravidla zaplněné a různě deformované. Horní dva bývají mírně zašpičatělé, spodní u tlapy lva zploštělý. Konec ocasu se zahýbá směrem k hlavě mezi ucho a korunu. Tečka předcházející varianty mizí, zato se na některých kusech objevuje uprostřed nad spojenými konci ocasu. Ještě markantnější je znaménko pod rozdvojením ocasu: jsou to dva maličké krátké ostré výběžky a na některých kusech je ocas úplně hladký. Poslední měsíček střední řady dosedá zpravidla na ocas oběma cípkem na rozdíl od ostatních variant, kde se dotýká jen horním cípkem. Měsíčky jsou větší a často různě zdeformované. Tlama lva má jako obvykle tři zuby, ale často také jen jeden, nebo je úplně prázdná.

Variantá je vyobrazena v popisu kyjovského nálezu, str. 78, vyobr. 4 d a 5. Průměrná váha 2,605 g 177 kusů.

(Trojí rub této var. viz na tab. III, č. 6)

Souběžně s variantami II A 1 až II A 3 byla ražena druhá řada grošů, která má některé naprosto shodné znaky s řadou A, např. shodné písmo, písmeno S a N, ale především v rubní ražbě se výrazně liší tak, že je třeba předpokládat práci jiného řezače želez. Pro pečlivé zpracování bývala považována za nejstarší variantu.³⁵⁾ Nemohu s tím souhlasit, protože písmo je jasně mého II. typu. Také metrologie plně podporuje toto zařazení. Zajímavé je užití nových znaků, kroužků v hřívě lva a „trnů“ vystupujících na rubu z obvodového kruhu. Žádný jiný typ těchto znaků nemá.

Variantá II B 1:

Líc: Písmo shodné s variantou II A 1, podle líce nedovedu varianty rozlišit.

Rub: znaménko šestipaprsková hvězdička, buď jedním nebo častěji dvěma paprsky nahoru a dolů. Ocas je velmi pečlivě kreslen, tvoří pravidelnou osmičku a je na první pohled rozeznatelný od variant ostatních typů. U dalších variant řady B se téměř nemění, jen se poněkud zvětšuje. Pod rozdvojením ocasu je útvar nejspíše podobný obrácenému bočníčku kreslenému ze strany. Na groších typu II A a I se nevyskytuje, ale často na groších III. typu. Koruna lva se jen dotýká vnitřního kruhu, který je velmi

³⁵⁾ P. Radoměřský, v popisu nálezu z Kamenu a Žihlic.

jemně zoubkovaný. Tři drobné měsíčky v první řadě jsou rovnoběžné. Větší měsíčky ve druhé a třetí řadě jsou velmi štíhlé, takže byly popisovány jako čárkovitě stylisovaná hříva.³⁶⁾ Měsíčky dvou spodních řad často splývají a tvoří velké písmeno S. Obě tyto řady bývají dolů prohnuté. Mezi oběma posledními měsíčky obou řad je kroužek průměru asi 1 mm. Na starších kusech je úplně volný, na dalších zabíhá do obou měsíčků. Tlapy a ostatní podrobnosti jsou tytéž jako u variant II A. Novým znakem jsou dvě krátké čárky, vybíhající v určitých místech z vnitřního obvodového kruhu do pole mince. Pro jejich podobu je nazývám trny. První vybíhá mezi písmeny OS ve slově GROSSI a směřuje šikmo mezi ohbí ocasu a „bochníček“ pod ním. Druhý trn vybíhá před levou zadní tlapou mezi písmeny PR ve slově PRAGENSES a směřuje šikmo kupředu k pravé zadní tlapě.

Fotografie této varianty z Kamenu u Tábora v NČČsl XIX, tabulka XIII, vyobrazení 11. Na fotografiích trny často zanikají.
Průměrná váha 2,734 g, 10 kusů.
(Viz vyobr. líce a dvojitý rubu na tab. IV, č. 1.)

Variant II B 2:

Líc: jako II B 1.
Rub: jako II B 1, ale chybí kroužek v hřívě a první trn u rozštěpu ocasu. Má tedy jen jeden trn před nejzadnější tlapou.
Vyobrazení v kyjovském nález, str. 77, vyobr. 3a.
Průměrná váha 2,678 g 27 kusů.
(Viz vyobr. na tab. IV, č. 2.)

Variant II B 3:

Líc: jako předcházející, snad o poznání větší písmo.
Rub: jako předcházející, jen u některých kusů ocas a měsíčky větší a hrubší. Řady větších měsíčků častěji rovné a na měsíčkách je znatelná vlasová čárka rovnoběžná s vypouklou stranou. Rozhodující jsou trny. Jsou opět dva: jeden vybíhá z I ve slově GROSSI nebo ze sousední hvězdičky a směřuje k ohbí ocasu, druhý vybíhá mezi písmeny NS nebo SE ve slově PRAGENSES a směřuje mezi přední tlapy šikmo vzhůru. Je zajímavé, že vzdálenost mezi trny je vždy táž, tvoří se dvojice: trny z I a NS a druhá dvojice, kdy je vnitřní kruh i s trny poněkud posunutý, trny vycházejí z hvězdičky a písmen SE. Materiál není dostačující k tomu, abych obě skupiny rozdělil jako dvě varianty. Fotografie v nález z Kamenu, tabulka XIII, vyobr. 12, kde však nejspodnější řada hřívy má jen tři měsíčky. Dobře jsou znát oba trny.
Průměrná váha 2,627 g, jakost kusu váhy 2,95 g 661/1000, druhého kusu váhy 2,51 g 675/1000, 57 kusů.

³⁶⁾ K. Turnwald, Nález náhodský, NČČsl. V, 1929, str. 190.

Variant II B 4:

Líc: jako předcházející.
Rub: jako předcházející, ale oba trny umístěné na týchž místech vybíhají opačným směrem: za nejzadnější tlapou vybíhá trn šikmo k této tlapě, mezi předními tlapami šikmo dolů.
Průměrná váha 2,587 g, 3 kusy.

Někam na konec ražby typu II B patří groše s chybným opisem TERCVS. Na žádném z těchto grošů jsem nezjistil, jak jsou umístěny trny, jsou-li u těchto grošů vůbec vyraženy. Tutéž chybu jsem našel v jiných nálezech i u grošů jiných typů.
Průměrná váha 2,403 g, 2 kusy.

Blíže neurčené groše typu II B:
Průměrná váha 2,693 g, 53 kusy.

Je těžké stanovit, kdy končí ražba typu II B, zda současně s koncem varianty II A 3 nebo o něco později. Jisté však je, že tu dochází k určitému zvratu jak ve vzhledu mince tak v jejích metrologických vlastnostech. Proto řadím další dvě varianty pro určitou obrazovou podobnost k řadě II A, ale až za varianty II A 3 a II B 4. V mém nálezovém celku jsou určitě nejmladší, stejně jako v některých nálezech, ke kterým se vrátím později.

 Variant II A 4:

Líc: nedotažená koruna, výška písma 2,5 až téměř 3 mm. Písmeno N jako H s vyvýšenou příčnou čárkou nebo s čárkou spojující oba horní konce svislých dříků.
Rub: znaménko jako u II A 3, to je trojlístek ze dvou lístků nahoře a nepravidelného kroužku dole u tlapy. Větve ocasu jsou silné a od varianty II A 3 se liší především rovným zakončením u ucha a koruny. Pod rozštěpením ocasu je výrazný velký měsíček. Jednoduchý pramen ocasu zabíhá na některých kusech dovnitř smyčky ocasu, jaká se vyskytuje na groších Vladislava II. Hlava zabíhá zpravidla do opisového pruhu předním křížkem koruny. Přední měsíček první řady většinou silně vytočen, ale ojediněle i rovnoběžný, řady neurovnané, měsíčky nepravidelné a dva až 2,5 mm vysoké. Na vypouklé straně měsíčků asi u poloviny grošů drobný zoubek. Tlapy jsou velké s tupými drápy. Levá zadní tlapa přesahuje přes vnitřní kruh až k rubnímu znaménku. V ohbí pravé zadní tlapy chybí chomáč chlupů obvyklý u předcházejících. Kruhy jsou široké a hladké, jen tu a tam nalézáme náznak hrubých sekaných perliček.
Průměrná váha 2,595 g, 67 kusů.
(Viz vyobr. na tab. IV, č. 3)

HHH

88

Variantá II A 5:

Líc: jako II A 4.

Rub: jako II A 4, ale obrácené znaménko,

trojlístek jedním lístkem vzhůru (ve smyslu opisu) a dvěma dolů k tlape. Od varianty I 1 se snadno rozlišuje podle provedení trojlístku, ale hlavně podle kresby lva.

Průměrná váha 2,668 g, jakost kusu váhy 2,65 g 683/1000,
..... 14 kusů.

(Viz vyobr. na tab. IV, č. 4)

Variantá II A 4 nebo II A 5, znaménko není znát.

Průměrná váha 2,614 g, jakost kusu váhy 2,42 g 770/1000,
..... 44 kusů.

Groše velmi špatně ražené a nečitelné: 47 kusů.

Uhry, Ludvík (1342—1382), groš Réthy, Corpus nummorum Hungariae, tab. XXV, č. 68 var. 1 kus.

(Viz vyobr. na tab. IV, č. 8)

Míšeň, Friedrich II. (1324—1349), groš Saurma³⁷⁾ 4360 var.

Váha 1,87 g, 1 kus.

Baltazar (1349—1406), groš Saurma 4362 var.

Vylomený, 1 kus.

Vilém (1380—1425), groš Saurma 4365 var.

Váha 2,19 g, 1 kus.

Na místě nálezu bylo dále shledáno množství střepů. Jejich cena pro datování nálezu je však nepatrná, protože pocházejí z celé řady nádob vyrobených jak ve středověku, tak v době nedávné.

IV. Nejmladší varianty Václavových grošů. Nález z Černovic u Tábora. Další nálezy. Pokus o stanovení doby zakopání jarošovského nálezu

Už při zpracovávání jarošovského nálezu jsem se zamýšlel nad tím, kdy asi mohl být ukryt do země. Poklad sám vymezoval tuto dobu ražbou míšeňského Viléma, tedy roky 1380 až 1425. Tato doba téměř půl století je příliš dlouhá, než aby mohla vnést světlo do datování Václavových grošů. Hledal jsem tedy poučení ve studiu dalších nálezů. Měl jsem příležitost prohlédnout přehojné množství materiálu, ale jen velmi zběžně, většinou při návštěvě v mu-
seích.

³⁷⁾ Die Saurmasche Münzsammlung, Berlin 1892.

I toto zběžné studium přineslo řadu poznatků:

- 1) V prohlédnutém materiálu se nevyskytla ani jediná nová varianta, kterou bych musel zařadit do chronologické řady nálezu jarošovského.
- 2) Ve většině nálezů se vyskytují varianty z Jarošova poměrně vzácně a hlavní část nálezů tvoří jiné, mladší varianty. Varianty z Jarošova bývají v těchto nálezech nejotřeřejší.
- 3) Nálezy s větším počtem Václavových grošů můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Do větší skupiny patří nálezy zakopané během husitské revoluce. Obsahují většinou groše mého III. typu, který jsem určil právě podle černovického nálezu (v Jarošově nebyl zastoupen), I. a II. typ se v nich vyskytuje jen v malém množství. Datování do husitské revoluce do-
svědčují naše i cizí drobné mince v nálezech.

Do druhé, menší skupiny patří nálezy, ve kterých III. typ chybí úplně (Jarošov nad Nežárkou, Žihlice, Mikulov), nebo je III. typ zastoupen jen několika kusy (Kámen, Kyjov).

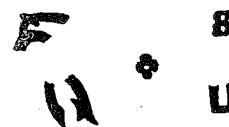
K popsání hlavních variant III. typu užívám malého nálezu z Černovic u Tábora,³⁸⁾ jehož mince jsem mohl také zvážít.

Dne 16. června 1947 byl objeven v základech domu č. 103 na náměstí v Černovicích malý nález grošů: Několik kusů zůstalo v soukromém majetku, větší část byla odevzdána do místního musea. Nález jsem vyčistil a takto popsal:

Čechy, Václav IV., pražský groš:

Nezjištěná varianta druhého typu:

Průměrná váha 2,673 g, 3 kusy.

Variantá III 1:

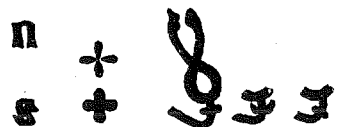
Líc: nedotažená koruna, písmo vysoké asi 2,5 mm.

Písmeno N ze dvou svislých dříků, které jsou nahoře překryty vodorovnou příčkou. Písmeno S stažené.

Rub: malý čtyřlístý kvítek asi 2 mm vysoký s negativní tečkou uprostřed. Ocas lva je ukončen ostrým dlouhým chomáčem chlupů, který směřuje k zadní straně koruny. Tvar ocasu je snadno rozeznatelný od prvního a druhého typu, těžko se dá rozeznat od dalších variant třetího typu. Pod rozštěpením ocasu mohutný měsíček jako na variantách II A 4 a 5. V jiných nálezech jsem našel tuto variantu s „bochníčkem“ typu II B. Lev je hrubý a zavalitý, drápy dlouhé, ale ještě tupé, levá zadní tlapa přesahuje vnitřní kruh.

Váha 1,675 g, 1 kus.

³⁸⁾ Nálezy II, str. 141, nález č. 2083.

Varianta III 2:

Líc: koruna dotažená (od této varianty vždy dotažená), střední perla velká a často křivě posazená. Písmo vysoké 2,5–3 mm. Písmeno N ze dvou svislých dříků překrytých nahoře vodorovnou příčkou jako u předcházející varianty. U S se prodlužují konce a bývají šikmo seříznuty.

Rub: větší čtyřlístý kvítek asi 2,5–3 mm vysoký, bez negativní tečky. Zdá se, že se zpočátku skládal ze čtyř volných lístků, které později splynuly a jejich konce se rozšířily. Kvítek bývá většinou svislý, vzácněji různě nakloněný nebo úplně poražený (stojí na dvou lístcích). Lev jako u předcházející varianty, konec ocasu méně ostrý, drápy dlouhé a ostré. Vyskytuje se s nepatrnými obměnami na všech dalších variantách.

Průměrná váha 2,674 g, 14 kusů.

Jeden kus váhy 2,67 g z nálezů jakubínského měl jakost 665/1000.

(Viz vyobr. na tab. IV, č. 5 a 6)

Varianta III 3:

Líc: zhruba jako předcházející, jen písmeno S obrácené.

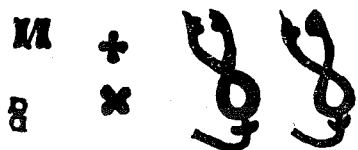
Rub: jako předcházející.

Váha 2,60 g, 1 kus.

Varianta III 4:

Líc: jako předcházející, jen normální správné N a obrácené S.

Váha 2,59 g, 1 kus.

Varianta III 5:

Líc: malá střední perla, písmo 3,5 mm i vyšší, obrácená písmena N a S, písmeno M ve slově BOEMIE má šikmé dřívky zkříženy ve tvaru X.

Rub: jako u předcházející.

Průměrná váha 2,637 g, 6 kusů.

V nálezů jakubínském groš váhy 2,89 g měl jakost 620/1000.

(Viz vyobr. na tab. IV, č. 7)

Milán, Gian Galeazzo Visconti (1395–1402), groš — grosso o Pegione — CNI V, tab. V, č. 12.³⁹⁾

Váha 2,32 g, 1 kus.

³⁹⁾ Určila Em. Nohejlová-Prátová.

Tento malý nález obsahuje tedy obě hlavní varianty III. typu — varianty III 2 a III 5, které se vyskytují v nálezech ve velkém množství. Varianta III 1 je určena jako nejstarší z III. typu nálezem z Kamene. Zůstávají přechodné varianty III 3 a III 4, ke kterým připočítávám ještě variantu III 6 s obráceným N a správným S z nálezů pavlínovského⁴⁰⁾ a variantu III 7 se správným N a S z nálezů jakubínského.

Chronologii těchto přechodných variant se nepokouším zabývat, bude k tomu třeba hojnějšího materiálu, než jaký jsem měl k dispozici. Další nálezy přinesou snad ještě nové varianty a celý III. typ bude třeba prozkoumat podrobněji.

Jisté však je, že nález černovický navazuje svým obsahem na poklad jarošovský. Kde však hledat časové dělítko mezi oběma skupinami nálezů a tím také mezi mým II. a III. typem grošů?

Radoměřský v popisu nálezů z Kamene datuje jeho zakopání „před r. 1400, asi v polovině vlády Václava IV.“ V nálezů byla ještě moje varianta III 1. Nález žihlický, který končí variantou II A 4 a 5, datuje týž autor „před rok 1400, resp. po roce 1393“.

Naproti tomu Em. Nohejlová-Prátová v popisu nálezů kyjovského (str. 78) shodně s K. Castelinem soudí, že většina grošů nálezů byla ražena až po smrti Václava IV. Až na jeden kus jde o varianty totožné s nálezem v Kamenu a Žihlicích a tedy i s nálezem jarošovským. Mezi autory popisů dochází k rozdílu v datování těchto mincí asi o 20 let. Bude se tedy nutno přiklonit při datování jarošovského nálezů buď k jednomu nebo druhému názoru nebo dojít k vlastním výsledkům.

Groše III. typu se vyskytují v nálezech ve velkém množství. Je nemyslitelné, aby se razily jen krátkou dobu. Nálezy, ve kterých III. typ chybí, nemohly být zakopány po Václavově smrti. Určitým vodítkem může být rozdělení nálezů do dvou základních skupin. Početnější a mladší skupina s groši III. typu byla zakopána v průběhu husitské revoluce.

Dobu zakopání druhé menší skupiny nálezů můžeme hledat v období bojů mezi stranou královskou a odbojnou šlechtou na přelomu 14. a 15. století. Kraj mezi Jindřichovým Hradcem a Pelhřimovem, kde leží Jarošov, byl právě na rozhraní mezi územími obou nepřátelských skupin. Tištěná kronika Jarošova nad Nežárkou⁴¹⁾ nám nic důležitého z tohoto období neříká. Zato ze sousedního Pelhřimovska máme ojedinělé, ale výmluvné zprávy o tom, jaké poměry tehdy panovaly na rozhraní statků vzpurných Vítkoviců a stoupenců králových.

Tak např. v září roku 1393 poslal Maynuš z Rychnova a Ondřej z Prašivě za sebe do Prahy k jednání plebána Ondřeje a omlouval svou osobní nepřítomnost tím, že se sami nemohou dostavit pro válku.

⁴⁰⁾ Podrobný popis připravuje dr. Vlad. Němeček z Velkého Meziříčí, který mi umožnil prohlédnutí grošové části nálezů.

⁴¹⁾ Ph. dr. Jan Muk, Kronika obce Jarošova nad Nežárkou, Jindřichův Hradec 1941.

O pět let později prohlásil jihlavský měšťan Michael Tropp, že se nemůže dostavit do Nové Cerekve, protože se po cestě bojí o život.

Vůdce královských straníků v kraji byl Diviš z Hrádku, který měl mezi drobnou šlechtou mnoho pomocníků a podnikal nájezdy na panství pánů z Hradce a Rožmberka. Zachovaly se zprávy o potyčkách na Žirovnicku v bezprostřední blízkosti Jarošova. Tyto šarvátky trvaly až asi do roku 1405.⁴²⁾ V těchto zmatcích byl pravděpodobně zakopán jarošovský poklad a jeho majitel jej již nikdy nevyzvedl. Přibližně v téže době — o něco později — byl zakopán poklad v Kamenu.

Ale spojování válečných událostí se zakopáním mincí nemusí být vždy věrohodné. Mnohem průkaznější jsou nálezy mincí, jejichž některá skupina je bezpečně datována. Nálezy z Kamene, Žihlic a Jarošova takovouto přesně datovanou skupinu nemají. Dalším nálezem, který jsem zběžně prohlédl, byl mnohokrát už zmíněný nález kyjovský. Jeho grošovou část jsem určil takto:

Čechy, Václav IV., pražský groš:

I 2	2 kusy		
I 3	3 kusy		
II A 1	3 kusy	II B 1 0 kus
II A 2	3 kusy	II B 2 1 kus
II A 3	7 kusů	II B 3 4 kusy
II A 4 a 5	...	9 kusů	II B 4 1 kus
III 5	1 kus		

Ani tento nález nemůže říci rozhodné slovo při datování jarošovského nálezu, i když se s ním nápadně shoduje. Výjimkou je tu nejmladší kus varianty III 5 s obráceným N a S. I svou poněkud odlišnou barvou vzbuzuje podezření, že byl během dlouhého uložení v museu nebo při čištění k nálezu náhodně přimíchán.

Jádro kyjovského nálezu tvoří peníze se šachovanou orlicí a IO. Nejsou dosud bezpečně přiděleny, nemohou tedy groše datovat. Stejně tak rakouské tzv. Gundlachovy feniky nejsou dnes jednoznačně přiděleny. Naopak se zdá, že starší varianty Václavových grošů by svědčily pro větší stáří peněz s IO a Gundlachových feniků, kdyby ovšem v nálezem nebyl zmíněný kus varianty III 5. Ani kyjovský nález tedy neříká rozhodné slovo v chronologii Václavových grošů.

Za rozhodující považuji jeden z největších nálezů posledních let, objevený v Mikulově.⁴³⁾ Vedle několika set kusů pražských grošů obsahuje asi 8000 kusů

drobných mincí domácích i cizích. Tvoří ideální nálezový celek, který může zvrátit nebo rozhodujícím způsobem podepřít četné dosavadní domněnky. Autor jeho předběžného i definitivního popisu klade zakopání pokladu do prvních let 15. století, i když naráží na starší přidělení některých mincí. Jsem přesvědčen, že jeho datování je správné.

Prohlédl jsem groše mikulovského nálezu a zjistil nápadnou shodu s nálezem jarošovským. Mikulovský nález končí v grošových ražbách variantami II A 4 a II A 5. Proti jarošovskému se odlišuje jen tím, že nejmladší varianty jsou zastoupeny poměrně větším počtem kusů. Zdá se tedy, že mikulovský nález byl zakopán o něco později. Datuji tedy zakopání jarošovského pokladu na samý počátek 15. století.

Nevyřešena zůstává dosud otázka, kdy došlo k nápadné změně ve vzhledu i metrologických vlastnostech grošů, kdy se začaly razit groše III. typu. Je velmi lákavé spojit tuto změnu jednak s nástupem mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína roku 1405 a úpravou mincovnictví roku 1407.⁴⁴⁾ Lákavá je domněnka, že v letech 1405—1407 se razila varianta III 1, od roku 1407 varianta III 2 a další. Tato domněnka zůstane jen domněnkou, dokud nebude mít někdo možnost získat řadu zkoušek jakosti a nedokáže jimi pokles jakosti podle úpravy 1407.⁴⁵⁾

V. Závěrem

Chronologická řada grošů Václava IV., jak jsem ji sestavil na základě studia jarošovského nálezu, nedozná v budoucnu patrně podstatnějších změn. Největší možnost oprav předpokládám u III. typu, kde bude třeba podrobněji propracovat časovou posloupnost přechodných variant. Větší pozornost bude třeba věnovat znaménkům pod rozštěpením ocasu. Pro lepší názor jsem sestavil přehlednou tabulku všech nálezů, kterých jsem pro svou práci použil. (Na str. 44).

Bez povšimnutí ponechávám prozatím otázku ražby grošů po smrti Václava IV. v mincovně kutnohorské i pražské. Domnívám se, že si bude třeba všimnout především měděných a mosazných grošů, ražených normálními razídky a grošů s extrémními odchylkami v písmu.⁴⁶⁾ Jsem přesvědčen o tom, že groše byly v tomto období raženy jen v nepatrném množství. Dosavadní úsudek, že špatně a nedbale ražené mince pocházejí převážně z této doby, je nesprávný. Hlavní příčinou nedbalé ražby byla touha po jejím urychlení a zlevnění, jak se projevuje i u drobné mince, a to už od poloviny Václavovy vlády, spíše ještě dříve.

⁴²⁾ K. Castelin, Drobná mince, str. 139—143.

⁴³⁾ Pokoušel jsem se získat další zkoušky jakosti, ale byl jsem buď přímo odmítnut, nebo byly termíny pro zkoušky příliš dlouhé.

⁴⁶⁾ Např. groše č. 10 278 a 10 326 z tzv. soustavné sbírky grošů Václava IV. v num. oddělení Nár. musea v Praze.

Přehled použitých nálezů

	Naleziště	Karel I.	Václav IV.										Pravděpod. rok zakopání	Nálezy II číslo	
			I1	I2	I3	IIA1	IIA2	IIA3	IIA4	III1	III2	III5			
					IIB1	IIB2	IIB3	IIB4	IIA5						
1	Náchod	564	63	139	70 32	68 118	— 8	— —	— —	— —	— —	— —	1386	2070	
2	Jarošov n. Než.	139	27	49	40 10	19 27	123 57	177 3	— —	125	— —	— —	1403	—	
3	Mikulov	27(?)	5	11	11 3	11 6	36 11	63 4	— —	143	— —	— —	1405	—	
4	Kyjov	1(?)	—	2	3 —	3 1	3 4	7 1	— —	9	— —	1(?)	1405 (1415?)	2267	
5	Samšín	1	1	—	— 1	2 —	5 2	5 —	— —	31	19	48	37	1428	2463
6	Jakubín	—	—	—	— —	— —	— —	— —	— —	9	2	19	11	1430	2266
7	Černovice u Tábora	—	—	—	— —	— —	— —	— —	— —	—	1	14	6	1430	2083

Sestavení chronologické řady variant vrhá také nový pohled na kontra-markování pražských grošů. Prohlídkou většího množství kontramarkovaných grošů jsem zjistil, že kontramarky se asi z 90 % vyskytují na groších III. typu, tedy nejmladších.

Ve své práci jsem se nepokusil datovat přesněji začátek nebo konec ražby jiné varianty, než III 1 a III 2. Prohlédnutý materiál k tomu nedává žádné předpoklady. Jen přechod I. a II. typu bychom mohli bez přesvědčivějších důkazů datovat k roku 1384, kdy došlo ke změně i v ražbě drobných mincí.⁴⁷⁾ V nových nálezech bude třeba hledat záchytné body, aby chronologická řada variant mohla být doplněna přesnými daty.

Vysvětlení si zasluhuje i fakt, že typy II A a II B byly raženy současně, mají shodný líc, ale naprosto odlišný rub.

To je jen několik otázek vyvolaných pohledem na chronologickou řadu Václavových grošů. K jejich vyřešení bude třeba, abychom v budoucnosti popisovali mnohem pečlivěji a podrobněji nové grošové nálezy a abychom se vrátili k četným nálezům starším. Nikoho nesmí zastrašit špatná ražba a zachova-

⁴⁷⁾ K. Castelin, *Drobná mince*, str. 116–118.

lost mincí. Dále bude třeba najít možnost, jak získat mnohem větší počet zkoušek jakosti, které budou mít v mnohých nevyřešených otázkách rozhodné slovo.

Sestavením absolutní chronologie bude nejen splacen dluh jedné z nejběžnějších středověkých mincí, ale groše pomohou vyřešit rozpory v datování drobných mincí českých, moravských i rakouských.

V Počátkách v listopadu 1962

*Trouvaille de monnaies faite à Jarošov-sur-Nežárka en Bohême du Sud
(Contribution à la chronologie des gros de Venceslas IV)*

(Planches III et IV)

Parmi les diverses frappes de gros pragois, ce sont surtout ceux de Venceslas IV (1378 à 1419) qu'on rencontre dans les trouvailles de monnaies. On les frappait non seulement au cours du long règne de Venceslas IV, mais encore durant quelques années après sa mort, au début de la révolution hussite.

Par rapport aux gros de Venceslas II, les émissions de Venceslas IV accusent une décadence; elles subissent une décroissance de poids et de titre et leur aspect laisse aussi à désirer. Jusqu'à présent, on a attribué ce dernier défaut à la dégradation des pièces de monnaie causée par l'usage, mais après les avoir examinées consciencieusement, on peut constater que leur mauvais aspect tient à une frappe imparfaite et négligée qui, de son côté, était due à la tendance à accélérer les frappes et à en abaisser les frais, tendance que l'on peut également constater dans les frappes du petit numéraire.

Les gros à la légende WENCEZLAVS TERCIVS ont été frappés pendant plus de quarante ans. Bien des chercheurs se sont efforcés de décrire leurs diverses variantes ainsi que de déterminer les dates de leurs émissions, sans, toutefois, arriver à de bons résultats.

En s'appuyant sur les résultats obtenus lors de son examen des 900 gros environ de Charles IV et de Venceslas IV retrouvés à Jarošov-sur-Nežárka en Bohême du Sud, l'auteur du présent article essaie de classer les diverses variantes de ces frappes ainsi que de les décrire d'une manière précise. Il répartit ces variantes en trois types principaux. Par la façon de leur frappe ainsi que par leurs qualités métrologiques, les pièces du type I renouent avec la tradition des frappes les plus récentes de Charles IV. Tous les indices constatés sur les pièces des types II A et II B permettent de conclure que ces deux types ont été frappés en même temps.

Tout porte à croire également que le trésor retrouvé à Jarošov-sur-Nežárka a été enfoui au début du 15e siècle, avant l'année 1407. Les pièces provenant d'autres trouvailles ont permis à l'auteur de décrire les plus récentes variantes constituant le type III.

K PROBLÉMŮM TZV. „CENOVÉ REVOLUCE“
VE STŘEDNÍ EVROPE

Pozornost historiků i numismatiků zabývajících se hospodářským a mincovním vývojem druhé poloviny 16. století odedávna upoutával jev označovaný jako tzv. „cenová revoluce“. O tomto problému se v poslední době často diskutovalo.¹⁾ Vedle studií dílčích a materiálových, objasňujících průběh „cenové revoluce“ v různých evropských zemích, pokoušejí se některé stati vyložit obecné kořeny, příčiny a důsledky tohoto jevu pro vývoj evropské společnosti. Jsou ovšem i práce z tohoto období s širokým záběrem, které se vyhýbají zobecnění závěrů o tzv. „cenové revoluci“ v ekonomických souvislostech vývoje společnosti. K takovým náležejí studie některých francouzských historiků, zvláště F. Braudela.²⁾ Pokud jde o západní historiografii, velmi často se tam význam tzv. „cenové revoluce“ pro ekonomicko sociální vývoj přeceňuje. Mnozí vycházejí z teze předního amerického historika E. J. Hamiltona o tom, že „cenová revoluce“ byla hlavním faktorem v rozvoji kapitalismu v západní Evropě, což Hamilton dovozuje dedukcí nesprávné teze, o „inflaci zisků“, jež domyšlena vyznívá tak, že za společenský pokrok se musí platit „uskrovněním“ pracujících (když byl předtím správně poukázal na obecné zaostávání stoupajícího

¹⁾ Část neobyčejně bohaté literatury k dějinám cen a mezd v Evropě v tomto období shrnuje E. J. Hamilton, *The History of Prices before 1750*, Rapports XIe Congrès International des Sciences Historiques, Stockholm 21–28 Aout 1960, I, 144 ad. Situaci ve střední Evropě pokusil se shrnout St. Hozzowski v referátu pro týž kongres, který vyšel tiskem s titulem *Rewolucja cen w środkowej Europie w XVI i XVII w.*, *Kwartalnik Historyczny* LXVIII, 1961, 297 ad. a ve francouzském překladu (*Europe centrale et révolution des prix XVIe et XVIIe siècles*) v *Annales Economies, Sociétés, Civilisations*, 1961, 441 ad. Dále srovn. literaturu v následujících poznámkách. Při zpracování tohoto příspěvku, který byl ve stručnější formě přednesen na kolokviu o dějinách cen a mezd v 16. a 17. století, konaném 20.–21. září 1962 na filosofické fakultě UK v Praze, jsem měl možnost prodiskutovat své teze s členy pracovní skupiny pro dějiny cen a mezd při katedře československých dějin a archivního studia filosofické fakulty University Karlovy. Můj dík patří členům této skupiny, zvláště však univ. prof. Em. Nohejlové-Prátové a univ. prof. V. Husovi za řadu upozornění a připomínek. Za připomínky děkuji rovněž dr. A. Míkovi CSc.

²⁾ Mám na mysli nejen studii F. Braudela, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II.*, Paříž 1949, ale i práce dalších francouzských historiků.

trendu mezd za cenami nejdůležitějších životních potřeb).³⁾ Někteří zařazují podle teorie „ekonomických fluktuací“ v cyklických ekonomických změnách „cenovou revoluci“ jako období tzv. haussy, podle jiných konjunktury (nebo, podle teorie Cippolovy, který odmítá termín „cenová revoluce“, inflace) v 16. a počátkem 17. století, po němž následovalo zhruba od poloviny 17. století období „deprese“ nebo podle jiných „krize“.⁴⁾ Nové pohledy na problematiku „cenové revoluce“ snažili se v poslední době přinést historikové polští (S. Hosszowski, M. Malowist, A. Wyczański a J. Topolski) a maďarský historik T. Wittman.⁵⁾ V tomto příspěvku chceme shrnout některé obecné poznatky o charakteru ekonomicko sociálního vývoje ve střední Evropě v době tzv. „cenové revoluce“.

Pro detailní objasnění průběhu procesu zvaného „cenovou revolucí“ v různých evropských zemích bude nezbytným úkolem, vyžadujícím léta pilného studia, sestavení cenových a mzdových řad, jejich srovnání a kritické zhodnocení křivky cenového a mzdového vývoje. Historikové jsou namnoze teprve na začátku takové práce. Třebaže u nás nemáme detailní obraz průběhu „cenové revoluce“, je možné, a pro další bádání dokonce nutné, zabývat se teoreticky obecnými ekonomickými předpoklady „cenové revoluce“ ve střední Evropě a u nás a ve stejném obrysu i jejími vlivy; shrnout dosavadní poznatky. Tím bude ukázána cesta a směr dalšímu bádání.

³⁾ Přiznací je to, že Hamilton přišel s touto tezí na začátku světové krize v roce 1929 v článku *American Treasure and the Rise of Capitalism*, *Economica*, 1929/XI. Znovu srov. týž, *Prices as a Factor in Business Growth*, *The Journal of Economic History*, 1952, 325 ad. a dále referát na XI. mezinárodním kongresu historiků ve Stockholmu citovaný v pozn. 1. Po něm otázku rozpracovávali J. M. Keynes, J. U. Nef a další.

⁴⁾ Názory západní literatury shrnuli naposledy vedle E. J. Hamiltona B. H. Slicher van Bath, *De agrarische geschiedenis van West Europa (500–1850)*, Utrecht – Antwerpen 1960, 216 ad.; J. Hammarströmová, *The Price Revolution of the Sixteenth Century, Some Swedish Evidence*, *Scandin. Econom. Hist. Review* V, 1957, 118 ad.; Jorge Nadal Oller, *La Revolucion de los precios españoles en el siglo XVI*, *Hispania, Revista española de Historia*, 1959, 503 ad.

⁵⁾ Srov. článek Hosszowského citovaný v pozn. 1, dále diskusní příspěvek k němu od M. Malowista, *Polska a przewrót cen w Europie w XVI i XVII w.*, *Kwartalnik Historyczny* 1961, 315 ad.; částečně se otázky dotýká J. Topolski, *O tak zwanym kryzysie gospodarczym XVII wieku w Europie*, *Kwartalnik Historyczny* 1962, 364 ad., nověji zvláště A. Wyczański, *W sprawie kryzysu XVII stulecia*, *Kwartalnik Historyczny*, 1962, 656 ad. Závažné jsou teoretické stati T. Wittmana, *Az „Árforradalom“ és a világpiaci kapcsolatok kezdeti mozzanatai (1566–1618)*, *Budapest* 1957 (za stručný výklad obsahu vděčím prom. hist. M. Gyivicsánové); dále novější práce téhož autora „*Revolucija cen*“ i jej vlijanije na Vengriju vo vtoroj polovine XVI v., *Srednje veka XX*, Moskva 1961, 166 ad.

K otázce příčin „cenové revoluce“

1. Studium cen a mezd u nás, ačkoliv má starou tradici, je zatím poměrně málo rozvinuto.⁶⁾ Přece však můžeme již na základě dosavadních výsledků shrnout některé nejobecnější rysy cenového vývoje v předbělohorské době a srovnat je s poměry v jiných zemích. To, že ceny, zejména ve druhé polovině 16. století v Čechách, stejně jako v jiných evropských zemích, podstatně stoupaly, je dobře známo. Lze dokázat, že hlavní příčiny toho nebyly v přírodních podmínkách, živelních pohromách a katastrofách, které ovlivnily cenovou křivku pouze dočasně v některých letech.⁷⁾

Je nutno si všimnout obecné tehdy tendence v měnovém vývoji států: zmenšování obsahu zlata a stříbra v mincích a nahražování tohoto kovu mědí, anebo obecnými kovy. Souviselo to s různými příčinami. Pouze inflační kořistnickou politikou státu to vyložit nelze. Je samozřejmé, že v dosavadní literatuře se věnovala při zkoumání příčin „cenové revoluce“ tomuto faktoru pozornost. Přihlíží se k potřebě oběživa, jehož objem — a to i v důsledku „cenové revoluce“ — musil během 16. století podstatně vzrůstat. Poukazuje se v té souvislosti na nedostatek mincovního kovu a tudíž na faktické převádění mince jako reálné hodnoty na znak hodnoty. Dosavadní, mnohdy velmi důkladné studie, o tomto problému v Evropě ovšem ukazují, že nepochybně bude nutné vycházet z konkrétní situace časové i místní, která ovlivnila tyto „mincovní krize“.⁸⁾ Je samozřejmé, že při zkoumání cenového vývoje je nezbytně nutné jejich průběh znát, ovšem právě studium poměrů střeoevropských dokazuje, že „inflací“ v tomto

⁶⁾ Kritický přehled dosavadní naší literatury podává J. Honc, *Přehled literatury k dějinám cen a mezd v Československu za léta 1788–1962*, *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia University Karlovy*, VI, 1962.

⁷⁾ Některé kronikářské zprávy o neúrodách srovnal s prudkými výkyvy cen zemědělských produktů J. Janáček, *Rudolfinské drahotní řady*, 74. Bohaté jsou podobné záznamy např. v litoměřických městských knihách aj., z nichž čerpala většinou jen zastaralá literatura (Katzerski aj.). Pro srovnání je metodicky cenná studie St. Hosszowského, *Klęski elementarne w Polsce w latach 1587–1648*, *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane Romanowi Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin*, Varšava 1960, 453.

⁸⁾ Velkou pozornost věnoval tomuto problému R. Romano, *Tra XVI e XVII secolo. Una crisi economica: 1619–1622*, *Rivista storica Italiana*, LXXIV, sv. III, 1962, 521 ad., kde cituje další studie E. J. Hamiltona, A. Despauze aj. Významná je zvláště práce F. C. Spoonera, *L'économie mondiale et les frappes monétaires en France 1493–1680*, Paříž 1956. Průběhem „krize“ v balkánské části osmánské říše se zabývá V. Vinaver, *Monetarna kriza u Turskoj (1575–1650)*, *Istoriski glasnik* 1958, č. 3–4, 113 ad. Pro naše poměry je důležitá studie Em. Nohejlové-Prátové, *Dlouhá mince v Čechách v letech 1621 až 1623*, *Num. listy* I, 1945–46, 29 ad. A. Ernstberger, *Hans de Witte Finanzmann Wallensteins*, Wiesbaden 1954, zvl. str. 86 ad. Materiál přináší studie J. Janáčka, *Rudolfinské drahotní řady*, *Rozpravy ČSAV, série SV*, roč. 67, sv. 4, Praha 1957; A. Míky, *Nástin vývoje cen zemědělského zboží v Čechách v letech 1424–1547*, *ČSČH* 1959, 545 ad. a Št. Kazimíra, *Vývoj reálné hodnoty drobných stříbrných mincí na Slovensku v letech 1526–1711*, otištěná v tomto svazku *Num. sborníku*, str. 171 ad.

smyslu se hlavní příčina „cenové revoluce“ vyložit nedá. Ve druhé polovině 16. století, v době prvních největších nárazů „cenové revoluce“, je v kovovém obsahu ražených mincí např. v Čechách patrna poměrná stabilita, což platí, zdá se, i pro jiné evropské země. „Mincovní krize“, zvaná německými numismatiky „Kipper und Wipper Zeit“, u nás obdoby „dlouhé mince“, která byla nepochybně vyvrcholením tohoto jevu v 16. a první polovině 17. století v měřítku celoevropském, ohlašuje se až koncem 16. století a vrcholí začátkem třicetileté války. Postihla především drobnou minci a v té souvislosti se klade otázka, zda nebyla spíše důsledkem probíhající „cenové revoluce“ a nesouvisela s neobyčejným zvýšením výrobních nákladů při ražbě drobné mince, které měly vždy v tomto směru velký vliv. Je ovšem nezbytně nutné sledovat i řadu jiných příčin v různých zemích.

Stoupání cen však nebylo způsobeno pouhým zmenšováním množství drahého kovu v mincích, v oběživu, jak je patrné z vyjádření nominálních cen v mincovních jednotkách a v jejich ekvivalentu drahého kovu.⁹⁾ Jako hlavní faktor lze tudíž vyloučit obvyklou primární příčinu růstu cen: změnu obsahu drahých kovů v mincovních jednotkách, již prováděl stát. Tuto otázku je ovšem nutné nejprve eliminovat, protože při změnách jakosti mince se z hlediska ekonomického nemusí měnit poměr hodnot při směně. Může ovšem ovlivnit postavení lidí při společenských vztazích směny, a tím působit na cenové výkyvy. Mince, zvláště drobná, byla v 16. století zlehčována, což mělo vliv na situaci pracujícího lidu. Navíc vzrůstala křivka cen vyjádřených v ekvivalentu drahého kovu (zlata).

2. Obecné stoupání cen měřených ve zlatě shodně konstatovali historikové různých evropských zemí. Velmi bohatá literatura o „cenové revoluci“ umožňuje rozlišit alespoň přibližně některé etapy změn v 16. století.

U nás ohlašují zvýšení cenové hladiny tři nárazy drahoty, první ve třicátých až čtyřicátých letech, silnější od šedesátých a sedmdesátých let, další koncem 16. a na přelomu 16. a 17. století. Na Slovensku dochází ke zvýšení cen zejména koncem 16. a na přelomu 16. a 17. století. Obdobně tomu bylo v Rakousku. V Polsku lze sledovat první větší náraz ve 40. až 50. letech 16. století. Podobný obraz poskytuje sousední Německo. Větší nárazy drahotních vln od konce 16. stol. nepochybně souvisely rovněž s obecnou inflací v této oblasti, o níž jsme mluvili. Také v těch středoevropských zemích, jejichž statistický materiál je dosud málo zpracován, sledujeme některé obdobné rysy. To platí o Slezsku a Maďarsku, dále o území Jugoslávie.¹⁰⁾ Nárazy „cenové revo-

⁹⁾ Srov. A. Míka, ČSČH 1959, 569; J. Janáček, Rudolfinské drahotní řady, 51 ad.; Em. Nohejlová-Prátová, Dlouhá mince v Čechách v letech 1621–1623, Num. listy I, 1946, 31 ad.

¹⁰⁾ O středoevropský přehled se pokusil St. Hozzowski v cit. čl. Pro oblast polského Slezska je zatím zastaralá práce F. Friedensburga o cenách obilí (Die schlesischen Getreidepreise vor 1740, Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens, XL, 1906, 5 ad.), která se

lucé“ jsou patrné i v Rusku, zejména od konce sedmdesátých a v osmdesátých letech; bude ovšem nutné velmi kriticky prostudovat zvláštnosti tamní situace, než bude možno vyvodit obecnější soud o souvislostech.¹¹⁾ Ve střední Evropě jsou v řadě studovaných zemí zvláště důležitá šedesátá a sedmdesátá léta 16. století pro „cenovou revoluci“. Některé časové shody nárazů v Čechách, v Rakousích a v Německu, částečně i v Polsku, svědčí mimo jiné též o spojení obchodní sítě těchto oblastí. Ve střední Evropě lze tudíž prokázat působnost onoho faktoru, který měl tak velký dosah po západní Evropě.

Vzhledem k tomu, že se ve studiích objevily některé teoretické nejasnosti, které znesnadňují řešení problematiky, považujeme za nutné nastínit základní obecně teoretická objasnění ekonomických kořenů tzv. „cenové revoluce“, vyplývající z rozvedení ekonomické teorie Smithovy a Marxovy.¹²⁾ Příčiny jak obecné vzestupné křivky hladiny cen, tak jejího trendu sestupného bývají různě vykládány. Nelze souhlasit s názory, které povyšují „cenovou revoluci“, tj. obecný větší pohyb cen směrem nahoru, na fakt prvořadý v ekonomicko sociálním vývoji Evropy od poloviny 16. století a odvozuji jej pouze z vnějších příčin mimo oblast imanentního ekonomického vývoje.¹³⁾ Z tak zvaných vnějších faktorů se nejčastěji připomíná dovoz zámořských kovů do Evropy. Ovšem je třeba si uvědomit, že nevystačíme s výkladem kvantitativní teorie, jež vysvětluje příčiny „cenové revoluce“ zvětšením rezerv raženého drahého kovu v cirkulaci,

pro 16. stol. opírá převážně o kronikářské záznamy. Pozoruhodné jsou však shodné zprávy o nárazech drahotních vln s poměry v Čechách. Pro Slovensko užívám novější práce Š. Kazimíra, K vývoju cien a miezd na Slovensku v 16. a 17. stor., Zápisky katedry československých dějin a archivního studia University Karlovy VI, 1962, 103 ad. Dále srov. J. V. Bromlej, Kresťanskoje vosstanie 1573 goda v Chorvatiji, Moskva 1959, 79 ad. — Pokud jde o nárazy cenových vln v Rusku, lze souvislosti se zeměmi středoevropskými stěžejně zjišťovat. Viz A. G. Maňkov, Ceny i ich dviženije v ruskom gosudarstve XVI v., Moskva—Leningrad 1951, 98 ad.; D. P. Makovskij (Razvitije tovarno-deneznyh otnošenij v sel'skom chozjajstve Russkogo gosudarstva v XVI v., Smolensk 1960, 72, 82 ad.) usuzuje, že v Rusku souvisejí nárazy drahotních vln do 70. let 16. století s „cenovou revolucí“. Tuto tezi od něho přijímá S. G. Strumilin, K voprosu o genezise kapitalizma v Rossii, Voprosy istorii 1961, č. 9, 61 ad. Důležitější literaturu k dějinám obilních cen v této oblasti shrnul W. Achilles, Getreidepreise und Getreidehandelsbeziehungen europäischer Räume im 16. und 17. Jahrhundert, Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie, 1959, 32 ad.

¹¹⁾ To platí ostatně o dalších ukazatelích, pokud studium není opřeno o širší výzkum, jako např. v Maďarsku, Jugoslávii, Bulharsku aj. Dokud nebudou tamní cenové poměry důkladněji statisticky zpracovány, jsou závěry o cenovém vývoji těchto oblastí více méně pracovními hypotézami. Mám na mysli např. závěry St. Hozzowského v cit. studii v Kwartalniku Historycz. 1961, 299 ad.

¹²⁾ V této souvislosti považuji za nutné upozornit, že používám terminologie ekonomické (zejména užití v českém překladu Marxova Kapitálu), která není vždy totožná s terminologií, již se užívá v numismatice literatuře. Tak zdůrazňuji, že pouze ve smyslu politickoekonomické užívám termínů jako: hodnota, zákon hodnoty, oběživo, platidlo, poklad, světové peníze aj.

¹³⁾ Na to upozornil již M. Małowist ve zmíněném diskusním příspěvku. Kwartalnik Historyczny 1961, 318.

importem zlata a stříbra z Ameriky.¹⁴⁾ Tato teorie se zrodila v době, kdy „cenová revoluce“ v Evropě probíhala a tehdejší ekonomové, Bodienem a Staffordem počínaje, si nedovedli dobře vysvětlit velké změny v oblasti směny, hodnoty peněz a cirkulace. Ekonomové starší epochy, např. M. Kopernik, a jeho nástupci v Anglii, Francii a v Itálii spatřovali ještě hodnotu peněz ve skutečné, jak se však domnívali trvale dané, hodnotě jejich stříbrného nebo zlatého obsahu.¹⁵⁾ Kvantitativní teorie zaujala od 17. století takřka výsadní místo v tvorbě buržoazních ekonomů, kteří neznali, anebo nepochopili zákon hodnoty. Tato teorie se udržela v tezích historiků vysvětlujících příčiny „cenové revoluce“. Novější podání kvantitativní teorie, jak ji přednášel na XI. mezinárodním kongresu historiků ve Stockholmu v roce 1960 E. J. Hamilton, redukuje příčiny pohybu cenové hladiny na měnící se poměr zásob raženého drahého kovu násobeného tempem cirkulace k fyzickému objemu zboží.¹⁶⁾ Tato teorie je v rozporu se skutečností, že primárním činitelem, který ovlivňuje obecně hladinu cen, je vzájemný poměr produktivity práce v těžbě drahých kovů a v ostatních odvětvích zboží výroby.¹⁷⁾

¹⁴⁾ Srov. její kritický rozbor u A. Smitha, Pojednání o podstatě a původu bohatství národů (český překlad z anglického originálu z r. 1776), sv. I., Praha 1958, 195 ad.; dále u K. Marxe, Ke kritice politické ekonomie, Praha 1953, 129 ad.; dále též, Kapitál I, čes. vyd. Praha 1953, 79 ad., 141 ad.

¹⁵⁾ Srov. E. Lipiński, Studia nad Historią polskiej myśli ekonomicznej, Varšava 1956, 35 ad.

¹⁶⁾ Srov. E. J. Hamilton, cit. práce, zejména str. 154. U amerických a jiných západních ekonomů setkáváme se s novými úpravami kvantitativní teorie poměrně běžně. — Srov. F. I. Michalevskij, Zlato v kapitalistické soustavě po druhé světové válce, Praha 1956, 202 ad.; D. V. Smyslov, Dollar protiv funta, Moskva 1959, 105 ad. K referátu E. J. Hamiltona ve Stockholmu byla celá řada připomínek, srovn. V. Husa, XI. mezinárodní kongres historických věd ve Stockholmu, Zprávy Československé historické společnosti, III, 1960, 100–101; M. Košťál, Poznámky k referátu E. J. Hamiltona: The History of Prices before 1750, tamtéž 160 ad.; J. Tomas, K dějinám cen před 1750, tamt. 103 ad.; J. Kubát, České dolování a otázka zaoceánského stříbra, tamt. 167 ad. Různých modifikací kvantitativní teorie zčásti užívá i polský historik St. Hoszowski ve svých pracích o „cenové revoluci“. Srovn. St. Hoszowski, pasaż w Historii Polski, I, č. 2, Varšava 1957, 135, dále též, referát na VIII. sjezdu polských historiků v Krakově 1958, vydaný v Pamietniku tohoto sjezdu, dále znovu ve sborníku referátů i diskusních příspěvků: Historia gospodarcza Polski, Varšava 1960, 105 ad., společně s diskusními příspěvky W. Kuly, S. Ingłota, A. Gilewicze, J. Sieradzkiego a M. Wolańskiego; dále též, The Revolution of Prices in Poland in the 16th and 16th Centuries, Acta Poloniae Historica, II, 1959, 7 ad. Dále srovn. Hoszowského referát pro XI. mezinárodní kongres historiků ve Stockholmu, Kwartalnik Historyczny 1961, 297 ad.

¹⁷⁾ F. I. Michalevskij, 27; dále srovn. K. Marx, Ke kritice politické ekonomie, 46 ad. Ještě stále se v literatuře setkáváme s vžitou představou, že zlato má stálou hodnotu a proto může být trvalým neměnným měřítkem kupní síly peněz v různých obdobích. Ovšem, „aby zlato mohlo sloužit jako míra hodnot, musí být podle možnosti proměnnou hodnotou, protože se může stát ekvivalentem jiných zboží jen jako materialisace pracovní doby, ale táž pracovní doba se se změnou produktivních sil reálné práce uskutečňuje v nestejných objemech týchž užitných hodnot...“ (K. Marx, Ke kritice politické ekonomie, 47).

Zvláštností ekonomiky 16. století je to, že zlaté a stříbrné poklady nahromaděné za celé věky původním americkým obyvatelstvem, které svědčilo tamní nevyvinuté výrobě zboží, byly poměrně rychle evropskými dobyvateli převedeny do Evropy (ovšem jako zboží, nikoli jako peníze) a tam zčásti náhle transformovány v mince. Z hlediska Evropanů bylo takové získávání pokladů za velmi nízkých „výrobních nákladů“ vysoce „produktivní“ — je ovšem třeba si uvědomit dočasnost takového narušení zákonitostí imanentního ekonomického vývoje, které spočívalo v tom, že zásoba zlata jako zpředmětněné všeobecné pracovní doby byla náhle větší, než to odpovídalo všeobecné úrovni produktivity práce. Mělo to v první řadě za následek tvorbu pokladů, či spíše jejich pouhé převezení do některých evropských zemí, kde zůstávaly pouze materiálním představitelem hmotného bohatství, pokud nebyly feudály rozmrhány ve válkách. Tyto poklady se záhy velmi často přelévaly směnou za luxusní a jiné zboží z ochrany španělských feudálních dobyvatelů do pokladen kapitalistických velkoobchodníků a bankéřů zejména v Nizozemí. Poklady se změnily v rezervní fondy platidel, které měly v první etapě buržoazní výroby tak velkou úlohu. Mohly být použity v investicích i v úvěru. V tom měl příliv zámořských pokladů a jejich transformace v rezervy platidel význam pro původní akumulaci kapitálu v některých západoevropských zemích. Nikdo ovšem nemůže pochybovat o tom, že touto transformací se nezměnila hodnota drahých kovů, která sloužila jako všeobecná míra hodnot. Hodnota peněžního materiálu je dána. Drancování cizích pokladů Evropany mohlo mít za nezměněných podmínek výroby zboží vliv pouze na obohacení rezervy platidel, nikoliv ovšem na imanentní zákony oběhu peněz. Obíhat mohlo jen dané množství zlata a stříbra (určité hodnoty) jako obecný ekvivalent pro danou sumu hodnot zboží. Proto se také příliv zámořských pokladů neprojevil rychlou velkou inflací hodnotného oběhu, které by ve velkých kvantech náhle zaplavilo Evropu jako proud rozlité hory amerického drahého kovu a ztratilo náhle přitom svou danou hodnotu. Bankéři, kteří měli ve svých tresorech ukořistěné americké drahé kovy, jejich hodnotu dobře znali (i když nepředpokládáme, že by k tomu potřebovali hodnotu analyzovat) a nemrhali zbytečně kovovými symboly své zámožnosti pouze proto, že jich měli dostatek.

Jinou otázkou je skutečné snížení hodnoty drahých kovů a mincí v důsledku vyšší produktivity práce v těžbě a zpracování bohatství amerických ložisek zlata a stříbra. V důsledku toho se příliv drahých kovů ze zámoří neomezoval pouze na ukořistěné poklady, ale pokračoval v pravidelném importu „lacinějšího“ zlata a stříbra vytěženého v amerických dolech. Nejvíce je patrný vzrůst těžby stříbra ve třetí čtvrtině 16. století.¹⁸⁾ V literatuře se považují za hlavní příčiny tak velkého vzestupu světové produkce zvláště dvě:

¹⁸⁾ Srovn. A. Soetbeer, Edelmetall Produktion und Wertverhältniss zwischen Gold und Silber seit der Entdeckung Amerika's bis zum Gegenwart, Petermann's Mittheilungen, Ergänzungsheft 57, Gotha 1880, 23 ad.; dále zejména J. U. Neff, Silver Production in Central

- a) objevení bohatých peruánských ložisek v roce 1545;
 b) revoluční změny v technice tavby stříbrné rudy — zevšeobecnění amalgamizace za studena (1557), která značně zvýšila produktivitu práce a snížila hodnotu stříbra.¹⁹⁾

Důsledky „zlevnění“ hlavně stříbra (hodnota zlata, jak dále ukážeme, byla poměrně stálejší) postihla starší literatura ve výrazném jevu druhé poloviny 16. století: poklesu a úpadku těžby stříbra ve významných evropských rudných okrscích. Nižší produktivita práce související mimo jiné též s technickými překážkami, které tehdejší důlní technika nedovedla překonat (odvodnění a větrání při těžbě ve větších hloubkách aj.) ztížila situaci evropského báňského podnikání v konkurenci americké. Evropské doly byly často již vyčerpány předchozím drancováním koncem 15. a v první polovině 16. století a bez dalších technických zdokonalení namnoze neschopné provozu, zatím co americké bohaté doly byly v počátcích těžařské éry, s vyšší produktivitou práce. Je nutné brát v úvahu rovněž hrubší formy vykořisťování pracujících v koloniální Americe.

Na výrobu vynakládalo se v Evropě více, než byl předpokládán světový průměr nákladů společensky nutných. Marx upozornil v této souvislosti na uzavírání evropských dolů v době „cenové revoluce“.²⁰⁾ Tento názor v podstatě většinou zastávají historikové zabývající se „cenovou revolucí“ (Braudel, Hauser, Hamilton, Hoszowski aj.). U nás se vlivy dovozu amerického stříbra do Evropy na české doly zabýval B. Mendl.²¹⁾ Ve svém referátu pro kongres historiků ve Varšavě roku 1933 dokazuje, že panovník reguloval cenu stříbra kupovaného od nákladníků v Čechách (jehož hodnota byla ve srovnání se zámořským příliš vysoká), ti pak nemohli hradit vysoké výrobní náklady a dílo opouštěli. Nověji na souvislost úpadku báňských podniků v Uhrách a v Čechách s přílivem zámořského kovu ukazuje T. Wittman.²²⁾

Europe 1450—1618, *The Journal of Political Economy* 1941, 575 ad.; E. J. Hamilton, *American Treasure and the Price Revolution in Spain 1501—1650*, Harvard University Press 1934; R. Dietrich, *Untersuchungen zum Frühkapitalismus im mitteldeutschen Erzbergbau und Metallhandel*, *Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands* VII, 1959, 141 ad. Srovn. dále práce J. Lacour-Gayetovu, Giralt-Nadalovu, Del Marovu, P. Raveauovu a A. Despauzovu citované T. Wittmanem v uvedeném článku, *Srednije veka* XX, 168, pozn. 9.

¹⁹⁾ T. Wittman, tamtéž, 168.

²⁰⁾ K. Marx, *Ke kritice politické ekonomie*, 132.

²¹⁾ Mendlův referát přednesený na kongresu historiků ve Varšavě byl publikován v *Prager Rundschau* IV, 1934, seš. 4 (*Die grossen Entdeckungen und das böhmische Silber*), vyšel též francouzsky v *Bulletin of the International Committee of historical Sciences*, VII, 1935 (*Les Grandes découvertes et l'argent de Bohême*).

²²⁾ Cit. studie T. Wittmana. Z jiných např. V. Nikolajev (*Charakterat na minnite predpriatija i režimat na rudarskija trud v našite zemi prez XVI, XVII i XVIII v.*, Sofia 1954) připomíná tento faktor jako důležitý pro ukončení rychlého, avšak velmi krátkého rozkvětu bulharské těžby drahých kovů v 16. století. Kromě toho ovšem uvádí (podobně, jako

Samozřejmě nelze přehlížet jiné vlivy a nekriticky přeceňovat bezprostřední působení dovozu zaoceánského stříbra na úpadek českého dolování v 16. století.²³⁾ Pokles výroby byl dlouhodobý, postupný, odrazila se v něm řada jiných důležitých faktorů. Musíme přihlížet k celkovému předchozímu vývoji těžby v důležitých báňských centrech. Poměrně dobře známe poměry v Kutné Hoře.²⁴⁾ Tam již ve druhé čtvrtině 16. století výroba narážela na mnohé obtíže, vyplývající zejména z toho, že ve starých pásmech, jako např. v důležitém pásmu oselském, byla vyčerpána snadněji dostupná ložiska a nevelký kapitál domácích podnikatelů i nedostatek technických možností vedl k tomu, že těžba v oselském pásmu byla zastavena. Podobné překážky horní výroby můžeme sledovat i v jiných pásmech. Rabování svrchních vrstev ložisek na Jáchymovsku a postup do hloubek, kde přibývalo rud chudších na stříbro, mělo obdobné důsledky.²⁵⁾ Také na Příbramsku a jinde se nahromadilo plno překážek těžby. Ukazuje se, že tento kritický stav byl typický i pro jiné oblasti, kde došlo na přelomu 15. a v 16. století k rychlému vzestupu těžby, který vedl ke skutečnému drancování slojí, jak toho máme doklady z Německa, ale např. též z Bulharska aj.²⁶⁾ Nedostatek vkladů obchodního kapitálu a pokročilých technických vybavení vedl k poruchám těžby. To mělo nepříznivý vliv na vývoj produktivity práce. Hodnota vytěženého stříbra se zvyšovala. Panovník byl nucen udržovat nominální ceny stříbra, aby zachoval při životě báňské podniky potřebné pro finanční hospodářství státu.²⁷⁾ Proti tomu obecně v Evropě klesala hodnota stříbra v důsledku přílivu zámořských „levných“ kovů. V Kutné Hoře byly podmínky poněkud zvláštní v tom, že tamní podniky byly státem udržovány i při ztrátových bilancích, stát postupně přejímal těžařské náklady, které se za třicetileté války snažil uvrhnout na městskou obec. Cizí velký obchodní kapitál

naši i němečtí historikové) rovněž další příčiny úpadku dolování, zejména vyčerpání snadněji přístupných rudných žil, retardační vliv zaostalých feudálních podmínek na rozvoj kapitalistických forem podnikání, které se rozvíjely v hornictví, dále válečné zpusťování země.

²³⁾ Upozornil na to znovu J. Kubát, *České dolování a otázka zaoceánského stříbra*, *Zprávy Československé historické společnosti*, III, 1960, 167 ad. Ukazuje se, že k vyslovení závěrů v mnoha otázkách bude nutné znát důkladněji situaci hornictví v různých evropských oblastech.

²⁴⁾ Srovn. J. Kořan, *Dějiny dolování v rudním okrsku Kutnohorském*, 27 ad. Dále zejména diplomní práce Z. Jelínka zabývající se vývojem těžby v oselském pásmu (*Archiv UK Praha*).

²⁵⁾ Srovn. J. Kořan, *Přehledné dějiny československého hornictví*, 101.

²⁶⁾ Srovn. např. H. Wilsdorf, *Georg Agricola und seine Zeit, Ausgewählte Werke von Agricola*, úvod, Berlin 1956; B. Sieber, *Zur Geschichte des erzgebirgischen Bergbaues, Ein Volks- und Heimatbuch für das Erzgebirge*, Halle 1954; dále zejména E. Paterna, *Da stunden die Bergkleute auff*, Berlin 1960, 2. č. Viz i studii V. Nikolajeva cit. v pozn. 58.

²⁷⁾ J. Kořan, *Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském*, 12 ad.; O akci mincmistra Lazara Erckera roku 1581, který měl prozkoumat stav všech důlních podniků v Čechách a podat návrh na nápravu dolování srovn. P. R. Beierlein, *Lazarus Ercker, Freiburger Forschungshefte*, D 12, Berlin 1955, 38 ad.

neměl o podnikání u nás v tomto odvětví ve druhé polovině 16. století zájem a domácí nákladníci neměli dostatek finančních prostředků ani chuti v takové situaci příliš mnoho investovat do báňských podniků.²⁸⁾ Nevýhodné poměry těžby podněcovaly královskou správu k hledání východiska na jedné straně v „úsporách“ a převádění části nákladů na měšťany, dále rovněž v zavádění dalších technických zdokonalení a v různých pokusech o zlepšení dolování, hutnictví i mincovnictví.²⁹⁾

Mluvíme-li o úpadku těžby stříbra v Evropě, je třeba vidět i druhou stránku problému, totiž tu, že stříbro mělo jako mincovní kov velký význam při evropské směně, která se právě v této době rozšiřovala, a že tudíž musil být jeho úbytek z domácích zdrojů nahrazen. Potřeba oběživa závisela na objemu směny, hladině cen a rychlosti cirkulace — byla tudíž více méně dána. Je třeba si uvědomit závažnou skutečnost, že peněžní cirkulace stále ještě nebyla — aspoň de facto — naprosto regulována státními nařízeními a dále, že mince, zejména hrubá, jako jediná forma peněžní, nebyla vesměs pouhou známkou hodnoty, ale skutečnou zpředmětnou formou hodnoty. Zde nebereme zatím v úvahu to, že fiskální zájmy státu či jiné, vedoucí k legálnímu nebo podvodnému snižování hodnoty mince zvláště drobné proti stanovené nominální hodnotě, učinily z mince v určitém smyslu více méně často známku hodnoty. Podstatné je ovšem to, že znakem označená hodnota musila mít stále ještě relativně blízko ke skutečné hodnotě kovového obsahu, jinak ztrácela svůj směnný účinek, svou kupní sílu, což se projevilo mimo jiné též v kursovní relaci s mincí jinou — „hodnotnější“ (hlavně hrubou). Zprostředkovatelský obchod silně se v Evropě v 16. století rozvíjející potřeboval minci pevnější hodnoty většího nominálu (drobná mince v místním styku podléhala častým výkyvům hodnoty způsobeným snižováním váhy i zrna) a tou se, vedle zlatého dukátu, stala v prvních dvou třetinách 16. století, od let, kdy se začala razit, stříbrná mince — tolar.³⁰⁾

²⁸⁾ J. Kořan, Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském, 12; dále srovn. zejména J. Janáček, K článku Miroslava Jaroše o procesu tzv. původní akumulace v našich dějinách, ČSČH 1956, 642 ad.

²⁹⁾ Viz J. Kořan, Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském, 27 ad. V. Husa, Výrobní vztahy v českém mincovnictví, Num. sbor. II, 85 ad.

³⁰⁾ O významu tolaru a jeho ražbě srovn. L. Nemeškal, K předchůdcům tolarové ražby, Sborník Národního muzea v Praze, ř. A, Historie, sv. XV (1961), č. 2, 49 ad. S jeho rozšířením se setkáváme nejen ve střední Evropě, kde plnil funkci světových peněz; ale rovněž v západní Evropě, dále např. v balkánské části osmanské říše (viz V. Vinaver, Monetarna kriza v Turskoj, Istoriski glasnik 1958, č. 3–4, 124 ad.) anebo v Rusku, kde se užívalo pro tolaru názvu „jefimok“ odvozeného od jejich jáchymovského původu. Tolary se udržely v oběhu velmi dlouho (srovn. I. G. Spasskij, Ruskaja monetnaja sistema, Moskva 1962 (3. vyd.), 116 ad.; týž, Talery v ruskom deneznom obraščeniji 1654–1659 godov, Leningrad 1960, úvod, 3 ad.) Na silné pozici tolaru v zprostředkovatelské směně ztroskotala i zlatníková reforma z roku 1561 v habsburském soustátí. Právě z té doby jsou pozoruhodné zmínky ve výkazech peněžních hotovostí. Např. v registrech lounského velkoobchodníka Jana Zákostelského se v letech 1563–1573 uvádějí větší peněžní platby, půjčky i ho-

Jako světové peníze posloužil tolar velkoobchodnímu kapitálu významných německých center, která měla rozhodující funkci ve středoevropské zprostředkovatelském obchodu. Velké množství jáchymovského a jiného krušnohorského stříbra, které bylo s použitím na svou dobu vyspělých těžebních technik poměrně rychle exploatováno, přispělo německému obchodnímu kapitálu k jeho tak význačnému postavení ve zprostředkování evropské směny v tomto období.³¹⁾ Avšak v době slávy tolaru se v evropské směně objevuje jako významný činitel zámořský drahý kov, jehož dovoz i co do množství těžby nabyt převahy nad produkcí evropských dolů v šedesátých letech 16. století a dosáhl vrcholu v letech 1590 až 1600. Část tohoto kovu se stala oběživem v podobě španělských a

tovosti nejčastěji ve „starých tolarech“ (tj. před reformou z roku 1561), při čemž si u půjček věřitel vždy vyhrazuje, že dluh bude „zase na takové minci“ splacen, „však na tolařích splaceno býti má“ apod., což svědčí o důvěře ve starou tolarovou minci v době, kdy byla úředně zavedena měna zlatníková. (Srovn. Registra Jana Zákostelského, Okresní archiv Louny, sign. 1 G 24, pag. 56–59 (1563), 78 (1564), 233 (1570), 311 (1573) aj.) Také v inventářích pozůstalostí pražských měšťanů se často uvádějí „staré tolery“, srovn. J. Janáček, Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, 277.

³¹⁾ Historický výzkum techniky dolování i mincovnictví přinesl určité ukazatele, které je nutno brát v úvahu při studiu této otázky. Od druhé poloviny 15. století došlo nepochybně k zvýšení produktivity práce v hornictví zdokonalením těžební techniky a zvláště nové způsoby hutnění rud zcezovací metodou pomocí olova (ságrování). Tak bylo dosaženo mnohem lepšího odlučování stříbra od mědi v rudě. Pokrok lze sledovat i v postupech ražby mincí. I když nedovedeme zatím určit rozsah poklesu hodnoty mincí způsobeného zvýšením produktivity práce, je třeba s ním počítat. Jáchymovské stříbro nepochybně mělo počátkem 16. století obdobný význam pro středoevropskou směnu, jako zámořský drahý kov pro západoevropské velkoobchodníky. Engels upozornil na význam těžby drahých kovů v některých krajinách německých a uherských (a můžeme dodat i českých) od druhé poloviny 15. století pro Německo, kde se zlato těchto oblastí zužitkovalo — pro jeho hospodářský rozmach v letech 1470 až 1530, který je „učinil ohniskem první buržoazní revoluce v církevním hávu, tzv. reformace. Byla posledním činitelem [těžba], když vývoj dospěl do poměrně značného rozvoje cechovního řemesla a zprostředkovatelského obchodu, což zvýhodnilo Německo proti Itálii, Francii i Anglii...“ (K. Marx–B. Engels, Sočinenija, sv. 28, 148, Engelsův dopis z roku 1889). O technických zdokonaleních svědčí odborná díla z této doby (Agricola, Mathesius aj.). Zcezování bývá přičítáno jako vynález Johannesovi Funckemu. Srovn. J. U. Neff, Mining and Metallurgy in Medieval Civilisation v díle M. Postan–E. E. Rich, The Cambridge Economic History of Europe, II, Cambridge, 1952, 463. O zdokonaleních v báňské technice v sousedním Sasku srovn. E. Paterna, Da stunden die Bergkleute auff, Berlin 1960, 32 ad. O kutnohorské těžební a hutní technice srovn. Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Rozpravy České akademie, tř. I, č. 48, Praha 1912, 126; J. Kořan, Dějiny dolování v rudním okrsku Kutnohorském, Praha 1950, 44; týž, Přehledné dějiny československého hornictví, I, Praha 1955, 185 ad.; o Slovensku J. Kühndel, Svetový význam slovenskej medi za Fuggerovcov, Historický časopis, V, 1957, 43 ad. Srovn. V. Husa, Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, Num. sbor. II, Praha 1955, 57 ad. Nepřímým důkazem je změna kursovního poměru zlata a stříbra, pokles hodnoty stříbra vyjádřené v hodnotě zlata. Srovn. A. Míka, ČSČH 1959, 550. Podle dosavadních výzkumů prodělávala středoevropská těžba drahých kovů velký rozkvět v období 1460 až 1500/1510, pak pokračoval povlnnější vzestup do konce 30. let 16. století a od konce 30. let nastoupil její postupný pokles značnější po roce 1560. Viz pozn. 18.

jiných zlatých a stříbrných mincí — podstatnou část použili k ražbě oběživa Nizozemci, kteří v té době stále více dobývali pozice ve zprostředkovatelském evropském obchodě. Zvláště zlatá nizozemská mince zaplavuje ve funkci světových peněz v souvislosti s rozvojem směnných evropských vztahů různé oblasti. V přímém obchodním styku se dostává do severního Německa, Polska a dále na východ, kde byly nizozemské zlaté ražby i napodobovány (lobančiki).³²⁾ Nizozemské dukáty se však vyskytují v hojné míře v bohatých nálezech v Čechách ukrytých na počátku třicetileté války, v dokladech o peněžních hotovostech předbělohorského období, nebo o půl století později na Slovensku apod.³³⁾ To svědčí o významu rezerv platidel v tresorech nizozemských obchodníků, které mohly být použity jako oběživo kdekoli na světě. To, že ve funkci světových peněz obíhá zvláště zlatá mince v té době (která má vyšší kurs ve směně než starší stříbrný tolar) není náhodné. Mimo jiné právě to svědčí o změnách v hodnotě drahých kovů a nerovnoměrném vývoji v produktivitě výroby zlata a stříbra. Odhaduje se, že těžba zlata v Evropě, Americe a Africe vzrostla ve století 1500 až 1600 na dvojnásobek, zatím co těžba stříbra se znásobila dvacetkrát.³⁴⁾ Je samozřejmé, že změny v poměru hodnot těchto kovů se záhy projeví i v kursových poměrech mincí ražených z těchto dvou kovů. Tím rozbily iluze ekonomů, kteří se domnívali, že k pevnému základu měnových poměrů stačí udržovat váhové poměry dobrých zlatých a stříbrných mincí v kursovni relaci 1 : 12.³⁵⁾ Kursovni relace zlatých a stříbrných mincí stanovená zákonem se dostávala do neustálých kolizí s reálným obchodním kursem, což lze již dnes sledovat v pramenech mnoha evropských zemí. To, co shrnul K. Marx pro Anglii, platí rovněž o jiných zemích.³⁶⁾ Tak např. v Polsku se změnil poměr stříbra ke zlatu od sedmdesátých let 16. století do poloviny 17. století

³²⁾ Srovn. o tom Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad, Praha 1948, 6, pozn. 3, 16, pozn. 11.

³³⁾ Viz tamtéž. Tak např. ve dvou největších nálezech zlatých mincí na našem území z tohoto období, v Plzni a v Košicích, jsou zlaté nizozemské dukáty velice silně zastoupeny. V nálezu plzeňském uloženém někdy na počátku třicetileté války a odkrytém v roce 1912 (srovn. popis. J. Ječného, Soupis a rozbor nálezů mincí v jihozápadních Čechách, Sborník historického musea v Plzni 1921 — též zvl. otisk) zbyla po částečném rozebrání 801 mince, z toho na 47 % (377 kusů) nizozemských ražeb; v nálezu košickém, ukrytém asi o půl století později bylo z 2920 zlatých mincí takřka 35 % nizozemských ražeb (1016 kusů). To je ovšem samozřejmě pouze statistický přehled kusů, srovnání na základě relací kursů by vypadalo jinak. Ovšem i to pro naše účely postačuje. Srovn. i další nálezy pokud jsou popsány v souborném díle Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV, Praha 1959.

³⁴⁾ Srovn. přehled literatury v pozn. 18, dále T. Wittman, cit. čl., 168.

³⁵⁾ O tom např. u Kopernika a jeho nástupců. Srovn. E. Lipiński, cit. dílo, 53 ad. Přijímal to i Gresham—srovn. R. de Roover, Gresham on Foreign Exchange, Cambridge 1949, 290.

³⁶⁾ K. Marx, Kapitál, I, 114, pozn.; též, Ke kritice politické ekonomie, 54–55. O těžkostech při stanovení kursů u nás srovn. Janáček, Rudolfské drahotní přády, 50 ad.; Em. Nohejlová-Prátová, Z příběhů pražské mincovny, 39 ad. Dále srovn. též V. Vinaver, cit. studie, dále zejména významnou studii F. C. Spoonera, L'économie mondiale, 86 ad. Zajímavé je srovnání s podobnými poměry v 19. století, viz F. I. Michalevskij, cit. práce, 207 ad.

z 11 : 1 na 14 : 1.³⁷⁾ Podobně v Čechách se změnila relace stříbra ke zlatu z 10,66 : 1 v letech čtyřicátých a padesátých 16. století na 13 : 1 až 14 : 1 ve druhém desetiletí 17. století.³⁸⁾ Změny relací ukazují i rozbor materiálu slovenského, rakouského, německého aj.³⁹⁾ Tyto faktory neprospívaly nijak evropskému peněžnictví, jeho stabilita byla vážně narušena. Jestliže se státní nařízení snažila stanovit jednou pro vždy zákonný poměr hodnot zlata a stříbra, ve skutečnosti byly tyto hodnoty v pohybu a opakovaná státní nařízení musila buďto měnit dříve stanovený poměr, anebo se dostávala do rozporu se skutečným poměrem hodnot těchto kovů, což se při směně projevovalo odchylkou reálných obchodních kursů od úředně stanovených.⁴⁰⁾

V důsledku zmíněného úpadku středoevropské těžby stříbra lze sledovat i v zemích, jež kdysi těžily tohoto mincovního stříbra dostatek i pro export, jako byly Čechy, zvýšenou poptávku po mincovní surovině. S nedostatkem stříbra zápasí v poslední třetině 16. století mincovny v Čechách.⁴¹⁾ Nelze zatím dosti dobře analyzovat nálezy celky mincí natolik, abychom mohli posoudit, zda určitý nedostatek oběživa při daném objemu směny a rychlosti cirkulace měl vliv na zvětšení podílu cizích mincí v nálezech, což je patrné zejména od poloviny 16. století. Rozbor devadesáti datovatelných nálezů z období 1500 až 1600 s celkovým počtem 49 296 mincí, který provedl L. Nemeškal je vcelku statisticky průkazný i když přihlížíme kriticky k údajům nálezových zpráv i k samotné povaze nálezů z této doby.⁴²⁾

Období	Počet všech mincí	Z toho cizích mincí	Tj. % cizích mincí
1500–1526	10198	1062	10
1527–1550	22798	4823	21
1551–1576	7242	3375	46,5
1577–1600	8521	3943	46

³⁷⁾ Historia Polski, I, č. 2, 466.

³⁸⁾ Srovn. Em. Nohejlová-Prátová—Alena Malá—Lubomír Nemeškal—Zd. Jelínek, Numismatické poznámky ke studiu dějin cen a mezd údobí 1469–1615, Zápisky katedry československých dějin University Karlovy VI, 1962, 45 ad.

³⁹⁾ O slovenských poměrech srovn. studii Št. Kazimíra, Vývoj reálné hodnoty drobných stříborných mincí na Slovensku v letech 1526–1711, v tomto svazku Num. sborníku, str. 171 ad. O poměrech v Německu M. J. Elsass, v Rakousku A. F. Pribram, ve Francii F. C. Spooner, Belgii G. Verlinden, Itálii Cipolla apod. Srovn. přehled literatury V. Husa—J. Petráň, Mezinárodní studium dějin cen a mezd 16.–17. století, Zápisky katedry československých dějin a archivního studia VI, 1962, 7 ad.

⁴⁰⁾ Ukázkou takových odchylek je např. graf sestavený Em. Nohejlovou-Prátovou, r. 1934 pro výstavu Albrecht z Valdštejna a jeho doba; viz i Num. listy I, 1945, tab. č. I.

⁴¹⁾ Srovn. zvláště Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny, Praha 1929.

⁴²⁾ L. Nemeškal, K struktuře oběživa v l. 1500–1530 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Num. sbor. 7, 1962, 193 ad. Autor mi laskavě poskytl text přednášky Mincovní kovy a hospodářství 16. stol., přednesené dne 5. 3. 1955 v Národním muzeu v Praze.

I z této nedokonalé statistiky je patrné, že v cirkulaci druhé poloviny 16. století nastaly změny. Skutečnost svědčí o určité pravidelné mezinárodní směně, kterou ostatně můžeme dokázat jinými prameny. Nelze přehlížet ani články mincovního řádu Ferdinanda I. z roku 1561 a zákazy oběhu cizí mince, opakované příliš často ve sněmovních výnosech i panovnických nařízeních druhé poloviny 16. století, doplňované zákazy vývozu peněz a drahých kovů.⁴³⁾ Zákazy oběhu cizí mince nepřekvapují a nejsou s touto tezí v rozporu. Souvisejí s prastarou fiskální politikou států stahovat dobrou minci ve výhodném výměnném kursu, který byl úředně vnucen a to tak, aby drahý kov v těchto mincích byl směněn pod skutečnou hodnotu. Tomu vzdorovaly pouze mince plnicí tehdy funkci světových peněz. Přetavení mincí a ražba nových pak přinášela větší či menší zisk. Bylo to uplatňováno zpravidla současně se zhoršováním jakosti ražené mince, což bylo možno provádět do určité hranice, kdy bylo nutné minci opět „napravit“ v zájmu směny (že to mělo vliv na růst drahoty, o tom není pochyb). S tím souvisí známá skutečnost, že lichváři, spekulanti i prostí střadatelé uchovávali především mince starých ražeb k nimž byla (vedle hrubých zlatých a stříbrných mincí) důvěra, což dokazují rozbory nálezů i výkazy peněžních hotovostí v pokladnách.⁴⁴⁾ Staří ekonomové toto dobře znali a Ko-

⁴³⁾ Směny III, 75 ad. Již sněmovní sněšení 17. srpna 1545 zakázalo oběh mince pruské a braniborské, což bylo přežato do zemského zřízení z roku 1549 a dalších. Srovn. V. Ryneš, Česká zemská zřízení 16. století o minci, Num. listy 1960, 174. Dále se opakovaly podobné zákazy na sněmech velmi často. Znovu byly shrnuty v mincovním výnosu roku 1576 (Sněmy IV, 566 ad.); viz i K. Čermák—B. Skrbek, Mince král. čes. I, Pardubice 1891. Není zatím dostatečně objasněno, zda ovšem zvláště příliv drobné mince nesouvisel s otázkou nedostatku tohoto oběživa v cirkulaci na jedné straně a s vytlačováním mince s větším obsahem kovu mincí s menším obsahem kovu. Tak tomu bylo např., jak dokazují Wittman i Kazimír s mincí polskou na Slovensku. Zmíněný mincovní řád Ferdinanda I. z roku 1561 nařizuje, aby se nemincovalo mnoho drobných peněz pod 5 krejcarů nominální hodnoty, „aby snad skrze to jiné větší mince zdraženy a zveššeny nebyly. Také nemá žádný tím povinen a zavázán býti, aby v placení, zvláště na velikých sumách, mnoho drobných peněz bráti měl...“, Sněmy české III, 80.

⁴⁴⁾ To dokazují zmíněné studie Nemeškalovy, ovšem rovněž vlastní popisy nálezů v Nálezích mincí, III. a IV. Pozoruhodné jsou v této souvislosti zprávy o přetavování starých mincí. Tak například v registrech Jana Zákostelského z Loun, pag. 147 (1568): „Item ve čtvrtek den sv. Vincenci dal sem zlatníku zdejšímu zmrzlíků dobrých a něco krále Jana a císaře Karla grošů, kteréž spustil na stříbro, bylo ho 16 lotů, bral od něho štrych. Pravidl, že jest desítlotní, ale mně se zdálo lepší býti. Má z něho Justýně mý pás udělati...“ Podobně byl roku 1573 v pokladně Zákostelského (pag. 311): „některej zmrzlík“ vedle jiných mincí, jejichž přepočet na běžné početní jednotky nedovedl majitel sám provést; jejich hodnotu tudíž nedovedli již dobře odhadnout ani zkoušení obchodníci. Podobných případů našlo by se mnohem více. Srovn. F. Svatoň, cit. čl. Num. listy 1960, 9 ad. Také zlaté mince sloužily nejednou jako materiál pro zlatníky: srovn. reg. Zákostelského, (pag. 233, 1570): „Item jakož jest mi Jakub bratr můj půjčil byl zlatých uherských třidcíti k tomu řetězu, kterejž sem dal Justýně udělati i za ty zlatý dal sem mu zase peníze jiné takto: uherských zlatých 9 a rejnský zlatý jeden a k tomu půl tolaru starého, to za desátý zlatý a potom sem mu k tomu dal 20 tolarů celých a nádvkem na zlatý po třech krejcařích, dal sem na těch dvaceti zlatých šest mlštejnu...“ Dále srovn. např. J. Rác, Mince v pramenech mělnického archivu z let 1561—1573, Num. listy, 1962, 134 ad.

perník vyslovil „zákon“, že horší mince vytlačuje z oběhu lepší, což anglický ekonom McLeod v polovině minulého století připisoval T. Greshamovi; odtud se v literatuře toto pravidlo traduje jako „Greshamův zákon“.⁴⁵⁾

Zvláštní středoevropské situace, plynoucí z nesnázi peněžní cirkulace, jak jsme ji shora nastínili, mohli velice dobře využívat bankéři ke spekulacím. Největších rozměrů v tom směru nabyl podnik Norimberčana Bartoloměje Albrechta. Ponecháme-li stranou ne bezvýznamnou výpomoc španělských Habsburků rakouské větvi rodu, lze říci, že právě přetavením cizí mince, která se v podobě pagamentu dostávala do mincoven, se k nám dostávalo daleko největší množství zámořského kovu, jak na to již před časem upozornila Em. Nohejlová-Prátová.⁴⁶⁾

Z obchodu mincovním pagamentem těžili neobyčejně vydatně němečtí a židovští bankéři, dodávající stále dostatek kovu, o který měly naše mincovny velký zájem zvláště v době úpadku našeho hornictví. Nad jiné vynikl Norimberčan Bartoloměj Albrecht, který usiloval dokonce o císařské monopolní privilegium k nástupu „lehké“ cizí mince pro pražskou a vídeňskou mincovnu.⁴⁷⁾ Tento podnikatel zásoboval od roku 1581 obě zmíněné mincovny velkým množstvím zlatého mincovního pagamentu, a od roku 1588 i stříbrného, který sám tavil z větší části v Norimberce a do Prahy vozil ve slitcích. Zastávaní současníci poukazovali na to, že vedle italských zlatých korun láme dobrou zlatou minci francouzskou a těžké peníze španělské. Bylo mu to skutečně také dokázáno.⁴⁸⁾ Mnozí se velmi podívovali tomu, kterak může při výměně dobré mince za „lehkou“ i jinou získávat takové příjmy, o nichž nikdo neměl pochyb. Jeho odpůrci se mu všemožně snažili dokázat podvody, ovšem nedařilo se jim to. Chytrý Bartoloměj Albrecht mohl osvědčovat svůj „pocitvív“ obchod před universitními i finančními kapacitami, které v něm neshledaly nic podvodného.⁴⁹⁾ Záhada Albrechtova podnikání zajímala později numismatiky, německé i naše.⁵⁰⁾ Mince, které dával razit, se vahou ani zrnem podstatně nelišily od jiných. Podle zjištění Em. Nohejlové-Prátové spočíval zisk B. Albrechta v rozdílné ceně mincí, tj. v rozdílu, zač minci přijal z min-

⁴⁵⁾ Srovn. o tom E. Lipiński, cit. dílo, 32 ad. U nás se zabývá otázkou působení „Greshamova zákona“ v uvedeném období A. Malá (podle přednášky proslovené na valné hromadě Numismatické společnosti čl. 21. ledna 1963).

⁴⁶⁾ V recenzi G. Skalského Stručného přehledu vývoje českého mincovnictví, ČMM 63/64, 1940, 186; znovu v článku Ražby mincovny v Českých Budějovicích okolo roku 1600, NČČsl. XVI—XVII, 1940/41, 50.

⁴⁷⁾ Srovn. Em. Nohejlová, Příspěvek k otázce Bartoloměje Albrechta, NČČsl IV, 14 ad.; táž, Z příběhů pražské mincovny, 40 ad.; táž, Ražby mincovny v Českých Budějovicích, 50 ad.

⁴⁸⁾ Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny, 42, 49, 52; táž, Ražby mincovny v Českých Budějovicích, 50 ad.

⁴⁹⁾ Em. Nohejlová, Ražby mincovny v Českých Budějovicích, 52 ad.

⁵⁰⁾ Srovn. přehled u Em. Nohejlové, tamtéž, 51 ad.

covny a zač ji směnil.⁵¹⁾ To byl ovšem běžný způsob i jiných dodavatelů mincovního pagamentu — podle názoru současníků zcela poctivý. Albrecht sám se obhajoval tím, že nikomu své dukáty nevnucoval za vyšší ceny, ale že je dával za stejnou cenu jako jiní.⁵²⁾ Dosah jeho monopolu při skupování pagamentu a výměně mincí nelze přeceňovat, i když nepochybně měl vliv na toto podnikání. Neprosadil jej formálně privilegiem císaře, prakticky však z něho mohl těžit větší měrou pouze na norimberském trhu, jinde byl ve větším měřítku neuskutečnitelný. Ovšem rukama B. Albrechta prý prošlo na frankfurtských a norimberských trzích až 300 000—400 000 zl. převážně ve zlatě. To vysvětluje, proč o monopol usiloval.

Důležité je ovšem to, že změny v hodnotách drahých kovů se mohly projevit jedině při intenzivních směnných stycích a že tudíž krize evropského peněžnictví nenabyla všude naráz stejných rozměrů, což se musilo odrazit v obchodních kursech západních a východních mincí — ovšem jen dočasně, než se zintenzivnění směny plně prosadil zákon hodnoty. Dokazují to zprávy cestovatelů, poukazující na to, že za stejné množství peněz (ovšem v transformaci mincovních kursů) lze na západě koupit méně, než na východě.⁵³⁾ Tak například Mađar M. Szepsi Csombor, který cestoval v letech 1616—1618 po západní Evropě, byl udiven neobyčejně vysokými cenami životních potřeb v Holandsku a v Anglii.⁵⁴⁾ Od Francie směrem na východ byly podle jeho zprávy ceny stále levnější až do Prahy. Také Angličan Moryson píše o láci chleba v Čechách ve srovnání s Anglií.

⁵¹⁾ Tamtéž, 60.

⁵²⁾ Srovn. Geitzkoflerův rozbor z roku 1607 otištěný tamtéž, 55, pozn.

⁵³⁾ Některé údaje o tom sebral E. Waschinski, Zwischenstaatliche Wechselkurse aus dem letzten Viertel des 16. und im ersten Drittel des 18. Jahrhunderts, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 1960, 354 ad. Podle jeho kursovních údajů lze sestavit tuto tabulku.

1 tolar byl směňován v místě:			
	za minci váhového ekvivalentu zlata (v gramech)		
	podle kursu uherského dukátu	podle kursu španělské koruny	poměr stříbra ke zlatu podle kursů uherského dukátu
Turecko (1578)	2,1694	2,2958	1 : 11,92
	2,236		1 : 11,56
Benátky (1578)	2,2236	2,2454	1 : 11,63
Portugalsko (1580)	2,552	2,240	1 : 10,13
Čechy (1577)	2,100		1 : 12,31

⁵⁴⁾ Srovn. T. Wittman, cit. studie, Srednije veka XX, 169. Dále J. Giesen — W. Pfeifer, Der Bericht des Engländers Moryson über seine Reise durch Böhmen 1592, Zeitschrift f. Sudetendeutsche Geschichte V; 1941/42, 273.

Mohlo by se tudíž usuzovat, že západní mince měla ve střední Evropě úředně často menší cenu, než byla hodnota kovu v ní obsaženého; proto bylo výhodnější tuto minci tavit a její kov zpracovat ve středoevropských mincovnách. Tím by se mohlo vysvětlit doplňování oběživa v cirkulaci použitím kovu původem z amerických dolů, zároveň však nezbytně s tím související pokles hodnoty drahých kovů i ve střední Evropě, pokles kupní síly peněz. To ovšem nebyla jediná podmínka působení zákona hodnoty na mince v procesu směny. Nelze zapomínat na funkci mincí jako platidel v úvěru a proporcionální směně zboží za zboží, kdy nebylo nutné vozit mince ze země do země a přesto na obou stranách se podřídily neúprosnému zákonu hodnoty. Z výkladu je dále patrné, že prosazení hodnotového zákona u mincí nepředpokládalo rovněž nezbytně bezprostřední obchodní styk s krajinami dovážejícími drahé kovy ze zámorí. Zprostředkující směna mezi krajinami a zeměmi k tomu plně stačila.

Tento nejobecnější výklad podstaty změn hodnoty mince odvozený ze zásadních teoretických pouček marxistické politické ekonomie, nepovažujeme zdaleka za vyčerpávající. Sám o sobě naznačuje, ve kterých směrech jej bude nutné prohloubit a doplnit novým studiem mezinárodní směny, cirkulace peněz, mincovních kursů atd.

3. Bylo by ovšem naprosto chybné, kdybychom příčiny jevů označovaných v souhrnu jako tzv. „cenové revoluce“ omezovali jen na uvedené faktory. Je třeba studovat veškeré otázky směny ve společenských souvislostech. Sama směna bez společenského prostředí neexistuje. Změny evropské výrobní i společenské struktury v tomto období byly hlavní podmínkou působení „cenové revoluce“. Jestliže jsme v předešlé části zkoumali převážně důsledky obecných evropských činitelů ovlivňujících pohyb cen u nás, bylo to proto, abychom vymezili dosah těchto — z našeho územního stanoviska vnějších — faktorů. Dále si budeme všimnat především činitelů vnitřního ekonomicko sociálního vývoje, jejichž působení bylo spjato s předešlými, mělo však trvalejší charakter a historicky předcházelo přísunu zámořských kovů do Evropy. Při studiu ekonomicko sociálního vývoje Evropy jako celku je nutné vidět, že „převrat v míře hodnot“ způsobený dovozem zámořských kovů urychlil a modifikoval určité již předtím začaté procesy, ale nebyl jejich původce, naopak byl jejich důsledkem.⁵⁵⁾ Plně souhlasím s tezí M. Małowista, že nelze nadřazovat příliv zámořských kovů jako prvořadý faktor v hospodářsko společenských změnách v Evro-

⁵⁵⁾ Teze o tom, že zámořské kovy způsobily „cenovou revoluci“ a další změny s ní související je ostatně v pracích buržoasních historiků pouze nepřesnou interpretací názoru starších ekonomů, mezi něž se počítá již J. Bodin (1530—1596). Ovšem již sám Bodin považoval za hlavní faktor cenového pohybu vnitřní činitele hospodářské (srovn. H. Hauser, Réponse de Jean Bodin a M. de Malestroit, Paříž 1932, 12 ad.). Vědecky to objasnil K. Marx v Kritice politické ekonomie. Nové pozoruhodné vývoody má M. Małowist v citovaném diskusním příspěvku v Kwartalniku Historycz., 1961, 317 ad.

pě 16. století, ale že naopak je nutno jej chápat jako jeden z činitelů v celém komplexu faktorů vytvářejících toto „přechodné“ období.⁵⁶⁾

Velmi závažné pro průběh „cenové revoluce“ byly důsledky nerovnoměrnosti vývoje výrobních sil a dělby práce. V literatuře nacházíme často tvrzení, že na stoupání cen měl velký vliv vzrůst populace.⁵⁷⁾ Tak se vysvětluje skutečnost, jež platí podle dosavadních výzkumů nepochybně pro většinu evropských zemí, že ceny základních životních potřeb — a v nich právě ceny zboží původu zemědělského — vzrůstaly nepoměrně rychleji, než ceny ostatního zboží. Tento jev bychom nevysvětlili změnami hodnoty mince. Jestliže totiž poklesla v důsledku vyšší produktivity práce při výrobě zlata hodnota určitého množství tohoto kovu, pak poklesla naprosto stejnoměrně pro všechna ostatní zboží, kupní síla mincí se nemohla změnit pro určitý druh zboží více, pro jiný méně.⁵⁸⁾ Ovšem ani populační teorie nevidí kořeny, podstatu populačního rozvoje Evropy, ale pouze vnější projev. Nejde totiž o absolutní tempo růstu počtu obyvatel, jako především o jeho skladbu související s pokrokem výrobních sil a dělby práce. Pokrok výrobních sil v řemeslných a průmyslových odvětvích přispěl k relativnímu i absolutnímu zvětšení společenské složky zabývající se průmyslovou výrobou a obchodem.

Rozvoj řemeslné a průmyslové výroby, rodící se kapitalistický výrobní způsob především v zemích západní Evropy, doprovázely změny společenské struktury — velký přírůstek absolutní i relativní té části obyvatelstva, která byla zčásti nebo úplně odtržena od zemědělské prvovýroby. Tím rostla spotřební kapacita zemědělských výrobků, potravin i surovin pro průmysl. Pozoruhodný byl zvláště vývoj zemědělství nizozemského a anglického.⁵⁹⁾ H. Hausserr se domníval, že v těchto oblastech bylo v období rychlého rozvoje kapitalismu v průmyslu zanedbáno zemědělství. Jak ukazují novější práce, byl např. v Nizozemí jeden z hlavních důvodů, proč domácí zemědělství v některých výrobních odvětvích nestačilo krýt poptávku, v tom, že země byla silně urbanisovaná, měla velkou hustotu obyvatelstva zvláště průmyslového. To vyvolávalo zvýšenou poptávku, která samozřejmě dávala mnoho podnětů k rozvoji výrob-

⁵⁶⁾ Srovn. diskusní příspěvek M. Małowista k ref. St. Hozzowského, *Kwartalnik Historyczny* 1961, 315 ad.; též, *Der Handel und die Handelspolitik des Adels in den Ostseeländern im 15. und 16. Jahrhundert*, *Hansische Geschichtsblätter*, 1957, 29 ad.; též, *Social and Economic Development of the Baltic Countries*, *Econ. History Review* 1959.

⁵⁷⁾ Tato teorie je vcelku běžná, srovn. shrnutí např. u Hamiltona a Hozzowského v cit. studiích, dále u B. H. Slichera van Batha v cit. díle.

⁵⁸⁾ Srovn. K. Marx, *Kapitál* I.

⁵⁹⁾ Srovn. cit. studii B. H. Slichera van Batha, dále např. H. Hausserr, *Wirtschaftsgeschichte der Neuzeit vom Ende des 14. bis zur Höhe des 19. Jahrhunderts*, *Výmar-Böhlau* 1954. Otázkami zemědělské techniky zabývá se škola W. Abela, jejíž výsledky jsem mohl sledovat v časopise *Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie*. Přehled novějších prací podal J. Polišenský, *Nové práce k dějinám zemědělské výroby v zemích západní Evropy v XVI.—XVIII. století*, *Historie a musejnictví*, 1956, 93 ad.

ních sil v zemědělství. Přece však se dostávala velká spotřební kapacita a výrobní kapacita u některých druhů zemědělského zboží do rozporu. Východisko bylo hledáno v dovozu zejména obilí námořní cestou z východu. To umožnilo specializaci zemědělství v zemi, rozvoj zahradnictví, ovocnářství, pěstování některých průmyslových plodin (len, konopí aj.) apod. Ve vývojových tendencích tu lze sledovat některé shodné rysy i s našimi oblastmi příměstskými, anebo exportními, podhorskými (v sousedství krajin s hustým zalidněním s převahou obyvatelstva, jehož hlavním zdrojem obživy nebylo zemědělství). Ani v Nizozemí (nebo v Anglii) ovšem nebyl rozvoj zemědělství všude stejný. V krajinách vzdálenějších od průmyslových center, kanálů a jiných vodních cest, byly poměry zaostalé. Tyto jevy lze považovat za zákonité. Přitom nerozhodovalo pro rozvoj zemědělství, zda byla produkce organizována formou velkých hospodářství (Anglie), anebo drobných (Nizozemí).

Objem dovozu obilí, zejména z Pobaltí v 16. století neobyčejně vzrůstal.⁶⁰⁾ To značně přispělo k utváření mezinárodního obchodu, podmíněného rozšiřující se teritoriální dělby práce. Svědectví o tom podávají — s určitými výhradami — korelace cenových křivek různých oblastí. (Nemáme ovšem na mysli mezinárodní obchod vůbec, který má prastarý původ a korelace takového zboží, jako koření, koloniálních produktů aj. nejsou v tomto ohledu směrodatné.)

Není ovšem nutné, abychom pro příklad rozvoje teritoriální dělby práce a růstu populace v tomto období chodili do Nizozemí či Anglie. Vzrůst zalidnění a územní výrobní specializaci můžeme sledovat i v těch oblastech střední Evropy, kde se soustředily zárodky nových kapitalistických forem výroby. Demografické ukazatele jsou při studiu těchto otázek neobyčejně cenné. Studium vý-

⁶⁰⁾ Pokud jde o podíl jednotlivých zemí, dokazují poslední práce, že prvořadý význam mělo od poloviny 17. stol. v baltském obchodě Nizozemí, které zprostředkovalo obchod i pro Anglii, Francii, Španělsko aj. Srovn. M. Małowist, *Z zagadnień popytu na produkty krajów nadbałtyckich w Europie zachodniej w XVI. w.*, *Przegląd Historyczny* 1959; též, *Les produits des pays de la Baltique dans le commerce international au XVIe siècle*, *Revue du Nord*, 1960, 166; též, *Poland, Russia and the Western Trade, Past and Present* 1959; též, *Der Handel und die Handelspolitik des Adels in den Ostseeländern im 15. und 16. Jahrhundert*, *Hansische Geschichtsblätter* 1957, 29 ad.; též, *Social and Economic Development of the Baltic Countries*, *Econom. History Review* 1959. Při tom např. dovoz obilí z Pobaltí měl pro Anglii ještě v první polovině 17. století význam jen v letech neúrody, pravidelnější byl až od poloviny 17. století (srovn. B. Hinton, *The Eastland Trade and the Common Weal*, Oxford 1959). Dále srovn. W. Achilles, *Getreidepreise und Getreidehandelsbeziehungen europäischen Räume im 16. und 17. Jahrhundert*, *Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie* 1959, 32 ad.; W. Abel, *Die Landwirtschaftlichen Grossbetriebe Deutschlands*, ve sborníku *Première conférence internationale d'histoire économique, Contributions, Communications*, Stockholm 1960, 311 ad., zejména literatura citovaná na str. 314; H. Kellenbenz, *Die Betätigung der Grossgrundbesitzer im Bereich der deutschen Nord- und Ostseeküste in Handel, Gewerbe und Finanz* (16. bis 18. Jahrhundert), tamtéž str. 495 ad.; nověji shrnuje některé pozoruhodné závěry M. Hroch, *Obchod mezi východní a západní Evropou v období počátků kapitalismu*, *ČSČH XI*, 1963, 480 ad., zvl. str. 502 ad. (Studie vyšla až po vysazení tohoto příspěvku, takže mohu čtenáře na mnohé doplňující teze pouze odkázat.)

robní a sociální struktury i sídelního vývoje je pro otázku spotřební potence nezbytností. Aspoň přibližně známe strukturální skladbu českého, slezského, polského a německého venkova. Na základě toho můžeme se již dnes pokusit o obecnější závěry. V dosavadní literatuře byly rozpracovány různé metody studia složité otázky vývoje zalidnění, které ovšem mohou vést pouze k přibližným výsledkům.⁶¹⁾ I ty však pro naznačený účel postačí. Je z nich naprosto zřejmá souvislost výrobní i společenské struktury a zalidnění. Sudetské pohoří ve Slezsku s rozvinutou hornickou výrobou v první polovině 16. století, dále soukenictvím a plátenictvím, stejně, jako krajiny Lužice, krušnohorská oblast v Sasku, tvoří na přelomu 16. a 17. století končiny s nejhustším zalidněním v Polsku či v Sasku. Je patrný velký rozdíl těchto krajin co do hustoty obyvatelstva a např. Pobaltí (Meklenbursko, Pomorany), nebo úrodných rovinných pánví středního Polska a Německa. Usedlostní struktura charakterizuje v hustě zalidněných málo úrodných horských krajinách velká rozdrobenost pozemkové držby, která se obvykle během druhé poloviny 16. století ještě prohlubuje.⁶²⁾ Podobnou situaci shledáváme např. též v Horní Falci, v Bavorsku a v Rakousích.⁶³⁾ Také naše poměry tomu zcela odpovídají.⁶⁴⁾

⁶¹⁾ Srovn. W. Kula, Stan i potrzeby badań nad demografią dawnej Polski, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, XIII, 1951; E. Wielrose, Ludność Polski od X do XVIII w., Kwart. Hist. Kultury Materialnej 1957; I. Gieysztorowa—T. Ladogórski, W sprawie nowych badań nad zaludnieniem dawnej Polski, KHKM 1958; Historia Polski, I, č. 2, 41, dále tam mapa 9 vypracovaná J. Gieysztorovou a A. Zaboklickou; K. Blaschke, Soziale Gliederung und Entwicklung der sächsischen Landbevölkerung im 16. bis 18. Jahrhundert, Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie 1956, 128 a mapa; O. Hötzh, Die wirtschaftliche und soziale Gliederung der ländlichen Bevölkerung im meissnisch-erzgebirgischen Kreis Kursachsens, Leipziger Studien aus dem Gebiete der Geschichte, II, 1916, 4. seš.; F. Koerner, Die Bevölkerungszahl und — dichte in Mitteleuropa zum Beginn der Neuzeit, Forschungen und Fortschritte 1959, 325 ad.; týž, Die Bevölkerungsverteilung in Thüringen am Ausgang des 16. Jahrhunderts, Wissenschaftl. Veröffentlichungen des Deutschen Instituts für Länderkunde in Leipzig, NF 15/16, 1958, 178 ad.

⁶²⁾ Srovn. R. Heck, Studia nad położeniem ekonomicznym ludności wiejskiej na Śląsku w XVI w., Vratislav 1959, 70 ad.; K. Blaschke, cit. studie, 128 a zvl. mapa; W. Boelcke, Bauer und Gutsherr in der Oberlausitz, Spisy Instituta za serbski ludospyt 5, Budyšin 1957, 42 ad.; J. Vetter, Die soziale und hygienische Lage der bergbauenden Bevölkerung des Erzgebirges in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, Berlin 1940, tišt. disert. práce, 14 ad.

⁶³⁾ Srovn. F. M. Röss, Geschichte und wirtschaftliche Bedeutung der oberpfälzischen Eisenindustrie von den Anfängen bis zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges, Verhandlungen d. Historischen Vereins von Oberpfalz und Regensburg, sv. 91, Řezno 1950, 39 ad. Podle odhadu autorova žilo roku 1609 v železářské oblasti Horní Falce asi 20 % obyvatel z železářství, při čemž převahu v této skupině měli námezdně pracující (96 %). Dále srovn. F. Lütge, Strukturelle und konjunkturelle Wandlungen in der deutschen Wirtschaft vor Ausbruch des Dreißigjährigen Krieges, Bayerische Akademie der Wissenschaften — Sitzungsberichte, Philosophisch-Historische Klasse 1958, Heft 5, 18.

⁶⁴⁾ Dále se opírám zejména o výsledky dosud nepublikované své kandidátské disertační práce Postavení poddaného lidu v Čechách na prahu třicetileté války. Praha 1961. Poznámkový aparát proto omezuji a odkazuji na uvedenou rukopisnou práci.

Rozdrobenost pozemkové usedlostní držby, charakterisující severní Čechy, Krušnohoří, Lužické hory, krkonošskou oblast, je doprovázena větší hustotou zalidnění v předbělohorské době. Podle přibližných odhadů, vypočtených na základě statistických elaborátů berní ruly, připadá v nejhustěji zalidněném Litoměřickém kraji zhruba 6 usedlostí na 1 km², v Hradeckém, Boleslavském a Žateckém kraji, které zahrnují, podobně, jako Litoměřicko horskou i nížinnou oblast, jsou průměrně 4, 3 ²/₃ a 3 ¹/₃ usedlostí na 1 km².⁶⁵⁾ Je naprosto zřejmá větší hustota v horských částech krajů, která ovlivňuje vyšší průměry hustoty osídlení. Proti tomu Rakovnický kraj, převahou nížinný, má asi 2 usedlosti na 1 km², Slánský 2 ²/₃ usedlostí na 1 km². Urbanisace hustěji zalidněných krajin byla dosti velká, zejména v 16. století přibývalo tam městeček a měst někdy vysloveně řemeslnicko průmyslového charakteru.⁶⁶⁾ Také na venkově měl významný podíl na obživě obyvatelstva průmysl a řemeslo.

Tyto urbanisované končiny nemají často dostatečné bezprostřední zemědělské zázemí, jsou odkázány na dovoz zemědělských výrobků, hlavně obilí z úrodnějších oblastí podhorských. Nejvíce bylo třeba importovat takové drůhy, jako ječmen nebo pšenici k výrobě piva (v horských podmínkách nebylo možné je pěstovat), a to nejen pro městská střediska, ale i pro vesnice. Důvod chlebovin proti tomu byl nepravidelný, závisel na výkyvech sklizní. Snahou obyvatel horských krajin bylo zajistit pokud možno nejvíce vlastní zdroje běžných potravin. V době menších úrod se však obchod rozšiřoval do vzdálenějších teritorií. Ve výhodě byla ta průmyslová střediska, která ležela uprostřed úrodné oblasti, jako např. u nás Kutná Hora. Stejně, jako se importovala do průmyslových krajin pivovarnická surovina v naturální podobě, dovážela se místy i zpracovaná na slad. Také pivo z exportních měst mělo tam dobrý odbyt. Tak se díky územní dělbě práce začínají vytvářet krajiny spotřební a vý-

⁶⁵⁾ Přepočítání bylo provedeno na základě součtů berní ruly a výpočtů rozlohy jednotlivých krajů podle Aretinovy a Müllerovy mapy (které jsou uvedeny v Kartografickém přehledu 1927, 55, další uvádí O. Placht, Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.—18. století, Praha 1957, 41). Provedl jsem přepočty samostatně, včetně měst. K uvedeným kalkulacím je možno míti řadu výhrad, jichž jsem si vědom, nejde ostatně o přesné propočty. Z toho důvodu zaokrouhluji výpočty. (Při souhrnu usedlostí používám vlastního výpočtu.) Především je známa nepřesnost údajů, pokud jde o městské domy větší, než na vesnicích. Vzal jsem v úvahu všechny uváděné položky v berní ruce (tj. usedlé a pusté) abych se přiblížil předválečnému stavu, při čemž je zřejmě nutné počítat s odchylkou směrem dolů. Další překážkou jsou nepřesnosti krajské hranice v uvedených historických mapách, na jejichž podkladě byla vypočtena rozloha krajů. Dnes by bylo mnohem přesnější vypočtení plochy krajů kombinací údajů berní ruly a stabilního katastru. Bez pomoci geografů však tento úkol nelze zvládnout. Jako poměrně ukazatele, ukazující základní rozdíly v lidnatosti považuji však uvedené výpočty za přijatelné, pokud nebudeme mít přesnější. Výpočty Plachtovy (41) v relacích domů na 1 km² jsou namnoze nesprávné, nebere v úvahu změny krajských hranic aj. Jako příklad uvádím Vltavsko, kde nevzal vůbec v úvahu jeho historický správní a územní vývoj, apod.

⁶⁶⁾ V těchto závěrech se ovšem neopírám jen o přibližné odhady počtu usedlostí na 1 km², ale o podrobný rozbor struktury a vývoje zalidnění uvedených oblastí.

vozní pro zemědělské zboží. Růst urbanisace, změny výrobní a společenské struktury v 16. století, s tím související přírůstky obyvatelstva, to vše ovlivnilo v prvé řadě tržní poměry celé širší hospodářské oblasti ve střední Evropě, působilo na zvyšování cen zemědělských výrobků.

Není pochyb o tom, že změny v poměru nabídky a poptávky se odrazily v ceně zemědělských produktů, které převýšily ceny průmyslového zboží. Nejobecněji lze tuto situaci vysvětlit působením zákona hodnoty. Zatím co produktivita práce v průmyslových odvětvích se zvyšovala rychleji za působení nových prvků kapitalistické výroby, v zemědělství se udržovala produktivita nižší. Projev v míře hodnot — penězích tomu odpovídal v relativním zdražení zemědělských produktů proti zboží průmyslovému.

4. Jako v každém tak velkém historickém jevu, působila i v „cenové revoluci“ řada dalších faktorů obecné i specifické povahy, souvisejících např. s politickým vývojem, ale ovšem i s poměry zdravotními a klimatickými, jak na to bylo již v historické literatuře často poukazováno. Chceme připomenout aspoň některé faktory ovlivňující středoevropský cenový vývoj.

Již současníci pokládali turecké války za jednu z příčin drahoty některých druhů zboží v předbělohorském období.⁶⁷⁾ Vliv tureckých válek na mezinárodní obchodní vztahy obecně je v historické literatuře předmětem diskusí. Jak ukazují práce z poslední doby, neměly patrně válečné události tak značný vliv na obchodní styky pokud jde o odbyt výrobků na území okupovaném Turky.⁶⁸⁾ Avšak není pochyb o tom, že ovlivnily situaci na trhu potravinami, zejména pro nás velmi důležitý přísun zemědělských živočišných výrobků z území někdejších Uher.

Vývoz uherského dobytka představoval ještě v polovině 16. století jak ukazují práce maďarských historiků, podstatnou část zemského exportu (93,4 %). V tomto vývozu jsou zahrnuty i české země.⁶⁹⁾ Koncem 16. a na začátku 17. století lze v některých zemích střední Evropy sledovat rychlejší vzestup cen dobytka, než cen obilí.⁷⁰⁾ V Praze stouply ceny volů snad více, než 350 % v desetiletých průměrech období 1561/70 až 1611/18, při čemž bylo v letech 1651/70 až 1591/1600 procento zdražení asi 102 %, zatím co jen ve dvou desetiletích 1591/1600 až 1611/18 dosáhlo okolo 125 %.⁷¹⁾ Již J. Janáček upozornil na přerušení přísunu slovenského (uherského) dobytka v důsledku tureckých vojen jako na nejdůležitější příčinu neúměrného růstu drahoty dobytka u nás. Sku-

⁶⁷⁾ Pojednání o příčině drahoty podané měšťany na sněmu 1605, SÚA SM M 163/1.

⁶⁸⁾ Srovn. J. Janáček, Řemeslná výroba v českých městech, 91 ad.

⁶⁹⁾ Srovn. Gy. Ember, Zur Geschichte des Außenhandels Ungarns im XVI. Jahrhundert, Etudes historiques publiées par la Commission Nationale des Historiens Hongrois, I, Budapešť 1960, 535 ad.; Z. P. Pach, A magyarországi agrárfejlődés.

⁷⁰⁾ Srovn. J. Janáček, Rudolfské drahotní řady, 9 ad. Pozoruhodné je i to, že se tehdy prudší výkyv ukazuje i v Rusku, jak zjistil A. G. Maňkov, cit. studie, 99 ad.

⁷¹⁾ Podle J. Janáčka, 9 a tab.

tečně má tento výkyv obdobu v Rakousích a v jiných zemích, kam se v polovině 16. století dodával větší měrou uherský dobytek. To mělo velký význam pro odbyt dobytka polského a zvýšilo zájem o chov dobytka v některých k tomu příhodných krajinách u nás.

Dosavadní literatura však vcelku přehlíží druhou závažnou příčinu drahoty dobytka v prvních letech 17. století. Byla to „morová“ epidemie skotu v některých zemích střední Evropy i u nás roku 1599 až 1601, která ovlivnila chov a trh dobytka na řadu let.⁷²⁾ Současníci upozorňovali též na mimořádně velkou spotřebu potravin a zemědělských surovin v císařském sídelním městě, dále např. v Kutné Hoře.⁷³⁾

Nelze opomíjet ani další faktory, které zřejmě ovlivnily růst cen hovězího masa. Jedním z nich bylo zvyšování poptávky v důsledku rostoucí spotřeby nejen ve městech, ale i na venkově, která nebyla kryta naturální výrobní kapacitou.

Z jiných podmínek růstu cenové hladiny zasluhují pozornosti zejména též státní daně a clo jako složka feudálního vykořisťování. Tehdejší berní poplatníci nejednou upozorňovali na souvislost drahotních nárazů se stupňováním daňového břemene, zvláště nepřímých daní.⁷⁴⁾ Od sedmdesátých let 15. století rostlo zdanění prodeje piva. Ve dvacátých a třicátých letech 16. století přibývalo též navíc dvojí zdanění pivovarnické suroviny, obilí i sladu.⁷⁵⁾ V sedmdesátých letech, v době nových drahotních nárazů, přibýly nepřímé daně prodeje, zejména při směně potravin. Ve stížnostech na drahotu uváděli současníci právě tyto nepřímé daně často mezi příčinami zvýšení cen.⁷⁶⁾ Na zdražení měla nepochybně vliv např. daňová přírážka 1 peníze míšeňského z každé libry vysekaného masa, uložená roku 1587 a zejména další nepřímé daně od roku 1593.⁷⁷⁾ Třebaže se sbírky z prodeje scházely vcelku velmi špatně, přiznání byla neúplná, na zdražení zboží městských trhů měly nepřímé daně vliv. Ovšem také

⁷²⁾ U nás o něm mluví jak kronikářské zprávy, tak úřední záznamy. Tento dobytčí mor byl v krátké době již podruhé, poprvé roku 1590 (srovn. materiál SÚA Praha, fond SM E 2/1); dále J. Vančura, Dějiny m. Klatov, I, č. 1–2, 389. V pojednání o příčinách drahoty předloženém sněmu roku 1605 (SÚA Praha SM M 163/1) se uvádí: „item kůže, loj, máslo, sejry, sádlo, olej, maso, ryby, voly, krávy, ovce tím v velikou drahotu vzešly, že před pěti lety zde v Čechách, v Moravě i v Rakousích v některých krajích mnoho tisícův dobytčův pomřelo i ještě místy nedávno mřely, a od té chvíle některý hospodář nemá tak mnoho dobytka, co prve míval...“

⁷³⁾ Např. pojednání o příčinách drahoty z roku 1605, citované v předešlé poznámce.

⁷⁴⁾ Otázkou konumu a trhu dobytka v Německu se zabýval W. Abel, Wandlungen des Fleischverbrauchs und der Fleischversorgung in Deutschland seit dem ausgehenden Mittelalter, Berichte über Landwirtschaft, Zeitschrift für Agrarpolitik und Landwirtschaft XXII, seš. 3, 1937, 411 ad.

⁷⁵⁾ Srovn. O. Placht, České daně 1517–1652, Praha 1924; A. Gindely, Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526 bis 1618, Vídeň 1868.

⁷⁶⁾ Srovn. O. Placht, cit. studie, 120 ad.

⁷⁷⁾ Tamtéž 127.

⁷⁸⁾ Tamtéž 133.

růst přímých daní v předbělohorském období se musil odrazit v cenových poměrech, podobně i zvyšování feudální renty. Důležité bylo ukládání renty v podobě dávek z řemesel, provozování obchodu, dále celních poplatků feudály. Od třicátých let 16. století prosazovali feudálové monopolní cenová opatření prohlubující nepoměr mezi cenami řemeslných a zemědělských výrobků.⁷⁹⁾

5. V této souvislosti by bylo možno uvést řadu dalších zásahů feudálního státu a feudální třídy do směny, ať už v daních, regulaci cen, clech atd. Nebylo to jen kořistnictví feudální třídy, ale rovněž zbraň politická v zahraničí i vnitřní politice. Feudální monopoly, pokud se uplatnily např. v přímém podnikání feudálů ve výrobě a v obchodu směřovaly proti působení zákona hodnoty (což se u nás projevilo v přímusových cenách piva, soli atd.).⁸⁰⁾ Lze mluvit o střetání zákona hodnoty, který byl podmíněn volností směnných vztahů, a zákona feudální renty, který bylo možno uplatnit jedině v podmínkách mimoekonomického přinucení. Tento rozpor, tolik charakteristický pro toto přechodné období měl ovšem širší dosah pro rozvíjení směny vůbec, nenabyl všude stejného vyhocení, což souviselo s obecnými ekonomicko sociálními podmínkami té které země.

Není pochyb o významu některých specifických faktorů pro průběh „cenové revoluce“ v různých zemích, ovšem studujeme-li obecné příčiny pohybu cenové hladiny označované jako „cenová revoluce“ v Evropě, je třeba je hledat v úzké spojitosti s imanentním ekonomickým evropským vývojem poznamenaným vývojem zprostředkovatelského obchodu. Z tohoto hlediska posuzováno, je zřejmé, že projevy „cenové revoluce“ souvisely s vyhocením rozporů evropské společnosti v krizi, jejíž podstatou byl základní rozpor v nerovnoměrném vývoji výrobních sil a výrobních vztahů. Chtěl jsem v tomto příspěvku ukázat, že na „cenovou revoluci“ ve střední Evropě není možné se dívat tradičním pohledem, že jde o skutečně neobyčejně složitý proces (postihnout jej v plné šíři nebylo mým úmyslem), který bychom mohli charakterisovat jako jeden z příznaků růstu kapitalistické výroby a výrobních vztahů v evropském měřítku a počátků světového trhu. Nejde tudíž o hlavní faktor v rozvoji kapitalismu, jak „cenovou revoluci“ v západní Evropě charakterisuje E. J. Hamilton a zastánci jeho teorie, avšak naopak o jev doprovázející zmíněný složitý proces. Mohli bychom právě tak mluvit o zákonitých projevech vývoje nových forem výroby, kapitalistických vztahů a počátcích evropské i světové zprostředkovatelské směny, jako o tzv. „cenové revoluci“.

⁷⁹⁾ Srovn. J. Janáček, Rudolfské drahotní řády. Tento jev měl obecnější charakter evropský, který může být považován za jeden z příznaků „druhého nevolnictví“. Platí např. nejen pro Pobaltí, ale i ve Francii aj. Srovn. M. Małowist, *Kwartalnik Historyczny* 1961, 318.

⁸⁰⁾ Srovn. co říká o vlivu monopolů na zákon hodnoty K. Marx, *Kapitál*, III, č. 1, čes. vyd. Praha 1955, 193 ad.

K problému důsledků „cenové revoluce“

Skutečné důsledky „cenové revoluce“ souvisejí velmi úzce s rozvojem kapitalistické výroby a zprostředkovatelského obchodu. V plné šíři se zde nebudeme jimi zabývat. Chceme si pouze všimnout některých nesprávných názorů tradovaných v té souvislosti. Jestliže E. J. Hamilton a další literatura poukazuje právem na pomalejší tempo růstu mezd za obecně rychleji stoupající hladinou cen důležitých životních potřeb, což platí nejen pro západní Evropu, ale i pro krajiny středoevropské, je to pouze svědectvím o zvýšeném vykořisťování pracujících a rostoucích ziscích zaměstnavatelů. Lze říci, že to bývalo pravidlem v období tzv. haussy. „Uskrovnění“ pracujících, jež lze z Hamiltonových tezí dedukovat, nemá v podstatě nic společného s rozvojem výrobních sil, kapitalistických vztahů a světového obchodu, které vyvolaly „cenovou revoluci“. Byly to tyto faktory, které přinesly společenský pokrok. Nerovnováha mezi vývojem cen a mezd přinášela pouze vyšší zisky kapitalistům.

Snížení mezd v některých oblastech a odvětvích výroby i pod hranici nezbytných nákladů k reprodukci pracovní síly v době „cenové revoluce“ bylo umožněno pouze specifickými rysy počátečního stadia kapitalistické výroby. Podíváme-li se na poměry středoevropské z hlediska českých zemí, je patrné, že počátky kapitalistické výroby byly velmi často spojeny s neúplnou expropriací buďto domácích dělníků (zvláště v textilní výrobě, u nás v předbělohorském období přadláků a tkalců), anebo pracujících v manufakturách, které vznikaly na venkově (sklářství, dobývání a hutnění prostých kovů aj.). S tím souvisela i láce pracovní síly. Upozorňovali na to Marx i Engels a zdůrazňují novější práce D. P. Makovského, S. G. Strumilina, Ch. Verlindena a jeho školy, M. Małowista, G. Dubyho, R. Mandroua aj., které ukazují, že tento fakt má obecnější platnost např. pro Nizozemí, Anglii, Francii i Rusko.⁸¹⁾ Kapitalista při takových námezdných poměrech může díky velké nabídce pracovní síly a konkurenci snížit cenu pracovní síly zhruba o to, kolik si rodina dělníka přihospodáří na vlastní zahradě a políčku. Pracující jsou nuceni přijmout tento pracovní poměr, každou úkolovou či časovou mzdu proto, že by jinak nedostali vůbec nic a výtěžek jejich zemědělství jim nepostačí k úplné obživě rodiny. Naše hustě zalidněné severočeské oblasti, prožívající v té době ještě úpadek hornictví, byly dobrým působištěm pro obchodní kapitál. Velké množství venkovské chudiny dostávalo se do závislosti na faktorovi a jeho prostřednictvím na obchodním kapitálu.

Hospodářství rodin těchto dělníků uspokojovalo z větší části nejnужnější potřeby zejména potravin, které, jak jsme se zmínili, byly v „cenové revoluci“

⁸¹⁾ Srovn. k tomu zejména B. Engels, *K bytové otázce*, Praha 1949, 13 ad. Dále srovn. M. Małowist, *Kwartalnik Historyczny* 1961, 317; D. P. Makowski, *Razvitie tovarnodeneznyh otnosenij v seľskom chozjajstve Russkogo gosudarstva v XVI v.*, Smolensk 1960; S. G. Strumilin, *K voprosu o genezise kapitalizma v Rossii*, *Voprosy istorii* 1961, č. 9, 61 ad.; dále G. Duby—R. Mandrou, *Histoire de la Civilisation française*, I, Paříž 1958, 283 ad.

zdraženy nejvíce. Při stlačení životní úrovně mohly tyto rodiny své životní potřeby dokoupit za své výdělky, v letech neúrody ovšem trpěly hladem. U nádeníků a některých řemesel (tesařů, zedníků aj.) lze stabilitu mezd vysvětlit částečně tím, že v ní velmi často nebyla zahrnuta strava, kterou dostával nádeník nebo řemeslník navíc. Ovšem tam, vedle některých dalších kategorií pracujících (zvláště např. havířů ve městech apod.), doléhala dražota životních potřeb vzhledem k pomalejšímu vývoji mezd, nejvíce.

Velmi závažné bylo to, že „cenová revoluce“ v širších evropských souvislostech, nerovnoměrností vývoje křivky cen průmyslového a zemědělského zboží, byla vzpruhou pro zemědělskou výrobu. Podněcovala ji, zejména v krajinách, kde poptávka po zemědělském zboží byla zvláště velká, k vyšší výrobě. Tak dialekticky napomáhala k překonání rozporu v produktivitě průmyslových a zemědělských odvětví. Z tohoto rozporu sama vyrostla.

Další důsledky „cenové revoluce“ souvisejí s krizí feudální ekonomicko-sociální soustavy, projevující se v rozporu výrobních sil a vztahů. Jestliže „revoluce v míře hodnot“ v západní Evropě posílila pozice kapitálu proti feudálům a umožnila jim zvýšit zisky zvýšeným vykořisťováním pracujících, stala se zároveň faktorem prohlubujícím rozpor mezi krajinami vyspělými a zaostalejšími, kde feudální výrobní způsob byl takřka nerušenou doménou. To se ovšem záhy projevilo proto, že tyto krajiny nebyly navzájem izolovány, ale že byly stále více svazovány mezinárodním obchodem. Tím „cenová revoluce“ ovšem pouze přispívala k hegemonii západoevropského obchodního kapitálu (v 16. století hlavně nizozemského) na východě, v Pobaltí a dále na východ. Možnost kořistnický zisk ze směny a později i výroby v podmínkách naprosté převahy zákona feudální renty to byla především, a nikoliv pouze „cenová revoluce“, která posílila aktivitu feudálů v těchto oblastech a vedla k tzv. „druhému nevolnictví“. Tento rozpor se vyhrocoval i v jiných středoevropských zemích, podle specifických podmínek ekonomických i sociálních. Jeho objasnění nespadá do rámce tohoto příspěvku, v němž jsme chtěli připomenout, že „cenovou revoluci“ nelze studovat jako samostatný faktor odděleně od celkového složitého ekonomicko-sociálního vývoje Evropy a že samotná „cenová revoluce“ nebyla v tomto vývoji činitelem rozhodujícím.

Josef Petráň

En marge des problèmes de la «révolution des prix» en Europe centrale

Dans cet article, l'auteur se propose d'examiner certains problèmes théoriques des causes et des conséquences de ce qu'on a coutume d'appeler la «révolution des prix». Il démontre qu'on ne saurait considérer l'inflation (qui se faisait sentir surtout dans le petit numéraire) comme cause principale de cette «révolution des prix» en Europe centrale et cela notamment parce que la montée de la courbe des prix qui eut lieu particulièrement dès les années soixante-dix et à la fin du 16e et au début du 17e siècle, ne correspond pas à l'inflation qui—après une certaine stabilisation pendant la seconde moitié du 16e siècle — atteignit son point culminant au cours du premier quart du 17e siècle. L'auteur étudie ensuite les racines économiques des causes générales de la «révolution des prix» qui se manifestaient, dans la plupart des cas, par une baisse de la valeur des métaux précieux à l'époque du développement des relations avec l'Amérique. La raison principale de cette baisse de la valeur des métaux précieux n'a pas été, cela va sans dire, l'abondance de métaux précieux importés en Europe, comme l'affirment d'une manière erronée certains partisans de la théorie quantitative (Hamilton et d'autres encore), mais l'augmentation de la productivité du travail lors de l'extraction et du traitement métallurgique des métaux précieux dans les riches gisements américains. Sous l'action de la loi de la valeur pendant l'échange et en connexion avec le développement de l'échange intermédiaire, les valeurs des métaux précieux dans les différentes parties de l'Europe s'équilibraient, ce qui n'impliquait pas toujours nécessairement une importation directe des métaux précieux américains, importation dont on ne saurait prouver, en ce qui concerne l'Europe centrale, une étendue importante. Les métaux précieux parvenaient en Europe centrale également, entre autres, par la frappe de monnaies en Europe centrale pour laquelle on utilisait les métaux récupérés lors de la refonte des monnaies occidentales.

Un des traits importants qui surgit au cours de la «révolution des prix» est la disproportion entre la hausse des prix de certains produits vitaux et des matières premières d'origine agricole et la hausse des prix des autres marchandises. Dans la littérature spécialisée, on a tendance à expliquer cette hausse plus rapide des prix des produits vitaux par l'accroissement de la population. Or, l'auteur démontre que la hausse des prix en question n'a pas été causée par un accroissement absolu de la population, mais par un élargissement ultérieur de la division du travail dû au développement de nouvelles méthodes capitalistes de travail. Ceci entraîne l'augmentation de la demande des matières premières pour l'industrie d'une part et, d'autre part, l'augmentation de la demande des denrées alimentaires nécessaires à la consommation des éléments toujours croissants de la population occupés principalement dans la production non agricole. La conséquence en fut également une division territoriale du travail, aussi bien entre l'Europe occidentale et orientale qu'entre les différents pays de l'Europe centrale.

Il faut également prêter attention à d'autres causes nombreuses des changements du niveau des prix dans les différents pays. Parmi les causes politiques, c'étaient — en Europe centrale — les guerres turques dont le contre-coup se fit sentir, p. ex., dans la hausse du prix de la viande de bœuf, etc. A ce sujet, il faut, bien entendu, tenir également compte de l'épizootie qui ravageait l'Europe centrale au cours des années 1599—1601. On frappait les denrées alimentaires d'impôts toujours plus lourds ainsi que de droits de douane élevés. L'action des monopoles féodaux (fabrication et vente de bière, vente de sel) combinés avec l'intérêt sans cesse grandissant porté par les féodaux à l'échange et à la production — autant de facteurs agissant à l'encontre de la loi de la valeur.

Considérée isolément, la «révolution des prix» n'a pas été un facteur primordial dans l'évolution économique de l'Europe. Elle prit naissance comme l'un des résultats découlant

des changements économique-sociaux qui accompagnaient le développement des formes capitalistes de production, ainsi que des rapports de production et du commerce intermédiaire mondial. C'est de ce point de vue qu'il faut considérer ses conséquences. Elle a consolidé les positions des capitalistes vis-à-vis des féodaux en Europe occidentale et elle leur a permis de réaliser de gros bénéfices aux dépens des masses laborieuses exploitées toujours davantage (ces bénéfices étant dus au déséquilibre existant entre la hausse des prix et l'augmentation plus lente des salaires). La révolution des prix contribua enfin à établir l'hégémonie du capital commercial de l'Europe occidentale en Orient.

ANTONÍN A JAN RUMPL

MORAVSKÉ VLÁDNÍ MINCE ZA TŘICETILETÉ VÁLKY

(Tab. V až X)

III

MORAVSKÉ MINCE PO KALADĚ

A

Zwirnerovo a Wohnsiedlerovo mincování

I

K dějinám Zwirnerova a Wohnsiedlerova mincování

Vypovědění dosavadní Zwirnerovy pachtovní smlouvy. — Obsah nové mincovní smlouvy. — Zwirnerovy úvěrové operace. — Stížnosti na nedostatečné provádění mincovní smlouvy. — Likvidace Zwirnerova pachtu. — Zwirnerův podpacht moravských mincoven. — Pravděpodobné příčiny Zwirnerova neúspěchu. — Zwirnerovo falešné mincování. — Několiký krátkodobý pacht moravských mincoven. — Vybítí cizích platidel na Moravě a zvýšení cen stříbra. — Pověsti o hrozcí finanční reformě. — Ještě falešná mince na Moravě. — Císařovo opatření pro ražbu tolarů. —

Dlouhá mince vzala definitivně za své císařovým rozhodnutím z 3. července 1623.¹⁾ Od této doby se nesměla již sadit hřívna tolarové směsi na 9 lotů stříbra a z hřívny čistého stříbra vídeňské váhy se nesmělo již vytěžít 79 zl. Z císařova rozhodnutí vrátila se Morava zároveň s ostatními zeměmi k tolarovému zru 14 lotů 1 kvintlíku a tolarové stříži 9 ³/₄ kusu z hřívny vídeňské váhy.²⁾

¹⁾ A. Rumpl, Moravské vládní mince za 30leté války, II.; Dlouhá mince na Moravě (dále: Dlouhá mince), Num. sb. VI, 1960, str. 238 s pozn. 167.

²⁾ Tamtéž, str. 238, resoluce z 1. srpna 1623.

V království českém a na Moravě, kde se o to neoficiálně zasloužil kardinál Dietrichstein již dříve, bylo mincovnictví nenávratně položeno na bázi alpských zemí. To znamenalo, že pražská hřivna přestala být mincovní jednotkou a že byla nahrazena vídeňskou hřivnou. Současně bylo upraveno nově ražebné.³⁾ Obě tyto události znamenaly dalekosáhlý obrat v mincovnictví českých zemí a zavdaly příčinu k vypovězení dosavadních mincovních smluv. Také Baltazarovi Zwirnerovi byl vypovězen pacht moravských mincoven.⁴⁾

Na vypovězení pachtu moravských mincoven odpověděl Zwirner žádostí, aby mu byly propachtovány nejen mincovny na Moravě a mincovna ve Slezsku, nýbrž také ještě mincovny ve Vídni a v Bratislavě. K této žádosti byl vyžádán posudek Liechtensteinův, tajných radů a radů z doprovodu císařova.⁵⁾ Nemáme zpráv, byla-li dotázána na své mínění také slezská komora. Ta prý byla s Zwirnerem jako pachtýřem slezské mincovny krajně nespokojena. Stěžovala prý si již 11. října 1623 u dvorské komory, že ve Vratislavi odpočívá mincování ne-li úplně, tedy aspoň z větší části. Dokonce prý měla již také připraven dekret s výpovědí k 1. listopadu.⁶⁾ Liechtensteinův posudek vyzněl patrně v Zwirnerův prospěch. S Zwirnerem byla 28. listopadu 1623 uzavřena nová mincovní smlouva.⁷⁾ Tou byl ustanoven na dobu jednoho roku pachtýřem císařských mincoven ve čtyřech různých zemích: v Uhrách mincovny v Bratislavě, v Rakousích Dolních mincovny ve Vídni a pak mincoven na Moravě a ve Slezsku. Pokud šlo o vídeňskou a bratislavskou mincovnu (ostatní mincovny prý již Zwirner spravoval, jak poznamenávala mincovní smlouva) bylo Zwirnerovi uloženo, aby se sám vypořádal se židy o zbytky vinného kamene, soli, mědi a pagamentu, zanechávané v obou mincovnách. Vnitřní zařízení obou mincoven mělo se odevzdat Zwirnerovi podle inventáře a po skončení pachtu mělo být za týchž podmínek zase převzato.

V mincovní smlouvě přijal císař na sebe také závazek, že přidrží slezská knížata a stavy, pokud mají právo razit minci, aby se po dobu trvání smlouvy

³⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder, insbesondere Mährens im XVII. Jahrhundert, 22. sešit Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr.-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde (dále: d'Elvert 22), Brno 1785, str. 370, záznam o císařově dopisu Berkovi z 10. října 1623. Nejvyšší soudce Burián Berka z Lipé a Dubé zastupoval kardinála Dietrichsteina, který z příkazu císařova odcestoval v červenci k volbě papeže. Dietrichstein se vrátil z Říma již 24. listopadu 1623, zůstal však ve Vídni ještě do ledna 1624 (srov. Frant. Hrubý, Moravská korespondence a akta 1620–1636, I, str. 330).

⁴⁾ A. Rump, Dlouhá mince, Num. sb. VI, 1960, str. 239.

⁵⁾ D'Elvert 22, str. 372, dne 5. listopadu 1623.

⁶⁾ F. Friedensburg, Schlesiens neuere Münzgeschichte (dále: Schles. Mzgesch.), Breslau 1899, str. 87.

⁷⁾ Mikulovský archiv Dietrichsteinův v Židlochovicích, hist. oddělení, fond: Morava pod správou kardinála (dále: Dietr. archiv), fasc. 212, složka listopad, soudobý opis mincovní smlouvy, přiložený k císařovu dopisu Dietrichsteinovi z 29. listopadu 1623, čís. 10; d'Elvert 22, str. 373.

zdrželi mincování. Kdyby se snad knížata a stavové nehodlali přizpůsobit, najde prý dvorská komora způsob, jak se z Zwirnerem vyrovnat. Z dodatku o úkolu dvorské komory lze usoudit, že vedle doporučení účastníků porady z 4. května 1623⁸⁾ a návrhu vratislavského biskupa při vyjednávání o tzv. slezské mincovní unii⁹⁾ byla výminka Zwirnerova patrně poslední z příčin, proč císař přece přikročil někdy po 28. listopadu 1623 k řešení této pro ozdravení mincovních poměrů velmi důležité otázky a kterou ukončil ještě téhož roku s výjimkou těšínského knížete, který se podrobil patrně začátkem příštího roku, neučinil-li tak současně s ostatními knížaty.¹⁰⁾

Smlouva bod (3) předepisovala zrno a stříž ražeb, jakož i poměr, v němž se měly razit hrubá a drobná mince. Řešila také otázku mincovních úředníků. Základem mincovní soustavy byl říšský tolar. Na něj šlo jako dříve zase 90 krejcarů. Tolarová směs měla mít 14 lotů 1 kventlík stříbra. Takto sazená hřivna vídeňské váhy měla vydat po $9\frac{3}{4}$ tolaru. Smlouva připouštěla ražbu tolarů, půltolarů, čtvrtolarů (ortů), půlek čtvrtolarů (polovičních ortů) a ražbu drobné mince. Jednu třetinu zásob stříbra směl Zwirner zmincovat na hrubou a druhou třetinu na drobnou minci. Mezi drobné ražby patřily předně groše. Grošové „dílo“ zachovávalo poměr k tolarovému stříbru a bylo sázeno na 7 lotů 3 kventlíky 2 denáry, aby bílý groš měl 8 lotů fejnu. Na vídeňskou hřivnu se předepisovalo 165 ražených grošů. Diferenci až do dvou grošů směli mincmistr a vardajn nechat bez povšimnutí. Podle tohoto mincovního čísla vydala vídeňská hřivna 16 zl 30 kr. čistého stříbra. Půlpacy směly se razit pouze ve Slezsku. Měly mít touž jakost jako groše a sazená hřivna měla vydat 247 $\frac{1}{2}$ kusu. Krejcar, jichž šlo šedesát na zlatý, byly sázeny na 4 loty 3 kventlíky 2 denáry na hřivnu, aby byla po bílení ryzost směsi 5 lotová. Na vídeňskou hřivnu šlo 309 $\frac{3}{8}$ krejcarového plátu. Půlkrejcar (Zwayer) měly 4 loty fejnu a vydaly 495 střížků z hřivny vídeňské. Vídeňské feniky, sazené na 2 loty 3 kventlíky 2 denáry měly po bílení předepsanou ryzost 3 lotů ve vídeňské hřivně. Z hřivny se mělo vystříhat 742 $\frac{1}{2}$ střížku. Aby se všechny tyto ražby lišily od dřívějších méně hodnotných, bylo ve smlouvě předepsáno, aby se opatrovaly již letopočtem 1624, i když snad by byly raženy ještě tohoto roku 1623.

Poslední třetina byla vyhrazena uherské minci. Měla mít 3 loty 1 kventlík 2 denáry stříbra na hřivnu. Po bílení měla obsahovat 3 loty 2 kventlíky fejnu a ve vídeňské váze vydala 592 střížky.

Mincování po třetinách hrubé, drobné a uherské mince řídila hned od prvo počátku dvorská komora a ustanovovala podle potřeby trhu vždy na dva měsíce předem, který z těchto druhů má pachtýř mincovat v jedné nebo více třetinách.

Podle smlouvy bylo třeba ustanovit v každé důležitější mincovně mincmistra a vardajna, ve slezské a ostatních méně důležitých mincovnách stačil

⁸⁾ A. Rump, Dlouhá mince, Num. sb. VI, 1960, str. 231.

⁹⁾ Tamtéž str. 236 a sl.

¹⁰⁾ Tamtéž str. 233.

pouze vardajn. Tito úředníci byli vzati do přísahy jménem císaře. Podle své povinnosti dohlíželi, zda je dodržován smlouvou stanovený poměr zrna ke stříž. Tak byl Zwirner prost jakékoliv zodpovědnosti za zrna a stříž. Oba tito úředníci byli placeni císařem. Zwirnerovi bylo smlouvou vyhrazeno, že si směl vydržovat na vlastní účet vlastního vardajna. Ostatní zaměstnanci mincovny jako šmitmistr, hlídač tyglů, řezač kolků, zámečník a podobní funkcionáři, i když byli vzati do přísahy jménem císaře, byli placeni Zwirnerem. Aby byl zaručen pořádek v mincovnách, a aby se mohlo kontrolovati, co se v té které mincovně zmincovalo, ukládala smlouva mincmistrům i vardajněm v mincovnách moravských a v mincovně slezské a bratislavské, aby předkládali vídeňskému mincmistrovi Matyáši Fellnerovi měsíční výkaz, co bylo za měsíc podle jednotlivých druhů zmincováno.

Smlouva (bod 4.) obsahovala také sazebník nákupních cen za stříbro, které byly odstupňovány podle ryzosti. Cena 15lotového prantu nebo zlomkového stříbra byla stanovena sazbou $9\frac{1}{2}$ tolaru. Kdo by nechtěl sám shánět stříbro a přepalovat, arcit jen se svolením pachtýře, a chtěl by je odvést nesháněné, ten obdržel za hřivnu s obsahem nad 8 lotů fejnu $8\frac{3}{4}$ tolaru. Byl-li obsah hřivny pod 8 lotů fejnu, ale ještě nad 4 loty, bylo placeno 8 tolarů za hřivnu. O ceně stříbra pod 4 loty měl se pachtýř se stranou dohodnout podle zásad slušnosti. Pro vykupování uherské mince zůstávala v platnosti již dříve se židy sjednaná cena 20 uherských tolarů za hřivnu čistého stříbra. Zároveň byl Zwirner upozorněn, že dosavadní lehká mince bude ještě po dobu tří měsíců od data vyhlášky o tzv. mincovní kaladě bernou za redukovanou hodnotu: dvacetišilink (150krejcar) bude platit dvacet, desetišilink (75krejcar) deset, 48 krejcar šest, 24krejcar tři krejcare, dvanáctník půldruhého krejcaru, anebo že její držitelé ji mohou na požádání vyměnit v mincovnách v uvedených cenách za běžnou dobrou minci. Po uplynutí uvedené tříměsíční lhůty pozbude prý lehká mince povahu platidla a bude možno ji odvést do mincovny již jen jako peněžní pagament za náhradu podle ryzosti.

Bod pátý měl na paměti výměnu lehké mince ze Slezska a stanovil, že za lehkou minci, raženou slezskými knížaty a stavy, má se pro její menší obsah platit pouze polovice výše uvedených sazeb.

Mincovní smlouva (bod 6.) zaručovala Zwirnerovi a jeho zmocněncům výlučné právo k nákupu pagamentu celého jakož i zlomkového stříbra ve všech čtyřech zemích, kde se nacházely propachtované mincovny, v Uhrách však pouze s omezením, „pokud to bylo slučitelné s platnými statuty a výsadami“. Jinak byly výměna, vykupování a shánění stříbra zakázány bez výjimky komukoliv, ať byl jakékoliv hodnosti nebo jakéhokoliv stavu, neměl-li od pachtýře výslovné písemné nebo ústní povolení, zejména však židům a vetešníkům. Zwirnerův nákup stříbra byl po dobu pachtovního roku osvobozen od cla, mýta, od třicátka nebo jiného poplatku. Zato se zavázal pachtýř, že nebude lámat toлары, že bude dbát toho, aby se veškeré váhy při mincování řídily v Uhrách,

ve Slezsku a na Moravě podle vídeňské váhy, a že bude dodržovat jednotné zrna a stříž. Dozorem nad tím, plní-li Zwirner tyto povinnosti, byl pověřen vídeňský mincmistr Matyáš Fellner. Tento byl zároveň upozorněn, že ve Slezsku, v mincovnách v Nise a Vratislavi, bývá hřivna nestejněměrně a lehčeji zmincována než ve Vídni.

Zmincování drobné mince řídilo se podle poměru k říšskému tolaru, který platil 90 krejcarů. Jakákoliv změna v jeho ocenění, ať již zvýšením nebo snížením, mohla se provést jen po slyšení pachtýře. Kdyby však přece jen došlo k nějaké změně, měl pachtýř zaručeno, že mohl drobné razit vždy v poměru k říšskému tolaru (bod 7. smlouvy).

Stejně bylo Zwirnerovi zaručeno, že mu bude za hotové dodáváno potřebné množství soli, že smí olovo a vinný kámen nakupovat v Polsku nebo kdekoliv jinde a že vývoz těchto surovin bude zakázán (bod 8.).

Zwirner byl také zmocněn, sáhnout po předchozím oznámení na cizí hrubou minci, která při obchodování vnikala do země, nevykazovala-li naposled srovnané zrna (bod 9. smlouvy).

Ve smlouvě (bod 10.) se dvorská komora zavázala, že patentem zakáže komukoliv převážení stříbra a pagamentu ze země do země, zejména však jejich vývoz do zahraničí. Pouze pachtýři bylo vyhrazeno, že směl převážet stříbro ze země do země s výslovným omezením na ony země, v jejichž hranicích byly pachtované mincovny. Přitom nesměl však zásobovat jednu mincovnu přednostně na úkor druhé.

Jestliže pachtýř nebo jeho lidé odkryli podloudné vyvážení stříbra nebo pagamentu, příslušela jim polovice zabaveného zboží (kontrabandu) a druhá polovice plynula do zeměpanské pokladny (bod 11.).

Podle smlouvy (bod 13.) byl rada dvorské komory Jakub Berchtold pověřen, aby odklízal na Zwirnerovo oznámení nebo k jeho žádosti na jeho útraty překážky, které by se mu stavěly v cestu.

Zwirner se zavázal splácet po dobu jednoho roku měsíčně, vždy koncem každého měsíce, ražebné v částce 40.000 říšských tolarů v hrubé minci anebo místo říšských tolarů podle císařova přání část v uherské minci — tolar po 50 uherských groších, nebo v německých hodnotách — tolar po 30 groších. Mimo to musel refundovat císaři náklady, spojené se služným mincmistrů a vardajně (bod 14.).

Dvorská komora měla 14. prosince odevzdat Zwirnerovi císařské mincovny v uvedených čtyřech zemích a Zwirner měl povinnost zahájit 20. prosince t. r. mincování. Od tohoto dne měl platit pachtovné. Za splnění svých závazků ručil Zwirner celým svým nynějším a budoucím jměním. V tom smyslu musel Zwirner vydat revers před odevzdáním mincoven. Od jakýchkoliv dalších záruk dvorská komora upustila, poněvadž se za Zwirnera zaručil svým slovem vratislavský biskup, císařův bratr, arcivévoda Karel.

Ihned příštího dne byl Dietrichstein vyrozuměn o mincovní smlouvě. Zá-

roveň mu byl zaslán její opis.¹¹⁾ Císař přikazoval Dietrichsteinovi, aby odevzdal Zwirnerovi zařízení mincoven podle inventáře, ustanovil v mincovně mincmistra, vardajna a ostatní úředníky, vzal je jménem císařovým do přísahy a i jinak poskytoval Zwirnerovi všemožnou podporu. Patrně v souvislosti s prováděním závazků, převzatých v mincovní smlouvě, bylo veškerému židovstvu zakázáno vykupovat, přepalovat a vyvážet stříbro a pagament.¹²⁾

Zwirner hned na počátku svého podnikání zápasil s finančními potížemi. Podle Newaldova podání prý nesložil ani první splátku pachtovného včas. Nehodlal ji ani později vyrovnat, nýbrž žádal 19. února 1624, tedy v době, kdy měl platiti již druhou splátku pachtovného, za prominutí první splátky. Svou nedochvilnost omlouval potížemi při vykupování dlouhé mince.¹³⁾ Zatím se ozývaly stížnosti, že liknavě vyměňuje dlouhou minci, že není ani s to, aby vykoupil nabízený pagament, takže tento houfně odplývá za hranice. Nechyběly ani obavy, že nakonec nebude v zemi ani dobrá, ani dlouhá mince.¹⁴⁾ Tyto závady byly uváděny ve spojitost se skutečností, že se požadovaly za zboží a služby takové ceny v redukované měně, jaké byly běžné v dlouhé minci.¹⁵⁾ To prý vedlo k neklidu mezi obyvatelstvem a zaviňovalo nedostatečné zásobování trhu. Dolnorakouští stavové žádali s poukazem na tyto poměry, aby jim byla povolena mincovna a příslibovali přiměřené ražebné. Nezůstali osamoceni ve svých stížnostech. Také Matyáš Fellner se vyjadřoval opovržlivě o pachtýři a dvorská účtárna mu vytýkala, že nedodrží mincovní smlouvu a že dodavatele pagamentu neproplácí. Poukazovala shodně s rakouskými stavy na to, že nevyměňoval dlouhou minci v rozsahu, jak to vyžadoval a přísliboval patent o t.zv. mincovní kaladě. Dokonce vyslovovala obavy, že není možno ani vylučovat případné zastavení provozu v mincovnách.

Příčiny všech těchto stížností nelze snad připsat na vrub úmyslné Zwirnerovy nevládnosti k potřebám doby, která vyžadovala výměnu hodnotné mince za méněhodnotnou. Spíše třeba hledat příčinu v tom, že se Zwirner uvázal v pacht pěti mincoven z touhy po zbohatnutí bez dostatečných vlastních provozních prostředků. Jeho snaha se soustředila na opatrování prostředků zápůjčkami. Tak na př. se mu podařilo získat zápůjčku 3000 dukátů od býv. krnovského mincmistra Jiřího Prunera. V dlužním úpisu se zavazoval, že splatí

¹¹⁾ Dietr. archiv, fasc. 212, složka listopad, čís. 10, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 29. listopadu 1623; Repertorium über die an Jhro fürstliche Eminenz Cardinalen von Dietrichstein de anno 1621 bis 5. September 1636 eingeloffene Kayser: und Königl: Briefschaften, svazek 2.—6., uložený v městském a okresním archivu v Mikulově (dále Mikul. reportář), fol. 179, č. 10; d'Elvert, 22 str. 272.

¹²⁾ D'Elvert 22, str. 374, záznam o dekretu z 22. prosince 1623.

¹³⁾ Joh. Newald, Beiträge zur Geschichte des österreichischen Münzwesens während der Zeit 1622—1650, dále: (Beiträge), str. 119. Uveřejněno v časopisu Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich, sešit č. 4—9 z 15. 8. 1882.

¹⁴⁾ Tamtéž, str. 120.

¹⁵⁾ A. Rump, Dlouhá mince, Num. sb. VI 1960, str. 242 a pozn. 184.

dluh po čtyřech nedělích. Prostředníkem mu byl jeho bratr Bohumír Zwirner. Jako záruku dal zapečetěný balík údajně s brilantovými a perlovými skvosty. Z výtěžku jejich prodeje mohl se věřitel po roce hojit, kdyby zápůjčka nebyla ještě úplně splacena.¹⁶⁾ Přidružily se pak ještě potíže s opatrováním úvěru, takže se nelze divit, že Zwirner nemohl dostát požadavkům. Patrně pod tímto zorným úhlem zahájila dvorská komora, která nakonec dospěla také k nepříznivému soudu o Zwirnerově podnikatelské činnosti, šetření, jak si Zwirner vede v mincovnách na Moravě. Ve spojitosti s tímto pátráním vyžádal si Dietrichstein okolo 5. března 1624 zprávu od císařských rychtářů v Brně a Olomouci.¹⁷⁾ Zprávu císařského rychtáře z Olomouce předložil 18. března dvorské komoře. Z připojených vzorků mincí vyšlo najevo, že mincovna v Olomouci byla udržována v chodu a že se tam razily pouze groše a krejčary.¹⁸⁾ Zprávy císařského rychtáře a kteréhosi úředníka mince v Brně, předložené 13. března dvorské komoře, potvrzovaly rovněž, že brněnská mincovna byla v provozu.¹⁹⁾ I k těmto zprávám byly přiloženy vzorky mincí. Bohužel záznam se nezmiňuje o jejich hodnotách.

Teprve zpráva z 9. března 1624, zasláná arcivévodovi Karlovi, vyjadřovala se určitěji o pohnutce, proč bylo zavedeno vyšetřování. Biskupovi bylo sděleno, že Zwirner velmi špatně zachovává mincovní smlouvu a aby spěchal dnem i nocí do Vídně, jinak prý bude mincování opatřeno jinak.²⁰⁾ Ale i tak byla 12. března vyňata mincovna ve Vídni z bezprostředního Zwirnerova vlivu a Matyáš Fellner byl pověřen, aby ji vedl Zwirnerovým jménem. Ostatní mincovny mu byly ponechány. Přitom mu bylo pohroženo již 11. března císařskou nemilostí a potrestáním. Ještě 30. března bylo radovi dvorské komory Berchtoldovi uloženo, aby mu se vším důrazem připomenul, že musí ve všech ostatních čtyřech mincovnách pokračovat v mincování měrou co největší. Které mincovny měl Berchtoldův příkaz na mysli? Podle smlouvy byly předmětem pachtu pouze mincovny císařské. Po odečtení vídeňské mincovny přicházely v úvahu mincovna v Bratislavě,^{20a)} obě mincovny na Moravě a do počtu chybějící jedna mincovna, která byla ve Slezsku. V tomto knížetství byly však dvě mincovny v rukách císařských. Jedna z nich byla ve Vratislavi, druhá v Hlohově. Další mincovna, biskupská mincovna v Nise, byla převzata do cí-

¹⁶⁾ Krajský archiv v Opavě, Krnovská městská kniha A-15-41, fol. 289—290; dlužní úpis z 24. února 1624. Vděčně vzpomínám zemřelého p. řed. Frant. Papouška, který mne upozornil na tuto archiválii a ochotně zapůjčil její opis.

¹⁷⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation, des 30 jährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1867, 16. sešit Schriften der historisch-statistischen Sektion (dále: d'Elvert 16), str. 161.

¹⁸⁾ Tamtéž, str. 163.

¹⁹⁾ Tamtéž, str. 162.

²⁰⁾ D'Elvert 22, str. 381.

^{20a)} Mincovna v Bratislavě byla zřízena Matyášem Fellnerem z Feldeggu na základě císařova rozhodnutí z 12. května 1623 (srovn. J. Newald), Beiträge, str. 117).

sařského pachtu. Nemohla však spadat do tohoto počtu. Vždyť již roku 1621 pokoušel se císař převést nisku mincovnu do své správy, aby ji mohl jako obávaného konkurenta vyřadit z mincování a tak zajistit bez obav z hospodářských ztrát chod olomoucké mincovny.²¹⁾ Uskutečnění tohoto plánu bylo pouze odsunuto pověstnou smlouvou s de Wittským konsorciem. Až teprve známá smlouva z 13. května 1623 s arcivévodou Karlem poskytla císaři žádoucí příležitost.²²⁾ Zpráva o příkazu z 28. června 1623 slezské komoře, aby vřatislavská mincovna byla propachtována Zwirnerovi, což se také skutečně stalo 24. července 1623,²³⁾ nasvědčuje, že to byla ve Slezsku nepochybně mincovna vřatislavská, která patřila do souboru pěti mincoven, propachtovaných Zwirnerovi. Nepochybně měla také na mysli tuto mincovnu i poznámka v úvodním odstavci mincovní smlouvy, uváděla-li, že Zwirner mincovnu ve Slezsku již spravoval.

Vzpomněli jsme již, že také dvorská účtárna uváděla různé poklesky Zwirnerovy a charakterisovala jeho činnost jako velmi zhoubnou v době, kdy se sčítává s dlouhou mincí a kdy nastala naléhavě potřeba nahradit ji mincí dobrého zrna. Dvorská účtárna závěrem své zprávy vytykala Zwirnerovi, že mincoval v vřatislavské mincovně vydatněji, poněvadž se mu tam naskytoval větší zisk, ale že i tam razil lehčí minci, než mincovní smlouva předpisovala. Ačkoliv byly sneseny vážné stížnosti, rozhodl císař na přímluvu arcivévody Karla přece ve prospěch Zwirnerův.²⁴⁾ Císař nepokládal patrně nedostatek finančních prostředků, zvláště když nebyl zaviněn, za dostatečný důvod k zrušení pachtu. Tuto domněnku potvrzuje i opatření o vídeňské mincovně. Tajná rada totiž pokládala za nevyhnutelné, aby císař zrušil pacht aspoň nejbližších mincoven, a přikázala vídeňskou mincovnu spolu s vřatislavskou již 24. dubna 1624 do pachtu dolnorakouským stavům za 20.000 tolarů měsíčního pachtovného. O moravských mincovnách a o mincovně ve Slezsku rozhodla, aby se ještě s Zwirnerem vyjednávalo. Dolnorakouští stavové ucházeli se totiž také o moravské mincovny. Zwirner však, dovědév se o záměrech tajné rady, omlouval podáním z 28. března 1624 nedodržování splátek pachtovného. Císař pak rozhodl dne 12. května, že vídeňská mincovna zůstane nadále v Zwirnerově pachtu.²⁵⁾ Úspěšné odvrácení nebezpečí, že by mohl být pacht mincoven zrušen, dodalo Zwirnerovi odvalu. Mimo žádost o snížení pachtovného zažádal za povolení, aby směl v Bratislavě razit podle kremnického rázu se značkou K—B a v Opolí, aby směl vybíjet po dobu tří měsíců uherskou minci v téže střížii, v témž zrnu a s týmiž štítky a obrazy jako v Bratislavě.²⁶⁾ To byla již činnost blízká činnosti penězokazecké a k tomu si vyžadoval vrchnostenského

²¹⁾ D'Elvert 22, str. 241.

²²⁾ Tamtéž, str. 358.

²³⁾ Tamtéž, str. 362; Friedensburg, Schles. Mzgesch., str. 86.

²⁴⁾ Newald, Beiträge, str. 121.

²⁵⁾ Tamtéž, str. 121.

²⁶⁾ Tamtéž, str. 121.

ho souhlasu. Obě žádosti byly zamítnuty. Z podnětu nějaké stížnosti, podané prostřednictvím arcivévody Karla, byla dosazena vyšetřovací komise, jejímž členem byl také kardinál Dietrichstein. Komise skončila svou činností zevrubnou zprávou císaři 24. července 1624. Poukazovala na to, jak jsou mincovny zaviněním Zwirnerovým zanedbávány. Její odhalení, že dal v Opolí razit ještě dlouhou minci a některé druhy uherských mincí ačkoliv mu byla ražba uherské mince 4. června výslovně zakázána, přesvědčilo císaře konečně o Zwirnerově nespolehlivosti a trestuhodnosti.²⁷⁾ Dne 29. července dal ho císař zatknout. O zatčení byl Dietrichstein vyrozuměn dne 30. července zároveň s příkazem, aby za jeho dozoru se pokračovalo v moravských mincovnách v ražbě ještě jménem Zwirnerovým. Podle přání císařova mělo se ražebné ukládat na zvláštní účet. Uložených hotovostí se smělo použít pouze na výplatu dělnických mezd, jinak měly zůstat netknuty.²⁸⁾ Tento zvláštní účet měla dvorská komora v bedlivé patrnosti. Ještě koncem září byl rada dvorské komory Jan Weber dvorskou komorou vyzván, aby podal o zvláštním účtu ražebného²⁹⁾ zprávu. 5. října bylo Dietrichsteinovi připomínáno, že zvláštní účet ražebného musí zůstat nedotčen.³⁰⁾ Krátce po jeho zatčení bylo Zwirnerovi sděleno, že mincování ve všech jemu propachtovaných mincovnách bylo již jinak opatřeno.³¹⁾ Zároveň mu bylo přikázáno, aby se se svými úředníky zdržel jakéhokoliv zasahování do mincovních záležitostí. Veškeré jeho pokusy, aby se dostal z vazby na svobodu byly marné. Teprve 7. srpna 1625 byl na kauci propuštěn.³²⁾

Když byl pacht mincoven zrušen, vyšlo na jevo, že Zwirner mohl splnit Berchtoldův důrazný příkaz, aby se postaral o nepřetržitý a zvýšený provoz moravských mincoven, pouze tak, že je dal olomouckému měšťanu Kryštofovi Spielmannovi, obchodníkovi a majiteli měšťanského domu č. 192,³³⁾ a jeho

²⁷⁾ Zwirner se stal mincmistrem sedmihradského vévody Bethlena Gabora v opolské mincovně nejpozději r. 1623. Někdy kolem 26. října 1623 odňal císař Bethlenovi opolské a ratibořské knížectví a propůjčil je jako léna arcivévodovi Karlovi, biskupu vřatislavskému. Po jeho smrti o vánocích 1624 propůjčil je svému synovi Ferdinandovi, potomnímu králi. Za arcivévody Karla zůstal Zwirner v Opolí (viz Gottfr. Deverdeck, Silesia numismatica, Jauer 1711, str. 511) měl v pachtu opolskou mincovnu a držel ji patrně, i když měl v pachtu zmíněných pět mincoven.

²⁸⁾ D'Elvert, 22 str. 394; Mikul. repertář, fol. 214, č. 29.

²⁹⁾ Tamtéž, str. 400.

³⁰⁾ Mikul. repertář, fol. 227, č. 11.

³¹⁾ D'Elvert 22, str. 395, záznam o dekretu z 12. srpna 1624.

³²⁾ Tamtéž, str. 423.

³³⁾ Archiv města Olomouce (dále: Ol. archiv), Wilhelm Nather, Häuserchronik zu Olmütz. Městské archiváře pí dr. Š. Brettschneiderové děkují za laskavé vyhledání této zprávy. V moravských archivech byla již dříve zmínka o Spielmannovi — jmenovaném také Spillmann — ve spojitosti s udáním na vlašského obchodníka Francesca Crota a jeho syna Antonia. Jmenovaní prý přivezli na Moravu falešné drobné za 12 až 15 tisíc tolarů a rozšiřovali je v Olomouci, Kroměříži a jiných moravských městech. Dietrichstein dostal rozkaz, aby vyllechl různé osoby, mezi nimi také Spielmana (srovn. Dietr. archiv, fasc. 208, složka říjen, čís. 23, císař Dietrichsteinovi dne 19. října 1621).

společníkovi Maxu Löwovi do podpachtu. Císař, zvěděv o podpachtu, rozhodl, aby se napříště mincovalo v mincovnách v Olomouci a v Brně jeho jménem. Zároveň vydal příkaz, aby smlouva, kterou Zwirner sjednal se Spielmannem a jeho společníkem, byla přepsána na jeho jméno.³⁴⁾ Současně nařídil, aby pachtýři odváděli patřičné ražebné týdně a aby měli knihy kdykoliv pohotově pro jejich případné přezkoumání.³⁵⁾ Tuto přeměnu podpachtu, který zrušením Zwirnerovy mincovní smlouvy pozbyl vlastního podkladu a zanikl, na řádnou mincovní smlouvu s císařem nechtěli Spielmann se svým společníkem uznat a zdráhali se pokračovat v mincování. Dietrichstein věděl si podle Newalda rady, jak předejít zastavení mincování na Moravě. Sjednal prý s Kryštofem Wohnsiedlerem — označovaným mylně Wansiedler³⁶⁾ — a s Martinem Fritschem, dvěma měšťany dobrých majetkových poměrů, usedlými v Olomouci, mincovní smlouvu. Podle smlouvy byly prý jmenovaným mincovny propachtovány na dobu 6 měsíců s podmínkou, že budou odvádět na ražebném 1 zl. rýnský z každé zmincované hřivny čistého stříbra.³⁷⁾ Císař patrně toto řešení neschválil a setrval na svém rozhodnutí a příkazu, dříve vydaném, aby Zwirnerova smlouva byla přepsána na jeho jméno. Vyzval totiž Dietrichsteina,³⁸⁾ aby zařídil Spielmannovu návštěvu ve Vídni, kde by se s ním vyjednávalo. Ale buď k jednání vůbec nedošlo, nebo neuspělo, neboť Dietrichstein byl zakrátko znova vyzván, aby vyjednával se Spielmannem na podkladě jemu dříve sdělených podmínek.³⁹⁾ Kdyby se však Spielmann nechtěl podrobit, aby oznámil, jak by se mělo mincovnictví na Moravě opatřit. O výsledku tohoto Dietrichsteinova vyjednávání nemáme rovněž žádných zpráv. Je však téměř nepochybné, že kardinál již mezitím, co se bezúspěšně vyjednávalo, učinil jakési opatření, k němuž byl nyní vyzván. Dal patrně Wohnsiedlerovi a Fritschovi po zrušení Zwirnerovy smlouvy pokračovat v mincování bez ohledu, jak císař rozhodne. Bylo-li toto opatření mlčky nebo výslovně schváleno císařem nebo dvorskou komorou, o tom nemáme žádných zpráv. Jistá je pouze skutečnost, že oba jmenovaní nevedli mincovny ve funkci pachtýřů. Neboť 16. prosince 1624 došla Dietrichsteina výzva,⁴⁰⁾ která nasvědčuje, že mincovny byly vedeny na účet Spielmannův a Löwův. Měl totiž vypravit do Vídně kontrolora (Gegenschreiber) z Brna s výkazem, co bylo dosud zmincováno, a nakladatele mince, aby se mohlo s nimi vyúčtovat. Prozatím se měla inspekce svěřit Kempnerovi, rentmistřovi na Moravě. Přímé vyjednávání dvorské komory s pachtýři vedlo k cíli. Dne 7. ledna bylo dosaženo dohody. Císař ponechal

³⁴⁾ Newald, Beiträge, str. 131; Mikul. repertář, fol. 218, č. 22.

³⁵⁾ Mikul. repertář, fol. 218, č. 22.

³⁶⁾ J. Pošvář, Několik archivních dat o konci brněnské mincovny, Num. listy 1951, str. 123, pozn. 24.

³⁷⁾ Newald, Beiträge, str. 131.

³⁸⁾ Mikul. repertář, fol. 227, č. 11, záznam o císařovu dopisu Dietrichsteinovi z 5. října 1624.

³⁹⁾ D'Elvert 22, str. 401, záznam o dopisu z 29. října 1624.

⁴⁰⁾ Mikul. repertář, fol. 236, č. 23; d'Elvert 22, str. 495.

znění smlouvy, sjednané Zwirnerem, v celém rozsahu v platnosti a pachtýři se zavázali, že zaplatí zadržené ražebné ve výši 1 zl. 24 kr. z každé zmincované hřivny stříbra a dva toлары z centnýře testu.⁴¹⁾ Den před tím, tj. 6. ledna byl v tom smyslu zpraven také rada dvorské komory Jan Weber, který se již od 11. listopadu 1624 zdržoval na Moravě.⁴²⁾ Zároveň mu bylo přikázáno, aby se s kardinálem poradil, jak by se mělo opatřit mincovnictví na Moravě ku prospěchu císařovu a aby převzal od pachtýřů ražebné.⁴³⁾ Weber vyinkasoval na ražebném 7005 zl. a odvedl je 3. února 1625 do dvorské pokladny. Připomeňme si, že mincovní smlouva z Zwirnerem nabyla účinnosti teprve odevzdáním mincoven 14. prosince 1623 na dobu jednoho roku. Měl by se tedy také podpacht skončit v uvedenou dobu. Zatím jsou Spielmann s Löwem pachtýři ještě v lednu a únoru 1625. Snad byla s nimi sjednána nějaká jiná výpovědní lhůta nebo byl pacht časově přesně vymezen. Začátkem února bylo rentmistřu Kempnerovi uloženo, aby uzavřel účet pachtýřů do konce pachtu a udělal s nimi pořádek.⁴⁴⁾ Začátkem druhé polovice února se pak ještě Dietrichsteinovi nařizovalo, aby dohlédl na správné odvádění ražebného do císařského důchodu od 25. února.⁴⁵⁾

Dříve než se pokusíme o výklad dalších osudů moravských mincoven, zamysleme se nad troskami Zwirnerova velikého podniku. O něm šla přece pověst zkušeného odborníka.⁴⁶⁾ Také dvorská komora kdysi neskrlbila uznáním jeho podnikatelských schopností, když mu dodatečně udělila povolení k zmincování 312 hřiven stříbra a zprostita ho závazku k zapravení ražebného s odůvodněním, že toto oběživo přišlo tehdy k dobru zemi i veřejné správě.⁴⁷⁾ Je otázka, odhadl-li Zwirner správně, jak se bude projevovat pachtovné, smluvené paušálem měsíčních 40.000 tolarů, v podnikání takového rozsahu. Jeho výše byla nesporně velmi důležitou, ne-li nejvýznamnější složkou pro úspěšné Zwirnerovo podnikání. Ze smlouvy Zwirnerovy se Spielmannem se dovídáme, do jaké míry bylo možno zatížit hřivnu čistého stříbra ražebným. Byla to částka 1 zl. 24 kr., kterou považovaly smluvní strany za přiměřenou. Připočteme-li tuto částku k nákupní ceně hřivny čistého stříbra, vytěžil pachtýř z každé zmín-

⁴¹⁾ D'Elvert 22, str. 407, záznam o výsledku schůzky Spielmann se zástupci dvorské komory.

⁴²⁾ Tamtéž, str. 402.

⁴³⁾ Tamtéž, str. 407, záznam o instrukci pro J. Webera z 6. ledna 1625.

⁴⁴⁾ Tamtéž, str. 411, záznam o výzvě pro rentmistřa Kempnera z 8. února 1625.

⁴⁵⁾ Tamtéž, str. 411, záznam o úkolu Dietrichsteinově, sdělenému 16. února 1625.

⁴⁶⁾ Dietr. archiv, fasc. 212, složka červen, čís. spisu 41, císařův dopis Dietrichsteinovi z 27. června 1623.

⁴⁷⁾ Po prohraném povstání moravských stavů nedal Zwirner olomoucké mincovně zahálet a dal razit v prvním čtvrtletí 1621 stavovské 48krejčary. Patrně zmincoval 312 hřiven stříbra, t. j. ono množství stříbra, z něhož mu dvorská komora prominula ražebné dopisem z 26. dubna 1622 s odůvodněním, že oběživo to přišlo veřejné správě a zemi k dobru (srov. záznam v mikul. repertáři, fol. 83, č. 25 a Dlouhá mince na Moravě, Num. sb. VI, 1960, str. 215).

cované hřivny 51 kr., tj. 5,15 %.⁴⁸⁾ Z tohoto výtěžku musel uhradit nákup ostatních potřebných surovin, zejména mědi a krýt režii a mzdy zaměstnancům včetně platů mincovníkům a vřadajním, které musel podle smlouvy císaři refundovat. Zbytek tvořil odměnu za vlastní námahu — zisk, o který se dělil se svými věřiteli. Neměl-li z tohoto zisku dosazovat na úhradu pachtovného, musel ve všech pěti mincovnách zpracovat měsíčně okrouhle 43.000 hřiven čistého stříbra. Bylo-li těchto pět mincoven s to zpracovat toto měsíční množství stříbra, nelze pro nedostatek potřebných dat (inventáře, mincovní účty a pod.) přezkoumat. Z týchž důvodů nelze si ověřit známou stížnost dvorské účtárny, pokud šlo o bratislavskou mincovnu, stížnost, která byla s to zdiskreditovat pachtýře u nezavěčených. Ale i tak je velmi zajímavý pohled do bratislavské mincovny, jakou nejmenší kapacitu by musela mít, aby Zwirner přišel aspoň zde na svůj účet. Z měsíčního celkového množství čistého stříbra odpadla by podle smlouvy celá jedna třetina, tj. okrouhle 14.000 hřiven na ražbu uherské mince. Byla to největší část zakoupeného stříbra, která by byla zpracována v jedné mincovně.⁴⁹⁾ Z uvedeného množství musela by zpracovat při 25 pracovních dnech v měsíci denně 560 hřiven čistého stříbra. Toto množství odpovídalo by podle poměru 56 : 256, tj. podle poměru ryzosti sazené hřivny, která byla po bílení čistoty 3 loty 2 kventlíky, k čistě v denárech, 2.560 hřivnám sazeným. Jestliže se musely podle smlouvy vystříhat ze sazené hřivny 592 kusy uherských peněz, musela by tedy vyrobit mincovna ze všech sazených hřiven denně úctyhodné množství více než 1,500.000 kusů.

Je ještě třeba si připomenout tento velkopodnik také ještě s hlediska finančního. Pouhý náklad na opatření celkového potřebného množství stříbra vyžadoval by podle jakostních tříd sazebníku, obsaženého v mincovní smlouvě, okrouhle 400.000 tolarů měsíčně, šlo-li o jakost 15lotovou. Na okrouhle 627.000 stoupl by při jakosti stříbra nad 8 lotů a dosáhl by konečně při jakosti 6 lotů stříbra v hřivně 860 tisíc tolarů.⁵⁰⁾ Při čtyřlotové jakosti přesahoval by

⁴⁸⁾ Podle mincovní smlouvy měla vynést hřivna čistého stříbra 16 zl. 30 kr. Podle sazebníku stála hřivna stříbra jakosti 15lotové 9 1/2 tolaru čili 14 zl. 15 kr. Odečteme-li tento náklad, zvětšený o ražebné v částce 1 zl. 24 kr., celkem tedy 15 zl 39 kr., zbýval pachtýři výtěžek v částce 51 kr., t. j. okrouhle 5,15 %.

⁴⁹⁾ Na ostatní čtyři mincovny vídeňskou, brněnskou, olomouckou a v Bratislavskou zůstal pak zbytek 29.000 hřiven čistého stříbra.

⁵⁰⁾ 43.000 hřiven 15lotového stříbra vyžadovalo by podle sazebníku, obsaženého v mincovní smlouvě náklad 408.500 tolarů.

Této váze dobrého stříbra odpovídalo by stříbro

jakosti	ve váze	a vyžadovalo by náklad
14lotové	46.071 hřivny	403.121 tolar
9lotové	71.666 hřiven	627.077 tolarů
8lotové	80.555 hřiven	644.444 tolarů
6lotové	107.500 hřiven	860.600 tolarů
4lotové	161.250 hřiven	1,290.000 tolarů

již pět čtvrtí milionu tolarů měsíčně. Abychom získali představu o dostupnosti takových sum, musíme si uvědomit, že se tou dobou ve znaleckých posudcích⁵¹⁾ o celostátních poplatcích vyjadřovala výše ztrát nebo zisku jenom pojmem statisíců. Z tohoto hlediska representovaly by uvedené číslice kapitál, který Zwirner určitě neměl k dispozici, i když byl označován za zámožného.⁵²⁾ Tyto cifry představují sice konečný výsledek měsíčního hospodářského plánu a mohly se dosáhnout několikaletým obratem podstatně menší sumy. Je však nepochybné, že i tato menší suma přesahovala Zwirnerovy možnosti. Jednak je známo, že nesplatil v termínu první částku pachtovného. Ani částečná bilance druhého měsíce nenasvědčovala, že by mohl uhradit pachtovné. Rozhodl se proto požádat za prominutí první splátky. Dvorská komora také věděla, že si opatroval provozní kapitál úvěrem. Proto žádala po předčasném ukončení Zwirnerova pachtovního poměru podrobný výkaz věřitelů.⁵³⁾ Z jejího podnětu vyzval kardinál vyhláškou⁵⁴⁾ všechny věřitele z Moravy, aby pod ztrátou přihlásili a prokázali svou pohledávku do 14 dnů u kardinála, kdekoliv by se nacházel. O výsledku tohoto opatření pomlčují známé archivní zprávy. Je však známo, že mezi Zwirnerovými věřiteli byl také kardinál Dietrichstein. Kardinál žádal dvorskou komoru o vyrovnání této pohledávky patrně z prostředků již vzpomínutého zvláštního fondu, tak důsledně střeženého. Byl však odkázán jako každý jiný věřitel přímo na Zwirnera.⁵⁵⁾ Uvedené potřebné sumy ku krytí nákladu na pouhé opatření potřebného stříbra vysvětlují některé z uvedených stížností, jež se hromadily na Zwirnerovu hlavu, ať již pocházely od dolnorakouských stavů nebo od dvorské účtárny. Při tak velikém obratu a při nedostatku pohotových provozních prostředků musel se Zwirner snažit, aby obracel co nejmenší provozní kapitál. To mohl dosáhnout jen, jestliže se omezil na nákup stříbra nejlepší jakosti. Není proto divu, že šla o něm pověst, že nemůže vykoupit nabízený pagament. Zwirner se musel pokud možno vyhýbat již nákupu 9lotového pagamentu. Tím více musel odmítat pagament dlouhé mince, který bez užitku zvyšoval obrat a snižoval mobilitu podniku. V důsledku této obchodní taktiky Zwirnerovy odplýval tento pagament do zahraničí a stížnosti dvorské účtárny byly plně oprávněné. Skutečně se musel zvláštním patentem vývoz pagamentu zakázat.⁵⁶⁾ Na trhu nebylo dostatek stříbra nejlepší jakosti.

⁵¹⁾ Rumpf, Dlouhá mince, Num. sb. VI 1960, str. 209 a pozn. 8.

⁵²⁾ Státní ústřední archiv Praha, fond Česká dvorská komora (dále: SÚA, fond ČDKM), sign. IV S, fasc. 240, svazek 3, fol. 2—3, referát Kryštofa Scheinera, poradce v Bratislavského biskupa arcivévodě Karla z 11. června 1623.

⁵³⁾ Mikul. repertář, fol. 219, č. 29; d'Elvert 22, str. 395, záznam o dopisu Dietrichsteinovi z 16. srpna 1624.

⁵⁴⁾ Ol. archiv, položka č. 1559, něm. opis Dietrichsteinovy vyhlášky, dané 27. srpna 1624 v biskupském dvoře v Olomouci.

⁵⁵⁾ Mikul. repertář, fol. 227, č. 11; záznam o císařovu dopisu Dietrichsteinovi z 5. října 1624.

⁵⁶⁾ D'Elvert 22, str. 388, 5. června 1624.

Proto se ucházel Zwirner o povolení k ražbě uherské mince a dával v bratislavské mincovně přednost její ražbě. Těmito prostředky by nakupoval v horních zemích uherských říšské tolary a dukáty podle dřívějšího příkladu Bethlena Gabora. Tento dal, jak známo, za Zwirnerova mincmistrování razit v Opolí uherskou minci.⁵⁷⁾ Tak by získal Zwirner pagament, který měl ryzost 14loto-vou. V souvislosti s vylíčením Zwirnerových potřeb nutno také pokládat za závažný objev, že Zwirner dal moravské mincovny do podpachtu. Tato skutečnost připouští nepochybný závěr, že si Zwirner nemohl opatřit řádným úvěrem dostatečné peněžní prostředky, které by mu umožnily provozovat moravské mincovny ve vlastní režii. Co bylo příčinou Zwirnerova neúspěchu při získávání tak potřebných zápůjček? Přece byla celkem oprávněná domněnka, že naléhavá potřeba peněz dobrého zrna k výměně dlouhé mince a nepochybně bohatá nabídka peněžního pagamentu zaručovaly dobrou zaměstnanost mincoven a s tím spojené slušné zisky. Proč tedy kapitálově silní jedinci, jimiž Kryštof Spielmann se svým společníkem Maxem Löwem nepochybně byli, volili raději podnikatelské riziko než riziko z dubiosity pohledávek, při tak značném obratu celkem nepravděpodobné. Nebyla-li to konkurenční zášť oněch kruhů, které Zwirner vyřadil z pachtu mincoven, zbývá jenom domněnka, že tyto obchodnické kruhy dospěly k závěru, že pachtovné ve výši 40.000 tolarů měsíčně bylo nepřiměřené a že mincovny a jejich kapacita nezaručovaly již zisk, který by umožnil mimo pachtovného splatit nebo umořovat ještě poskytnuté zápůjčky. Jak již podotknuto, nemáme potřebných podkladů, které by dovolily závěr o kapacitě propachtovaných mincoven. Z olomoucké mincovny máme pro tento účel nedostačující zprávu, že byla ještě roku 1625 vybavena 13 mincovacími stroji.⁵⁸⁾ Že obavy a zdrženlivost obchodních kruhů při poskytování zápůjček Zwirnerovi byly bezpochyby oprávněné, o tom svědčí pozoruhodný obrat císaře a jeho významného poradce — dvorské komory. Ačkoliv dosavadní zkušenosti s Zwirnerem nedávaly nejlepší doporučení, neuzavíraly se dvorské kruhy tomu, dát mu k jeho žádosti podle jedné zprávy obě moravské mincovny, podle druhé pouze olomouckou mincovnu na dobu jednoho roku do pachtu s výslovným odůvodněním, aby byly odčiněny jemu způsobené škody.⁵⁹⁾ V tom smyslu byl Dietrichstein dotazován na své mínění. O stanovisku Dietrichsteinově známé archivní zprávy prozatím mlčí.

Mezitím však došlo začátkem února 1626⁶⁰⁾ oznámení, že se ve Vídni razila falešná mince a že se na této činnosti podílel také Zwirner. Zatčení prý se

⁵⁷⁾ SÚA, fond ČDKM, fasc. 240, sign. IV S, svazek 3, fol. 5–7, patrně návrh dopisu arcivévody Karla císaři bez data z doby před 16. červnem 1623 (srov. i Dlouhá mince na Moravě, Num. sb. VI 1960, str. 237).

⁵⁸⁾ D'Elvert 22, str. 417, záznam o zprávě z 18. dubna 1625.

⁵⁹⁾ Tamtéž, str. 432, záznam o císařově dopisu Dietrichsteinovi z 14. ledna 1626; touž zprávu zaznamenává mikul. repertář, fol. 284, č. 16 avšak s tím rozdílem, že prý šlo o propachtování pouze olomoucké mincovny.

⁶⁰⁾ Newald, Beiträge, str. 134.

vyhnul pouze tím, že unikl a objevil se až s dánským vojskem v Opavě. Odtamtud na sebe upozornil tím, že zaplavoval Moravu falešnou mincí, kterou pod ochranou dánského vojska razil na Hradci u Opavy.⁶¹⁾ O Zwirnerově peněžozakecké činnosti podal Dietrichstein císaři zprávu 24. listopadu 1626.⁶²⁾ Zároveň předložil vzorky krejcarů, grošů a 24krejcarů. Zkouška, provedená ve vídeňské mincovně ukázala, že Zwirner zmincovával hřivnu čistého stříbra vídeňské váhy v krejcarech na 244 zl. 45 kr., v dvoukrejcarech na 136 zl. 22 kr. a v groších a 24krejcarech na 73 zl. 3 kr.⁶³⁾ V odpověď na svou zprávu dostal příkaz,⁶⁴⁾ aby falešná mince byla z Moravy vybita. Obdobné příkazy šly do Čech a do Slezska, zejména také Valdštejnovi a handgráfovi v Rakousích a na Moravě Tobiáši Helfriedtovi z Kaisersteina. Posléze jmenovanému bylo zvlášť důrazně uloženo, aby prostřednictvím svých výběřčích měl bedlivý pozor na falešnou minci. Tehdy šlo o 24krejcarey bez jakéhokoliv znamení, o groše a krejcarey, opatřené ruzičkou nebo pod poprsím obrácenými písmeny. Dietrichstein se zhostil tohoto úkolu vydáním patentu v Mikulově.⁶⁵⁾ Úvodem nanačil charakteristické znaky falešné mince, která byla ke značné škodě drobných lidí a poddaných podloudně vnášena na Moravu. Zároveň přikazoval, aby byla co nejdříve vymýcena. V tomto smyslu vyzýval všechny přednosty úřadů a úředníky, aby měli na hranicích země, na mýtech a o tržních dnech bedlivý pozor na tuto minci. Její potírání bylo však spojeno s velikými potížemi a nemělo žádoucího úspěchu. Krátce po vydání tohoto patentu množily se znova stížnosti, že byla zase do země vtrusována. Dietrichstein dostal opět příkaz k jejímu odstranění ze země.⁶⁶⁾ Patentem, vydaným v Mikulově upozornil na opět rozšiřování falešné mince a uložil podřízeným místům, celníkům, mýtným a podobným úředníkům, aby jí věnovali zvláštní pozornost.⁶⁷⁾ Nakonec dostal Šlik úkol, aby se zmocnil Zwirnera a dopravil ho ke dvoru.⁶⁸⁾ Nepodařilo se však polapit ho, a později se objevuje jako mincmistr v Dánsku.⁶⁹⁾ Touto neblahou činností byla Zwirnerova epocha v mincovnictví na Moravě zakončena.

Po ukončení Spielmannova pachtovního poměru uzavřel Dietrichstein s Kryštofem Wohnsiedlerem a Martinem Fritschem s výhradou císařova schvá-

⁶¹⁾ Frant. Papoušek, Dánské (Zwirnerovo) falešné mincování na Hradci u Opavy v letech 1626 a 1627, Opava 1937 (dále: Dánské mincování), str. 1.

⁶²⁾ Newald, Beiträge, str. 135.

⁶³⁾ Tamtéž, str. 135, pozn. 1. Newald nedopatřením cituje Zweier, ale má na mysli dvoukrejcarey (půlpácy). Pojmenováním Zweier se označovaly půlkrejcarey (srov. Zwirnerovu mincovní smlouvu bod 3. na str. 77).

⁶⁴⁾ D'Elvert 22, str. 455, dne 9. prosince 1626.

⁶⁵⁾ Ol. archiv, č. 1602, něm. opis patentu ze dne 19. prosince 1626.

⁶⁶⁾ D'Elvert, str. 460, záznam o císařově dopisu Dietrichsteinovi z 20. března 1627.

⁶⁷⁾ Týž 16, str. 439, patent z 23. března 1627.

⁶⁸⁾ Týž 22, str. 477, záznam o císařově rozkazu Jindřichu Šlikovi z 19. května 1628.

⁶⁹⁾ Newald, Beiträge, str. 136

lení novou smlouvu.⁷⁰⁾ Pachtýři se zavázali, že budou odvádět z každé zmínované hřivny stříbra ražebné v částce jednoho zlatého a přispějí na úhradu služného vardajnova a kontrolorova (Gegenschreiber) jednou třetinou. Za těchto podmínek schválil císař mincovní smlouvu. Smlouva byla patrně krátkodobá. Kardinál upozorňoval 9. července 1625, že se dosavadním pachtýřům končí pacht.⁷¹⁾ Císař souhlasil s prodloužením pachtu „bývalým olomouckým pachtýřům“ na další tři měsíce za týchž podmínek. Přitom si však vyhradil, že pacht může být kdykoliv dříve vypověděn, vždy však nejméně měsíc předem.⁷²⁾ Podle smlouvy byl by pacht prošel nejpozději v polovici října. Zachovaný mincovní materiál napovídá, že byl asi znova prodloužen. Při tomto prodloužení pachtu dosáhli pachtýři patrně snížení ražebného. Jinak by se nebyl císař začátkem ledna příštího roku 1626 obracel na kardinála s dotazem, zda by nebyli pachtýři ochotni zvýšit ražebné na jeden zlatý.⁷³⁾ V mezidobí projednávala se také otázka, která se dotýkala existence moravských mincoven vůbec. V této záležitosti podal Dietrichstein dvorské komoře zprávu,⁷⁴⁾ jejíž obsah neznáme, ale patrně se vyslovil proti tomuto úmyslu. V nejbližších příštích dnech doporučoval totiž, aby směli pachtýři mince nakupovat pagament i jinde než pouze na Moravě.⁷⁵⁾ Ve vzpomínutém dopisu z 2. ledna vrátil se císař zase k otázce existence moravských mincoven a uvažoval, zda by se nedoporučovalo včlenit moravské mincovnictví do vídeňské mincovny. S císařovým námětem na zvýšení ražebného Dietrichstein patrně nepochodil u olomouckých pachtýřů. Přece však setrval císař na svém požadavku a uložil Dietrichsteinovi, aby požadoval od pachtýřů ražebné ve výši jednoho zlatého, jak se bere ve Vídni.⁷⁶⁾

Při návratu k ražbě mincí z dobrého zrna nepodařilo se moravským mincovnám zasytit trh drobnou mincí. Nezbylo tedy, než trpět ještě jiné oběživo, zejména cizí groše. Na Moravě, v českých a alpských zemích obíhaly v nepřehledném množství groše různých kurfiřtů, říšských knížat, hrabat a osob, používajících mincovních práv. Nemožnost a nedostatek kontroly umožnily, že se k citelné škodě obyvatelstva vloučovala mezi ně i mince méně hodnotná. Bylo proto velmi žádoucí, aby se konečně zamezil oběh různorodé drobné cizí mince. Toto opatření provedl císař pro Dolní Rakousy patentem z 20. března 1625. Zároveň dal tento patent vyhlásit v plném znění také na Moravě. Dietrichstein

⁷⁰⁾ D'Elvert 22, str. 412, dne 4. března 1625.

⁷¹⁾ Mikul. repertář, fol. 264, č. 11.

⁷²⁾ D'Elvert 22, str. 422; Mikul. repertář, fol. 213, č. 18, záznam o císařově dopisu Dietrichsteinovi z 18. července 1625. Repertář však mylně řadí tento dopis do roku 1624. Odůvodnění pro závěr o mylném vrocení dopisu v repertáři viz Num. listy, 1955, str. 157.

⁷³⁾ D'Elvert 22, str. 431; Mikul. repertář, fol. 283, č. 1, záznam o císařově dopisu z 2. ledna 1626 kardinálovi.

⁷⁴⁾ Mikul. repertář, fol. 280, č. 9, záznam o Dietrichsteinově dopisu z 13. prosince 1625.

⁷⁵⁾ Tamtéž, fol. 281, č. 15, dne 25. prosince 1625.

⁷⁶⁾ D'Elvert 22, str. 433; Mikul. repertář, fol. 285, č. 28, záznam o císařově dopisu z 24. ledna 1626 Dietrichsteinovi.

zveřejnil císařův patent. 2. května 1625.⁷⁷⁾ Tímto patentem byly k oběhu připuštěny mimo nové groše dobrého zrna pouze groše Ferdinandových předchůdců na římském a českém trůně, groše vládnoucích knížat z domu habsburského a dobré staré groše bavorské a salcburské. Aby se předešlo nedorozumění, obsahoval patent přílohu s vyobrazením mincí, připuštěných k oběhu. Všechny ostatní groše, byť i měly jakost stejnou jako některé z vyobrazených, byly vyňaty z oběhu. Držitelům jejich bylo dáno na vůli, chtějí-li si je vyměnit podle hodnoty a zrna v mincovnách za dobré groše, či chtějí-li je použít ku svému prospěchu jiným způsobem vyjma sháněním nebo tavením, které bylo již podle dřívějších patentů zakázáno. Záhy se však došlo k poznatku, že k oběhu připuštěné cizí groše byly znovu houfně vnášeny do země. Přitom nebyla jejich jakost vždy bezvadná. Mnohdy neměly ani cenu dvou krejcarů. Proto vyhlásil Dietrichstein,⁷⁸⁾ že se všechny cizí groše, připuštěné posledním patentem k oběhu, mají nadále brát pouze po půltřetí krejcaru. Císařské úřady směly je přijímat v uvedené ceně pouze do konce roku. Nesměly je však vracet do oběhu, nýbrž musely je odvádět do mincovny k přemincování. Po uplynutí běžného roku byly úplně neplatné a mohly se vyměňovat za náhradu podle fejnu. Zároveň byla stanovena cena vykupovaného stříbra částkou 10 tolarů za hřivnu sháněného stříbra a částkou 9 1/2 tolaru za pagament jakosti více než čtyřlotové. Mimo cizí groše obíhaly na Moravě také ještě desetikrejčary, zvané Schreckenberger. O nich se zmiňuje Dietrichsteinova zpráva z 21. října 1625.⁷⁹⁾

Mezitím se již koncem roku 1625 rozšiřovala pověst, že dobré berné groše s císařovým rázem a také jednotlivé dobré krejčary budou zakázány stejně jako druhy lehké mince, které byly sníženy na hodnotu tří jednotlivých krejcarů nebo jednoho groše. Tyto pověsti vyvolávaly neklid a obyvatelstvo odpíralo je přijímat. Kardinál ujišťoval ve zvláštním patentu,⁸⁰⁾ že tyto pověsti jsou bezpodstatné, že císař na takové opatření nepomýšlí a nařizoval současně, že se zmíněné mince s císařovým rázem musí brát bez odporu při nákupu a prodeji jakož i dříve berné, na Moravě platné druhy mincí, snižené na tři krejčary. Tu šlo tedy o bývalé 24krejčary. Současně nařizoval, aby byly stíhány všechny osoby, které by odpíraly příjem těchto mincí nebo přihlížejíce k vlastnímu prospěchu tyto pověsti rozšiřovaly. Mimo groše začaly se roku 1627 objevovat v Olomouci cizí dvoukrejčary. Dietrichstein upozorňoval městskou radu, že dvoukrejčary jakéhokoliv druhu jsou zakázány s výjimkou těch, které byly raženy císařem nebo některým z vládnoucích arcivévodů, a uložil jí, aby občanstvo varovala.⁸¹⁾

⁷⁷⁾ Týž 16, str. 435.

⁷⁸⁾ Tamtéž, str. 438; Ol. archiv č. 1579; Státní archiv (dále: Sar) Brno, fond B 1, fasc. M 5/1, patent z 30. srpna 1625.

⁷⁹⁾ Mikul. repertář, fol. 275, č. 15.

⁸⁰⁾ Sar Brno, fond B 1, fasc. M 5/1, patent, daný v Olomouci 8. ledna 1626.

⁸¹⁾ Ol. archiv, č. 1603, Dietrichsteinův dopis městské radě v Olomouci z 14. května 1627.

Rozbor mincí

A. Ražby Baltazara Zwirnera

Tolar z r. 1624 se značkou Zwirnerovou je slezskou ražbou. — Ráz Zwirnerových ražeb na lici a rubu. — Výklad rakousko-burgundského štítku pod orlem na Zwirnerově krejcaru. — Opisy na Zwirnerových ražbách.

Baltazar Zwirner vystupoval nejpozději krátce po 27. červnu 1623 jako pachtýř moravských mincoven,⁸⁷⁾ které již od doby, kdy vypršela pachtovní smlouva de Wittského konsorcia, t. j. od 29. března 1623, nebyly v provozu.⁸⁸⁾ Z tohoto období neznáme žádné ražby, které bychom mohli přisoudit Zwirnerovi jako pachtýři moravských mincoven. Patrně souvisí tento nedostatek se skutečností, že bylo úzkostlivě dbáno, aby v moravských mincovnách nebyla žádná jiná mince ražena než říšské tolarý, jež sloužily císaři k výplatě žoldu v říši. Takový příkaz byl vydán po prvé 27. června 1623.⁸⁹⁾ Toto nařízení bylo pak opakováno ještě 8. července,⁹⁰⁾ 10. července,⁹¹⁾ 18. srpna,⁹²⁾ 2. září⁹³⁾ a naposled ještě 19. října 1623,⁹⁴⁾ kdy již patrně došlo k vypovězení Zwirnerovy pachtovní smlouvy na základě císařova příkazu z 10. října.⁹⁵⁾ Dříve bylo již vzpomenuo, že Baltazar Zwirner byl od 28. listopadu 1623 s účinností od příštího 14. prosince znova pachtýřem vedle jiných tří mincoven také mincoven moravských. Již vzpomenuatá korespondence o zavedeném šetření, jak Zwirner udržuje provoz v moravských mincovnách, potvrdila, že byly obě mincovny na Moravě v chodu, a sdělovala mimo to, že v olomoucké mincovně byly tou dobou raženy pouze groše a krejcarý. Tato zpráva o hodnotách ražeb byla,

⁸⁷⁾ Dietr. archiv, fasc. 212, složka červen, č. 41: Mikul. repertář, fol. 171, č. 41; d'Elvert 22, str. 362; císařův souhlas k propachtování moravských mincoven Baltazaru Zwirnerovi z 27. června 1623.

⁸⁸⁾ Dietr. archiv, fasc. 212, složka červen, něm. koncept Dietrichsteinovy zprávy císaři z 28. června 1623, přiložený k spisu č. 33.

⁸⁹⁾ Tamtéž, fasc. 212, složka červen, č. 41, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 27. června 1623; Mikul. repertář, fol. 171, č. 41; d'Elvert 22, str. 362.

⁹⁰⁾ Tamtéž, fasc. 212, složka červenec, č. 12, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 8. července 1623; Mikul. repertář, fol. 174, č. 12; d'Elvert 22, str. 362.

⁹¹⁾ Tamtéž, fasc. 212, složka červenec, č. 14, originál císařova příkazu Dietrichsteinovi k výlučné ražbě říšských tolarů z 10. července 1623; Mikul. repertář, fol. 174, č. 14; d'Elvert 22, str. 362.

⁹²⁾ D'Elvert 22, str. 365; záznam o císařově příkazu Berkovi k ražbě tolarů.

⁹³⁾ Tamtéž, str. 366, záznam o císařově příkazu Lvů Berkovi téhož obsahu.

⁹⁴⁾ Tamtéž, str. 370, záznam o příkazu Berkovi ve věci moravského mincovnictví.

⁹⁵⁾ Tamtéž, str. 370, záznam o výši ražebného, o zavedení vídeňské hřivny jako mincovní jednotky ve všech dědičných zemích a královstvích a o příkazu k vypovězení mincovní smlouvy.

To nebyly jediné nesnáze, které se vyskytovaly v mincovnictví na Moravě. O Zwirnerově falešné minci jsme se již podrobně zmínili. Podobnou událost oznamovala již roku 1625 městská rada kardinálovi. Mincíř Kryštof Hirschl ze Slezska razil a rozšiřoval v Olomouci falešnou minci. Městská rada žádala o pokyn, jak se má proti padělateli zakročit.⁸²⁾ Na kardinálovu zprávu nařídil císař, aby padělatel byl postaven před soud.⁸³⁾ Bohužel o průběhu nemáme zpráv.

Nakonec se musíme zmínit o zajímavém jevu. Tolarové ražby objevují se pouze roku 1624. Ražba se omezovala výlučně jen na drobné mince, groše a krejcarý. Účelem tohoto opatření bylo dostatečné zásobení trhu drobnou mincí. Aby se však popohnala ražba drobné mince, nařídil císař v březnu 1626, aby veškeré pagamentní stříbro, získané v nejbližších dvou měsících, se zmincovalo na groše a krejcarý. Zároveň vyslovil přání, aby vedle toho byly raženy též tolarý. Na jejich ražbu určil stříbro z hor a stříbro sháněné (prant). Po uplynutí těchto dvou měsíců byl pro ražbu grošů povolen pouze čtvrtý díl zakoupeného stříbra, všechno ostatní stříbro bylo věnováno pro ražbu tolarů. V tom smyslu také byl zpraven rentmistr Kempner.⁸⁴⁾ Z podrobného popisu vyplývá však, že císařovu přání nebylo ještě ani roku 1627 vyhověno. Které významné okolnosti byly příčinou, že císařovo přání nebylo respektováno? Máme zprávu, že se valdštejnská vojska hnula od Serbiště a dorazila 16. srpna do Zaháně, táhla pak přes Javoří a Nisu k Olomouci a přibyla 3. září 1626 do Kroměříže.⁸⁵⁾ Dánská vojska obsadila 20. srpna t. r. Opavu a táhla přes Fulnek, Frýdek a Těšín do Uher.⁸⁶⁾ Po vítězném Valdštejnově tažení byla jeho vojska rozložena do zimních kvartýrů na Moravě a v Čechách. Morava byla tedy v třetím čtvrtletí 1626 zahrnuta do válečných událostí. S tím souvisela podstatně snížená bezpečnost na silnicích a přísun pagamentu, který plynul právě z horních zemí uherských, byl podvázán. Provoz olomoucké mincovny byl zastaven. Není vyloučeno, že tytéž okolnosti měly podstatný vliv na provoz mincovny v Brně, jejíž ražba grošů s letopočtem 1627 je známá pouze v jedné emisi a kde v tomto roce ustalo jakékoliv mincování.

⁸²⁾ Tamtéž, č. 1579, zpráva z 22. května 1625.

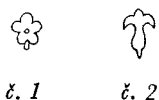
⁸³⁾ Mikul. repertář, fol. 261, č. 22, záznam o císařově dopisu kardinálovi z 23. června 1625.

⁸⁴⁾ Ol. archiv, č. 1594; mezi 11. až 20. březnem 1626 dostal kardinál od císaře direktivy pro ražbu tolarů. Kardinál dal pořídit výtahy z těchto dopisů a 19. srpna je odeslal rentmistrovovi Kempnerovi.

⁸⁵⁾ Frant. Tilscher, Heřman hrabě Černín z Chudenic, Praha 1893, str. 85–86.

⁸⁶⁾ Fr. Papoušek, Dánské mincování, str. 4.

jak známo v souladu s mincovní smlouvou. Smlouva pamatovala (bod 3.) na to, že při stahování dlouhé mince bude přicházet pro široké masy drobného lidu především ve větším množství v úvahu drobná mince. Překvapuje, že v rozporu s touto velmi určitou zprávou přinesl Čermák-Skrbek⁹⁶⁾ vyobrazení tolaru s letopočtem 1624 a se značkou Zwirnerovou mezi moravskými ražbami a přiděluje jej do olomoucké mincovny. Pochybné je také, zda by mohl vzniknout v brněnské mincovně, neboť i když máme o brněnské mincovně pouze potvrzeno, že byla v činnosti, můžeme se zřetelem k zmocnění dvorské komory, určovat poměr ražby drobné mince, právem předpokládat, že také z brněnské mincovny byly předloženy vzorky pouze grošů a krejcarů. Pochybnosti o moravském původu tohoto tolaru vzrůstají ještě zejména, když uvážíme, že na moravských tolařech a dukátech zdobí prsa orla nepřetržitě již od roku 1621 až do roku 1648 mnohapolý, dole zaokrouhlený štít se čtvrceným středním štítkem a moravskou orlicí ve špicí, dělicí patu hlavního štítu. Jedinou výjimku z tohoto pravidla tvoří Zwirnerův olomoucký desetidukát z r. 1621, který má na prsou orla dole zaokrouhlený rakousko-burgundský štít jako všechny ostatní hodnoty z olomoucké mincovny z údobí dlouhé mince. Na prsou tohoto Zwirnerova tolaru, přidělovaného do olomoucké mincovny spatřujeme však renesanční čtvrcený uhersko-český štít s rakousko-burgundským středním štítkem. V této formě vykreslený znak na prsou orla bývá obvyklý na tolarových ražbách slezských.⁹⁷⁾ Z této a z další skutečnosti, že v kritické době byl Zwirner také pachtýřem slezské císařské mincovny ve Vratislavi možno vyvodit, že nejde u tohoto tolaru o moravskou, nýbrž nepochybně o slezskou ražbu.

Známé Zwirnerovy groše a krejčary, značené v líci pod poprsím písmenami BZ, značky to Zwirnerovy, kladou se obecně do olomoucké mincovny. Za rozdělovací znaménko mezi začátkem a koncem poprsí mají pětiplátkový květ (viz vyobr. 1). Groše jsou v líci zdobeny poprsím v hladkém krunyři s baňatými rukávci. Na protáhlém krku vidíme španělský límec, jehož okrouhlý tvar je naznačen zaoblením pod bradou a v týlu (viz tab. VIII, č. 41). K této kresbě poprsí druží se další tři varianty. Jedna z nich vznikla přidáním stuh k věnci (viz vyobr. tab. VIII, č. 42), druhá pouhým přehozením rozhaleného pláště, zkříženého na pravém rameni (viz č. 44).⁹⁸⁾ Třetí varianta vděčí za vznik skutečnosti, že se obě tyto příkrasy sešly na jedné kresbě poprsí (viz tab. VIII, č. 45).

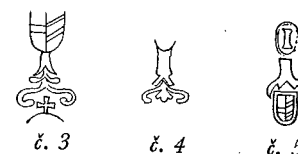
⁹⁶⁾ Kl. Čermák—Bedř. Skrbek, *Mince království českého za panování rodu habsburského od r. 1526 (dále Čermák—Skrbek), III., č. 544.*

⁹⁷⁾ L. c., III., tab. LXV, č. 571, 572, 573.

⁹⁸⁾ Do textu vsunutá poznámka „viz č. 000“ má na mysli číslo mince, uvedené v kapitole 3, Popis mincí.

S obrazy na líci schází se na rubu orel s rakousko-burgundským štítkem, dole zaokrouhleným na prsou. Pazoury jsou vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Orlí ocas je vykreslen ze tří párů pod sebe řaděných, vstřícných stvolů, v horní řadě zakrslých a sestavených do krokve, v druhé řadě vydutých. Ve spodní řadě jsou stvolky spojeny do ploché svorky, překlopené přes klínový křížek na oválu s hodnotou, a zatočeny do vnitřních závitků (viz vyobr. č. 3).⁹⁹⁾ K tomuto orlu přidružuje se varianta, která má na prsou korunovaný znakový štítek (srov. tab. VIII, č. 42). Krejcar č. 47 má rozd. zn. lilii (viz vyobr. č. 2).

Krejčary mají v líci stejnou kresbu poprsí bez stuh u věnce jako na groších, jenom plášť je pouze přehozen a není zkřížen na rameni (viz tab. VIII, č. 46). Na rubu objevuje se orel s roztaženými pazoury.¹⁰⁰⁾ Na prsou je v oválu hodnota, vyjádřená římskou číslicí. Orlí ocas má zvláštní kresbu, kterou by bylo možno přirovnat k zvrácené hořící pochodni, u níž ochranný talíř má okraj zatočený dovnitř (srov. vyobr. č. 4). Známe ještě krejcar se značkou Zwirnerovou v hladkých závorkách pod poprsím téhož rázu jako předešlý, který má však na rubu orla menší kresby s krátkými rostlými krky. Složením orlího ocasu, sestaveného ze dvou do stran zakřivených, dvojklaných vstřícných listů ve tvaru dvojčetného listu a umístěním rakousko-burgundského štítku pod orlem v poprsí (srov. vyobr. č. 5 a tab. VII, č. 81) odlišuje se tato ražba od ostatních krejcarových ražeb olomoucké mincovny, jako by žádala jiného zařazení. Zejména je to rakousko-burgundský štítek pod orlem, který dává podnět k tomu, abychom se poohlédli po nějakém jiném zařazení. Projdeme-li všechny do té doby známé ražby Ferdinanda II., setkáme se se znakovým štítkem pod orlem pouze na tolarových

hranáčích z let 1621—1623. Tam je tato ozdoba odůvodněna vysokou hodnotou mince, která mimo to vzhledem k účelu jako památná nebo oslavná ražba vyžaduje, aby byla honosněji vyzdobena. Zato se setkáváme s podobným zjevem velmi často na potomních Wohnsiedlerových krejcarových ražbách, na nichž tato příkrasa ovládla skoro všechny brněnské krejčary s poprsím prvních dvou typů. Může však být vodítkem pro zařazení předchozí mince jev pozdější analogie? Celkové vzezření orla na těchto Wohnsiedlerových krejcarech, zejména okrouhlý tvar orlí kresby, pak obdobný způsob, jak jsou vyjádřena orlí křídla, tj. že byly ponechány poměrně široké mezery mezi šesti letkami ve vějíři, že byla hodnota rovněž umístěna na prsou orla v oválu a vyznačena římskou

⁹⁹⁾ Vyobrazení kyt orlího ocasu a rozdělovacích znamének jsou zvětšena.

¹⁰⁰⁾ Zwirnerovy krejčary slezské ražby s tímž obrazem na líci a na rubu odlišují se pouze rozšířeným lícím opisem o zkratku D(ux) za slovem Rex.

číslicí, že jsou pazoury roztaženy, prostě celý povšechný ráz orla na Wohnsiedlerových krejcarech napovídá, že jsou tu určité příbuzné vztahy k tomuto Zwirnerovu krejcaru. Je tedy velmi pravděpodobné, že krejcar se značkou Zwirnerovou patří do řady krejcarů se znakovým štítkem pod orlem v opisu, které byly raženy za mincmistra Wohnsiedlera. Nelze zavrhnout myšlenku, že Wohnsiedlerovy krejcarové ražby navazují ikonograficky po rubu na Zwirnerův krejcar se stejnou ozdobou také z toho důvodu, že bývalý Zwirnerův var-dajn Wohnsiedler pokračoval v provozování mincoven na účet společníků Kryštofa Spielmanna a Maxe Löwa. Na kresbě orla provedl Wohnsiedler sice změny. Rozdělil krky orla na Zwirnerově krejcaru srostlé a přeměnil dvojčetný list v orlím ocasu Zwirnerova orla v trojčetný.

Tyto změny nejsou však tak podstatného rázu, že by mohly svědčit o úmyslu Wohnsiedlerově sčítovat s dosavadním rázem krejcarových ražeb po rubu. Spíše je třeba považovat provedené změny pouze za další fázi ve vývoji orlí kresby. Znakovým štítkem na rubu byly zdobeny pouze ony Wohnsiedlerovy krejcarey, které pocházely z brněnské mincovny. Je proto na dosah závěr, že i u Zwirnerova krejcaru jde rovněž o brněnskou ražbu. Je to dosud patrně jediná známá Zwirnerova krejcarová ražba z brněnské mincovny.

Pokud jde o groše, neznáme znaků, které by činily přidělení některého pro-zatím v olomoucké mincovně figurujícího groše aspoň pravděpodobným, zvláště když Saurma¹⁰¹⁾ uvádí ze sbírky majora Schmida ze Zhořelce Zwirnerův groš s letopočtem 1624 se značkami BZ a značkou mincovny B, tj. se značkou brněnské mincovny.

Zwirnerova značka na ražbách z moravských mincoven této doby je umístěna na groších stejně jako na krejcarech v hladkých závorkách, pouze na některých groších spatřujeme ji ještě v hladkém oválu nebo v kroužku.

V opisu na líci grošů a krejcarů je vypsán v plném znění pouze titul REX, ostatní slova opisu jsou zkrácena do začátečních písmen až na jméno královo, které je zkráceno na groších ve znění FERDIN a na krejcarech ve znění FERD. Na rubu vyskytuje se titul ARCHIDVX v plném znění pouze na krejcarech, na groších však jen ve zkratce ARCHID. Slova Burgundiae a Comes Tyrolis jsou vyjádřena zkratkami BV CO TY, zatím co slova Austriae Dux jsou omezena na začáteční písmena. Pozoruhodný je způsob, jak je na krejcarech vyjádřeno písmeno O z kterékoliv mincovny. Ovál je na podélných stranách v kulminačním bodě vydutí zdoben zevnitř špičatými výčnělky k sobě obrácenými. Je to po prvé, co se setkáváme na moravských ražbách s písmenem O, takto vyznačeným. Po několikaleté přestávce objevuje se zase r. 1628 na Fritschových ražbách podobně vyjádřené písmeno O, jako značka olomoucké mincovny.¹⁰²⁾

¹⁰¹⁾ Hugo Saurma-Jeltsch, Schlesische Münzen und Medaillen, I.) dále: Schlesische Münzen), str. 25, č. 157.

¹⁰²⁾ V. Katz, H. Rieger, Siegel- u. Stempelschneider zu Breslau, NZ 1934, Bd. 27 NF, str. 71 sl.

B. Ražby Kryštofa Wohnsiedlera

Také za Wohnsiedlera byla olomoucká mincovna v provozu. — Obrazy na líci a na rubu brněnských tolarových, grošových a krejcarových ražeb. — O Wohnsiedlerově groši s letopočtem 1623. — Zakoření opisu na rubu brněnských ražeb ve znění Comes Tyrolis. — Vyznačení brněnského původu na mincích. — Příbuzné obrazy olomouckých ražeb s brněnskými a odchylky na líci a rubu. — Zkříženiny olomouckých líců s brněnskými ruby na krejcarech z r. 1624. — Značka mincmistra a opisy na brněnských a olomouckých ražbách. — Zdobná znaménka, hodnota na groších a letopočet na Wohnsiedlerových mincích.

Ačkoliv máme opětovně potvrzeno, naposled Dietrichsteinovou zprávou z 24. července 1624, že za Zwirnerova pachtu byly obě moravské mincovny v Olomouci a v Brně v provozu, narážíme na otázku, byla-li za mincmistrování Wohnsiedlerova v letech 1624 a 1625 olomoucká mincovna v činnosti. V numismatické literatuře se má obecně za to, že Wohnsiedler razil pouze v brněnské mincovně a o olomoucké není zmínky, jako by ležela ladem. Tato kombinace mohla mít jakousi oporu ve známém císařovu příkazu z 16. prosince 1624, kterým byli dirigováni k pořádku do Vídně kontrolor (Gegenschreiber) z Brna s výkazem, co bylo dosud zmincováno, a nakladatelé Spielmann a jeho společník Max Löw, kteří se, jak známo, zdráhali po zrušení pachtovní smlouvy z 28. listopadu 1623 uznat platnost Zwirnerova kontraktu o podpachtu moravských mincoven. Nechybí ani mincovní materiál, který by mohl, pokud by bylo lze mu přiznat jakousi průkazní hodnotu, patřit do Brna. Neboť při dražbě, konané v Praze 8.—10. června 1936,¹⁰³⁾ byl nabízen krejcar z r. 1624, jenž má líc s Wohnsiedlerovou značkou pod poprsím zkřížen s nepochybně brněnským rubem (rakousko-burgundský štítek v opisu pod orlem a Wohnsiedlerova mincmistrovská značka na konci opisu).

Sebraný mincovní materiál vykazuje pro kritickou dobu do konce roku 1624 skoro 140 různých ražeb od tolarů až po krejcarey, které jsou vesměs opatřeny značkou Kryštofa Wohnsiedlera. Od Spielmanna a jeho společníka byla, jak známo, vyinkasována na ražebném částka 7005 zl. Tato částka by při ražebném 1 zl. 24 kr. z každé zmincované hřivny stříbra, pomíneme-li test, odpovídala více než 5000 hřivnám stříbra, které byly na Moravě od zrušení Zwirnerova pachtu, tj. od 12. srpna do konce roku zmincovány. Nadprůměrně veliké množství zastoupených variant a počet zmincovaných hřiven stříbra svědčí o mimořádně dobrém mincovním provozu, jehož si patrně vyžádaly hospodářské poměry. O rozsahu a vybavení brněnské mincovny nemáme prozatím žádných zpráv. Zato sděluje známá zpráva z 18. dubna 1625,¹⁰⁴⁾ že olomoucká

¹⁰³⁾ J. Winterstein, dražební katalog pro dražbu v Praze, konanou 8.—10. června 1936, pol. č. 468.

¹⁰⁴⁾ D'Elvert 22, str. 417, záznam z 18. dubna 1625 o příkazu císařskému rychtáři o zařízení olomoucké mincovny.

mincovna byla vybavena 13 mincovními stroji, které tam zanechal ještě Zwirner, z nichž 12 patřilo kardinálu Dietrichsteinovi. V této zprávě je též připomínán Lorenc (Vavřinec) Weitner, který jako správce mincovny olomoucké dostal příkaz, aby vydal oněch 12 strojů Dietrichsteinovi. Mincovna v Olomouci byla tedy ještě v polovici dubna 1625 bohatě vybavena strojním zařízením a obsazena vedoucím úředníkem, do jehož pravomoci spadalo opatřování provozních potřeb a účetnictví pro celou mincovnu. Za těchto podmínek lze sotva předpokládat, že by byl Wohnsiedler při čilém provozu tak vydatnou podporu pomínil. I když všechny uvedené skutečnosti neposkytují přímý důkaz, přece jen odůvodňují jako velmi pravděpodobnou domněnku, že Wohnsiedler nenechal dobře vybavenou olomouckou mincovnu mimo provoz a že se tam za Wohnsiedlerova mincmistrování roku 1624 a také roku 1625 až do zahájení Fritschovy samostatné činnosti skutečně razilo.

V zápětí se ozývá otázka, které z Wohnsiedlerových ražeb mohly vzniknout v olomoucké mincovně. Bez jakýchkoliv pochybností můžeme vyřadit z počtu ražby, značené v líci pod poprsím písmenem B. Toto písmeno na moravských ražbách představuje značku pro brněnskou mincovnu. Vznikla tedy v olomoucké mincovně pouze ona početná skupina ražeb s letopočtem 1624 a 1625, která má v líci pod poprsím mincmistrovskou značku Wohnsiedlerovu. Někdy r. 1625 pravděpodobně nejpozději v druhé polovici října u příležitosti dalšího prodloužení pachtu došlo k změně v pachtovním poměru mincoven, a to tak, že Wohnsiedler mincoval dále v brněnské a Martin Fritsch začal mincmistrovat v olomoucké mincovně. Zjevný důkaz o tom podává krejcar se značkou Martina Fritsche MF a s letopočtem 1625,¹⁰⁶⁾ který má na rubu příbuznou kresbu orlího ocasu s jedním z posledních Wohnsiedlerových krejcarů olomouckých z r. 1625.

Za Wohnsiedlerova mincmistrování byly v moravských mincovnách raženy krejcarry a groše. K nim se přidružily v brněnské mincovně tolary, půltolary, hranáče tolarového rázu ve váze dvoutolaru a půltolaru a hranáč grošový. Dvoutolarový hranáč má jinak u hranáčů nezvyklý tvar šestihranu. V olomoucké mincovně to byly třítolary, dvoutolary a hranáče tolarového rázu o váze tolaru a půldruhého tolaru. Půltolary nebyly v olomoucké mincovně raženy.

Tolarové ražby brněnské mincovny se představují v líci ve dvou typech. První typ se vyskytuje ve dvou variantách, druhý typ vykazuje sice také variantu, ale ta se objevuje pouze na olomouckých tolarových a půldruhatolarových hranáčích.

Na prvním typu je zpodobněno císařovo široké poprsí se španělským límcem, zdobené na hlavě vavřínovým věncem svázaným stuhou na dvě smyčky. Prsa jsou zdobena řádkovým řetězem složeným pouze z vodorovných článků (ocílek) se zlatým rounem, přes prsa je přehozen plášť (*viz tab. V, č. 84*). K to-

¹⁰⁶⁾ V. Miller zu Aichholz—A. Loehr—E. Holzmair, Oesterreichische Münzprägungen 1519—1938, II. vydání, Vídeň 1948 (dále: Münzprägungen), str. 121.

muto poprsí řadí se varianta (*srov. tab. VI, č. 88*), která se liší pouze velikou hvězdicovou sponou na pravém rameni, k níž se pojí řádkový řetěz, složený střídavě z podlouhlých kolmých (křesadel sršících oheň) a vodorovných řetězových článků (ocílek) se zlatým rounem. Podružnějšího významu je užší a hustěji nabíraný španělský límec o menším průměru. Mimo uvedené rozdíly třeba u této varianty upozornit ještě na písmena HG pod poprsím, značku to Hanuše Gebharta, který byl v letech 1603—1633 činný pro zeměpanské a soukromé mincovny.¹⁰⁶⁾ J. Newald o něm tvrdí, že byl jeden z nejschopnějších řezačů kolků své doby, působil v kremnické mincovně a ryl též kolky pro mincovnu v Kladsku, o níž víme, že byla zřízena jako soukromá mincovna krále Ferdinanda III. teprve 28. srpna 1626.¹⁰⁷⁾ Značka mincovny je u tohoto typu vložena do svíslého hladkého nebo perličkového oválu pod poprsím.

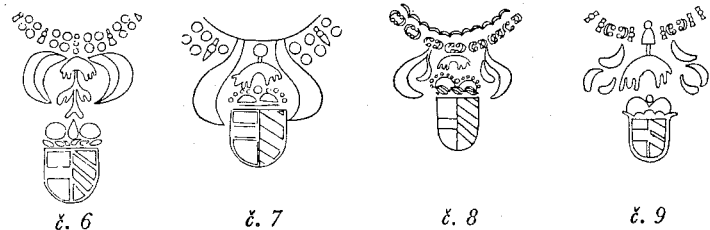
Druhý typ lícního obrazu odívá poprsí honosně do zdobného brnění. Přehozený plášť přichycuje spona ve tvaru rovnoramenného, liliovitého kříže a na prsou zvyšuje bohatou ozdobu úzký řádkový řetěz, složený z křesadel a ocílek, se zlatým rounem. U věnce vlají vlnovitě šňůrovité stuhy z navlečených perel s uzlem, znázorněným očkem, a končí obloučky, otevřenými k sobě. Užší hustě nabíraný španělský límec, znázorněný z úrovnového pohledu, je podél čelisti nepatrně prohnutý (*viz tab. VI, č. 94*). Na rozdíl od prvního typu je značka mincovny v líci pod poprsím vložena do ležatého hladkého dole nedovřeného oválu.

Na rubu mají tolarové ražby orla s říšským jablkem mezi hlavami. Jeho prsa zdobí dole zaokrouhlený, nekorunovaný mnohapolý štít se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu. Štít je lemován řádkovým řetězem s přivěšeným rounem. V mezerách mezi letkami trčí paprskovitá péra. Orel drží v pravém pazouru meč, v levém žezlo. Tuto podobu orla jsme již poznali na rubu tolarových hranáčů z let 1621 až 1623. Pod orlem je umístěn v opisu korunovaný rakousko-burgundský, dole zaokrouhlený štítek. Co do ostatních příznaků prezentuje se orel na rubu brněnských tolarových ražeb v těchto třech obměnách: V první skupině nemá orel kroužky kol hlav a pod korunkou v opisu chybí bohatě vyšívané stuhy (*viz tab. V, VI, č. 84—91*). V druhé skupině přibližuje se orlí kresba více podobě orla na hranáčích z let 1621. Hlavy orla jsou v kroužcích a prostoru pod korunkou nad orlem vyplňují bohatě vyšívané stuhy (*viz tab. VI, č. 93*). V třetí skupině je orel blízký podobě orla na hranáči z roku 1623 (*viz tab. V, č. 83*).

V první skupině vznikají varianty orla buď různě vykresleným orlím ocasem nebo odlišnou polohou krků nebo změnou v kresbě jazyků. Orlí ocas je jed-

¹⁰⁶⁾ F. Wolny, Münzprägungen der Fürstbischöfe in nichtprivilegierten Münzstätten in Olmütz, NZ 1946, str. 79, pozn. 11. Známe medaili na Ferdinanda II. na jedné a jeho manželku Eleonoru na druhé straně značenou Gebhartovou značkou a opatřenou rokem 1633, kterou ryl pro kremnickou mincovnu.

¹⁰⁷⁾ Newald, Beiträge, str. 132.

nou vyznačen párem vstřícných, oboustranným praporem opatřených, širokých a po stranách rouna do polokruhu vypuklých, zašpičatělých stvolů (viz *vyobr. č. 6 a tab. V, VI, č. 84–89*), podruhé se rozchází pár širokých vstřícných stvolů vidličnatě po strahách rouna. Stvolý jsou zahnuty dovnitř (srov. *vyobr. č. 7 a tab. VI, č. 91*).

Některé z orlích kreseb s vypuklými stvolý v ocasu mají krky vidličnatě rozrostlé a mezi nimi pod říšským jablkem ještě tečku (viz *tab. V, VI, č. 84–88*), charakteristické to znamení počátečních ražeb z brněnské mincovny. Někdy je mezi vypuklými stvolý ocasu přivěšena pod rounem ještě větvička o třech výhoncích (viz *tab. V, č. 84*). U jednoho tolaru (viz *tab. VI, č. 89*) jsou krky roztaženy do užší vidličky, která však nevznikla rozvětvením krků, nýbrž pouhým jejich zakřivením do stran. Přitom zmizela tečka mezi krky.

Konečně dlužno upozornit na rozličné uspořádání v kresbě jazyků. U jedněch orlích kreseb na rubu tolarů objevují se v otevřeném zobáku jazyky krátké nebo aspoň nikoliv příliš dlouhé, u jiných dlouhé, které jsou na konci kotvičnaté buď nahoře (viz *tab. V, č. 87*) nebo dole (viz *tab. VI, č. 89*).

Závěrem třeba se zmínit o rozdílech v kresbě korunky nad orlem a v kresbě říšského jablka mezi jeho hlavami. Zpravidla bývá na tolařech obou těchto skupin vyznačena celá obroučka korunky elipsou, jak se rýsuje z bočního pohledu nahoru (viz *tab. V, VI, č. 84–88, 91*), jenom výjimečně je vykreslena pouze její přední část, posetá drahokamy (viz *tab. V, č. 87*). Na jednom tolaru (viz *tab. VI, č. 91*) s vyznačenou celou obroučkou je dokonce heraldicky naznačen zlatý kov, z něhož je korunka zhotovena, tečkováním vnitřní plochy obroučky, viditelným elipsovitém otvorem. Kresby říšského jablka odlišují se velikostí křížku a jeho polohou ke koruně. Křížek je vykreslen v menších nebo větších rozměrech a dotýká se buď zevnitř zadní (viz *tab. V, VI, č. 85, 88, 91*) nebo zpredu přední části obroučky (viz *tab. V, č. 84*) anebo vodorovné břevno křížku a horní polovice svíslého břevna zakrývají část rovné obroučky (viz *tab. VI, č. 89*).

Do druhé skupiny přechází v podstatě podobná kresba orlího ocasu s párem vstřícných stvolů, roztažených vidličnatě po stranách rouna a na konci zahnutých srpkovitě dovnitř, jakou jsme poznali u druhé varianty první skupiny (viz *tab. VI, č. 91*), jenom že jsou v této skupině stvolý menší a užší a přibližují se svými rozměry kresbě orlího ocasu z Ritterova brněnského hranáče z r. 1621 (viz *vyobr. č. 8*), Dlouhá mince na Moravě, *tab. VII, č. 2*) a že bohatě vyšívané stuhy pod korunou nad orlem končí místo u hrotů v sousedství ko-

řene horních letek. S největší pravděpodobností sloužil řezači tohoto orla (viz *tab. VI, č. 93*) za předlohu tento Ritterův hranáč, zejména když se objevuje zase jednou po poměrně dlouhé přestávce zvláštní kresba vnějšího kruhu ve tvaru úzkého věnce, uvitého z vavřínového listí ve dvou řadách jako na zmíněném hranáči. Orel této skupiny spojuje se na líci jako poslední se širokým poprsím prvního typu druhé varianty s velikou hvězdicovou sponou na pravém rameni a značkou jeho tvůrce pod poprsím.

V třetí skupině je v podstatných součástech vykreslen orel velmi podobný orlu z hranáče z r. 1623 (srov. Dlouhá mince na Moravě, *tab. IX, č. 74*). Zejména je orlí ocas také sestaven ze dvou do vnitřních závitků zatočených vstřícných stvolů po stranách poměrně velikého rouna (viz *tab. V, VI, č. 83, 94, 96*), složených ze tří dílčích odsazených obloučků, které jsou vyduťté nebo vypouklé podle toho, kterou část závitku tvoří (srov. *vyobr. č. 9*). Bohatě vyšívané stuhy pod korunou nad orlem končí také u hrotů horních letek, jako u zmíněného hranáče a orel má kroužky kol hlav. Výjimku v této skupině činí jeden tolar (viz *tab. VI, č. 95*), kterému chybí kroužky kol hlav. Zvlášť pozoruhodný zjev je vnější kruh zvláštní kresby ve tvaru dvouřadového vavřínového věnce, který figuruje nejen na rubu, nýbrž který zdobí na rozdíl od předešlé skupiny též okraj na líci posledních brněnských tolarových a hranáčových ražeb s poprsím ve zdobné brni z r. 1624.

Velmi vzácné brněnské půltolary vyskytují se ve dvou typech. Na jednom půltolaru vidíme v hladkém vnitřním kruhu poprsí podobné jako na tolařech prvního typu bez značky řezače kolku. U věnce na hlavě vlají však široké, na konci trásněmi zdobené stuhy s uzlem a shrnutý plášť na pravém rameni je sepnut knoflíkovou sponou (viz *tab. V, č. 97*). Orel podobá se v kresbě orlu na hranáči z r. 1621, jenom že se hlavy odkloňují pouze natolik od sebe mírným zakřivením krků, že je mezi nimi ještě místo pro říšské jablko a že stvolý v ocasu jsou vypuklé do polokruhu a svírají mimo rouna také ještě část korunovaného rakousko-burgundského štítku pod orlem. Bohatě vyšívané stuhy pod korunou sahají jako u orla tolarů druhé skupiny ke kořenům letek.

U druhého půltolaru (viz *tab. V, č. 98*) vidíme poprsí ve zdobném brnění podobné jako u tolarů druhého typu. Na jeho rubu shoduje se orel svou podobou s orlem na tolařech třetí skupiny. Vnější kruh na líci a na rubu má také tvar dvouřadového vavřínového věnce jako na tolarových ražbách s poprsím ve zdobném brnění.

Věnujme se nyní jedné z nejpočetnějších ražeb brněnské mincovny: grošům.

V líci zahajuje řadu grošů dobrého zrna velmi jemně řezané poprsí v brnění se španělským límcem, vzadu nepatrně sklopeným (typ I.). Toto poprsí se vyskytuje na brněnských groších ve dvou obměnách, buď se sponou ve tvaru pětipaprskové hvězdice, která přichycuje na pravém rameni zřasený plášť (viz *tab. VII, č. 99*), nebo je bez spony (viz *tab. VII, č. 114*).

Na následujících groších má typ lícního obrazu zvláštní kresbu. Busta s ověncenou hlavou (typ II) má široký, rovný, nápadně zdvižený, hustě nabíraný španělský límec na protáhlém krku (*viz tab.VII, č. 124*). Varianta k tomuto poprsí má levé rameno naznačeno třemi za sebou řaděnými obloučky (*viz tab. VII, č. 166*). Věnc je převázán stuhami s uzlem, znázorněným očkem, které jsou buď klešovitě rozevřené nebo jsou zpodobeny ve tvaru prodloužených zavřených čelistí broučků. Nesmíme nechat bez povšimnutí skutečnost, že se toto poprsí schází na rubu grošů ročníku 1624 s orly, opatřenými orlím ocasem všech základních kreseb. Jen tak si můžeme vysvětlit, že se s ním setkáváme ještě roku 1625.

Jako poslední typ se vyskytuje ještě roku 1624 poprsí v brnění, vybaveném nárameníky. Nárameníky zúžují nahoře zdobný pruh, který splývá po krunýři, takže vyúsťuje do hrotu (*viz tab.VII, č. 129*). V této úpravě je poprsí ve variantě, kde u věnce vlají stuhly s nápadně krátkými a nepatrně rozevřenými konci (*viz tab. VII, č. 132*). Někdy je na pravém rameni poprsí připnuta křížová spona anebo spona ve tvaru šestipaprskové hvězdice (*viz tab.VII, č. 138*). V této posléze uvedené variantě přechází poprsí na groše příštího ročníku 1625 (*viz tab. VII, č. 169*). Další varianty v této skupině vytvářejí různým způsobem vykreslené stuhly u věnce, jejichž popisování by vedlo pro jejich nepřehledné množství, rozmanitost a někdy slovy nevystižitelné jemné rozdíly do nevídaných podrobností. Groše z roku 1626 nemají žádnou novou kresbu poprsí, spokojují se v podstatě s příbuznou kresbou typu III. Někdy zdobí však poprsí na pravém rameni rovná tyčinková spona (*viz tab. VII, č. 172*) a na prsou rouno na perlové šňůře. Jediný groš ročníku 1627, který známe po líci i po rubu, navazuje svým rázem líce na groš z r. 1626, jenž je na prsou ozdoben rounem na perlové šňůře.

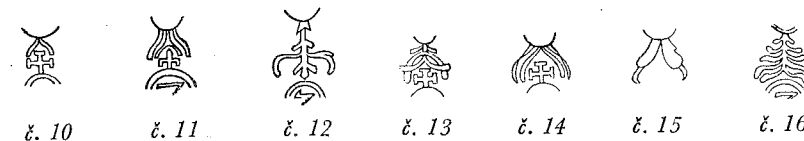
Při rozřídování variant grošových ražeb podle kresby orla je vždy základem kresba orlího ocasu; teprve potom rozhodují ještě jiné znaky, které odlišují jednotlivé varianty uvnitř téže skupiny, určené kresbou ocasu, nebo se přidružují vedle kresby orlího ocasu jako další odlišovací znaky na příklad: tečka mezi hlavami, hlavy orla s chocholky nebo bez nich, krky vidličnatě rozvětvené nebo kolmo z trupu vyrostlé, paprsky mezi letkami, pazoury roztažené nebo vyzbrojené mečem a žezlem a pod.

Časový sled kreseb orlího ocasu má asi toto pořadí:

1) orlí ocas pozůstává z jednoho páru krátkých nitkovitých vstřícných stvolů, které vyrůstají z jednoho bodu na spodní hraně zaokrouhleného znakového štítku a rozvětvují se v úzkou hlubokou svorku, rozevřenou do kalichovitého tvaru. Takto vytvořená svorka je zvrácena přes berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 10*). Někdy je hrot svorky prodloužen a obklopen po stranách souběžně párem nitkovitých stvolů, které vychází rovněž ze spodní hrany znakového štítku a vytvářejí kolem prodlouženého hrotu úzké hrdlo, které se pak v sousedství kalichovité svorky rozšiřuje zvonovitě. Tak vzniká obrazec, jako by byla původní svorka v pouzdře (*srov. vyobr. č. 11*).

Orel s ocasem v jednoduché nebo složité formě má chocholky na hlavách a vyskytuje se ve dvou variantách, buď

a) spočívají hlavy na souběžných, kolmo z trupu vyrůstajících krcích (*viz tab. VII, č. 99*), mezi hlavami je tečka a pazoury jsou roztaženy,

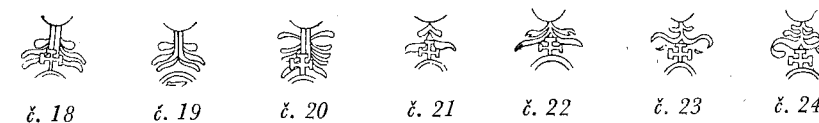

b) nebo krky jsou zakřiveny do mírného oblouku, takže se rozrůstají vidličnatě (*viz tab. VII, č. 104*), jinak mají všechny příznaky předešlé varianty (tečka mezi hlavami a roztažené pazoury).

Velmi vzácně se objevuje varianta orla s ocasem v jednoduchém tvaru a s krky vyrostlými kolmo z trupu, který má vějíř roztažených křídel bohatěji vyzdobený paprskovitými péry pod každou letkou.

2) Pak následuje kresba, která představuje orla, jak třímá meč v pravém a žezlo v levém pazouru. Pod každou letkou má zastrčené paprskovité péro. Na rozdíl od dosavadních orlích kreseb má srostlé krky a hlavy bez chocholek. Také konstrukce orlího ocasu je podstatně odlišná. Vřeteno orlího ocasu je horním koncem zapuštěno do malé patky na dolním zaokrouhleném okraji znakového štítku na prsou orla a je zakončeno vidlicí o třech zubech. Na vřeteno jsou navlečeny dva pod sebe řaděné páry stvolů. V horní řadě jsou stvolů střídané, t. j. vyrůstají z vřetena v nestejně výšce, v dolní řadě jsou vstřícné a spojené do široké, ploché vodorovné svorky (*viz vyobr. č. 12*). Ovál s hodnotou na rubu grošů objevuje se při této kresbě vždy bez křížku.

3) Další kresba orla uzavírá skupinu, charakterisovanou štíhlým orlem. Má souběžné, kolmo z trupu vyrostlé krky, a paprsky mezi letkami, ale nemá vykreslen ocas. Mezeru vzniklou vynecháním ocasu vyplňuje mezi roztaženými pazoury veliký berličkový křížek (*viz tab. VII, č. 128*).

Na ostatních groších mění orel svou podobu, nabývá zdánlivě menší, ale zavalitou figuru (*viz tab.VII, č. 117*), a má skoro všechny příznaky předešlých kreseb orla (chocholky na hlavách, paprskovitá péra mezi letkami, vidlicovitě roztažené krky). Varianty vznikají také tu různou kresbou orlího ocasu.

4) Orlí ocas je sestaven ze tří párů stvolů. V horní řadě jsou stvolů střídané a nakloněny dolů. Druhý pár vstřícných stvolů vytvořil hlubokou zvonovitou svorku. Do ní je vsunuta plochá svorka, vytvořena třetím párem

vstřícných stvolů. Ramena svorky pronikají v polovici skrz stěny zvonovité svorky. Oběsvorky svírají berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 13*).

K orlu s touto kresbou druží se varianta, která vznikla pouhým vyzbrojením pazourů vpravo mečem, vlevo žezlem (*viz tab. VII, č. 130*).

5) Orel dalšího groše má touž podobu a tytéž příznaky, liší se pouze polohou krků, které jsou z trupu kolmo vyrostlé a hlavy na ně posazené nemají chocholek; orlí ocas se však skládá ze dvou koncových článků prstu dravce s vymrštěnými vypuklými drápkami. Články vyrůstají souběžně s dolního zaokrouhleného okraje znakového štítku (*srov. vyobr. č. 15 a Čermák-Srbek, III, č. 534*). Na rubu tohoto groše chybí křížek na oválu s hodnotou.

6) Na dalších groších pozůstává ocas z pěti párů pod sebe řaděných vstřícných stvolů. Stvolky jsou v první řadě sestaveny do krokve. V obou následujících řadách jsou krátké a vyduté. Čtvrtý a pátý pár vytvářejí souběžné svorky (*srov. vyobr. č. 16*). Ovál s hodnotou postrádá obvyklý křížek.

Orel s tímto ocasem se představuje v dalších dvou obměnách, které mají původ ve změněné kresbě některé ze součástí orlího ocasu:

a) Na ovál s hodnotou přikreslený křížek zakrývá svislým a příčným břevnem styčné body přilehlé části stvolů obou spodních svorek. Viditelné jsou pak pouze vlnitě zohýbané přesahující jejich části (*viz vyobr. č. 17*).

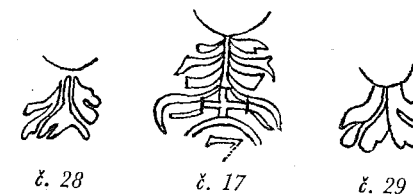
b) druhá varianta vznikla pozměněnou kresbou horního páru stvolů, které vidáváme jinak sestavené do krokve. Tento pár stvolů se prodlužuje, je vypuklý a překlopen přes další vydutý pár stvolů, jakoby tvořil k němu poklici nebo víčko (*srov. vyobr. č. 20*). U této varianty (*viz tab. VII, č. 175*) musíme upozornit, že nepatří do souboru kreseb orlích ocasů z r. 1624.

Tím jsme vyčerpali všechny formy kreseb orlího ocasu, které se vyskytly r. 1624. Orel v posléze uvedené úpravě s pěti stvolky vévodí grošovým ražbám na počátku r. 1625. Záhy však prochází kresba orlího ocasu, složená z pěti párů vstřícných stvolů, v podružných částech další změnou a tvoří novou variantu.

7) Počet řad stvolů se zmenšil o horní řadu a oba páry vstřícných vydutých stvolů (druhý a třetí) se sloučily v jeden silnější výhonek, rozpůlený podélnou rýhou, takže je ocas vytvořen pouze ze tří párů vstřícných stvolů místo původních pěti. Vřeteno ocasu je protaženo pochvou a stvolky navazují na pochvu. Spodní dva páry stvolů zůstaly jako u předešlých variant z části zakryté křížkem a jsou viditelné pouze v koncových vlnitě zohýbaných částech (*srov. vyobr. č. 18*). Tato varianta zahajuje řadu grošů z r. 1626.

K této variantě nalézáme mezi groši ročníku 1626 další variantu. U oválu s hodnotou odpadl obvyklý berličkový křížek, takže byly obnaženy oba spodní stvolky a jsou zpodobeny liniemi plochých svorek, z nichž spodní je umístěna na samém konci vřetena. Hrot odpovídající hořejší svorky mizí v prostoru pochvy (*srov. vyobr. č. 19*).

8) V dalších emisích roku 1626 následuje orel, jehož ocas je sestaven ze dvou pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených párů stvolů, z nichž horní

č. 28

č. 17

č. 29

pár má krátké zakrslé stvolky a spodní pár, spojený do ploché svorky zakončuje vřeteno (*srov. vyobr. č. 21*).

K této kresbě se přidružuje pod spodními stvolky po stranách příčného břevna berličkového křížku volně malý stvol ve tvaru misky a vytvořil novou kresbu orlího ocasu (*srov. vyobr. č. 23*).

Další varianta vznikla prodloužením horního páru stvolů a jejich spojením v malou svorku (*srov. vyobr. č. 22*).

9) Opět další varianta vznikla rozmnožením řad stvolů. Skládá se ze tří pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených párů stvolů, v horním páru krátkých, vydutých, v prostřední řadě spojených do malé a ve spodní řadě do velké svorky jsou zatočeny do vnitřních závitků a svorka sama zakončuje zároveň vřeteno (*srov. vyobr. č. 24*).

10) Poslední groš brněnské mincovny z r. 1627 navazuje na podobu posléze popsaného orlího ocasu a odlišuje se tím, že prostřední řada stvolů odpadla a spodní řada vyjádřila svorku tak, že stvolky přilehlé k vřetenu jsou krátké a vyduté. Na konci přiléhá k nim zdola malý vypuklý oblouček (*srov. vyobr. č. 25 a tab. VIII, č. 189*).

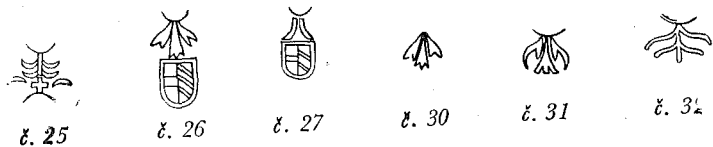
V souvislosti s popisem grošů třeba vysvětlit, proč jsme se dosud nezmínili o Wohnsiedlerově groši s letopočtem 1623, který uvádí Saurma-Jeltsch a po něm Miller-Aichholz. Čermák vročil značku CW do moravského mincovnictví také rokem 1623.¹⁰⁸ Ve všech případech může mít záznam nepochybně na mysli pouze groš dobrého zrna, který vznikl r. 1623 teprve po sjednané mincovní smlouvě s Zwirnerem z 28. listopadu, a to nejdříve po 20. prosinci. Kdyby již vznikl ještě r. 1623, nesměl mít tento letopočet. Mincovní smlouva ustanovovala výslovně, že mince ražené podle této smlouvy smí z určitých důvodů být opatřeny pouze letopočtem 1624, i kdyby byly raženy ještě r. 1623. Mimo to je groš ten opatřen značkou Wohnsiedlerovou. Zprávy o tomto jako reprezentantovi moravského mincovnictví datují se však teprve od srpna 1624. Nelze tedy tento Saurmův záznam vysvětlit jinak než, že jde v daném případě o nedopatření, zaviněné chybným čtením letopočtu na špatně zachovalém kusu.

Krejčary zahajují ražbu v první emisi poprsím v brněně s velikým úzkým španělským límcem bez stuh u věnce. Na pravém rameni zdobí poprsí spona ve tvaru pětipaprskové hvězdice. Krunýř je na prsou zdoben žlábkem, lomeným do tvaru obdélníku, u něhož není horní podélná strana vykreslena (*viz tab. VIII, č. 143*). Obdélník přetíná úhlopříčka, vedená vpravo shora do levého

¹⁰⁸ Saurma-Jeltsch, *Schlesische Münzen*, str. 24, č. 139; Miller-Aichholz, *Münzprägungen*, str. 118; Čermák-Srbek, I., str. 265.

dolního rohu (typ I.). Na tuto skupinu navazuje poprsí se širokým, nápadně zdviženým, hustě nabíraným španělským límcem na protáhlém krku (*typ II, srov. tab. VIII, č. 153*). Po těchto krejcarech následuje další typ poprsí, který již ovládá všechny příští ražby krejcarů. Na tomto třetím typu objevuje se poprsí v brnění se stuhami u věnce s uzlem, vyjádřeným očkem; po krunýři splývá někdy od ramene dolů zdobný pruh, nahoře zahrocený (*viz tab. VIII, č. 159*), jindy zase je plášť zřasený na rameni (*viz tab. VIII, č. 162*). K této kresbě jsou přičleněny různé doplňky jako spona na pravém rameni ve tvaru obecného nebo ležatého křížku nebo šesti anebo pětipaprskové hvězdice, perlová šňůra nebo okružím nebo rouno na perlové šňůře. Na krejcarech z roku 1626 vidíme v podstatě stejné poprsí, jenom že je krunýř bohatě zdobený a má od ramene dolů splývající zdobný pruh, na prsou na perlové šňůře visí rouno nebo kříž (*viz tab. VIII, č. 188*). Z roku 1627 neznáme žádné krejcarey.

Na rubu charakterizuje počáteční ražby krejcarů z brněnské mincovny rakousko-burgundský štítek v opisu pod orlem. Rozkřídlený orl pod korunkou v opisu má tečku mezi hlavami a pazoury roztažené. Hlavy spočívají na krcích kolmo z trupu vyrostlých. Hodnota je na krejcarech vsazena do oválu na prsou

orla. Ocas orla je vytvořen ve tvaru trojčetného listu, jehož střední lístek je trojklaný a oba postranní dvojklané (*typ I, viz vyobr. č. 26*). Tato orlí kresba schází se v líci jenom s poprsím prvního typu s obdélníkovou kresbou na prsou.

S poprsím druhého typu s protáhlým krkem spojuje se na rubu orl s roztaženými pazoury a vidličnatě rozrostlými krky. Někdy trčí mezi letkami paprsky (*viz tab. VIII, č. 150*). Orlí ocas skládá se ze dvou úzkých do stran zakřivených stvolů, které jsou vnějšími konci zakotveny na rozích rakousko-burgundského štítu (*typ II — srov. vyobr. č. 27*). Na dalších brněnských krejcarech se již neobjevuje na rubu znakový štítek, a orl, který zdobí Wohnsiedlerovy krejcarey také roku 1625, má ocas složený ze dvou do sebe vsunutých párů kyjovitých stvolů, zakřivených do stran. Jinak jsou na vidličnatě rozrostlých krcích posazeny hlavy s chocholkami, v mezerách mezi letkami zastrčena paprskovitá péra a pazoury roztažené (*typ III, srov. vyobr. č. 28*). U poslední kresby orla, která se však vyskytuje na brněnských krejcarech teprve r. 1626, vybíhá větve orlího ocasu do vypuklé vidlice, jejíž pravé rameno je rozštěpeno. Po stranách větve jsou umístěny dva páry vstřícných, do sebe vsunutých stvolů, na konci rozštěpených a zakřivených do stran (*typ IV, srov. vyobr. č. 29*).

Nakonec nutno ještě upozornit na zvláštní jev, že na některých brněnských ražbách dobrého zrna je opis na rubu zakončen zkratkou ve významu Comes

Tyrolis, jinak v brněnské mincovně nezvyklou. Tímto způsobem je zakončen rubní opis 1) na tolarech s orlím ocasem první skupiny (*viz vyobr. č. 6 a 7*), vytvořeným vypuklými nebo na konci srpkovitě zahnutými širokými stvolů, 2) na groších, u nichž se ocas skládá z nitkovitých, do kalichovitého tvaru sestavených stvolů (*viz vyobr. č. 10 a 11*) anebo ze stvolů ve tvaru miskovité svorky vepsané do zvonovitého poklopu (*viz tab. VII, č. 117*), nemá-li pazoury vyzbrojeny mečem a žezlem, anebo které mají orla se srostlými krky (*viz tab. VII, č. 116*), 3) na krejcarech, na jejichž rubu je pod orlem rakousko-burgundský štítek. Zmínky zasluhuje uvedená zkratka na groších s orlem se srostlými krky. Ve zkratce CO je někdy místo písmene C použito písmeno G. Všechny ostatní brněnské ražby dobrého zrna mají opis na rubu zakončen zkratkou slov Marchio Moraviae. Třeba ještě dodat, že na tolarech se zkratkou slov Comes Tyrolis jsou před letopočtem umístěna písmena zC, která se čtou jako „et caetera“ a že rakousko-burgundský štítek pod orlem s vypuklými stvolů v ocasu rozděluje zkratku BVR před písmenem V, až na jeden tolar (*viz č. 85*), kde se posunuje před písmeno R.

Brněnské ražby dobrého zrna z let 1624 a 1625 jsou v líci pod poprsím opatřeny značkou mincovny. Písmeno B, vyznačující tuto značku, vyskytuje se v typu písma velmi drobného (*viz tab. VII, č. 99*), nebo písma normální velikosti (*srov. tab. VII, č. 124*) anebo písma velkého tučného (*viz tab. VII, č. 110*). Všechny velikosti jsou zastoupeny pouze na groších. Značka mincovny bývá vsazena do svislého nebo nedovřeného ležatého oválu, do kroužku nebo do závorek. Svislý ovál nebo závorky jsou buď hladké nebo růžencovité.

Z kreseb poprsí a orla, dosud popsaných zůstala jen nepatrná část vyhrazena výlučně brněnské mincovně; z větší části se octly buď beze změny nebo s nepatrnými změnami na olomouckých ražbách, jak se ani nedá jinak očekávat, je-li mincmistrovský úřad — tedy technická správa obou mincoven v rukou téže osoby.

Tak shledáváme na líci tolarových ražeb, tří- a dvoutolaru olomoucké mincovny, druhý typ poprsí brněnské mincovny, tj. poprsí, oděné do zdobné brně. Poprsí je kresbou úplně shodné až na nepatrný rozdíl, že obloučky na konci perlových šňůr u věnce nejsou otevřeny proti sobě jako na brněnských tolarech, nýbrž že jsou zahnuty pouze jedním směrem, a sice nahoru (*viz tab. VIII, č. 49*). Na variantě k tomuto typu poprsí vlají perlové šňůry u věnce také s konci nahoru zahnutými. Varianta vznikla změnou stanoviště při kresbě okruží, které je vykresleno s pohledu shora. Okruží je zpredu rovné a jeho okrouhlý tvar je vyznačen pod bradou a v týlu čárkovaním. Poprsí s tímto tvarem okruží se vyskytuje pouze na olomouckých hranáčích (*viz tab. IX, č. 51*).

Též na rubu rovnají se olomoucké tolarové ražby ikonograficky brněnským. Scházejí se také s orlem třetí skupiny, který má v orlím ocasu vstřícné stvolů rozloženy do tří dílů vypuklých nebo vydutých podle toho, jak který díl zapadá do kresby vnitřního závitku. Od kresby orla na brněnských tolarech

odlišuje se pouze rozložením krků do širší vidlice a polohou bohatě vyšívaných stuh pod korunkou nad orlem. Stuhy nesahají k hrotům letek jako na brněnských tolarech, nýbrž končí i jejich kořenů. Zato na tolarových hranáčích končí na vnějším okraji kroužků kol hlav orla. Všechny rozdíly jsou tak nepatrné, že vyžadují bedlivějšího pozorování, aby byly rozpoznány. Zato rozeznáme olomouckou tolarovou ražbu od brněnské okamžitě, pohlédneme-li na její vnější kruh. Vnější kruh na olomouckém tolaru nemá tvar dvouřadového vavřínového věnce, nýbrž skládá se ze sekaných perel. Tímto opouštíme na řadu let moravské tolarové ražby. Pokládáme proto za vhodné, abychom při této příležitosti zdůraznili, že vnější kruh ve tvaru vavřínového věnce jsme zjistili pouze na tolarových ražbách z brněnské mincovny. Možno proto právem označit tento zjev za další charakteristický znak pro brněnskou mincovnu.

Ražbu grošů zahajuje olomoucká mincovna po líci také jemně řezaným poprsím brněnského typu prvního, jen na pravém rameni postrádáme hvězdícovou sponu. Zato je věnec na hlavě svázán stuhami bez uzlu. Vlají vidličnatě rozvěvené a jsou buď rovné (viz tab. IX, č. 60) nebo na konci zahnuté dovnitř (viz tab. IX, č. 56). Poté následují poprsí, která jsou vlastní pouze olomouckým grošovým ražbám. Na těchto kresbách jsou poprsí oděna do brnění, po němž splývá od ramen dolů stejně široký, vydutými obloučky zdobený pruh. U věnce vidíme pak vesměs stuhy s uzlem ve tvaru očka, vytvořeným zkřížením stuh nebo ve tvaru kroužku, na nějž jsou připájeny stuhy (viz tab. IX, č. 73). Poprsí se zdobným pruhem po krunyři objevuje se příkrášleno sponou ve tvaru šesti-paprskové hvězdice. Variantu k tomuto poprsí tvoří výrazně vykreslený průramek kol ramene. Toto poprsí je zdobeno na prsou rounem, zavěšeným na perlové šňůře kolem krku (viz tab. IX, č. 71). Na závěr roku 1624 vrací se olomoucké groše k předloze brněnských grošů třetího typu, k poprsí oděnému do brnění s nárameníky a se zdobným pruhem na krunyři, u ramen zúženým a vyústěným do hrotu (viz tab. IX, č. 75). S tímto poprsím přechází do příštího roku 1625. Varianty v tomto roce vznikají přičleněním příkras, jako spony ve tvaru křížku obecného nebo ležatého nebo přivěšením rouna (viz tab. X, č. 120) nebo medailonku (viz č. 121) na perlové šňůře. Dosavadním výčtem typů a variant obou ročníků jsme nevyčerpali úplně řadu grošů z těchto let. Známe ještě dva, které se vyznačují zvláštní kresbou poprsí. Tyto groše zdobí nápadně malé krátké poprsí, v polovici průramku rovně utaté. Jedno z nich má okružní menšího průměru a stuhy u věnce mají tvar obrácené střely (viz tab. X, č. 126). Vyskytuje se pouze s letopočtem 1625. U druhého groše má poprsí tutéž kresbu, ale okružní je poněkud většího průměru a stuhy u věnce jsou kalichovitě rozvěveny (viz tab. X, č. 128). Tento druh grošů pochází z let 1624 a 1625.

Po rubu uvádějí se grošové ražby olomoucké mincovny stejným orlem štíhlé figury jako brněnské. Orlí ocas pozůstává také z jednoho páru vstřícných nitkovitých stvolů nebo je zvrácený kalich také dvoustěnný, jako kdyby menší svorka byla v pouzdře (srov. vyobr. č. 10 a 11). Od kresby na brněnských gro-

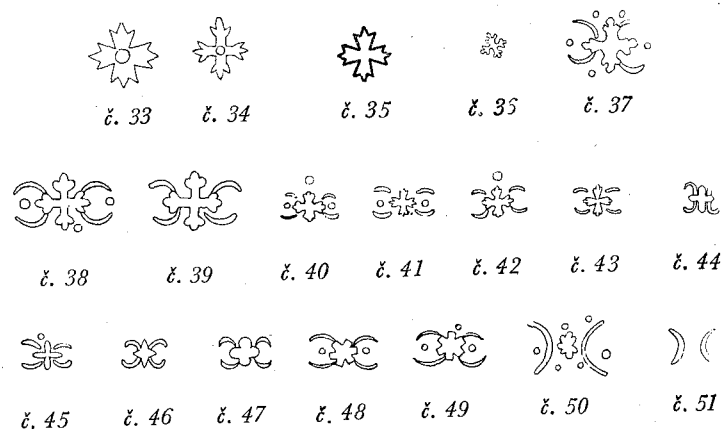
ších odlišuje se tento orel širší vidlicí, do níž se rozevírají krky s vynecháním tečky mezi hlavami. K této kresbě orla známe velmi zajímavou, pouze olomoucké mincovně vlastní obměnu, která je založena na různé poloze krků ve vidlici. Pravý krk je totiž více vykloněn než levý (srov. tab. IX, č. 69). Mimo to jsou pazoury vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem.

Obdobně jako na brněnských groších vystřídávají také olomoucké groše ve svých obrazech štíhlejšího orla orlem zavalitější podoby, vždy s pazoury vyzbrojenými mečem a žezlem. Ocas tohoto orla je vytvořen hlubokou zvonovitou svorkou s vsunutou miskovitou svorkou (viz vyobr. č. 13) nebo se skládá ze dvou párů vstřícných stvolů. Spodní vytváří zvonovitou svorku, vepsanou do druhého zvonovitého poklopu, vytvořeného z horního páru stvolů (viz vyobr. č. 14). Groše s tímto posléze uvedeným orlem jsou zastoupeny ve variantě, založené stuhami pod korunkou nad orlem, spojenými do ploché svorky (srov. tab. IX, č. 63). Varianta ke groši s druhou kresbou orla vznikla vynecháním křížku na oválu s hodnotou (viz tab. IX, č. 73). Ročník 1625 zahajují olomoucké groše orlem, jehož ocas je vytvořen z pěti párů vstřícných stvolů, z nichž jsou viditelné z posledních dvou řad pouze vlnitě zohýbané části, přečnívající břevna křížku na oválu s hodnotou (viz vyobr. č. 17). Kresba tohoto orlího ocasu prochází pak touž změnou jako v brněnské mincovně, jenomže se tak stalo ještě roku 1625. Počet řad snižuje se také na tři a vyskytuje se také ve variantách z grošů s touto kresbou orlího ocasu patří nepochybně již do brněnské mincovny po převzetí olomoucké mincovny Martinem Fritschem. Pro nedostatek objektivních znaků jsme je však ponechali dále v olomoucké mincovně, pokud měly letopočet 1625. V popisu mincí se proto objevují v brněnské mincovně teprve roku 1626.

Na líci krejcarů začíná ráz olomoucké mincovny poprsím, podobným brněnskému typu prvnímu a velkým úzkým španělským límcem bez stuh u věnce a s obdélníkovým žlábkem na prsou avšak s tím rozdílem, že na pravém rameni chybí spona a v obdélníku úhlopříčka do levého spodního rohu. Poprsí této kresby pokračuje na olomouckých krejcarech avšak s tou změnou, že byly k věnci přidány stuhy vidličnatě roztažené bez uzlu, buď rovné nebo na konci zahnuté dovnitř. Na příštích krejcarech je vykresleno poprsí v jiném pojetí, vlastním pouze olomoucké mincovně. Poprsí je oděno do krunyře a pláště. Na pravém rameni je zdobeno obecným (viz č. 88) nebo ležatým křížkem (viz č. 89) nebo je beze spony, ale zato má na prsou zavěšeno rouno na perlové šňůře (viz č. 86). V pokračování zachovává ještě vlastní ráz a místo uvedených ozdob je krunyř opatřen svislým rovným zdobným pruhem (viz tab. VI, č. 91). Po této samostatné výzdobě vrací se obraz poprsí k vzoru brněnského třetího typu, s nárameníky a s pruhem na krunyři nahoře zúženým a vyústěným do hrotu. K této kresbě se přidružují doplňky: spona ve tvaru křížku nebo šesti-paprskové hvězdice neb na prsou medailonek na perlové šňůře

(viz tab. IX, č. 104). Závěrem upozorňujeme, že se na krejcarech setkáváme také s poprsím ve výši polovice průramku vodorovně uťatým a u věnce s kalichovitě rozevřenými stuhami bez uzlu (viz tab. X, č. 134, 135).

Rub prvních olomouckých krejcarů zdobí orel prvního typu brněnského s ocasem ve tvaru trojčetného listu (viz vyobr. č. 30). Někdy je prostřední lístek tak prodloužen, že sahá až do opisu. Na rozdíl od brněnských chybí tečka mezi hlavami a ve vějíři křídel je vykresleno sedm letek, oddělených hlubokými mezerami, které jsou na některých krejcarech vyplněny paprskovými péry. Další kresba orla shoduje se s brněnským třetím typem a má ocas, složený ze dvou do sebe vsunutých párů vstřícných kyjovitých stvolů, zakřivených do stran (viz vyobr. č. 28). Orel s touto kresbou ovládá převážně zbytek Wohnsiedlerov-

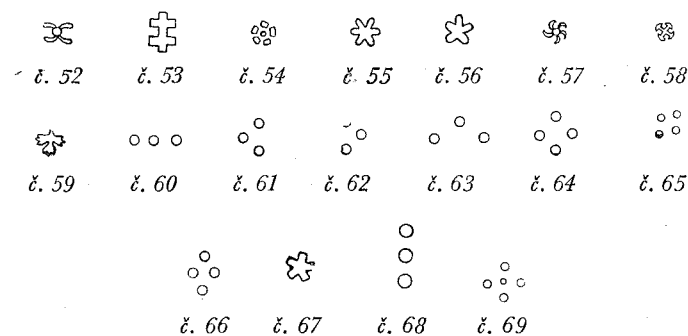

vých krejcarů z let 1624 a 1625 až na nepatrné výjimky. V roce 1624 se vyskytuje na rubu jednoho krejcaru (viz tab. IX, č. 104) kresba orla zvláštního rázu. Na krcích, roztažených do veliké široké vidlice, jsou posazeny hlavy s chocholkami, křídla mají pouze čtyři letky s paprsky pod každou letkou. Pazoury jsou roztaženy. Orlí ocas je však vyjádřen dvěma pod sebe řadnými páry vstřícných stvolů, které jsou spojeny do vodorovných plochých svorek a jsou navlečeny na větveno, zakončené dlouhým hrotem (srov. vyobr. č. 32). Z roku 1625 známe krejcar s orlem, jehož ocas je vykrojen na konci jakoby do tří rejdivacích per a po stranách vrouben dvěma do polokruhu vypuklými úzkými stvolý, od nichž se na vnitřní straně oblouku nahoře odštěpuje krátký úkrojek (viz vyobr. č. 31). Řadu Wohnsiedlerových krejcarů v olomoucké mincovně uzavírá orel brněnského čtvrtého typu s ocasem v sestavě vyobrazené pod č. 29.

Na začátku této kapitoly jsme se zmínili o krejcaru z roku 1624, na němž je zkřížen olomoucký líc s brněnským rubem. Pod orlem je rakousko-burgundský štítek. Ve sbírce Donebauerově byl podobný krejcar, uváděný Fialou pod č. 2316, avšak bez rakouského štítku. Na tomto krejcaru se shodovala patrně kresba orlího ocasu s vyobrazením č. 28. Po ikonografické stránce neznáme bo-

hužel žádný z uvedených krejcarů, takže nemůžeme tento zajisté velmi zajímavý zjev podrobně popsat.

Jméno krále a tituly v opisech na brněnských a olomouckých ražbách vyskytují se převážně ve zkratkách, některé z titulů dokonce omezené pouze na začáteční písmeno. Jen na tolarových ražbách je jméno krále vypsáno v plném znění kromě titulu Rex v lícním opisu a titulu Dux v rubním opisu. Pozoruhodné je, že na některých groších a krejcarech s letopočtem 1624 jsou vynechány na líci nebo na rubu některé zkratky titulů. Na některých groších a krejcarech jsou ve zkratkách slov Burgundiae Marchio Moraviae oddělena jednotlivá písmena tečkou.

Musíme se zmínit ještě o význačné složce na Wohnsiedlerových mincích. Jsou to znaménka mezi začátkem a koncem lícního opisu. Někdy je to pouhá tečka, převážně jsou to však zvláštní drobné ozdobné kresbičky různého druhu. Povšechně poznamenáváme, že se z veliké části setkáváme s liliovitými křížky ležatými nebo oboecnými, s hvězdičkami, růžicemi, s tečkami v počtu tří, čtyř nebo pěti sestavenými do různých obrazců apod. Obecné křížky, doplněné vodorovnými vydatými obloučky, zakotvenými ve všech čtyřech rozích vytvářejí další ladné obrazce. Někdy zastupuje v něm místo křížku šestipaprsková hvězdice nebo čtyřplátová růžice. Obrazec těchto kresbiček je zpestřen ještě přidáním teček mezi obloučky, nad nebo pod křížek a pod.

Wohnsiedlerovy ražby jsou vesměs s výjimkou čtyř brněnských dvoutolarů (viz č. 92 a tab. VI, č. 91), jednoho půltolaru (viz tab. V, č. 97) a jednoho krejcaru s poprsím typu druhého (viz tab. VIII, č. 150) opatřeny mincmistrovskou značkou. Wohnsiedlerova značka je sestavena z písmen C a W v různě kombinované sestavě. Buď se připojuje písmeno C v provedení stejné nebo menší velikosti zpredu k písmenu W, nebo je do něho vloženo, nebo konečně z něho postupně vyrůstá více nebo méně. Písmeno W má někdy na vnějších dřících patky a vnitřní se buď křížují nebo zarůstá pravý nebo levý do druhého nebo se srážejí v hrot nebo jsou spojeny patkou. Někdy se vůbec skládá jen ze dvou jednoduchých V, vedle sebe volně seřaděných. Na brněnských ražbách z let 1624 a 1625 bylo její místo na rubu za letopočtem, zatímco na olomouckých z těchto

let a na brněnských z let 1626 a 1627 je umístěna volně pod poprsím až na olomoucké tolarové ražby, kde je vsazena do ležatého oválu, a dva olomoucké groše. Na jednom z nich (*viz tab. IX, č. 60*) je v kroužku a na druhém (*viz tab. IX, č. 62*) v závorkách.

Hodnota na groších je vsazena do oválu, zdobeném zpravidla křížkem, at jde o brněnskou nebo olomouckou ražbu, jen v ojedinělých případech se vyskytuje ovál bez křížku. Její místo je v rubním opisu pod orlem mezi zkratkami slov Dux a Burgundiae, někdy rozděluje zkratku BVR nebo BV za písmenem B. Výjimečně je posunuta za písmeno V zkratky BV, nebo jako na olomouckém groši (*viz č. 120*) mezi zkratky slov Austriae-Dux. Na krejcarových ražbách má hodnota své místo v oválu na prsou orla a je vyjádřena římskou nebo arabskou číslicí, v letech 1625 a 1626 zpravidla arabskou číslicí.

Letopočet je umístěn vždy na konci rubního opisu a je vyznačen obyčejně arabskými číslicemi. Někdy se stává, že tisícovka je vyjádřena římskou číslicí a že číslo 2 má na olomouckých hranáčích, na některých brněnských groších a na některých krejcarech z obou mincoven tvar písmena Z. Obyčejně spatřujeme letopočet plně vypsáný, pouze na některých grošových a krejcarových ražbách je zkrácen vynecháním tisícovky. Nakonec třeba ještě připomenout, že na brněnských tolarech prvních dvou emisí a na brněnských groších z r. 1624 se zkráceným letopočtem je číslice 6 oddělena od číslice 2 tečkou. Na olomouckých ražbách vidíme zkrácený letopočet v roce 1625 pouze na jednom groši s poprsím III. typu (*viz č. 114*) a s nápadně malým poprsím (*viz tab. X, č. 125*).

Popis mincí

A. Mincovna v Brně

a) za Baltazara Zwirnera

Baltazar Zwirner vydal v brněnské mincovně s letopočtem 1624 krejcar a groš.

Ražby	Rok
Groš	1624
Krejcar	1624

Při popisování mincí zachováváme tytéž zásady, kterými jsme se řídili v dílu I. této studie Mince moravských stavů a dílu II. Dlouhá mince na Moravě. K první minci každého typu připojujeme podrobný popis a doplňujeme jej případným odvoláním na vyobrazení kyty orlího ocasu v textu kapitoly 2 (Rozbor mincí) nebo také ještě odvolávkou na vyobrazení celé mince. Přitom udáváme číslo tabulky a číslo mince. Hvězdičkou u pořadového čísla naznačujeme, že mince je vyobrazena buď oboustranně anebo pouze po líci nebo po rubu. Odvolávka na minci z jiné skupiny má na mysli jen její příbuznou ikonografii. Značku mincovny (ve zkratce: zm) nebo značku mincmistra zaznamenáváme na příslušném místě podle jejího umístění v opisu. Známe-li značku mincmistra v několika kresbách, připojujeme ke zkratce (zmm) ještě příslušné číslo, shodné s vyobrazením v textu kap. 2; je-li za značkou rozdělovací znaménko (rz), vyznačujeme je až za pořadovým číslem značky, je-li třeba číslo uvést. Je-li opis na minci rozdělen nebo ukončen zdobným znaménkem a není-li znaménko vysazeno, vyznačujeme tuto skutečnost zkratkou rz s příslušným číslem, které má vyobrazení znaménka v kapitole 2 Rozbor mincí.

Pro varianty obrazů mincí zakládáme samostatnou skupinu s odvoláním na příbuznou skupinu. K rychlé orientaci uvádíme napřed některé podstatné charakteristické znaky, společné s citovanou skupinou a potom upozorňujeme na odchylky v podrobnostech.

Varianty ve zkratkách opisu, v rozdělovacích znaménkách, ve značce mincmistra na mincích týchž obrazů shrnujeme do jedné společné skupiny. Obsahuje-li tato skupina několik variant, podáváme úplný popis na líci a na rubu pouze u první mince, u ostatních vyznačujeme pouze odchylky ve znění zkratek, znaménka a značek. Totéž znění zkratek, znamének nebo značek vynecháváme a mezeru vyplňujeme vodorovnou čarou. Tak vyznačujeme od-

chylky v opisu od mince bezprostředně předcházející. Nečitelná písmena v opisu vyznačujeme vodorovnou čarou (pomlčkou). Na konci popisu každé mince uvádíme její provenienci a metrologická data. Číselná řada mincí navazuje v té které mincovně na poslední číslo mince druhého dílu této studie Dlouhá mince na Moravě, Num. sbor. VI (1960), str. 207—301.

1624

Krejcar

I. L: v provaz, vnitř. kruhu poprsí oděné do brnění. Má vyznačeno také l. rameno; na protáhlém krku připnutý španělský límec má okrouhlý tvar. Pod poprsím v opisu je vsazena značka mincmistrova do závorek (*srov. tab. VIII, č. 46*).

R: orel pod korunkou v opisu s chocholky na hlavách má krky srostlé. Na prsou v oválu je hodnota, vyjádřená římskou číslicí; orlí ocas je vytvořen ze dvou vstřícných, do stran zakřivených, dvojklaných listů; pod orlem je umístěn dole zaokrouhlený rak.-burg. štítek, sahající také do opisu (*srov. vyobr. č. 5 a tab. VII, č. 81*).

81. L: FERD · II · — — — I zmm S · A · G · H · B · REX ·

R: ARCHID · A · D · BV · CO · TY · 1624

Sb. H. Janovského, 16.1 mm/0,808 g.

Groše

I. L: neznáme obraz

R: dtto

82. groš se značkou mincmistra BZ a se značkou mincovny B, znění opisu na líci a na rubu neznáme.

Saurma-Jeltsch, Schlesische Münzen und Medaillen, I., str. 25, č. 157.

b) za mincmistra Kryštofa Wohnsiedlera

Z brněnské mincovny vyšly za úřadování Kryštofa Wohnsiedlera: r. 1624 šestihranný hranáč tolarového rázu o váze dvou tolarů, tolarý, půltolarý, hranáč tolarového rázu o váze půltolaru, groše a krejcarý, r. 1625 groše, hranáč rázu groše a krejcarý, r. 1626 groše a krejcarý, r. 1627 groš.

Ražby	Rok			
Dvoutolarový hranáč	1624			
Tolarý	1624			
Půltolarý	1624			
Půltolarový hranáč	1624			
Groše	1624	1625	1626	1627
Grošový hranáč		1625		
Krejcarý	1624	1625	1626	

1624

Dvoutolarový hranáč

I. L: v perl., nahoře hlavou prolomeném vnitř. kruhu je poprsí ve zdobném brnění se širokým, podél čelisti prohnutým španělským límcem. U věnce vlají vlnitě perlové šňůry s uzlem a končí obloučky, otevřenými k sobě. Spona na pr. rameni má tvar stejnoramenného liliovitého křížku. Prsa zdobí úzký řádový řetěz se zlatým rounem. Značka mincovny v opisu pod poprsím je vsazena do hladkého, nedovřeného ležatého válu. Vnější kruh má tvar věnce, sestaveného z dvojic vavřínových listů do sebe vsunutých (*srov. tab. IX, č. 83*).

R: ve vnitř. kruhu ze sekaných perliček, přerušeném nahoře korunkou a dole korunovaným rak.-burg. štítkem, vyplňuje minc. pole orel s kroužky kol hlav a s říšským jablkem mezi hlavami. Od koruny k hrotům letek vlaje na obě strany bohatě vyšívaná stuha. Na prsou zdobí orla řádovým řetězem lemovaný, mnohapolý, dole zaokrouhlený štít se zaokrouhleným středním štítkem. Ve špicí, dělicí patu hlavního štítu je vyryta moravská orlice. Ve vějíři křídla o pěti letkách tři pod každou z prvních čtyř letek paprskovitě péro. Orel drží v pr. pazouře meč, v l. žezlo. Orlí ocas sestává ze dvou vstřícných, po stranách rouna do vnitřních závitků zatočených stvolů, které jsou složeny ze tří dílčích vypuklých nebo vydutých obloučků podle jejich polohy v kresbě závitku (*srov. vyobr. č. 9*). Vnější kruh má tvar věnce, sestaveného z dvojic do sebe vsunutých vavřínových listů. Na konci opisu za letopočtem je značka mincmistrova (*srov. tab. V, č. 83*).

*83. L: FERDINANDVS · ii zm · D · G · R · I · S · A · G · H · B · REX ·

R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 · zmm 98 ·

Moravské museum Brno, 46,4 × 46,4 × 45,5 mm/57,36 g.

Tolarý

I. L: ve dvojitěm hl. a perl. vnitř. kruhu je panovníkovo poprsí se širokým, řídko nabíraným španělským límcem. Okrouhlý tvar okruží je vyznačen čárkovaním pod bradou a za týlem. Věncem na hlavě je svázán širokou stuhou, uvázanou na dvě smyčky. Přes ramena je přehozen plášť a prsa zdobí rouno na řádovém řetězu, složeném z ocílek. Pod poprsím v opisu je značka mincovny, vsazená do svislého hladkého oválu (*srov. tab. V, č. 84*).

R: ve dvojitěm, perl. a hl. vnitř. kruhu, nahoře i dole přerušeném je pod korunkou v opisu orel s říšským jablkem mezi hlavami. Pod říšským jablkem je vsazena ještě tečka. Prsa orla zdobí mnohapolý, řádovým řetězem lemovaný štít s moravskou orlicí ve špicí, dělicí jeho patu. Křídla se skládají ze sedmi letek a pěti paprskovitých per. Pazoury jsou vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Korunka nad orlem má vykreslenou celou obroučku a křížek říšského jablka se dotýká obroučky zpředu. Orlí ocas vytvářejí dva vstřícné, vypuklé, širokými postranními prapory opatřené stvolý po stranách rouna. K rounu je přivěšena větvička o třech, na konci rozštěpených výhoncích (*srov. vyobr. č. 6*). Na konci opisu za letopočtem je značka mincmistrova (*srov. tab. V, č. 84*).

*84. L: FERDINANDVS · II · D · G · RI zm S · AVG · GHVN · BOH ·
· REX : rz 33.

R: ARCHID · AVS · DVX · B VR · COTYR · z 16 · 24 : zmm 72:
Národní museum, 44,5 mm/28,451 g.

II. L: jako předch. skup. I.; poprsí se širokým, řídko nabíraným okružím (*srov. tab. V, č. 84*), ale značka mincovny je vsazena do svislého perlového oválu.

R: jako předch. skup. I.; orlí ocas tvoří dva vstříčné vypuklé stvolý, ale dvojitý vnitř. kruh je hl. a perl.; křížek říšského jablka dotýká se obroučky vzadu a pod rounem v ocasu chybí větvička (*srov. tab. V, č. 85*).

*85. L: : FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH ·
· REX : rz33

R: ARCHID · AVS · DVX · BV R · COTYR 16 · 24 : zmm 72 :
Moravské museum, 43,8 mm/28,704 g.

86. L: _____

R: _____ B VR · _____ 16 · 24rz68

Národní museum, odlitky arch. Vávry.

III. L: jako předch. skup. I.; poprsí se širokým, řídko nabíraným okružím (*srov. tab. V, č. 84*).

R: jako předch. skup. II.; pod rounem chybí větvička, ale vnitř. kruh je provaz.; v křídlech o sedmi letkách trčí však pouze šest paprskovitých per; v zobáku jsou dlouhé jazyky shora kotvičnaté; v letopočtu chybí tečka mezi číslicemi 6 a 2 (*srov. tab. V, č. 87*).

*87. L: : FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH ·
· REX : rz 33

R: ARCHID · AVS · DVX · B VR · COTYR · **Z** 1624 : zmm72:
Národní museum, Katzova sb., 44,1 mm/28,326 g; Chaurova sb., 44,5 mm/
/28,665 g.

IV. L: jako předch. skup. I.; panovníkovo poprsí má vyznačený okrouhlý tvar okruží, ale na pr. rameni spíná plášť velika hvězdicová spona, okruží je užší a hustěji nabírané. Rouno je zavěšeno na řádovém řetězu, složeném střídavě z článků (křesadel, sršicích oheň a z ocílek. Pod poprsím v minc. poli jsou malá písmenka HG, značka to řezače kolků Hanuše Gebharta. Značka mincovny je vsazena do svislého perl. oválu (*srov. tab. VI, č. 88*).

R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pod rounem větvička, ale dvojitý vnitř. kruh je hl. a perl.; v pr. křídle je sedm, v l. šest paprskovitých per; křížek říšského jablka dotýká se obroučky korunky vzadu; v letopočtu chybí tečka mezi šestkou a dvojkou (*srov. tab. V, č. 88*).

*88. L: FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH ·
· REX rz 67

R: ARCHID rz56 AVS rz56 DVX rz56
BVR rz56 COTYR rz56 **Z** 1624: zmm 72:
Národní museum, 43,4 mm/28,753 g.

V. L: jako předch. skup. IV.; poprsí má na pr. rameni hvězdicovou sponu (*srov. tab. VI, č. 88*).

R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pod rounem větvička, ale velika korunka v opisu nad orlem má vykreslenou pouze přední část obroučky; křížek říšského jablka je nápadně veliký a spočívá na obroučce; pod říšským jablkem a v letopočtu chybí tečka; nápadně dlouhé jazyky jsou kotvičnaté zespodu; v křídlech má orl po osmi letkách a sedmi paprskovitých pérech (*srov. tab. VI, č. 89*).

*89. L: FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH · REX rz 67
R: ARCHID · AVS : DV — B VR : COTYR · **Z** : 1624 zmm72

90. L: _____

R: ARCHI · D : _____ DVX : _____ CO : _____ **Z** _____
Miller-Aichholz, Münzprägungen, tab. 20, č. 11.

VI. L: jako předch. skup. IV.; poprsí s hvězdicovou sponou na pr. rameni.

R: pod korunkou v opisu vyplňuje minc. pole orl s říšským jablkem mezi hlavami. Vnitř. kruh je ohraničen sekanými perličkami a je dole i nahoře přerušen. Prsa orla zdobí obvyklý mnohapolý, znakový štítek s moravskou orlicí ve špicí, dělicí jeho patu. Řádový řetěz kolem znakového štítu je složen střídavě z křesadel a ocílek, jež jsou naznačeny vždy skupinou čtyř kroužků. Křídla mají po sedmi letkách. Tolikéž paprskovitých per zdobí pr. křídlo, zatímco v l. je jich osm. Rouno v orlím ocasu visí na kroužku. Orlí ocas se skládá ze dvou vstříčných, širokým praporem opatřených stvolů, zahnutých na konci srpkovitě dovnitř (*srov. vyobr. č. 7*). Korunka nad orlem má vykreslenou celou obroučku; prostora uvnitř obroučky je vytečkovaná a křížek říšského jablka se dotýká obroučky vzadu. Značka mincmistrova chybí (*viz tab. VI, č. 91*).

*91. L: FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH ·
REX rz67

R: ARCHID · AVS : DVX BVR : COTYR : **Z** 1624
Národní museum, Katzova sb., 43,4 mm/18,133 g.

92. L: _____

R: _____ BVR · COTYR **Z** _____

Čermák-Skrbek, III., č. 533.

VII. L: jako předch. skup. IV.; poprsí s hvězdicovou sponou na pr. rameni.

R: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; orl s kroužky kol hlav a s říšským jablkem mezi hlavami. Ale bohatě vyšívána stuha pod korunkou v opisu splývá ke kořenům letek. V křídlech je po pěti letkách a tolikéž paprskovitých pérech. Orlí ocas se skládá ze dvou stvolů, zahnutých na konci srpkovitě dovnitř, které jsou úzké a bez postranních praporů (*viz vyobr. č. 8*). Vnější kruh má tvar věnce, složeného z dvojic vavřínových listů vsunutých do sebe (*srov. tab. VI, č. 93*).

*93. L: FERDINANDVS · II · D : G · RI zm S · AVG : GHVN · BOH ·
REX rz67

R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 zmm83
Národní museum, Katzova sb., 44,7 mm/27,473 g.

VIII. L: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; poprsí ve zdobné brni a vnější kruh ve tvaru věnce, sestaveného z dvojic vavřínových listů, do sebe vsunutých (*srov. tab. VI, č. 94*).

R: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; orl má kroužky kol hlav. Stuhu pod korunkou v opisu sahají ke hrotům horních letek a v orlím ocasu jsou vstříčné stvolý zatočeny do závitků (*srov. tab. VI, č. 94*).

*94. L: · FERDINANDVS · ii zm · D · G · R · I · S · A · G · H · B · REX ·

R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 · zmm98
Národní museum, Katzova sb., 43,4 mm/28,516 g.

IX. L: jako předch. skup. VIII.; poprsí ve zdobné brni a vnější kruh ve tvaru vavřínového věnce (*srov. tab. VI, č. 94*).

R: jako předch. skup. VIII.; v orlím ocasu jsou vstříčné stvolý zatočeny do vnitřních závitků, ale orl nemá kroužky kol hlav a v křídlech trčí pět paprskovitých per (*srov. tab. VI, č. 95*).

*95. L: · FERDINANDVS · ii zm · D · G · R · I · S · A · G · H · B · REX ·

R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 zmm96
Sb. J. Halačky Brno, 41,3 mm/28,13 g.

- I. L: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; poprsí ve zdobné brni, u věnce vlají perl. šňůry s obloučky na konci proti sobě otevřenými; vnější kruh má tvar vavřínového věnce (*srov. tab. VI, č. 96*).
- R: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; stvoly v orlím ocasu zatočeny do vnitř. závitků a stuhy pod korunkou u hrotů horních letek (*srov. tab. VI, č. 96*).
- *96. L: FERDINANDVS · II · zm · D · G · R · I · S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 · zmm95
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen Vídeň, 42×42 mm/
/16,55 g.

Půltolary

- I. L: poprsí v provaz. vnitř. kruhu má kolem krku rovný, široký, řídko nabíraný španělský límeček. U věnce vlají lýrovitě rozevřené stuhy, zakončené třásněmi. Záhyby pláště, přehozeného přes ramena jsou naznačeny mašlemi, shrnutými na pr. rameni a ve styčném bodě sepnutými čtyřcípou hvězdicovou sponou. Prsa zdobí široký řádový řetěz. Minc. značka naznačená tučnou versálkou, je vsazena do kroužku nahoře i dole nedovřeného (*srov. tab. V, č. 97*).
- R: v provázkovitém vnitřním kruhu, nahoře i dole přerušeném, je orel s kroužky kol hlav. Vyšíváné stuhy pod korunkou splývají k hlavě znakového štítku na prsou orla. Mezi šesti letkami v křídlech trčí po pěti paprskovitých pérech. Pazoury jsou vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Obvyklý mnohapolý znakový štítek s moravskou orlicí ve špici, dělicí jeho patu, lemují řádový řetěz z ocílek, které tvoří vždy spájená čtveřice kroužků. Orlí ocas se skládá ze dvou vstřícných stvolů, zahnutých do vypuklých oblouků, svírajících horní část rakousko-burgundského štítku; značka mincmistrova chybí (*srov. tab. V, č. 97*).
- *97. L: FERDINANDVS · II · zm · DG · R · I · S · AV · G · H · B · R · rz
neznatelné
R: ARCHID · AVS · DV · BVR · MA · MO · 1624
Národní museum, 34,4 mm/13,769 g.
- II. L: poprsí v hl. vnitř. kruhu má podél čelisti nepatrně prohnutý španělský límeček. U věnce vlají vlnitě perl. šňůry a končí obloučky k sobě otevřenými. Kolem krku je přehozen řetěz. Spona na pravém rameni má tvar liliovitého stejnoramenného křížku. Na prsou visí rouno na řádovém řetězu, zavěšeném mezi bohatě ciselovanými pruhy, splývajícími po krunyři. Značka mincovny, vyjádřená versálkou normálního písma, je vsazena do hl. oválu. Vnější kruh je složen z dvojic vavřínových listů, vsunutých do sebe (*srov. tab. V, č. 98*).
- R: jako na předch. dvoutolarovém hranáči skup. I.; v orlím ocasu jsou stvoly zatočeny do vnitř. závitků, ale vnitř. kruh je hl.; pod každou z pěti letek v křídlech trčí paprskovitě péro; tituly a značka mincmistra jsou odděleny křížky (*srov. tab. V, č. 98*).
- *98. L: FERDINANDVS · II · D · zm · G · R · I · S · AVG · G · HVN · B · REX · rz37
R: ARCHID · rz35 · AVS · rz35 · DVX · rz35 · B · VR · rz35 · MAR · rz35 · MOR · rz35 · 1624 · rz35 · zmm98 · rz35
Národní museum, Chaurova sb., 36,2 mm/14,07 g.

- I. L: v hl. vnitř. kruhu je jemně řezané poprsí v brnění se španělským límečkem u krku, vzadu nepatrně sklopeným. Okrouhlý tvar okruží je naznačen čárkovaním pod bradou a za týlem. Přehozený plášť je sepnut na pr. rameni sponou ve tvaru pětipaprskovité hvězdičky. Pod poprsím v opisu je značka mincovny vyjádřena versálkou nápadně malého písma a vsazena do perl. kroužku (*srov. tab. VII, č. 99*).
- R: orel pod korunkou v opisu má na prsou dole zaokrouhlený rak.-burg. štítek a tečku mezi hlavami. Krky vyrůstají kolmo z trupu. Pazoury jsou roztažené. Orlí ocas je znázorněn dvěma vstřícnými nitkovitými stvoly, spojenými v hlubokou svorku kalichovitého tvaru a překlopenou přes berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 10 a tab. VII, č. 99*).
- *99. L: FERDI · II · D · G · R · zm · I · S · A · G · H · B · REX · rz56
R: ARCH · ID · A · D · 3 · BV · COTY · 6 · 24 · zmm72
Sb. H. Janovského, 21,2 mm/1,477 g.
100. L: —————
Drobná versálka B v perlových závorkách.
R: ————— 6 · 24 —————
Národní museum, 21,2 mm/1,900 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; v hl. vnitř. kruhu jemně řezané poprsí a mincovní značka: drobná versálka B v perl. závorkách.
- R: jako předch. skup. I.; orlí ocas složen z jednoho páru vstřícných nitkovitých stvolů, ale v křídlech jsou paprskovitá péra mezi letkami.
101. L: FERDI · II · D · GR · zm · I · S · A · G · H · B · REX · rz56
R: ARCHIDA · D · 3 · BV · COTY · 6,24 · zmm72
Národní museum, Katzova sb., 21,2 mm/1,558 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; jemně řezané poprsí v hl., někdy také v perl. vnitř. kruhu a značka mincovny B: versálka normální velikosti ve svislém oválu hl. nebo perl. (*srov. tab. VII, č. 104*).
- R: jako předch. skup. I., ale krky jsou rozrostlé vidličnaté a orlí ocas je znázorněn ještě dalším párem nitkovitých vstřícných stvolů, které vytvářejí po stranách původní kalichovité překlopené svorky s prodlouženým hrotem jakési pouzdro s hrdlem (*srov. vyobr. č. 11 a tab. VII, č. 104*).
102. L: FERDI · II · D · GR · zm · I · S · A · G · H · B · REX ·
R: · ARCHI · D · A · D · 3 · BV · COTY · 6 · 24 · zmm72
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,9 mm/1,527 g.
103. L: ————— G · —————
R: ARCHI · —————
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,688 g.
- *104. L: ————— REX · rz57
Versálka B v perlovém oválu.
R: ARCHID · ————— 624 —————
Sb. H. Janovského, 21,4 mm/1,488 g.
- IV. L: jako předch. skup. I.; jemně řezané poprsí, ale značka mincovny B: versálka tučného písma v nedovřeném perl. kruhu nebo perl. závorkách.
- R: jako předch. skup. I.; orel má kolmo vyrostlé krky, tečku mezi hlavami a jednoduchý nitkovitý ocas.
105. L: FERDI · II · D · G · R · zm · I · S · A · G · H · B · REX · rz56
Vnitř. kruh provazc.

- R: ARCHI · D · A · D · 3 BV · COTY · 6 · 24: zmm72
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,9 mm/1,677 g.
106. L: _____ REX rz35
R: _____
Národní museum, 20,8 mm/1,584 g.
107. L: _____ REX ·
Versálka z tučného písma v pérlových závorkách.
R: _____ BVCOTY ·
Sb. H. Janovského, 21 mm/1,610 g.
- V. L: jako předch. skup. IV., jemně řezané poprsí a značka mincovny B: versálka tučného písma v perl. závorkách (*srov. tab. VII, č. 109*).
R: jako předch. skup. I.; orel s jednoduchým nitkovitým ocasem a tečkou mezi hlavami, ale krky jsou rozrostlé vidličnatě (*srov. tab. VII, č. 108*).
- *108. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · RRX
Vnitř. kruh provazc., v slově REX místo E opakováno písmeno R.
R: ARCHI · D · A · D · 3 BV · COTY · 624 · zm72
Národní museum, 20,8 mm/1,730 g.
- *109. L: _____ DG · _____ REX rz56
Levá závorka naznačena pouze spodní perličkou.
R: _____ B 3 V · _____ 624 _____
Sb. inž. J. Hájk, 20,9 mm/1,73 g.
- VI. L: jako předch. skup. V.; jemně řezané poprsí a tučná versálka B v perl. kruhu (*srov. tab. VII, č. 110*).
R: jako předch. skup. III.; orel má vidličnatě roztažené krky a tečku mezi hlavami, orlí ocas nitkovitý, dvojitý (*srov. tab. VII, č. 104*).
- *110. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHI · D · A · D · 3 BV · COTY · 6 · 24: zmm72
Sb. H. Janovského, 20,8 mm/1,535 g.
111. L: _____ REX rz56
R: _____ 624 _____
Na pr. straně ocasu pouze jeden stvol.
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,645 g.
112. L: _____ R zm _____
Vnitřní kruh provazc. značka mincovny v perl. závorkách.
R: _____ B 3 VCOTY 624: _____
Na l. straně ocasu pouze jeden stvol.
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,519 g.
113. L: _____ DGR zm _____
Vnitř. kruh provaz.
R: ARHCI · _____ 3 BV · COTY 624 _____
V slově ARCHI chyby v kolku, na pr. straně ocasu pouze jeden stvol.
Národní museum, Katzova sb., 21 mm/1,51 g.
- VII. L: jako předch. skup. IV.; jemně řezané poprsí a značka mincovny, vyjádřená versálkou tučného písma, v hladkém nahoře nedovřeném (*srov. tab. VII, č. 114*) nebo perl. dole nedovřeném kruhu nebo v perl. závorkách, ale pouze někdy spona ve tvaru pětipaprskové hvězdičky.
R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel se srostlými krky. Prsa zdobí dole zaokrouhlený rak.-burg. štítek. V křídlech trčí mezi letkami paprsky. V pr. pazouře drží meč, v l. žezlo. V orlím ocasu je vřetenem zapuštěno do patky na patě znakového štítku a zakončeno trojzubcem. Na vřeteně jsou navlečeny dva páry

- stvolů; v horní řadě jsou zakřslé stvolky střídavé a skloněny; spodní stvolky jsou vstřícné a spojeny v širokou vodorovnou svorku (*srov. vyobr. č. 12 a tab. VII, č. 116*).
Ovál s hodnotou bez křížku.
- *114. L: FERDI · II · D · G · R: zm I · S · G · H · B · REX:
Zkratka A (Augustus chybí, na prsou pět teček sestavených do nepravidelné hvězdičky, tučná versálka B v nedovřeném hladkém kruhu.
R: ARCHI · D · A · D · B · V · 3 C · O · T · Y · 1624 zmm79
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice, 20,7 mm/1,828 g.
115. L: _____ D : G · R zm I · S · A · _____ REX rz56
Značka mincovny v perl. závorkách.
R: _____
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice, 20,7 mm/1,597 g.
- *116. L: _____ REX rz58
Značka mincovny v perl. dole nedovřeném kruhu, na pr. rameni spona ve tvaru pětipaprskové hvězdičky.
R: _____ B · 3 V · G · OT · Y · 6Z4 _____
Ve zkratce CO písmeno G místo C.
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,677 g.
- VIII. L: jako předch. skup. III.; jemně řezané poprsí a značky mincovny: versálka písma normální velikosti v hl. oválu (*srov. tab. VII, č. 117*).
R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s rak.-burg. štítkem na prsou. Má krky rozrostlé do užší vidlice a chocholky na hlavách. V křídlech trčí paprsky mezi letkami a pazouře jsou roztažené. Orlí ocas je sestaven ze tří párů stvolů. V horní řadě jsou zakřslé stvolky střídavé a skloněny, druhý pár vstřícných zesílených stvolů vytvořil hlubokou zvonovitou svorku. Do ní vsunuta plochá svorka, vytvořená třetím párem vstřícných stvolů. Plochá svorka proniká rameny skrz stěny zvonovité svorky. Obě svorky svírají berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 13 a tab. VII, č. 117*).
- *117. L: FERDI · II · D · GR zm I · S · A · G · H · BREX ·
R: ARCHIDA · D 3 BVCOTY · 624 zmm72
Národní museum, Katzova sb., 20,7 mm/1,293 g.
- IX. L: v provaz. vnitř. kruhu má poprsí zdvižené okružní na nápadně protáhlém krku. U věnce na hlavě vlají stuhy s uzlem ve tvaru uzavřených protáhlých čelistí kusadel brouček. Pod poprsím je značka mincovny B, vyjádřená versálkou písma normální velikosti, vsazena do hl. svislého oválu (*srov. podobné poprsí tab. VII, č. 124*).
R: jako předch. skup. V.; orel má krky vidličnatě rozrostlé, tečku mezi hlavami a jednoduchý nitkovitý ocas (*srov. tab. VII, č. 108*).
118. L: FERDI · II · D : G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX rz51
R: ARCHI · D · A · D · 3 BV · COTY 624: zmm72
Národní museum, 20,8 mm/1,537 g.
- X. L: jako předch. skup. IX.; poprsí s protáhlým krkem, ale vnitř. kruh hl. stuhy u věnce na hlavě klešovitě rozevřené a značka mincovny.
X. L: jako předch. skup. IX.; poprsí s protáhlým krkem, ale vnitř. kruh hl., stuhy u věnce na hlavě klešovitě rozevřené a značka mincovny B: versálka písma normální velikosti v hl. závorkách (*srov. tab. VII, č. 124*).
R: jako předch. skup. III.; orel má krky vidličnatě rozrostlé, tečku mezi hlavami a dvojitý nitkovitý ocas (*srov. tab. VII, č. 104*).
119. L: FERDI · II · D : G · R · I zm S · A · G · H · B · REX · rz51
R: ARCHI · D · A · D · 3 BV · COTY · 6 · 24: zmm72
Národní museum, 21 mm/1,675 g.

- XI. L: v perl. nebo hl. vnitř. kruhu poprsí jako v předch. skup. IX., ale stuhy u věnce jsou buď klešovitě rozevřené (*srov. tab. VII, č. 124*) nebo mají tvar zavřených protáhlých čelistí kusadel broučků. Mincovní značka — versálka písma normální velikosti je buď v hl. svislém oválu nebo hladkých závorkách.
R: jako předch. skup. VII.; orel se srostlými krky (*srov. tab. VII, č. 116*).
120. L: • FERDI • II • D : G • R • zm IS • A • G • H • B • REX • rz51
Perl. vnitř. kruh, stuhy ve tvaru zavřených kusadel, značka v hl. svislém oválu
R: ARCHI • DA • DB 3 V • G • O • T • Y • 6Z4 zmm79
Ve zkratce CO písmeno G místo C.
Sb. A. Rumpla, 21 mm/1,709 g.
121. L: ————— I zm S • —————
Hl. vnitř. kruh, klešovitě rozevřené stuhy, značka v hl. závorkách.
R: ARCH —————
Národní museum, 20,9 mm/1,554 g.
122. L: : FERDI • ————— REX: rz53
Hl. vnitř. kruh, klešovitě rozevřené stuhy, značka v závorkách.
R: ARCHI • D • A • D • BV 3 C • ————— 16Z4 —————
Národní museum. Chaurova sb., 21 mm/1,16 g.
123. L: ————— SA • —————
Hl. vnitř. kruh, klešovitě rozevřené stuhy, značka v závorkách.
R: ————— CO • ————— zmm75
Čermák-Skrbek, III., č. 535.
- *124. L: rz61 FERDI • ————— S • A • ————— REX rz64
Hl. vnitř. kruh, klešovitě rozevřené stuhy, značka v závorkách.
R: ————— C • O • ————— zmm75
Sb. K. Ditricha, 20,9 mm/1,671 g.
125. L: : FERDI • ————— REX • rz53
Hl. vnitř. kruh, klešovitě rozevřené stuhy, značka v závorkách.
R: ————— CO • ————— 1624 zmm79
Sb. C. Meduni, 20,8 mm/1,528 g.
- XII. L: jako předch. skup. X.; poprsí s protáhlým krkem má u věnce klešovitě rozevřené stuhy, ale má také ještě vykresleno l. rameno, značka mincovny: versálka písma normální velikosti v závorkách (*srov. tab. VII, č. 166*).
R: jako předch. skup. VIII.; v orlím ocasu proniká plochá miskovitá svorka stěny zvonovitého poklopu (*srov. vyobr. č. 13*), ale orel drží v pr. pazouru meč, v l. žezlo (*srov. tab. VII, č. 130*).
126. L: • FERDI • II • D : G • R • I zm S • A • G • H • B • REX rz62rz53
R: ARCHID • A • D • 3 BV • M • M • 1624 • zmm84
Národní museum, 21 mm/1,543 g.
- XIII. L: jako předch. skup. XII.; poprsí s protáhlým krkem má vyznačeno i l. rameno (*srov. tab. VII, č. 166*), značka mincovny: versálka písma normální velikosti v hl. závorkách.
R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s rak.-burg. štítkem na prsou. Na hlavách má chocholky a v křídlech paprsky mezi letkami. V pr. pazouru drží meč, v l. žezlo; orlí ocas je složen z pěti párů pod sebe řaděných vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno. Oba horní vstřícné zakrslé stvolů jsou sestaveny do krokve, v dalších dvou řadách jsou stvolů vyduté a z obou spodních párů jsou viditelné pouze vlnitě zohýbané části stvolů po stranách svislého a příčného břevna berličkového křížku na oválu s hodnotou. Křížek zakrývá části stvolů a styčné body vytvořených svorek (*srov. vyobr. č. 17 a tab. VII, č. 168*).

127. L: • FERDI • II • D : G • R • I zm S • A • G • H • B • REX rz62rz53
R: ARCHID • A • D • 3 BV • M • M • 1624 zmm78
Sb. H. Janovského, 20,7 mm/1,563 g.
- XIV. L: poprsí v hl. vnitř. kruhu je oděno do brnění, vybaveného nárameníky a zdobeného na prsou svislým širokým zdobným pruhem, splývajícím od ramen dolů a zúženým do hrotu u ramen. U věnce na hlavě vlají lýrovitě rozevřené stuhy s uzlem. Na krku je připnut úzký rovný španělský límec (poprsí III. typu) (*srov. podobný tab. VII, č. 129*). Značka mincovny je vyznačena versálkou písma normální velikosti v hl. závorkách.
R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s rak.-burg. štítkem na prsou; krky má kolmo z trupu vyrostlé a mezi letkami trčí paprsky; pazoury jsou roztažené; orlí ocas chybí a volnou prostorou vyplňuje nápadně veliký berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. tab. VII, č. 128*).
- *128. L: • FERDI • II • D • G R zm I • S • A • G • H • B • RE • rz45
R: ARCHID • AVD 3 BV • CO : TY 624 zmm72
Písmena AVD spojena v ligaturu
Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1,50 g.
- XV. L: jako předch. skup. XIV.; poprsí III. typu v hl. vnitř. kruhu s lýrovitě vlajícími stuhami u věnce (*srov. tab. VII, č. 129*), ale značka mincovny v kroužku.
R: jako předch. skup. VII.; orel se srostlými krky (*srov. tab. VII, č. 116*).
- *129. L: FERDI • II • D • G • R • zm I • S • A • G • H • B • REX rz44
R: ARCHI • D • A • D • B 3 V • CO • TY • 1624 zmm84
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,9 mm/1,749 g.
- XVI. L: jako v předch. skup. XIV.; poprsí III. typu s lýrovitě vlajícími stuhami u věnce, ale značka mincovny normální velikosti v hl. oválu.
R: jako předch. skup. XII.; v orlím ocasu proniká miskovitá svorka skrz stěny zvonovitého poklopu a pazoury jsou vyzbrojeny (*srov. tab. VII, č. 130*).
- *130. L: FERDI • D • G • zm R • I • S • A • G • H • B • RE rz46
R: ARCHID • A • D • 3 BV • M • M • 1624 • zmm84
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,613 g.
- XVII. L: jako předch. skup. XIV.; poprsí III. typu, ale u věnce jsou stuhy s uzlem nápadně krátce a nepatrně rozevřené (*srov. tab. VII, č. 132*). Značka mincovny v hl. oválu je vyjádřena drobnou versálkou.
R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu podobný orel jako v předch. skup. VII., ale orlí ocas je sestrojen ze dvou souběžně ze znakového štítku vyrážejících koncových článků prstu dravčí nohy s vymrštěnými drápy (*srov. vyobr. č. 15*); ovál s hodnotou je bez křížku.
131. L: FERDI • II • D • G • R • zm I • S • A • G • H • B • R • EX rz35
R: ARCHID • A • D • 3 B • M • M • 1624: zmm98:
Čermák-Skrbek, III., č. 534.
- XVIII. L: jako předch. skup. XVII.; poprsí III. typu s nápadně krátkými stuhami u věnce, ale na pr. rameni spona ve tvaru křížku (*srov. tab. VII, č. 132*). Značka mincovny vyjádřena drobnou versálkou v oválu.
R: jako předch. skup. XIII.; orlí ocas vytvořen z pěti párů vstřícných stvolů, ale každý z obou spodních párů stvolů vytváří po viditelné vodorovné ploché svorce. Spodní svorka zakončuje vřeteno (*srov. vyobr. č. 16*); ovál s hodnotou je bez křížku (*srov. tab. VII, č. 132*).
- *132. L: FERDI • II • D • G • R zm I • S • A • G • H • B • REX rz35
R: ARCHID • A • D • 3 B • M • M • 1624: zmm98:
Sb. inž. J. Hájka, 20,7 mm/1,62 g.

- XIX. L: jako předch. skup. XVIII.; poprsí III. typu s nápadně krátkými stuhami a se sponou ve tvaru křížku na pr. rameni (*srov. tab. VII, č. 132*); značka mincovny v kroužku nebo v perl. oválu.
 R: jako předch. skup. XIII.; orlí ocas složen z pěti párů stvolů, z nichž spodní dva jsou částečně zakryty křížkem na oválu (*srov. tab. VII, č. 168*).
133. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX rz35
 Značka mincovny v kroužku.
 R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1624: zmm84:
 Sb. H. Janovského, 20,7 mm/1,592 g.
134. L: _____
 Značka mincovny v perl. oválu.
 R: ARCH · ID · _____ 1624 zmm92
 Národní museum, nález Drevníku u Dobříše, 20,7 mm/1,529 g.
135. L: _____ R zm _____
 Značka mincovny v kroužku.
 R: ARCHID · _____ zmm97
 Národní museum, 20,9 mm/1,698 g.
- XX. L: jako předch. skup. XIV.; poprsí III. typu s nárameníky a do hrotu zúženým zdobným pruhem na krupici, ale na pr. rameni spona ve tvaru zdobného křížku. Značka mincovny vyjádřena drobnou versálkou v hl. oválu.
 R: jako předch. skup. XIII.; orlí ocas složen z pěti párů stvolů, spodní dva zakryty částečně křížkem na oválu s hodnotou (*srov. tab. VII, č. 168*).
136. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX rz43
 R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1624 zmm97
 Národní museum, 21,5 mm/1,448 g.
- XXI. L: jako předch. skup. XIV.; poprsí III. typu, ale na pr. rameni je spona ve tvaru šestičipé hvězdičky, někdy bývá na prsou perl. šňůra; značka mincovny, vyjádřená versálkou písma normální velikosti, je vsazena do hladkého oválu (*srov. tab. VII, č. 138*).
 R: jako předch. skup. XIII.; v orlím ocasu pět párů stvolů, z nichž dva spodní páry jsou částečně zakryty (*srov. tab. VII, č. 140*).
137. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX rz43
 R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1624: zmm78:
 Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,552 g.
- *138. L: _____ DG · zm R · _____ RE rz neznatelné
 Poprsí má na prsou perl. šňůru.
 R: _____ D 3 · B · _____ zmm86:
 Národní museum, Chaurova sb. 21,5 mm/1,53 g.
139. L: _____ rz35
 R: _____ D · 3 BV · _____ 1624 zmm92
 Národní museum, 20,8 mm/1,655 g.
- *140. L: _____ D · G · zm R · _____ rz neznatelné
 R: _____ 3 · MA · M · 1624 · zmm98
 Zkratka B (Burgundiae) chybí.
 Národní museum, nález Radvanec I. díl, 20,7 mm/1,718 g.

Krejčary

- I. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí s velikým rovným španělským límcem, vykresleným z úrovnového pohledu. Na krupici je viditelný obdélník na prsou, rozdělený úhlopříčkou do l. spodního rohu. Přechozený plášť je sepnut sponou ve tvaru pěti-paprskové hvězdičky na pr. rameni, (*srov. tab. VIII, č. 143*). (typ I.); pod poprsím v opisu je umístěna značka mincovny, vyjádřená versálkou normální velikosti a vsazená do hl. oválu.
 R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s tečkou mezi hlavami. Krky vyrůstají kolmo z trupu. Pazoury jsou roztažené. Orlí ocas je vyjádřen trojčetným listem se středním listkem trojklaným a bočními dvojklanými. Hodnota je vsazena do oválu na prsou a vyjádřena římskou číslicí. Pod orlem v opisu je rak-burg. štítek, dole zaokrouhlený (*srov. vyobr. č. 26 a tab. VIII, č. 143*).
141. L: FERDI · II · DGR zm I · S · — G · H · B · REX ·
 Značka mincovny v hl. oválu.
 R: ARCID A DB V COTY 624 zmm72
 Sb. H. Janovského, 15,9 mm/0,821 g.
142. L: FER · II · D : G · R · I zm S · A · G · H · B · REX rz35
 Značka mincovny v perl. oválu.
 R: _____ D · _____ 624 · _____
 Sb. H. Janovského, 15,6 mm/0,516 g.
- *143. L: _____ REX rz56
 Značka mincovny v perl. oválu.
 R: _____
 Národní museum, Chaurova sb., 16 mm/0,87 g.
- II. L: jako předch. skup. I., ale okružij je vykresleno z pohledu shora, takže se rýsují za týlem a pod bradou vždy dvě žebra vln; někdy je na pr. rameni připnuta spona ve tvaru křížku. Značka mincovny je vyjádřena versálkou normální velikosti (*srov. tab. VII, č. 145*).
 R: jako předch. skup. I.; orlí ocas ve tvaru trojčetného listu a tečka mezi hlavami orla (*srov. tab. VIII, č. 143*).
144. L: FER · II · D : G · R · I zm S · A · G · H · B · REX rz35
 Na pr. rameni spona ve tvaru křížku.
 R: ARCID · A · DB VCOTY · 624 zmm72
 Národní museum, 16,8 mm/0,715 g.
- *145. L: _____ REX rz56
 R: _____ V · COTY _____
 Národní museum, 16,5 mm/0,776 g.
146. L: _____ REX rz55
 R: ARCI · D · _____
 Sb. A. Rumpla, 15,7 mm/0,843 g.
147. L: _____ R · S · zm _____ REX rz56
 Zkratka I (Imperator) chybí.
 R: ARCIDA · DB V · COTY · 624 · _____
 Národní museum, 16,7 mm/827 g.
148. L: _____ D · G · R · I zm S · _____ REX
 R: ARCID · A · D · _____ 624 _____
 Národní museum, 14,9 mm/0,552 g.
- III. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí se zdviženým rovným okružím na nápadně protáhlém krku; u věnce na hlavě vlají stuhly s uzlem klešovitě rozevřeně (poprsí typu II.)

- (srov. tab. VIII, č. 153). Značka mincovny: versálka písma normální velikosti v hl. závorkách.
- R: jako předch. skup. I.; orlí ocas ve tvaru trojčetného listu a tečka mezi hlavami orla (srov. tab. VIII, č. 143).
149. L: • FER • II • D : G • R • I zm S • A • G • H • B • REX •
R: ARCID • A • D • B V • COTY • 624 • zmm72
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
- IV. L: jako předch. skup. III.; poprsí II. typu s protáhlým krkem. Značka mincovny v hl. závorkách je vyjádřena versálkou písma normální velikosti (srov. tab. VIII, č. 153).
- R: pod korunou v opisu je v hl. vnitřním kruhu orel s roztaženými pazoury. V křídlech jsou paprsky mezi letkami. Orlí ocas je vytvořen ze dvou vstřícných, do stran zakřivených stvolů, spojených vnitřními konečky s oválem na prsou orla a vnějšími s rak.-burg. štítkem v opisu pod orlem (srov. vyobr. č. 27 a tab. VIII, č. 150).
- *150. L: • FER • II • D • G • R • I zm S • A • G • H • B • RRE • (dvojráz)
R: ARCID • A • DB V • COY 6Z4
Značka mincmistra chybí.
Národní museum, 15,8 mm/0,597 g.
- V. L: jako předch. skup. III.; poprsí s protáhlým krkem; značka mincovny v závorkách vyjádřena versálkou písma normální velikosti (viz tab. VIII, č. 153).
- R: jako předch. skup. IV.; v orlím ocasu jsou zakřivené stvolů zakotveny do rohů znakového štítku, ale mezi letkami chybí paprsky.
151. L: • FERDI • II • D : G • R • I zm — — — G • H • B • RE rz62
R: ARCHI • D • A • D — — — — — 624 zmm72
Národní museum, 15,8 mm/0,797 g.
152. L: FER • ————— S • A • ————— REX
R: ————— BV • C • T • Y • 6Z4 —————
Čermák-Skrbek, III., č. 538.
- *153. L: • FER • ————— RE rz62
R: ————— B • VC • T • 6Z4 zmm81
Národní museum, Chaurova sb., 16 mm/0,685 g.
154. L: ————— RE
R: ————— B V • C • O • T • Y 624 zmm72
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice, 15,7 mm/0,592 g.
155. L: ————— RE rz62
R: ARCH • ————— COT • Y 624 zmm82
Národní museum, 15,8 mm/0,873 g.
156. L: ————— DG • ————— RE •
Značka mincovny: drobná versálka.
R: ARCHI • ————— BV • C • T • ————— 624 zmm79
Národní museum, 15,4 mm/0,641 g.
- VI. L: jako předch. skup. III.; poprsí s protáhlým krkem; mincovní značka: drobná versálka v hladkých závorkách (srov. tab. VIII, č. 157).
- R: pod korunou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s vidličnaté roztaženými krky. Má chocholky na hlavách, paprsky mezi letkami a pazoury roztažené. V oválu na prsou je hodnota vyznačena arabskou číslicí. Orlí ocas je sestaven ze dvou do sebe vsunutých párů vstřícných stvolů, zakřivených do stran (srov. vyobr. č. 28 a tab. VIII, č. 157).
- *157. L: • FER • II • D : G • R • I zm S • A • G • H • B • R •

- R: ARCHID • A • D • BV • M • M • 1624 • zmm95
Sb. K. Ditricha, 15,5 mm/0,787 g.
- VII. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí oděno do brnění s nárameníky. Na krku je připnut španělský límec. U věnce na hlavě vlají stuhly lýrovitě, klešovitě nebo ve tvaru rozvěřených protáhlých čelistí kusadel broučků. Od ramene dolů splývá po kruhový zdobný pruh, zúžený u ramen do hrotu (poprsí III. typu) (srov. tab. VIII, č. 159).
- R: jako předchozí skup. VI.; v orlím ocasu dva páry do stran zakřivených stvolů (srov. tab. VIII, č. 157).
158. L: • FERDI • II • D • G zm RIS • A • G • H • B • R • rz61
Klešovitě rozvěřené stuhly, značka mincovny písmem normální velikosti v hl. kroužku.
R: ARCHID • A • DBV • MA • M • 1624 • zmm95
Sb. C. Meduni, 15,5 mm/0,777 g.
- *159. L: FERDI • ————— G • R zm I • ————— R rz63
Stuhly ve tvaru rozvěřených čelistí, mincovní značka v hl. oválu: drobná versálka.
R: ————— D • ————— 1624 zmm96
Sb. C. Meduni, 15,5 mm/0,776 g.
160. L: ————— B • G zm R • ————— RE •
Stuhly lýrovitě rozvěřené, značka mincovny v písmu normální velikosti v hladkém kroužku, v opisu místo zkratky D (Dei) písmeno B.
R: e ————— zmm79
Čermák-Skrbek, III., č. 540.
- VIII. L: jako předch. skup. VIII.; poprsí III. typu, ale na pr. rameni připnuta spona ve tvaru zdobného křížku obecného nebo ondřejského (srov. tab. VIII, č. 162). Značka mincovny velikosti drobného písma v hl. oválu nebo kroužku.
R: jako předch. skup. VI.; v orlím ocasu dva páry do stran zakřivených stvolů (srov. tab. VIII, č. 157).
161. L: FERDI • II • D • G • zm R • I • S • A • G • H • B • R •
Spona ve tvaru obecného kříže, značka mincovny v oválu.
R: ARCHID • A • D • BV • MAM • 1624 zmm97
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,9 mm/0,832 g.
- *162. L: ————— R • zm I • ————— RE rz35
Spona ve tvaru ondřejského kříže, značka mincovny v kroužku.
R: ARCHI • D • ————— MA • ————— zmm92
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 15,8 mm/0,784 g.
- IX. L: jako předch. skup. VIII.; poprsí III. typu, ale spona ve tvaru šesticípé hvězdičky (srov. tab. VIII, č. 164). Značka mincovny v hl. oválu.
R: jako předch. skup. VI.; v orlím ocasu dva páry do stran zakřivených stvolů (srov. tab. VIII, č. 157).
163. L: • FERDI • II • D • G zm R • I • S • A • G • H • B • R • rz69
R: ARCHID • A • D • BV • MA • M • 1624 zmm97
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
- *164. L: FERDI IID: ————— rz neznatelné
R: ————— zmm98
Sb. J. Halačky Brno, 15,9 mm/0,81 g.
- X. L: jako předch. skup. VII.; poprsí III. typu, ale spona ve tvaru pěticípé hvězdy.
R: jako předch. skup. VI.; v orlím ocasu dva páry do stran zakřivených stvolů.
165. L: FERDI • II • D : G • R zm I • S • A • G • H • B • RE rz35
R: ARCHID • A • D • BV • MA • M • 1624 zmm89
Národní museum, 15,6 mm/0,634 g.

- I. L: jako na předch. groši skup. XII. z r. 1624; poprsí s protáhlým krkem a s vykresleným i l. ramenem (*srov. tab. VII, č. 166*). Versálka písma normální velikosti v hladkých závorkách jako značka mincovny.
- R: jako na předch. groši skup. XIII. z r. 1624; orlí ocas složen z pěti párů stvolů, spodní dva páry zakryté částečně křížkem na oválu s hodnotou (*srov. tab. VII, č. 168*).
- *166. L: FERDI · II · D · G · R · I · zm S · A · G · H · B · REX rz62 rz53
R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1625 · zmm78
Sb. K. Ditricha, 20,7 mm/1,676 g.
- II. L: jako na předch. groši skup. XXI. z r. 1624; poprsí III. typu se šesticípou hvězdičkou jako sponou (*srov. tab. VII, č. 138*), ale značka mincovny: versálka písma normální velikosti v kroužku (*srov. tab. VII, č. 169*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pět párů stvolů, spodní dva páry částečně zakryté křížkem na oválu (*viz vyobr. č. 17 a tab. VII, č. 168*).
167. L: FERDI · II · D · G · zm R · I · S · A · G · H · B · R · rz53
R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1625 · zmm94
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,410 g.
- *168. L: FERDI · ——— D · ——— zm R · ——— R · rz43
R: ——— 1625 zmm81
Sb. H. Janovského, 20,7 mm/1,597 g.
169. L: FERDI · ——— G · R · zm I · ——— REX rz46
R: ——— 1625:zmm78:
Sb. H. Janovského, 21 mm/1,726 g.

Grošový hranáč

- III. L: jako předch. skup. II.; poprsí III. typu s hvězdičkovou sponou (*srov. tab. VIII, č. 170*) a značkou mincovny v kroužku.
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pět párů vstřícných stvolů, spodní dva částečně zakryté křížkem na oválu s hodnotou (*viz tab. VIII, č. 170*).
- *170. L: FERDI · II · D · G · R · zm I · S · A · G · H · B · REX rz46
R: ARCHID · A · D · 3 B · M · M · 1625 · zmm81
Moravské museum, 21,5×21,8 mm/2,816 g.

Krejčary

- I. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí v brnění. U věnce na hlavě vlají stuhy lýrovitě. Na krku je rovné, hustě nabírané okruží. Na pr. rameni je připnuta spona ve tvaru šikmé tyčinky. Po brnění splývá od ramene dolů vodorovně čárkovaný pruh a zúžuje se u ramene do hrotu. Značka mincovny versálkou v drobném písmu vyjádřená je vsazena do hl. oválu (*srov. tab. VIII, č. 171*).
- R: jako na předch. krejčaru skup. VI. z r. 1624; v orlím ocasu dva páry stvolů, zakřivených do stran (*srov. vyobr. č. 28 a tab. VIII, č. 157*).
- *171. L: FERDI · II · D · G · zm · R · I · S · A · G · H · B · R rz63
R: ARCHID · A · D · BV · M · M · 1625: zmm92:
Národní museum, 15,8 mm/0,794 g.

- I. L: v hl. vnitř. kruhu má poprsí, oděné do brnění, u věnce na hlavě lýrovitě rozevřené stuhy s uzlem. Na krku je připnut rovný španělský límec. Na pr. rameni je připnut plášť sponou ve tvaru šikmé tyčinky. Prsa zdobí perl. šňůra, s přivěšeným rounem (*srov. tab. VII, č. 172*). Pod poprsím v opisu je umístěna volně značka mincmistra.
- R: orel podobný jako na groši skup. XIII. z r. 1624, ale krky se rozcházejí do úzké vidlice a orlí ocas je vytvořen pouze ze tří párů vstřícných stvolů. Stvolky vyrážejí z boků pochvy, přetažené přes viditelné vřeteno. V horní řadě jsou stvolky kyjovité a vyrostlé rovně, v obou dalších řadách jsou viditelné pouze zohýbané části stvolů po stranách křížku na oválu s hodnotou. Křížek zakrývá styčný bod a přilehlé části stvolů. (*srov. vyobr. č. 18 a tab. VII, č. 172*).
- *172. L: FERDI · II · D · G · zmm84 · R · I · S · A · G · H · B · RE rz35
R: ARCHID · A · D · 3 B · MA · M · 1626 ·
Národní museum, 21 mm/1,611 g.
- II. L: jak předch. skup. I.; poprsí s tyčinkovou sponou a rounem na perl. šňůře.
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu jsou tři páry vstřícných stvolů, ale stvolky poslední řady jsou spojeny na konci vřetena v plochou svorku a jsou zcela viditelné. Ovál s hodnotou je bez křížku (*srov. vyobr. č. 19 a tab. VII, č. 173*).
- *173. L: FERDI · I · I · D · G · zmm92 · R · I · S · A · G · H · B · R · rz41
R: ARCHID · A · D · 3 BV · MA · M · 1626
Sb. H. Janovského, 21 mm/1,711 g.
174. L: FERDI · II · ——— zmm91 ——— R rz43
R: ——— B · ——— 1626
Národní museum, 21 mm/1,596 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; poprsí se sponou tyčinkovou a přivěšeným rounem.
- R: jako na předch. groši skup. XIII. z r. 1624; orel má krky vyrostlé kolmo z trupu a pazoury vyzbrojeny. Ocas je složen rovněž z pěti párů vstřícných pod sebe řadených stvolů, které navazují na boky pochvy. Ale v horní řadě jsou stvolky vypuklé, v obou dalších řadách vyduté. U posledních dvou řad jsou viditelné pouze vlnitě zohýbané jejich části po stranách křížku na oválu (*srov. vyobr. 20 a tab. VII, č. 175*).
- *175. L: FERDI · II · D · G · zmm84 · R · I · S · A · G · H · B · R rz43
R: ARCHID · A · D · 3 B · MA · M · 1626 ·
Sb. H. Janovského, 21,1 mm/1,628 g.
- IV. L: jako předch. skup. I.; poprsí s tyčinkovou sponou.
- R: jako předch. skup. I.; orel má krky rozrostlé do úzké vidličky, ale orlí ocas je vytvořen ze dvou pod sebe řadených, na vřeteno navlečených párů vstřícných stvolů. V horní řadě jsou stvolky krátké a rovné. Dolní pár stvolů spojuje se na konci vřetena do ploché svorky. Křížek na oválu s hodnotou zakrývá styčný bod svorky (*viz vyobr. č. 21 a tab. VII, č. 177*).
176. L: FERDI · II · D · G · zmm86 · R · I · S · A · G · H · B · RE · rz35
R: ARCHID · A · D · 3 B · MA · M · 1626
Národní museum, 20,9 mm/1,351 g.
- *177. L: FERDI · II · ——— zmm98 ——— R: rz35
R: ARCHID · ———
Národní museum, 21,1 mm/1,637 g.

V. L: jako předch. skup. I.; poprsí s tyčinkovou sponou a s rounem na perl. šňůře (*srov. tab. VIII, č. 178*).

R: jako předch. skup. IV.; krky orla jsou rozrostlé do vidličky a orlí ocas je složen ze dvou párů vstřícných stvolů, ale stvolý se v obou řadách spojují do plochých svorek (*srov. vyobr. č. 22 a tab. VIII, č. 178*).

*178. L: • FERDI • II • DG • zmm83 • R • I • S • A • G • H • B • RE • rz49

R: ARCHID • A • D • 3 • B • MA • M • 1626 •

Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 20,9 mm/1,778 g.

VI. L: jako předch. skup. I.; poprsí s tyčinkovou sponou a rounem.

R: jako předch. skup. V.; orlí krky jsou roztaženy vidličnatě a ocas se skládá ze dvou párů stvolů, ale stvolý vyrůstají z větve v různé výšce (jsou střídavé). Krátké stvolý v horní řadě jsou vyduté, v druhé řadě jsou zakřivené do tvaru ramen svorky. Uprostřed pod stvolý druhé řady je z každé strany příčného břevna křížku na oválu posazen miskovitě prohnutý stvol (*viz vyobr. č. 23 a tab. VIII, č. 179*).

*179. L: • FERDI • II • D • G • zmm86 • R • I • S • A • G • H • B • R • rz35

R: • ARCHID • A • D • 3 • B • MA • M • 1626 •

Sb. J. Halačky Brno, 20,9 mm/1,56 g.

VII. L: jako předch. skup. I.; poprsí s tyčinkovou sponou a s rounem.

R: jako předch. skup. I.; orel má krky rozrostlé vidličnatě a ocas je sestroměn ze tří pod sebe řaděných párů stvolů, ale v horní řadě jsou stvolý vyduté, v prostřední zakřivené do ramen malé svorky a ve spodní jsou spojeny do veliké svorky. Konce spodní svorky jsou zatočeny do vnitř. závitků, vyúsťujících do odsazených obloučků (*viz tab. VIII, č. 181*).

180. L: FERDI • IID • G • zmm78 • R • I • S • A • G • H • B • RE: rz35

R: ARCHID • A • D • 3 • B • MA • M • 1626 •

Národní museum, 21 mm/1,778 g.

*181. L: • FERDI • II • — zmm81 — R • rz48

R: — D • 3 • B • —

Národní museum, 20,9 mm/1,696 g.

Krejčary

I. L: v hl. nahoře přerušeném vnitř. kruhu je poprsí s úzkým španělským límcem.

U věnce jsou stuhý kleštovitě rozevřené. Po bohatě zdobeném krúnýři splývá zdobný pruh a na prsou je na perl. šňůře zavěšeno rouno (*srov. tab. VIII, č. 185*).

R: minc. pole v hl. vnitř. kruhu vyplňuje orel s chocholky na hlavách. Někdy je v otevřeném zobáku vykreslen jazyk. V křídlech mezi letkami třetí paprsky. Hodnota vyjádřená arabskou číslicí je vsazena do oválu na prsou orla. Orlí ocas je znázorněn větvenem, zakončeným vypuklou vidlicí s rozštěpeným pr. ramenem; po stranách větve jsou přikresleny do stran zakřivené stvolý po dvou na každé straně (*srov. vyobr. č. 28 a tab. VIII, č. 188*).

182. L: • FERDI • II • DG • zmm94 • R • I • S • A • G • H • B • R • rz35

R: ARCHIDA • D • BVR • MAM • 1626

V otevřeném zobáku vykreslen jazyk.

Národní museum, 16,4 mm/9,889 g.

183. L: FERDI • — zmm82 — R rz55

R: ARCHID • — MA • —

Národní museum, Chaurova sb., 17,2 mm/0,794 g.

184. L: • FERDI • — D • zmm96 — R •

R: — 1626 •

Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,7 mm/0,860 g.

*185. L: FERDI • — zmm94 R • — R • rz35

R: —

V otevřeném zobáku vykreslen jazyk.

Sb. H. Janovského, 16,9 mm/0,762 g.

186. L: — D : G • zmm78 • R • — R •

R: — 1626

Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice, 16,9 mm/0,529 g.

II. L: jako předch. skup. I.; ale na prsou chybí rouno s perl. šňůrou.

R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu větve zakončeno vypuklou vidlicí a po jeho stranách po dvou do stran zakřivených stvolech.

187. L: FERDI • II • D : G • zmm 83 • R • I • S • A • G • H • B • R rz53

R: ARCHID • A • D • BVR • MA • M • 1626 •

Sb. C. Meduni, 16,4 mm/0,919 g.

III. L: jako předch. skup., I, ale na prsou poprsí ve zdobném brnění křížek na perl. šňůře (*srov. tab. VIII, č. 188*).

R: jako předch. skup. I.; větve v orlím ocasu zakončeno vypuklou vidlicí a po jeho stranách po dvou do stran zakřivených stvolech (*viz tab. VIII, č. 188*).

*188. L: • FERDI • II • D • G • zmm99 • R • I • S • A • G • H • B • R •

R: ARCHID • A • D • BVR • MA • M • 1626 •

Sb. K. Ditricha, 16,3 mm/0,777 g.

1627

Groše

I. L: jako na předch. groši skup. I. z r. 1626; poprsí s tyčinkovou sponou (*viz tab. VIII, č. 189*).

R: jako na předch. groši skup. IV. z r. 1626; orlí krky vidličnatě rozrostlé, ale v ocasu jsou oba páry vstřícných, pod sebe řaděných stvolů vyduté. Na vnější konečky stvolů spodní řady jsou zespodu přilípnuty vypuklé obloučky (*srov. vyobr. 25 a tab. VIII, č. 189*).

*189. L: FERDI • II • D • G • zmm95 • R • I • S • A • G • H • B • R • rz nezatelné

R: ARCHID • A • D • 3 • B • M • M • 16 • 27

Národní museum, Chaurova sb., 21,5 mm/1,555 g.

B. Mincovna v Olomouci

a) za Baltazara Zwirnera

Za správy Baltazara Zwirnera vyšly z olomoucké mincovny pouze groše a krejčary. Obě hodnoty mají letopočet 1624.

Ražby	Rok
Groše	1624
Krejčary	1624

Groše

I. L: v provaz. vnitř. kruhu je poprsí, oděné do brnění a má naznačeno také l. rameno. Španělský límeček na protáhlém krku má vyznačen okrouhlý tvar. Značka mincmistra je vsazena do oválu dole nedovřeného (*srov. tab. VII, č. 41*).

R: v provaz. vnitřním kruhu je pod korunkou v opisu orel s chocholky na hlavách. Prsa orla zdobí rak.-burg. štítek, dole zaokrouhlený. V pr. pazouru drží orel meč, v l. žezlo. Orlí ocas je vytvořen ze tří párů pod sebe řaděných vstřícných stvolů. V horní řadě jsou krátké stvolky sestaveny do krokve, v prostřední řadě jsou vyduté a ve spodní řadě spojené do ploché svorky, překlopené přes klínový křížek na oválu s hodnotou a zakončené vnitřními závitky (*srov. vyobr. č. 3 a tab. VIII, č. 41*).

*41. L: FERDIN · II · D : G · R · zmm IS · A · G · H · B · REX rzl

R: ARCHID · A · D · 3 BV · CO · TY · 1624

Sb. H. Janovského, 20,8 mm/1,674 g.

II. L: jako předch. skup. I., ale u věnce na hlavě vlají stuhly bez uzlu lýrovitě a značka mincmistra je vsazena do závorek (*srov. tab. VIII, č. 42*).

R: jako předch. skup. I., ale znakový štítek korunovaný (*viz tab. VIII, č. 42*).

*42. L: FERDIN · IID:G · R zmm I · S · A · G · H · B · REX rzl

R: ARCHID · A · D · 3 BV · CO · TY · 1624

Národní museum, Katzova sb., 20,8 mm/1,531 g.

43. L: ——— II · ———

R: · ARCHI · D · ———

Sub. C. Meduni, 20,8 mm/1,713 g.

III. L: jako předch. skup. I., ale poprsí v rozhaleném plášti, zkríženém na rameni; značka mincmistra v závorkách.

R: jako předch. skup. I.; orel má pazoury vyzbrojeny a ocas je složen ze tří párů vstřícných stvolů.

44. L: FERDIN · II · D : G · R zmm I · S · A · G · H · B · R · EX rzl

R: ARCHID · A · D · 3 BV · CO · TY · 1624

Čermák-Skrbek, III., č. 545.

IV. L: jako předch. skup. III.; poprsí zahaleno do pláště, ale u věnce na hlavě jsou stuhly a značka mincmistra v hl. kroužku (*viz tab. VIII, č. 45*).

R: jako předch. skup. I.; orlí ocas složen ze tří párů stvolů (*viz tab. VIII, č. 45*).

*45. L: FERDIN · II · D · G · R zmm I · S · A · G · H · ——— rz neznatelné

R: ARCHID · A · D · 3 · BV · COTY · 1624 ·

Sb. J. Halačky Brno, 20,9 mm/1,58 g.

Krejčary

I. L: jako na předch. groši skup. III.; poprsí v brnění má přehozený plášť (*srov. tab. VIII, č. 46*). Značka mincmistra je v závorkách.

R: pod korunkou v opisu je v hl. vnitř. kruhu orel s chocholky na hlavách a má pazoury roztažené. Na prsou v oválu je hodnota vyznačena římskou číslicí. Orlí ocas, vykreslený ve tvaru zvrácené hořící fakule má okraj ochranného talíře zatočený dovnitř (*srov. tab. VIII, č. 46*).

*46. L: FERD · II · D : G · R · I zmm S · A · G · H · B · REX rz neznatelné

R: ARCHIDVX A D BV CO TY 1624

Sb. inž. J. Hájk, 15,9 mm/0,89 g.

47. L: ——— GRI zmm SA · ——— rz2

R: ———

Čermák-Skrbek, III., č. 550.

48. L: ——— G · RI · zmm S · ——— rz neznatelné

R: ———IDVX · A · D · BV · CO · TY · 1624

Sb. H. Janovského, 15,7 mm/0,844 g.

b) za správy mincmistra Kryštofa Wohnsiedlera

Kryštof Wohnsiedler razil v olomoucké mincovně třítolar, dvoutolar, hranáč tolarového rázu o váze půldruhého a jednoho tolaru, pak groše a krejčary: r. 1624 třítolar, dvoutolar, půldruhatolarový hranáč, tolarový hranáč, z drobných: groše a krejčary r. 1624 a r. 1625.

Ražby	Rok	
	1624	1625
Třítolar	1624	
Dvoutolar	1624	
Hranáč půldruhatolarový	1624	
Hranáč tolarový	1624	
Groše	1624	1625
Krejčary	1624	1625

Třítolar

I. L: jako na brněnském šestihřanném dvoutolarovém hranáči skup. I. z r. 1624 (str. 115); poprsí ve zdobné brni, ale pod poprsím je v opisu umístěna značka Wohnsiedlerova v hl. ležatém oválu. Perl. šňůry u věnce na hlavě jsou na konci zahnuty v obloučky nahoru otevřené. Vnější kruh se skládá ze sekaných perel (*srov. tab. VIII, č. 49*).

R: jako na brněnském dvoutolarovém hranáči skup. I. z r. 1624; v orlím ocasu jsou stvolky po stranách rouna zatočeny do vnitřních závitků, složených z dílčích vypuklých a vydutých obloučků. Ale bohatě vyšíváné stuhly pod korunkou nad orlem končí u kořenů horních letek a vnější kruh je složen ze sekaných perel (*srov. tab. VIII, č. 49*).

*49. L: · FERDINANDVVS · II zmm70 · DG · R · I · S · A · G · H · B · REX · rz38

R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624

Národní museum, 40,9 mm/86,515 g.

Dvoutolar

- I. L: jako předch. skup. I. (třítolar); poprsí ve zdobné brni (*srov. tab. VIII, č. 49*).
 R: jako předch. skup. I. (třítolar); v orlím ocasu stvoly zatočeny do vnitř. trojdílných závitků (*srov. tab. VIII, č. 49*).
50. L: FERDINANDVS · II · zmm70 · D · G · R · I · S · A · G · H · B ·
 REX rz39
 R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 1624 ·
 Sb. K. Ditricha, 42,2 mm/56,83 g.

Půldruhatolarový hranáč

- I. L: jako na předch. třítolaru skup. I.; poprsí ve zdobné brni, ale okruží, vykreslené s pohledu shora, je menšího průměru a zepředu rovné. Jeho okrouhlý tvar je naznačen čárkováním v týlu a pod bradou (*viz tab. E, č. 51*).
- R: jako na předch. třítolaru skup. I.; stvoly v orlím ocasu jsou zatočeny do vnitř. trojdílných závitků, ale vyšíváné stuhy pod korunkou nad orlem vlají nad hlavami orla a končí v kroužku kol hlav (*viz tab. E, č. 51*).
- *51. L: FERDINANDVS · II · D · G · zmm71 R · I · S · AVG · G · HV ·
 B · REX · rz38
 R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 16Z4 ·
 Moravské museum, 43,3×42,7 mm/43,264 g (včetně ouška).

Tolarový hranáč

- I. L: jako na předch. půldruhatolarovém hranáči skup. I.; okruží vykresleno z pohledu shora a okrouhlý tvar vyznačen čárkováním (*viz tab. IX, č. 51*).
- R: jako na předch. půldruhatolarovém hranáči skup. I.; vyšíváné stuhy pod korunkou nad orlem končí v kroužku (*srov. tab. IX, č. 51*).
52. L: FERDINANDVS · II · D · G · zmm49 R · I · S · AVG · G · HV · B ·
 REX · rz39
 R: ARCHID · AVS · DVX · BVR · MA · MO · 16Z4
 Národní museum, 41,4×41,3 mm/25,362 g.

Groše

- I. L: jako na předch. brněnském groši z r. 1624 skup. I. (str. 119); jemně řezané poprsí, ale bez spony na pr. rameni a u věnce na hlavě vlají vidličnaté roztažené stuhy, zahnuté na konci dovnitř (*srov. tab. IX, č. 56*).
- R: pod korunkou v opisu je orl s chocholky na hlavách. Krky orla jsou rozrostlé do široké vidlice. Na prsou má orl obvyklý dole zaokrouhlený rak.-burg. štítek. Pazoury jsou vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Složení orlího ocasu je podobné jako na brněnském groši skup. I. z r. 1624 t. j. hluboká kalichovitá svorka z jednoho páru nitkovitých stvolů, překlopená přes berličkový křížek na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 10*).

53. L: FERDI · II · DG · R · zmm72 · I · S · A · G · H · B · R ·
 R: ARCH · D · A · D · 3 B · V · R · M · A · M · 624
 V letopočtu nápadně malé typy číslic.
 Národní museum, 20,6 mm/1,471 g.

54. L: FERDI : II : D : G : R : zmm72 : I : S : A : G : H : B : R :
 Zkratka R (Rex) vyzdvížena z řádku a pod ní dvě tečky.
 R: _____ 624 ·
 Národní museum, Chaurova sb., 20 mm/1,77 g.

55. L: FERDI · II · DG · R · I zmm72 S · A · G · H · B · RE ·
 R: ARCH · _____ B · 3 _____ M 1624
 Čermák-Skrbek, III., č. 536.

- II. L: jako předch. skup. I.; jemně řezané poprsí bez spony na rameni a se stuhami u věnce (*srov. tab. IX, č. 56*).
- R: jako předch. skup. I., ale orlí ocas vytvořen ze dvou párů nitkovitých stvolů, spojených do hluboké kalichovité svorky (*srov. tab. IX, č. 56*).

- *56. L: FERDI : II : D : G : R : zmm72 : I : S : A : G : H : B : R ·
 Zkratka R (Rex) vyzvednuta z řádku a pod ní dvě tečky.
 R: ARCH · D · A · D · B · 3 V · R · M · A · M 624 ·
 Sb. H. Janovského, 21 mm/1,784 g.

57. L: FERDI · II · DG · R · zmm72 · I · S · A · G · H · B · R ·
 R: _____ DB · 3 V : _____ M · _____
 Národní museum, 21 mm/1,664 g.

58. L: _____ I · zmm72 S · _____ H : B : R rz66
 R: _____ D · 3 B · V · _____ M _____
 Národní museum, 20,9 mm/1,522 g.

59. L: _____
 R: _____ B · 3 V · _____ M · 1624
 Národní museum, 20,8 mm/1,543 g.

- *60. L: FERDI · _____ I zmm73 _____ H · B · R ·
 Vidličnaté rozevřené stuhy u věnce na konci rovné.
 R: ARC · _____ BV · 3 R · _____
 Národní museum, 21 mm/1,543 g.

- III. L: jako předch. skup. I.; jemně řezané poprsí se stuhami u věnce.
 R: jako předch. skup. II.; v orlím ocasu dvojité nitkovité stvoly, ale v křídlech pa-prsky mezi letkami a pr. krk zřetelně více vychýlen (*srov. tab. IX, č. 61*).

- *61. L: FERDI : II : DG : R · zmm72 · I · S · A · G · H · B : R rz66
 R: ARCH · D · A · D · B · 3 V · R · M · A · M 624
 Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,754 g.

- IV. L: jako předch. skup. I.; jemně řezané poprsí se stuhami (*viz tab. IX, č. 62*).
- R: jako na předch. brněnském groši skup. XII. z r. 1624 (str. 122); orl má pazoury vyzbrojeny mečem a žezlem. V orlím ocasu proniká miskovitá svorka, vytvořená ze spodního páru stvolů, skrz stěny zvonovitého poklopu, vytvořeného z horního páru stvolů (*srov. vyobr. č. 13 a tab. X, č. 130*).

- *62. L: FERDI · II · D · G · R · zmm74 · I · S · A · G · H · B · R rz65
 R: ARCHID · A · D · 3 BVM · M · 1624 ·
 Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,724 g.

- V. L: hl. nahoře přerušeném vnitř. kruhu je malé poprsí se španělským límcem, znázor-něným zubatou čarou a má na pr. rameni sponu ve tvaru ležatého kříže. U věnce vlají stuhy s uzlem lýrovitě (*srov. tab. IX, č. 63*).
- R: jako předch. skup. IV., ale orlí ocas vytvořila zvonovitá svorka ze spodního

- páru stvolů, vepsaná do zvonovitého poklopu z horního páru stvolů (*srov. vyobr. č. 14*). Pod korunkou nad orlem vlají do stran dvě stuhy, spojené do ploché svorky (*srov. tab. IX, č. 63*).
- *63. L: FERDI · II · D · G · R · zmm85 · I · S · A · G · H · B · REX rz54
R: ARCHID · A · D · 3 · B · MA · M · 1624 ·
Sb. H. Janovského, 21,2 mm/1,677 g.
64. L: ————— zmm79 ————— GH · ————— rz neznatelné
R: ————— BV · M · M · —————
Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 21,1 mm/1,621 g.
- VI. L: hl. vnitř. kruhu je větší poprsí, oděné do krunýře, zdobeného rovným svislým pruhem od ramen dolů. U věnce vlají klešovitě rozevřené stuhy a na pr. rameni je připnuta spona ve tvaru křížku (*srov. tab. IX, č. 65*).
- R: jako předch. skup. V.; pod korunkou v opisu stuhy spojené do ploché svorky a v orlím ocasu je vepsána zvonovitá svorka ze spodního páru stvolů do zvonovitého poklopu z horního páru (*srov. tab. IX, č. 63*).
- *65. L: FERDI · II · D · G · R · zmm86 · I · S · A · G · H · B · RE rz35
R: ARCHID · A · D · 3 · B · MA · M · 1624 ·
Sb. H. Janovského, 21,1 mm/1,436 g.
- VII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí v krunýři, zdobeném svislým pruhem, ale bez křížové spony na pr. rameni (*srov. tab. IX, č. 66*).
- R: jako předch. skup. V.; v orlím ocasu je zvonovitá svorka ze spodních stvolů vepsána do zvonovité svorky z horního páru stvolů, ale vodorovná svorka mezi korunkou a orlem chybí (*viz tab. IX, č. 66*).
- *66. L: FERDI · II · DG · R · zmm97 · I · S · A · G · H · B · REX rz55
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624 ·
Sb. K. Dittricha, 20,1 mm/1,608 g.
- *67. L: ————— zmm83 ————— REX rz52
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624
Sb. K. Dittricha, 20,1 mm/1,441 g.
- VIII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí v krunýři, zdobeném svislým pruhem bez křížové spony na rameni.
- R: jako předch. skup. IV.; v ocasu zavalitého orla proniká miskovitá svorka ze spodních stvolů skrz stěny zvonovitého poklopu z horního páru (*viz vyobr. č. 13*).
68. L: FERDI · II · D · G · R · zmm84 · I · S · A · G · H · B · REX rz52
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624 ·
Národní museum, 20,7 mm/1,649 g.
- IX. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí oděné do krunýře, zdobeného svislým pruhem od ramen dolů. U věnce vlají lýrovitě rozevřené stuhy s uzlem. Pravý průramek je výrazně vykreslen. Na prsou visí rouno na perl. šňůře (*srov. tab. IX, č. 71*).
- R: jako předch. skup. II.; orlí ocas vytvořen z dvojitých nitkovitých stvolů a vidlice krků rozšířena větším vychýlením pr. krku (*srov. tab. IX, č. 69*).
- *69. L: · FERDI · II · D · G · zmm77 · RIS · A · G · H · B · RE · rz42
Písmena R v opisu nápadně veliká.
R: ARCH · D · A · D · B · 3 · VR · MA · M · 624
Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,689 g.
- X. L: jako předch. skup. XI.; poprsí s výrazně vykresleným průramkem (*viz tab. IX, č. 71*).
- R: jako předch. skup. II.; orlí ocas vytvořen z dvojitých nitkovitých párů stvolů, spojených do hluboké kalichovité svorky, ale vnější kruh perlovec (*srov. tab. IX, č. 70*).

- *70. L: · FERDI · II · D · G · zmm81 · R · I · S · A · G · H · B · RE · rz42
Písmena R v opisu nápadně veliké typy.
R: ARCH · D · A · D · B · 3 · V · R · M · A · M · 624
Sb. K. Dittricha, 20,7 mm/1,668 g.
- XI. L: jako předch. skup. IX.; poprsí s výrazně vykresleným průramkem (*viz tab. IX, č. 71*).
- R: jako předch. skup. IV.; v ocasu zavalitého orla proniká svorka miskovitého tvaru ze spodního páru stvolů skrze stěny zvonovitého poklopu z horního páru a pazoury jsou vyzbrojeny (*srov. podobný tab. IX, č. 73*).
- *71. L: FERDI · II · D · G · zmm75 · R · I · S · A · G · H · B · RE rz42
Písmenka R v opisu nápadně veliká.
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624 ·
Národní museum, nález Radvanec, I. díl, 20,8 mm/1,74 g.
72. L: ————— DG R · zmm81 · IS · ————— REX · rz42
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624
Národní museum, 20 mm/1,815 g.
- XII. L: v hl. vnitř. kruhu poprsí v krunýři zdobeném svislým pruhem. Uzel stuh u věnce na hlavě má tvar kroužku, k němuž jsou připojeny dvě stuhy, zahnuté na konci dovnitř (*viz tab. IX, č. 73*).
- R: jako předch. skup. XI.; v ocasu zavalitého orla, vyzbrojeného mečem a žezlem, proniká miskovitá svorka ze spodních stvolů skrze stěny zvonovitého poklopu z horních stvolů, ale ovál s hodnotou je bez křížku (*srov. tab. IX, č. 73*).
- *73. L: FERDI · II · D · G · zmm78 · R · I · S · A · G · H · B · RE rz50
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624
Národní museum, 20,5 mm/1,527 g.
- XIII. L: jako předch. skup. XII.; poprsí v krunýři s rovným svislým ozdobným pruhem, u věnce uzel ve tvaru kroužku (*viz tab. IX, č. 73*).
- R: jako předch. skup. XI.; miskovitá svorka v orlím ocasu proniká skrze stěny zvonovitého poklopu, pazoury orla vyzbrojeny a na oválu s hodnotou křížek.
74. L: FERDI · II · D · G · R · zmm83 · I · S · A · G · H · B · RE rz50
R: ARCHID · A · D · 3 · BV · M · M · 1624
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice, 20,4 mm/1,457 g.
- XIV. L: jako na předch. brněnském groši skup. XIV. z r. 1624 (str. 123); poprsí III. typu s nárameníky a se zdobným pruhem na krunýři, u ramene zúženým, ale pod poprsím značka Wohnsiedlerova (*srov. tab. IX, č. 75*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu je vytvořena hluboká kalichovitá svorka z jednoho páru nitkovitých stvolů (*srov. tab. IX, č. 75*).
- *75. L: FERDI · II · D · G · R · zmm86 · I · S · A · G · H · B · RE rz47
R: · ARCH · D · A · DBV · 3 · R · M · A · M · 1624 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,5 mm/1,659 g.
- XV. L: jako předch. skup. XIV.; poprsí III. typu s nárameníky a zúženým zdobným pruhem na krunýři.
- R: jako předch. skup. IX.; hluboká kalichovitá svorka v orlím ocasu vytvořená ze dvou párů nitkovitých stvolů a pr. krk znatelně vychýlen (*srov. tab. IX, č. 69*).
76. L: FERDI · II · D · G · R · zmm86 · I · S · A · G · H · B · RE rz47
R: ARCH · D · A · DB · 3 · VR · M · A · M · 624
Národní museum, 20,6 mm/1,266 g.
- XVI. L: malé poprsí ve výši průramku krunýře vodorovně utáté má úzké okružní menšího průměru; stuhy u věnce jsou rozvětvené do tvaru vodorovně zvráceného kalicha (*srov. tab. X, č. 128*).

- R: jako předešlý skup. I.; v orlím ocasu je hluboká kalichovitá svorka vytvořena z jednoho páru nitkovitých stvolů (*srov. vyobr. č. 10*).
77. L: FERDI · II · DG · R · I zmm72 S · A · G · H · B · R rz34
R: ARCH · D · A · DB 3 V : R · M · A · M · 624 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,6 mm/1,908 g.

Krejčary

- I. L: jako na předch. brněnském krejcaru skup. I. z r. 1624 (str. 125); poprsí I. typu s velkým okružím, vykresleným z pohledu úrovnového, ale v obdélníku na prsou není úhlopříčky a spona na pr. rameni schází. Pod poprsím volně v opisu značka mincmistra (*srov. tab. IX, č. 78*).
- R: orel pod korunkou v opisu má krky vyrostlé kolmo z trupu. Na prsou v oválu je hodnota vyznačena arabskou číslicí. Mezi letkami tři paprskovitá péra. Orlí ocas je vyjádřen trojčetným listem. Prostřední lístek je prodloužen, sahá od opisu a je trojklaný, zatímco oba boční jsou dvojklané (*srov. vyobr. č. 30 a tab. IX, č. 78*).
- *78. L: FERDI · II · D · G · R · zmm72 · I · S · A · G · H · B · R ·
R: ARCH · D · A · D · B · V · R · M · A · M · 1624
Sb. H. Janovského, 15,9 mm/0,506 g.
79. L: _____ DG · _____
R: _____ 1624 ·
Národní museum, 16,3 mm/0,987 g.
- II. L: jako předch. skup. I., ale u věnce nápadně krátké stuhý (*viz tab. IX, č. 83*).
- R: jako předch. skup. I.; orel s paprsky mezi letkami a orlí ocas ve tvaru trojčetného listu.
80. L: FERDI · II · DG · R zmm72 IS · A · G · H · B · R rz62
R: ARCH · D · A · D · B · V · R · M · A · M 624
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,1 mm/0,828 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; u věnce nápadně krátké (*srov. tab. IX, č. 83*) rovně vlající stuhý nebo delší na konci dovnitř zahnuté.
- R: jako předch. skup. I., ale orel bez paprsků mezi letkami a hodnota v oválu bývá někdy vyznačena římskou číslicí (*srov. tab. IX, č. 83*).
81. L: · FERDI · II · DG · R zmm72 S · A · G · H · B · R ·
Zkratka I (Imperator) chybí, stuhý nápadně krátké.
R: · ARCH · D · A · D · B · V · R · M · A · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, 16,4 mm/0,893 g.
82. L: _____ R · _____ · I · _____
Nápadně krátké stuhý u věnce.
R: ARCH · _____ M 1624
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,56 g.
- *83. L: FERDI · _____ SA · _____
Nápadně krátké stuhý u věnce.
R: _____ 624
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Sb. H. Janovského, 16,1 mm/0,856 g.
84. L: _____ I · S · _____ R rz66
R: _____
Národní museum, 15,9 mm/0,729 g.

85. L: _____ R ·
R: ARCHI · _____ AM _____
Národní museum, 16,2 mm/0,783 g.
86. L: _____ I zmm72 S · _____
R: · ARCHID · _____ A · M · 1624
Národní museum, 16,2 mm/0,656 g.
- IV. L: poprsí v brnění má přehozený plášť zřasen do podélných záhybů. U věnce vlají stuhý s uzlem lýrovitě nebo klešťovitě. Na pr. rameni je připnuta spona ve tvaru křížku obecného neb ležatého, někdy zdobí prsa rouno na perlové šňůře.
- R: pod korunkou v opisu má orel jako na brněnských krejcarech skup. VI. z r. 1624 (str. 126) v ocasu dva páry do sebe vsunutých vstřícných kyjovitých stvolů, zakřivených do stran (*srov. vyobr. č. 28 a tab. IX, č. 91*).
87. L: FERDI · II · DG · R · zmm84 I · S · A · G · H · B · RE rz36
Rouno na perl. šňůře.
R: ARCHID A D BVR MAM 1624
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, 16,2 mm/0,864 g.
88. L: _____ D · GR · zmm78 _____ RE ·
Spona ve tvaru obecného křížku.
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, 15,7 mm/0,849 g.
89. L: _____ G · - zmm84 _____ RE rz neznatelné
Spona ve tvaru ležatého křížku.
R: _____ BV · _____ 1624
Národní museum, 16,8 mm/0,806 g.
- V. L: poprsí zdobí na krunýři s naznačenými nárameníky (průramky) svislý široký pruh, připojený rovně u krku. U věnce na hlavě vlají stuhý s uzlem lýrovitě (*srov. tab. IX, č. 91*).
- R: jako předch. skup. IV.; v orlím ocasu dva páry do sebe zasunutých vstřícných kyjovitých stvolů, zakřivených do stran (*viz tab. IX, č. 91*).
90. L: FERDI · II · D · G zmm85 R · I · S · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16 mm/0,812 g.
- *91. L: _____ G · zmm84 _____ RE rz35
R: _____ M _____
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Sb. K. Ditricha, 16,2 mm/0,758 g.
92. L: _____ R zmm84 I · _____ RE rz neznatelné
R: _____ M · 1624 ·
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,3 mm/0,853 g.
93. L: · FERDI · _____ R · zmm76 · I · _____ R ·
R: _____ MAM · _____
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, 15,8 mm/0,790 g.
- VI. L: poprsí jako na brněnských krejcarech skup. VII. z r. 1624 (str. 127); poprsí III. typu s nárameníky a se zdobným, u ramen zúženým pruhem na krunýři, ale pod poprsím značka mincmistra (*srov. tab. IX, č. 98*).

- R: jako předch. skup. IV.; v orlím ocasu dva páry do sebe vsunutých vstříčných stvolů, zakřivených do stran (*srov. tab. IX, č. 91*).
94. L: FERDI · II · D · G · R · zmm84 I · S · A · G · H · B · REX rz35
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Sb. H. Janovského, 16,2 mm/0,785 g.
95. L: FERDI II DG R zmm82 I S A H B REX rz56
Zkratka G (Germaniae) chybí.
R: _____
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, Chaurova sb. 17,3 mm/0,785 g.
96. L: FERDI · II · D · G · R · I · zmm84 S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHID A D BVR MA M 1624
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, 16 mm/0,712 g.
97. L: _____ G · zmm90 · R · I · _____ RE ·
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, 15,8 mm/0,714 g.
- *98. L: _____ R · zmm86 IS · _____ RE rz43
R: _____ 1624 ·
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Sb. H. Janovského, 16,4 mm/0,735 g.
99. L: _____ II : _____ zmm84 · I · _____ RE rz55
R: _____
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, 16,4 mm/0,796 g.
- VII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí III. typu v krunýři, zdobeném pruhem u ramen do hrotu zúženým, ale na pr. rameni spona ve tvaru křížku.
R: jako předch. skup. IV.; orlí ocas složen ze dvou párů kyjovitých, do stran zakřivených stvolů (*srov. tab. IX, č. 91*).
100. L: FERDI · II · D · G · R · zmm78 I · S · A · G · H · B · REX rz35
R: · ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Národní museum, 17,2 mm/0,830 g.
101. L: FERDI _____ R · zmm84 · I · _____ RE rz36
R: ARCHID · _____ D · _____ MAM 1624
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, 17,1 mm/0,775 g.
102. L: _____ II DG zmm84 R I S A G H B R ·
R: _____ DBVR · MA · M · 1624 ·
Hodnota vyznačena římskou číslicí.
Národní museum, 15,8 mm/0,719 g.
- VIII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí III. typu v krunýři, zdobeném pruhem u ramene do hrotu zúženým, ale spona na pravém rameni ve tvaru šestipaprskové hvězdičky (*srov. tab. IX, č. 103*).
- R: jako předch. skup. IV.; orlí ocas složen ze dvou párů vstříčných kyjovitých stvolů, do stran zakřivených (*srov. tab. IX, č. 91*).
- *103. L: FERDI · II · D · G · R · zmm84 I · S · A · G · H · B · R · rz59

- R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624
Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 16,3 mm/0,734 g.
- IX. L: jako předch. skup. VI.; poprsí III. typu v krunýři se zdobným pruhem, zúženým u ramene do hrotu (*srov. tab. IX, č. 104*), ale na prsou medailonek na perl. šňůře.
R: orel pod korunkou v opisu má chocholky na hlavách, jazyky v otevřených zobáčích a krky roztažené do široké vidlice. Ve vějíři křídel třetí čtyři letky a pod každou letkou po paprskovitém péru. Pazoury jsou roztažené a na prsou v kroužku je hodnota, vyznačená římskou číslicí. Orlí ocas je sestaven ze dvou párů pod sebe řaděných vstříčných stvolů, spojených do plochých svorek, navlečených na vřeteně, zakončené dlouhým hrotem (*srov. vyobr. č. 32 a tab. IX, č. 104*).
- *104. L: FERDI · II · D · G · R · zmm80 · I · S · A · G · H · BR rz35
R: ARCHID · A · D · BV · MA · M I 6Z4 ·
Sb. A. Rumpfa, 16,8 mm/0,827 g.
- X. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí oděné do krunýře, zdobeného svislým nahoře rovným pruhem. Pr. průrámek je výrazně vykreslen (*srov. tab. IX, č. 105*).
- R: jako předch. skup. IV.; v orlím ocasu dva páry do stran zakřivených kyjovitých stvolů (*srov. tab. IX, č. 91*).
- *105. L: FERDI II · D · G · R · zmm84 I · S · A · G · H · B · RE rz35
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1624 ·
Národní museum, 16 mm/0,867 g.
- XI. L: neznámý
R: neznámý
106. L: pod poprsím značka mincmistra
R: rak.-burg. štítek v opisu a značka mincmistra za leto počtem. Dražební katalog fy J. Winterstein, dražba v Praze v červnu 1936, č. 468.
- XII. L: neznámý
R: neznámý
107. L: FERDI · II · D · G · R · I zmm S · A · G · H · B · R
R: ARCHID · A · D · B · V · R · MA · M · 1624 · zmm
Hodnota vyznačena arabskou číslicí.
Donebauer, č. 2316.

1625

Groše

- I. L: jako na brněnském groši skup. XIV. z r. 1624 (str. 123); poprsí III. typu má nárameníky a po krunýři splývá zdobný, u ramene do hrotu zúžený pruh, ale na prsou perl. šňůra a pod poprsím volně v opisu značka mincmistrova (*srov. tab. X, č. 108*).
- R: jako na brněnském groši skup. XIII. z r. 1624 (str. 122); orlí ocas je složen z pěti párů vstříčných stvolů, z nichž oba spodní jsou částečně zakryté křížkem na oválu s hodnotou (*srov. vyobr. č. 17 a tab. X, č. 110*).
- *108. L: FERDI · II · D · G · zmm 83 · R · I · S · A · G · H · B · R ·
R: ARCHID · A · D · 3 BMA · M · 1625 ·
Sb. C. Meduni, 20,9 mm/1,618 g.
109. L: _____
R: _____ D 3 B · M · A · _____
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,407 g.

- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí s nárameníky a se zúženým zdobným pruhem na krunýři, ale na pr. rameni spona ve tvaru křížku (*viz tab. X, č. 110*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pět párů vstřícných stvolů, obě spodní řady částečně zakryty křížkem na oválu (*srov. tab. X, č. 110*).
- *110. L: FERDI · II · D · G · zmm78 · R · I · S · A · G · H · B · RE rz43
R: ARCHID · A · D · 3 B MA M 1625
Národní museum, 20,9 mm/1,719 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; poprsí III. typu s nárameníky a s pruhem u ramen zúženým do hrotu na krunýři (*srov. tab. X, č. 111*).
- R: jako na brněnských groších skup. I. z r. 1626 (str. 129); krky orla se rozchází do úzké vidličky a orlí ocas je složen ze tří párů vstřícných stvolů po stranách pochvy, přetažené přes viditelné vřeten. Oba spodní páry stvolů jsou částečně zakryté křížkem na oválu (*srov. vyobr. č. 18 a tab. X, č. 112*).
- *111. L: FERDI · II · D · G · zmm83 · R · I · S · A · G · H · B · RE · rz41
R: ARCHID · A · D · 3 BV · MA · M · 1625
Sb. A. Rumpla, 21 mm/1,789 g.
- *112. L: _____ zmm81
R: _____ B · _____ 1625 ·
Sb. H. Janovského, 21,2 mm/1,669 g.
113. L: FERDI · _____ G zmm78 _____ RE rz43
R: ARCH : D : A : D : B 3 VR : M · AM · 625
Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 20,4 mm/1,956 g.
- *114. L: _____ II — G · zmm85 · R · _____ R rz44
R: ARCHID A D 3 B · MA · M · 1625 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 20,2 mm/1,553 g.
115. L: FERDI · _____ zmm91 R · _____ R ·
R: ARCHIDA · D ·
Sb. A. Rumpla, 20,9 mm/1,255 g.
116. L: _____ II · _____ zmm86 _____ R rz35
R: ARCHID · A · D _____ MO · _____
Národní museum, 20,8 mm/1,721 g.
- *117. L: _____ zmm99 _____ R · rz35
R: _____ D · _____ M · 1625
Sb. C. Meduni, 20,7 mm/1,579 g.
- *118. L: _____ zmm98 _____ BR rz41
R: _____
Národní museum, 20,8 mm/1,721 g.
- *119. L: _____ D : — zmm93 _____ R ·
R: _____ 1625
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,552 g.
- IV. L: jako předch. skup. I.; poprsí III. typu s nárameníky a pruhem do hrotu zúženým na krunýři, ale na prsou visí rouno na perl. šňůře (*srov. tab. X, č. 120*).
- R: jako předch. skup. III.; v orlím ocasu pouze tři páry vstřícných stvolů, oba spodní páry částečně zakryté křížkem na oválu (*viz tab. X, č. 112*).
- *120. L: FERDI · II · D : G · zmm87 · R · I · S · A · G · H · B · R · rz56
R: ARCHID · A · 3 D · B · MA · M · 1625 ·
Národní museum, 20,6 mm/1,557 g.
- V. L: jako předch. skup. I.; poprsí III. typu, ale na prsou visí na perl. šňůře medailonek.
- R: jako předch. skup. III.; v orlím ocasu pouze tři páry stvolů, oba spodní páry částečně zakryté křížkem na oválu (*srov. tab. X, č. 112*).

121. L: FERDI · II · D · G zmm99 R · I · S · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHID A D 3 B MA M 1625
Národní museum, 20,9 mm/1,676 g.
- VI. L: jako předch. skup. I.; poprsí III. typu s nárameníky a zdobným pruhem na krunýři, ale na pr. rameni spona ve tvaru ležatého kříže.
- R: jako předch. skup. III.; v orlím ocasu tři páry stvolů, oba spodní páry částečně zakryté křížkem na oválu (*srov. tab. X, č. 112*).
122. L: FERDI · II · DG zmm83 R · I S · A · G · H · B · RE · rz40
R: ARCHID · A · D 3 B · MA · MO · 1625
Národní museum, 20,6 mm/1,582 g.
123. L: _____ D · G · zmm93 I · _____ RE · rz35
R: _____ D · _____ M · 1625 ·
Národní museum, 20,9 mm/1,627 g.
- VII. L: jako předch. skup. I.; poprsí III. typu s nárameníky a se zúženým zdobným pruhem na krunýři (*srov. tab. X, č. 124*).
- R: jako předch. skup. III.; v orlím ocasu pouze tři páry stvolů, ale jako na brněnském groši skup. II. z r. 1626 (str. 129) nemá ovál s hodnotou křížek, protože jsou obě spodní řady stvolů zcela viditelné. Z obou párů stvolů je spodní spojen do ploché svorky a zakončuje vřeten. Vrchní navazuje na boky pochvy a hrot svorky zaniká v prostoru pochvy (*srov. vyobr. č. 18 a tab. X, č. 124*).
- *124. L: FERDI · II · D : G · zmm88 · R · I · S · A · G · H · B · R · rz41
R: ARCHID · A · D · 3 B · MA · M · 1625 ·
Národní museum, 20,8 mm/1,503 g.
- VIII. L: malé poprsí ve výši polovice průramku vodorovně uťaté má u věnce stuhu ve tvaru obrácené střely (*srov. tab. X, č. 126*).
- R: jako na předch. groši z olomoucké mincovny skup. I. z r. 1624 (str. 134); orel drží v pr. pazouru meč, v l. žezlo. V orlím ocasu vytváří pár nitkovitých stvolů hlubokou kalichovitou svorku, ale v křídlech trčí mezi letkami paprskovitá péra (*srov. tab. X, č. 125*).
- *125. L: FERDI · II · D · G · R zmm72 I · S · A · G · H · B · R rz34
R: ARCH · D · A · D · B 3 VR · M · A · M · 625 ·
Sb. H. Janovského, 20,7 mm/1,583 g.
- IX. L: jako předch. skup. VIII.; malé pod ramenem uťaté poprsí se stuhou ve tvaru obrácené střely (*srov. tab. X, č. 126*).
- R: jako na předch. olomouckém groši skup. II. z r. 1624 (str. 135); orlí ocas vytvořen ze dvou párů nitkovitých stvolů a pažoury vyzbrojeny (*srov. tab. X, č. 126*).
- *126. L: FERDI · II DG · R zmm72 I · SAG · H · BR rz34
R: ARCH : D : A DB 3 VR : M : A : M : 1625 ·
Národní museum, Chaurova sb. 21 mm/1,685 g.
- X. L: jako na předch. olomouckém groši skup. XV. z r. 1624 (str. 137); malé poprsí v polovici průramku vodorovně uťaté má úzké okružní menšího průměru. Stuhu u věnce na hlavě jsou rozevřené do tvaru vodorovně zvráceného kalicha (*srov. tab. X, č. 128*).
- R: jako předch. skup. II.; v orlím ocasu pět párů vstřícných stvolů, oba spodní částečně zakryté křížkem na oválu (*vyobr. č. 17 a tab. X, č. 127*).
- *127. L: FERDI · II · DG · R · I · zmm72 S · A · _____
R: ARCHID A D 3 BV M M 1625 ·
Sb. H. Janovského, 20,7 mm/1,489 g.
- *128. L: FERDI · _____ G · H · B · R · rz34
R: ARCHID · A · D · 3 B · MA · M · _____
Sb. Kr. Turnwalda, 20,8 mm/1,40 g.

Krejčary

- I. L: poprsí je oděno do brnění, vybaveného nárameníky. U věnce na hlavě vlají stuhly lýrovitě rozevřené, prsa zdobí perl. šňůra. Na pr. rameni je spona ve tvaru křížku (*srov. tab. X, č. 129*).
- R: jako na předch. krejčaru skup. IV. z r. 1624 (str. 139); v orlím ocasu dva páry kyjovitých stvolů, zakřivených do stran, ale hodnota vyznačená arabskou číslicí (*srov. vyobr. č. 28 a tab. X, č. 130*).
- *129. L: FERDI · II · D · G · zmm94 · R · I · S · A · G · H · B · R rz61, 35, 62
R: ARCHID · A · D · BVR · M · M · 1625 ·
Sb. H. Janovského, 16,1 mm/0,749 g.
- II. L: jako na olomouckém krejčaru skup. VI. z r. 1624 (str. 139); poprsí III. typu s nárameníky a se zdobným, u ramene do hrotu zúženým pruhem na krunýři (*srov. tab. X, č. 130*); stuhly u věnce buď lýrovitě nebo klešovitě rozevřené.
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva páry kyjovitých, do stran zakřivených stvolů (*srov. tab. X, č. 130*).
- *130. L: FERDI · II · D · G · zmm75 · R · I · S · A · G · H · B · R ·
Stuhly u věnce klešovitě rozevřené.
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1625 ·
Sb. inž. Ed. Polívky, 15,9 mm/0,781 g.
131. L: · FERDI · DG zmm83 _____ R · rz35
R: _____
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,1 mm/0,941 g.
132. L: _____ D · G · zmm75 _____ R ·
Stuhly lýrovitě rozevřené.
R: _____ BV · _____
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,2 mm/0,757 g.
- III. L: jako na olomouckém groši skup. XI. z r. 1625 poprsí zvláštní kresby, v polovici průramku vodorovně utaté, prolamuje nahoře hl. vnitř. kruh a má u věnce stuhly ve tvaru vodorovně zvráceného kalicha (*srov. tab. X, č. 134*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva páry kyjovitých, do stran zakřivených stvolů (*srov. tab. IX, č. 91*).
133. L: FERDI : II : DG R : I zmm72 S : A : G : H : B : R :
R: ARCHID · A · D · BV · MA · M · 1625 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16mm/0,843 g.
134. L: FERDI · II · D : G · R · I zmm72 S · A · G · H · B · R ·
R: ARCHID A D _____ MA _____
Národní museum, 16 mm/0,746 g.
- IV. L: jako předch. skup. III.; ale poprsí menší uvnitř hladkého kruhu (*srov. tab. X, č. 135*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva páry kyjovitých, do stran zakřivených stvolů (*srov. tab. X, č. 130*).
- *135. L: : FERDI · II · DG · R · I · zmm72 S · A · G · H · B · R : rz nezatelné
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1625 ·
Sb. C. Meduni, 16,2 mm/0,777 g.
- V. L: jako předch. skup. II.; poprsí III. typu s nárameníky a s pruhem u ramene zúženým na krunýři, ale vroubeným perličkami (*srov. tab. X, č. 136*).
- R: pod korunkou v opisu v hl. vnitř. kruhu má orel s krky vidličnatě roztaženými pazoury roztažené a v křídlech paprskovitá péra pod letkami. Orlí ocas skládá se z větve rozčleněného do trojzubce. Po jeho stranách jsou do polokruhu vypuklé dvojklané stvoly (*srov. vyobr. č. 31 a tab. X, č. 136*).

- *136. L: · FERDI · II · DG · R · zmm83 I · S · A · G · H · B · RE ·
R: · ARCH · D · A · D · BVR · M · AM 1625
Národní museum, 16,1 mm/0,619 g.
- VI. L: jako předch. skup. V.; poprsí se zdobným, u ramene zúženým pruhem, vroubeným perličkami, ale na pr. rameni je připnuta spona ve tvaru ležatého křížku.
- R: jako předch. skup. V.; orlí ocas složen ze dvou do polokruhu vypuklých dvojklaných stvolů po stranách větve, rozčleněného na konci do třízubce (*srov. tab. X, č. 136*).
137. L: · FERDI · II · D · G · zmm86 · R · I · S · A · G · H · B · R ·
R: · ARCH · D · A · D · BVR · M · AM · 1625 ·
Národní museum, 16,2 mm/0,763 g.
- VII. L: jako předch. skup. V.; poprsí se zdobným, u ramene zúženým pruhem na krunýři, vroubeným perličkami (*srov. tab. X, č. 139*).
- R: jako na brněnském krejčaru skup. I. z r. 1626 (str. 130); v orlím ocasu větve zakončeno vypuklou vidlicí s rozštěpeným pr. ramenem, po stranách větve dva páry do stran zakřivených stvolů (*viz tab. X, č. 140*).
- *138. L: FERDI · II · D · G zmm98 R · I · S · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1625
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,80 g.
- *139. L: _____ RE rz35
R: _____
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,85 g.
- *140. L: _____ DG · _____ R rz60
R: _____
Národní museum, Katzova sb., 16,2 mm/0,888 g.
- VIII. L: jako předch. skup. VII.; poprsí se zdobným, u ramene zúženým pruhem na krunýři, vroubeným perličkami, ale na pr. rameni křížová spona.
- R: jako předch. skup. VII.; v orlím ocasu po stranách větve, zakončeného vypuklou vidlicí, dva páry do stran zahnutých stvolů (*viz tab. X, č. 140*).
141. L: FERDI · II · D · G zmm84 R · I · S · A · G · H · B · R ·
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1625 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,2 mm/0,808 g.

*Les monnaies moraves après la «calade»
Partie I. Le monnayage des maîtres-monnayeurs Zwirner et Wohnsiedler*

(Planches V—X)

Les derniers échos de l'époque de la «monnaie longue» s'éteignirent. (On appelait «monnaie longue» la monnaie dépréciée qui a été en circulation en Moravie au cours des années 1622/1623. Il fallait, en effet, lorsqu'on s'en servait, bien du temps pour effectuer un paiement. Pour plus de détails, voir le résumé français dans ce recueil de travaux, année VI, 1960, p. 300). Lors des travaux préparatoires faits en vue de mettre fin au désarroi économique et financier causé par la «monnaie longue» ainsi que de sortir de cette calamité financière (la «Münzkalada», dégringolade de la monnaie), Balthasar Zwirner réapparut sur la scène de l'histoire monétaire de la Moravie, cette fois dans la fonction de concessionnaire frappant monnaie en régie propre. (Au sujet de Zwirner, voir le résumé français dans ce recueil de travaux, année VII, 1962, p. 268). Cependant, le contrat de Zwirner fut résilié en connexion avec l'introduction du marc viennois en tant qu'unité monétaire commune dans tous les pays et royaumes de l'Empire des Habsbourg et après qu'on y eut déterminé les taux uniques du droit de frappe.

L'empereur Ferdinand II a fondé de grandes espérances sur les qualités de Zwirner. Il a espéré notamment que celui-ci allait recommencer avec succès à frapper une monnaie de bon aloi. La Chambre aulique conclut donc, le 28 novembre 1623, avec Zwirner un nouveau contrat de monnayage. En dehors des deux Monnaies de Moravie (celle de Brno et celle d'Olomouc), ainsi que de la Monnaie de Silésie de Wrocław (anc. Breslau), faisant l'objet du contrat précédent, Zwirner afferma également la Monnaie de Vienne et de Bratislava (anc. Presbourg). Le prix mensuel contractuel d'affermage était de 40.000 thalers. Pour que Zwirner ne fût pas obligé d'y mettre de sa poche en versant le prix d'affermage, la capacité des cinq Monnaies mentionnées aurait dû travailler chaque mois grosso modo 43.000 marc d'argent pur. Or, les milieux commerciaux refusèrent à Zwirner les crédits nécessaires, soit pour des raisons de concurrence ou parce qu'on n'accordait à la gigantesque entreprise aucune confiance. Les embarras financiers de Zwirner ont été à l'origine d'une série de plaintes reprochant à Zwirner de ne pas remplir suffisamment toutes les clauses du contrat. Zwirner crut pouvoir renflouer sa situation par la frappe d'une monnaie hongroise au moyen de laquelle il espérait acquérir dans les Hauts Pays de Hongrie du «pagamentum» de valeur (thalers et ducats retirés de la circulation ou détériorés), mais la Chambre aulique rejeta sa demande. Lorsqu'il s'avéra que, malgré la défense, Zwirner frappait à Opole non seulement une monnaie hongroise, mais aussi la «monnaie longue», on l'arrêta et son contrat de monnayage fut résilié le 12 août 1624. On reconnut à cette occasion que ce n'est qu'en sous-louant les Monnaies de Moravie qu'il a pu en assurer la marche. Le différend entre la Chambre aulique et les sociétés au contrat de monnayage au sujet de la validité du contrat qu'ils avaient conclu avec Zwirner traîna en longueur; il fut tranché en janvier 1625 en faveur de la Chambre aulique et les sous-concessions prirent fin vers la fin février de la même année.

Entre-temps, le gouverneur de Moravie, le cardinal François Dietrichstein, conclut un contrat de monnayage à court terme avec Christophe Wohnsiedler et Martin Fritsch, jusqu'alors, respectivement, garde-contrôleur et préposé à la fabrication de la Monnaie d'Olomouc. Ce contrat fut renouvelé à plusieurs reprises. En octobre 1625 environ, les deux concessionnaires se séparèrent: Wohnsiedler garda la Monnaie de Brno et Fritsch continua de monnayer à son propre compte à la Monnaie d'Olomouc. Au temps de Zwirner aussi bien qu'au temps

de Wohnsiedler, on exploitait les deux Monnaies de Moravie. Zwirner ne frappait que des gros et des kreuzers. Lorsque Wohnsiedler exploitait les Monnaies pour le compte des sous-concessionnaires, il frappait des thalers ainsi que leurs fractions et multiples, en dehors des pièces carrées du type des thalers, du poids d'un thaler, de deux thalers, de deux thalers et demi, d'un demi-thaler; il frappait aussi des gros et des kreuzers. Devenu lui-même concessionnaire, Wohnsiedler se borna à frapper des kreuzers et des gros. Dans la seconde moitié de 1628, la Moravie fut déclarée zone de guerre. Dans ce contexte, l'acquisition du «pagamentum» provenant, pour une grande part, de Hongrie devint difficile. C'est pourquoi, à n'en pas douter, Wohnsiedler cessa l'exploitation de la Monnaie de Brno au début de 1627.

PROBĚŘSKÁ ČINNOST KRUMLOVSKÉHO
MINCMISTRA VÍTA FRIDRICH A SCHEIBLHOFERA
(1644—1659)

Dobu rušných měnových zvrátů 17. století, kdy vedle sebe obíhaly mince nesčetných vydavatelů z období několika staletí, nejrůznějších jakostí a vah, když již nemyslíme na vnější rozdílnost ražeb, tvaru a mincovního obrazu, tuto dobu kalady a dalších měnových otřesů nám dokládají četné nálezy mincí. Ovšem to jsou jen thesaurované sumy vyňaté z peněžního oběhu a nezachycují nám zcela měnovou strukturu v celé šíři s kolísáním kursu jednotlivých druhů ražeb i se zachycením pagamentu mizícího v tavicích pecích mincovních šmelcoven. K tomu jsou částečným korektivem valvace v různých formách od pouhého panovnického ediktu až k tištěným ilustrovaným valvačním příručkám. Vedle nich jsou důležité vzácné proběřské knížky, které sestavovali úředníci mincovny, mincmistři, vardajni a proběři. Tyto proběřské knížky nám zachycují v přesném určení doby a místa frekvenci různých druhů oběživa dané oblasti. Takovou proběřskou knížkou spojenou s valvačními tabulkami je proběřská knížka krumlovského mincmistra a zemského proběře Víta Fridricha Scheiblhofera z let 1644—1659, jejíž pramenný rozbor je předmětem této práce.

*

Počátky veřejné funkce zkoušení jakosti drahých kovů, zlata a stříbra, nacházíme v českých zemích již hluboko ve středověku. Potřeba takového činitele souvisí s tehdejšími mincovními systémy, kdy právě radikální zhoršování mince přísadami nevhodných kovů bylo obecným zlořádem a tím vznikla potřeba zjišťovat skutečnou kvalitu mince a drahého kovu.

První zpráva o proběři je ze 13. století. Ve formulářovém zápisu o pronájmu mincovní činnosti v Čechách se také hovoří o úřadu proběře stříbra, jediného tehdejšího mincovního kovu (officium examinandi argentum). Tu se uvádí — zápis je asi z doby vlády Přemysla Otakara II. (1253—1278) — že napříště budou v Praze jen čtyři proběřské dílny, v nichž se řádně pro celou zemi bude zkoušet čisté stříbro. Z tohoto zápisu vyvozujeme, že stříbro bylo patrně

zkoušeno zvláště u každé mincovny. Podle králova rozhodnutí však napříště měli mít oprávnění ke zkoušení stříbra pražští zlatníci a to čtyři z nich tak, aby mohli ve veřejném domě zvaném „hutta“ zkoušeti stříbro.

Není ale jisté, zda tento výnos souvisí skutečně s mincováním stříbra, třebaže ve 13. století pracovala v Praze královská mincovna, protože, jak zápis uvádí, byl vydán na žádost pražských zlatníků, kteří si stěžovali, že nejsou oprávněni zkoušeti stříbro. To můžeme vztahovati především na potřebu zpracování stříbra na šperky.

Do doby vlády Přemysla Otakara II. můžeme datovat také ostatní formulářové zápisy.¹⁾ V jiném zápise se uděluje oprávnění ke zkoušení stříbra v huti a při tom se ustanovuje, aby stříbro bylo čisté a příměs aby byla odstraněna. Za zkoušení mají mincmistři a pražští přísežní platit odměnu od hřivny stříbra. Ta odměna nepatří však jen čtyřem oprávněným proběrům, ale má se rozdělit všem pražským zlatníkům. Podle toho také měl být počet proběrů stálý, a mohl být zvyšován nebo snižován podle králova rozhodnutí.²⁾ V dalším zápisu se ustanovení o pražské zkušební stříbra doplňuje tak, že proběři stříbra mají mít v Praze zvláštní dům, kde budou čtyři zkušebny a kde se stříbro má zkoušet za podmínek, jaké byly v platnosti již za vlády panovníkova otce (Přemysla II. nebo Václava I.?).³⁾

Na vztah mincovny a proběřské dílny pamatuje ustanovení, aby mincmistři nepřekáželi proběrům v jejich činnosti. Z toho je vidět, že obě tyto instituce byly na sobě nezávislé.

Díličí povahy jsou doložky, že ten, kdo by vedle ustanovených proběrů zkoušel stříbro, je trestán pokutou 10 hřiven a pak zdůraznění, že proběřský úřad má být dědičný. V té souvislosti musím upozornit na důležitý statut Starého města pražského o zkoušení stříbra z roku 1314.⁴⁾

Vznik a ustálení veřejného úřadu proběře mince souvisí nesporně s okol-

¹⁾ Tyto zápisy publikoval nejprve již Kašpar Šternberg, *Umrise einer Geschichte der böhmischen Bergwerke I/2*, Praha 1837, č. 31 a 32, str. 50 a 51, pak J. Emler, *Regesta diplomatica II*, Praha 1867, č. 2341, 2342. Poslední nejpřesnější publikaci těchto formulářových zápisů přinesl A. Petrov, *Genricha Italjanca sborniki form, pisem i gramot iz kanceljarii Otakara II, Přemysla (Zapiski istoriko-filologičeskago fakultěta S. Peterburskago universitěta, časť LXXXI, S. Petěrburg 1906, str. 187n)*. Numismaticky vytěžil tyto zápisy zejména Jaroslav Pošvář, *Slezské a moravské mincovny ve 13. století, Slezský sborník LI*, 1953, str. 339–350. O proběřství publikoval J. Pošvář speciální studii *K dějinám zkoušení mince na Moravě, Právněhistorické studie V*, 1959, str. 153–174.

²⁾ K. Sternberg, *l. c.*, č. 32.

³⁾ K. Sternberg, *l. c.*, č. 33.

⁴⁾ Na tento statut upozornil Vincenc Prochaska, *Über die Entstehung und Entwicklung der Stadtbücher in Böhmen, MVGDB XXII*, 1884. Prochaska spojoval tento statut dokonce se staroměstskými mincovními počty; k tomu jsem zaujal negativní stanovisko ve své práci *Mincovní počty nejstarší městské knihy pražské z počátku XIV. století, Num. sbor. VI*, 1960, str. 87.

ností, že ve 13. století v souvislosti s ekonomickým procesem tzv. kolonisace prudce stoupla potřeba ražené mince v obchodní činnosti při vytlačení naturálních forem měny. Proto stoupla potřeba raženého kovu, zvyšuje se počet emisí, razí se novou technikou brakteátové mince. Vedle toho do země proudí s novými osadníky záplava cizích ražeb, při větších prodejkách se užívá jako vyjádření protihodnoty čisté neražené stříbro podle váhy. Proto se pochopitelně projevovala potřeba veřejné kontroly jakosti všech těchto různorodých složek oběživa.⁵⁾

Vedle uvedených zpráv o funkci proběře v Čechách, máme doklady, že ve 14. století působil zvláštní proběř mince na Moravě. Tato funkce byla asi spojena s písařstvím urbury, tedy znamenala nepochybně úřad kontroly královského příjmu z těžby kovů pro celé moravské markrabství. Činnost tohoto proběře se patrně kryla s činností písaře mince, patřila mu tedy obecně kontrola mince ve všech mincovnách. Ovšem byla to funkce kontrolně účetní, jak by se dalo říci novějším termínem, nebyla to funkce technické kontroly produkované mince.⁶⁾

Instituce zemského proběře byla definitivně ustavena až mincovním řádem Karla IV. z roku 1378. Tento mincovní řád vedle hlavní části o zlepšení ražeb grošové mince obsahuje ustanovení o dvou proběřích stříbra a mincí. První z těchto proběrů měl působit z autority krále, druhý českých stavů. Královský proběř, jehož funkce odpovídala asi pozdějšímu úřadu vardajna, působil přímo v mincovně a měl zkoušet mincovní kov a dbát, aby z mincovny vycházela vždy řádná mince. Prováděl zvláště zkoušku zrna i stříže mince. Tento proběř měl také dozor nad vahami a razidly v mincovně.

Druhý zemský proběř, který byl ustanoven českými stavy, prováděl obdobné zkoušky jako královský proběř, aby tak chránil jakost domácí mince.⁷⁾

V době husitského revolučního hnutí zanikla s přerušением činnosti kutnohorské mincovny pochopitelně i funkce proběřů. Nebylo to způsobeno jen zkárou kutnohorské mincovny a rozrušením tradičních institucí správy. Pro činnost proběřů v období ražeb inflační nehodnotné drobné mince, kdy se razí haléře a peníze v rozptýlených mincovnách s pomínutím královského regálu i veřejné autority, pro tuto činnost pochopitelně nebyly žádné předpoklady, k obnovení této instituce dochází až tehdy, kdy dochází k obnově ražeb hodnotné grošové mince a k novému rozkvětu kutnohorské mincovny. Kodifikací

⁵⁾ Přímo v mincovně měl jistou kontrolu nad produkovanou mincí písař mince (notarius monetae), nebo jeho zástupce provisor (provisor in moneta). Ovšem tyto úředníci neměli mimo mincovnu žádnou veřejnou pravomoc. K tomu J. Pošvář, *K dějinám zkoušení mince na Moravě*, str. 153–155.

⁶⁾ K tomu Pošvář, *l. c.*, str. 157–158.

⁷⁾ K. Sternberg, *Umrise I/2*, str. 95–98. Český překlad s kritickými poznámkami a přehledem starší literatury publikovala Em. Nohejlová-Prátová, *Neznámé drobné mince Karla IV.*, Num. sbor. I, 1953, str. 66–67.

tohoto stavu je známý mincovní řád krále Jiřího z Poděbrad z roku 1469.⁸⁾ Od té doby je funkce zemského proběře trvalou institucí a jeho činnost se pak vztahovala v průběhu 16. století i na všechny nově vznikající mincovny v Praze (1537), Jáchymově (po 1520) a Českých Budějovicích (1569).⁹⁾ Století šestnácté, doba zániku grošových ražeb a ustavení nové tolarové měny v českých zemích,¹⁰⁾ znamená neobyčejný vzrůst technické stránky mincovní výroby, zejména větší exaktnost ve zkoumání chemických procesů i rozvojem studia přírodních věd a konečně také i alchymistických experimentů. Tím mohly být usměrňovány metalurgické procesy, stoupla přesnost proběřských zkoušek na základě chemické analýzy třeba v primitivních formách. Proběřské umění přestává být praktickým uměním děděným z generace na generaci, stává se technickou vědou, pěstovanou i na vysokých učilištích.¹¹⁾

O hornictví, těžbě rud, drahých kovů, tavně i zpracování kovu vycházejí učené příručky. Nejznámější autor je — vedle Mathesia, autora jáchymovské Sarepty — Jiří Agricola.¹²⁾ Ovšem vedle těchto velkých tisků pořizovali si proběři vlastní rukopisné zápisky, kam sbírali nejenom nové proběřské receptury, ale kam si také zapisovali pro svou úřední potřebu instrukce a zákonná nařízení i výsledky vlastních zkoušek u jednotlivých druhů mincí. Nejvýznamnější z těchto památek u nás je mincovní knížka mincmistra v Českých Budějovicích (1569—1578) a v Praze (1578—1583) Tobiáše Gebharta.¹³⁾

*

Specifickým, zcela odchylným typem proběřské knížky na rozdíl od sborníku Tobiáše Gebharta, je knížka krumlovského eggenberského mincmistra a zemského proběře Víta Fridricha Scheiblhofera.

O jeho působení v Čechách máme jen neúplné údaje. Nevíme ani kdy a kde se narodil a odkud přišel do Čech. Až roku 1651 se objevuje jako mincmistr eggenberské mincovny v Českém Krumlově a tam působil až do roku 1658, kdy ho vystřídal mincmistr Mikuláš ze Schönfeldu. Na eggenberských ražbách se objevuje Scheiblhofera mincmistrovská značka v podobě monogramu

⁸⁾ Přehled literatury o tomto mincovním řádu podala v přehledné studii Mincovnictví Jiřího z Poděbrad Em. Nohejlová-Prátová, ČNM, odd. věd společenských 1960.

⁹⁾ Údaje o proběřích v kutnohorské mincovně přináší Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912 a Dodatky 1924.

¹⁰⁾ K tomu L. Nemeškal, K předchůdcům tolarové ražby, Sbor. Nár. musea v Praze, řada A-XV, 1961, č. 2.

¹¹⁾ K tomu obsahuje nejvíce materiálu sborník Dějiny přírodních věd v českých zemích, ČSAV 1961, zvláště statí Mikuláše Teicha o české chemické práci 16. století.

¹²⁾ K tomu studie V. Husy, Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, Num. sbor. II, 1955, str. 75—98.

¹³⁾ Podrobné zpracování mincovní knihy Tobiáše Gebharta, rukopisu, který dosud ušel pozornosti českých numismatických badatelů, připravují ve zvláštní studii.

V — S nebo VF — S.¹⁴⁾ Tyto skrovné údaje, které známe v souvislosti s činností krumlovské mincovny, můžeme podstatně rozmnožit rozbořem proběřské knížky Víta Scheiblhofera.

Hlavním pramenem našich poznatků je starý tisk nové mincovní knížky — New Müntzbuch — vydané 1597 mnichovským tiskařem Adamem Bergem. Tato kniha je ve výtisku Národního musea doplňována rukopisnými poznámkami, doplňky a přípisy Víta Fridricha Scheiblhofera.¹⁵⁾

Mincovní knížka Adama Berga je jednou z velké řady praktických obchodních příruček, valvací, které měly v neurovnaných mincovních poměrech střední Evropy dát nějakou základnu pro srovnávání hodnoty různorodého oběživa. Mincovní knížka Adama Berga není však jen pouhou valvací, kde by byly vypočítány jmény různé druhy mincí a udána hodnota v nějaké společné jednotce, krejcarech, v pacněřích nebo tolařech. Je to především obrazová příručka. Základem jsou dřevorytová vyobrazení mincí líce i rubu s udáním jejich hodnoty hlavně v poměru ke krejcaru a tolaru. Důležité je, že rytec pracoval se značnou přesností, zakresloval i mincovní a mincmistrovské značky, takže většinu mincí můžeme dnes přesně identifikovat.

Valvace Adama Berga má již sama svou vlastní pramennou hodnotu pro poznání struktury oběživa na konci 16. století a má význam i pro českou numismatiku tím, že zachycuje ve zvláštním oddílu ražby mincoven českého království (fol. 7v—8). Oddíl: „Von dem Königreich Böhem und desselben aigen Landmüntz alter und newen Gebräg“ je uveden na dvou stránkách všeobecnou geografickou a historickou informací o českém království. Popis Čech a Prahy je podán podle běžných kronikářských příruček, hlavně podle Eneáše Sylvia a německého překladu Hájkovy kroniky a nic nového nepřináší.

Vyobrazené české mince (fol. 8—9v; viz obr. č. 1) jsou rozčleněny do několika skupin. Především jsou to „kattersincken“, kačenky, jichž je šest na krejcar a 360 na jeden zlatník.^{15a)} Pod tímto společným označením kačenek jsou vyobrazeny zhořelecké peníze, české jednostranné kruhové peníze se lvem 15. století a pak haléře s monogramem Ludvíka I. a Ferdinanda I. Dále jsou „Putschänel zwayerley Schläg“, jichž jsou 3 do krejcaru a 180 na zlatník. Tu jsou

¹⁴⁾ Monografii o eggenberském mincovnictví sepsal Adolf Meyer, Die Münzen der Familie Eggenberg, NZ XX, 1888, str. 183—235. Archivní příspěvky přinesl Fr. Mareš, Příspěvek k mincovnictví pánů z Eggenberka, Pam. arch., XIV, 1889, str. 325—326. Mareš uvádí, že Scheiblhofers se stal mincmistrem po smrti knížete Jana Antonína († 1649), asi v letech 1650—1658.

¹⁵⁾ Kniha je uložena ve sbírkách numismatického oddělení Národního musea v Praze, sign. Kl. Osek č. 45. Kniha byla uložena dříve ve sbírkách kláštera v Oseku u Duchcova. Tisk je opatřen pergamenovou vazbou a na příděštní zadní desky je označení „Ex libris Viti Scheiblhofferi Ao 1647“. Pod tím je podpis „Veith Fridrich Scheiblhoffer, Fürst(licher) Eggenbergischer Münzmeister und gwardein zu Crummau 1654“.

^{15a)} V německých pramenech častěji „katterfincken“.

Obr. č. 1. Mincovní knížka Adama Berga, folio 8

vyobrazeny bílé jednostranné a dvoustranné peníze Vladislava II. Vyšší hodnotu měly české malé groše, které byly počítány po 7 kačenkách. Tu je vyobrazen ve dvou typech malý groš Rudolfa II. s letopočtem 1578. Bílé groše počítané po sedmi „putschanel“, jako třicetina tolaru ale podle vyobrazení nejsou českého původu, protože lev na líci je jednoocasý. Jsou to cizí ražby stejně jako krejcary (60 na zlatník), kde jsou vyobrazeny tyrolské krejcary s letopočtem 1564. Podobně je tomu u půlpacněřů. Jako český groš je vyobrazen některý typ českého středověkého groše bez opisu, ale je počítán jen po 3 krejcarech. Vedle starých grošů jsou ještě uvedeny tříkrejcary, ale to jsou ražby některé dolnorakouské mincovny z roku 1585.

Řada hrubých ražeb počíná půltolarem Ferdinanda I. z jáchymovské mincovny se značkou mincmistra Utze Gebharta z let 1527–1530; půltolar je počítán po 35 kr. Jiný typ půltolaru je po 30 kr.; pak jsou vyobrazeny dva typy půlzlatníku po 30 kr. z roku 1561. Zlatníky Ferdinanda I. jsou vyobrazeny v dosti značném množství s letopočty 1560, 1561, 1562, 1563, 1564 (fol. 8v), Na další stránce (fol. 9) na ně navazují zlatníky Maximiliána II., většinou z alpských mincoven s letopočty 1567, 1568, 1570 a 1571.

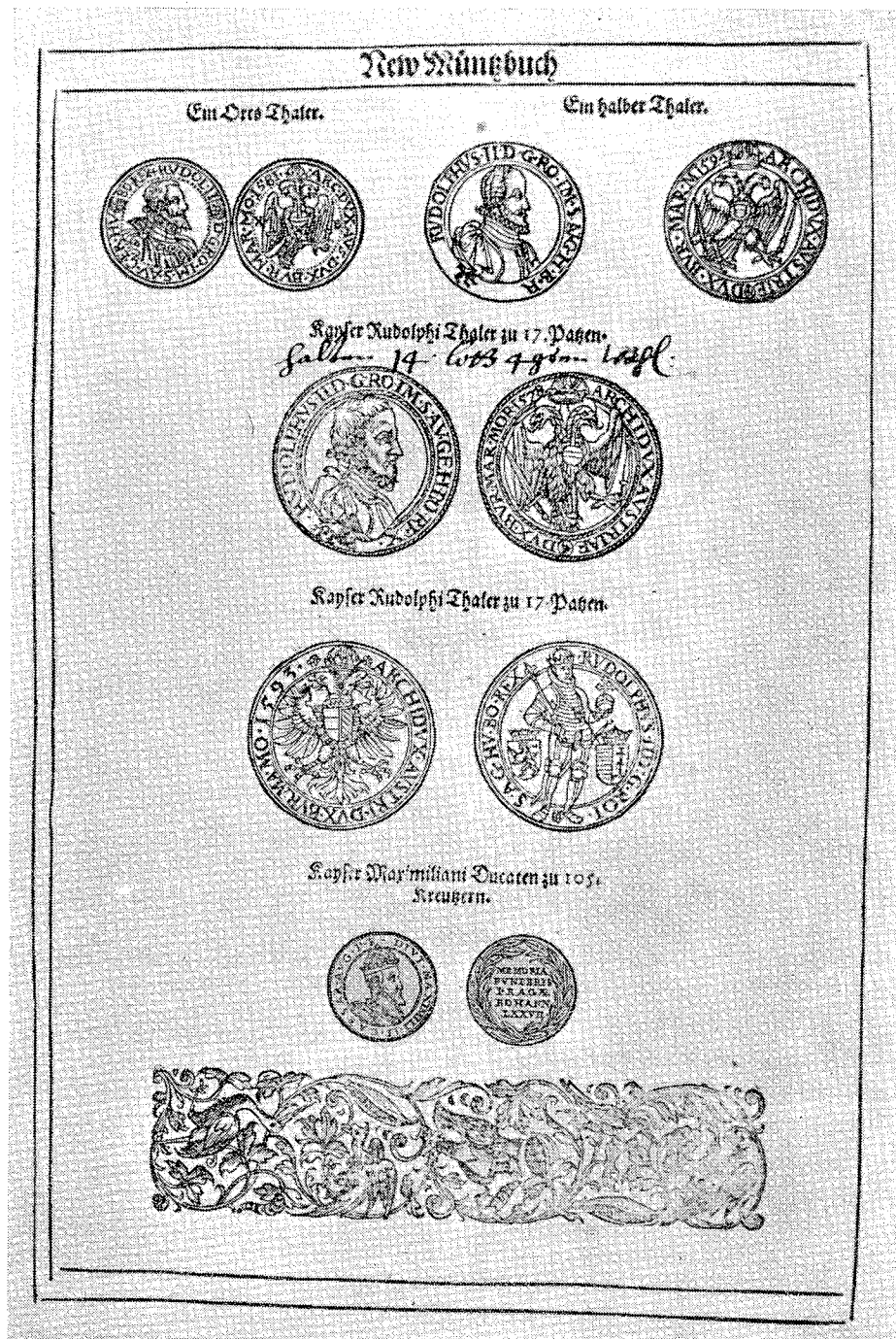
Tolary císaře Ferdinanda I. jsou počítány po 17 pacněřích, tedy po 68 krejcarech (fol. 9). Kresby Ferdinandových tolarů nemají většinou vyznačené mincmistrovské značky a některé ani letopočty. Datované tolary jsou z let 1529, 1560, 1561. Císař Rudolf II. je tu zastoupen i vzácnými díly tolarů; viz obr. č. 2 (fol. 9v), jako čtvrttolarem z Kremnice 1581 a zejména půltolarem z pražské mincovny 1592. Ovšem u tohoto půltolaru není mincmistrovská značka lilie příliš zřetelná, takže není jasné, zda jde skutečně o lilii pražského mincmistra Lazara Erkera. Vzácná je také kresba tolaru Rudolfa II. z roku 1578 se značkou mincmistra Jiřího Šatného z Olivetu z kutnohorské mincovny.

Je skutečně překvapující, že dřevoryty Adama Berga zachycují mezi běžným oběživem své doby ty ražby, které dnes řadíme k největším vzácnostem. Zvláště názorný doklad podává vyobrazení záhadné mince s označením: „Kayser Maximiliani Ducaten zu 105 Kreutzern“ (viz obr. č. 2 a 3).

Tuto ražbu popisují takto: Čechy, Praha, mincmistr Hanuš Harder (1564–1578), pohřební žeton na úmrtí císaře Maximiliana II. z roku 1577. Av: V nahoře prolomeném vnitřním perličkovém kruhu korunované poprsí císaře ve zbroji, vlevo obrácené, s vysokým nákrčnickem a řetězem řádu zlatého rouna. Vnější kruh perličkový.

Opis: DIVI • MAXIMILI • II • CAESAR • AVG • P • AVG • P • F •
Rv: V širokých vavřínových ratolestech v pěti řádcích nápis: MEMORIA / FVNEBRIS / PRAGAE / BOHANN / LXXVII /. Vnější kruh perličkový.

Text i kresba doslova souhlasí s originálem, u textu rubního nápisu je dokonce přesně přepsána i koruptela BOHANN. To je důkazem, že Adam Berg

Obr. č. 2. Mincovní knížka Adama Berga, folio 9v

měl jako předlohy vzácné exempláře mincí, které ovšem řadil mezi své skupiny oběživa jen podle současné kursovní hodnoty.¹⁶⁾

*

Ještě významnější, než dřevoryty Adama Berga jsou rukopisné přípisky a poznámky krumlovského mincmistra Víta Scheiblhofera, které vlastně vytvářejí z valvačního tisku proběrkou knížku. Scheiblhofery poznámky jsou různého druhu. Jeho poznámky ke kresbám mincí, které udávají jejich jakost (u zlata v karátech a grénech, u stříbra v lotech, kvintlících a denárech), jsou psány na základě vlastních zkoušek jakosti, obsahu čistého stříbra a zlata a dokládají oběh přesně určených mincí v Čechách v polovině 17. století.

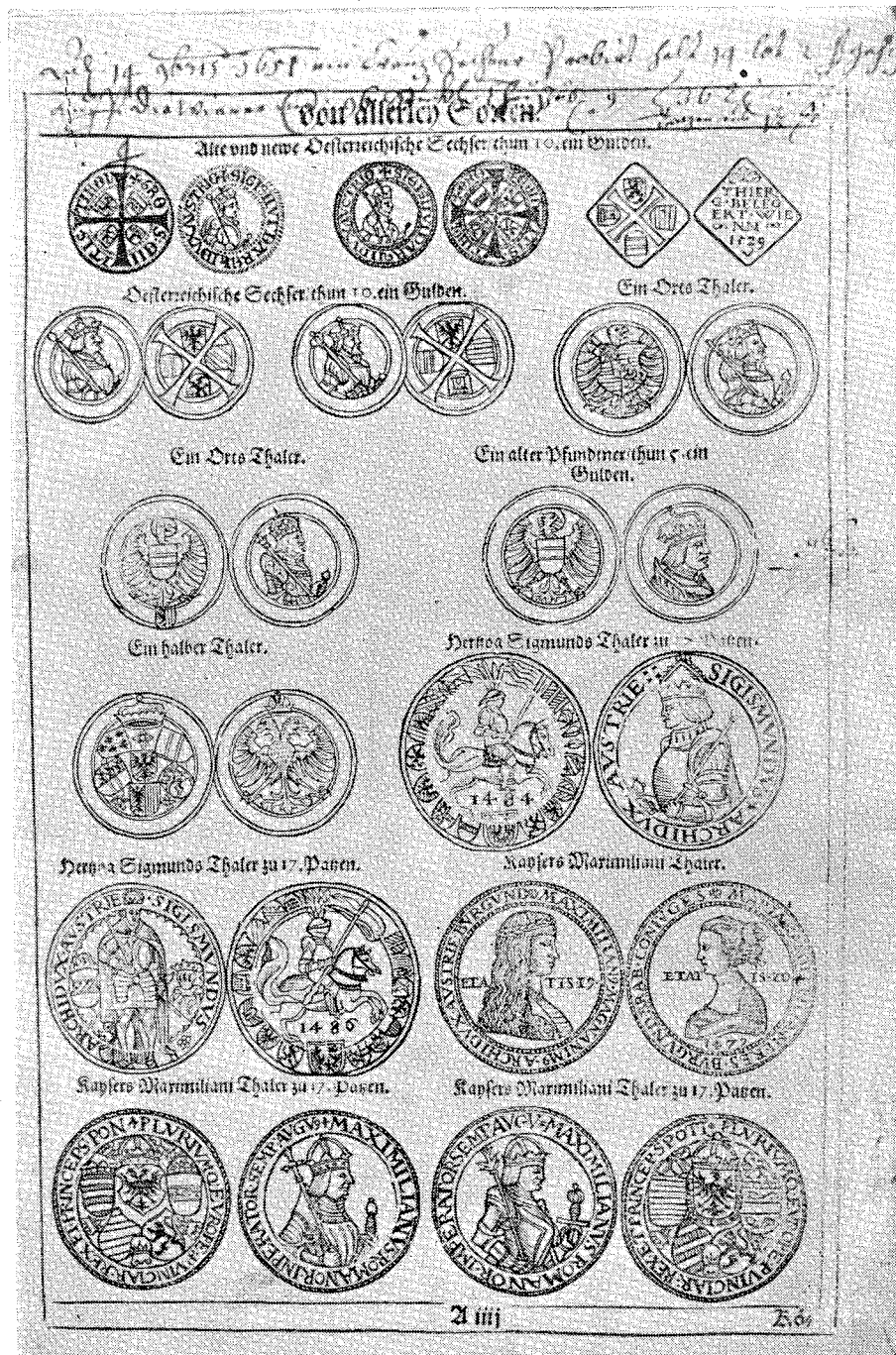
Obr. č. 3. Zlatý pohřební žeton Maximiliána II. z r. 1577 ze stránky 9v mincovní knížky Adama Berga (viz i obr. č. 2)

Zatím jsme si podrobněji povšimli oddílů českých ražeb.¹⁷⁾ Nyní alespoň ve stručném přehledu si povšimneme, jaké mince ostatních evropských států a mincovních vydavatelů se dostávaly v polovině 17. století mezi pagamentem do rukou zemského proběře.

fol. 2v — dukát, Uhry, Jan Zápolský, dukát po 105 krejcarech, obsah 23 karátů, 10 grénů.

¹⁶⁾ Tento pamětní žeton ražený ve zlaté neznám, jen odražek ve stříbře (14mm, 30,5 gr.) je v popise Donebauerovy sbírky, Ed. Fiala, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, Prag 1888, I., str. 121. Originál je dnes uložen ve sbírce numismatického odd. Národního musea v Praze.

¹⁷⁾ Poznámky o zkouškách jakosti jsou připsány k těmto českým mincím:
Rudolf II., malý groš 1578 — „12 Sibner wegen 3 q., helt die mar. 6 lot, — q., 2 d., darin ist 1 q. 1/2 d. fein, thut 16 Cr“. Pražský groš 14.—15. stol. — „halt 6 lot, 2 q., 2 d.“.
Rudolf II., tříkrejcar 1585 — „Alte Taschen Creuczer halt 6 lot 1 q. 2 d. fein“.
Maximilián II., zlatník 1570 — jakost 14 l. 3 q.
Rudolf II., tolar Kutná Hora 1578 — jakost 14 l. 4 gr. (!).

Obr. č. 4. Ukázka vlastnoručních přípisů Víta Scheib'hofera v mincovní knížce Adama Berga (na fol. 4)

- fol. 3v — Rakousy,¹⁸⁾ Ferdinand I., 3kr. kol. 1550, 8 lotů.
 fol. 4 — Rakousy, Zikmund Tyrolský, krejcar 15. stol., obsah 14 lotů, 2 kvintlíky, na vídeňskou hřivnu 96 kusů (viz obr. č. 4).
 fol. 4v — Rakousy, Ferdinand I., tolar, 14 l., -kv., 1 $\frac{1}{2}$ d.
 fol. 6v — Štýrsko, tříkrejcarey, bez udání panovníka, 8 lotů.
 fol. 10v — Tyroly, krejcarey 16. století, 16 l., 2 kv.
 fol. 11 — Tyroly, 10krejcarey, 14 l., 3 kv., 1d.
 fol. 17v — Sasko, tolar vévody Kristiána 1586, 14 l., 3 $\frac{3}{4}$ kv.
 fol. 17v — Sasko, tolar vévody Kristiána 1588, 14 l., 4 kv.
 fol. 18v — Salzburg, pacněř Leonharda Keutschacha 1516, první kus 6 l., 3 kv., 2 d., druhý 7 l., 3 kv., 2 d.
 fol. 21 — Pasov, biskupství, pacněř, 7 l., 3 kv., 2 d.
 fol. 32 — Branibory-Prusko, groš 1535, 5 l., 3 kv., 2 d.,
 fol. 41 — Oettingen, pacněř 1524, 6 l., 3 kv., 2 d.
 fol. 41v — Šlikové, tolar nejstaršího typu bez data (1518—1520), s udáním jakosti 14 l., 2 kv. a s poznámkou, že je něco těžší, než ostatní.^{18a)}
 fol. 45 — Stollberg, pacněř 1519, 6 l., 3 kv., 2 d.
 fol. 48 — Štrasburk, půlpacněř, 6 l., 2 kv.
 fol. 53v — Kempten, město, vláda Karla V., tolar po 18 pacněřích, 14 l., -kv., 2 d.
 fol. 58v — Řím, papežský stát, Pius V., „3pacněř“, 13 lotů.
 fol. 59v — Španělsko, „regál po 2 pacněřích“, 14 l., 3 kv.
 fol. 59v — Španělsko, dvoutolar, 1557, 13 l., 1 kv., — d.
 fol. 67 — Nizozemí, Holand, stavové, tolar 1577, jakost 11 l., 3 kv., 2 d., váha 1 $\frac{1}{2}$ lotu vídeňského, cena 1 fl., -kr., 2 d.
 fol. 68 — Francie, Jindřich III., frank po 40 kr., 13 l., 1 kv., 2 d.
 Francie, Jindřich II., frank po 10 pacněřích, 13 l., 2 kv., -d.
 fol. 70 — Polsko, „körtling po 3 bílých feničích“ (peníz typu koruna—orlice), jakost 6 $\frac{1}{2}$ lotu.
 fol. 73v — Basilej, tlustý fenik po 20 krejcarech, 11 l., 3 kv., cena 18 krejcarů.
 fol. 75 — Lucern, tlustý fenik po 5 pacněřích, 11 l., 2 kv., 3 d.
 fol. 76 — Uri-Schwyz-Unterwalden, krejcar, 6 $\frac{1}{2}$ lotu.
 fol. 77 — Mantova, vévoda Manuel IV., koruna, 15 l., -kv., 2 d.
 fol. 78 — Milán, koruna po 21 pacněřích, 15 l., -kv., 2 d.
 fol. 79 — Benátky, dože Niccolo de Ponte, justinián po 12 pacněřích, 15 l., -kv., 2 d.
 Benátky, dože Pascal Ciconia, stříbrná koruna po 21 pacněřích, 15 l., -kv., 2 d.

¹⁸⁾ Udání zemí a jejich sled uvádím podle příručky Adama Berga.

^{18a)} Je zajímavé, že šlikovské mince jsou raženy Adamem Bergem mezi mince německé, ne mezi české ražby.

fol. 80v — Besançon, jako říšské město (Bisuntium), tolar (značen jako dvoukoruna) 1579. K tomu poznámka „3. Marti A. 1654 ein solches Taller probiert, helt 14loth“. Na margu pak další poznámka: „Ein solches silberpfennig so An. 1624 gemuntz, helt die mar. 11 l., 2 q., 2 d. fein — thuet 17½ cr(euzer)“ (viz obr. č. 5).

fol. 80v — Turecko, osmánští sultáni, stříbrná akče, k ní tužkou připsáno „Zu Prag probiert heltn 14 lot 1 q., 2 d.“

Zvlášt zajímavý je tento poslední oddíl „tureckých“ mincí, který potvrzuje skutečnost, že i k nám se dostávaly stříbrné a zlaté ražby osmánských sultánů a že dokonce měly stanoveny i pevný kurs.¹⁹⁾ Adam Berg vyobrazuje celkem pět druhů těchto ražeb, s vyobrazením líce i rubu. Pod názvem asperle (s kursem 1/6 vídeňského feniku) je zachycena akče, stříbrná ražba osmánských sultánů 16. století o váze 1,2 g. Druhou ražbou (hodnocenou jako osmina tolaru) je dirham, patrně některá ražba Sulejmana I. z bagdadské mincovny. Dukát s hodnotou 105 kr. je altun, zlatá ražba 15. a 16. stol. o váze 3,43 g. Poslední dva druhy ražeb, dvoudukáty a třídukáty nejsou ražby turecké, jsou to dínáry a dvoudínáry, islámské severoafrické ražby 13.—15. století.²⁰⁾

Uvedením oddílu tureckých mincí končí vlastní valvační tabulky Adama Berga. Dále je kniha uzavřena veršovaným dialogem mezi penězi a bídou, kde moralistní těžkopádné verše zabarvené švábským dialektem odsuzují všemocné postavení peněz ve světě. Docela na konci je připojen učený traktát o peněžích uváděných ve Starém a Novém zákoně.

Ale exemplář Národního musea tím přece nekončí. K vlastnímu tisku je přivázána řada papírových listů, na které si mincmistr Vít Scheibelhofer připisoval poznámky s přesným datem o určování jakosti a ceny některých méně běžných mincí. Tyto zápisky podle datace jsou z rozmezí let 1644—1659.

(Proběrské zápisky Víta Fridricha Scheibelhofera)

[Fol. 1]

[první strana prázdná, na ní jen bezvýznamné písařské zkoušky pera]

[Fol. 1v]

Ao 1651, 19. Novembris. Einen Creuz Sechser probiert, helt die mar. 14 lot, 2 quint. [0,906].²¹⁾

Ao 1656, den 24. Januari. Ein Withenbergische 15Creuzer probiert, helt 12 lot [0,750].²²⁾ Ein alten 2Cr.²³⁾ probiert, helt 5 lot 3 q. 2 d. [0,368]. Kuepf(erne)

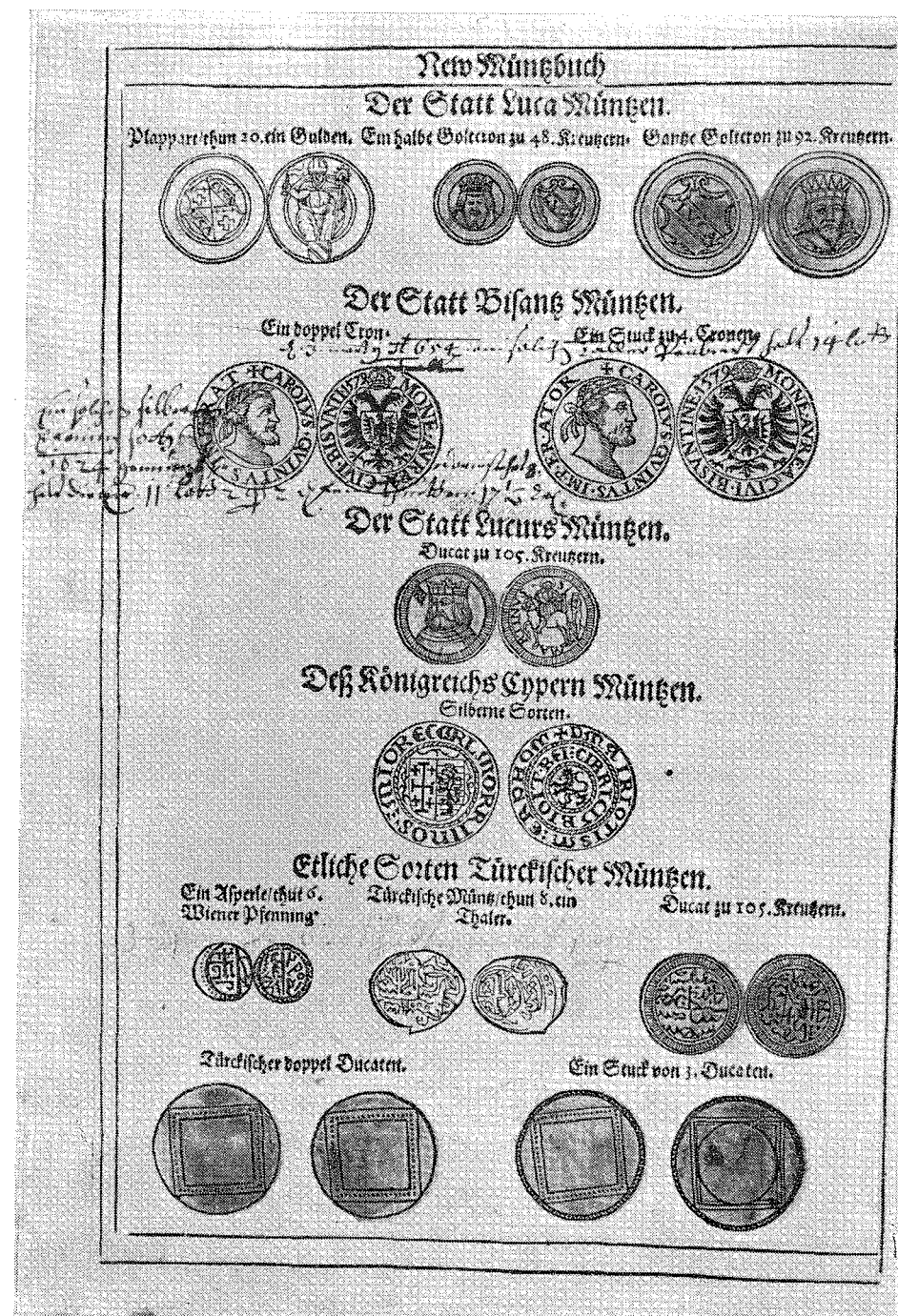
¹⁹⁾ Ze 16. století pochází nález osmánských zlatých ražeb v Koblížku, jehož souborné zpracování připravuje dr. J. Štěpková.

²⁰⁾ Za odborné určení děkuji vědecké pracovníci v oboru orientální numismatiky dr. Jarmile Štěpkové, CSc.

²¹⁾ Patrně jde o tyrolský krejcar arcivévody Zikmunda z 2. pol. 15. století.

²²⁾ Wittenberg byla mincovna biskupství v Paderbornu.

²³⁾ Dvoukrejcar nebo půlpacněř.

Obr. č. 5. Ukázka vlastnoručních příspěvků Víta Scheibelhofera v mincovní knížce Adama Berga (fol. 80v)

helt 8 lot 1 quint. 2 d. [0,523]. Plechatschen²⁴⁾ Zwyerley Probiert, helt 6 lot 2q. 2d. und 6 lot 2q. 3 d. [0,414 a 0,418]. Item zwyerley alte Patzen halten 6 lot 3q. 2d. undt 7 lot 3q. 2d. [0,430 a 0,493].²⁵⁾

Ao 4. Marti 1659 zwyerley Patzner probiert:

N. 1 helt die mar. 5 lot 2q. 2. den., N. 2 helt 4 lot 2q. 1 den., halten undeinander 5 lot. — q. — d. fein [jakost č. 1 0,352, č. 2 0,281 a průměrná jakost obou 0,313].

Die mar. fein silber per 10 Thaler 12 Cr. geraith, thueth 4 fl. 45 Cr; gehen auf die wiener mar. 70 Stukh, die thuen zu 1 1/2 Cr. geraith 6 fl. 45 Cr.²⁶⁾ [fol. 2]

Verzeichnus Etlicher Müntzsorten, wie hoch sie amb halt kern, so ich selbsten probirt hab.

Ao 1645 ad 13. Septembris. Ein SilberCronen²⁷⁾, auf der einen Seiten S. Markus, auf der ander ein Creuz, helt die mar. 15 loth, —q., 1 d. fein Silber. Gehen auf die Colnische markh 7 13/32 stukh auff die Prager mar. gehen 8 Stuckh auff befelch Ihr gnad(den) Herr Popel von Lobkowiz, obristen münzmeister ihm königreich böhaimb.

Ad 13. Septemberis Ao 1645 Ein Paýerischen Zway Creuczer²⁸⁾ probiert, helt die mar. fein 7 loth — q., — d. [0,438].

Ad dio einen Augspurgischen zwey creuczer probiert, helt die mar. fein 6 l., 3q., —d. [0,422].

Ad 13. dies 1645 Ein Regenspurgische zwen Cr. probiert, so (16) 34 gemünzt ist worden,²⁹⁾ helt die mar. fein 6 Loth, 3q., 3d. [0,434].

Ad 13. dies Ao. (16)45 ein Salzpurgischen zwen Cr. probirt, helt die mar. fein 6 loth, 3q., 2d. [0,426].

Ad 14. Novembris Ao 1651 Ein Sechser probiert, helt die mar. 14 loth, 2q., [0,906], gehen auf die Wiener mar. 96 stukh, thuen zu 6 Cr. 9 fl. 36 Cr., nach der fein tragen auß 13 fl. 46 cr., 2 d.

Ad 17. January Ao 1653 Ein Fridtrichisches geldt so 1620 gemünzt,³⁰⁾ in welchem 48 stehet, auch zwen auff der einen seithen ein Cron, auff der andern ein Löwe So Ao 1619 gemünzt, halten an der fein 9 loth [0,563], reichlich gehen auff die wiener mar.; 19 ganzen auff welchen 48 stehet tregt die mar. nach der fein aus 8 fl. 33 cr., zu 26 cr. aber 8 fl. 14 cr., zu 8 gr. 7 fl. 36 cr.

Item einen probiert so Ao 1623 gemünzt worden, darinnen stehet 150, helt die mar. 7 loth [0,438].

²⁴⁾ Pod označením plecháč je míněn patrně starý český groš 14. a 15. století.

²⁵⁾ Pacnéře v hodnotě 4 krejcarů.

²⁶⁾ Přepočet tolarů na zlaté podle běžného kursu 70 kr. nesouhlasí.

²⁷⁾ Benátská ražba.

²⁸⁾ Patrně půlpacnéř Alberta V. (1550–1579) nebo jeho nástupců.

²⁹⁾ Půlpacnéř biskupa Alberta IV. (1613–1649).

³⁰⁾ 48kr. Fridricha Falckého (1619–1620).

Mehr ein Paýerischen 48er so A. 1623 gemünzt, halten 4 loth 1 q. fein silber [0,265].³¹⁾

Item allerley sortten 3 Cr(euczer), groschen geschmelzt undt probierth, helt die mar. 7 loth 2 q. [0,469]. Theils aber 7 loth 3 q fein [0,475].

[fol. 2v]

AD 8. Febr(uari) Ao. (1)653, einen Venedischen Justinianer, dariner 80 stehet, probiert wigt 1 loth wiener, helt 15 loth, — q. 2 d. fein, thuet 53 kr. [0,633].

Ad 8. dito ein Meylendische Silber Cronen probiert, helt mar. 15 l., — q. 2 d. [0,633], auff einer Seyten ein pildtnus mit einer Cron gekröndt, auff der andern ein Wappen mit 4 Velder, oben ein Cron.

Ad dito 36 unterschiedliche schwarze pfenning geschmelzt undt probiret wegen..., helt mar. 5 l. 2 q. 1 1/2 d. [0,245], fein silber 1 q, thuet 14 Cr(euzer), kumbt feinen mar. zu 10 Tallern 5 fl. 12 Cr.

Ad 14. February Ao. 1653, Ein Mantuanische Silber Cronen, auff einen Seiten Unzerliche Fraw sambt der Jesus Kindl, auff der andern ein man undt weibs pildtnus; probiert helt die mar. 15 loth — q. 2 d. fein, kumbt den wiener loth per 53 1/4 Cr.

Ad 14. dito ein 40 Creuczer so der Königreich von Frankreich münzen lasen, probiert helt die mar. 13 loth 1 q. 2d. fein [0,836], kumbt der wiener loth umb 46 Cr. 1 d.

Ad dito des Königs von Navarra franken so 40 Paczen goldt soll, probiert helt 13 loth 2 q. — d. [0,844], ist des loth werth 47 Cr.

Ad 28. Marty Ao. 1653 ein Kays. Taller, so zu Prag gemünzt Ao. 1653, helt die mar. 14 loth 1 q. 1 d. [0,894].³²⁾

Ad 7. Novembris Ao. 1653 einen gräzerischen Taller so Ao. 1645 gemünzt worden, probiert helt die mar. 13 loth 3 q. 2d. [0,868] fein silber umb 1 q. 2d. [0,0196] zu gering.³³⁾

Ad dito einen so das Kaysers Ferdinando deß andern pildnuß darauff stehet undt A. 1620 gemünzt worden, probiert helt die mar. 13 loth 3 q. 2d. [0,868] fein umb 2q 1d. [0,0353] ungering.

7. dito einen Nürnbergischen Taller so Ao. 1637 gemünzt worden, probiert helt die mar. 14 loth —q. 2d. [0,883].

Item einen Preslawischen Taller probiert so A. 1652 gemünzt worden, helt die mar. 14 l. — q. 1 3/4 d. fein silber [0,882].³⁴⁾

Ao 1654 Ad 3. Marti einen Pißaner Taller probiert helt 14 loth —q. [0,875].

³¹⁾ 48kr. bavorského kurfiřta Maximiliána I. (1597–1651).

³²⁾ Soupis Millera-Aichholze neuvádí, ale Janovský v kartotéce již zachycuje.

³³⁾ Miller-Aichholz neuvádí v tomto roce tolarovou ražbu ve štyřskohradecké mincovně.

³⁴⁾ Slezský tolar města Vratislavi.

Ao. (16)54 ad. Ad. 3. Marti einen Königischen alten grosch so Ao 1551 gemünct worden, helt 8 loth — q. [0,500].³⁵⁾

Ao 1654, Ad 6. Marti ein Taller, welicher 80 Cr. geld thueth darinen 60 stehet und A. 1572 zu Kuttentberg gemünct worden, probiert helt die mar. 14loth, 3q. [0,922].³⁶⁾

[fol. 3]

Verzeichnus deß halts etlicher Guldenen Muntz als ducaten, Rosennabel, Doppuleten Cronen und dergleichen Muncz welche ich Veith Scheiblhoferselbst probiert hab.³⁷⁾

Ad 19. Septembris Ao 1644 Ein Räßler ducaten³⁸⁾ probirt, helt 23 Karat, 10 gren [0,993], auch einer 23 Karat 11 gren reichlich [0,997].

Ad 15. Augusti Ao (16)45 einen Rosen nabel³⁹⁾ probiert, helt 23 Karat, 10 1/2 gren fein [0,995].

Ad 16. Septembris Ao (16)45 ein Spanischen doppuleten⁴⁰⁾ probiert, helt 22 Kar. fein goldt [0,917].

Ad 2. Augusti Ao 1646 Ein Räßler ducaten probieret So Anno 1562 gemünct werden, helt 23 Kar. 9 gren reichlich [0,990].⁴¹⁾

Ao 1653 Einen doppelducaten so zu Prag deß 1652 Jahr gemünct worden, helt die mar. 22 Kar. 10 gren, wirdt sich voll finden [0,951].⁴²⁾

Ao 1654, d. 3. Marti, einen ducaten probiert so A. 1652 zu Prag gemünct worden, helt 23 Karat, — gren, schaw zur wie es her gelt, ist der ducat umb 4 gute Cr. zu gering [0,958].⁴³⁾

Ad 6. Marti 1654 einen kayserischen ducaten, so zu Prag A. 1627, auch einen Nürnberger ducaten so Ao 1637, item einen Schwedischen so Ao 1632 ge-

münct worden. Haben alle drey den rechten halt, als 23 Karat 8 gren fein goldt [0,986].⁴⁴⁾

Ad 23. Octobris Ao 1654 ein kayserischen ducaten so in diesen Jahr zu Prag gemünct worden, helt die mar. 23 Karat 1 gren, ist deß ducaten umb 3 1/2 guethen Creuczer oder 4 1/2 schlechte Cr. zu gering. Also geht es zu wen ein Potentadt soliche münzambt leuth die ihre kunst also stehen auffhelt.⁴⁵⁾

[fol. 3v prázdne]

[fol. 4]

Ad 6. Marti Ao 1654 einen Pisantzen Taller so A. 1625 gemünct worden, helt die mar. 14 loth.⁴⁶⁾

Ad 23. Octobris Ao 1654 ein kayserischen groschen, so in diesem Jahre zu Prag gemünct worden, probiert helt die mar. 7 loth, 3 q., 1 1/2 d. [0,491]. Fein ist die mar. umb 2 1/2 Pfenning zu gering, die mar. ander fein.⁴⁷⁾

Ad 23. Octobris A. 1654 ein Kuthenperger groschen so in diesem Jahr gemünct worden, helt die mar. 7 loth 2 q, ist die mar. umb 1 q fein zu gering [0,485].⁴⁸⁾

Ad 23. dito (16)54 ein holentischen Taller probiert, wigt 1 1/2 lot, helt 11 lot 3 q. 2 d., ist werthe 1 fl., — cr., 2 d. [0,743].

Ein Paßlerischen dicken Pfenning probiert, wigt nit gar 2 q, helt 11 lot 3 q., ist werth 18 Cr. [0,735].⁴⁹⁾

Item ein dicken Pfenning, so zu Lucern gemünct, darauff S. Kilian stehet, probiert wigt 2 q, helt 11 lot 2q. 3d., ist werth 19 Cr. 2 d. [0,731].

Ein Spanischen Taller probiert, helt 11 lot 2q. ld. fein, die Umschrift darauff PHILIPUS III DG, auff der andern seithen HISPANIORUM REX 1618 [0,727].⁵⁰⁾

Ad 13. Decembris A. (16)55 einen Tyrolischen 10 Cr(euzer) probiert, helt die mar. fein 14 lot, 3q. ld. [0,739].

[fol. 4v prázdne]

[fol. 5]

³⁵⁾ Není to česká ražba, v roce 1551 raženy tříkrejcarý jen ve Vídni, Linci a Celovci (Klagenfurt).

³⁶⁾ V roce 1572 v Kutné Hoře byl ražen jen zlatník v hodnotě 60 krejcarů.

³⁷⁾ Nahoře u horního okraje poznámka: „Ein Kett 140 d(ucaten), darfor 330 fl.“. Tento řetěz tedy vážil asi 4.900 gr. zlata. V tomto poměru je 1 dukát = 2,357 zlatého, 1 dukát = 2 zl. 21 a 42/100 kr.

³⁸⁾ Patrně jsou míněny dukáty Matyáše Korvína s jeho znakem, na kterém je havran s prstenem v zobáku.

³⁹⁾ Jde patrně o nobel (také rosenobel), zlatou minci ve váze 120 gr., u lehkých nobelů 108 gr. Tato mince byla ražena anglickým králem Richardem II. (1377–99) a jeho nástupci až do konce 15. století.

⁴⁰⁾ Španělský dvoudukát.

⁴¹⁾ Nevím zda je chybné uvedení letopočtu, nebo je uváděna jiná mince, než dukát Matyáše Korvína.

⁴²⁾ Janovský v kartotéce českých vládních mincí uvádí.

⁴³⁾ Janovský uvádí, Miller-Aichholz uvádí.

⁴⁴⁾ Janovský uvádí, Miller-Aichholz zachycuje pražský dukát 1627.

⁴⁵⁾ Miller-Aichholz, ani Janovský neuvádějí. Z výpočtu vyplývá, že Scheiblhofers počítal 1 grén zlata jako 1 dobrý krejcar.

⁴⁶⁾ Pisa, tolar z doby vlády Ferdinanda II. Medici (1620–1670). Patrně je tu chybné datum, protože tento panovník razil toлары jen s letopočty 1621 a 1629, srovn. Corpus nummorum Italicorum XI, 1929, str. 332a.

⁴⁷⁾ Běžnější ražba, zachycená v soupisech.

⁴⁸⁾ Běžnější ražba, zachycená v soupisech.

⁴⁹⁾ Město Basilej.

⁵⁰⁾ Běžný tolar Filipa III. (1598–1621).

Specification derer frembdten geringhältigen Eingeschlichenen Münzsorten, weliche damit ihrer kay. May. in dero Erbländern, guether Münz anschroth und khorn sich nicht nur gleich, sondern in denen proben und Valvation zu gering befunden.

1) Die neue Weymarischen gröschlein,⁵¹⁾ unterschiedlichen geprags, so in diesem Königreich Böhaimb under dem geldt zu Kreuzern einschleichen aldar wo dieselben gemacht, nicht hoher als vier stuckh vor einen Sachsischen groschen vormünzt werden, in der Valvation aber in Stuckh ein dem andern zu hulff vor 3 Wiener Pfening befunden, also vier stuckh ein Kay. 3 Creuczer groschen werth sein.

2) So sein die Polnischen groschen als dutkichs geprächs⁵²⁾ undt die Jahrzahl 1622, 1623, 1624 darauf, so unter den 3 Creuczer grosch(en) auch vor einen groschen einschleichen, dieselbigen sein in der Valvation sehr gering und ganz untüchtig gegen Ihr Kays. May. Münz befunden, also das ein Stuckh einen Kreuzer undt 3 Wiener pfening kome werth sein und umb ein Cr. und ein Wiener pfening zu gering.

3) Polnische prummer⁵³⁾ so hauffen weiß im gang zu halben groschen gehen, seint und(er)schiedlichen halts, einer peßer den der andern, aber in der proben und Valvation befunden das ein stuckh ein Creuczer und $\frac{3}{4}$ einer Wiener pfening werth sein, zu gering umb ein Viertel wiener pfening, iedoch ein Stuckh immer beßer als das andern.

[fol. 5v]

4) Groschlein, so vier stuckh vor einen dreÿ Creuczer groschen, auch hauffen weiß im genz [!] sein, deren unterschiedliche auch immer einer beßer als der ander in den Proben und Valvation, aber daß stuckh umb zwey viertl wiener pfening werth sein und zu gering umb $\frac{3}{4}$ wiener pf.

5) Reichs halbe paczen, oder zwey Kreuzer, deren achtzehenerleÿ Sorten und mehr sein alß Chur(fürstliche) bayerische, Nürnbergische, Neuburg(ische), Augspurg(ische), Regenspurgische, Salzburg(ische), Straßburg(ische), Wittenberg(ische), Montforthor, Fuckerische, Ulmer, Churer, Franckforthor, Wirzburgische, Aichstadische, Elbings, Memminger, Öttingische, unterschiedlichen halts sich befunden, aber alle gegen Ihr Kays. Max. 3 Kr(euczer) groschen zue gering alß das in den Proben und Valvation befunden, das ein

⁵¹⁾ Výmar, Vilém IV. (samostat. vláda 1640–1662), dreier-trojník.

⁵²⁾ Polské ražby zachycuje celkový přehled polské numismatiky, Marian Gumowski, Handbuch der polnischen Numismatik, Graz 1960.

⁵³⁾ Termín „prummer“ přístupná literatura nevysvětluje. V Krakově raženy v té době tyto nominály: dukáty, toлары, šestáky, trojáky, groše. K tomu M. Gumowski, Dzieje mienicy krakowskiej, Poznań 1927, str. 84n.

stuckh umb 1 Kreuzer und $2\frac{3}{4}$ eines wiener pfenings werth sein und umb $1\frac{1}{4}$ wiener pfening zu gering.

Prag d. 7. September A. 1655.

Ihro Kay. May. bestelster LandtProbierer in dero Erb. Königreich bohaimb.

[fo. 6–12 prázdné, kromě písarských kreseb a zkoušek pera]

V těchto proběřských zápisích Víta Fridricha Scheiblhofera je zachycena přesně struktura složité měnové situace v českých zemích v polovině 17. století. Scheiblhofor především si určoval jakosti, váhy a skutečnou hodnotu mince podle obsahu drahého kovu především u vzácnějších mincí, které se objevovaly v pagamentu, proto také nezachycuje nejběžnější ražby (saské toлары, produkci vídeňské a kremnické mincovny). Vedle pagamentu prováděl i kontrolní zkoušky současných platidel, nových ročníků ražeb pražské mincovny.

V Scheiblhoforových zápisích přicházejí ražby italských států a měst, nejvíce ražby benátské, toлары francouzských králů i španělských panovníků. Vedle toho Scheiblhofor s důrazem upozorňuje na špatné polské ražby tak zvaných dudků z let kalady a na jejich nehodnotnost. V těchto zkouškách pochopitelně převažovaly mince různých vydavatelů z území německé říše. Uvádí Bavorsy, Norimberk, Salzburg, Strasburg, Paderborn Wittenberg, Montfort, Řezno, Neuburg, Augsburg, Ulm, Fuggerovské ražby, Frankfurt, švýcarský Chur, Würzburg, Eichstätt, Elbing (řadí mezi německé ražby), Memmingen, Öttingen. Většinu těchto ražeb, zejména, je-li alespoň udán letopočet, můžeme přesně určit.

Stříbrné ražby určoval Scheiblhofor podle jakosti na loty, kvintlíky a denáry, tedy v rozmezí jednoho denáru s intervalem 0,008. Pokud můžeme jeho určení dnes kontrolovat i když ovšem nemáme konkrétní exempláře, které byly podrobeny rozboru, jsou jeho určení správná s maximální odchylkou 10–20 tisícín.

Zvláštní oddíl je vyhrazen zlatým ražbám. U zlatých ražeb určoval mincmistr Scheiblhofor jakost podle karátů a grénů, tedy s intervalem 0,004. Je tu zachycena celá řada ražeb od uherských dukátů Matyáše Korvína až po španělské ražby. Mimo to určoval Scheiblhofor i cenu jakéhosi zlatého řetězu ve váze 140 dukátů — skoro půl kilogramu zlata. Zvlášť je zajímavé, že zemský proběř Scheiblhofor prováděl i kontrolu soudobých dukátů vycházejících z pražské mincovny. Především zkoušel z pražské mincovny dukát a dvoudukát z roku 1652 mincmistra Jakuba Wolkeru a dukát Wolkerův z roku 1654. Dukát pražské mincovny se značkou Jakuba Wolkeru z roku 1654 je pro nás zcela neznámou novou ražbou, nezná ji ani soupis Millera-Aichholze, ani Janovského kartotéka českých vládních ražeb. Druhé dvě ražby ještě také soupis Mil-

lera-Aichholze neuvádí, z toho je vidět jak jsou dnes vzácné. Jakost zkoušených dukátů byla velmi špatná. Správná jakost dukátu měla být 23 karátů a 8 grénů (0,986), ale dvoudukát 1652 měl jen 22 karátů a 10 grénů (0,951), dukát 1652 23 karátů (0,958), tedy byl horší o cenu 4 dobrých krejcarů a dukát 1654 měl 23 karátů a 1 grén (0,962), byl horší o 3 1/2 dobrých krejcarů nebo 4 1/2 špatných krejcarů. Tyto nesrovnalosti zemský proběh ostře odsoudil poznámkou (ovšem německy psanou), že tak to chodí, když panovník ustanovuje takové mincovní úředníky, jejichž umění takhle vypadá...

Nevíme přesně jaký ohlas měly tyto zkoušky kvality ražeb pražské mincovny, víme jen, že příštího roku po sérii těchto zkoušek v roce 1655 opustil Jakub Wolker úřad pražského mincmistra.

Podobně zkoušel zemský proběh Scheiblhofér i české stříbrné ražby. Je pochopitelné, že nejčastěji mezi pagament přišly nehodnotné ražby kiprového období. Proběh zkoušel dva kusy 48krejcaru českých stavů z roku 1619, jeden 48krejcar Fridricha Falckého a 19 dalších 48kr. — všechny v jakosti 9 lotů (0,562). V roce 1653 zkoušel tolar ražený ve stejném roce v pražské mincovně, byl správné jakosti (0,894). Vedle toho zjišťoval jakost u tolaru z mincovny ve Štýrském Hradci z roku 1645 — tuto ražbu soupis Millera-Aichholze nezná. Scheiblhofér znal mincovní značky s velkou obsáhlostí, takže určil i zlatník (60kr.) kutnohorské mincovny z roku 1572, ražbu úředníků Jiřího Šatného z Olivetu a Samuela Vodolinského z Vodolína. V Praze v tomto roce se zlatníky již nerazily a tak jeho určení ražby mincmistrům, kteří užívali značky orlího křídla je nepochybně přesné.

V závěru se musíme vrátit ke zhodnocení významu proběhských zápisů krumlovského mincmistra Víta Fridricha Scheiblhoféra. Nejsou to podrobné úřední zápisy, vznikaly v dlouhém období 15 let (1644—1659) jako výběr ze zápisků o zkoušení méně běžných mincí v jeho proběhské činnosti. Víme, že v této době, kdy působil jako zemský proběh zároveň zastával po 8 let (1651 až 1658) úřad krumlovského mincmistra eggenberských knížat. Působil patrně spíše v hlavním městě království — v roce 1655 datuje své zápisy v Praze — než v Českém Krumlově, kde nízká produkce ražeb patrně nevyžadovala jeho stálé přítomnosti. Proto také i pagament, který zkoušel, nepocházel ze zásob krumlovské mincovny.

Ze všech zápisů můžeme bezpečně sledovat strukturu pagamentu, která celkem se příliš neliší od skladby nálezů ukryvaných v této době. V Scheiblhoférových zápisech získáváme ovšem i jistý korektiv tohoto obrazu, protože získáváme i údaje o nehodnotných a zakázaných mincích z pagamentu, které se nehodily pro thesauraci. Myslím především na mince Fridricha Falckého ve značném počtu 19 kusů na jednu zkoušku, které byly vyřazeny z oběživa, zakažovány a přece ještě po 35 letech přicházely v oběhu.

Důležitý je poznatek v rozmnožení počtu českých ražeb o dukát pražské mincovny z roku 1654 se značkou mincmistra Jakuba Wolkerá. Vedle toho je

tu ještě dosud neznámý tolar ročníku 1645 z mincovny ve Štýrském Hradci.

Ze zápisů Víta Fridricha Scheiblhoféra sice nezískáváme nové zprávy o činnosti krumlovské mincovny, zápisy nejsou také té unikátní hodnoty jako třeba mincovní knížka pražského mincmistra Tobiáše Gebharta, ale přece jejich rozbořem získáváme obsáhlý soubor poznatků o vyspělém českém proběhském umění poloviny 17. století.

*Veit Friedrich Scheiblhofner, intendant de la Monnaie
de Český Krumlov et son activité de contrôleur du Royaume
des métaux précieux*

Veit Friedrich Scheiblhofner, intendant de la Monnaie princière des Eggenberg de Český Krumlov (Bohême du Sud) au cours des années 1650—1658, était en même temps titulaire de la fonction de contrôleur des métaux précieux du Royaume de Bohême. Le peu de renseignements que l'on possède sur son activité de contrôleur peut être très bien complété par ses enregistrements de contrôleur ayant trait aux années 1644—1659. Scheiblhofner en annotait le livre d'évaluations des monnaies d'Adam Berg intitulé «New Müntzbuch» et imprimé à Munich en 1597. La publication de Berg comporte également des gravures sur bois représentant les frappes de divers Etats européens ainsi que de divers détenteurs du droit de frappe aux 15e et 16e siècles avec indication de leur cours de l'époque exprimé en kreuzers. Scheiblhofner annotait les différentes gravures du livre de ses remarques ayant soin de mentionner la date de l'examen de la monnaie en question ainsi que sa qualité reconnue à l'examen. Pour ce qui est des monnaies d'argent, il établissait la qualité en demi-onces, quarts d'once et deniers; pour les monnaies d'or, c'était en carats et en grains. D'autres remarques de Scheiblhofner se trouvent sur des feuilles séparées reliées au livre d'Adam Berg. Dans ses enregistrements de contrôleur des métaux précieux Scheiblhofner est parvenu à nous faire comprendre la structure compliquée de la situation monétaire dans les pays tchèques au milieu du 17e siècle. Scheiblhofner déterminait le titre, le poids ainsi que la valeur réelle (en kreutzers) des monnaies, et cela surtout en ce qui concernait des monnaies précieuses faisant partie du «pagamentum» (vieilles pièces de monnaies fragmentaires). C'est pourquoi il n'enregistrait pas les frappes courantes (thalers de Saxe, frappes des Monnaies de Vienne et de Kremnica en Slovaquie). En dehors des examens du «pagamentum», Scheiblhofner faisait le contrôle des monnaies contemporaines en cours sortant des frappes de la Monnaie de Prague. Il enregistrait également des frappes des Etats et villes d'Italie, des thalers des rois de France et des souverains d'Espagne et surtout des frappes de divers détenteurs du droit de frappe sur le territoire de l'Empire allemand.

Assez souvent, Scheiblhofner examinait aussi le titre des monnaies d'or. Parmi elles, on trouve une frappe inconnue jusqu'à présent, le ducat frappé en 1654 par Jakub Wolkr, intendant de la Monnaie de Prague.

VÝVOJ REÁLNEJ HODNOTY DROBNÝCH STRIEBORNÝCH MINCÍ NA SLOVENSKU V ROKOCH 1526—1711

Dôležitým predpokladom pre výskum javov z oblasti hospodárskych i politických dejín je znalosť vývoja reálnej hodnoty mincí v obehu. Pre obdobie slovenských dejín po nástupe Habsburgovcov na uhorský trón do uzavretia szatmárskeho mieru nepriniesla historiografia doteraz sústavnejší pohľad na tento nie nedôležitý aspekt našich dejín. Nepoznáme, akú váhu striebra predstavoval v jednotlivých rokoch tohto obdobia denár, prípadne jeho stonásobok zlatý (v archívnych prameňoch uvedený ako florén). Denár i zlatý, prípadne polovica denára, obol (nazývaný i halier) a na juhozápadnom Slovensku aj jedna tretina denára, viedenský fenig, boli v zachovaných materiáloch reprezentantmi drobných mincí v obehu a v nich sú vyčíslené ceny, mzdy, poplatky ap. Nominálna hodnota mincí, ktorá je zachytená v zachovaných materiáloch, je veľmi nespoľahlivým porovnávadlom, najmä pri dlhšom časovom odstupe. Napr. peňažné dávky platené poddanými nezaznačujú v priebehu dlhšieho obdobia žiadne zmeny. Či to bolo v prospech, prípadne v neprospech platiacich poddaných, môžeme určiť len vtedy, keď vieme, koľko gramov striebra predstavovalo dané množstvo denárov v skúmaných rokoch. Vyššia cena určitého druhu tovaru, vyjadrená v denároch, nemusí, v porovnaní s inými obdobím, značiť vyššiu cenu vo váhe drahého kovu. To isté platí aj o mzdách, platoch, nájomnom, daniach atď. Okrem toho musíme mať na pamäti, že v tom istom období môžu byť aj lokálne rozdiely v reálnej hodnote uvedených početových peňazí. Denár a jeho stonásobok zlatý nemusí všade reprezentovať tú istú váhu striebra, na rozdiel od reálnych mincí.

Túto možnosť sme pri výskume vývoja reálnej hodnoty početových peňazí na Slovensku taktiež vzali do úvahy. Pre každú z troch typických slovenských oblastí sme urobili výskum vo fondoch doluvedených archívov:

- 1) na juhozápadnom Slovensku v trnavskom a pre posledných 40 rokov skúmaného obdobia aj v bratislavskom archíve,
- 2) na strednom Slovensku v banskobýstrickom archíve,
- 3) na východnom Slovensku v bardejovskom a pre spišskú oblasť v levočskom (1581—1711) a spišskonovoveskom archíve. Spišská Nová Ves patrila

k tým mestám, ktoré boli zálohované Poľsku. Tu sme chceli riešiť aj otázku, či politická príslušnosť k Poľsku mala vplyv aj na vývoj menových pomerov. V Spišskej Novej Vsi sme kurz dukáta sledovali do r. 1580.

Na určenie reálnej hodnoty denára použili sme údaje o cenách veľkých reálnych mincí skúmaného obdobia: uhorského dukáta pre určenie váhy v čistom zlate a toliara pre určenie váhy v čistom striebre. Použili sme výlučne údaje o kurzoch veľkých mincí ako reálnych mincí (in specie) a nie ako počtových jednotiek. Materiály, ktoré sme skúmali,¹⁾ zaznačujú totiž obidva druhy valvácie veľkých mincí.

Na vývoj reálnej hodnoty mincí mala rozhodujúci vplyv aj cena drahých kovov. V Uhorsku boli banskí podnikatelia povinní odpredávať vyťažené drahé kovy komore za určenú cenu.²⁾ Teda cena, ktorej vývoj zachytáva naša tabuľka, je cena limitovaná.

I. Prehľad menových pomerov na Slovensku v rokoch 1526—1711

Obdobie 1468 až 1520 značí pre uhorskú menu pomerne dlhé obdobie stability. Okrem dukátov nezmenenej kvality a váhy razila sa drobná minca v počte 416 kusov denárov z jednej uhorskej hrivny 8lótového striebra.³⁾ Jeden de-

¹⁾ Archív mesta Trnavy, nesign. materiál, počtové knihy mesta z rokov 1532, 1536, 1541, 1543, 1544, 1552, 1556, 1558, 1560, 1561, 1563, 1565—1567, 1569—1572, 1574, 1575—1576, 1579, 1581—1583, 1585, 1587—1628, 1630, 1632, 1638—1640, 1642—1645, 1647—1657, 1659—1662, 1664—1665, 1667, 1668—1674, 1682—1711. — Deputationalia, fasc. 1, No 13, pre cenu dukáta 1564, Rationes Orphanales 1668, pre cenu toliara 1668. — Archív mesta Banskej Bystrice, počtové knihy mesta: 5, 7—18, 20—22, 25, 29, 33, 36, 39, 42, 47—48, 50, 54—55, 57, 59, 60—61, 63, 65, 66, 68, 70, 73—74, 76, 80—81, 83, 85, 86, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 103, 105, 108, 110, 113—114, 117, 122, 127, 130—131, 135, 139, 141—143, 146, 37, 147—148, 151—152, 157, 159—160, 166, 168, 170, 173, 178, 181—182, 188, 192, 196, 198, 200, 223, 226—227, 229—230, 233, 235, 238—239, 241—250, 252—254, 256, 259—262, 264, 266—269, 271, 273—280, 282, 284, 287, 290, 292, 299, 302—303, 305—314, 317, 319—330. — Archív mesta Spišská Nová Ves: 29-K-I—31-K-I. — Archív mesta Levoče: XXIa1 až XXIa92, XXIa418—XXIa427, XXIa487, XXIa507—XXIa508, XXIa511—XXIa514. — Archív mesta Bardejova, nesign. materiál, počtové knihy mesta: Kniha príjmov a výdavkov mesta z r. 1552—1578. — Rapuláriá z r. 1527—1538, 1540—1559, 1561—1564, 1566 až 1568, 1570—1575, 1577—1579, 1581—1582, 1584—1586, 1588—1595, 1598—1600. — Účty špitála z rokov: 1607, 1620—1627, 1629—1640, 1642—1643, 1645—1646, 1648, 1651, 1653—1654, 1656—1674, 1676—1677, 1679—1680, 1682, 1684, 1686—1687, 1690, 1692—1695, 1689. — Účty z vinobrania z rokov: 1553, 1555, 1562—1564, 1568—1575, 1577, 1579, 1582—1584, 1586—1588, 1595—1596, 1606, 1633, 1636, 1638, 1640—1649, 1653, 1656—1667, 1671—1675, 1678, 1680, 1682, 1685—1686, 1688, 1690, 1692, 1693—1694, 1698.

²⁾ To nariaďuje napr. tretí dekrét kráľa Ľudovíta II. z r. 1519, článok 9, odvolávajúc sa pritom na staršie ustanovenie kráľa Mateja Korvína.

³⁾ Huszár L., A budai pénzverés története, Budapest 1958, 32. Jeszenszky G., II. Lajos denárai, Num. Közl., XXVI—XXVII (1928—1929), 128.

Harkó Gy., A pénz története Magyarországon 1526—1608, Kolozsvár 1912, 24.

nár mal teda váhu 0,59 g a obsahoval 0,295 g striebra. Podľa druhého dekrétu kráľa Vladislava II., článok 41, malo sa 100 denárov všade zamieňať za 1 dukát.⁴⁾ Táto valvácia bola bežná aj na trhu. V r. 1515 sa v Spišskej Novej Vsi vymieňa 1 dukát za 100 den.⁵⁾

V r. 1521 prikročil Ľudovít II. k nepremyslenej menovej reforme. Drobné mince sa začali raziť len v zrne 4lótovom.⁶⁾ Táto minca sa v r. 1522 stala bežnou na trhoch.⁷⁾ 100 den. novej mince platilo len 55 den. starej mince.⁸⁾ Nepochybne sa však razili mince ešte s menším obsahom striebra v hrivne pagamentu. Zpráva pápežského legáta A. Burgio z 3. IV. 1526 hovorí, že v Uhorsku sú v obehu tri druhy drobných mincí, a to stará, nová (tj. znehodnotená) a najnovšia razená od augusta 1525. Jeden dukát má v starých minciach hodnotu 120 den., v nových 380 až 400 den. a v najnovších 132 den.⁹⁾ V r. 1526 sa v Uhorsku začali raziť len kvalitné mince.¹⁰⁾ Siedmy dekrét kráľa Ľudovíta II. z r. 1526, článok 34, zakazuje obeh znehodnenej mince a prikazuje, aby sa táto znehodnotená minca vymieňala v komorách v pomere 3 medené mince k jednej dobrej minci. Pomer 1 : 3 zhruba zodpovedal výmennému pomeru uvedených mincí na trhu. V r. 1525 sa v Spišskej Novej Vsi zaznačuje valvácia jedného dukáta na 308 den. a v r. 1526 sa dukát oceňuje na 100 den. dobrej mince a 100 den. „czenderling“.¹¹⁾

V období po moháčskej bitke a po nástupe Habsburgovcov na uhorský trón sa zvýšil prílev mincí z ostatných habsburských krajín a v uhorskom zákonodarstve badať tendenciu prispôbiť uhorské mincovníctvo k mincovej norme Nemeckej ríše.¹²⁾ Uhorský denár v hodnote 3 viedenských fenigov sa v roku 1526 a v nasledujúcich razil v zrne 8 lótov (500 ‰, váha 1 kusa bola 0,58 g,

⁴⁾ „100 denarii sine omni additione pro uno floreno ubique recipiantur“.

⁵⁾ Archív mesta Spišská Nová Ves, 28-K-I.

⁶⁾ Jeszenszky G., cit. dielo, 128—129. — Harkó Gy., cit. dielo, 24.

⁷⁾ Sperfogel, Diarium, Rkp. na Evanj. fare v Levoči, fólio 68.

⁸⁾ Harkó Gy., cit. dielo, 24.

⁹⁾ Monumenta Vaticana Hungariae, II, 1, 356—357.

¹⁰⁾ Jeszenszky G., cit. dielo, 130—31. — Zpráva pápežského legáta Burgio z 3. apríla 1526; od konca augusta 1525 sa z 1 hrivny 8lótového pagamentu razí 418 kusov denárov. (Monumenta Vaticana Hungariae, II, 1, 357).

¹¹⁾ Termín pre menej hodnotnú mincu. Termín tschinderling uvádza aj P. Ratkoš, Dokumenty k baníckemu povstaniu na Slovensku (1525—1526), Bratislava 1957, 325.

Archív mesta Spišská Nová Ves, 28-K-I. Podobný výmenný pomer sa uvádza vo Fragmentum libri rationarii super erogationibus aulae regis Hungariae Ludovici II de anno 1526, Monumenta Ungarica. Edidit Joh. Christianus Engel. Viennae MDCCCIX, publikované v Numismatikai Közlöny, XIII (1914), 52: Eodem de agazonibus et vectoribus curruum regiae Maiestatis, tam hungaris, quam alemannis ad usum ipsorum ebdomadalem, ex quo duas cupreas pro una bona recipere noluerunt, sed tres cupreas sibi dare postulaverunt, dati sunt iussu regiae Maiestatis per tres pro 33 florenis antiquae monetae in cupreis 99 fl., qui ad rationem bonae monetae, duas cupreas pro una bona computando, faciunt flor. 49 et medium.

¹²⁾ Schoenvisner Stephanus, Notitia Hungariae rei numariae I., Budae, 1801, 456.

obsah striebra v 1 kuse 0,29 g a z jednej viedenskej hrivny sa razilo 480 kusov).¹³⁾

Zápas o uhorský trón medzi Ferdinandom I. a Jánom Zápoľským neobišiel sa bez menových zmätkov, nie však celokrajinského charakteru.¹⁴⁾ Menové pomery sa ustálili, ako to vyplýva aj zo znenia tretieho dekrétu kráľa Ferdinanda I. z r. 1536, článok 19,¹⁵⁾ a z dekrétu toho istého panovníka č. 4 z r. 1537, článok 25. V oboch dekrétoch sa nariaďuje ražba 8lótových mincí. Piaty dekrét Ferdinanda I. z r. 1538, článok 26, určuje, aby sa jeden uhorský zlatý počítal na 75 grajciarov a 4 grajciare (tj. 16 viedenských fenigov) na jeden groš. Jeden groš sa má rovnať 5 uhorským denárom plus 1 viedenský fenig. Schoenvisner, komentujúci tento dekrét, uvádza, že tu je prvá zmienka o grajciaroch v uhorskom zákonodarstve.¹⁶⁾ Po r. 1540 možno v Uhorsku pozorovať tendenciu udomáčniť tú istú mincovú normu, ktorá už platila v ostatných habsburských krajinách.¹⁷⁾ K tomu pristupuje ešte aj tá skutočnosť, že sa drobné strieborné mince nerazili v predpísanej váhe, ako to vyplýva z deviateho dekrétu kráľa Ferdinanda I. z r. 1547, čl. 24. V polovici 16. stor. sa z jednej hrivny 8lótového striebra nerazilo už 420 kusov denárov, ale 436.¹⁸⁾ Dvanásť dekrét kráľa Ferdinanda I. z r. 1548, článok 51, ustanovuje, aby sa všade v krajine prijímali staré i nové kremnické mince a české drobné mince babky v hodnote 3 kusy na 1 grajciar a zakazuje obeh poľských mincí. Trinásť dekrét toho istého panovníka z r. 1550, článok 48, určuje, aby sa uhorské mince razili po-

¹³⁾ V. Miller zu Aichholz—A. Loehr—E. Holzmair, Österreichische Münzprägungen 1519—1938, Wien 1948, XXXVI. — Schoenvisner S., cit. dielo, 457: Denarii et oboli cudebantur ex argento aequae portiois aeris cyprii temperato, quos vulgo 8 lotonum, germ. 8 löthig vocatur. — Acsády I., Közgazdasági állapotaink a XVI. és XVII. században, Nemzetgazdasági Szemle, XII, 1888, 248—249: v r. 1527 až 1546 sa razili mince o zrne 8 lótov, z 1 hrivny pagamentu sa razilo 418 kusov denárov, váha jedného kusa bola 0,5875 g, váha čistého striebra v 1 kuse 0,2938 g.

¹⁴⁾ Harkó Gy., cit. dielo, 31, podľa Sperfoglovej kroniky uvádza, že obchodníci sú nútení počítať 2—3 Zápoľského denára na 1 Ferdinandov denár. Ukončenie tohto stavu malo priniesť nariadenie Ferdinanda I. zo 7. IX. 1533, ktoré prikazuje, aby sa málohodnotné mince zhromaždili v košickej a kremnickej mincovni a tam sa z nich razili dobré mince.

O minciach Jána Zápoľského a o minciach falšovateľov, ktorí využili zmätky v krajine, pozri štúdiu Huszár L., János király denárai, Num. Közl., L—LI (1951—52), 38—47. — Záznam z júla 1533 v počtovej knihe Spišskej Novej Vsi: im *bebekisch* gelt verwechselt fl 33 den 56 vor gut gelt fl 17, davon verlorn fl 17 minus 22 (Archív mesta Spišská Nová Ves, 29-K-I).

¹⁵⁾ Kráľovské dekréty uvádzame podľa Magyar törvénytár (Corpus Iuris Hungarici) 1000—1895, milleniumi emlékkiadás, Budapest 1899.

¹⁶⁾ Schoenvisner S., cit. dielo, 457.

¹⁷⁾ Harkó Gy., cit. dielo, 63.

¹⁸⁾ Harkó Gy., cit. dielo, 57, 89: ražba zlahčenej mince sa začalo r. 1546. Kým pred r. 1546 malo 100 den. hodnotu 75 grajciarov, po tomto roku sa výmenný pomer ustálil 93 den. = 70 grajciarov. — Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVI: v r. 1547—1575 váha 1 kusa bola 0,56 g, váha čistého striebra v 1 kuse 0,28 g. — Acsády I., cit. dielo, v r. 1547—1575 váha 1 kusa bola 0,5633 g, váha čistého striebra v 1 kuse 0,2819 g.

dľa zrna a hodnoty nemeckých mincí.¹⁹⁾ Štrnásť dekrét Ferdinanda I. z r. 1552, čl. 46, určuje, aby sa zlaté uhorské mince razili v svojej predošlej hodnote a malé mince aby sa razili v zrne 8 lótov tak, aby sa vyrovnali nemeckým minciam. Ražba toliarov v Uhorsku sa zavádza pätnástym dekrétom Ferdinanda I. z r. 1553, článok 23 (eiusdem ligae, cuius Viennenses talleri sunt, cudantur). Z polovice mincovaného striebra sa majú raziť toliare a poltoliare, z druhej polovice denáre a poldenáre. Šestnásť dekrét Ferdinanda I. z r. 1554, článok 17, spresňuje predchádzajúce ustanovenia, zrno toliara sa určuje na 14 lótov a zrno malých mincí na 8 lótov. Jeden toliar má mať hodnotu 93 denárov. Sedemnásť dekrét Ferdinanda I. z r. 1555, článok 8, potvrdzuje ustanovenia o ražbe toliarov v Uhorsku a devätnásť dekrét Ferdinanda I. z r. 1557, článok 14, prikazuje, aby veľké i malé uhorské mince mali nehatený obeh vo všetkých habsburských krajinách a dvadsiaty prvý dekrét Ferdinanda I. z r. 1563, článok 74, opäť prikazuje prispôsobiť ražbu uhorských mincí k ríškonemeckej norme.

Toto zlahčenie drobnej uhorskej mince sa odrazilo aj v hodnotení uhorského zlatého (= 100 den.) v pomere k minciam iných habsburských krajín. V r. 1560 sa 1 uhorský zlatý hodnotí na 70 grajciarov (predtým 75 grajciarov).²⁰⁾

Menová politika Maximiliána II. sa neodchyľuje od snáh jeho predchodcu. Druhý dekrét z r. 1567, článok 45, prikazuje prispôsobiť uhorské mincovníctvo k nemeckej norme a určuje hodnotu toliara na 100 den. V r. 1554 mal toliar určenú hodnotu 93 den. Prvý dekrét Maximiliána II. z r. 1566, článok 10, zakazuje vývoz drahých kovov najmä do Poľska. Tretí dekrét z r. 1569, článok 18 a šiesty dekrét z r. 1574, článok 20, prikazuje, aby sa poľské mince neprijímali a nezamieňali. Ak sa po Michale r. 1574 ešte poľské mince niekde nájdu, majú sa skonfiškovať. K poľským minciam sa neskoršie vydané kráľovské dekréty často vracali. K rozšíreniu poľských mincí zaiste prispelo aj to, že v Kremnici bola ražba drobných mincí obmedzená.²¹⁾

V r. 1575 sa prišlo k znehodnoteniu drobnej uhorskej mince. Dovtedy sa 436 kusov denárov razilo z jednej hrivny pagamentu s obsahom 8 lótov striebra. Po tomto roku obsahuje 1 hrivna pagamentu len 7 lótov striebra, počet kusov zostal nezmenený. 1 kus mal teda váhu 0,56 g, obsah čistého striebra v 1 kuse bol 0,25 g.²²⁾

¹⁹⁾ Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVI: v r. 1553 sa zaviedla ražba toliara o hodnote 72 grajciarov a v r. 1557 ražba grošov, a to veľkých v hodnote 8 den. a malých v hodnote 4 den.

²⁰⁾ Harkó Gy., cit. dielo, 87. — Schoenvisner S., cit. dielo, 459.

²¹⁾ J. Newald, Das österreichische Münzwesen unter den Kaisern Maximilian II., Rudolf II. und Mathias, Wien 1885, 62: 2. februára 1575 bolo na základe častých ponôb stavov vydané nariadenie, aby sa len z 1/4 striebra razili toliare a z 3/4 striebra aby sa razili uhorské denáre o zrne 7 lótov.

²²⁾ Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVIII. — Acsády I., cit. dielo, 248—249: váha 1 kusa bola 0,5633 g, váha čistého striebra v 1 kuse 0,2464 g.

O sedem rokov neskoršie, v r. 1582, prišlo opäť k zníženiu reálnej hodnoty drobnej uhorskej mince. Z jednej hrivny pagamentu s obsahom 7 lótov striebra sa namiesto 436 kusov razilo 446 kusov denárov, váha 1 kusa bola 0,55 g, obsah čistého striebra v 1 kuse 0,24 g.²³⁾ Spolu s postupným znehodnocovaním drobnej uhorskej mince trvá aj prílev málohodnotných poľských mincí. Prvý dekrét kráľa Rudolfa II. z r. 1578, článok 19, zakazuje prijímanie a používanie poľských mincí. Mandát toho istého panovníka z 1. januára 1592²⁴⁾ konštatuje, že poľské mince zaplavujú Uhorsko a vytlačujú z obehu uhorské mince. Preto sa nariaďuje, aby poľské mince nik neprijímal. Určujú sa výmenné pomery poľských a uhorských mincí: jeden poľský groš, ktorý sa prijímal za tri denáre, má sa zamieňať len za 2½ uhorského denára, jeden poľský polgroš sa má zamieňať za 1 uhorský denár. Poľský trojgroš, prv zamieňaný za 9 uhorských denárov, má sa prijímať za 8 uhorských denárov a poľský groš veľký, prv zamieňaný za 12 uhorských denárov, má mať hodnotu len 11 uhorských denárov. Tento mandát dokazuje, že v čase jeho vydania mali poľské trojgroše a štvorgroše zhruba 90 % obsahu striebra ako tá istá nominálna hodnota v drobných uhorských minciach. Nižšie nominálne hodnoty poľských mincí mali o 16 až 33 % nižšiu reálnu hodnotu vo vzťahu k uhorským minciam.

Jedenásty dekrét kráľa Rudolfa II. z r. 1600, článok 21, obnovuje ustanovenie dekrétu z r. 1574, článok 20 a dekrétu z r. 1569, článok 18, o zákaze obehu poľských mincí. Aj uhorské mince, ako to dosvedčuje siedmy dekrét kráľa Rudolfa II. z r. 1596, článok 48, sa čo do svojej reálnej hodnoty nevyrovnávali minciam iných habsburských krajín. V tomto dekréte sa totiž na žiadosť uhorských stavov nariaďuje, aby sa uhorské mince prijímali vo Viedni, na tridsiatkových stanicach, na mýtach „sine damno regnicolarum“.

Často opakované zákazy týkajúce sa obehu menejhodnotných mincí dokazujú, že sa tieto menejhodnotné mince stali koncom 16 a začiatkom 17. stor. bežným platidlom aspoň v severných oblastiach Slovenska. K zvýšeniu počtu málohodnotných mincí v obehu prispeli začiatkom 17. stor. aj vodcovia stavovských povstaní Bocskay a Bethlen, ktorí razili svoje mince podľa poľského vzoru.²⁵⁾

²³⁾ Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVIII. V r. 1582 sa v ražbe toliara v Uhorsku prešlo na hallskú normu, v 1 kuse o váhe 28,82 g bolo 25,22 g čistého striebra. — Acsády I., cit. dielo, 249: v r. 1582—1609 sa z 1 hrivny čistého striebra razilo 1019¾ kusov denárov. — Harkó Gy., cit. dielo, 128.

J. Newald, cit. dielo, 126: v r. 1581 žiada 7 uhorských banských miest zastavenie ražby toliara a znovuzapočatie ražby drobných mincí „wobei am Korn umb ain Lot an der Fein zu fallen wäre“.

Tamže, 127: v Uhorsku sa razili drobné mince 7lótové, z 1 hrivny 436 kusov denárov s 3—4 kusmi ako remédium.

²⁴⁾ Archív mesta Levoče, IX, 2.

²⁵⁾ Schoenvisner S., cit. dielo, 470. — G. Bethlen v r. 1620 razil 4lótové mince, a to z jednej uhorskej hrivny 440 kusov (Kemény L., A magyar valuta történetéből, Századok XLIV (1910), 231—234.

Nedostatku dobrých mincí domáceho pôvodu sa malo čeliť tým, že sa drobné mince mali raziť vo väčšom počte, a to podľa inštrukcie z r. 1598 z jednej tretiny mincovaného striebra mali sa raziť toliare a z dvoch tretín drobnej mince.²⁶⁾ Tá istá úprava prikazuje, aby sa drobné mince razili len v zrne 6 lótov striebra na 1 hrivnu pagamentu, a to z 1 uhorskej hrivny 446 kusov. Inštrukcia z 1. mája 1607 nariaďuje taktiež ražbu drobných mincí v zrne 6 lótov.²⁷⁾

Prvý dekrét kráľa Mateja II. z r. 1608, článok 10, ustanovuje, aby sa uhorské mince prijímali vo všetkých habsburských krajinách v takej hodnote, ako majú v Uhorsku, pretože všade uhorské mince buď odmietajú, alebo ich prijímajú ako menejhodnotné. Uhorské drobné mince stratili časť svojej reálnej hodnoty už pred r. 1608.²⁸⁾ Ustanovenia dekrétu z r. 1608 potvrdzujú tretí dekrét kráľa Mateja II. z r. 1613, článok 28. I v tomto dekréte sa zakazuje obeh poľských mincí. Nižšiu reálnu hodnotu drobných mincí dosvedčujú kurzy toliara uvedené v pripojených tabulkách. Newald pre r. 1598 udáva hodnotu kremnického toliara na 100 den., pre r. 1613 na 125—126 den., pre r. 1615 na 126 den.²⁹⁾

Štvrtý dekrét kráľa Mateja II. z r. 1618, článok 19, zobrazuje menové pomery v Uhorsku v tomto období. Stavby žiadajú panovníka, aby sa denáre razili v takej kvalite ako za Ferdinanda I., pretože sa z cudzích krajín dovážajú veľké množstvá menejhodnotných mincí a na mnohých miestach sa tieto mince aj používajú. Obyvateľstvo sa preto žiada, aby zlú mincu neprijímalo a dobré mince v krajine zadržovalo, pretože drobné uhorské mince čo do svojej hodnoty prevyšujú mince iných krajín. Tento dekrét teda poukazuje aj na stav meny susedných habsburských krajín, kde v rokoch 1618 až 1623 prišlo k radikálnemu poklesu hodnoty mincí³⁰⁾ (tzv. kiprová doba).

V Uhorsku k tak značnému zníženiu reálnej hodnoty drobných mincí začiatkom tretieho desaťročia 17. stor. neprišlo ako v susedných habsburských

²⁶⁾ Newald, cit. dielo, 136.

²⁷⁾ Newald, cit. dielo, 232. — Harkó Gy., cit. dielo, 148.

²⁸⁾ Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVIII: v r. 1617 sa razili mince v zrne 6 lótov, a to z jednej uhorskej hrivny 446 kusov, váha 1 kusa 0,55 g, obsah čistého striebra v 1 kuse 0,21 g. Po r. 1619 sa razili mince len 5lótové, a to z jednej uhorskej hrivny 446 kusov, váha 1 kusa 0,55 g, obsah čistého striebra v 1 kuse 0,17 g.

²⁹⁾ J. Newald, cit. dielo, 136, 229, 230. — Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, VI: v r. 1556 sa 1 toliar zamieňal za 68 grajciarov, 1585 za 74 grajciarov, 1594 za 84 grajciarov, 1614 za 92 grajciarov, 1619 za 108—124 grajciarov, 1620 za 124—140 grajciarov, 1621 za 140—170 grajciarov.

³⁰⁾ Pozri: Em. Nohejlová—Prátová, Dlouhá mince v Čechách v letech 1621—1623, Num. listy I (1946), štúdia R. Geyera v diele A. F. Příbram, Materialien zur Geschichte der Preise und Löhne in Österreich, Bd. I., Wien 1938, 39—41.

krajinách. Pripojené tabuľky kurzov veľkých mincí prinášajú hodnotenie týchto mincí na trhu. Pre porovnanie uvádzame tu aj úradnú valváciu podľa patentu Ferdinanda II. z 15. marca 1622:³¹⁾ hodnota dukáta sa určuje na 6 uhorských zlatých a $7\frac{1}{2}$ denára a hodnota jedného tvrdého ríšskeho toliara na 4 uhorské zlaté a 5 denárov.

Prvý dekrét kráľa Ferdinanda II. z r. 1622, článok 77, určuje hodnotu nových uhorských mincí, nariaďuje ražbu nových mincí v dobrom zrne a zakazuje vyvážať z krajiny drahé kovy a dobré mince. Určuje, aby menšie groše, ktoré doteraz platili 4 denáre, mali hodnotu len 3 denárov, väčšie groše o hodnote 8 denárov majú platiť 6 denárov. Veľké mince sa majú platiť podľa tejto novej hodnoty. Uvedené groše mali hodnotu 3 grajciarov a po tejto valváci sa hodnota grajciara a denára vyrovnala. Druhý dekrét kráľa Ferdinanda II. z r. 1625, článok 39, určuje, aby sa drobné uhorské mince razili z pagamentu s obsahom 5 lótov striebra a v takej váhe ako za Rudolfa II. V susedných krajinách nech sa tieto mince prijímajú v takej hodnote, akú majú v Uhorsku. Zakazuje sa aj vývoz drahých kovov. Hodnota dukáta sa určuje na 200 den. a toliara na 120 den. Tretí dekrét Ferdinanda II. z r. 1630, článok 9, nariaďuje, aby sa uhorské mince prijímali vo všetkých habsburských krajinách a štvrtý dekrét z r. 1635, článok 69, zakazuje vývoz striebra banského i pagamentného z krajiny a nariaďuje, aby sa drobné mince razili vo väčšom počte ako doteraz.

Tretí dekrét kráľa Ferdinanda III. z r. 1649, článok 47, určuje, aby sa drobné mince razili podľa predpisu dekrétu z r. 1625, prikazuje raziť drobné mince vo väčšom množstve ako doteraz a zakazuje vývoz drahých kovov z krajiny. Štvrtý dekrét Ferdinanda III. z r. 1655, článok 80, prikazuje raziť mince v zrne 5 lótov a v takej váhe ako v čase vlády Rudolfa II. a zároveň prikazuje, aby sa tieto mince prijímali v susedných krajinách v takej hodnote, ako majú v Uhorsku.

V r. 1659 sa uskutočnilo zjednotenie mincovníctva všetkých habsburských krajín.³²⁾ Leopold I. dekrétom číslo 1, článok 72, z r. 1659 nariaďuje v Uhorsku raziť groše o hodnote 5 denárov podľa vzoru viedenských grošov o hodnote 3 grajciarov. Druhý dekrét Leopolda I. z r. 1662, článok 48, ustanovuje, aby sa v Uhorsku razili mince v tej istej hodnote ako v habsburských dedičných krajinách. V týchto krajinách sa nariadením z 28. marca 1659 zaviedla ražba nových dielčích mincí strednej veľkosti: 15grajciarov a 6grajciarov. 15grajciare mali mať zrno 9 lótov, 6grajciare 7 lótov, 3grajciare 6 lótov, 2 kvintlíky, 2 fenigy a grajciare 2 lóty. Hrivna striebra, z ktorej sa razili toliare, mala v počtových peniazoch výnos 16 zlatých 42 grajciarov, pri ražbe drobnej mince mala

³¹⁾ Archív mesta Levoče, IX, 4.

³²⁾ A. F. Pribram, cit. dielo, 1. — Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad. Nález zlatých mincí 15.—17. storočí v Košiciach r. 1935, Praha 1948, 22: Leopold I. r. 1659 zavedením zníženého zrna tolaru a špatné drobné mince vo všetkých mincovniach provedl toto sjednocení mincovníctví českých, alpských a uherských zemí.

výnos 19 zlatých 30 grajciarov. Na jednej hrivne sa takto získali takmer 3 zlaté. To viedlo k zdraženiu veľkých mincí, ich ážio stúpalo.³³⁾

Ražba mincí tohto typu v Uhorsku mala samozrejme na hodnotenie veľkých mincí ten istý účinok.³⁴⁾ Akútny je aj problém menejhodnotných poľských mincí. Kráľovské nariadenie z 3. marca 1674 prikazuje devalváciu poľských mincí v týchto pomeroch: poľské groše hodnotené na 10 den. majú mať hodnotu len 8 den., poľské groše (vulgo Dutlich) sa devalvujú na 4 uhorské denáre a poltoráky na 2 uhorské denáre.³⁵⁾ Poľské mince v druhej polovici 17. stor. zaplavili už celé územie Slovenska.³⁶⁾ Ražba menejhodnotných mincí vyústila nakoniec v devalváciu. Mandát kráľa Leopolda I. z 26. mája 1693³⁷⁾ určuje hodnotu uhorského dukáta na 4 rýnske zlaté, toliara na 2 rýnske zlaté, 5groša na 17 grajciarov a dvojgroša na 7 grajciarov. Uhorské denáre sa majú

³³⁾ Nohejlová-Prátová, cit. dielo, 21. — Pribram, cit. dielo, 42: Die Geschichte dieser 25 Jahre ist der Schulbeispiel einer Scheidemünzinflation und ihres Verlaufes. — Horváth T. A., Pénztörténeti forrásadatok a XVII. század második feléből, Num. Közl., LIV—LV (1955—56), 40—45. — Tabuľku kurzu veľkých mincí v dedičných krajinách po r. 1659 uvádza A. F. Pribram, cit. dielo, 76—77. V r. 1665 mal toliar úradné ážio 3 grajciare a po postupnom zvyšovaní ážia dosiahol v r. 1693 kurz 120 grajciarov (t. j. 2 zlaté). — Plank S., Számvivői utasítás a körmöczbányai pénzverőhivatal részére 1694, Num. Közl., XVII (1918), 81—85: podľa inštrukcie z r. 1694 mali sa v Kremnici raziť toliare zo 14lótového striebra v počte $8\frac{3}{5}$ na 1 hrivnu, 15grajciare sa mali raziť z 1 hrivny s obsahom 9 lótov striebra v počte $38\frac{25}{64}$ kusov, 6grajciare z 1 hrivny s obsahom 7 lótov striebra v počte $74\frac{89}{128}$ kusov, groše z 1 hrivny s obsahom 6 lótov a 10 denárov v počte $141\frac{153}{512}$ kusov, „odkedy toliar vystúpil na 2 rýnske zlaté“, tak sa má z 1 hrivny s obsahom 5 lótov a 12 denárov striebra raziť $141\frac{129}{256}$ kusov, denáre sa razia v počte 446 kusov z 1 hrivny s obsahom 3 lótov a 7 denárov striebra a „keď toliar vystúpil na 2 rýnske zlaté“, tak se má $442\frac{3}{4}$ kusa denárov raziť z 1 hrivny s obsahom len 2 lóty a 14 denárov striebra. Z tejto inštrukcie vyplýva, že sa predovšetkým znehodnocovali nižšie nominálne hodnoty.

³⁴⁾ Archív mesta Levoče, IX, 10: uznesenie mestskej rady v Levoči z 30. mája 1686: Pre uľahčenie obchodu sa majú dukáty redukovat na predošlú hodnotu, ako bol rozkaz Spišskej komory, t. j., dobrý uhorský dukát sa má počítať na 4 uhorské zlaté a 50 den.

Tamže, IX, 11: taktiež uznesenie mestskej rady Levoče z 8. novembra 1686: Podľa kráľovského rozhodnutia a príkazu Spišskej komory majú kupci vojsku v zimných táboroch počítať dobré dukáty na 4 uhorské zlaté a 32 denárov, cisárske a francúzske toliare za 2 uhorské zlaté a 10 denárov a holandské toliare za 2 uhorské zlaté.

³⁵⁾ Štátny archív, Bratislava, ŽB I., determinačný protokol 1674.

³⁶⁾ Tamže: Kongregácia Bratislavskej župy ako odpoveď na kráľovské nariadenie z 3. III. 1674 sa dňa 26. apríla 1674 uzniesla požiadať uhorskú komoru a miestodržiteľstvo, aby komora prijímala poľské mince v ich starej hodnote, „pretože sa na rozličných miestach župy nachádzajú sotva iné mince než poľské“. Poľské mince boli problémom aj v Zadunajsku, pretože nariadenie o devalváci sa týka aj zadunajských žúp. V druhej polovici 16. stor. nebolo na juhozápadnom Slovensku používanie menejhodnotných poľských mincí bežné, a preto ich za činiteľa spôsobujúceho rast cien v tomto období pokladať nemožno. Vo výkazoch hotovosti pri zročnom vyúčtovaní mesta Trnavy podľa druhov mincí tvoria poľské mince malú časť vykazovanej hotovosti. Pozri: Historický časopis IX, 3, 481 pozn.

³⁷⁾ Štátny archív, Bratislava, ŽB I., determinačný protokol 1693. T. j. v oblasti Spišskej komory mali drobné mince úradne určenú nižšiu reálnu hodnotu.

v horných župách počítať 6 na 1 groš, v dolných župách 5 na 1 groš.³⁸⁾ List Spišskej komory Spišskej župe z 2. júna 1693³⁹⁾ podáva vysvetlenie k tejto devalvácii: jeden dukát má mať hodnotu 4 rýnske zlaté alebo 4 uhorské zlaté a 80 denárov, jeden toliar má mať hodnotu dva rýnske zlaté alebo dva uhorské zlaté a 40 denárov. Kráľovský mandát z 29. októbra 1693 určuje hodnotu 1 zlatého na 20 grošov.⁴⁰⁾ O rok neskôr vyšiel mandát, ktorým sa hodnota zlatého redukovala na úroveň v dedičných krajinách, t. j. v grošoch na 17¹/₂ od 1. decembra 1695.⁴¹⁾ V r. 1695 sa 6groš (v hodnote 18 grajciarov) redukoval na hodnotu 15 grajciarov.⁴²⁾ O naozaj nízkej reálnej hodnote drobných mincí vydaných za vlády Leopolda I. svedčí mandát zo 14. mája 1696,⁴³⁾ v ktorom sa uvádza, že v obehú sú 6groše s obrazom Panny Márie. Tieto 6groše, ktoré sa vymieňajú za 5 cisárskych grošov, majú podľa výsledku skúšok v mincovni hodnotu sotva 3 cisárskych grošov. Preto sa nariaďuje, aby uvedené groše nik neprijímal.

Začiatok 18. stor. je v Uhorsku obdobím menove veľmi neurovnaným. K znehodnoteným cisárskym minciam sa pripojili čisto medené mince vydané Františkom Rákoczim v rokoch 1703 až 1707.⁴⁴⁾ Aj keď mandát Leopolda I. z 30. apríla 1703 prikazuje, aby sa medené mince neprijímali,⁴⁵⁾ v Trnave sa vymieňali až v r. 1708 v pomere: 320 den. medených mincí (vörös pénz) za 100 den. strieborných mincí (fehér pénz).⁴⁶⁾

Menová politika malkontentov sa nám v určitom zmysle javí ako logické, i keď azda predčasné dovŕšenie menového vývoja po r. 1659, t. j. v drobnej minci postupný prechod na ražby bez drahého kovu.

³⁸⁾ Štátny archív, Bratislava, ŽB I., determinačný protokol 1693.

³⁹⁾ Archív mesta Levoče, IX, 14.

⁴⁰⁾ Štátny archív, Bratislava, ŽB I., determinačný protokol 1693.

⁴¹⁾ Tamže, determinačný protokol 1694.

⁴²⁾ Tamže, determinačný protokol 1695.

⁴³⁾ Archív mesta Levoče, IX, 24.

⁴⁴⁾ Pozri štúdiu M. Michálka, Mince za povstání malkontentů v Uhrách 1703–1707, Num. listy VIII (1953), 18–28.

⁴⁵⁾ Štátny archív, Bratislava, ŽB I., determinačný protokol 1703.

⁴⁶⁾ Menová politika Františka Rákocziho II. a ekonomicko-sociálne dôsledky tejto politiky zaslúžili by si monografické spracovanie. Uznesenie mestskej rady Levoče z 28. júla 1707 určuje, aby sa nádenníkovi platila polovica dennej mzdy v strieborných minciach a druhá polovica v medených (Archív mesta Levoče, IX, 41/2). — Znehodnotenie mincí malo nepriaznivé dôsledky predovšetkým u vrstiev odkázaných len na príjem mzdy. Ak vezmeme výmenný pomer zistený v Trnave, zhruba 1 : 3, tak reálna mzda nádenníka v Levoči dosahovala v čase obehú medených mincí dve tretiny svojej úrovne z obdobia pred vydaním týchto mincí.

II. Trhová hodnota drobných strieborných mincí na Slovensku v rokoch 1526 až 1711

V predchádzajúcej kapitole sme načrtli vývoj meny na Slovensku najmä na základe prehľadu zákonných opatrení a zmienili sme sa aj o príleve menej-hodnotných poľských mincí v súvislosti s týmito opatreniami.

V tejto kapitole budeme riešiť otázku, či sa uvedené predpisy v bežnom platobnom styku skutočne zachovávali, či drobné mince predpísanej váhy a zrna boli skutočne používaným platobným prostriedkom a či spomenuté menej-hodnotné mince najmä poľského pôvodu nestali sa nakoniec, napriek často opakovaným zákazom a hrozbám, používaným platidlom na trhoch.

Čo sa týka reálnej hodnoty poľských mincí vo vzťahu k reálnej hodnote uhorských mincí, môžeme údaje z preskúmaného archívneho materiálu stručne zhrnúť takto:

V Spišskej Novej Vsi sa v r. 1542 zamieňalo 100 den. kremnických mincí za 117 den. poľských mincí. O rok neskôr 100 den. kremnických mincí za 116 den. poľských mincí. V r. 1555 sa 50 den. poľských mincí zamieňalo za 45 den. uhorských mincí. Teda v polovici 16. stor. možno pozorovať zníženie kurzu uhorských drobných mincí vo vzťahu k poľským minciam. V r. 1551 sa v Levoči dá zistiť tento pomer: 198 poľských zlatých má hodnotu 178 uhorských zlatých.⁴⁷⁾ V Bardejove sa v r. 1552 pri výmene strieborných mincí (alba moneta) za poľské pokladajú poľské mince taktiež za menej-hodnotné: 100 den. strieborných mincí sa zamieňa za 118 den. poľských mincí. V r. 1569 majú poľské mince v Bardejove oniečo nižší kurz: 100 den. v poľských minciach sa zamieňa za 90 den. v uhorských minciach. Výmenný pomer 100 : 90 v prospech uhorských mincí môžeme v Bardejove i v Levoči sledovať v posledných desaťročiach 16. stor. a začiatkom 17. storočia. Posledný záznam o tomto výmennom pomere máme v Levoči v r. 1615 (2100 zlatých v poľských minciach sa zamieňa za 1890 zlatých v uhorských minciach). Značné nepravideľnosti vo výmennom pomere možno badať v 3. desaťročí 17. stor. V r. 1627 majú poľské mince o 25% nižší kurz ako uhorské. V 4. desaťročí 17. stor. sa výmenné pomery štabilizujú, a to nielen na východe, ale aj v Banskej Bystrici. Preto údaje pre toto obdobie a neskôršie budeme uvádzať len z banskobystričských materiálov. Nechceme totiž viackrát opakovať to isté. Vývoj kurzu dukáta i toliara, ako sa uvádza v tabuľkách, najlepšie dosvedčuje totožnosť menového vývoja na strednom a východnom Slovensku. V 4. desaťročí 17. stor. sa v Banskej Bystrici ustálil výmenný pomer poltorákov⁴⁸⁾ k tzv. dobrej minci (Gutgelt) takto: V počtovníctve sa dáva poltoráku hodnota 3 den., účtuje sa v uhorských minciach. Tieto uhorské mince majú o 20% nižšiu reálnu hodnotu ako dobré mince. Dobrá

⁴⁷⁾ Archív mesta Levoče, nesign. materiál, Kniha štatútov a inventárov z r. 1550–1581.

⁴⁸⁾ Termíny: Poltoraken, Polterogen, Polthoragen a pollnische Münz označujú mince s tou istou hodnotou.

minca má taktiež o 20% vyššiu reálnu hodnotu než poltoráková minca. Teda menejhodnotné mince účtovníci nepokladajú za cudzie. Účtovanie v nominálnej hodnote menejhodnotných mincí svedčí o tom, že v obehu boli sotva iné mince. Od r. 1630 má toliar ako počtová jednotka a po 4 desaťročia ako reálna minca na strednom a východnom Slovensku hodnotu 180 den., rýnsky zlatý ako počtová jednotka hodnotu 120 den. V poslednej tretine 17. stor. a začiatkom 18. stor. sa kurz toliara ako reálnej mince zvyšuje v dôsledku menových opatrení Leopolda I., ako sme sa o tom zmienili v predchádzajúcej kapitole. Toliar ako počtová jednotka má tu aj naďalej hodnotu 180 den. V trnavských počtových knihách má toliar v poinflačnom období ako počtová jednotka a aj ako reálna minca hodnotu 150 den. Hodnota rýnskeho zlatého v denároch sa neuvádza. Aj na juhozápadnom Slovensku sa v kurze toliara ako reálnej mince odohral ten istý vývoj ako v susedných habsburských krajinách a v ostatných slovenských oblastiach: pri hodnotení toliara ako reálnej mince v denároch sa pripočítava až 10 až 33%.⁴⁹⁾ Toliar ako počtová jednotka má aj naďalej hodnotu 150 den. Tieto uvedené skutočnosti dokazujú, že denár a jeho stonásobok zlatý nemali v posledných dvoch tretinách 17. stor. a začiatkom 18. stor. všade na Slovensku tú istú reálnu hodnotu. Na juhozápadnom Slovensku mali ako platobný prostriedok prevahu 5lótové drobné mince,⁵⁰⁾ stredné a východné Slovensko boli oblasťami, kde sa v platobnom styku používali menejhodnotné mince, ktoré mali spravidla o 20% nižšiu reálnu hodnotu ako mince prevažujúce na juhozápadnom Slovensku. Túto skutočnosť uznal aj zákonodarca.⁵¹⁾ Jeden groš sa na strednom a východnom Slovensku počítal na 6 denárov, teda jeden grajciar na 2 denáre, na juhozápadnom Slovensku mal 1 groš hodnotu 5 denárov, čiže 3 grajciare sa rovnali 5 denárom.⁵²⁾ Na strednom a východnom Slovensku bol počtovou jednotkou pre drobné mince tzv. uhorský zlatý, ktorý mal hodnotu 50 grajciarov, na juhozápadnom Slovensku rýnsky zlatý o hodnote 60 grajciarov. Táto situácia sa vytvorila via facti, prílevom málohodnotných mincí. Pri výskume a hodnotení faktov ekonomických dejín musíme mať túto skutočnosť na pamäti.

*

Z predchádzajúceho vyplýva, že v období po nástupe Habsburgovcov na uhorský trón po uzavretie szatmárskeho mieru v r. 1711 možno na Slovensku sledovať plynulé zvyšovanie kurzu toliara a dukáta v denároch. Ak pri porov-

⁴⁹⁾ Archív mesta Bratislavy, 3k6, pre kurz toliara 1684, K 277 pre kurz toliara 1690.

⁵⁰⁾ Už spomenutý výmenný pomer medených a strieborných mincí v r. 1708 320:100, t. j. 16 : 5, 16lótová hrivna pagamentu obsahuje 5 lótv striebra.

⁵¹⁾ Už spomenutý list Spišskej komory z 2. VI. 1693 a mandát kráľa Leopolda I. z 26. V. 1693.

⁵²⁾ Archív mesta Bratislavy, 4i3, 1673: 120 rýnskych zlatých po 60 grajciarov alebo 100 uhorských denárov.

návaní reálnej hodnoty denára vo váhe striebra v gramoch vezmeme za základ 100 reálnu hodnotu denára v období 1526—1530, tak vývoj prebiehal takto: V r. 1531—32 mal denár o 4% nižšiu reálnu hodnotu, v r. 1533—39 zhruba o 8 %, v r. 1540—41 o 10 %, potom až do r. 1560 zhruba o 14 až 17 %. V r. 1565 a v nasledujúcich predstavoval denár o 20 až 22 % nižšiu váhu striebra ako v r. 1526—30. Koncom 16. a začiatkom 17. stor. možno v hodnotení toliara počtom denárov pozorovať určitú nejednotnosť v skúmaných lokalitách. K vyrovnaniu prišlo začiatkom 2. desaťročia 17. stor., kedy sa hodnota denára ustálila približne na 62,5 % reálnej hodnoty z r. 1526—30. Koncom 2. desaťročia 17. stor. možno badať v reálnej hodnote denára značný pokles. K podstatnému zníženiu prišlo v r. 1620 až 1623, kedy v Banskej Bystrici reálna hodnota denára klesla až o 80 %. Menové pomery na Slovensku sa ustálili koncom 3. desaťročia 17. stor. Na východe sa reálna hodnota denára ustálila na 43,4 % výšky z r. 1526—30. V Banskej Bystrici možno v r. 1627 až 1643 pozorovať pokles reálnej hodnoty denára z 52 % na úroveň bežnú v Levoči. V Trnave sa na výške 52 % reálnej hodnoty z r. 1526—30 udržal denár do r. 1668. Približne do toho istého roku sa reálna hodnota denára ani v Banskej Bystrici ani v Levoči nezmenila, udržala sa na výške 43,4 % z rokov 1526—30. Menová politika Leopolda I. našla na Slovensku odraz v poslednej tretine 17. stor. Až toliar ako reálnej mince sa zvyšuje z 10 % až na 33 % po r. 1694. V reálnej hodnote denára sa to odzrkadľuje takto: na juhozápadnom Slovensku má denár začiatkom 18. stor. 39,1 % svojej reálnej hodnoty z r. 1526—30, na strednom a východnom Slovensku 32,5 %.

Niemenej dôležité je poznať vývoj reálnej hodnoty drobných strieborných mincí vyjadrenej vo váhe čistého zlata v gramoch. To nám jednak umožňuje poznať vývoj menlivého pomeru hodnoty zlata a striebra a jednak pomáha porovnávať ekonomické javy minulosti a súčasnosti. Preto sme v našej štúdii sledovali aj kurz dukáta v denároch v uvedených lokalitách. I pri porovnávaní vývoja reálnej hodnoty drobných mincí vo váhe zlata vezmeme za základ 100 tú váhu zlata v gramoch, ktorú predstavovalo 100 uhorských denárov v rokoch 1526 a 1527. Od r. 1531 môžeme sledovať kurz dukáta takmer nepretržite. V r. 1531 je hodnota denára v zlate zhruba o 6 % nižšia, v r. 1552—1570 sa táto hodnota ustálila na 83,3 % výšky z r. 1526. Po r. 1573 možno pozorovať ďalší pokles, okrem Trnavy, kde sa kurz 150 den. zaznačuje ešte aj v r. 1582. Na úrovni 74—80 % hodnoty z r. 1526 sa denár udržal do konca 16. stor. Začiatkom 17. stor. sa zaznačuje rapídny pokles o 30 až 45 % vo vzťahu k roku 1526. V r. 1619 až 1622 klesla hodnota denára vo váhe zlata až o 80 %. K ustáleniu kurzu dukáta prišlo v r. 1623 až 1625 a aj hodnotenie dukátu počtom denárov sa od 3. desaťročia 17. stor. rozlišuje podľa lokalít. V r. 1644 sa kurz dukáta v Banskej Bystrici a v Levoči vyrovnal. Denár na strednom a východnom Slovensku predstavuje 34,7 % svojej hodnoty vo váhe zlata v porovnaní s hodnotou z roku 1526. V Trnave, i keď z obdobia 1625 až 1667 máme len

3 údaje, môžeme, vzhľadom na to, že vo všetkých troch prípadoch ide o rovnaký kurz a z analógie s kurzom toliara, predpokladať, že denár v Trnave mal v tomto období 42 % svojej hodnoty vo váhe zlata v porovnaní s r. 1526. Okolo r. 1670 sa zaznačuje podobne ako v hodnote vo váhe striebra aj pokles reálnej hodnoty denára vo váhe zlata. Kurz dukáta v Trnave a v Bratislave⁵³) vystúpil na 350 až 430 den., v Banskej Bystrici a v Levoči až na 396—540 den., čo na juhozápadnom Slovensku značilo pokles reálnej hodnoty denára vo váhe zlata na 29 %, na strednom a východnom Slovensku na 23 % a v r. 1711 na 24,5 %.

Záver

Účelom tejto štúdie je prispieť k vysvetleniu pojmov: zlatý (v archívnych materiáloch uvedený ako florén) a denár v období 1526 až 1711. Denár ako reálna minca a počtová jednotka a zlatý ako len počtová jednotka predstavovali v rozličných úsekoch skúmaného obdobia rozličnú váhu striebra, resp. zlata, ich reálna hodnota sa postupne znižovala.

I keď možno zrekonštruovať vývoj meny na základe hmotných pamiatok a písomných materiálov normatívneho charakteru, predsa, ako to porovnanie kurzov veľkých mincí a ceny 1 hrivny striebra zachytených v našich tabuľkách so znením predpisu ukazuje, hodnotenie veľkých mincí a striebra na trhu bolo často odlišné. Vo vývoji meny sa uplatňuje veľký komplex ekonomických a politických skutočností a naopak, poznanie vývoja meny môže byť užitočným pomocníkom pri výskume a hodnotení ekonomických a politických javov.

Táto štúdia si nemôže robiť nárok na to, že dôkladne vysvetľuje menové pomery na Slovensku v uvedenom období a tým menej na to, že vysvetľuje príčiny a dôsledky menového vývoja. Dejiny peňazí na našom území poznáme len povrchno.

⁵³) Archív mesta Bratislavy, 3k6: cena dukáta v r. 1681, 1682, 1684.

A. a B. Tabuľka kurzu toliara a tabuľka vývoja reálnej hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch (výklad)

Skúmané pramene prvýkrát prinášajú záznam o kurze jáchymovského toliara v Bardejove v r. 1543. Preto pre obdobie 1526 až 1542 použijeme na vyčíslenie reálnej hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe striebra prepočet.

Pisári trnavských počtových kníh hodnotili 1 uhorský zlatý (= 100 den.) na 75 grajciarov a 1 uhorský denár na 3 viedenské fenigy. Hodnotenie 1 uhorského zlatého na 75 grajciarov bolo na juhozápadnom Slovensku všeobecné⁵⁴) a podobnosť v hodnotení toliara ako aj dukáta v denároch vo všetkých slovenských oblastiach v neskoršom období dáva istotu, že sa pred r. 1543 všade na Slovensku hodnotil 1 uhorský zlatý na 75 grajciarov.

Váhe čistého striebra v 1 kuse jáchymovského toliara sa uvádza ako 27,33 g.⁵⁵) Toliare, ktorých kurz pre neskoršie obdobie v tabuľke zachytávame, sa v skúmaných prameňoch označujú ako tvrdé, kremnické, ríšske alebo cisárske, prípadne bez prívlastku. Vzhľadom na podobnosť kurzov v denároch predpokladáme, že tu ide o ten istý typ toliara. V Uhorsku sa toliare razili od r. 1553, a to podľa normy ríšskeho mincovného poriadku z r. 1524 (váha čistého striebra v 1 kuse 25,78 g.)⁵⁶) Čo sa týka kurzov toliara pred r. 1553 predpokladáme, že tu ide o ten istý typ toliara, ktorý sa v habsburských krajinách začal raziť v r. 1542.⁵⁷) V r. 1582 sa v ražbe toliarov v Uhorsku prešlo na hallskú normu. Váha čistého striebra v 1 kuse bola 25,22 g.⁵⁸) Tento typ sa v Uhorsku razil ešte aj v r. 1711.

Pre poslednú tretinu 17. stor. a pre začiatok 18. stor. sme, vzhľadom na málopočetnosť výskytu zmienok o kurze toliara in specie v skúmaných archívnych materiáloch v Trnave i v Bratislave, použili interpoláciu. Opodstatnosť tejto interpolácie vyplýva z faktov uvedených v predchádzajúcich statiach. Výšku ážia uvádzame podľa kurzov zistených v Banskej Bystrici. To isté platí pre začiatok 18. stor. aj pre Levoču.

⁵⁴) Archív mesta Trnavy, MG, missiles, korešpondencia s kastelánmi hradu Červený Kameň 1522—1584: Nájomné za vinicu na Mons Rosarum (Rúžová dolina v chotári obce Suchá n./P.) platené v uhorských zlatých bolo 25 zlatých 60 den., v rýnských zlatých (vulgo pfundt) 32 zlatých v r. 1525, 1526, 1527, 1531, 1532, 1542. Teda pomer v texte uvedený. Ten istý pomer vyčísľuje aj obligácia z 24. jan. 1538 (tamže, Obligationes, Kart. č. 1).

⁵⁵) A. F. Pribram, cit. dielo, 31. — Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVIII.

⁵⁶) A. F. Pribram, tamže. — Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVI.

⁵⁷) A. F. Pribram, tamže.

⁵⁸) A. F. Pribram, tamže. — Miller zu Aichholz—Loehr—Holzmair, cit. dielo, XXXVIII.

V tabuľke je zachytený ten kurz toliara, ktorý sa v danom roku priznáva najväčšiemu počtu mincí. Iné kurzy toliara ako reálnej mince podávajú v tomto prehľade:

Trnava:

1557: $95\frac{2}{3}$ den., 1618: 115 den., 1630: 165 den.

Banská Bystrica:

1613: 125 den., 1625: 150 den., 1631: 170 den., 1632: 165, 170, 175 den., 1636: 180 den., 1639: 170 den., 1640: 175 den., 1642: 170 den., 1683: 240 den., 1684: 210 den., 1687: 200, 240 den., 1689: 240 den., 1693: 210 den., 1696: 240 den.

Levoča:

1598: 100 den., 1607: 140 den., 1610: 120 den., 1624: 208, 250 den., 1680: 212 den.

Spišská Nová Ves:

len jeden údaj, pre rok 1567: 100 den.

A. Tabuľka kurzu toliara a vývoja hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch

() = interpolácia

Rok	Kurz toliara v denároch				Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
	Trnava Bratislava pre r. 1684 1690	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava Bratislava pre r. 1684 1690	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
1526– 1530					Všetky lokality: (32,226)			
1531– 1532					Všetky lokality: (30,936)			
1533– 1538					Všetky lokality: (29,747)			
1539– 1541					Všetky lokality: (29,002)			
1542					Všetky lokality: (27,662)			
1543				98				27,887
1545	93			93	27,720			27,720
1548				$93\frac{1}{3}$				27,633
1550		$93\frac{1}{2}$				27,572		
1552				97				26,577
1553	$93\frac{1}{3}$				27,633			
1556		95				27,136		
1557	$95\frac{1}{3}$	95			27,042	27,136		
1559		$93\frac{1}{2}$				27,572		
1560	100	$93\frac{1}{2}$		93	25,78	27,572		27,720
1564	100				25,78			
1567	100				25,78			
1569		100				25,78		
1570	100				25,78			
1576	100				25,78			
1579	100				25,78			
1582	100				25,22			

Kurz toliara v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690				Brati- slava pre r. 1684 1690			
1590	100				25,22			
1595		105				24,019		
1597			100				25,22	
1598			105				24,019	
1599			105				24,019	
1600				108				23,351
1603			110				22,927	
1605	112				22,517			
1606	120		120	120	21,016		21,016	21,016
1607		110	120			22,927	21,016	
1608		112				22,517		
1609			120				21,016	
1610			125				20,184	
1611			125				20,184	
1612	125	126			20,184	20,015		
1613	125	126			20,184	20,015		
1614	125				20,184			
1615	125	126			20,184	20,015		
1616	125				20,184			
1617	130	126			19,400	20,015		
1618	130		135		19,400		18,681	
1619	140		150		18,014		16,813	
1620	200				12,610			
1621	250				10,088			
1622		405				6,227		
1623	150	400			16,813	6,305		
1624		140	200			18,014	12,610	

Kurz toliara v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690				Brati- slava pre r. 1684 1690			
1625	150	200	200		16,813	12,610	12,610	
1626		200	200			12,610	12,610	
1627		150	200			16,813	12,610	
1628	140	150	180		18,014	16,813	14,011	
1629		150	180			16,813	14,011	
1630	150	150	180		16,813	16,813	14,011	
1631		180	180			14,011	14,011	
1632		180	180			14,011	14,011	
1633		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1634		175	180			14,411	14,011	
1635		175	180			14,411	14,011	
1636		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1637		170	180	180		14,835	14,011	14,011
1638		170	180	180		14,835	14,011	14,011
1639		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1640		170		180		14,835		14,011
1641		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1642		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1643		175	180	180		14,411	14,011	14,011
1644		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1645		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1646		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1647	150	180	180	180	16,813	14,011	14,011	14,011
1648		180		180		14,011		14,011
1649	150	180		180	16,813	14,011		14,011
1650		180	180			14,011	14,011	
1651		180				14,011		

Kurz toliara v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690				Brati- slava pre r. 1684 1690			
1652		180	180			14,011	14,011	
1653		180	180			14,011	14,011	
1654	150	180	180		16,813	14,011	14,011	
1655	150	180			16,813	14,011		
1656		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1657	150	180	180	180	16,813	14,011	14,011	14,011
1658		180		180		14,011		14,011
1659	150	180		180	16,813	14,011		14,011
1660		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1661		180		180		14,011		14,011
1662		180		180		14,011		14,011
1663		180		180		14,011		14,011
1664		180		180		14,011		14,011
1665	150	180	180	180	16,813	14,011	14,011	14,011
1666		180	180	180		14,011	14,011	14,011
1667		180		180		14,011		14,011
1668	150	180			16,813	14,011		
1669	(165)	198	200		(15,284)	12,792	12,610	
1670	(165)	198	200		(15,284)	12,792	12,610	
1671	(165)	198	200		(15,284)	12,792	12,610	
1672	(165)	198	200		(15,284)	12,792	12,610	
1673	(165)	198	200		(15,284)	12,792	12,610	
1674	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1675	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1676	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1677	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1678	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	

Kurz toliara v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690				Brati- slava pre r. 1684 1690			
1679	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1680	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1681	(165)	198			(15,248)	12,792		
1682	(165)	198	212		(15,248)	12,792	11,892	
1683	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1684	165	198	200		15,248	12,792	12,610	
1685	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1686	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1687	(165)	198	200		(15,248)	12,792	12,610	
1688	175	200	210		14,412	12,610	12,009	
1689	(175)	210	210		14,412	12,009	12,009	
1690	175	210			14,412	12,009		
1691	(175)	210			(14,412)	12,009		
1692	(175)	210			(14,412)	12,009		
1693	(175)	221			(14,412)	11,416		
1694	(200)	240			(12,610)	10,508		
1695	(200)	240	240		(12,610)	10,508	10,508	
1696	(200)	250	240		(12,610)	10,088	10,508	
1697	(200)	240	240		(12,610)	10,508	10,508	
1698	(200)	240	240		(12,610)	10,508	10,508	
1699	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1700	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1701	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1702	(200)	240	(240)		(12,610)	19,508	(10,508)	
1703	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1704	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1705	200	240	(240)		12,610	10,508	(10,508)	

Pokračovanie tab. A.

Kurz toliara v denaroch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690				Brati- slava pre r. 1684 1690			
1706	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1707	(200)		(240)		(12,610)		(10,508)	
1708	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1709	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1710	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	
1711	(200)	240	(240)		(12,610)	10,508	(10,508)	

B. Vývoj hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe čistého striebra v gramoch
v indexných číslach

(100 = obdobie 1526–1530)

() = interpolácia

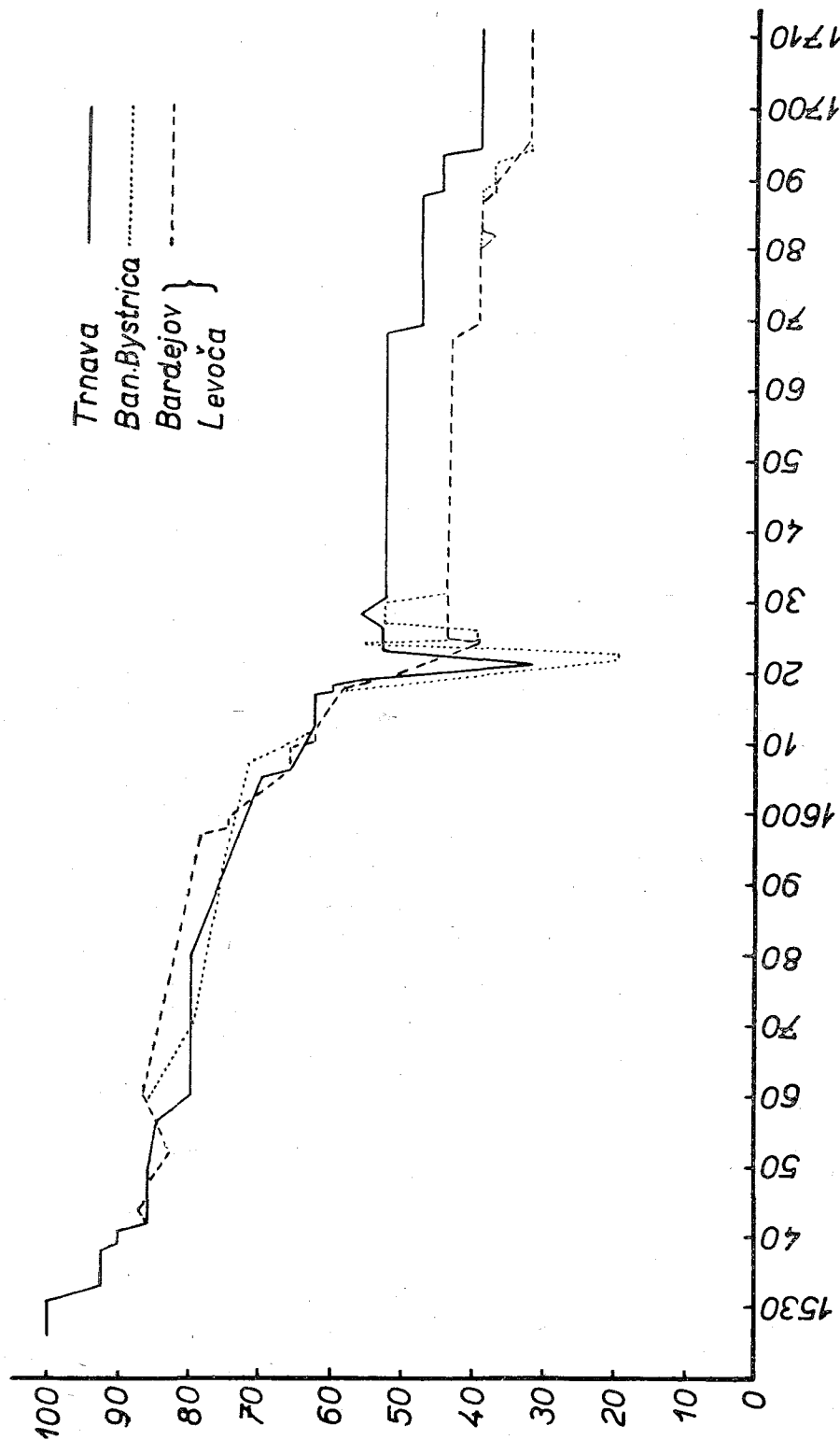
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690					Brati- slava pre r. 1684 1690			
1526- 1530	Všetky lokality: (100)				1590	78,2			
					1595		74,5		
1531- 1532	Všetky lokality: (95,9)				1597			78,2	
					1598			74,5	
1533- 1538	Všetky lokality: (92,3)				1599			74,5	
					1600				72,4
1539- 1541	Všetky lokality: (89,9)				1603			71,1	
					1605	69,8			
1542	Všetky lokality: (85,8)				1606	65,2		65,2	65,2
1543				86,5	1607		71,1	65,2	
1545	86			86	1608		69,8		
1548				85,7	1609			65,2	
1550		85,5			1610			62,6	
1552				82,4	1611			62,6	
1553	85,7				1612	62,6	62,1		
1556		84,2			1613	62,6	62,1		
1557	83,9	84,2			1614	62,6			
1559		85,5			1615	62,6	62,1		
1560	79,9	85,5		86	1616	62,6			
1564	79,9				1617	60,1	62,1		
1567	79,9				1618	60,1		57,9	
1569		79,9			1619	55,8		52,1	
1570	79,9				1620	39,1			
1576	79,9				1621	31,3			
1579	79,9				1622		19,3		
1582	78,2				1623	52,1	19,5		

Pokračovanie tab. B.

Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690					Brati- slava pre r. 1684 1690			
1624		55,8	39,1		1651		43,4		
1625	52,1	39,1	39,1		1652		43,4	43,4	
1626		39,1	39,1		1653		43,4	43,4	
1627		52,1	39,1		1654	52,1	43,4	43,4	
1628	55,8	52,1	43,4		1655	52,1	43,4		
1629		52,1	43,4		1656		43,4	43,4	43,4
1630	52,1	52,1	43,4		1657	52,1	43,4	43,4	43,4
1631		43,4	43,4		1658		43,4		43,4
1632		43,4	43,4		1659	52,1	43,4		43,4
1633		44,7	43,4	43,4	1660		43,4	43,4	43,4
1634		44,7	43,4		1661		43,4		43,4
1635		44,7	43,4		1662		43,4		43,4
1636		44,7	43,4	43,4	1663		43,4		43,4
1637		45	43,4	43,4	1664		43,4		43,4
1638		45	43,4	43,4	1665	52,1	43,4	43,4	43,4
1639		44,7	43,4		1666		43,4	43,4	43,4
1640		45		43,4	1667		43,4		43,4
1641		44,7	43,4	43,4	1668	52,1	43,4		
1642		44,7	43,4	43,4	1669	(47,4)	39,6	39,1	
1643		44,7	43,4	43,4	1670	(47,4)	39,6	39,1	
1644		43,4	43,4	43,4	1671	(47,4)	39,6	39,1	
1645		43,4	43,4	43,4	1672	(47,4)	39,6	39,1	
1646		43,4	43,4	43,4	1673	(47,4)	39,6	39,1	
1647	52,1	43,4	43,4	43,4	1674	(47,4)	39,6	39,1	
1648		43,4		43,4	1675	(47,4)	39,6	39,1	
1649	52,1	43,4		43,4	1676	(47,4)	39,6	39,1	
1650		43,4	43,4		1677	(47,4)	39,6	39,1	

Pokračovanie tab. B.

Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov	Rok	Trnava	Banská Bystrica	Levoča	Bardejov
	Brati- slava pre r. 1684 1690					Brati- slava pre r. 1684 1690			
1678	(47,4)	39,6	39,1		1695	(39,1)	32,5	32,5	
1679	(47,4)	39,6	39,1		1696	(39,1)	32,5	32,5	
1680	(47,4)	39,6	39,1		1697	(39,1)	32,5	32,5	
1681	(47,4)	39,6			1698	(39,1)	32,5	32,5	
1682	(47,4)	39,6	36,9		1699	(39,1)	32,5	(32,5)	
1683	(47,4)	39,6	39,1		1700	(39,1)	32,5	(32,5)	
1684	47,4	39,6	39,1		1701	(39,1)	32,5	(32,5)	
1685	(47,4)	39,6	39,1		1702	(39,1)	32,5	(32,5)	
1686	(47,4)	39,6	39,1		1703	(39,1)	32,5	(32,5)	
1687	(47,4)	39,6	39,1		1704	(39,1)	32,5	(32,5)	
1688	44,7	39,1	37,2		1705	39,1	32,5	(32,5)	
1689	(44,7)	37,2	37,2		1706	(39,1)	32,5	(32,5)	
1690	44,7	37,2			1707	(39,1)		(32,5)	
1691	(44,7)	37,2			1708	(39,1)	32,5	(32,5)	
1692	(44,7)	37,2			1709	(39,1)	32,5	(32,5)	
1693	(44,7)	35,4			1710	(39,1)	32,5	(32,5)	
1694	(39,1)	32,5			1711	(39,1)	32,5	(32,5)	

Vývoj reálnej hodnoty 100 uhorských denárov v 1526-1711 vo váhe čis. striebra v gramoch.

C. a D. Tabuľka kurzu dukáta a tabuľka vývoja reálnej hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch (výklad)

Cenu 1 kusa dukáta ako reálnej mince môžeme v našich materiáloch sledovať takmer nepretržite od r. 1526.

Táto zlatá minca v priebehu skúmaného obdobia svoje vlastnosti nezmenila.⁵⁹⁾ Z jednej uhorskej hrivny zlata sa razilo $69\frac{69}{95}$ kusov dukátov o zrne $23\frac{3}{4}$ karátov, čistota $980-990\frac{0}{100}$.⁶⁰⁾ Jeden kus predstavoval váhu 3,52206 g čistého zlata.⁶¹⁾

Táto stálosť vo váhe i v zrne robia z dukáta ideálny prostriedok slúžiaci na porovnávanie a zisťovanie výkyvov v reálnej hodnote drobných strieborných mincí, ak pritom vezmeme do úvahy aj menlivý pomer vo vzájomnej hodnote zlata a striebra.⁶²⁾

Ako v tabuľke kurzu toliara staviame aj v tabuľke kurzu dukáta jednotlivé lokality vedľa seba. To nielen umožňuje vyzdvihnúť miestne zretele, ale dáva možnosť vyhnúť sa aj interpolovaniu pre tie roky, kde údaje o cene dukáta chýbajú. Nazdávame sa totiž, že skutočne krátke časové úseky bez udania kurzov dukáta robia interpoláciu zbytočnou.

Ako pri kurze toliara, tak aj pri uvádzaní kurzu dukáta v tabuľke zachycujeme ten kurz, ktorý sa v danom roku priznáva najväčšiemu počtu mincí.

⁵⁹⁾ ... ein Unikum in der Münzgeschichte – dem sonst allgemeinen Zuge der Verringerung nie untergelegen ist (Miller zu Aichholz-Loehr-Holzmaier, cit. dielo, V).

⁶⁰⁾ Váha budínskej alebo uhorskej hrivny: Hóman B., Magyar pénztörténet 1000–1325, Budapest 1916, 93: budínska alebo uhorská hrivna bola v 14. až 18. stor. zákonnou uhorskou váhovou mierou. Tamže, 96: v r. 1450 až 1680 bola jej váha $\frac{7}{8}$ viedenskej hrivny, t. j. 245,53779 g. – Miller zu Aichholz-Loehr-Holzmaier, cit. dielo: váha uhorskej hrivny: 245,58 g. To isté aj Harkó Gy., cit. dielo, 18 a A. F. Pribram, cit. dielo, 32. – Váha a zrno uhorského dukáta: Miller zu Aichholz-Loehr-Holzmaier, cit. dielo, XXXXVI; A. F. Pribram, cit. dielo, 32; Hóman B., cit. dielo, 98.

⁶¹⁾ A. F. Pribram, cit. dielo, 32. – Acsády I., cit. dielo, 248: z jednej uhorskej hrivny $23\frac{3}{4}$ karátového zlata sa razilo $69\frac{69}{95}$ kusov dukátov, váha 1 kusa 3,5593 g, váha čistého zlata v 1 kuse 3,5221 g. – Schoenvisner S.: cit. dielo, 475: 67 kusov dukátov vážilo 1 kolínsku hrivnu.

⁶²⁾ A. F. Pribram, cit. dielo, 74–77: v alpských krajinách 1 gram čistého zlata mal túto hodnotu v gramoch čistého striebra: v r. 1526–1554 10,98 g, 1555–58 11,50 g, 1559–61 11,29 g, 1562–70 11,63 g, 1571–72 11,29 g, 1573 10,98 g, 1574–77 10,54 g, 1578 až 1588 10,74 g, 1589–94 10,93 g, 1595–1605, 10,98 g, 1606 11,07 g, 1607 11,33 g, 1608 11,76 g, 1609–14 12,20 g, 1615 12,57 g, 1616 12,77 g, 1617 12,20 g, 1618 12,77 g, 1624–25 13,65 g, 1626–27 13,36 g, 1629–34 13,43 g, 1635 14,57 g, 1636–48 14,41 g, 1649 14,66 g, 1650–56 14,50 g, 1657–58 14,66 g, 1659–62 14,40 g, 1663 14,17 g, 1664 14,09 g, 1665 13,95 g, 1666 14,63 g, 1667–73 14,41 g, 1674 14,56 g, 1675–76 14,78 g, 1677–79 15,28 g, 1680 15,49 g, 1681–82 15,71 g, 1683–89 15,05 g, 1690–92 15,47 g, 1693 14,63 g, 1694–97 15,37 g, 1698 až 1700 14,63 g, 1701–04 15 g, 1705–07 15,18 g, 1708–11 15,37 g.

Odchylné kurzy menšieho počtu mincí prináša tento prehľad:⁶³⁾

Trnava:

1594: 165, 160 den., 1602: 160 den., 1609: 210 den., 1614: 205 den.,
1615: 205 den., 1620: 300 den., 1688: 366 den., 1708: 450 den.

Banská Bystrica:

1537: 135 den., 1539: 135, 142 den., 1540: 135, 140 den., 1550: 150 den.,
1580: 155 den., 1602: 175 den., 1607: 190 den., 1611: 210 den., 1636: 310
den., 1640: 336 den., 1641: 336 den., 1643: 360 den., 1678: 426 den., 1682:
442 den., 1686: 432 den., 1694: 504, 516 den., 1697: 510, 498 den., 1698: 480
den., 1702: 498 den., 1704: 528, 498 den., 1711: 522, 516 den.

Spišská Nová Ves:

1531: 135, 140 den., 1532: 140, 138 den., 1533: 140 den., 1534: 145, 138
den., 1535: 143 den., 1537: 140 den., 1538: 143, 144 den., 1540: 139 den.,
1541: 145, 143 den., 1542: 145 den., 1543: 138 den., 1544: 135, 138 den., 1545:
135 den., 1546: 145 den., 1548: 148 den.

Levoča:

1589: 168 den., 1590: 165, 168 den., 1591: 168 den., 1593: 160 den.,
1596: 166 den., 1600: 168 den., 1602: 175 den., 1605: 185 den., 1606: 190
den., 1607: 200 den., 1611: 200 den., 1617: 215 den., 1619: 225 den., 1621:
350, 300 den., 1622: 500 den., 1627: 325 den., 1630: 330 den., 1637: 336 den.,
1639: 345 den., 1674: 424 den., 1675: 430 den., 1695: 480 den., 1706: 540
den., 1707: 480 den., 1708: 510, 480 den., 1709: 480 den.

⁶³⁾ Ak sa v jednom roku vyskytuje viac kurzov dukáta, tak cena väčšieho počtu mincí je na prvom mieste.

C. Tabuľka kurzu uhorského dukáta a vývoja hodnoty 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch

Rok	Kurz uhorského dukáta v denároch				Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Bratislava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Bratislava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1526		125				2,8176		
1527			125				2,8176	
1531			133				2,6481	
1532			135				2,6088	
1533			138				2,5522	
1534			140	135			2,5157	2,6088
1535			145				2,4289	
1536			145				2,4289	
1537		143	143			2,4629	2,4629	
1538		135	140	135		2,6088	2,5157	2,6088
1539		140	140			2,5157	2,5157	
1540		142	140			2,4802	2,5157	
1541		142	140			2,4802	2,5157	
1542	140	142	140		2,5157	2,4802	2,5157	
1543		140	140			2,5157	2,5157	
1544		140	140			2,5157	2,5157	
1545		140	140	140		2,5157	2,5157	2,5157
1546		140	140			2,5157	2,5157	
1547		140	150	150		2,5157	2,3480	2,3480
1548		145	150			2,4289	2,3480	
1549		145	150			2,4289	2,3480	
1550		145				2,4289		
1552		150		150		2,3480		2,3480
1553		150	150			2,3480	2,3480	
1554			150				2,3480	
1555			155				2,2722	

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča do 1581	
1556	150	150			2,3480	2,3480		
1557	150	150		150	2,3480	2,3480		2,3480
1558		150	150			2,3480	2,3480	
1559		150				2,3480		
1560		150				2,3480		
1561		150				2,3480		
1562		150				2,3480		
1563	150	150			2,3480	2,3480		
1564	155		154		2,2722		2,2870	
1567	150				2,3480			
1568	150				2,3480			
1570	150				2,3480			
1572	150	156		150	2,3480	2,2583		2,3480
1573		156		150		2,2583		2,3480
1574		156	156	160		2,2583	2,2583	2,2012
1575		155				2,2722		
1576		155				2,2722		
1577		155		165		2,2722		2,1352
1578		156		170		2,2583		2,0717
1579		155				2,2722		
1580		160	160			2,2012	2,2012	
1581			160				2,2012	
1582	150				2,3480			
1583		160				2,2012		
1584		160	160			2,2012	2,2012	
1585			160				2,2012	
1586			160	168			2,2012	2,0964

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1587			160				2,2012	2,2012
1588								2,2012
1589	165			168	2,1352		2,2012	2,0964
1590				168			2,2012	2,0964
1591		165		168		2,1352	2,2012	2,0964
1592				168			2,0964	2,0964
1593							2,0964	
1594	170	170			2,0717	2,0717	2,0964	
1595		165		168		2,1352	2,0964	2,0964
1596							2,0964	
1597		168				2,0964	2,0964	
1598		168		174		2,0964	2,0964	2,0241
1599	170				2,0717		2,0964	
1600	170				2,0717		2,0717	
1601							2,0717	
1602	180	180			1,9566	1,9566	1,9566	
1603	182	180			1,9357	1,9566	1,9566	
1604	180	185			1,9566	1,9037	1,9566	
1605		200				1,7610	1,8062	
1606	200	200		200	1,7610	1,7610	1,7610	1,7610
1607	190	194			1,8536	1,8159	1,8062	
1608	195				1,8062		1,7610	
1609	200				1,7610		1,7610	
1610	206				1,7097		1,7610	
1611	206	205		210	1,7097	1,7185	1,6771	
1612	205	210		210	1,7185	1,6771	1,6771	
1613				210			1,6771	

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1683		Levoča od 1581	
1614	210	210	210		1,6771	1,6771	1,6771	
1615	210		210		1,6771		1,6771	
1616	210		210		1,6771		1,6771	
1617	210	215	225		1,6771	1,6386	1,5653	
1618	215				1,6386		1,5653	
1619			240				1,4675	
1620	240	200			1,4675	1,7610		
1621			400				0,8805	
1622	600		600		0,5870		0,5870	
1623		300				1,1740		
1624	250	250	300		1,4084	1,4084	1,1740	
1625	300	250	300		1,1740	1,4084	1,1740	
1626			300				1,1740	
1627		250	300			1,4084	1,1740	
1628		250	300			1,4084	1,1740	
1629			325				1,0840	
1630			325				1,0840	
1631			330				1,0672	
1632		315	330			1,1180	1,0672	
1633		325	336			1,0840	1,0482	
1634		325	336			1,0840	1,0482	
1635		325	336			1,0840	1,0482	
1636		325	336			1,0840	1,0482	
1637		316	340			1,1145	1,0359	
1638			345				1,0208	
1639			348				1,0120	
1640		333	345			1,0576	1,0208	

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch				
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		
1641			342	350			1,0298	1,0062	
1642			350	350			1,0062	1,0062	
1643			350	360			1,0062	0,9783	
1644			360	360			0,9783	0,9783	
1645				360				0,9783	
1646			360	360			0,9783	0,9783	
1647	300		360	360	1,1740		0,9783	0,9783	
1648			360	360			0,9783	0,9783	
1649			360	360			0,9783	0,9783	
1650			360	360			0,9783	0,9783	
1651			360				0,9783		
1652			360	360			0,9783	0,9783	
1653			360	360			0,9783	0,9783	
1654			360	360			0,9783	0,9783	
1655			360	360			0,9783	0,9783	
1656			360	360			0,9783	0,9783	
1657			360	360			0,9783	0,9783	
1658			360	360			0,9783	0,9783	
1659			360	360			0,9783	0,9783	
1660			360	360			0,9783	0,9783	
1661			360	360			0,9783	0,9783	
1662			360	360			0,9783	0,9783	
1663			360	360			0,9783	0,9783	
1664			360	360			0,9783	0,9783	
1665				360				0,9783	
1666				360				0,9783	
1667	300	396	360	360	1,1740	0,8893	0,9783		

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1668			360				0,9783	
1669		360	360			0,9783	0,9783	
1670		396	436			0,8893	0,8105	
1671			436				0,8105	
1672			436	424			0,8105	0,8306
1673		396	400			0,8893	0,8805	
1674			400				0,8805	
1675			400				0,8805	
1676		396	420			0,8893	0,8385	
1677		420	420			0,8385	0,8385	
1678		396	420			0,8893	0,8385	
1679		432	425			0,8152	0,8287	
1680			425				0,8287	
1681	360		426		0,9783		0,8267	
1682	365	450	450	450	0,9649	0,7826	0,7826	0,7826
1683		450	450			0,7826	0,7826	
1684	365	450	450		0,9649	0,7826	0,7826	
1685		450	450			0,7826	0,7826	
1686		450	450	450		0,7826	0,7826	0,7826
1687		420	420			0,8385	0,8385	
1688	365	420	420		0,9649	0,8385	0,8385	
1689	365	420	420		0,9649	0,8385	0,8385	
1960	365	420	420		0,9649	0,8385	0,8385	
1691			420				0,8385	
1692		450	450			0,7826	0,7826	
1693		480	480			0,7337	0,7337	
1694		512	480			0,6878	0,7337	

Kurz uhorského dukáta v denároch					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1695			510				0,6905	0,6905
1696			510				0,6905	0,6905
1697			504				0,6988	0,7337
1698	425		489			0,8287	0,7072	0,6905
1699	400		480			0,8805	0,7337	0,7337
1700			480				0,7337	0,7337
1701	400		510			0,8805	0,6905	0,7337
1702			510				0,6905	0,6905
1703			510				0,6905	0,6905
1704	425		510			0,8287	0,6905	0,7044
1705	425		570			0,8287	0,6178	0,6905
1706			540				0,6255	0,6905
1707			540				0,6255	0,6255
1708	425		510			0,8287	0,6905	0,6255
1709			510				0,6905	0,6905
1710			510				0,6905	
1711	430		510			0,8190	0,6905	0,6905

D. Kurz uhorského dukáta a vývoj hodnoty 100 uhorských denárov
vo váhe čistého zlata v gramoch v indexných číslach

(100 – rok 1526)

Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1526		100				100		
1527			100				100	
1531			106,4				93,9	
1532			108				92,6	
1533			110,4				90,5	
1534			112	108			89,1	92,6
1535			116				86,2	
1536			116				86,2	
1537		114,4	114,4			87,4	87,4	
1538		108	112	108		92,6	89,1	92,6
1539		112	112			89,1	89,1	
1540		113,6	112			88	89,1	
1541		113,6	112			88	89,1	
1542	112	113,6	112		89,1	88	89,1	
1543		112	112			89,1	89,1	
1544		112	112			89,1	89,1	
1545		112	112	112		89,1	89,1	89,1
1546		112	112			89,1	89,1	
1547		112	120	120		89,1	83,3	83,3
1548		116	120			86,2	83,3	
1549		116	120			86,2	83,3	
1550		116				86,2		
1552		120		120		83,3		83,3
1553		120	120			83,3	83,3	
1554			120				83,3	

Pokračovanie tab. D.

Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1555			124				80,6	
1556	120	120			83,3	83,3		
1557	120	120		120	83,3	83,3		83,3
1558		120	120			83,3	83,3	
1559		120				83,3		
1560		120				83,3		
1561		120				83,3		
1562		120				83,3		
1563	120	120			83,3	83,3		
1564	124		123,2		80,6		80,9	
1567	120				83,3			
1568	120				83,3			
1570	120				83,3			
1572	120	124,8		120	83,3	80,1		83,3
1573		124,8		120		80,1		83,3
1574		124,8	124,8	128		80,1	80,1	78,1
1575		124				80,6		
1576		124				80,6		
1577		124		132		80,6		75,7
1578		124,8		136		80,1		73,5
1579		124				80,6		
1580		128	128			78,1	78,1	
1581			128				78,1	
1582	120				83,3			
1583		128				78,1		
1584		128	128			78,1	78,1	
1585			128				78,1	

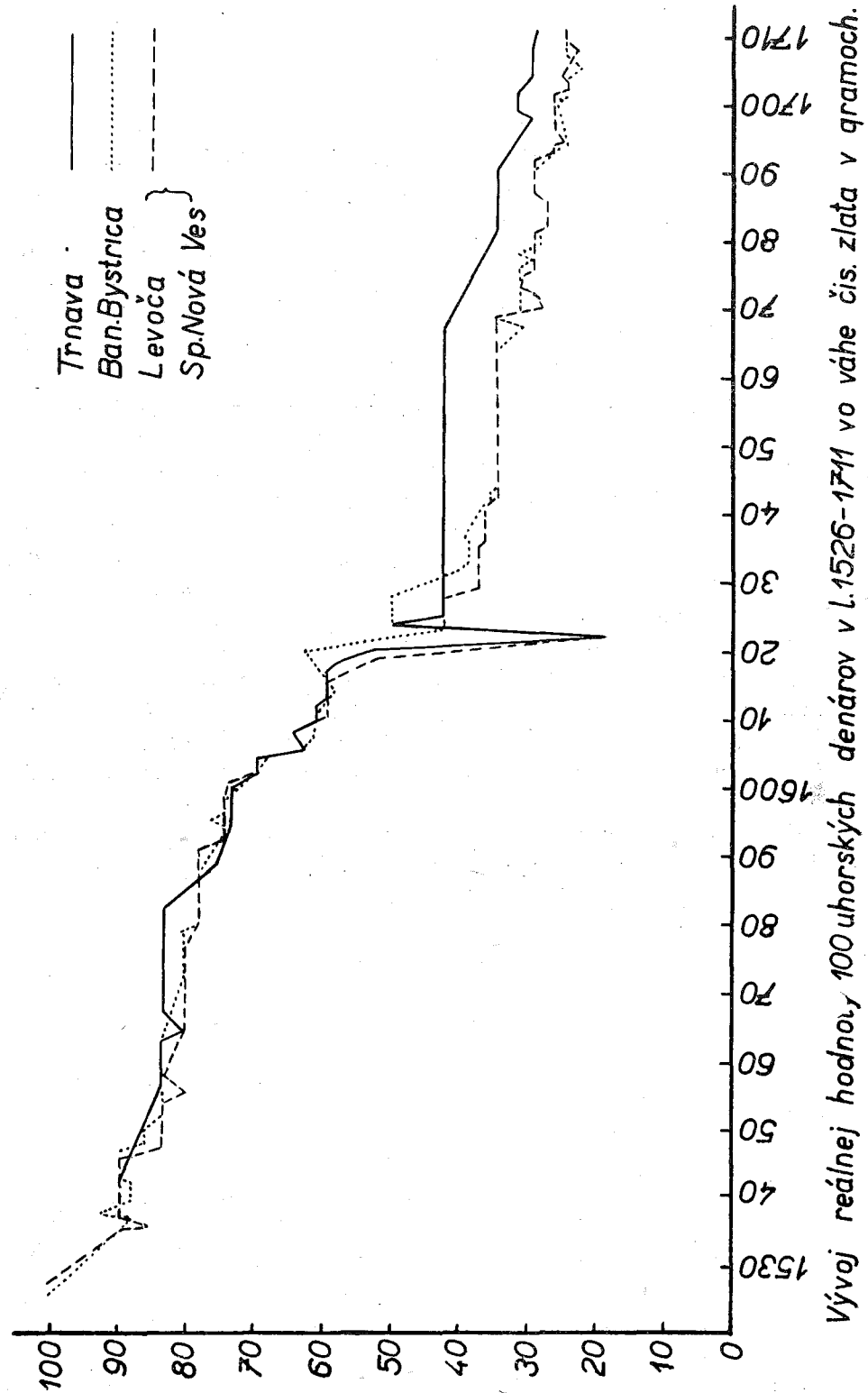
Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1586			128	134,4			78,1	74,4
1587		128	128			78,1	78,1	
1588			128				78,1	
1589	132		128	134,4	75,7		78,1	74,4
1590			128	134,4			78,1	74,4
1591		132	128	134,4		75,7	78,1	74,4
1592			134,4	134,4			74,4	74,4
1593			134,4				74,4	
1594	136	136	134,4		73,5	73,5	74,4	
1595		132	134,4	134,4		75,7	74,4	74,4
1596			134,4				74,4	
1597		134,4	134,4			74,4	74,4	
1598		134,4	134,4	139,2		74,4	74,4	71,8
1599	136		134,4		73,5		74,4	
1600	136		136		73,5		73,5	
1601			136				73,5	
1602	144	144	144		69,4	69,4	69,4	
1603	145,6	144	144		68,6	69,4	69,4	
1604	144	148	144		69,4	67,6	69,4	
1605		160	152			62,5	62,8	
1606	160	160	160	160	62,5	62,5	62,5	62,5
1607	152	155,5	156		62,8	61,2	64,1	
1608	156		160		64,1		62,5	
1609	160		160		62,5		62,5	
1610	164,8		160		60,8		62,5	
1611	164,8	164	168		60,8	60,9	59,5	
1612	164	168	168		60,9	59,5	59,5	

Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1613			168				59,5	
1614	168	168	168		59,5	59,5	59,5	
1615	168		168		59,5		59,5	
1616	168		168		59,5		59,5	
1617	168	172	180		59,5	58,1	55,5	
1618	172		180		58,1		55,5	
1619			192				52,1	
1620	192	160			52,1	62,5		
1621			320				31,2	
1622	480		480		20,8		20,8	
1623		240				42		
1624	200	200	240		50	50	42	
1625	240	200	240		42	50	42	
1626			240				42	
1627		200	240			50	42	
1628		200	240			50	42	
1629			260				38,4	
1630			260				38,4	
1631			264				37,8	
1632		252	264			39,6	37,8	
1633		260	268,8			38,4	37,2	
1634		260	268,8			38,4	37,2	
1635		260	268,8			38,4	37,2	
1636		260	268,8			38,4	37,2	
1637		252,8	272			39,5	36,7	
1638			276				36,2	
1639			278,4				36	

Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1640		266,4	276			37,5	36,2	
1641		273,6	280			36,5	35,7	
1642		280	280			35,7	35,7	
1643		280	280			35,7	34,7	
1644		288	288			34,7	34,7	
1645			288				34,7	
1646		288	288			34,7	34,7	
1647	240	288	288		42	34,7	34,7	
1648		288	288			34,7	34,7	
1649		288	288			34,7	34,7	
1650		288	288			34,7	34,7	
1651		288				34,7		
1652		288	288			34,7	34,7	
1653		288	288			34,7	34,7	
1654		288	288			34,7	34,7	
1655		288	288			34,7	34,7	
1656		288	288			34,7	34,7	
1657		288	288			34,7	34,7	
1658		288	288			34,7	34,7	
1659		288	288			34,7	34,7	
1660		288	288			34,7	34,7	
1661		288	288			34,7	34,7	
1662		288	288			34,7	34,7	
1663		288	288			34,7	34,7	
1664		288	288			34,7	34,7	
1665			288				34,7	
1666			288				34,7	

Kurz uhorského dukáta v denároch v indexných číslach					Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
Rok	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581		Brati- slava r. 1681 1682 1684		Levoča od 1581	
1667	240		317,6	288		42	31,5	34,7
1668				288				34,7
1669			288	288			34,7	34,7
1670			317,6	348,8			31,5	28,7
1671				348,8				28,7
1672				348,8	339,2			28,7
1673			317,6	320			31,5	31,2
1674				320				31,2
1675				320				31,2
1676			317,6	336			31,5	29,7
1677			336	336			29,7	29,7
1678			317,6	336			31,5	29,7
1679			345,6	340			28,9	29,4
1680				340				29,4
1681	288			340,8		34,7		29,3
1682	292		360	360	360	34,2	27,7	27,7
1683			360	360			27,7	27,7
1684	292		360	360		34,2	27,7	27,7
1685			360	360			27,7	27,7
1686			360	360	360		27,7	27,7
1687			336	336			29,7	29,7
1688	292		336	336		34,2	29,7	29,7
1689	292		336	336		34,2	29,7	29,7
1690	292		336	336		34,2	29,7	29,7
1691				336				29,7
1692			360	360			27,7	27,7
1693			384	384			26	26

Rok	Kurz uhorského dukátu v denároch v indexných číslach				Hodnota 100 uhorských denárov vo váhe čistého zlata v gramoch v index. číslach			
	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov	Trnava	Banská Bystrica	Spišská Nová Ves do 1580	Bardejov
	Brati- slava r. 1681 1682 1684				Brati- slava r. 1681 1682 1684			
1694		409,6	384			24,4	26	
1695		408	408			24,5	24,5	
1696		408	408			24,5	24,5	
1697		403,2	384			25	26	
1698	340	398,4	408		29,7	25,6	24,5	
1699	320	384	384		31,2	26	26	
1700		384	384			26	26	
1701	320	408	384		31,2	24,5	26	
1702		408	408			24,5	24,5	
1703		408	408			24,5	24,5	
1704	340	408	400		29,7	24,5	25	
1705	340	456	408		29,7	22	24,5	
1706		432	408			23,1	24,5	
1707		432	432			23,1	23,1	
1708	340	408	432		29,7	24,5	23,1	
1709		408	408			24,5	24,5	
1710		408				24,5		
1711	344	408	408		29	24,5	24,5	

E. Tabuľka vývoja ceny 1 uhorskej hrivny
15lótového banského striebra v Banskej Bystrici
v rokoch 1544–1711 (výklad)

V tejto tabuľke zachytená cena 1 uhorskej hrivny striebra je vrchnosten-
sky určená. Ako sme už spomenuli, vyťažené drahé kovy sa museli za určenú
cenu odpredať eráru. Či sa pri drahých kovoch určené ceny aj v skutočnosti
zachovávali, na to dá odpoveď proročovanie údajov v tabuľke s doluvedenými
skutočnosťami.

Piaty dekrét kráľa Ľudovíta II. z r. 1523, článok 23, určuje cenu 1 hrivny
striebra na 6 zlatých a 50 denárov, odvolávajúc sa na to, že tak bolo aj prv usta-
novené. Deviaty dekrét kráľa Ferdinanda I. z r. 1545, článok 50, určuje cenu
1 hrivny striebra na 5 zlatých 75 den. (ut singulae marcae argenti, ex camera
regia sex florenis solvantur, minus orthone (25. den.)). V čase vydania tohto de-
krétu bola cena striebra zakupovaného banskobystrickou komorou o 125 den.
vyššia. Inštrukcia z 30. mája 1613 určuje, že komora preberá jednu hrivnu
15lótového striebra v Banskej Bystrici po 7 uhorských zlatých.⁶⁴⁾

Naša tabuľka ukazuje, že sa určená cena striebra ani v druhej polovici
16. stor., ani začiatkom 17. stor. nedodržiavala ani v banskobystrickej komore.
Okrem roku 1628, 1631, 1641 a 1653, kedy sa cena striebra, vzhľadom na zne-
hodnotenie drobnej mince, udržiavala zhruba na úrovni ceny z r. 1614, možno
po inflačnom období v prvej polovici 3. desaťročia 17. stor. pozorovať značné
zvýšenie.

V tabuľke je zachytený vývoj ceny 230,22 gramov čistého striebra (1 uhor-
ská hrivna — 245,58 g., ¹⁵/₁₆ tejto hrivny — 230,22 g).

⁶⁴⁾ J. Newald, cit. dielo, 224.

Tabuľka E.

Cena 1 uhorskej hrivny 15lótového banského striebra
v Banskej Bystrici v r. 1544–1711

Rok	Cena v den.	Rok	Cena v den.	Rok	Cena v den.
1544	700	1596	750	1647	1440
1552	700	1600	750	1648	1440
1555	700	1604	750	1649	1440
1557	700	1609	750	1651	1440
1558	700	1611	770	1652	1440
1561	700	1614	750	1653	1212
1569	700	1615	890	1657	1440
1572	750	1620	1800	1668	1440
1574	750	1624	1500	1670	1440
1578	750	1626	1500	1671	1440
1580	750	1627	1500	1677	1440
1581	750	1628	1200	1679	1440
1583	750	1631	1000	1680	1440
1587	750	1632	1600	1683	1440
1589	750	1641	1200	1697	1930
1591	750	1644	1400	1704	2112
1594	750	1646	1400	1711	1800
1595	750				

L'auteur du présent article étudie l'évolution de la valeur réelle du petit numéraire d'argent en Slovaquie depuis l'avènement des Habsbourg au trône de Hongrie jusqu'à la conclusion du Traité de paix de Szatmár. Comme il peut y avoir des divergences locales dans l'évolution de la monnaie, l'auteur a choisi, parmi les lieux où se sont conservés des matériaux d'archives, trois villes pouvant être considérées comme représentants typiques de trois régions de Slovaquie: Trnava (et en raison du manque des données ayant trait au dernier tiers du 17e siècle, aussi Bratislava) pour la Slovaquie du Sud-Ouest, Banská Bystrica pour la Slovaquie centrale et Spišská Nová Ves avec Levoča et Bardejov pour la Slovaquie orientale.

Pour déterminer la valeur réelle du denier et de son centuple, le florin, l'auteur s'est basé sur les données relatives aux prix de grandes pièces de l'époque: le prix du thaler pour exprimer la valeur réelle du denier en poids d'argent et le prix du ducat pour exprimer la valeur réelle du denier en poids d'or.

En dehors de la valeur réelle du petit numéraire d'argent en Slovaquie qui — au cours de la période donnée — n'a cessé de diminuer (d'une façon régulière en général), on peut constater, pendant les deux derniers tiers du 17e et au début du 18e siècle, des divergences locales dans l'évaluation en deniers des grandes pièces réelles. A Trnava (et à Bratislava), le florin, unité de calcul représentant 100 deniers du petit numéraire, équivalait alors au florin rhénan, unité de calcul représentant 60 kreuzers. Par conséquent, 60 kreuzers avaient la même valeur que 100 deniers. En Slovaquie centrale et orientale, le florin ainsi que le denier avaient une valeur réelle de 20 % inférieure qu'en Slovaquie du Sud-Ouest; un kreuzer y valait deux deniers et un florin représentait 50 kreuzers. En Slovaquie centrale et orientale, les monnaies de valeur inférieure, dont celles d'origine polonaise notamment, étaient devenues un moyen de paiement courant; cet usage avait pénétré également dans la comptabilité et a fini par être reconnu par le législateur lui-même. Quant à la Slovaquie sud-occidentale, bien que les monnaies de valeur inférieure y aient été très répandues, on se servait davantage, dans le trafic de paiement, les mesures législatives y aidant, de monnaies d'argent au titre de 5 demi-onces d'argent au marc.

L'auteur accompagne son article de 3 tableaux. Le premier indique le cours du thaler en deniers depuis 1543 jusqu'en 1711 et retrace l'évolution de la valeur réelle de 100 deniers en grammes au poids de l'argent pur depuis 1526 jusqu'en 1711. Pour ce qui est des années 1526—1542, la valeur de 100 deniers a été déterminée au moyen du calcul: 100 deniers = 75 kreuzers. Le deuxième tableau indique l'évolution du prix du ducat hongrois en deniers depuis 1526 jusqu'en 1711 et retrace l'évolution de la valeur réelle de 100 deniers en grammes au poids de l'or pur. L'évolution du cours du ducat, de la valeur réelle de 100 deniers en grammes au poids de l'or pur et de la valeur réelle de 100 deniers en grammes au poids de l'argent pur, cette évolution est aussi exprimée au moyen d'indices, le prix, respectivement le poids des métaux précieux des années 1526—1530 pris pour la base 100. Le dernier tableau enregistre l'évolution du marc d'argent hongrois (15 demi-onces d'argent au marc) à Banská Bystrica au cours des années 1544—1711.

Dans son article, l'auteur se propose de faire connaître l'un des aspects de l'histoire de l'une des principales catégories de l'économie politique, à savoir l'histoire monétaire en Slovaquie aux 16e et 17e siècles. Au cours de diverses périodes de cette époque, le denier et son centuple, le florin, pouvaient avoir des poids variables de métaux précieux. L'évolution de la valeur réelle du petit numéraire hongrois a été, dans ses traits principaux, analogue à l'évolution de la monnaie des pays voisins: dans le petit numéraire hongrois, le poids de l'argent, et respectivement celui de l'or, allait toujours en diminuant.

Jan Beneš

NEZNÁMÉ NÁLEZY ŘÍMSKÝCH MINCÍ
Z KOJETÍNA A OKOLÍ

Na území celé Moravy je v současné době prováděna akce soupisu všech antických památek, které jsou uloženy v moravských sbírkách.¹⁾ Předběžný soupis byl proveden v Severomoravském kraji a v přilehlých oblastech a přinesl pozitivní výsledky ve zjištění různého antického materiálu málo známého anebo dosud nepublikovaného; příkladem mohou být neznámé nálezy římských mincí z Kojetína.

Vlastivědné museum v Kojetíně má vedle několika římských bronzů, pocházejících z nálezů v okolí Stupavy a Bratislavy,²⁾ též menší numismatickou sbírku. Při soupisu nás upoutaly tři římské mince, které se daly podle stručných záznamů na listcích přiložených k mincím, dále podle údajů správce musea³⁾ a po konzultaci s místními občany identifikovat jako dosud neznámé nálezy z Kojetína a okolí.⁴⁾

Niže publikované dva císařské římské denáry (Trajána a Julie Domny) byly společně nalezeny roku 1912 při kopání základů domu č. p. 29 na bývalém Wilsonově náměstí (dnešním náměstí Stalinově) v Kojetíně. Obě mince patřily majitelce zmíněného domu Anastázii Hedvičkové, která je po založení musejního spolku v Kojetíně roku 1935 darovala do sbírek musea.⁵⁾ Mince nejsou inventovány a jsou uloženy v musejním depositu.

Popis mincí:⁶⁾

1. Traianus (98—117 n. l.),

denár, typ: Coh II, str. 27, č. 84.⁷⁾, průměr 18,5 mm, váha 2,71 g, ↓.

Mince je slušně dochovalá, po okrajích otčelá, legenda je na některých místech porušena.

¹⁾ Soupis antických památek na Moravě provádí v rámci svého fakultního plánu seminář klasické archeologie filosofické fakulty v Brně. Akce se provádí ve spolupráci s externími spolupracovníky vlastivědných ústavů a museí.

²⁾ Srovn. J. Beneš, Antické památky v Severomoravském kraji a přilehlých oblastech (předběžný soupis), Olomouc 1961, 286—288 (v rukopise).

³⁾ Děkuji srdečně správci kojetínského musea M. Navrátilovi za cenné informace a umožnění publikace materiálu.

⁴⁾ Tyto nálezy neuvádí ani souborné dílo Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I — Praha 1955 (dále jen Nálezy).

⁵⁾ O založení kojetínského musea srovn. např. A. Sedláček, Nové museum v Kojetíně, ČVSMO, 50/1937, 313; pro stav k roku 1940 v přehledu viz J. Skutil, Moravská musea, Brno 1941, 87—88.

⁶⁾ Pro identifikaci a popis mincí užíváme díla: Henri Cohen, Description historique des Monnaies frappées sous l'Empire romain, 2. vyd., Paris I—VIII, 1880—1892 (podle 2. vyd. Leipzig 1930); popis mincí je zahrnut též v předběžném soupisu, str. 288—291 (srovn. pozn. 2). Dále srovn. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 105/1962, str. 12 (zde i fotografie mincí).

A.: Ověšená hlava císaře doprava.

[IM]P. T[R]AIANO AVG. [GE]R. [D]AC. P. M. TR. [P.]

R.: Spes jde směrem doleva. V pravé mírně zdvižené ruce drží květ, levou rukou si přidržuje záhyby šatu.

CO[S.] V. P. P. S. P. Q. R. OP[T]IMO PRINC.

2. Iulia Domna († 217 n. l.), manželka Septimia Severa, denár, typ: Coh IV, str. 122, č. 197, průměr 19 mm, váha 2,74 g, ↑.

Mince je dobře zachovalá a čitelná, pouze okraj je na několika místech mírně odštípen.

A.: Poprsí prostovlasé císařovny je obráceno doprava.

Vlasy jsou po stranách sčesaný a vzadu svázaný do vrkoče.

IVLIA AVGV[S]TA

R.: Venus stojí obrácena směrem doleva. Je oblečena v dlouhém, k tělu přiléhajícím šatě, nad boky přepásaném. Levá ruka je pozdvižena a drží sceptrum, pravá jablko. Z písmene V ve slově VENVS se dochovala pouze spodní část.

VENVS FELIX

Pokud je nám známo, došlo v Kojetíně k nálezům římských mincí celkem dvakrát. Roku 1931 byl na germánském sídlišti nad Křenovkou nalezen denár Antonina Pia⁸⁾ typu Coh II, str. 274, č. 33 a za neznámých okolností též otřelý bronz Galeria Maximiána (ve sbírkách Moravského musea).⁹⁾

Třetí neznámou římskou mincí z nálezů, tentokrát z okolí Kojetína, je malý bronz Volusianův. Byl nalezen na poli v katastru Kojetína okolo roku 1930. Nálezové okolnosti a přesná poloha tratě jsou dnes již nezjistitelné. Minci daroval museu Rudolf Otáhal.¹⁰⁾

Popis mince:

3. Volusianus (251–253 n. l.),

malý bronz, typ: (?) Coh V, str. 286, 195–196, průměr 17,5 mm, váha 1,91 g, ↗.

Mince je hodně otřelá po okrajích a je pokryta silnou patinou; legenda je z větší části porušena.

A.: Prostovlasá hlava císaře hledí doprava.

..... VO[L]VSIANO AV[G].

R.: Victoria v řasnatém šatě jde směrem doleva; v pravé ruce drží vavřínový věnec, v levé palmovou ratolest.

[VI]CTOR[I]A A[VG].

Antické mince nalézané na Kojetínsku (v bývalém kojetínském okrese) zahrnovaly časové rozmezí ražeb asi od 2. pol. I. stol. př. n. l. (republikánské denáry) do 1. pol. IV. stol. n. l. (mince Konstantina I.).¹¹⁾

O zapomenutých nálezích mincí z Kojetínska pojednal též Karel Černohorský.¹²⁾ Šlo o nález Traianova denáru, který byl podle zápisu starého inventáře Františkova musea (dnes MM) v Brně nalezen v Mořicích na Kojetínsku někdy počátkem 19. století. Šlo s největší pravděpodobností o typ Coh II, str. 50, č. 315.¹³⁾ Nejčastěji tedy došlo k nálezům mincí Traianových (dvakrát), Antonina Pia (dvakrát) a Galeria Maximiána (dvakrát). Nálezy mincí Iulie Domny a Volusianových nebyly zatím pravděpodobně na Kojetínsku doloženy.

⁷⁾ Stejný typ Traianovy mince uvádí např. i Otto Voetter v katalogu sbírky: Sammlung Bachofen von Echt, Wien 1903, str. 66, č. 1074.

⁸⁾ Srovn. Nálezy č. 975, kde je i další literatura.

⁹⁾ Srovn. Nálezy č. 1218, kde je i další literatura.

¹⁰⁾ Ani dárce, ani správce musea si již nepamatují přesnější okolnosti nálezů.

¹¹⁾ Téměř všechny dosud známé nálezky jsou (včetně nálezů keltských) shrnuty v Nálezích pod čísly: 837, 857, 890, 910, 975, 986, 995, 1012, 1080, 1090, 1099, 1159, 1167, 1211, 1218, 1220, 1238, 1412.

¹²⁾ K. Černohorský, Zapomenuté nálezky římských mincí na Moravě z konce 18. a počátku 19. století, Pam. arch. XLVII, 1956, 81. ¹³⁾ Tamtéž.

Karel Kurz

NÁLEZ ŘÍMSKÉHO SOLIDU V PRAZE 6

V pondělí 2. července 1962 odkryl Bohumil Koubl z Prahy 6 při kladení kabelu pro elektrické vedení v Praze 6 proti kinu Ořechovka, v hloubce asi 0,75 m a v přibližné vzdálenosti 5 m směrem jz. (tj. asi ve směru sídliště Petřiny) od transformátoru, jednu zlatou minci, již odevzdal v numismatickém oddělení Národního musea (přírůstkové č. 22/62). Místo nálezů posoudil z hlediska archeologického dr. P. Radoměský za přítomnosti K. Kurze a shledal, že lokalita neobsahovala ani stopy po keramice ani po jiných předmětech.

Popis mince:

Řím, Valentinianus III. (425–455), *Ravenna*, solidus.

L. Poprsí císaře, s čelenkou, v paludamentu, vpravo.

Opis: DN PL A VALENTINI – ANVS PFAVG

R. Valentinianus stojící zpřímá, s pravou nohou položenou na hadí hlavě umístěné na hlavě lidské, držící v pravici kříž a v levici zeměkouli s Victorií. Postava umístěna mezi písmeny: R – V. V dolní úseči nápis: COMOB

Opis: VICTORI – AAVGGG

Cohen č. 19; O. Voetter, Katalog Gerin, Wien 1921, str. 206. č. 1; Katalog Hirsch XXI, 25.–26. 6. 1959, č. 97, vyobr. srovn. tab. 3. – Váha: 4,468 g. Průměr: 21/21,5 mm.

K nálezům jednotlivých římských mincí na našem území srovn. Zd. Nemeškalová-Jíroudková, Příspěvek k otázce nálezů jednotlivých římských mincí v Čechách, Num. sbor. VII, Praha 1962, str. 43–60. Finanční politikou císaře Valentiniana III. se obecněji zabýval E. Stein, Histoire du Bas-Empire, I, 1959², str. 342, kde jsou uvedeny i další doklady, především povahy právní.

Eugen Pochitonov

NÁLEZ MINCÍ Z DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ V TURNOVĚ

R. 1961 byl ve sbírkách musea Českého ráje v Turnově objeven K. Peukertem sáček s mincemi na němž jako místo nálezů byly uvedeny Maškovy zahrady v Turnově. Jiných bližších údajů nálezových okolností na sáčku nebylo. Obsahoval 17 kusů těchto římských a byzantských mincí:

Gratianus? (367–383) malý bronz, typ Coh. 77

Gratianus? (367–383) malý bronz, typ. Coh 41

Arcadius (398–405) malý bronz, Sabatier 41

Arcadius? (398–405) malý bronz, typ Sab. 41

Arcadius? (398–405) malý bronz, Sabatier 41, minc. SMNA

Justinianus I. (527–565) bronz, 20 nummů, Sabatier 55

Justinianus I. (527–565) bronz, 10 nummů, Sabatier 102, r. 13

Nečitelné malé bronzy 4.–5. století (10 kusů)

Veškeré mince jsou špatně zachovalé a pokryté měděnkou. Nález je uložen pod invent. čís. 1673–1689 v museu Českého ráje.

Nejmladší mincí tohoto nálezů je mince Justiniana I. z r. 13 jeho vlády, to je z let 539 až 540. Tato bronzová mince (10 nummů) určuje nám dobu zakopání pokladu post quem. Pozoruhodnou je okolnost, že z blízkého sousedství tohoto nálezů je znám jiný nález mince Justiniana I. a to u Přepěř. Zde však byl nalezen zlatý solidus (viz Nálezky mincí díl I. č. 758).

Z doby stěhování národů máme poměrně málo nálezů mincí. Tím vítanější je každý náleze z této doby, byť i malý, který nám může poskytnout nějaké podrobnosti, doplňující celkový obraz.

Lokalita „Maškovy zahrady“ zabírá plochu asi 10 ha na okraji Turnova. Je to bývalý zahradnický a školkařský velkozávod Maškův. Nyní se tam pracuje omezeně (podle lask. sdělení K. Peukerta). A právě na této lokalitě byly dříve objeveny ještě dva nálezy římských mincí a to několik mincí Antonina Pia se střepey římské doby (Nálezy mincí I, č. 419) a jedné „bronzové stříbrem plátované mince“ (č. 815).

Tyto tři nálezy mincí svědčí o tom, že na této lokalitě bylo v římské době sídliště, které přetrvalo do doby stěhování národů. Přehledná mapka nálezů jak z Maškových zahrad tak i z okolí Turnova, je připojena k článku K. Peukerta „Turnovsko v době římské“ (Numismatické listy 1953, č. 1–2, str. 11).

Archeologický průzkum těchto míst by zajisté přinesl mnoho nových a snad i cenných poznatků, které by mohly posloužit k bližšímu poznání této zajímavé epochy, která je ještě málo archeologicky probádaná.

Bernard Kovář

NÁLEZ DVOU BYZANTSKÝCH MINCÍ NA ŽĎÁRSKU

Asi v roce 1925 přinesl kdosi soukromému sběrateli † Josefu Mokrému ve Žďáře, Dolní ulice 221, dva bronzové peníze. Mokřý se domníval, že jde o „papežské mince“. O takové neměl zájem a daroval je později žďárskému museu, které pomáhal obětavě po jeho zničení v roce 1945 znovuvybudovat. Pamatoval si jen, že náleze byl učiněn v místě, tj. ve Žďáře nebo jeho nejbližším okolí. Jméno nálezce a bližší místo nálezů zapomněl.

Při kontrole a novém odborném zpracování sbírkového materiálu v museu se pak zjistilo, že jde o dvě největší bronzové byzantské mince hodnoty 40 nummů:

1. Anastasius I. (491–518), mincovna *Constantinopolis*, první dílna.

L: Poprsí císaře s diadémem a s opisem DNANASTA SIVSPPA[. .]

R: Označení hodnoty písmenem M, po stranách hodnoty v poli na každé straně po šesticípé hvězdě, nahoře v symbolu hodnoty křížek, dole v symbolu hodnoty číslo mincovní dílny A. Dole pod symbolem hodnoty značka mincovny CON.

2. Justinian I., z r. 553, mincovna *Cyzicus*, první dílna.

L: Poprsí císaře zpředu s opisem: [.]NIVSTINI ANVSPPAV

R: Označení hodnoty písmenem M, vlevo pod sebou ANNO, vpravo za sebou číslice XX^G, nahoře v symbolu hodnoty křížek, dole v symbolu hodnoty číslo mincovny A. Dole pod symbolem hodnoty značka mincovny KYZ.

Je to již druhý náleze byzantských mincí na Žďársku. Prvý popsal J. Halačka v 2. čísle Mor. num. zpráv z r. 1956–1957. Šlo o náleze bronzového penízu v hodnotě 20 nummů Justina II. a Sophie (565–578) z roku 568 až 569 z mincovny v Antiochii, který byl vyoran v roce 1930 na poli v trati Černý les u Vysokého, okres Žďár nad Sázavou. Náleze inž. Aleš Trojan minci daroval numismatické sbírce žďárského musea, kde je rovněž uložena.

Václav Burian

OLOMOUCKÁ ČÁST NÁLEZU BRAKTEÁTŮ V REŠOVĚ U RÝMAŘOVA (NÁLEZY č. 1921)

Ves Rešov, položená jihozápadně od Rýmařova, náleží se sousední Rudou do oblasti hornické kolonizace, na což ukazuje i typický půdorys lesní návěsní vsi s paprskovitými záhumnecemi,¹⁾ jímž se liší od okolních obcí, a tím i dobou svého založení, která, jak správně naznačili oba historikové této oblasti H. Weinel²⁾ a L. Hosák,³⁾ je nepochybně časnější než okolní osídlení. Název obce je patrně odvozen od lokátora Resche,⁴⁾ ale poslední badatelé připouštějí i starší neněmecké osídlení.⁵⁾ Předstih ve vývoji Rešova vůči okolí je patrný i z první historické zprávy z r. 1351,⁶⁾ kdy zde byla již fara, patřící k děkanátu hůzovskému. Tento souhrn celkem sporých fakt můžeme doplnit dalším materiálem, který průkazně dokládá pravděpodobně již vyspělé osídlení ve třetí čtvrtině 13. století. Je to depot brakteátů Přemysla Otakara II. uložený v rušné době jeho vlády a objevený r. 1905 nebo krátce předtím. Skutečnost, že náleze byl vyzvednut pod pilířem stodoly, nabízí k úvaze problém stáří této budovy. V této souvislosti můžeme nalezišti přisouditi nepochybně sídlištní funkci rozšířenou o určitou představu o štenýřových stavbách v této krajině již v období gotickém a jejich trvání až do novověku, neboť ještě v r. 1834 byly v Rešově všechny stavby tohoto druhu dřevěné.⁷⁾

Vše, co bylo dosud o rešovském nálezě známo, uvádí J. Sejbal v soupisu Nálezy mincí č. 1921.⁸⁾ Stručný záznam ve statistické ročence města Olomouce z let 1905–1910⁹⁾ kromě toho uvádí, že městské historické museum získalo 70 brakteátů, nalezených údajně pod pilířem vyhořelé stodoly v obci Rešově za 17 korun od rýmařovského hodináře Franze Frömla. Podle Sejbalova regestu získala vídeňská Bundessammlung v r. 1905 druhou část nálezů (66 kusů), z níž se dochovalo 43 kusů. Rovněž část získaná do Olomouce se nedochovala v úplnosti, čítá nyní 63 kusů. Minimální počet ražeb byl tudíž 136 (nutno ovšem počítat s tím, že značný počet byl rozchvácen), z toho patrně rozřazením do systematických sbírek obou ústavů ubylo 30 kusů. Pro náš popis byla dostupná pouze olomoucká část, z ní značný zlomek (14 kusů) nemohl být využit následkem deformace střížků nebo nejasnosti ražby. Poměrně malý počet ražeb z rešovského nálezů tedy po téměř šedesáti letech mohl být zpracován a s výhradami, které vyplývají především z jeho zlomkovitosti, mohou být činěny některé závěry.

Srovnání typů obsažených v rešovském nálezě ukazuje na řadu obdob v nálezěch z Nových Hvězdlic (1861)¹⁰⁾ a kaple sv. Kříže v Praze (1864)¹¹⁾, jeví se však také velká příbuznost

¹⁾ StA Brno, fond D 9, č. 2223, indikační skizza z r. 1834. Terminologie podle Z. Láznický, Typy venkovského osídlení v Československu, Práce brněnské základny ČSAV, seš. 3, spis 338, roč. XXVIII, 1956, str. 102/8.

²⁾ H. Weinel, Siedlung und Volkstum südlich des Altvaters, Prag 1944, str. 13, 22.

³⁾ L. Hosák, Dějiny Rýmařovska, I. díl, Rýmařov 1957, str. 37.

⁴⁾ F. Černý–P. Váša, Moravská jména místní, Brno 1907, str. 116.

⁵⁾ Weinel, l. c., 22, 23. – Hosák, l. c., 37.

⁶⁾ CDM VIII, str. 50. – Hosák, str. 38. – V. Medek, K otázce úsovského děkanátu v polovici 14. století. Severní Morava 4/1959, str. 20. – R. Híkl, Severní Morava a Litomyšlské biskupství. Sbor. Vlastivědného musea v Olomouci B V/1959, str. 209.

⁷⁾ Podle uved. indikační skizzy. Obytná stavení, téměř výhradně zděná, mají typickou situaci štítem k návsi.

⁸⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl, Praha 1956, str. 108.

⁹⁾ Der Statistischen Jahrbücher der königlichen Hauptstadt Olmütz V. Band, 1905 bis 1910, Olmütz 1911, str. 800. Viz též Zprávy KVM Olomouc roč. VII, 1957, str. 41.

¹⁰⁾ Nálezy č. 1898.

¹¹⁾ L. c., č. 1811.

s kralickým nálezem (1903)¹²⁾ zřetelná zvláště ve dvou typech (č. 34–37, 38–40), známých dosud jen z Kralic ve Smolíkové publikaci.¹³⁾ Počtem typů je však nález nejbližší nálezu z Uhřic,¹⁴⁾ s nímž má souhlasný další typ dosud ojedinelý, popsáný Červinkou¹⁵⁾ a vyobrazený Halačkou¹⁶⁾ (č. 41–45). Výskyt jednotlivých publikovaných typů naší části rešovského nálezu můžeme podrobněji srovnat s jinými celky v této tabulce:

Rešov Typ	Počet	Praha kaple Sv. Kř.	Nové Hvězdlice	Kyselovice	Kralice	Uhřice
F XX, 5	1					/
F XX, 15	1					/
F XXII, 1	1	/				/
F XXII, 4	3	/	/		/	
F XXII, 6	2	/				
F XXII, 11	1					
F XXII, 15	7	/	/		/	/
F XXII, 17	1	/	/			
F XXII, 19	4	/	/		/	/
F XXII, 27	5					/
F XXII, 29	3				/	/
F XXXII, 47	1			/		
F XXXII, 51	3				/	/
Sm ¹⁷⁾ XXIV, 10	4				/	
Sm XXIV, 10	3				/	
Če ¹⁸⁾ 15	5					/

Rešovský nález má ještě jeden společný znak s kralickým: některé exempláře jsou na dvou protilehlých místech obvodu zřetelně zahnuty (č. 15, 19, 21), tvořily nepochybně svazčky, jejich rozsah nelze dnes rekonstruovat. Jeden exemplář s nezřetelnou ražbou je uprostřed ve směru osy naříznut pravděpodobně k snazšímu rozlomení na dvě polovice (analogický případ uvádí V. Katz z Dubnice pod Ralskem).¹⁹⁾

Jak je patrné z dalšího popisu, obsahoval rešovský nález i některé neznámé varianty a typy malého brakteátu, které možno zařadit spolu s kmenem nálezu do období Přemysla Otakara II.:

1. Typ F XX, 5 var. Korunovaná hlava zpřímá, brada kulatší, prameny vlasů jsou zjednodušeny, koruna málo zřetelná. 24 mm, 0,32 g.
2. Typ F XX, 15. 22 mm, 0,40 g.
3. Typ XXII, 1 var. Koruna zakončená kuličkami, trup nezřetelný. 21 mm, 0,28 g.
4. Typ F XXII, 4. 24 mm, 0,34 g V.²⁰⁾

¹²⁾ L. c., č. 1889.

¹³⁾ PA 1908–09, str. 53.

¹⁴⁾ Nálezy č. 1905.

¹⁵⁾ ČVSMO 1936, str. 3.

¹⁶⁾ NČČsl XIX, 1950, str. 184.

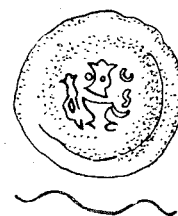
¹⁷⁾ Viz pozn. 13.

¹⁸⁾ Viz pozn. 15.

¹⁹⁾ Nález brakteátů z Dubnice pod Ralskem. NČČsl III, 1927, str. 30.

²⁰⁾ V = vylomený nebo jinak poškozený exemplář.

5. Typ týž, 23 mm, 0,38 g.
6. Typ týž. 23 mm, 0,43 g.
7. Typ F XXII, 6. 22 mm, 0,40 g.
8. Typ týž. 23 mm, 0,40 g.
9. Typ F XXII, 11. 23 mm, 0,36 g V.
10. Typ F XXII, 15. 23 mm, 0,22 g V.
11. Typ týž. 25 mm, 0,30 g.
12. Typ týž. 23 mm, 0,34 g V.
13. Typ týž. 24 mm, 0,35 g.
14. Typ týž. 24 mm, 0,37 g.
15. Typ týž. 23 mm, 0,38 g. Okraj na dvou protilehlých místech ohnut.
16. Typ týž. 25 mm, 0,43 g.
17. Typ F XXII, 17. 22 mm, 0,34 g.
18. Typ F XXII, 19. 22 mm, 0,36 g V.
19. Typ týž, 24 mm, 0,41 g V. Okraj na dvou protilehlých místech ohnut.
20. Typ týž, obraz zrcadlově obráceně. 21 mm, 0,26 g.
21. Typ týž, obraz zrcadlově obráceně. 22 mm, 0,56 g. Okraj na dvou protilehlých místech ohnut.
22. Typ F XXII, 27. 21 mm, 0,23 g V.
23. Typ týž. 22 mm, 0,28 g V.
24. Typ týž. 22 mm, 0,35 g.
25. Typ týž. 23 mm, 0,39 g V.
26. Typ týž. 21 mm, 0,41 g.
27. Typ F XXII, 29. 24 mm, 0,19 g V.
28. Typ týž. 24 mm, 0,27 g V.
29. Typ týž. 24 mm, 0,37 g.
30. Typ F XXXII, 47. 21 mm, 0,46 g.
31. Typ F XXXII, 51. 22 mm, 0,23 g V.
32. Typ týž. 22 mm, 0,25 g.
33. Typ týž. 22 mm, 0,27 g V.
34. Typ Sm PA 1908–09, XXIV, 1. 24 mm, 0,23 g V.
35. Typ týž. 24 mm, 0,33 g V.
36. Typ týž. 24 mm, 0,42 g.
37. Typ týž. 24 mm, 0,44 g V.
38. Typ Sm PA 1908–09, XXIV, 10. 21 mm, 0,27 g.
39. Typ týž. 23 mm, 0,38 g.
40. Typ týž. 24 mm, 0,42 g.
41. Typ Červinka ČVSMO 1936, s. 3, č. 15. Halačka NČČsl 1950, s. 184, o. 2. Detaily jsou od Č. popisu i H. vyobrazení odlišné: v pravé ruce žezlo liliovitě zakončené, v levé ruce předmět esovitěho tvaru završený kroužkem. Ikonograficky připomíná avers denárů Přemysla Otakara I. (F XIX, 25, 27). 21 mm, 0,22 g. Obr. 1.
42. Typ týž. 21 mm, 0,27 g.

Obr. 1.

Obr. 2.

Obr. 3.

43. Typ týž. 22 mm, 0,30 g.
44. Typ týž. 23 mm, 0,41 g.
45. Typ týž. 22 mm, 0,44 g.
46. Typ dosud nepublikovaný, určitá analogie u Skalského, NČČsl 1935–36, t. III, 67–71. Odlišné je zvláštní znázornění trupu, z něhož vyrůstají a vyplňují boční plochy jakási klepeta. 23 mm, 0,27 g. Obr. 2.
47. Typ týž. 23 mm, 0,27 g V.
48. Typ pravděpod. Skalský NČČsl 1940–41, t. I, 11. 24 mm, 0,35 g.
49. Typ dosud nepublikovaný, vlevo krácející deformovaná postava. 23 mm, 0,32 g. Obr. 3.
50. Typ málo zřetelný, korunovaná hlava zpředu, pravděpodobně Friedensburg č. 621. 23 mm, 0,25 g V.
51. Typ málo zřetelný, lev? 21 mm, 0,29 g.
52. Typ málo zřetelný, orlice. 21 mm, 0,51 g.
53. Typ málo zřetelný, jiná orlice. 23 mm, 0,40 g.
54. Typ nezřetelný. 23 mm, 0,20 g V.
55. Typ nezřetelný. 21 mm, 0,20 g V.
56. Typ nezřetelný. 22 mm, 0,22 g.
57. Typ nezřetelný. 21 mm, 0,23 g.
58. Typ nezřetelný. 22 mm, 0,26 g V.
59. Typ nezřetelný. 25 mm, 0,32 g.
60. Typ nezřetelný. 25 mm, 0,32 g V.
61. Typ nezřetelný. 24 mm, 0,35 g.
62. Typ nezřetelný. 24 mm, 0,35 g.
63. Typ nezřetelný. 21 mm, 0,46 g.

Jiří Sejbal

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ KARLA IV. A VÁCLAVA IV. Z KOJETIC U TŘEBÍČE

Dne 22. května 1954 byl odkryt četařem budovního okrsku ČSD v Okříškách Jos. Koudelkou z Kojetic č. p. 59 nálezy stříbrných mincí při dobývání pařezů v lese zvaném Čichna, v katastru obce Kojetice, okr. Třebíč. Nádobka s mincemi, která byla krompáčem rozbita, byla uložena pod pařezem na východním svahu zalesněného kopce asi 500 m od obce Kojetic. Nálezce odevzdal pak 27. května téhož roku nalezené mince i kousky rozbité nádobky okrsku veřejné bezpečnosti v Kojeticích. Okresní oddělení ministerstva vnitra, odděl. veřejné bezpečnosti v Třebíči uvědomilo o nálezu Západomoravské museum a odevzdalo nálezy do jeho vlastnictví.

Z nálezů, který obsahoval výlučně jen pražské groše Karla IV. a Václava IV. se dochovalo 221 kusů, které popisují takto:

Čechy, Karel IV. (1346–1378), pražský groš typu Smolík tab. I, č. 10 a č. 11 (Smolík však vyobrazuje tlustý groš), celkem 5 kusů. Mince jsou značně otřelé. Tvar koruny je rozdílný podle kresby listů střední lilie koruny. Perla na vrcholu střední linie je pod vnitřním perlovitým kruhem. U 4 kusů je typ koruny zcela shodný jako u vyobrazení Smolíkova č. 11. Výška písma vnitřního opisového pruhu je téměř stejná a měří asi 2¹/₂ mm. Český lev na rubní straně je stíhlého vyobrazení jako u Smolíkova č. 10. Z oddělovacích znamének vnitřního opisu jsem zjistil mezi slovy . .KAROLVS – PRIMVS . . . kroužek nebo dva šikmé křížky nad sebou postavené. Ve vnějším opisu mezi slovy . .GRATIA – REX čtyřlístek. Groše měří průměrně asi 27 mm a váží 2,770 g.

Václav IV. (1378–1419), pražský groš typu Smolík tab. I, č. 15 a č. 16 (tam ale tlustý groš), celkem 216 kusů. Groše Václava IV. jsou rovněž značně otřelé a ve své velké většině těžko čitelné. Mezi nejstarší patří 15 kusů s velmi malým písmem vnitřního opisového pruhu. Typ koruny zhruba odpovídá typu u Smolíkova č. 15 s perlou na vrcholu střední lilie pod vnitřním perlovitým kruhem. Gotické písmeno N ve slově WENCEZLAVS je nezřetelné. Z oddělovacích znamének jsem zjistil mezi slovy WENCEZLAVS–TERCIVS kroužek nebo dva kroužky nad sebou. Ve vnějším opisu mezi slovy GRATIA–REX čtyřlístek a mezi . .REX–BOEMIE dva šikmé křížky nad sebou.

Písmeno N ve slově WENCESLAVS má několik provedení. U 8 grošů je tvar II (zhruba stejně dlouhé dráčky). Velikost písma vnitř. opisového pruhu je stejná jako u výše popsaných grošů Karla IV. Z odděl. znamének jsou patrné dva šikmé křížky nad sebou mezi slovy . .DEI–GRATIA . . a dvě kuličky mezi . .WENCESLAVS–TERCIVS. U dvou grošů je pr. dráček delší. V této skupině na jednom groši je vyobrazen český lev, jehož hřiva je složena ze značně velkých měsíčků. Na druhém groši je hřiva složena z měsíčků těsně na sobě nakupečných, takže nejsvrchnější řada se téměř ztrácí. Mezi druhou a třetí řadou měsíčků je na konci umístěn malý kroužek. Jiný tvar písmene II nacházíme u 8 grošů. Typ koruny je jako u Smolíkova č. 16. Nápadné je však velké písmo vnitřního opisového pruhu. Lev dolní pravou tlapou zasahuje přes perlovitý kruh do opisu. Z oddělovacích znamének je patrná kulička mezi slovy WENCESLAVS–TERCIVS. Další skupinu tvoří 2 groše s písmenem H. Vnitřní opisový pruh má písmo menšího tvaru. Typ koruny je rozdílný, shodný však jako u Smolíkova č. 15 a č. 16. Lev zasahuje dolní pravou tlapou přes perlovitý kruh do opisu. Z oddělovacích znamének jsou dva kroužky nad sebou mezi slovy . .WENCESLAVS–TERCIVS a dva šikmé křížky mezi DEI–GRATIA. Nejpočetnější skupinu 53 kusů tvoří groše s písmenem N ve tvaru Π. Typ koruny je shodný jako u Smolíkova č. 16. Perla na vrcholu střední linie zasahuje buď do vnitřního opisového pruhu nebo je pod vnitřním perlovitým kruhem. Oddělovací znaménka jsou stejná jako u předchozí skupiny; 15 grošů má písmeno N ve tvaru H. Typ koruny je zhruba týž jako na vyobrazeném tlustém groši Smolík č. 16. Charakteristická je malá výška písma vnitřního opisového pruhu. Z oddělovacích znamének jsou dvě kuličky nad sebou mezi slovy . .WENCESLAVS–TERCIVS, čtyřlístek mezi GRATIA–REX. Další 5 grošů má písmeno N ve tvaru H. Z oddělovacích znamének jsou patrné dvě kuličky ve vnitřním opisu. Ve vnějším dva šikmé křížky nad sebou. Po jednom groši jsem našel písmeno N ve tvarech H, (příčný dráček posunutý nahoru) H, II s oddělovacími znaménky jako u předchozí skupiny, s poměrně větším písmem vnitřního opisového pruhu.

Zvláštností jsou dva groše s chybným slovem TERCIVS (správně TERCIVS). Tvar koruny u těchto grošů je shodný jako u Smolíkova č. 15. Z oddělovacích znamének jsou dvě kuličky mezi slovy WENCESLAVS–TERCIVS a dva šikmé křížky mezi . .REX–BOEM . .

U jednoho groše bylo nápadně velké písmo vnitřního opisového pruhu s tvarem koruny jako u Smolíkova č. 16. Lev na rubu je značně tlustý. Z oddělovacích znamének je kroužek mezi slovy . .WENCESLAVS–TERCIVS a dva šikmé křížky nad sebou mezi REX–BOEM . .

Značnou důležitost pro třídění grošů mají oddělovací znaménka v jejich rubní straně mezi slovy . .GROSSI–PRAGENSES. Zjistil jsem 6 různých značek:

1. Čtyřlístek, obvykle ve spojení s písmenem N ve tvaru Π 12 kusů; průměrná velikost 28 mm; váha 2,787 g.
2. Čtyři kuličky ve tvaru křížku. Nejčastěji ve spojení s tvarem písmena II, H (ale šikmý dráček posunut nahoru), H, Π 8 kusů; průměrná velikost 28 mm; váha 2,678 g;
3. Trojlístek s dolů zahnutým stonkem 1 kus; velikost 27 mm; váha 2,586 g;
4. Tři spojené kuličky. Vyskytují se obvykle ve spojení s tvary písmene H a H 8 kusů; průměrná velikost 27–28 mm; průměrná váha 2,842 g;

5. Tři spojené kroužky. Nejčastěji se vyskytují s tvary N (ale šikmý dřík posunut nahoru), H a H (ale příčný dřík posunut nahoru). 10 kusů; průměrná velikost 27–28 mm; průměrná váha 2,825 g;
6. Šestipaprskovitá plná hvězdička. Nejčastěji se nachází ve spojení s písmenem N, 5 kusů; průměrná velikost 27–28 mm; průměrná váha 2,806 g.

Z popisu je zřejmé, že jen malé procento grošů z nálezů bylo podrobeno bližšímu zkoumání. Bylo to zaviněno poměrně značně špatnou zachovalostí pražských grošů Václava IV.

Stanovití dobu ukrytí kojetického nálezů je velmi obtížné. Pražské groše Václava IV., které jsou nejmladšími ražbami v nálezů, obíhaly dlouho od konce 14. až po celou první polovinu 15. století. Nemohou nám tedy být bezpečnou datovací pomůckou. Lze se však právem domnívat, že k ukrytí tohoto nálezového celku došlo někdy v období husitských válek na Moravě, které velmi často zasáhly Třebíč a její nejbližší okolí. Na tuto dobu ukazuje i poměrně malé procento grošů Karla IV. v kojetickém nálezů a častější výskyt grošů Václavových s poměrně velkým písmem vnitřního opisového kruhu, které podle našich dosavadních znalostí klademe do druhé poloviny jeho vlády.

Dana Svobodová

NÁLEZ V KOZÁROVICÍCH U PÍSKU

Odborný učitel Jaroslav Michl odevzdal Okresnímu vlastivědnému museu v Písku hliněný střepek se 7 pražskými groši Václava IV., které byly nalezeny v roce 1922 za neznámých nálezových okolností v Kozárovicích. Není vyloučeno, že tento nález je částí většího celku 523 mincí, nalezeného v téže obci před rokem 1836, který obsahoval 14 pražských grošů Václava IV. a dle celkového složení byl ukryt koncem XV. století.¹

Groše jsou velmi otřelé a je tedy možné pouze stanovit mezi nimi nejstarší typ ražby Václava IV. s malou výškou písma (2) a typ nejmladší ražby s obráceným písmenem S ve vnitřním opisu lící strany (1).

Karel Peukert

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VE STARÉM DUBU

V roce 1955 bylo při bagrování hlíny na „Kubitově koberci“ v hliništi u staré cihelny v Českém Dubu nalezeno 129 pražských grošů, které byly řed. školy Škodou odeslány Národnímu museu v Praze.

Částí odpadového materiálu, ve kterém byly nalezeny mince, byla vyspravena vozovka u staré lípy ve Starém Dubu, kde bylo dne 20. července téhož roku nalezeno 7 pražských grošů, silně měděnkou pokrytých. Mince získal MUDr. Jiří Šolc z Turnova a odevzdal je Vlastivědnému museu v Turnově. Jsou to:

Karel IV. (1346–1378), pražský groš (1 kus),

Václav IV. (1378–1419), pražské groše nedbalé ražby, ražené pravděpodobně po roce 1419 (6 kusů). Groše jsou špatně zachovalé, otřelé, nebo nedoražené. Jeden kus je vylomený. Jeden groš tvarem písma patří k nejstarším ražbám Václavovým. Obrácené , v opisu dalších čtyř grošů dokazuje, že mohly být raženy v posledních letech Václavovy vlády, snad po jeho smrti.

¹) Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II, Praha 1956, č. 2723 a.

Jde zřejmě o zlomek českodubského nálezů, který ani takto neudává svou skutečnou velikost, protože byl rozrušen a mnoho mincí bylo rozptýleno a uniklo hledání.

Mince byly zakopány, pokud se dá z tohoto zlomku soudit, ve válkách husitských, kdy se v kraji silně projevovalo napětí mezi spolkem severočeské katolické šlechty s lužickými městy a husity.

Pavol Kuka

NÁLEZ GROŠŮ KAROLA IV. A VÁCLAVA IV. VO ZVOLENE

Pri inventovaní numizmatickej zbierky vo Vlastivednom múzeu vo Zvolene sa našiel v starých fondoch doteraz nepovšimnutý a nepublikovaný poklad pražských grošov. Podľa záznamu v Pamätnej knihe mesta Zvolena, bol tento poklad najdený dňa 30. apríla 1937 vo Zvolene pri kopaní kanálu na ulici Pod baštou v hĺbke 150 cm v nádobke. Mince boli najdené ako jeden celok, spolu boli spojené.¹) Pri oddeľovaní jednotlivých kusov boli silne poškodené.

Nález obsahuje:

Čechy, Karol IV. (1346–1378), pražský groš (1 kus).

L: Značné poškodené, dá sa len rozoznať v perlovci široká korunka s tromi ľalijami, z ktorých pravá a ľavá sú značne ošúchané, ale z ľavej korunky je rozoznateľné zakrivenie a zakončenie hrubou perlou dotýkajúcou sa perlovcového kruhu. Ako rozdeľovacie znamienko slov sú dva krížiky šikmo ležiace. Okolo korunky je dvojitý opisový pruh, oddelený perlovcom: KAROLVS x PRIMVS. Z vonkajšieho kruhu sa dalo rozoznať len: DEI. GR. — R: Český lev s hrivou, zkladajúcou sa z troch mesiačikov, z ktorých prvý a tretí je obrátený doľava a stredný obrátený doprava. Pri chvoste je zotrená značka. — Druh písma, kresba okrem uvedeného rozdeľovacieho znamienka je to isté ako u nálezů z Hodonína.²)

Václav IV. (1378–1419), pražský groš (22 kusov).

Groše Václava IV. sú tiež veľmi poškodené a prevážna väčšina z nich má obe strany takmer úplne zotrené, že sa dajú rozoznať len niektoré obrisy. Nápisy sa dali rekonštruovať s preštudovaním všetkých kusov. — L: Korunka v perlovci, podobná ako u grošov Karola IV. a skladá sa z troch ľalijí zakončených perlami, z ktorých perly dvoch krajných ľalijí sa dotýkajú perlovcového kruhu. Medzi jednotlivými ľalijami sú menšie krížiky. Ako rozdeľovacie znamienko je kríž . Na líci sú dva opisové pruhy, oddelené perlovcom, pričom vnútorný nápis je: WENCESLAVS. TERCIVS a vonkajší DEI GRATIA. REX BOEMIE. Písmo „E“ je starého typu. — R: V strede v perlovci český lev, ktorý má hrivu z dvoch radov mesiačkov. Rozdeľovacie znamienko je podobné ako na líci. Okolo nápis: GROSSI PRAGENSES. Ani rub na žiadnej minci nie je úplne zachovaný a nápis bolo možné rekonštruovať zo všetkých mincí.

Všetky mince sú zo zlého striebra. Niektoré majú časti poodlupované. Priemer mincí sa pohybuje medzi 26–27 mm.

Mince podľa ražby boli razené v Kutnej Hore.³) Naskytá sa nám otázka ich ukrytia, ktoré mohlo byť v prvej polovici XV. storočia, počas pobytu husitských vojsk na Slovensku, prípadne bratrického hnutia. Uvedené mince boli dlhý čas v obehu, ako to možno usudzovať z ich ošúchania.

¹) Pamätná kniha Zvolena, str. 90.

²) Em. Nohejlová-Prátová, Nález grošů Jána Lucemburského a Karla IV. v Hodoníne, Num. sbor. VI, 1960, str. 383.

³) K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské, Praha 1953, str. 114.

V posledných rokoch bol nájdený groš Václava IV. pri archeologickom výskume Starého Mesta v Bánskej Štiavnici.⁴⁾ Tento nález pražských grošov môžeme smelo priradiť k významným nálezom, ktoré dokladajú vzájomný styk Čechov a Slovákov v minulosti.

Je pozoruhodné, že sa našiel tento poklad práve v niekdajšom sídle Jána Jiskru z Brandýsa, ktorého povolala kráľovna Alžbeta 28. januára 1442 chrániť záujmy jej nezletilého syna Ladislava Pohrobka. Jiskra ako dobrý stratég si na Slovensku zvolil za svoje sídlo Zvolen s jeho zámkom pre jeho výhodnú strategickú polohu. Odtiaľto mohol dobre ovládať i silné a kvitnúce mestá ako Banskú Štiavnicu, Banskú Bystricu, Kremnicu, Ľubietovú, Banskú Belú, Pukanec a Novú Baňu.

Panstvo Jána Jiskru z Brandýsa na Slovensku⁵⁾ a tunajšie nálezy českých mincí nám nastoľujú otázku, či sám Jiskra nerazil na Slovensku vlastné mince, keď mal v blízko mincovňu v Kremnici. Pravda tento problém sa zatiaľ nedá riešiť, lebo nám konečné slovo nepovedal archívny výskum, ktorého štúdium v oblasti numizmatiky je na Slovensku len v začiatkoch.

Dana Svobodová

NÁLEZ MINCÍ V OHAŘI U MIROVIC

Dne 28. října 1961 našel Josef Koška, člen JZD v Ohaři č. p. 1, při orání pluhem na záhumenkovém poli nedaleko stavení v normální hloubce brázdy 65 mincí, které ležely volně v zemi. Nálezce je odevzdal k odbornému posouzení do numismatického oddělení Národního musea v Praze.

Jsou to tyto mince:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš (5); – tzv. husitský kruhový peníz, Castelin⁶⁾ č. 58 (6).

Morava, čtyřhranný peníz s nešachovanou orlicí, Luschin, NZ XXI (1889), tab. XI, č. 32 (1); tzv. husitský peníz moravský, Nohejlová⁷⁾ č. 7 (1); město Jihlava, peníz s orlicí (1). Lužice, město Zhořelec, feník XV–XVI. stol., Mikš⁸⁾ č. 19 (1).

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404–1439), poručnictví Vilémovo (1404–1406), Vídeň, feník s gotickými lístky, Luschin⁹⁾ č. 5 (1); půlfeník, L. č. 5 (1). – Poručnictví Leopoldovo (1406 až 1411), feník, L. č. 7 (1). – Samostatná vláda Albrechtova (1411–1439), Vídeň, Gundlach, zlomek feníku, L. č. 11 (1); Niclas unterm Himmel, feník s malými hvězdičkami v rozích laloků, L. č. 13 (2); zlomek téhož feníku (1); půlfeník, L. č. 13 (1). – Ladislav Pohrobek (1440–1457), poručnictví Fridrichovo (1440–1452), Vídeň, půlfeník, L. č. 19a (2). – Fridrich III. (1440–1493), feník, L. č. 44. – Blíže neurčený zlomek peníze (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406–1424), zlomek feníku, L. č. 17 (1).

Salzburg, feník bez opisu, Zeller¹⁰⁾ č. 13. (4).

Bavory–Landshut, Jindřich IV. (1393–1450), feník s písmenem „h“ mezi dvěma čtyř-

paprskovými hvězdičkami, Kellner¹⁾ č. 15 (3). – Ludvík IX. (1450–1479), feník s písmenem „L“ mezi dvěma hvězdičkami, Kellner č. 21 (1).

Bavory–Mnichov, Albrecht III. (1438–1460), feník, Saurma²⁾ č. 421 (4).

Hals–Leuchtenberg, Jan III. (1410–1443), feník s neznatelnými značkami, na rubu čtyřrát.

Horní Falc, Ludvík III., Wittelsbach (1410–1436), mincovna Amberg, feník s nezřetelným nápisem „am“ na rubu (1).

Sasko–Míšeň, Fridrich IV. Duryňský (1406–1440), štítový groš (2). – Fridrich II. (1428–1464) s Fridrichem IV. a Zikmundem (do r. 1436), štítový groš, S. 2337 (1); samostatná vláda (1445–1464), mečový groš, S. 2343 (4); s Vilémem III., štítový groš S. 2339 (2); mečový groš S. 2346 (3); mečový groš jako S. 2346, ale se značkou tří jetelových trojlístků, rozložených do trojúhelníku, od jehož vrcholu vedou ve směru odvěsen dvě křivky, vydaté ke středu (2); s Markétou (1463–1464), mečový groš S. 2344 (7). – Vilém III. (1428–1482), mečový groš S. 2350 (1).

Časově je nález jednotný, mince jsou převážně z XV. století. Největší část tvoří ražby saské (22 kusů). Nález byl patrně uložen patrně v 80. letech koncem XV. stol.

Karel Peukert

NÁLEZ MINCÍ V MARŠOVICÍCH U JABLONCE NAD NISOU

Dne 8. října 1895 bylo nalezeno v Maršovicích u Jablonce nad Nisou na zahradě u čp. 8 celkem 5 stříbrných mincí. Nálezce je daroval turnovskému museu.

Popis mincí:

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404–1439), poručnictví Vilémovo (1404–1406), feník s gotickými lístky (kolem 1406) k Luschinově č. 5 (1).

Hals–Leuchtenberg, Jan III. (1407–1443), feník s nečitelnými znaménky v koutech trojpásu. Luschin, N. Z. XI, 1889, č. 2 a Sirový, Nález Strážovský, Věst. Num. spol. čs. Tab. X, č. 32 (tam jako Rakousy; 1 kus).

Bavory–Ingolstadt, Štěpán III. (1392–1413) se synem Ludvíkem, feník (2 kusy).

Salzburg, arcibiskupství, Sede vacante (1494–1495), feník (1 kus).

Protože mince byly nalezeny v krajině, která byla od doby středověké kolonizace silně prostoupena německým obyvatelstvem, je pravděpodobné, že je ukryl některý německý přistěhovalec, někdy ke konci 15. století. Malý počet zachovaných kusů naznačuje, že jde o zlomek většího nálezů.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ DUKÁTU V KOZLOVĚ U JIHLAVY

V numismatické sbírce Oblastního musea Vysočiny v Jihlavě je kremnický dukát Matyáše Korvína (1458–1490), o kterém je ve starém musejním inventáři záznam pod č. 6411, že byl nalezen v Kozlově u Velkého Beranova. Byl zakoupen za Kč 85,— a zapsán do inventáře v r. 1924. Bližší okolnosti nálezů nejsou známy.

Mince se shoduje s popisem Nohejlové–Prátové,³⁾ č. 60. Její rozměry: 21,5 mm, váha 3,50g.

¹⁾ H. J. Kellner, Die Münzen der niederbayerischen Münzstätten, Grünwald bei München 1958.

²⁾ Saurma–Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlin 1892.

³⁾ Em. Nohejlová–Prátová, Košický poklad, Praha 1948, 359 s.

⁴⁾ Belo Pola, K problematice vzniku Starého Mesta v Bánskej Štiavnici, Slovenská archeológia VI (1959), str. 464.

⁵⁾ Gejza Balaša, Príspevok k dejinám Zvolena, Bratislava 1956, rotaprint, str. 23–25.

⁶⁾ K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471, Praha 1953.

⁷⁾ Em. Nohejlová, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl IX, str. 63.

⁸⁾ O. Mikš, Nález v Mělníku r. 1946, NČČsl XIX, str. 209.

⁹⁾ A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich ob. u. unter der Enns im ausgehenden Mittelalter, Wien 1914.

¹⁰⁾ G. Zeller, Des Erzstiftes Salzburg Münzrecht und Münzwesen, Salzburg 1883.

NÁLEZ GROŠŮ 15. STOLETÍ V HEŘMANIČKÁCH

Doba zvýšené válečné činnosti za válek na obranu země mezi českým vojskem krále Jiřího z Poděbrad a křížáckou armádou uherského krále Matyáše Korvína vedla pochopitelně ke zvýšené nejistotě v uchovávání majetku a tím i k nutnosti odkládání peněžní hotovosti do skrýší bezpečných před přátelskými i nepřátelskými vojsky. Soupis nálezů mincí v Čechách a na Moravě přiděluje do doby vládní éry Jiřího z Poděbrad 233 nálezů.¹⁾ Ovšem teritoriální rozmístění těchto nálezů ukazuje, že ve středních Čechách, na Podblanicku i v Povoltaví jsou tyto nálezy vzácnější. V tomto kraji je z této doby nejvýznamnější nález, odkrytý v Záhoří u Votic, kde bylo v roce 1926 nalezeno v nádobce velké množství skoro 3.000 mincí, uložených do země asi v šedesátých letech 15. století.²⁾ Tomuto nálezu je příbuzný i nález nedávno odkrytý v Heřmaničkách u Votic. Dne 16. června 1961 našli pracovníci Geologického průzkumu Jáchymovských dolů Josef Brandejs, Emil Tesař a Zdeněk Mužík při výkopu sondy v lese U Heřmaniček těsně pod povrchem půdy v hloubce asi 10–15 cm hliněnou nádobku obsahující grošové mince. Nádobka byla při výkopu rozbita a střepy a mince byly roztroušeny ve vykopané zemině. Pracovníci Geologického průzkumu větší část střepů, zbytek plátěného obalu a mince v počtu 156 kusů vybírali a odevzdali na Místním národním výboru v Heřmaničkách. O nálezu zpravili pracovníci Geologického průzkumu Národní museum. Dne 19. července 1961 jsem přijel na místo nálezů. Při zevrubné prohlídce místa nálezů a vykopané zeminy zjistil jsem ještě další střepy z nádobky a získal dalších 5 kusů mincí. Místo nálezů je v lese na západ od obce Heřmaničky při lesní cestě směřující od výroby prefabrikátů Prefa k západu, ve vzdálenosti asi 90 metrů od kraje lesa a asi 6 metrů na západ od lesní cesty.³⁾

Veškerý materiál, keramiku i mince zatím převzalo Národní museum v Praze. V numismatickém oddělení jsem vyčistil a konservoval mince silně znečištěné vrstvou mědenky.

Nádobkou, ve které byly mince v plátěném obalu uloženy, byl menší džbánček. Podávalo se v celku rekonstruovat jen jeho hrdlo zatímco ze dna a těla nádobky se zachovala jen menší část střepů. Hrdlo nádobky je oválného tvaru z nepolované pálené hlíny světle hnědé barvy (síla stěny 3–4 mm) o největším průměru asi 70 mm, vpředu promáčklé a zakončené hubičkou, takže největší průměr od hubičky k oušku nádobky dosahuje 75 mm. Dno nádobky (o síle 4 mm) je rovné, hladké, zhotovené na rychlotočivém kruhu. Výšku nádobky můžeme odhadnout (podle výšky hrdla 35 mm) asi nejvýše na 15–20 cm.

Celkem nález obsahuje 161 kusů grošové mince, z toho je jeden pražský groš a 160 míšeňských grošů.

Jsou to tyto mince:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš (1 kus). Groš nejmladšího typu s obrázcem S v opisu na lici. V opise: + WENICEZLAV / o TERCIV / ... § BOEWIE ... Ve vnějším opise na lici je obrácené M.

Míšeň, Friedrich I. (1382–1428), groš typu Saurma 4360 (2 kusy). — Friedrich I. (1382–1428) s Vilémem II. (1380–1425) a Fridrichem IV. Duryňským (1406 až 1440), groš jako Sa 4369, ale na rubu znamení čtyřlísté růžice s trny (2); groš jako Sa 4369 (1). — Fridrich II. (1428–1464) s Fridrichem IV. Duryňským (1406–1440) a Zikmundem (1428–1436), groš jako Sa 4373 (5); groš jako Sa 4374 (9). — Fridrich II. (1428–1464) s Fridrichem IV. Duryňským (1406–1440) a Vilémem III.

¹⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, red. Em. Nohejlová-Prátová, II. díl, Praha 1956, č. 2433–2666.

²⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II., č. 2595.

³⁾ Děkuji zejména s. Josefu Brandejsovi z Geologického průzkumu za péči o ochranu nálezů a za pomoc při práci na místě nálezů.

(1436–1440), groš jako Sa 4375 na lici, ale na rubu znamení šestlísté hvězdičky (1); groš jako Sa 4375, ale opis na lici začíná značkou křížku s dole štěpeným břevnem, rub šestipaprskovou hvězdičkou (1); groš jako Sa 4375, ale opis na lici začíná pětilistou růžicí, na rubu čtyřlístou růžicí s trny (3). — Fridrich II. (1428–64) s Vilémem III. (1428–82), ražba z let 1442–1445, groš jako Sa 4376, ale na lici znamení makovice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (25); groš jako Sa 4376, ale znamení na lici nezřetelné (3); groš jako Sa 4376, ale na lici znamení pětilísté růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (14); groš jako Sa 4376, ale v opise na lici není štít s kůly, opis na lici počíná pětilistou růžicí, opis na rubu čtyřlístou růžicí s trny (1). — Fridrich II. (1428–64), samostat. vláda, groš jako Sa 4377, ale rub nezřetelný (3); groš jako Sa 4377, ale jako rozdělovací znaménko vždy trojlístek (2 kusy); groš jako Sa 4377, ale na začátku opisu na lici ležatý křížek, na rubu šestipaprsková hvězdička (3 kusy); groš jako Sa 4377, ale na rubu znamení v podobě snopku jako na groši Sa 2342 (1); groš jako Sa 4377, ale na začátku opisu na lici a na rubu vždy +, na rubním obraze vlevo od praporce ocasu lva vždy značka kroužku (11); groš jako Sa 4377, ale na rubu znamení čtyřlísté růžice s trny (26); groš jako Sa 4377, ale na rubu a na lici znamení pětilísté růžice, na rubním obraze vlevo od praporce ocasu lva značka kroužek (23.) — Vilém III. (1428–82), groš jako Sa 4385, ale líc začíná: oWo . . . , rub o+oGROSSUS . . . (2), groš jako Sa 4385, ale líc začíná:)+(Wo . . . , rub:)+(GROSSUS . . . (1); groš jako Sa 4385 (1). — Zcela otřelý míšeňský groš (2 kusy).

Hessensko-Kassel, Ludvík II. (1413–58), groš jako Sa 2232, ale na lici a na rubu znamení čtyřlísté růžice s trny (3); groš jako Sa 2232, ale na rubu a na lici znamení šestlísté růžice (11); groš jako Sa 2232, ale líc: růžice LVDEWIG pětilístá růžice + čtyřlístá růžice + pětilístá růžice LANG . . . , rub: čtyřlístá růžice s trny GROSSVS pětilístá růžice LANG pětilístá růžice HESSENSIS (1); groš jako Sa 2232, ale líc: pětilístá růžice LVDEWIG dvě pětilísté růžice o+o tři pětilísté růžice LANGGRAVE, rub: dvě čtyřlísté růžice s trny GROSSVS pětilístá růžice LANG pětilístá růžice LANG pětilístá růžice HESSENSIS (1).

Nakonec ještě uvádím dva groše, které se vymykají jednoduchému určení podle běžných příruček. Z tohoto ovšem vyloučíme míšeňský groš, kde počáteční písmena vládařů jsou F–F. I, protože jde o ražbu poškozenu dvojrázem. Je to patrně groš ze společné vlády Fridricha II., Fridricha IV. a Zikmunda (1). Nejzajímavější ražbou a současně pro nás nejcennější mincí celého nálezů je groš, který určuji jako falsum, současná napodobenina míšeňského groše (1). Groš popisují takto: Na lici ve čtyřlaločném orámování květinový kříž, ve třech jeho vnějších

úhlech místo písmen C, R, V, X tři kroužky. Na rubu jednoocasý lev vpravo kráčející se znakovým štítem se třemi kůly. Oba opisy jsou korumpovány (*viz vyobr.*).

Průměr 22 mm, váha 2,106 gr, jakost asi 0,312 (5 lotů).

Korumpovanost opisů této mince ukazuje, že razidlo ryl nezkušený rytec, který ani nepočítal s nutností zrcadlového rytí písmen do razidla. Ostatně rytec tu jen otrocky napodoboval svou předlohu — patrně některý typ groše Fridricha II. (1428—1464) a nedovedl ani správně vyrytí iniciálu panovníkova jména. Místo písmen F a R je v opise jen K; žádný panovník, jehož jméno by počínalo písmenem K v Sasku v té době nevládl. Zdá se vyloučeno, že by tak porušená ražba mohla vyjít z řádné vládní mincovny. Známe z 15. století velké řady fals i napodobených ražeb. Zejména uherské ražby, především hodnotné uherské dukáty byly houfně napodobovány i ve vzdáleném Nizozemí.⁴⁾

Z nálezů mincí známe celou řadu takových případů, kdy mezi řádnými ražbami míšeňských grošů se vyskytují čisté měděné groše, jen tence plátované stříbrem. Tento povlak většinou při čištění i ve slabém roztoku kyseliny citronové se silně porušuje. Při tom ale tato současná falsa vykazují celkem stejný ráz, na prvý pohled sotva odlišitelný od řádných ražeb míšeňských grošů.⁵⁾ Jinak je tomu u uvedené ražby z nálezů v Heřmaničkách. Stráž, hrubá váha mince je sice jen o málo nižší — 2,106 g — proti průměrné váze grošů Fridricha II. (1428 až 1464) ze stejného nálezů 2,420 g, ale zato je podstatně horší zrno, obsah čistého stříbra. Jakost při zkoušce črtem je jen asi pětiletová, tedy 0,3125, takže obsah čistého stříbra je jen 0,657 g. Při tom ostatní míšeňské groše z nálezů v Heřmaničkách mají daleko vyšší jakost asi dvanáctiletovou (0,750), takže u nich zrno je při vyšší stráž v průměru asi 1,810 g. Tedy napodobená ražba obsahuje jen asi jednu třetinu čistého stříbra proti pravým míšeňským grošům. To představuje značně vysoký zisk falsátorské dílny, která minci zhotovila. Nemůžeme sice rozhodnout, zda to byla dílna na našem území, či v německých zemích. Zdá se jen, vzhledem k neobratnosti rytecké práce, že dílna byla velmi skrovně vybavena. Ostatně i na českém území působila řada takových falsátorských šmiten. Nejznámější je ražebna falešné mince v Koněpruských jeskyních u Berouna, která „pracovala“ také v době, ze které pochází jádro nálezů, v šedesátých letech 15. století; ovšem ta se specializovala na padělání české drobné mince.⁶⁾

Zbývá určití dobu uložení nálezů do země. Nejmladšími ražbami nálezů jsou groše Viléma III. (1428—1482), které nemáme z jeho doby blíže datovány. Zdá se, že jde o starší nedatované typy z první poloviny jeho vlády, protože již v šedesátých letech 15. stol. počíná užívání letopočtu na míšeňských groších. V nálezů také zcela chybí groše Jiřího z Poděbrad. Od šedesátých let na sklonku vlády Jiřího z Poděbrad byly střední Čechy zmítány ostrými boji mezi královskou stranou Jiřího z Poděbrad a Zelenohorskou jednotou spojenou s protikrálem Matyášem Korvínem.⁷⁾ Ve středních Čechách byly zvláště tvrdé boje vedeny o Konopiště, hlavní hrad Zdeňka ze Šternberka. Válečná činnost vrcholila v bojích let 1463—1471 a do této doby zvýšené válečné činnosti můžeme klást uložení pokladu. Ostatně byl to jen velmi skrovný poklad, který chudý vesničan světil ochraně lesní půdy. Jeho majetek nedosahoval ani hodnoty tří kop míšeňských grošů a třeba pro vesničana znamenal skrovné jmění, pro námezdného žoldnéře představoval sotva průměrný žold pěšího bojovníka za čtyři týdny.⁸⁾

⁴⁾ Ěm. Nohejlová-Prátová, Košický poklad, Praha 1948 přináší popis řady takových napodobených ražeb.

⁵⁾ Tyto ražby přináší na příklad i velký nález z Borovska u Kralovic z r. 1960, čítající více než 4.000 míšeňských grošů. Připravuji zpracování také tohoto nálezů.

⁶⁾ Pavel Radoměřský—Antonín Hejna, Výzkum penězokazecké mincovny v Koněprusích u Berouna, Pam. arch. 1958.

⁷⁾ V přehledu se zabývá bojovými událostmi této doby Otakar Frankenberg, Hušitské válečnictví po Lipanech, Praha 1960.

⁸⁾ O výši žoldu pojednávám ve své práci Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské, Sbor. Nár. musea 1961.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V BÍTOVČICÍCH U JIHLAVY

Dne 17. 9. 1958 hloubili členové JZD Bítovčice za humny usedlosti čp. 43 buldozerem silážní jámu na kukuřici. Ve vzdálenosti asi 10 m na jih od staré cesty ke zřícenině hradu Rokštynu našli v hloubce asi 3/4 m silně ztrouchnivělou dřevěnou krabičku, která se rozpadla. Bylo v ní uloženo 59 pražských grošů. Všichni nálezci byli z Bítovčic: Jan Bartušek, Václav Čermák z č. 40, Frant. Matula z č. 23, Josef Matula z č. 9 a Jaroslav Musil z č. 19.

Celý nález se uchoval. Byl odevzdán okrsku VB v Lukách n./Jihl., kde si jej ještě téhož dne vyzvedli zaměstnanci jihlavského musea. Při té příležitosti navštívili místo nálezů a pořídili několik snímků. Je to již třetí nález mincí v Bítovčicích.¹⁾

Obsahuje tyto mince:

Čechy, Jiří Poděbradský (1458—1471), pražský groš (1). — Vladislav II. (1471 až 1516), pražský groš, var. koruny Teisinger²⁾ č. 2 (4), č. 4 (2), č. 6 (2), č. 9 (10), č. 11 (1), č. 14 (5), č. 15 (1), č. 19 (28), č. 19a (1); tvar koruny nezřetelný (4).

Podle Teisingra bývají v nálezech Vladislavových grošů nejpočetnější varianty č. 17 až 19a a velmi hojně varianty č. 1—2, 9—10 a 24—25. To se celkem dobře shoduje i s naším nálezem, který byl zakopán asi v letech 1500—1510.

Jiří Dvorský

DRUHÁ ČÁST NÁLEZU MINCÍ VE ZHOŘI U POLNÉ

V příspěvku „Nález mincí ve Zhoři u Polné na Moravě“, ve IV. sborníku ČSAV (1957) na str. 207 popisuje Václav Vágner nález jednostranných a dvoustranných haléřů Vladislava II. (1471—1516), který nalezl r. 1905 při přestavbě mlatu stodoly rolník Kašpar Rečucha ve Zhoři u Polné.

Jak uvádí Vágner, byly mince vloženy v nádobce, kterou nálezce i s mincemi odevzdal do musea v Jihlavě. Část nálezů si nálezce ponechal na památku. Tuto část V. Vágner popsal. Přitom však poznamenal, že nálezce neodvedl celkem 45 mincí a 1 zlomek.

Po přečtení této zprávy jsem se upamatoval, že při novém zpracování sbírky mincí Krajského musea v Jihlavě jsem přišel na větší počet Vladislavových mincí, které byly v papírovém pytlíku převázaném motouzem a s německou poznámkou „Fund“, avšak nálezové okolnosti scházely. Je to zřejmě ona druhá část nálezů ze Zhoře, protože v Jihlavském museu není jiný soubor mincí z té doby, který by měl charakter nálezů. Jde celkem o 233 kusů, které popisuji:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, oboustranný peníz, na rubu korunované W, Castelin;³⁾ A/a (7); Cast. A/b (2); Cast. A/c (1); Cast. A/e (1); Cast. B/a (1); Cast. B/b (1); Cast. C/b (1); Cast. C/c (1). — Jednostranný bílý peníz, Cast. 1/A (65); Cast. 1/A ale SECVNDVS·R·B:(1); Cast. 1/A ale SECVNDVS R·B (1); Cast. 1/A ale SECVNDVS·R B (1); Cast. 1/A ale SECVNDVS R B (4); Cast. 1/A dvojráz, čímž vznikl

¹⁾ Nálezů mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, č. 2255; III, č. 3714.

²⁾ J. Teisinger, Varianty pražského groše krále Vladislava II., Č. Budějovice 1934.

³⁾ K. Castelin, Ke chronologii bílých peněz Vladislava II., NČČsl VI, 1930, str. 75 až 94, tab. 1 a 2.

opis: WLAD RB WLA VNDVS RB (1); Cast. 1/B ale za SECVNDVS B, místo R (1); Cast. 2/A (9); Cast. 2/B (5); Cast. 2/dvojráz, čímž vznikl opis: WLADISLAVSS WLA-DISLAV (1); Cast. 3/B (16); Cast. 4/B SECVNDVS R (6); Cast. 4/B ale SECVNDVS (1); Cast. 5/A (7); Cast. 6/A (2); Cast. 6/B (1); Cast. 7/A (14); Cast. 8/A (6); Cast. 8/B (17); Cast. 8/C (36); Cast. 11/C (2); Cast. 12/C (5); Cast. 15/C (12); Cast. 16/C (1); Cast. 19/C (2); / Ludvík I. (1516–1526), *Kutná Hora*, haléf jednostranný, Castelin, A/2 (1).

Rozborem této větší části nálezu podle Castelina zjišťujeme, že první léta vlády Vladislava II. jsou zastoupena dvoustranným penízem typem Castelin A B C (celkem 15 kusy), léta 1485–1500 jednostranným penízem typem Castelin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 (136 kusy), období jeho vlády 1500–1509 typem Castelin 8 (59 kusy) a léta 1509–1516, t. j. nejmladší skupinou peněz Vladislava II., typem 11, 12, 15, 16 a 19 (22 kusy). Při podrobném studiu této části nálezu zjistil jsem zcela nové, Castelinovi neznámé varianty, u nichž uvádím opis i rozdělovací znaménka.

Ludvík I. je v této části nálezu zastoupen 1 bílým jednostranným penízem typu Castelin A/2 asi kolem roku 1516–1517 raženým.

S přihlédnutím k první menší části nálezu lze se domnívat, že nález byl ukryt pravděpodobně kolem roku 1517 nebo těsně po tomto roce. Tímto doplňkem je popsán celý nález, vyzvednutý ve Zhoří u Polné roku 1905. Obsahoval tedy celkem 278 kusů mincí a 1 zlomek.

Alena Petráňová

K NÁLEZU MINCÍ V KOSTELCI, OKR. JIČÍN

Dne 19. června 1919 bylo nalezeno v Kostelci, p. Jíčiněves asi 5000 mincí, bílých peněz Vladislava II. a Ludvíka Jag. Nález je zachycen v Nálezech mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II, Praha 1956, str. 277 č. 2848. Čtyři mince z tohoto nálezu, které byly dodatečně uloženy v numismatickém oddělení Národního musea v Praze, popisujeme takto:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), bílý peníz dvoustranný jako Cast. tab. I, b), opis A;¹⁾ též jako Cast. tab. I, a), opis B; jednostranný bílý peníz jako Cast. tab. I, typ 10, opis C. Ludvík I. (1516–1526), bílý peníz jednostranný jako Cast. tab. IV, 13 A²⁾.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V TUKLEKÁCH U SENOŽAT, OKRES PELHŘIMOV

Koncem července 1961 byl při stavební adaptaci domu č. 13 Josefy Krejčové v Tuklekách u Senožat, okres Pelhřimov, objeven hrneček se starými mincemi. Byl zakopán asi 35 cm hluboko, na zahrádce před domem, asi 1 m od jeho průčelí a 3 m před jeho jižním okrajem. Nádobka byla hliněná, s vnitřní zelenou polevou, přikrytá kamenem. Zachovalo se z ní jen dno. Dne 24. 8. 1961 byl nález převzat pracovníkem Okresního musea v Pelhřimově M. Nedvědem. Obsahoval 108 batzenů a 190 kusů drobné mince, většinou půlbatzenů. Podle sdělení J. Krejčové byl odevzdán celý. Je uložen v pelhřimovském museu.

¹⁾ K. Castelin, *Ke chronologii bílých peněz Vladislava II.*, NČČsl VI, 1930, str. 79.

²⁾ Tamtéž, str. 84.

Obsahuje tyto mince:

Slezsko, biskupství Vratislav, Jan Turzo (1506–1520), půlbatzen 1508 (1).
Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), *Videň*, půlbatzen 1521 (1); tříkrejcar 1534 (4).
Horní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), *Linec*, tříkrejcar 1534 (1).
Štýrsko, Maxmilián I. (1493–1519), Hartberg, půlbatzen 1515 (3), 1516 (3), 1517 (1), 1518 (4), 1519 (2).
Korutany, Maxmilián I. (1493–1519), batzen 1517 (1), 1518 (3); půlbatzen 1515 (2), 1516 (5), 1517 (1). – Ferdinand I. (1521–1564), *St. Veit*, půlbatzen 1522 (1).
Tyroly, Zikmund (1439–1496), *Hall*, krejcar b. l. (3). – Maxmilián I. (1496–1519), *Hall*, krejcar b. l. (1).
Gorice, Maxmilián I. (1500–1519), půlbatzen 1518 (2), 1519 (3), 151. (1), 1520 (1).
Arcibiskupství Salzbürg, Leonard Keutschach (1495–1519), batzen 1500 (2), 150. (1), 1512 (1), 1513 (4), 1514 (3), 1516 (1), 1519 (1). – Matouš Lang (1519–1540), batzen 1519 (1), 1520 (4), 1521 (1), 1522 (1), 152. (1); půlbatzen 1526 (3), 1527 (6), 1531 (2), 1532 (11), 1533 (10), 1534 (6).
Město Augsburg, batzen 1523 (2), 1531 (1), 1532 (2), 1533 (2).
Město Augsburg, říšská mincovna pod Eberhardem z Königsteinu (1515–1535), batzen 1519 (1), 1520 (1), 1522 (1), 1532 (1); půlbatzen 1515 (1).
Bavory, Albert IV. (1465–1508), půlbatzen 1506 (25), letopočet nečitelný (3); mincovna *Schwabach*, půlbatzen 1509 (2), 1510 (1), 1511 (1). – Ludvík, půlbatzen 1511 (1). – Vilém IV. (1508–1550) a Ludvík (1516–1545), půlbatzen 1525 (8), 1530 (8).
Branibory–Ansbach, Jiří (1515–1543), *Schwabach*, batzen 1533 (1), 1534 (1).
Falc–Neuburg, Otto Jindřich a Filip (1508–1548), batzen 1516 (1), 1519 (1), 1520 (1), 1521 (1); půlbatzen 1515 (1), 1525 (1).
Město Isny, batzen 1508 (2), 1516 (5), 1523 (4), 1527 (1), 1528 (1), 1532 (1); půlbatzen 1508 (1).
Město Kempten, půlbatzen 1511 (2), 1512 (2), 1514 (4), 1515 (3), 1516 (6), 1517 (4), 1518 (1), 1520 (2), 1521 (2), 1523 (3), 1530 (1), 1531 (1).
Město Kostnice, batzen b. l. (7); půlbatzen b. l. (7).
Biskupství Kostnice, Hugo z Landenbergu (1496–1529), batzen 1520 (1), b. l. (3).
Leuchtenberg, Jan VI. (1487–1531), batzen 1533 (1), 15. (1). – Jiří (zemřel 1552), batzen 1533 (3), 1534 (2).
Město Nördlingen, batzen 1517 (1), 1533 (2); půlbatzen 1522 (1), 1527 (9).
Město Norimberk, půlbatzen b. l. (1).
Oettingen, Wolfgang a Jáchym (1477–1520), batzen 1516 (2), 1518 (1); půlbatzen 1515 (1), 1519 (1). – Wolfgang, Martin a Ludvík XIV. (1520–1522), batzen 1521 (1), 1522 (1). – Karel, Ludvík XIV., Martin a Ludvík XV. (1522–1548), batzen 1523 (2).
Biskupství Pasov, Wigilius Fröschel (1510–1516), batzen 1516 (2), 151. (1). – Arnošt Bavorský (1517–1540), batzen 1518 (1), 1519 (4), 1521 (2), 1522 (3), 152. (1), 1532 (2).
Město Řezno, batzen 1522 (1); půlbatzen 1510 (1), 1511 (1), 1512 (2), 1514 (1), 1514 (1), 151. (1).
Město Thann, batzen 1533 (1).
Město St. Gallen, batzen 1527 (2).
Biskupství Chur, Pavel z Zieglersbergu (1503–1541), batzen 1525 (1).
Město Schaffhausen, batzen 1527 (1), 1530 (1), 1532 (1); půlbatzen b. l. (1).
Nejmladší mince (14 kusů) jsou z r. 1534. V tomto roce nebo brzy po něm byl poklad ukryt. Celý nález je zajímavého složení. České mince zcela schází. Podobných nálezů z té doby však byla u nás odkryta celá řada. Náš se zvláště shoduje s nálezem 1548 mincí v Alexovicích u Rosic a s nálezem v Práčích u Znojma.

DODATEK K NÁLEZU MINCÍ V KAMENICI U JIHLAVY

Ve III. svazku publikace *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* je pod č. 4060 uveden nález mincí v Kamenici u Jihlavy. Skutečné datum odkrytí však je 29. VII. 1941.¹⁾ Skutil a Malá²⁾ popisují část nálezu, 176 stříbrných mincí, z nichž nejmladší byl pražský groš Ferdinanda I. z r. 1545. V r. 1959 získalo z tohoto nálezu jihlavské museum od Jaroslava Navrkala, původem z Kamenice, dvě mince, které nebyly Skutilem popsány.

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš (1).
Korutany, Maxmilián I. (1493–1518), batzen 1518 (1).

Gejza Balaša

NÁLEZ MINCÍ V BABINCI

Pri kopaní pivničných priestorov v obci Babinec, okres Rimavská Sobota, na pozemku Jána Strukana, kovača, bol najdený poklad strieborných mincí dňa 10. mája 1929. Obsahoval 750 kusov, avšak do dnešného dňa zachovalo sa 390 mincí.

Uhorsko, Eudovít II. (1516–1526), denár (ošuchaný) (1). — Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica* (KB), denáre 1528 (1), 1529 (1), 1534 (3), 1535 (4), 1536 (3), 1537 (2), 1538 (4), 1539 (2), 153? (1), 1540 (4), 1541 (5), 1542 (1), 1543 (4), 1544 (3), 1545 (1), 1546 (4), 1547 (6), 1548 (3), 1549 (12), 154? (2), 1550 (5), 1551 (3), 1552 (13), 1553 (2), 1554 (8), 1555 (5), 1556 (4), 1557 (8), 1558 (7), 1559 (2), 1560 (2), 1561 (2), 1562 (4), 1563 (4), 1564 (8), 1565 (1), neurčiteľný let. (24); *Košice* (C-Italia), 1531 (1). — Maxmilian II. (1564–1576), *Kremnica* (KB), denáre 1565 (1), 1566 (4), 1567 (6), 1568 (4), 1569 (7), 1570 (13), 1571 (4), 1572 (1), 1573 (1), 1574 (6), 1575 (18), 1576 (20), 1577 (12), 1578 (11), 157? (1), neurčiteľný let. (12); zlomky (2); značka KS 1570 (1), 1576 (1). — Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica* (KB), denáre 1579 (20), 1580 (3), 1581 (5), 1582 (1), 1583 (7), 1584 (7), 1585 (1), 1587 (2), 158? (3), neurčiteľný let. (14); zlomok (1); obol 1576 (2), 1577 (1), 157? (1); falzum denára (1). — Denáre neurčiteľné (ani panovník, ani letopočet) (10).

Čechy, Ferdinand I. (1526–1564), biely peniaz, 1564 (1), bez let. (1).
Slezsko, mesto Svidnica, polgroš, neurčiteľný let. (3), dva v zlomkoch.
Kniežatstvo Lehnice-Břeh, Fridrich II. (1488–1547), groš 1544 (1).
Polsko, Kazimír IV. (1447–1492), polgroš bez let. (zodratý, 2). — Kazimír alebo Ján Albert (1492–1501), polgroš, (zodratý, 2). — Alexander (1501–1506), polgroš bez let. (zodratý, 2). — Žigmund I. (1506–1548), polgroš (zodratý) 1507 (1), 1510 (1), neurčiteľný let. (1).
Litva, Žigmund August (1544–1572), groš 1565 (1).

Po okupácii Budína Turkami ako aj území dnešného južného Slovenska nastali nepokojné časy. Poklad bol ukrytý v týchto dobách v druhej polovici XVI. storočia.

¹⁾ Dopis A. Káby tehdejšímu dopisovateli Stát. památk. úřadu pro okres Jihlava R. Běhanovi. V archivu Oblastního musea Vysočiny v Jihlavě.

²⁾ J. Skutil a A. Malá, *Soupis stredo- a novovekých nálezů mincí na Moravě*. Num. sbor. V, 1958, str. 319.

NÁLEZ MINCÍ V KOSMÁKOVĚ ULICI V JIHLAVĚ

Na jaře 1956 byl při bourání starého domu č. 17 v Kosmákově ulici v Jihlavě nalezen ve výklenku zazděný hrnceček s mincemi, které byly měděnkou spojeny v jednu hroudu. Nález byl považován za bezcenný a pohozen na povoz, odvázející materiál z bouračky na skládku u cihelny v Bedřichově. Teprve když nálezece, dělník okresních stavebních závodů v Jihlavě, uviděl asi po dvou měsících drobné mince na výstavě Husitství na Moravě, instalované v jihlavském museu, uvědomil si cenu nálezu a donesl do musea jednu drobnou minci, kterou si jedinou ponechal na památku. Na minci je dobře patrný čerstvý lom, jak byla násilím odtržena. Pro značnou rozlehlost skládky je možnost opětovného nálezu mincí téměř vyloučena.

Salzburg, arcibiskupství, Wolfgang Theodor z Raitenau (1587–1612), fenik 1591, BR 1827 (1).

Gejza Balaša

POKLAD STRIEBORNÝCH MINCÍ PRI RIMAVSKEJ SOBOTE

Nálezisko sa nachádza od mesta Rimavská Sobota na východ, na tzv. „Bakti puszta“, pôvodne na majetku Farkasa. V tejto dobe menované majetky mal v prenájme Bertalan Princ, rimavskosobotský krčmár.

Mince boli umiestené v hlinenej nádobe, zo silne vypálenej hlíny, vyrobenej na hrnčiarskom kruhu, pri hrdle so zelenou polevou. Výška torza 15,2 cm, priemer dna 6,7 cm. Mince s nádobou, z ktorej chybovalo ústie, boli vyorané 2. septembra 1925. Nález bol odovzdaný okresným náčelníkom Emilom Hanesom Gemerskému múzeu v Rimavskej Sobote. Spolu bolo 1.627 kusov nasledujúcich mincí:

Uhorsko, Vladislav II. (1490–1516), denáre značka KG 1503 (1), 1508 (1), 1509 (3), 1510 (1), 1511 (4), 1512 (2), 1513 (1), 1514 (2); značka KH 1504 (1), 1505 (1), 1506 (3), 1508 (2), nezistiteľný let. (1), bez let. (3); značka K 1509 (1); značka KB (1), Kh (1), KS (3), K (1), K? 1512 (1). — Eudovít II. (1516–1526), *Kremnica* (KB), denáre 1520 (2); značka BA 1526 (1). — Ján Zápoľský (1526–1540), denáre značka KT 15?? (1); nejasná značka 1526 (1). — Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica* (KB), denáre 1528 (1), 1529 (2), 1530 (1), 1532 (3), 1533 (1), 1534 (4), 1535 (3), 1536 (6), 1537 (5), 1538 (5), 1540 (5), 1541 (5), 1542 (5), 1543 (5), 1544 (11), 1545 (9), 1546 (10), 1547 (14), 1548 (14), 1549 (12), 154? (5), 1550 (8), 1551 (9), 1552 (22), 1553 (13), 1554 (5), 1555 (6), 1556 (13), 1557 (9), 1558 (13), 1559 (9), 155? (5), 1560 (8), 1561 (13), 1562 (12), 1563 (9), 1564 (11), 1565 (8), 1569 (1), 156? (3), 15? (4), 15?2 (2), 15?4 (2), 15?9 (1), nezistiteľný let. (63); obol 1547 (1), 1561 (1), *Košice* (C-Italia) 1529 (1); *Veľká Baňa* (N-E) 1554 (1). — Maxmilian II. (1564–1576), *Kremnica* (KB), denáre, 1561 (2), 1562 (1), 1564 (1), 1565 (8), 1566 (11), 1567 (11), 1568 (9), 1569 (14), 1570 (27), 1571 (18), 1572 (15), 1573 (2), 1574 (7), 1575 (19), 1576 (28), 1577 (32), 1578 (40), 1579 (3), 157? (14), 156? (2), 15?7 (2), 15?? (2), neurčiteľný let. (17); obol 1572 (1), 1577 (1). — Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica* (KB), denáre 1577 (3), 1578 (16), 1579 (90), 157? (2), 1580 (24), 1581 (37), 1582 (16), 1583 (40), 1584 (29), 1585 (23), 1586 (23), 1587 (17), 1588 (15), 1589 (23), 158? (46), 1590 (21), 1591 (16), 1592 (16), 1593 (18), 1594 (21), 1595 (23), 1596 (23), 1597 (15), 1598 (11), 1599 (14), 159? (7), 15?5 (1), 1600 (18), 1601 (28), neurčiteľný let. (120); obol 1585 (1), 1591 (1), 1595 (2), 1599 (1), 1600 (2); falzum denára (?) KB (1). — Zlomky denárov (55).

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), biely peniaz bez let. (18). – Ludovít II. (1516–1526), biely peniaz 1520 (1), bez let. (4). – Ferdinand I. (1526–1564), biely peniaz 1526 (1), 1561 (1), 1562 (2), 1563 (3), 1564? (1), bez let. (10), nezistiteľný let. (8). – Maxmilian II. (1564–1576), biely peniaz 1566 (1), 1568 (1), 1569 (1), 156? (1), 1570 (1), 1573 (1), 1575 (1), 157? (2), nezistiteľný let. (3). – Maxmilian II. (?) poškodený, biely peniaz (1). – Rudolf II. (1576–1612), biely peniaz 1578 (1), 1580 (2), 1582 (1), 1583 (1), 158? (1), 1591 (1), neurčiteľný let. (1). – Biely peniaz bližšie neurčiteľný (1).

Sliezsko, Lehnice–Břeh, Fridrich II. (1488–1547), groš 1542 (1). – Mesto Svidnica, Ludvík I. (1516–1526), polgroš (12).

Těšínsko, Adam Václav (1524–1579), 3grajciar 1597 (1).

Rakúsko, Ferdinand I. (1526–1564), halier alebo grajciar (1).

Poľsko, Kazimír IV. (1447–1492), polgroš (4). – Ján Albert (1492–1501), polgroš (10). – Alexander (1501–1506), polgroš (4). – Žigmund I. (1506–1548), groš 1529 (1), 15?9 (1), 15?? (1), polgroš, 1509 (1), bez let. (6). – Štefan Báthory (1575–1586), 3groš 1582 (1), 1586 (2). – Žigmund III. Vasa (1587–1632), 3groš 1591 (1), 1594 (1), 1596 (1), 1597 (2), 1598 (3), 1600 (1), 1601 (1), neurčiteľný let. (2). – Neurčiteľný polgroš (4).

Litva, Žigmund August (1548–1572), groš 1568 (1).

Mesto Riga, Žigmund III. (1587–1632), 3groš 158? (1), 1593 (1).

Mesto Elbing, Žigmund I. (1506–1548), groš neurčiteľný let. (1). –

Mesto Gdansk, Žigmund I. (1506–1548), groš 1538 (1), 1539 (2), 1540 (2).

Prusko, Žigmund I. Poľský (1506–1548), groš 1534 (2), 1535 (1). – Albert Braniborský (1525–1569), groš, 1541 (1), 1542 (1), 1545 (2), 1553 (1), neurčiteľný let. (1). – Albert Fridrich (1569–1618), alebo Juraj Fridrich (1578–1603), groš neurčiteľný let. (1).

Sasko–Míšeň, fenig bez let. (1).

Benátky, drobná mince bez let. (1).

Ukrytie pokladu mincí súviselo s neistými pomermi v Uhorsku v XVI. a XVII. storočí. Majiteľ týchto mincí ukryl tieto koncom vlády Rudolfa II., začiatkom XVII. storočia.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V LESE „NA VOPÁLENÝ“ U DUDÍNA, OKRES PELHŘIMOV

V r. 1908 bylo při kácení v lese „Na Vopálený“ u Dudína nalezeno asi 2000 stříbrných mincí. Z toho se dostalo do musea v Havlíčkově Brodě 200 kusů, do musea v Poděbradech 20 kusů, do musea v Humpolci 42 kusy a do soukromé sbírky dra O. Metala ve Větrném Jeníkově několik tolarů a přes 1.000 mincí drobných. Nález je uveden pod č. 3470 v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Lze z něho nově popsat 39 kusů v humpoleckém museu. Jsou to:

Čechy, Maxmilián II. (1564–1576), *Kutná Hora*, J. Šatný a S. Vodolínský, tolar 1575, Janovský 14 (1); Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1587, Jan. 37 (1); Vlk Herolt, tolar 1594, Jan. 39 (1), 1596, Jan. 39 (1); H. Spiess, tolar 1601, Jan. 41 (1); D. Enderle, tolar 1604, Jan. 48 (1); *Budějovice*, K. Mattighofer, tolar 1597, Jan. 54 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tolar b. l. (7). – Rudolf II. (1576–1612), *Hall*, tolar 1605 (1).

Arcibiskupství Salzburg, Wolfgang Theodor z Raitenau (1587–1612), tolar b. l. (1)

Uhry, Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, tolar 1586 (1); *Fleisch*, tolar 1602 (2).

Sasko, *Albertinská linie*, Mořic (1548–1553), čtvrttolar 1548 (1). – Mořic (1548–1553) a Jan Bedřich, tolar b. l. (1). – August (1553–1586), tolar 1572 (1). – Kristián I. (1586–1591), tolar 1587 (1), 1589 (1).

Město Kaufbeuren, tolar 1548, s titulem Karla V. (1).

Nizozemí–Geldry, tolar 1592 (1). – společná ražba měst Deventer, Kampen a Zwolle, minc. *Deventer*, tolar 1567 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587–1632), *korunní mincovny*, trojak 1594 (1), 1595 (1), 1596 (1), 1597 (1), 1599 (1), 1601 (1), 1603 (1); groš 1606 (1).

Město Riga, pod Štěpánem Batorym, trojak 1583 (1). – pod Zikmundem III., trojak 1593 (1), 1596 (1).

Kuronsko, Bedřich Kettler (1587, zemřel 1639), trojak 1604 (1).

Protože popisovaná část tvoří jen malý zlomek celého nálezů, je možno dobu zakopání určit jen s výhradou na počátek 17. století.

Gejza Balaša

NÁLEZ MINCÍ VO VRBOVCIACH

Bližšie nálezové okolnosti nie sú známe. Poklad obsahujúci 145 strieborných mincí našiel sa v obci Vrbovka, okres Rimavská Sobota roku 1952. Bol vložený do nádoby zo silne vypálenej hliny, vyrobenej na hrnciarskom kruhu, pravidelného tvaru s hrdlom válcovitým, s prikrývkou, ktorá sa úži k plochému gombíkovému držadlu. Farba slabo okrová. Výška nádoby 6 cm, priemer dna 3,8 cm, ústia 3 cm, vrchnák vysoký 3,5 cm.

Uhorsko, Matej Korvín (1458–1490), denáre, značka KB (4), KA (2), K-štítek (1), K? (1). – Vladislav II. (1490–1516), denáre bez let. značka Kn (2), KS (1), 1511 KH (1), KG (1), 1?6 (1). – Ludovít II. (1516–1526), *Kremnica* (KB), denáre 1526 (3). – Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica* (KB), denáre 1530 (1), 1532 (2), 1533 (1), 1536 (2), 1539 (1), 1541 (2), 1543 (4), 1546 (2), 1547 (3), 1549 (2), 1550 (1), 1551 (2), 1552 (1), 1556 (2), 1558 (1), 1559 (1), 1560 (1), 1561 (2), 1564 (1), neurčiteľný let. (7). – Maxmilian II. (1564–1576), *Kremnica* (KB), denáre 1565 (1), 1566 (1), 1567 (1), 1568 (2), 1569 (2), 156? (2), 1570 (3), 1573 (1), 1574 (1), 1576 (1), 1577 (2), 1578 (1); obol, 1566 (1). – Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica*, denáre 1577 (1), 1579 (5), 1580 (3), 1581 (1), 1582 (2), 1583 (2), 1584 (1), 1585 (3), 1587 (2), 1588 (4), 1590 (2), 1591 (3), 1592 (3), 1593 (2), 1594 (1), 1596 (2), 1597 (4), 1598 (1), 1600 (1), 1601 (1), 1602 (1), 1603 (1), 1604 (1), neurčiteľný let. (14); obol 1591 (1).

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), biely peniaz, bez let. (2). Ludovít II. (1516–1626), biely peniaz bez let. (1). – Ferdinand I. (1526–1564), biely peniaz bez let. (2). – Maxmilian I. (1564–1576), biely peniaz 1569 (1). – Rudolf II. (1576–1612), biely peniaz 1587 (1), 15?? (1). – Neurčiteľný biely peniaz (2).

Na základe najmladších ražieb mincí Rudolfa II. z roku 1603 a 1604 nález bol ukrytý na začiatku XVII. storočia.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ TOLARŮ VE STARÉM BŘÍŠTI U HUMPOLCE

V r. 1929 byl na hradišti u Vrzákova mlýna na katastru obce Staré Bříštně objeven poklad 13 tolarů, které dosud nebyly blíže určeny. Nález je uveden v publikaci „Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ pod č. 3031. Mince jsou uloženy v humpoleckém museu. Čechy, Maxmilián II. (1564–1576), *Praha*, H. Harder, tolar 1573, Janovský 14 (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1589, Jan. 37 (1), *Budějovice*, K. Matighofer, tolar 1588, Jan. 47 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tolar b. l. (1).

Sasko, *Albertinská linie*, August (1573–1586), tolar 1573 (1). – Kristián II., Jan Jiří a August (1591–1611), tolar 1605 (1).

Brunšvik, Julius (1568–1589), tolar 1588 (1).

Nasavsko, *linie Wallram*, Albert z Weilburgu a Saarbrucku (zemřel 1593), tolar 1591 (1).

Město Kampen, tolar b. l., s titulem Rudolfa II. (1).

Nizozemí–Brabant, Filip II. (1556–1598), *Antverpy*, tolar 1572 (1), 1592 (1), 1597 (1). – Geldry, Filip II. (1556–1598), tolar 1561 (1).

Mince byly zakopány po r. 1605.

Karel Peukert

NÁLEZ MINCÍ V TURNOVĚ R. 1959

V dubnu roku 1959 prováděla správa telegrafních spojů výměnu podlahy svého prozatímního skladiště v domě čp. 69 „u Švorců“ ve Skálově ulici v Turnově. Po odstranění staré podlahy v přízemní místnosti směrem do dvora a odvážení hliněného násypu z podlahy se přišlo na střepy tenkostěnné hliněné nádoby, velikosti asi květináče, zaoblených stěn, se základnou kruhovou o průměru 7 cm, z níž se zachovalo jen několik střepů a zbytek plátěného sáčku nahoře zauzleného. Nádobka obsahovala 771 stříbrných penízků. Vedoucí úředník povolal k nálezu MUDr. Jiřího Šolce a ten odevzdal nález mincí i se střepy a zbytkem sáčku Vlastivědnému museu v Turnově.

Popis nálezů:

Čechy, Maxmilián II. (1564–1576), *Praha*, Hanuš Harder, bílý groš 1574 (2), 1576 (1). – *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1574 (1), 1575 (3), 1576 (2), 157? (1). – *Jáchymov*, J. Geitzköfler, bílý groš 1575 (1), 1576 (4); Jiří Kadner, bílý groš 1576 (4). – *Budějovice*, Tobiáš Gebhart, bílý groš 1575 (1), 1576 (3), bez let. (2). – Rudolf II. (1576–1612), *Praha*, Tobiáš Gebhart, malý groš 1579 (1), 1580 (2), 1583 (2); Lazar Ercker, malý groš 1584 (1), 1586 (2), 1587 (2), 1590 (1), 1592 (3), 1593 (1); Zuzana Erckerová, malý groš 1599 (1). – *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1576 (1), 1578 (2), 1579 (2), 1581 (1), 1582 (3), 1584 (2), 1587 (1), 1590 (1), 1591 (1), 1592 (3), 1593 (1); malý groš 1579 (2), 1580 (1), 1581 (1), 1582 (2), 1584 (2), 1585 (1), 1587 (2), 1588 (1), 1590 (3), 1591 (2), 1592 (2), 1593 (2); Vlk Herolt, bílý groš 1592 (1), 1593 (2), 1595 (1); Vlk Herolt a Jiří Dominik, malý groš 1598 (2), 1599 (1); David Enderle, malý groš 1603 (1), 1607 (2); Jan Spiess, malý groš 1601 (1), 1602 (2). – *Jáchymov*, Jiří Kadner, bílý groš 1578 (1), 1579 (3), 1580 (4), malý groš 1579 (1), 1580 (1), 1581 (2); Pavel Hofmann, bílý groš 1583 (2); malý groš 1584 (3), 1585 (2), 1586 (2), 1587 (1), 1588 (1), 1590 (1), 1592 (1), 1593 (1), 1594 (1), 1595 (4), 1598 (1), 1599 (1); Kryštof Taubenreutter, malý groš 1601 (1), 1602 (1), 1603 (1); Centurio Lengfelder, malý groš 1610 (1). – *Budějovice*, Tobiáš Gebhart, malý groš 1579 (1); Kryštof

Schönfeld, bílý groš bez let. (1); malý groš 1581 (2), 1582 (2), 1583 (4); Kryštof Matighofer, malý groš 1584 (1), 1587 (1). 1590 (1), 1591 (1), 1596 (1), 1597 (2), 1598 (1). – Matyáš (1612–1619), *Kutná Hora*, Šebestián Hölzl, malý groš 1617 (1).

Slezsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Vratislav*, L. Westermaier, groš 1547 (2), 1548 (1); krejcar 1561 (1), bez let. (3).

Město Svidnice, půlgroš 1520 (8), 1521 (2), 1523 (7), 1524 (1), 1525 (8), 1526 (43), s nečitelným let. (35).

Polsko, Kazimír IV. (1444–1492), půlgroš (41). – Jan Albrecht (1492–1501), půlgroš (165). – Alexander I. (1501–1506), půlgroš (136). – Zikmund I. (1506–1548), půlgroš 1507 (17), 1508 (21), 1509 (24), 1510 (20), 1511 (8), 1514 (1); značně otřelých s nečitelným letopočtem (58). – Neurčitelný půlgroš (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), krejcar bez let. (4).

Salzburg, arcibiskupství, Leonhard Keutschach, (1495–1519), jednostranný fenik bez let. (1).

Město Štrasburk, albus bez let. s latinským heslem asi z r. 1530 (3); krejcar bez let. asi z pol. 15. stol. (1).

Řezno, arcibiskupství, dvoukřejcar s titulem Rudolfa II. 1584 (1).

Stolberg, Ludvík II. (1535–1575), dvoukřejcar s titulem Maxmiliána II. 1570 (2).

Sasko, Jan Fridrich a Jiří (1534–1539), půlgroš z roku 1534 (1).

Protože nejmladší ražbou v nálezů je malý groš Matyášův z roku 1617, můžeme předpokládat, že mince mohly být ukryty někdy v době předbělohorské.

V knize smluv města Turnova¹⁾ se připomíná roku 1614 jako turnovský soused a majitel domu čp. 69 Václav Sudlice. Dne 24. srpna roku 1620 prodává tento dům již nový majitel Samuel Sudlice. To znamená, že mezi lety 1614 až 1620 došlo ke změně majitele domu a že Václav Sudlice nepochybně někdy po roce 1617 peníze ukryl a krátce poté zemřel. Nový majitel, syn či bratr Václavův dům prodal, aniž o úkrytu peněz věděl.

V nálezů je ze 771 mincí 492 polských půlgrošů a 104 půlgrošů svídnických. Tedy celkem 596 mincí „polského rázu“; to je 77 % z celkového počtu nalezených mincí. I když vezme me v úvahu, že nálezů z doby před třicetiletou válkou obsahují značné množství polských a svídnických mincí, je nepravděpodobné, že by 77 % místního oběživa v Turnově na počátku 17. století byly mince polské a svídnické. Musíme tedy přijmout domněnku, že polské mince se dostaly do Turnova jako tržba některého obchodníka majícího styky s polskými kraji, či jako peněžní hotovost polského přistěhovalce anebo jako úspory českého řemeslníka pracujícího v Polsku.

Nález dokazuje také intenzivní činnost svídnické mincovny, která v letech 1517–1526 pracovala pro českého krále Ludvíka a byla uzavřena až roku 1528. To, že na každých 5 polských půlgrošů v nálezů připadá jeden půlgroš svídnický, dokazuje, jak vydatně se razilo v mincovně svídnické a jak oprávněné byly žaloby polského krále Zikmunda I. na činnost svídnické mincovny.

Gejza Balaša

NÁLEZ MINCÍ V GEMERSKOM JABLONCI

Mince boli najdené 11. marca 1940 v Gemerskom Jablonci, okres Rimavská Sobota. Gemerskému múzeu v Rimavskej Sobote boli odovzdané tamojšou sédriou.

Podľa záznamov zo dňa 11. marca 1940 bolo spolu 654 kusov; do dnešného dňa zachovalo sa 633 kusov.

¹⁾ J. V. Šimák, Příběhy města Turnova, III., Turnov 1904.

Uhorsko, Vladislav II. (1490–1516), denár bez let. (1). – Ludovít II. (1516–1526), *Kremnica* (KB), denáre 1526 (2), značka BA 1526 (1), LK 1527 (1). – Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denáre 1528 (5), 1534 (1), 1535 (2), 1538 (1), 1539 (6), 1640 (2), 1541 (2), 1542 (2), 1543 (3), 1544 (4), 1545 (3), 1546 (8), 1547 (6), 1548 (9), 1549 (8), 154? (6), 1550 (6), 1551 (4), 1552 (4), 1553 (5), 1554 (6), 1555 (4), 1556 (8), 1557 (7), 1558 (3), 1559 (6), 1560 (6), 1562 (1), 1563 (6), 1564 (4), 1565 (2), 15?6 (1), 15?? (7), 155? (3), neurčiteľný let. (8); *Velká Baňa* (NC), denár 1554 (2). – Maxmilián II. (1564 až 1576), *Kremnica*, denáre 1565 (2), 1566 (7), 1567 (7), 1568 (5), 1569 (6), 1570 (10), 1571 (11), 1572 (8), 1573 (3), 1574 (3), 1575 (11), 1576 (10), 1577 (11), 1578 (8), 157? (3), 15?? (3), neurčiteľný let. (4); skúšobná jednostranná ražba denára (2). – Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica*, denáre 1576 (1), 1579 (17), 157? (1), 1580 (10), 1581 (13), 1582 (7), 1583 (11), 1584 (4), 1585 (11), 1586 (3), 1587 (8), 1588 (4), 1589 (6), 158? (3), 1590 (5), 1591 (9), 1592 (7), 1593 (6), 1594 (5), 1595 (6), 1596 (2), 1597 (1), 1599 (6), 159? (2), 15?4 (1), 1600 (5), 1601 (8), 1602 (12), 1603 (2), 1604 (6), 1606 (8), 1607 (6), 1608 (3), 1609 (1), 160? (4), nezistiteľný let. (17); falzifikáty strieborných denárov (4). – Matej II. (1608–1619), *Kremnica*, denáre 160? (1), 1610 (6), 1611 (34), 1612 (23), 1613 (15), 1614 (1), 1615 (4), 1616 (2), 1617 (1), 161? (14), 16?? (5), neurčiteľný let. (18); *Velká Baňa* (NB), denár 1614 (1).

Sedmohradsko, Ján Žigmund (1556–1571), *Velká Baňa* (NB), 157? (1).

Čechy, biely peniaz (bližšie neurčiteľný, 1).

Mesto Kostnica, grajciar (1).

Mince boli ukryté koncom vlády kráľa Mateja II., v dvadsiatych rokoch XVII. storočia.

Alena Petráňová

NÁLEZ V HORNÍM OSTROVCI, OKRES PÍSEK

Nález je uložený v Okresnom museu v Pisku pod č. inv. 3004. Z nálezových okolností bolo možno zistiť len to, že mince daroval museu spolu se střepe hlinéné nádoby, v níž byly uloženy, Jan Černý, majitel usedlosti č. 1 v Horním Ostrovcí.

Nález (patrne jen jeho část) obsahuje tyto ražby:

Čechy, Rudolf II. (1576–1612), *Jáchymov*, Hofmann, malý groš 1586 (1). – Matyáš II. (1612–1619), *Kutná Hora*, Hölzl, bílý groš 1618 (3); malý groš 1618 (2), 1619 (2).

Branibory, Jáchym II. (1549–1560), třífeník 1555, jako Bahrfeldt,¹⁾ tab. X, 362 a), typ „i“ (1).

Anhalt, Jan-Jiří-Kristián-August-Rudolf-Ludvík (1586–1618), groš 1618 (1).

Magdeburk, arcibiskupství, Kristián Vilém (1598–1631), groš 1617 (1).

Mansfeld-Börnstädt, Bruno II., Vilém, Jan Jiří, Volrath a Jošt (1585–1615), groš 1611 (1).

Pomořany–Wolgast, Filip Julius (1592–1626), groš 1611 (1).

Solms–Hohen Solms, Filip Reinhard (1613–1636), třikrejcar bez let. (1).

Stolberg-Stolberg, Jan a Jindřich, společ. vláda, groš 1612 (1). – Kryštof II. a Jindřich Volrad (1618–1641), třikrejcar bez let. (1).

Nejstarší mincí v nálezu je braniborský třífeník z r. 1555, nejmladší dva malé groše Matyáše II. z r. 1619.

¹⁾ E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg, Berlin 1895, I, str. 195.

Ludmila Kraskovská

NÁLEZ MINCÍ PRI HLOHOVCI, SLOVENSKO

Nález objavili pri stavbe hradskej Hlohovec–Šintava pravdepodobne v r. 1943, pretože v tomto roku robili tu cestu. Poklad, ktorý obsahuje teraz 3446 drobných strieborných mincí, zaslali r. 1943 do Generálnej pokladnice v Bratislave. R. 1951 celý nález spolu s nádobou uložili v zbierkach Slovenského múzea v Bratislave, pričom múzeum odkúpilo od nálezcov ²/₃ pokladu. Nález obsahuje tieto ražby:

Uhorsko, Ludovít II. (1516–1526), *Kremnica*, denár 1526 (3), 1527 (1), denár zn. K-C let? (1). – Ján Zapoľský (1526–1538), denár zn. N-P 1536 (1), 1537 (2), zn. C-G 1538 (1). – Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denár 1528 (5), 1529 (3), 1530 (4), 1531 (1), 1532 (2), 1533 (1), 1534 (2), 1535 (4), 1536 (6), 1537 (4), 1538 (7), 1539 (8), 1540 (2), 1541 (8), 1542 (8), 1543 (10), 1544 (4), 1545 (5), 1546 (7), 1547 (15), 1548 (3), 1549 (15), 1550 (13), 1551 (16), 1552 (17), 1553 (5), 1554 (11), 1555 (7), 1556 (10), 1557 (11), 1558 (11), 1559 (9), 1560 (4), 1561 (10), 1562 (7), 1563 (9), 1564 (12), 1565 (4), let? (22); *Velká Baňa*, denár 1554 (1). – Maximilián II. (1564–1576), *Kremnica*, denár 1565 (3), 1566 (17), 1567 (13), 1568 (8), 1569 (6), 1570 (6), 1571 (18), 1572 (6), 1573 (4), 1574 (3), 1575 (18), 1576 (15), 1577 (12), 1578 (22); *Košice*, zn. H-S denár 1575 (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, denár 1579 (24), 1580 (27), 1581 (32), 1582 (4), 1583 (5), 1584 (28), 1585 (36), 1586 (6), 1587 (15), 1588 (8), 1589 (14), 1590 (13), 1591 (16), 1592 (9), 1593 (14), 1594 (13), 1595 (13), 1596 (10), 1597 (6), 1598 (7), 1599 (8), 1600 (12), 1601 (10), 1602 (20), 1603 (11), 1604 (11), 1605 (1), 1606 (10), 1607 (24), 1608 (12), 158? (9), 159? (5), 160? (4), let? (16). – Matej II. (1608–1619), *Kremnica*, denár 1609 (11), 1610 (25), 1611 (87), 1612 (114), 1613 (115), 1613? (5), 1614 (198), 1615 (339), 1616 (490), 1617 (143), 1618 (17), 1618? (20), 1619 (16), 1620 (3), let? (131); *Velká Baňa*, denár 1614 (1), 1615 (1); falzum denár 1615 (1), let? (3). – Gabriel Bethlen (1613–1629), *Kremnica*, denár 1621 (3).

Uhorsko, *Kremnica* neurčené denáre let? (20), falzum denár (24).

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), biely peniaz (1).
Sliezsko, kniežatstvo Lehnice–Břeh, Fridrich II. (1495–1547), groš 1542 (1), Saurma č. 135, 1543 (1); S. č. 136, 1544 (3); S. č. 138, 1545 (3); S. č. 139, let? (1).

Mesto Svidnica, Ludovít II., polgroš 1518 (2), S. č. 214, 1520? (12), 1521 (2); S. č. 217, 1523 (4); S. č. 219, 1524 (6); S. č. 220, 1525 (7); S. č. 221, 1526 (35); S. č. 222, let? (26).

Poľsko, Vladislav II. (1386–1434), polgroš bez let. (7) S. č. 5263. – Kazimír IV. (1447 až 1492), polgroš bez let. (55) S. č. 5280. – Ján Albrecht (1492–1501), polgroš bez let. (167) S. č. 5281 a (7); S. č. 5282. – Ján Albrecht [?], polgroš bez let. (4). – Alexander (1501–1506), polgroš bez let. (154) S. č. 5283. – Alexander [?], polgroš bez let. (6). – Žigmund I. (1506 až 1548), groš 1529 (1) S. č. 5289, 1545 (2); S. č. 5290, polgroš bez let. (5) S. 5295, 1507 (27); č. 5296, 1508 (21); S. č. 5297, 1509 (22); S. č. 5298, 1510 (22); S. č. 5299, 1511 (10); S. č. 5300, let? (75).

Poľsko, poškodené neurčené polgroše (32).

Litva, Alexander (1472–1506), polgroš (1) S. č. 5504. — Žigmund August (1544–1572), polgroš 1561 (1) S. č. 5573.

Mesto Gdansk, Žigmund I. (1506–1548), groš 1537? (1), 1537 (1); S. č. 5697, 1540 (4); S. č. 5699, let? (1); S. č. 5690, šiling 1547 (1) S. č. 5710.

Prusko, Žigmund I. (1506–1548), groš 1528 (1) S. č. 5663, 1529 (1); S. č. 5664, 1530 (1); S. č. 5666, 1531 (1); S. č. 5667, 1532 (1); S. č. 5668, 1533 (3); S. č. 5669, 1534 (2); S. 5670, 1535 (1); S. č. 5671. — Albrecht (1525–1568), groš 1534 (3) S. č. 5069, 1535 (1); S. č. 5070, 1537 (3); S. č. 5071, 1539 (2); S. č. 5073, 1540 (1); S. č. 5074, 1541 (2); S. č. 5075, 1543 (1); S. č. 5077, 1544 (1); S. č. 5078, 1545 (2); S. č. 5079, let? (2).

Mesto Basel, štvorák (vierer) bez let. (1).

Mesto Konstanz, grajciar bez let. (1).

Mesto Schaffhausen, polbatzen bez let. (1) S. č. 1623.

Mince boli pomerne dobre zachované, pretože boli uschované v hlinenej nádobe. Je to krčah s vajcovitým telom a vydutým hrdlom, ktorý má pásikové ucho. Hrdlo a horná časť krčahu zvonku je polievaná, na žltom pozadí sú zelené a hnedé škvrny. Vnútro nádoby má žltú polevu. Výška 21 cm, priemer hrdla 8,8 cm, priemer dna 8 cm.

Najstaršie mince boli poľské polgroše Vladislava II., ktoré pochádzali z doby okolo r. 1400. Všetky staršie ražby z XV. stor. a zo začiatku XVI. stor. boli poľské mince. Uhorské mince sa začínajú od Ludovíta II. ražbou z r. 1526 a sú tu zastúpené všetci panovníci zo XVI. a začiatku XVII. storočia. Najmladšie ražby v poklade boli uhorské denáre z r. 1620 a 1621 a patrili Matejovi II. a Gabrielovi Bethlenovi. Nález bol ukrytý v 20. rokoch XVII. stor., pretože tam nie je ani jedna minca Ferdinanda II. Poklad sa skladal výhradne z drobných mincí, zväčša denárov, okrem nich boli biele peniaze, polgroše, najväčšia hodnota bol poľský groš. V zložení nálezu je nápadná prevaha domácich kremnických ražieb, ktoré tvorili viac ako $\frac{3}{4}$ celého pokladu.

Eúdmila Kraskovská

DRUHÝ NÁLEZ MINCÍ PRI HLOHOVCI, SLOVENSKO

V lete 1958 Štefan Nahlík, bytom vo Vrádišti, okres Skalica, odovzdal pre zbierky Slovenského múzea 27 strieborných mincí. Menovaný prehlásil, že mince tvorili časť pokladu, nájdeného v lete r. 1943 pri stavbe hradskej Hlohovec—Šintava. Väčšie množstvo mincí sa našlo pri zemných prácach na ceste vo vzdialenosti asi 1 km od Hlohovca, ale robotníci rozdelili poklad. Zachované sú tieto ražby:

Uhorsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denár 1547 (1). — Rudolf II. (1570 až 1612), *Kremnica* denár 1594 (1).

Poľsko, Štefan Báthory (1575–1586), *Poznaň* trojak 1586 (1) S. č. 5317. — Žigmund III. (1587–1632), *Malbork* šestak 1596 (1) S. č. 5338; trojak 1593 (2) S. č. 5378, 1594 (2); S. č. 5379; *Poznaň* trojak 1598? (1) S. č. 5354, 1598 (1); S. nemá: zn. HR—HT, 1599 (2); S. č. 5358; *Wschowa*, trojak 1598 (1) S. č. 5401; *Olkusz*, trojak 1596 (1) S. č. 5387, 1597 (1); S. č. 5388, 1599 (1); S. č. 5390; *Lublin*, trojak 159? (1) S. č. 5396, 1600 (1); S. č. 5400; *Krakov*, trojak 1601 (1) S. č. 5404.

Litva, Štefan Báthory (1575–1586), trojak 1584 (1) ako S. č. 5594. — Žigmund II. (1587–1632), trojak 1593 (1) S. č. 5615, 1594 (1); S. č. 5616.

Mesto Riga, Žigmund III. (1587–1632), trojak 1593 (2); S. č. 5867, 1594 (1); S. č. 5868, 1596 (2); S. č. 5870.

Hoci tieto mince sa našli pri stavbe cesty Hlohovec—Šintava a v tom istom roku ako prvý poklad pri Hlohovci, ale nepatrili pravdepodobne k tomuto pokladu. Prvý poklad odovzdali pravdepodobne celý, o čom svedčí počet mincí (temer 3500 kusov) a nádoba. V nálezoch sú rozličné typy mincí: v prvom poklade boli všetko drobné mince, najväčšia hodnota bol poľský groš. Väčšinu druhého nálezu tvorili poľské trojaky, bol tam aj šestak. Prvý poklad uschovávali v 20. rokoch XVII. storočia, ale nenašla sa tam ani jedna ražba Žigmunda III. Druhý nález mohli uložiť do zeme tiež na začiatku XVII. stor. ale jeho hlavnú časť tvorili žigmundovské mince. Predpokladám na základe týchto úvah, že popísané mince patrili ku ďalšiemu zničenému pokladu. Cesta Šintava—Hlohovec je časť prastarej obchodnej cesty, ktorá viedla na Nitriansko, čím možno vysvetliť nálezy mincí v jej blízkosti.

Eva Kolníková

NÁLEZ STRIEBORNÝCH MINCÍ V LUDANICIACH, OKRES TOPOĽČANY

V máji r. 1962 našiel M. Krajčovič z Ludaníc č. d. 61 pri búraní starého domu nádobku so striebornými mincami (288 kusov). Nález pre Mestské múzeum v Topoľčanoch zachránil J. Vondryška. Mince boli uložené v tmavošedom krčiazku (výška 9,5 cm), zdobenom na povrchu nepravidelnými vodorovnými čiarami. V náleze boli nasledujúce ražby:

Uhorsko, Matej I. (1612–1619), *Kremnica*, denár 1615 (1), 1618 (1).

Sedmohradsko, Gabriel Bethlen (1613–1629), groš 1619 (1).

Čechy, Henrich Šlik (1612–1650), *Planá*, J. Candler, 3grajciar 1637 (1).

Moravské stavy, 3grajciar 1620 Saurma. 628¹⁾ (3).

Olomouc, arcibiskupstvo, František z Ditrichštejna (1598–1636), 3grajciar S. 629 až 613 1617 (1), 1619 (3), 1620 (1), 162? (1).

Sliezsko, Lehnice—Břeh, Ján Kristian a Juraj Rudolf (1602–1621), 3grajciar S. 166 1614 (1), S. 171 1617 (3), S. 174 1619 (4), S. 175 1620 (7), ako S. 175 1621 (6), ako S. 166 nečit. let. (3). — Ján Kristian (1609–1639), 3grajciar 1621 (13).

Krnovsko, Ján Juraj (1607–1624), 3grajciar ako S. 375 1612 (1), 1615 (2), 1617 (1), 1618 (2), 1619 (3), 1620 (17), 1621 (5), 1624 (1), nečit. let. (1).

Minsterberk—Olešnice, Karol II. (1587–1617), 3grajciar S. 271 1600 (1), S. 277 1615 (3), S. 278 1616 (1). — Henrich Václav a Karol Fridrich (1617–1639), 3grajciar S. 279 1619 (1), S. 281 1620 (5), S. 283 1621 (5), ako S. 279 nečit. let. (1).

Opavsko, Karol z Lichtenštejna (1614–1627), 3grajciar S. 358 1614 (1), S. 363 1617 (1), S. 364 1618 (6).

Tešínsko, Adam Václav (1579–1657), 3grajciar S. 328 1606 (1), S. 333 1608 (2). — Fridrich Viliam (1617–1625), 3grajciar 1620 (2), 1621 (5), nečit. let. (2).

Vratislav, biskupstvo, Karol Rakúsky (1608–1624), 3grajciar S. 56 1614 (1), S. 59 1617 (1), S. 61 1619 (1), S. 62 1620 (4), ako S. 56 1621 (1), nečit. let. (1).

Rakúsko, Matej I. (1612–1619), *Viedeň*, I. Jessensky, groš 1618 (1), 1619 (4). — Ferdinand II. (1619–1637), *Viedeň*, M. Fellner, groš 1620 (1).

Tirolsko, Ferdinand I. (1526–1564), groš 1556 (1).

Anhalt, Ján Juraj, Kristian, August, Rudolf, Ludovít (1586–1618), polbatzen S. 4202 nečit. let. (1).

¹⁾ H. Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode, Berlin, 1892. Dalej len S.

- Barby, Albrecht Fridrich († 1641), polbatzen S. 4216 1611 (1), S. 4223 1616 (1), S. 4227 1618 (1).
- Bavorsko, Maximilián I. (1596–1651), 3grajciar S. 1001 bez let. (1).
- Braniborsko–Prusko, Albrecht (1525 až 1569), 3grajciar S. 5066 1531 (1). – Ján Žigmund (1608–1618), polbatzen S. 5126 1615 (2).
- Braunschweig-Wolfenbüttel, Fridrich Ulrich (1613–1634), polbatzen ako S. 3717 bez let. (1).
- Corvey, opátstvo, Teodor z Beringhausenu (1585–1616), polbatzen S. 3109 1612 (1), S. 3111 1613 (2).
- Falkenstein, Pavol Sixtus Trautson (1615–1620), 3grajciar S. 2112 1618 (4), S. 2113 1619 (1).
- Friedberg, hrad, Henrich II. (1570–1577), polbatzen S. 2361 bez let. (1). – Ján Eberhard (1577–1617), polbatzen S. 2365 bez let. za Rudolfa II. (1).
- Halberstadt, biskupstvo, Henrich Karol (1613–1615), polbatzen S. 4087 1615 (2). – Kristián (1616–1624), polbatzen S. 4089 1616 (2), S. 4090 1617 (1), S. 4092 1618 (1).
- Hanau–Lichtenberg, Filip V. (1590–1599), 3grajciar S. 2196 bez let. (1). – Ján Reinhard (1599–1625), 3grajciar S. 2211 1600 (2), S. 2214 1603 (1), S. 2219 bez let. (2).
- Hanau–Münzenberg, Katarína Belgická (1613–1619), 3grajciar S. 2184 1613 (1). – Filip Ludovít II. (1580–1612), 3grajciar S. 2117 bez let. za Rudolfa II. (1).
- Hildesheim, biskupstvo, Ernest Bavorský (1573–1612), polbatzen S. 4009 1609 (1), S. 3997 let.? (1). – Ferdinand Bavorský (1612–1650), polbatzen S. 4016 1615 (2).
- Jülich, Cleve a Berg, vojvodstvo (1609–1624), polbatzen S. 3045 1618 (1).
- Lippe, Šimon VI. (1563–1613), 3grajciar S. 3130 1608 (1).
- Magdeburg, arcibiskupstvo, Kristián Viliam Braniborský (1598–1631), polbatzen S. 4122 1614 (2).
- Pfalz–Simmern, Richard (1569–1598), polbatzen S. 2067 nečit. let. (1).
- Pfalz–Zweibrücken, Ján I. (1569–1604), 3grajciar S. 2003 1586 (1), 1601 (1). – Ján II. (1604–1635), 3grajciar S. 2030 bez let. (3).
- Pomorany, Filip II. (1606–1618), polbatzen S. 4904 1613 (1), S. 4906 1615 (1), S. 4907 1616 (2).
- Pomorany–Barth, František, biskup kaminsky (1600–1618), polbatzen S. 4918 1617 (1).
- Porýnski grófi, Ján a Adolf z Grumbache (1585–1625), 3grajciar, S. 2103 bez let. za Rudolfa II. (1).
- Prusko, Ján Žigmund (1608–1619), 3grajciar 1619 (1).
- Quedlinburg, opátstvo, Dorota Saská, abatyša (1610–1617), polbatzen S. 4163 1615 (1), S. 4164 1616 (1). – Dorota Žofia, abatyša (1618–1645), polbatzen S. 4171 1618 (2).
- Schaumburg, Ernest (1601–1622), *Pinneberg*, polbatzen S. 3191 1600 (1), S. 3204 1616 (1).
- Solms–Hohen–Solms, Filip Reinhard (1613–1636), 3grajciar S. 2322 1616 (1), S. 2324 bez let. (1).
- Solms–Lich, Filip (1590–1631), 3grajciar S. 2352 bez let. (1); bez minc. pána, 3grajciar S. 2329 bez let. za Rudolfa II. (1).

- Stollberg, Henrich a Wolfgang Juraj (1612–1615), polbatzen S. 4309 1614 (1).
- Stollberg-Ortenberg, Ludovít Juraj (1572–1618), 3grajciar S. 2381 bez let. (2), S. 2377 1613 (1).
- Strassburg, biskupstvo, Karol Lotrinský (1592–1607), 3grajciar S. 1958 1601 (1), S. 1961 1604 (3), S. 1963 1606 (1).
- Waldek, František, Viliam Ernest, Kristian a Wolrath (1595–1596), 3grajciar S. 2295 bez let. (1).
- Werden, kapitula. Polbatzen za Mateja I. 1618 (1).
- Württemberg, Fridrich (1593–1608), 3grajciar S. 1575 1595 (1).
- Nemecká mestá:
- Goslar, polbatzen za Mateja II. S. 3989 1618 (1).
- Göttingen, polbatzen za Rudolfa II. S. 3936 1606 (1), za Mateja II. S. 3938 1614 (1), ako S. 3932 nečit. let. (1).
- Hammeln, polbatzen za Rudolfa II. S. 3847 1599 (1).
- Hannover, polbatzen za Mateja II. S. 3836 1617 (1).
- Magdeburg, polbatzen za Mateja II. S. 4153 1617 (1).
- Marsberg, polbatzen za Rudolfa II. S. 3068 1608 (2), za Mateja II. S. 3075 (1616) (1).
- Northeim, polbatzen za Mateja II. S. 3901 1619 (1).
- Švajčiarsko, Zug, 3grajciar S. 1720 1603 (3), S. 1721 1604 (1), ako S. 1714 bez let. (2).
- Poľsko, polgroš XV. stor. (1). – Ján Albert (1492–1501) polgroš S. 5281 nečit. let. (1). – Žigmund III. (1587–1632), trojgroš S. 5365 1598 (1), S. 5441 1614 (3), S. 5446 1615 (10), S. 5457 1615 (1), S. 5447 1616 (2), S. 5452 1616 (1), S. 5459 1617 (3), S. 5453 1617 (11), S. 5454 1618 (10), S. 5455 1619 (6), S. 5456 1620 (5), S. 5445 nečit. let. (2), S. 5452 nečit. let. (2).

Najstaršie ražby v náleze sú poľské polgroše z XV. storočia, najmladšie ražby sú z počiatku dvadsiatych rokov XVII. storočia, kedy možno datovať i ukrytie pokladu do zeme.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V KAMENICI, OKRES PREŠOV

Roku 1956 získalo býv. Okresné múzeum v Sabinove od E. Končeka 8 strieborných mincí, ktoré podľa vyhlásenia menovaného sú z väčšieho nálezu vykopaného v Kamenici, okres Prešov, okolo roku 1930. Ostatné mince si rozobrali miestni občania, ktorí ich stratili. Bližšie nálezové okolnosti sú neznáme.

Popis mincí:

- Poľsko, Žigmund III. (1587–1632), *Malborg*, trojgroš 1594 (1); znak Lewart, Ján Firley, trojgroš 1596 (1); *Poznaň*, Herman Rudiger, trojgroš 1598 (1); *zní. zn.*, trojgroš 1597 (1), 1622 (2).
- Litva, Štefan Báthory (1575–1586), trojgroš 1585 (1).
- Mesto Riga, Žigmund III. (1587–1632), trojgroš 1590 (1).

NÁLEZ MINCÍ Z POČÁTKU TŘICETILETÉ VÁLKY ZE ŽEBRÁKU

Při podzimní orbě na poli nedaleko města Žebráku byl odkryt se zbytkem kovového koflíku nálezy mincí. Místo nálezu je na obvodě města severně do silnice ku Praze na stráni zvané Pod lomy. Pole náleželo dříve k usedlosti v Žebráku č. p. 13–14.¹⁾ Mince byly po orbě rozptýleny po poli a dětem z místní devítileté střední školy se podařilo sesbírat celkem 66 kusů mincí. S mincemi byly nalezeny dva zlomky nádobky. Je to jeden zlomek stěny koflíku a zbytek ouška. Nádobkou byl železný koflík o výšce asi 4 cm.

Nejstarší mincí nálezu je český groš Vladislava II., nejmladší ražbu představuje fenik saského vévody Jana Jiřího I. z roku 1626. Někdy v této době byl také nálezy uložen do země.

V nálezu se zachovaly tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš (1). – Ferdinand I. (1526–1564), *Kutná Hora*, pražský groš 1544 (1), 1546 (1). – Maximilián II. (1564–1576), *České Budějovice*, Tobiáš Gebhart, bílý groš 1575 (1); Čechy, bílý groš 1576, mincovní značka otřelá (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Praha*, Tobiáš Gebhart, malý groš 1583 (1); Zuzana Erkerová, malý groš 1597 (1); *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1585 (1); Wolf Herold nebo Jiří Dominik, bílý groš 1598 (1); *Jáchymov*, Pavel Hoffmann, malý groš 1591 (1); *České Budějovice*, Tobiáš Gebhart, malý groš 1578 (1); Kryštof Schönfeld, malý groš 1579 (1), 1581 (1); Kryštof Mattighofer, malý groš 1584 (2). – Matyáš II. (1612–1619), *Praha*, Benedikt Hübner, malý groš 1618 (1). – *Kutná Hora*, Šeb. Hölzl, bílý groš 1619 (1); malý groš 1617 (1). – Fridrich Falcký (1619–1620), *Kutná Hora*, Šeb. Hölzl, 24krejcar 1620 (1).
Slezsko, Krnovsko, Ferdinand II. (1555–1558), bílý peníz (1). – Svidnice, půlgroš 1507 (1), 1518 (1), 1526 (1).
Uhry, *Kremnica*, Wolfgang Roll, tolar 1583 (1).
Tyroly, Rudolf II. (1576–1612), *Hall*, krejcar 1611 (1).
Polsko, Kazimír Jagelonský (1447–1492), *Krakov*, půlgroš bez let. (1). – Jan Albrecht (1492–1501), *Krakov*, půlgroš bez let. (1). – Alexander (1501–1506), *Krakov*, půlgroš bez let. (2). – Zikmund I. (1506–1548), korunní půlgroš 1509 (1), 1510 (1), bez let. (1). – Zikmund III. (1587–1632), třígroš města Rigy 1593 (Gumowski 1452) (1), třígroš (*Poznaň*) 1599 (Gumowski 1.094) (1).
Bavory–Mnichov, Albrecht V. (1540–1584), půlpacněř 1567 (1).
Falc–Simmern, Richard (1569–1598), půlpacněř 1580 (1), 1582 (1), 1587 (1).
Falc–Veldenz, Jiří Jan (1544–1592), půlpacněř bez data z doby vlády Rudolfa II. (1); půlpacněř 1582 (1), 1586 (1), 1590 (1). – Jiří Gustav (1592–1634), půlpacněř 1593 (1).
Falc–Zweibrücken, Jan I. (1569–1604), půlpacněř 1585 (1).
Hammeln, město, mariánský groš s nečit. let., snad 1550 (1).
Hanau–Lichtenberg, Filip IV. (1538–1590), 2krejcar 1588 (1).
Nassau–Weilburg, Ludvík (1593–1625), půlpacněř 1595 (1).
Oldenburg, Antonín Günther (1603–1667), šilink z doby vlády Matyáše I. (1).
Rostock, šilink bez let. (1).
Sasko, Jan Jiří I. (1615–1656), fenik 1626 (1).
Solms–Lich, bez udání mincovního pána, dvoukrejcar 1592 (3), 1593 (1).
Štrasburk, biskupství, Jan z Manderscheidu (1569–1592), dvoukrejcar 1577 (1), 1591 (1).

¹⁾ Nálezové okolnosti sdělil ředitel Vlastivědného musea v Hořovicích dr. Josef Malický.

Štrasburk, město, půlpacněř bez let. (1), půlkrejcar bez let. (4).²⁾

Württemberg, Fridrich (1558–1608), půlpacněř 1589 (1).

Německo, blíže neurčený dvoukrejcar z doby vlády Maximiliána II. (1).

Deventer, město, $\frac{1}{24}$ tolaru 1602 (1).

Benátky, anonymní ražba 4gazzette po roce 1570 (1).³⁾

Mirandola, vévoda Alexander (1602–1637), scudo s nečit. let. patrně z roku 1613 (1).⁴⁾

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ U HUMPOLCE R. 1896

V r. 1896 byl v obecním lese „Krásná vyhlídka“ u Humpolce na jeho severním okraji nalezen poklad asi 80 zlatých a stříbrných mincí z nichž se dostalo 48 do humpoleckého musea. Nálezy byly publikovány J. Kopáčem (Věst. čs. museí a spolků archeol. I, 1896; I. zpráva mus. spol. pro okres Humpol. 1895–96; Zálesí III). Je uveden v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* jako č. 3065. Podle dnešních znalostí je nyní možno opravit některé nepřesnosti v určení a doplnit některé údaje.

Čechy, Ferdinand I. (1526–1564), *Praha*, L. Neufahrer, $\frac{1}{2}$ tolar 1557, Janovský 13 (1); *Kutná Hora*, L. K. z Řápné, zlatník 1562, Jan. 33 (1); *Jáchymov*, M. Kempf, tolar b. l., Jan. 60 (1); J. Geitzköfler, zlatník 1564, na rubu nad korunou 2 křížky, komb. Jan. 98 a 99 (1) – Maximilián II. (1564–1576), *Kutná Hora*, J. Šatný a S. Vodolínský, zlatník 1570, Jan. 6 (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1580, Jan. 37 (1); D. Enderle, tolar 1608, Jan. 50 (1).
Dolní Rakousy, Ferdinand I., *Videň*, tolar b. l., s titulem římského krále, mladistvý obraz, podle Millera-Aichholze z let 1545–1547/48 (1); tolar b. l. (1).
Horní Rakousy, Ferdinand I., *Linec*, tolar b. l., mladistvé poprsí (1).
Korutany, arcivév. Karel (1564–1590), *Celovec*, B. Geitzköfler, tolar 1583 (1).
Tyroly, Ferdinand I., *Hall*, T. Krump, zlatník 1563 (1). – Arcivév. Ferdinand (1564 až 1595), *Hall*, tolar b. l. (4). – Rudolf II., *Hall*, F. Leffler, tolar 1605 (1).
Elsasko, Rudolf II. (1576–1612), *Ensisheim*, P. Balde, tolar 1609 (1).
Uhry, Maximilián II. (1564–1576), *Kremnica*, W. Roll, tolar 1576 (1); tolar 1592 (1), 1598 (1), 1603 (1). – *Velká Baňa*, tolar 1600 (1).
Braniborsko, dům *Hohenzollern*, Jáchym Bedřich (1598–1608), tolar 1605 (1).
Brunšvik, Julius (1568–1589), tolar 1583 (1).
Kempten, město, tolar 1549 s titulem Karla V. (1).
Kolín n. /R., město, tolar 1568 (1).
Mansfeld, linie *Bornstätt*, Bruno II., Vilém I., Jan Jiří IV. a Wolrad (1605–1615), mincm. Mainhart, tolar 1612 (1). – Linie *Hinterort*, David (1592–1628), tolar 16.3 (1).
Sasko, *Albertinská linie*, August (1553–1586), *Dražďany*, tolar 1578 (1); půltolar 1567 (1), 1577 (1). – Kristián I. (1586–1591), tolar 1588 (1), 1591 (1).
Sasko–Koburg, Jan Kazimír († 1633) a Jan Arnošt, tolar 1617 (1), 1627 (1).
Nizozemí–Brabant, Filip II. Španělský (1556–1598), *Antverpy*, tolar 1557 (1). – Flandry, Filip II. (1556–1598), tolar 1558 (1). – Geldry, Filip II. (1556–1598), tolar 1557 (1); půltolar, nečit. letop. (1). – Holland, Filip II. (1556–1598), půltolar b. l.

²⁾ Z toho 1 kus typu Saurma 975 a 3 kusy typu Saurma 967.

³⁾ Corpus nummorum Italicorum VIII., č. 499, str. 619.

⁴⁾ Corpus nummorum Italicorum IX., str. 146 sl.

(2); čtvrttolar 1568 (1). — Overijseel, Filip II. (1556—1598), tolar 1584 (1); půltolar 1590 (1). — Holandská konfederace, Overijseel, tolar 1614 (1). Španělsko, Isabela I. (1474—1504) a Ferdinand Katolický (1479—1516), *Sevilla*, 2 dukát b. l. (2), váha 6,92 g, 6,93 g.

Nejmladší mincí je saský tolar Jana Arnošta z r. 1627. Po tomto roce byl asi nález zakopán.

Ludmila Kraskovská

NÁLEZ MINCÍ NA KRÁLOVEJ PRI MODREJ, SLOVENSKO

Poklad našel v r. 1938 Jozef Prídál a další chlapci, kteří pásli dobyt看 v polohe „Pod roľky“ na pozemku Michala Meltera (bytom Králová č. p. 137, okres Modra). Hlinená nádoba s mincemi bola pod stromom pri tzv. „Šimlovskej ceste“. Nálež obsahoval vcelku 520 strieborných mincí. Generálna pokladnica v Bratislave vrátila dve tretiny nálezu v r. 1939 nálezcom na adresu Obcej rady v Modrej. Jednu tretinu pokladu, 174 mincí, uložili ako štátny podiel vo zbierkach Slovenského múzea v Bratislave. Sú tam nasledujúce ražby:

Uhorsko, Ferdinand I. (1526—1564), *Kremnica*, denár 1534 (2), 1549 (1), 1550 (3), 1556 (1), 1557 (1), 1558 (1), 1564 (1). — Maximilián II. (1564—1576), *Kremnica*, denár 1565 (2), 1566 (1), 1567 (1), 1568 (1), 1569 (1), 1571 (1), 1572 (1), 1575 (1), 1577 (1), 1578 (2). — Rudolf II. (1576—1608), *Kremnica*, denár 1581 (2), 1585 (1), 1587 (1), 1590 (1), 1594 (1), 1595 (1), 1606 (1), 1607 (1), 1608 (1), let? (1). — Matej II. (1608—1619), *Kremnica*, denár 1614 (1), let? (1). — Ferdinand II. (1618—1637), *Kremnica*, denár 1625 (1), 1626 (14), 1627 (6), 1628 (8), let? (2).

Sedmohradsko, Štefan Bocskai (1604—1606), 3groš 1607 (1).

Sliezske kniežatstvá, Lehnice—Břeh, Fridrich II. (1495—1547), groš 1543 (1), Saurma (ďalej: S.), 137, groš 1544 (1). S. 138.

Mesto Svidnica, Ľudovít II. (1516—1526), polgroš 1520 (1) S. 216, 1524 (1) S. 220, 1525 (2), S. 221, let? (1).

Polsko, Kazimír IV. (1447—1492), polgroš bez let. (4). S. 5280. — Ján Albrecht (1492 až 1501), polgroš bez let. (8). S. 5281. — Alexander (1501—1506), polgroš bez let. (12) S. 5283. — Žigmund I. (1506—1548), polgroš 1507 (2), 1508 (1), 1509 (3), let? (3) S. 5296, groš 1527 (2) S. 5287. — Štefan Báthory (1575—1586), *Poznaň*, trojak 1586 (1). S. 5319. — Žigmund III. (1587—1632), *Malbork*, trojak 1592 (1) S. 5377, 1593 (1) S. 5378, 1594 (1) S. 5379; *Poznaň*, trojak 1588 (1) S. 5342, 1590 (1) S. 5344, 1591 (2) S. ako 5347, 1592 (2) S. 5347, 1594 (1) S. 5349, 1595 (2) S. 5350, 1595 (1) S. 5352, 1596? (1) ako S. 5355, 1597 (2) S. 5354, 1598 (1) S. 5358; *Olkusz*, trojak 1594 (1) S. 5385, 1597 (2) S. 5388; *Wszowa*, trojak 1596 (3) S. 5364, 1599 (2) S. 5365; *Wszowa?*, trojak 1601 (1) zn. lev, nápis zakončený hviezdou; *Bydgoszcz*, trojak 1597 (1), S. 5370, 1600 (2) S. 5375; *Lublin*, trojak 1597 (2) ako S. 5400, 1598 (1) S. 5399; *Lublin?*, trojak 1601 (1) zn. I-lev-F; *Krakov*, trojak 1601 (1) S. 5403, 1601 (1) S. 5404, 1602 (1) S. 5405, 1605 (1) S. 5408.

Litva, Štefan Báthory (1575—1586), trojak 1581 (1) S. 5594, 1583 (1) S. 5596, 1586 (1) S. 5600. — Žigmund III. (1587—1632), trojak 1594 (1) S. 5616, 1597 (1) S. 5621, 1598 (1) S. 6522.

Mesto Gdansk, Žigmund I., groš 1531 (1) S. 5691, 1533 (1) S. 5693, 1540 (1) S. 5699.

Mesto Riga, Štefan Báthory, trojak 1583 (1) S. 5851, 1585 (1) S. 5853. — Žigmund III., trojak 1590 (1) S. 5864, 1592 (1) S. 5866, 1595 (2) S. 5869, 1596 (1) S. 5870, 1597 (1) S. 5871, 1599 (1) S. 5873.

Kuronsko, Fridrich Kettler (1587—1639), trojak 1598 (1) S. 5187.

Prusko, Žigmund I. (1506—1548), groš 1529 (1) S. 5664, 1532 (1) S. 5668, 1533 (1) S. 5669, 1534 (1) S. 5670.

Albrecht Braniborský (1525—1568), groš 1533 (1), 1534 (1), 1539 (1) S. 5068.

Salzburg, arcibiskupstvo, Matej Lang z Wellenburgu (1519—1540), polgrajciar 1530 (1) S. 895.

Trier, arcibiskupstvo, Filip Krištof zo Söternu (1623—1652), toliar 1624 (1).

Väčšiu časť pokladu tvorili poľské mince a mince susedných baltských krajín (Prusko, Kuronsko). Najstaršie ražby boli poľské polgroše Kazimíra IV. z XV. stor., prevážna časť mincí pochádzala zo storočia XVI. Najmladšie mince boli uhorské ražby Ferdinanda II. z r. 1627 a 1628. Pretože sa zachovala len tretina pokladu je ťažko rozhodovať o dobe jeho uloženia. Podľa popísaných mincí, nálež mohli ukryť ešte za panovania Ferdinanda II. v 30. rokoch XVII. stor.

Josef Kučera

NÁLEZ MINCÍ VE DVORECH U NYMBURKA

Na konci prvej svetovej vätky (1918) vyoral zaměstnanci dvora za obci Dvory na poli nádobu se stříbrnými mincemi, která jak jsem později zjistil, obsahovala mince stavovské (r. 1619—20) a to většinou čtyřřadvacetníky, pak mince Ferdinanda II., zvláště groše (tříkrejčary) a j. Všechny tyto mince měly letopočty do r. 1629. Jaký počet mincí nálež obsahoval, nepodařilo se mi zjistit, ježto jsem se o tom dozvěděl mnohem později, kdy celý nálež byl již rozebrán.

Dnes po odstupu let, podávám popis několika (10) mincí, které se mi podařilo zachránit. Jsou to mince českých stavů:

Čechy, Čeští stavové, *Praha*, B. Hübner, 24krejcar 1619 Jan. 2^a (1), Jan. 3^a, avšak jiné perličkované koruny a opis bez rozdělovacích znamének (teček; 1); Jan. 1^b (1); *K. Hora*, Š. Hölzl, 24krejcar 1619 Jan. 9, ale po obou stranách letopočtu tečky (1); Jan. 6^b (1); 1620 Jan. 8^b (1); *Jáchymov*, C. Lengfelder, 24krejcar 1620. Vnější žebrovní koruny má po 6 perličkách na každé straně, letopočet bez teček po stranách (1); Jan. 4^a (1); Jan. 6^b, ale koruna bez perli, let. mezi dvěma tečkami, na rubu malý lev (1); Jan. 9^b, ale spodní část provaz. kruhu oddělena od koruny a mnohem větší. Mincm. značka v oválu, letopočet bez teček. Na rubu malý lev, jehož hřiva i chlupy na nohou jsou bohatě vyznačeny (1).

V nálezu byly i jiné 24krejčary stavovské a Fridricha Falckého z mincoven v *Praze*, *K. Hoře* a *Jáchymově*, ba i 48krejčary z *K. Hory* a *Jáchymova*. Z ražeb Ferdinanda II. byly tam zastoupeny většinou groše (3krejčary) z mincoven v *Praze*, *K. Hoře*, *Jáchymově*, *Brně*, *Nise*, *Opolí*, *St. Veit*, *St. Pölten*. Dále jsem v nich viděl i 15krejčary Ferdinanda II. Všechny mince měly letopočty 1622—1629.

Josef Petřtyl

NÁLEZ GROŠŮ FERDINANDA II. V CHRUDIMI

Při bourání domku č. p. 113 ve Střelecké ulici v Chrudimi bylo počátkem roku 1958 nalezeno několik volně uložených mincí, z nichž se dostalo do Okresního musea v Chrudimi 6 grošů. Pravděpodobně šlo o drobný depot nebo o několik ztracených mincí. Nejmladší z nich má letopočet 1629.

Čechy, Ferdinand II. (1620–1637), *Praha*, B. Hübner (1620–1623 a 1625–1630), groš 1624 (1); Jan Suttner (1623–1625), groš (2); 1 ex. má na rubu ryteckou chybu; původně i na rubu byla vyryta značka Suttnerova, ale přes ni byla dodatečně přeryta veliká číslice hodnotová 3, která přerůstá hluboko až k ocasu orlice, po straně této číslice ještě jsou patrné zbytky původní mincmistrovské značky.

Slezsko, Ferdinand II., *Vratislav*, H. Riedel (HR), groš 1629 (1).

Štýrsko, Ferdinand II., *Graz*, groš 1626 (1), 1629 (1).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V NOVÉ BUKOVÉ, OKRES PELHŘIMOV

V r. 1914 byly u Nové Bukové na poli „Pod skalkou“ nalezeny při orbě v nádobce stříbrné mince, které se dostaly do humpoleckého musea. K určení mně bylo dáno 227 kusů, z nichž 6 kusů z let 1676–1698 tvořilo neorganickou příměs a pocházelo podle patiny zřejmě z jiného nálezu.

Čechy, Vladislav II. (1571–1516), *Kutná Hora*, pražský groš, Teisinger koruna č. 2 (4), č. 3 (2), č. 4 (2), č. 6 (2), č. 9 (6), č. 11 (1), č. 14 (1), č. 17 (3), č. 19 (5), č. 19a (2), č. 20 (2), č. 27b (1), koruna nezřetelná (5); jednostranný bílý peníz, Castelin A/1 (1), C/12 (1), C/15 (1), blíže neurčitelný (1). – Ferdinand I. (1526–1564), *Praha*, H. Harder, bílý peníz 1562, Jan. 1 (1), 156., Jan. 1 (1), b. l., Jan. 2a (3), Jan. 2b (1); *Kutná Hora*, J. J. Běšín, pražský groš 1535, Jan. 4 (1), 1536 (1), 1537 (1), 1538 (2), 1539 (1); J. Hubáček, pražský groš 1542 (1), 1543 (1), 1544 (1); M. Líd, pražský groš 1546 (1); pražský groš b. l. (3). – Maxmilián II. (1564–1576), *Praha*, H. Harder, 2krejcar 1572, Jan. 3 (1); *Kutná Hora*, bílý peníz 1566, Jan. 2b (1); J. Šatný a S. Vodolinský, bílý peníz 1570, Jan. 2b (1), 1571, Jan. 2b (1); *Jáchymov*, J. Geitzköfler, bílý groš 1575, Jan. 14d (3), nečit. letop., Jan. 14d (1); J. Kadner, bílý groš 1576, Jan. 15 (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Praha*, T. Gebhart, malý groš 1581, Jan. 4e (1); L. Ercker a Zuzana Erckrová, malý groš 1593, Jan. 8b (1), 1599, Jan. 8c (1), 15., Jan. 8a (1); *Kutná Hora*, J. Šatný, bílý groš 1578, Jan. 13a (1), 1587 (1), 158., (1); malý groš 1584, Jan. 7b (1), 1588, Jan. 6b (1), 1590, Jan. 6b (1), 159., Jan. 6b (1); bílý peníz 1584, Jan. 3 (1), 1590, Jan. 3 (1); Vlk Herolt, bílý groš 1595, Jan. 14b (1); malý groš 1594, Jan. 8d (1); Herolt a J. Dominik, malý groš 1597, Jan. 8d (1); Dominik, tolar 1600, Jan. 39 (1); D. Enderle, malý groš Jan. 10a, 1604 (1), 1605 (1); P. Škréta, malý groš 1609, Jan. 12a (1), 1610, Jan. 12b (1); *Jáchymov*, J. Kadner, bílý groš 1579, Jan. 12 (1); malý groš 1579, Jan. 3b (1); P. Hofman, malý groš, 1598, Jan. 5 (1); K. Taubenreuter, malý groš 1603, Jan. 7a (1); *Budějovice*, K. Schönfeld, malý groš 1582, Jan. 6d (1), 1583, Jan. 6d (1); K. Mattighofer, malý groš 1591, Jan. 11a (1); 1596, Jan. 11d (1); *zn. mincm. nečitelná*, malý groš 1584 (1), 1591 (1). – Matyáš II. (1612–1619), *Praha*, B. Hübner, půltolar 1616, Jan. 9 (1); bílý groš 1615, Jan. 2d (1); *Kutná Hora*, J. Šultys, malý groš 1612, Jan. 3b (1); bílý peníz 1612, Jan. 2a (1); Š. Hölzl, bílý groš 1618, Jan. 6a (1); malý groš 1617, Jan. 4a (1); 1618, Jan. 4a (1); – Čeští stavové (1619–1620), *Jáchymov*, C. Lengenfelder, 24krejcar 1619, Jan. 4a (1). – Bedřich Falcký (1619–1620), *Praha*, P. Škréta, 24krejcar 1620, Jan. 4b (1). – Ferdinand II. (1617 až 1637), *Praha*, J. Suttner, 3krejcar 1624, Jan. 27 (1); *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 1/2krejcar 1626, Jan. 28 (1), 1627, Jan. 28 (1), 1628, Jan. 28 (1), 1629, Jan. 28 (1), 1631, Jan. 28 (1).

Slezsko, Ludvík II. (1516–1526), *Svidnice*, P. Monau, J. de Witte a K. Sauermann, půl-groš 1526 (1). – Ferdinand I. (1526–1564), *Vratislav*, Westermaier, groš 1546 (1). – Ferdinand II. (1617–1637), *Vratislav*, B. Zwirner, 1/2 krejcar 1623 (1).

Slezská knížetství: Lehnice–Břeh, Bedřich II. (1488–1547), groš 1542 (1). – Těšínsko, Adam Václav (1579–1618), haléř 1612 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1617–1637), *Videň*, Fellner, 2feník 1628 (1).

Štýrsko, arciv. Karel (1564–1590), *Štýrský Hradec*, 3krejcar b. l. (1). – Ferdinand II. (1617–1637), *Štýrský Hradec*, 2feník 1624 (2), 1630 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1618–1637), *Celovec*, M. Putz, tolar 1620 (1); *Sv. Vit*, Matz, 2feník 1624 (1), 1625 (1).

Tyroly, Ferdinand I., *Hall*, krejcar b. l., s tit. císařského římského (1). – Arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, 3krejcar b. l. (1).

Salzburg, arcibiskupství, Matouš Lang (1519–1540), jednostr. 1/2haléř 1528 (1), 1529 (1), 1535 (1), 1539 (1), 1540 (1), 15.. (2). – Arnošt Bavorský (1540–1554), jednostr. 1/2haléř 1554 (1), 155. (1). – Jan Jakub Khuen (1560–1586), jednostr. 1/2haléř 1564 (1), 1566 (1), 1587 (1), 15.. (1). – Wolfgang Theodor z Raitenau (1587–1612), jednostr. 1/2haléř 1590 (2), 1591 (1), ...1 (1). – Marcus Sitticus (1612–1619), jednostr. 1/2haléř 1616 (1).

Uhry, Ludvík II. (1516–1526), *Kremnica*, denár 1521 (1). – Maxmilián II. (1564 až 1576), *Kremnica*, W. Roll, denár 1578 (1). – Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, denár 1599 (1). – Matyáš II. (1612–1619), *Kremnica*, tolar 1611 (1); denár 1616 (1).

Bentheim, Tecklenburg–Rheda, Adolf (1606–1625), „adlerschilling“ b. l., Ahrens č. 36 (1).

Braunschweig, Jindřich Julius (1589–1613), 1/4tolár 1613 (1). – Bedřich Ulrich (1613–1634), groš 1621 (1).

Corvey, opatství, Theodor z Beringhausen (1585–1616), groš 1612 (1).

Falz–Neuburg, Wolfgang Vilém (1614–1653), 1/2haléř 1624 (1).

Falz–Veldenz, Jiří Jan (1544–1592), 2krejcar 1591 (1).

Falz–Zweibrücken, Jan I. (1569–1604), 3krejcar 1593 (1).

Friedberg, Jan Eberhard z Cronbergu (1577–1617), 2krejcar 1590 (1), 1593 (1), 159. (1).

Hanau–Lichtenberg, Filip V. (1541–1599), 2krejcar 1591 (1), 1592 (1).

Arcibisk. Kolín n./R., groš 1616 (1), 1619 (1).

Jülich, Kleve, Berg, Jan Vilém (1592–1609), groš 1609 (1).

Lippe, Šimon VII. (1613–1627), groš 1614 (1).

Nassau, Ludvík II. (1593–1625), 2krejcar 1594 (1).

Paderborn, biskupství, Theodor z Fürstenberka (1585–1618), groš 1617 (1).

Pomořany–Barth, František biskup kaminský (1600–1618), groš b. l. (1). – Filip II. (1606–1618), groš 1615 (1).

Prusko, Albrecht Braniborský (1525–1568), groš 1535 (1).

Sasko, Arnoštovská linie, Bedřich III. (1486–1525), Jan a Jiří, groš b. l. (2).

Sasko, Albertinská linie, Mořic (1548–1553), 1/4tolár 1552 (1). – August (1553–1586), tolar 1557 (1); groš 1570 (1).

Solms–Lich, Arnošt II. (1565–1619), 3krejcar b. l., za Rudolfa II. (1). – Eberhard a Herman Adolf (1590–1600), 2krejcar 1692 (1).

Stolberg, Wolfgang Jiří (1612–1631), groš 1619 (1).

Stolberg–Wernigerode, Jindřich a Wolfgang Jiří (1613–1615), groš 1614 (1).

Waldeck, František, Vilém Arnošt, Kristián a Wolrat (1588–1597), 2krejcar 1594 (1).

Worms, biskupství, Jiří z Schönenburgu (1580–1595), 2krejcar 1594 (1).

Neurčitelný německý 3krejcar s tit. Rudolfa II. (1).

Města: Augsburg, 2krejcar 1564 (1).

Braunschweig, groš 1617 (1), 1619 (1).

Kempten, tolar 1547 (1); 3krejcar 1553 (1).

Lübeck, groš 1559 (1).

Nizozemí—Overijssel, tolar 1620 (1). — Nizozemí—Utrecht, tolar 1620 (1). — Nizozemí—Zeeland, *Middelburg*, 1/2 tolar 1620 (2). — Zwolle, město, tolar 1613 (1).

Švýcarský kanton Zug, 1/2 tolar 1621 (1). — Město Basilej, tolar 1622 (1). — Město Curych, 3krejcar 1556 (1). — Město Chur, krejcar 1569 (1). — Město St. Gallen, tolar 1621 (1). — Město Zug, 3krejcar 1600 (1), 1604 (1), 1606 (1).

Polsko, Jan Olbracht (1492—1501), půlgroš b. l. (3). — Alexandr (1501—1506), *Krakov*, 1/2groš (1). — Zikmund I. (1506—1548), 1/2groš 1507 (1), 1508 (1), 1525 (1), b. l. (1); Toruň, ražba pro Prusy, groš 1533 (2). — Zikmund III. (1587—1632), poltorak se znakem Abdank 1615 (1), 1616 (1); znak Sas 1616 (1), 1619 (1). — Livonský řád, Jindřich (1552—1557), široký groš b. l. (1).

Nález je uveden v publikaci „Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ pod č. 3238 podle popisu J. Kopáče, *Zálesí III* (1921/22), str. 123 a písemné zprávy Městského musea v Humpolci z 16. 6. 1955. Mohli jsme určit jeho obsah nyní zpřesnit. Nejstarší mince jsou pražské groše Vladislava II., nejmladší je kutnohorský půlkrejcar Ferdinanda II. z r. 1631. Po tomto roce byl nález zakopán.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V HAVLÍČKOVĚ BRODĚ

Stavitel Otakar Man odevzdal na jaře 1959 jihlavskému museu 25 mincí, většinou tříkrejcarů, které byly nalezeny v r. 1939 v Havlíčkově Brodě, při bourání domu č. 4 na Kalinově nábřeží. Byly uloženy v plátěném sáčku, který se nezachoval. Jiné okolnosti nálezu nejsou známy. Nález obsahuje mince:

Čechy, Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, Vlk Herolt, malý groš 1593, Janovský 8 (1); J. Dominik, bílý groš 1599 (1). — Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, J. Suttner, 3krejcar 162., Jan. 27 (1); B. Hübmer, 3krejcar 1627, Jan. 28b (1), 1629, Jan. 28b (1); T. Schuster, 3krejcar 1633, Jan. 31a (1). — Albrecht z Valdštejna († 1634), *Jičín*, Šeb. Steinmüller, 3krejcar 1633 (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav*, H. Riedel, 3krejcar 1627 (1), 1630 (1), 1631 (1), b. l. (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1627—1637), *Kladsko*, P. Hema, 3krejcar 1628 (1), 1630 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1618—1637), *Vídeň*, M. Fellner, 3krejcar 1624 (3), 1625 (2), 1626 (1), 1629 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1618—1637), *Št. Hradec*, 3krejcar 1625 (2), 1626 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1618—1637), *Sv. Vít*, H. Matz, 3krejcar 1625 (1).

Falc—Veldenz, Jiří Jan (1544—1592), 2krejcar b. l. s titulem Maxmiliána II. (1).

Nejmladšími ražbami jsou pražský 3krejcar Ferdinanda II. a jičínský 3krejcar Albrechta z Valdštejna, oba z r. 1633. Někdy po tomto roce byly mince ukryty.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ ZLATÝCH A STŘÍBRNÝCH MINCÍ Z DOBY TŘICETILETÉ VÁLKY VE VODICÍCH U PACOVA

Dne 22. dubna 1959 kopal rolník Jaroslav Šrámek ve Vodicích u Pacova na zahradě svého domu čp. 27 jámu pro položení vodovodního potrubí. V hloubce asi 60—70 cm narazil na menší nádobku, která se úhozem motyky rozpadla na mnoho střepin. Nalezených 35 stříbrných mincí odevzdal do vlastivědného musea v Pacově. Správce musea Jan Zoubek prozkoumal dne 25. dubna 1959 místo nálezu znovu za přítomnosti zástupce ONV v Pacově dra J. Kejíka a rodiny nálezcovy. Při průzkumu důkladně prohledal všechnu vykopanou hlínu, při čemž shledal část střepin z nádobky a našel kromě dalších 5 stříbrných mincí ve stmelěném kusu zeminy i zvláštní váček o rozměrech 35×30×21 mm, který obsahoval 16 zlatých mincí, zabalených do papíru a zalitých tmelem. Tento případ dokazuje, jak důležitý je včasný a důkladný průzkum každého naleziště. Zásahem zkušeného muzejníka byla zachráněna nejdůležitější část nálezu, která by byla pravděpodobně po položení potrubí zaházena zpět. Při dalším průzkumu dne 27. dubna 1959 bylo nalezeno již jen několik menších střepin nádoby, kterou nebylo možno rekonstruovat celou. Podařilo se sestavit jen část dna a část hrdla. Z jejich rozměrů (dno 49 mm) je však možno usuzovat, že byl nález shledán celý. Již před objevením nálezu byla nádobka rozbita, protože některé lomy na střepinách jsou zašlé, zřejmě staré. Na většině stříbrných mincí byla silná vrstva měděnky.

Nález obsahuje tyto mince:

Čechy, Rudolf II. (1575—1612), *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1882, Jan. 37 (1). — Čeští stavové (1619—1620), *Praha*, Hübmer, 24krejcar 1619, Jan. 2a (1); *Kutná Hora*, Hölzl, 48krejcar 1620, Jan. 10 (2), Jan. 11 (1). — Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, Suttner, dvoudukát 1624, Jan. 84, váha 6,91 g (1).

Tyroly, arciv. Ferdinand (1564—1595), *Hall*, tolar 1569 (1). — Rudolf II. (1595—1612), *Hall*, tolar 1604 (1). — Arciv. Leopold (1623—1632), *Hall*, tolar 1621 (1).

Uhry, Ferdinand II. (1619—1637), *Kremnica*, tolar 1622 (1).

Branibory—Franky, Albert (1543—1554), tolar 1548 (1).

Brunšvik, Jindřich Julius (1589—1613), tolar 1599 (1).

Hohenstein, Wolfgang (zemřel 1580), tolar 1579 (1).

Sasko, Albertovci, Jan Jiří I. (1611—1656), *Dráždany*, tolar 1622 (1), 1624 (1).

Württemberg, Stuttgartská linie, Jan Bedřich (1608—1628), tolar 1621 (1), 1625 (1).

Arcibiskup. Mohuč, Anselm Kazimír Wamboldt (1629—1647), dukát 1638, váha 3,43 g (1).

Města: Augsburg, tolar 1626 s titulem Ferdinanda II. (1).

Frankfurt n./M., tolar 1623 s titulem Ferdinanda II. (1), 1625 (1); dukát 1637, váha 3,44 g (1).

Kolín n./R., tolar 1568 s titulem Maxmiliána II. (1).

Norimberk, tolar 1623 s titulem Ferdinanda II. (1).

Švýcarský: Schaffhausen, tolar 1621 (1), 1622 (2). — Basilej, tolar 1580 (1). — Kostnice, tolar 1625 (1). — St. Gallen, tolar 1621 (1).

Itálie, Lombardie, Filip IV. Španělský (1621—1665), *Milán*, scudo b. l., podobný jako Welzl, č. 2840 (1).

Nizozemí, Brabant, Filip II. (1556—1598), *Antverpy*, tolar 1557 (1), 1561 (1), 1573 (1); tolar 1573 s kontramarkou lva (1); půltolar 1588 (1). — Albert a Alžběta (1599—1621), *Antverpy*, tolar 1619 (1), tolar b. l. (1). —

Flandry, Filip II. (1556—1598), tolar 1572 (1), 1592 (1). — Geldry, Filip II. (1556 až 1598), tolar 1557 (1). — Město Deventer, dukát 1634 s titulem Ferdinanda II., váha 3,44 g

(1). — Batenburg, Vilém v. Bronckhorst (1556—1573), třibatzen b. l., líc: sv. Viktor hledící vpravo, SANC*VIC*EPIS*Z*PATR*BAT*, rub: stojící lev, držící prapor, ARGEN*NOV*D*LIBĚ*DOMI*D*BATE (1).

Holandská konfederace, Utrecht, dukát 1610, váha 3,46 g (1). — Holland, Dordrecht, dukát 1608, váha 3,45 g (1). — Overijseel, dukát 1631, váha 3,47 g (1). — Západní Frísko, *Leeuwarden*, dukát 1634, váha 3,45 g (1). — Frísko, *Leeuwarden*, dukát 1599, váha 3,43 g (1), 1612, váha 3,46 g (1); zlatník 1620 (1). — Geldry, dukát 1610, váha 3,43 g (1), 1610, váha 3,50 g (1).

Město Gdansk, dukát 1632 s titulem Zikmunda III., váha 3,49 g (1).

Španělsko, Ferdinand II. (1479—1516) a Isabella I. (1474—1504), *Sevilla*, dvoudukát b. l., váha 6,75 g (1). — Filip II. (1555—1598), *Sevilla*, dvoudukát b. l., váha 6,93 g (1).

Osmánští sultáni, Murád III. (982—1003, 1574—1595), *Misir*, altun, váha 3,42 g (1).¹⁾

Nejmladší mincí je mohužský dukát z r. 1638. Někdy po tomto roce byl poklad za třicetileté války ukryt do země. Jeho složení je pro toto období typické.

Nález je uložen ve Vlastivědném museu v Pacově.

Eva Kolníková

NÁLEZ MINCÍ V ŽELIEZOVCIACH R. 1961

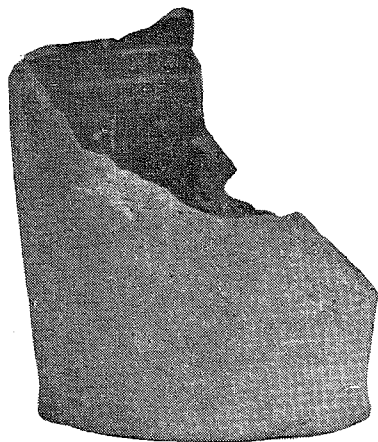
V lete r. 1961 našiel Š. Polák zo Želiezoviec, Mierová osada 5, pri kopaní pivnice vo svojom dome, v odstraňovanej zemine nádobu s 251 striebornými mincami. Nález zachránil pre Tekovské múzeum v Leviciach P. Behula. Z hlinenej nádoby sa zachovala len dolná pohárovitá časť s dnom. Bola tenkostenná, dočervena vypálená, drsného povrchu, vnútri glazúrovaná. Podľa údajov nálezcu už pri objavení z nej chýbala horná časť. Priemer dna je 7 cm.

Nález sa skladá z ražieb panovníkov 1. polovice XVII. stor. a z niekoľkých ražieb svetských panstiev a miest. Prevládajú mincovne české, uhorské, sliezské a rakúske. Okrem drobných mincí obsahuje niekoľko toliarov. Najstaršími ražbami sú toliar arcivojvodu Ferdinanda bez letopočtu z rokov 1564—1595 a poľský groš Žigmunda III. z r. 1606. Najmladšie, v poklade zastúpené mince, patria Ferdinandovi III. z rokov 1640—1642. Ukrytie pokladu do zeme možno predpokladať v polovici XVII. stor.

Uhorsko, Matej I. (1612—1619), *Kremnica*, denár 1613 (1), 1616 (4), 1618 (2), 1619 (2), 1620 (3), nečit. lét. (2). — Ferdinand II. (1619—1637), *Kremnica*, denár 1625 (1), 1626 (8), 1627 (9), 1628 (13), 1629 (9), 1630 (16), 1631 (6), 1632 (8), 1633 (10), 1634 (4), 1635 (3), 1636 (12), 1637 (5), nečit. let. (20); *Veľká Baňa*, toliar 1634 (1). — Ferdinand III. (1637 až 1657), *Kremnica*, denár 1638 (12), 1639 (25), 1640 (9), 1641 (11), nečit. let. (5).

Sedmohradsko, Gabriel Bethlen (1613—1629), *Veľká Baňa*, denár 1626 (1).

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, J. Suttner, toliar 1624 (1), groš 1624 (1); B. Hübmer, groš 1626 (1), 1628 (1), 1630 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha*, J. Wolker, groš 1638 (1), 1642 (1).

¹⁾ Za určení této mince děkuji PhDr. Jarmile Štěpkové.

Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Brno*, K. Wohnsiedler, groš 1625 (1); *Mikulov*, groš 1627 (1).

Sliezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav*, H. Rieger, groš 1626 (2), 1628 (3), 1630 (1); J. Reichart, groš 1637 (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1637—1657), groš 1638 (1).

Rakúsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Viedeň*, M. Fellner, groš 1624 (1), 1625 (1), 1628 (2); F. Faber, groš 1626 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Viedeň*, groš 1637 (1).

Korutánsko, Ferdinand II. (1616—1637), *Celovec*, toliar 1620 (1), 1621 (1), groš 1636 (2); *Sv. Víť*, groš 1625 (1).

Tirolsko, arciv. Ferdinand (1564—1595), toliar bez let. (1). — Arciv. Maximilián I. (1597—1651), *Hall*, K. Örbler, toliar 1618 (1). — Arciv. Leopold (1626—1632), groš bez let. (1). — Ferdinand II. (1619—1637), groš 1624 (2).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), *Krakov*, groš 1606 (1).

Nizozemsko, provincia Utrecht, toliar 1618 (1).

Švajčiarsko, St. Gallen, dicken 162? (1).

Poškodené neurčené denáre (7). Falzá denárov (5).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V JIHLAVĚ R. 1958

Dne 9. IX. 1958 našli dělníci při vykopávce na dvoře domu č. 85 v Čajkovského ulici v Jihlavě v hloubce asi 60 cm 28 drobných mincí stříbrných a jednu minci tolarovou. Nález byl odevzdán zaměstnancem Okresního stavebního podniku v Jihlavě Josefem Lovečkem Krajskému museu v Jihlavě, kde je uložen. Obsahuje tyto mince:

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, B. Hübmer, 3krejcar 1627 (2), 1628 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha*, J. B. Wolker, 3krejcar 1642 (1), 1645 (1).

Jindřich Šlik, († 1650), *Planá*, 3krejcar 1635 (1).

Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Brno*, Kr. Wohnsiedler, 3krejcar 1624 (1).

Sliezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav*, vard. H. Riedel, 3krejcar 1627 (1), 1628 (1), 1630 (2).

Kladsko, Ferdinand III. (1627—1637), *Kladsko*, P. Hema, 3krejcar 1631 (1), 1632 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Vratislav*, J. Reichart, 3krejcar 1638 (1).

Slézská knížectví: Krnovsko, Jan Jirí (1606—1621), 3krejcar 1617 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619—1637), *Viedeň*, M. Fellner, 3krejcar 1624 (1), 1625 (2), 1626 (2). — Značka mincovny nečitelná, 3krejcar 1630 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Štýrský Hradec*, H. Fröhlich, 3krejcar 1624 (1), 1626 (1), 1627 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Víť*, H. G. Perro, 3krejcar 1631 (1).

Tyroly, arcivév. Leopold (1619—1632), *Hall*, 3krejcar b. l. (1). — Arcivév. Ferdinand Karel (1632—1662), *Hall*, 3krejcar 1642 (1).

Švýcarsy, Zug, 3krejcar 1606 (1).

Benátky, Giovanni Corner I. (1625—1629), scudo della croce b. l. (1), značka D M.

Nejstarší mincí nálezů je tříkrejcar švýcarského kantonu Zug z r. 1606, nejmladší tříkrejcar Ferdinanda III. z r. 1645, ražený v pražské mincovně. Protože má tato mince ražební lesk a nejsou na ní stopy velkého oběhu, není vyloučeno, že jde o ražbu, která se dostala do Jihlavy již počátkem roku. V tom případě mohl být nález zakopán při dobytí Jihlavy Švédy 13. března 1645.

NÁLEZ TOLIAROV VO VEĽKOM TRŇÍ, okres Bratislava-vidiek

V júli 1962 vykopal Rudolf Šurina pri kopaní základov pre stavbu rodinného domku vo Veľkom Trní, č. d. 106, okres Bratislava-vidiek, poklad strieborných mincí — toliarov. Mince boli uložené v hĺbke asi 1,5 m, a to pravdepodobne v drevenej schránke, ktorá však zhnila. Nálezca odovzdal mince dňa 16. augusta 1962 Slovenskému národnému múzeu v Bratislave.

Popis nálezu:

Uhorsko, Ferdinand II. (1620—1637), *Kremnica*, toliar 1632 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Kremnica*, toliar 1652 (1), 1653 (2), 1654 (1).
Salzburg, arcibiskupstvo, Paris Lodron (1619—1653), toliar 1621 (1).
Mesto Ulm, Ferdinand II. (1620—1637), toliar 1623 (1).
Mesto St. Gallen, toliar 1622 (1).
Španielsko, Filip IV. (1621—1665), krížový toliar 1633 (1).
Nizozemsko, Albert a Alžbeta (1598—1621), toliar bez let. (1).

Nález je pomerne veľmi dobre zachovaný a časove jednotný. Najstaršou mincou je toliar solnohradského arcibiskupa Parisa Lodrona z roku 1621 a najmladšou uhorský toliar Ferdinanda III. razený v Kremnici roku 1654. Na základe najmladšej mince môžeme predpokladať, že poklad bol ukrytý ešte na začiatku 2. pol. XVII. storočia v nepokojných časoch, keď sa pripravovala nová vojna medzi Habsburgovcami a Turkami.

Jiří Sejbal

NÁLEZ STRÍBRNÝCH MINCÍ Z TŘEBÍČE

Dne 5. března 1957 byl v Třebíči na severní straně Gottwaldova náměstí při kopání základů pro novostavbu na místě starého zbořeného domu č. 28 odkryt nález mincí z první poloviny XVII. století v celkovém počtu 14 kusů. Mince jsou uloženy v Západomoravském muzeu v Třebíči.

V nálezu byly zastoupeny tyto ražby:

Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Brno*, Křištof Wansiedler, krejcar 1624 (1).
Olomouc, arcibiskupství, Leopold Vilém (1637—1662), krejcar 1652 (1).
Slezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav*, J. Riedel, trojník 1625 (1).
Korutany, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Vít*, J. Matz, 2feník 1624 (1).
Tyroly, Leopold jako duchovní kníže (1619—1625), *Hall*, krejcar bez let. (1).
Salzburg, arcibiskupství, Paris Lodron (1619—1653), krejcar 1636 (1), 1642 (1), 1648 (1). — Guidobald Thun (1654—1668), krejcar 1654 (1).
Polsko, Zikmund III. (1587—1632), póltorak 1622 (1).
Bavory, 1/2krejcar 1624 (1), 1625 (1).
Řezno, město, krejcar 1651 (1). — Blíže neurčený, značně otřelý, krejcar Ferdinanda II. (1619—1637) s nečitelným let. (1).

Nejmladší mince v nálezu je solnohradský krejcar arcibiskupa Guidobalda Thuna z roku 1654, který přibližně určuje dobu, kdy byl tento nálezový celek uložen do země. K ukrytí této malé peněžní hotovosti došlo pravděpodobně někdy kolem roku 1657. Třicetiletou válkou těžce postižené město, ve kterém zbylo jen málo obyvatelstva a jehož velká většina domů byla

pobořena, bylo podrobeno v tomto roce nové zkoušce. V důsledku žaloby o působení různých náboženských sekt v Třebíči byla zahájena proti městu v roce 1657 silná protireformační činnost, podporovaná i mocí vojenskou, která měla za následek další vyliďňování města. Tyto okolnosti byly pravděpodobně příčinou ukrytí těchto mincí, které byly asi jediným majetkem chudého člověka.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V TRNAVE

Roku 1958 našli robotníci v Trnave na Hornopotočnej ulici pri demolovaní domu č. 29 poklad strieborných mincí. Mince boli uschované v hlinenej nádobe, ktorá sa zničila. Západoslóvenskému múzeu v Trnave sa z celého pokladu podarilo zachrániť iba 41 kusov mincí, pochádzajúcich zo 16. a 17. storočia.¹⁾

Sú to:

Uhorsko, Matej II. (1608—1619), *Kremnica*, toliar 1620 (1). — Gabriel Bethlén (1613 až 1629), *Kremnica*, toliar 1621 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Kremnica*, poltoliar 1640 (1).
Čechy, Ferdinand II. (1620—1637), *Praha*, Ján B. Suttner, toliar 1624 (1).
Rakúsko, Ferdinand II. (1620—1637), *Viedeň*, Matej Fellner, toliar 1621 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Viedeň*, Fr. Faber, 6grajciar 1674. (1)
Štajersko, Ferdinand II. (1620—1637), *Št. Hradec*, toliar 1623 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Št. Hradec*, 3grajciar 1647 (1).
Tirolsko, arciv. Leopold (1623—1632), *Hall*, 10grajciar 1627 (2), 1628 (1), 1629 (2), 1630 (4), 1632 (8).
Salzburg, arcibiskupstvo, Wolfgang Teodor z Raitenau (1587—1612), toliar bez letop. (1).
Poľsko, Žigmund III. (1582—1632), erb Pólkozic, J. Jakobson, toliar 1630 (1); erb Pólkozic, VIgroš 1625 (1), 1626 (2).
Bavorsko, Maximilián I. (1598—1651), toliar 1628 (1).
Brunšviccko, Henrich Julius (1589—1613), poltoliar 1609 (1).
Sasko, Kristian II. — Ján Juraj a August (1591—1611), *Dráždany*, H. Biener, toliar 1593 (1). — Ján Juraj I. (1611—1656), toliar 1617 (1), 1628 (1), 1635 (1). — Ján Juraj II. (1656—1680), *Dráždany*, Konštantín Rothe, toliar 1661 (1).
Hessen—Cassel, Wilhelm V. (1627—1637), toliar 1627 (1).
Mesto Brunšvik, Ferdinand II. (1620—1637), toliar 1629 (1).
Mesto Norimberg, Ferdinand II. (1620—1637), toliar 1630 (1), 1637 (1).

Všetky zachránené mince sú pomerne veľmi dobre zachovalé. Poklad bol pravdepodobne ukrytý už koncom 17. storočia v pohnutých časoch, keď bolo Slovensko zmietané protihabsburským stavovským povstaním Imricha Tökölyho.

¹⁾ Zpravu o náleze s podrobnejším popisom 10 kusov vzácnejších mincí uverejnil dr. Ovidius Faust v Zprávach Západoslóvenského múzea v Trnave (jún 1961). — Dr. Ovidiusovi Faustovi ďakujem i touto cestou za umožnenie zverejnenia nálezu na tomto mieste.

NÁLEZ MINCÍ V REJČKOVĚ U HUMPOLCE

Ve třetím svazku publikace *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* je pod č. 3588 uveden nálezný počet mincí na lesní pasece na katastru obec Rejčkov v roce 1933. Pět mincí se dostalo do humpoleckého musea, ale nebylo dosud popsáno. Jsou to:

- Čechy, Ferdinand II. (1716–1637), *Praha*, B. Hübner, 3krejcar 1628 (1).
Morava, biskupství Olomouc, Leopold Vilém (1637–1662), *Vyškov*, nájemce P. Buoncompagno, 15krejcar 1662 (1).
Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, 15krejcar 1659 (1).
Tyroly, arcivév. Leopold (1619–1632), *Hall*, krejcar b. l. (1).
Nizozemí–Brabant, Filip IV. (1621–1665), tolar 1647 (1).

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V SENICI NAD MYJAVOU

V marci roku 1961 našli robotníci pri kopaní základov pre novostavbu na mieste bývalého cintorína v Senici nad Myjavou v jednom z porušených hrobov menší poklad mincí. Robotníci si mince rozobrali a značnú časť z nich stratili; len vďaka okresnému konzervátorovi J. Chňupovi sa podarilo z nich získať pre Západoslonské múzeum v Trnave spolu 5 kusov.¹⁾

Sú to:

- Morava, arcibiskupstvo Olomouc, Karol II. z Liechtensteina (1664–1695), 15grajciar 1664 (1); 3grajciar 1670 (1).
Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, 15grajciar 1662 (1), 1664 (1).
Tirolsko, arciv. Ferdinand Karol (1632–1662), *Hall*, 3grajciar 1646 (1).

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V HLBOKOM, OKRES SENICA NAD MYJAVOU

Roku 1947 vykopal Antonín Šulla na vlastnom dvore v Hlbokom, č. d. 46, okres Senica nad Myjavou, hlinený hrnček neplnený striebornými mincami. Nález je uložený u Vlastivedného krúžku v Senici nad Myjavou, v zbierkových fondoch pripravovaných pre budúce tamojšie okresné múzeum.

Popis nálezu:

- Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15grajciar 1675 (1); 6grajciar 1673 (1); 3grajciar 1666 (1).
Morava, biskupstvo Olomouc, Karol II. z Liechtensteina (1664–1697), 3grajciar 1670 (1).

¹⁾ Zprávu o náleze bez popisu jednotlivých mincí uverejnilo Západoslonské múzeum v Trnave v *Zprávach Západoslonského múzea v Trnave*, čís. 1, november 1961, str. 33. — Za umožnenie bližšieho určenia mincí ďakujem pracovníkovi tohože múzea, prom. hist. Igorovi Kellerovi i touto cestou.

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, Fr. Faber, 6grajciar 1678 (1); M. Mittermayer, 6grajciar 1679 (1), 1680 (1).

Slezsko, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, Juraj Hübner, 15grajciar 1662 (1); Salamon Hammerschmidt, 6grajciar 1674 (1), 1677 (1), 3grajciar 1670 (1); *Breh*, Krištof Brettschneider, 3grajciar 1677 (1).

Slezsko: kniežatstva Lehnica–Breh, Kristian (1639–1673), *Breh*, Krištof Brettschneider, 3grajciar 1668 (1), 1670 (1). — Eudovít v Lehnici (1653–1663), Kristian Pfahler 15grajciar 1663 (1).

Všetky mince z nálezu sú pomerne dobre zachované. Najstaršou ražbou je sliezsky 15grajciar Leopolda I. z roku 1662 a najmladšou ražbou je rakúsky 6grajciar taktiež Leopolda I. z roku 1680. Časove je teda nález jednotný a na základe najmladšej mince môžeme klásť do súvisu s tureckým nebezpečenstvom, t. j. do doby, keď turecká vojská tiahli na Viedeň a keď oddiely Imricha Tökölyho tiahli k Bratislave.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V ČEJOVĚ U HUMPOLCE

V r. 1924 byl v Čejově na zahradě statku č. 1 nalezen neznámý počet mincí. Z nich se dostalo 440 kusů do humpoleckého musea. Nález dosud nebyl popsán. Je zaznamenaný v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* pod č. 3905. Obsahuje:

Čechy, Ferdinand II. (1617–1637), *Praha*, B. Hübner, 3krejcar 1626; Janovský 28a, (1), 1627, Jan. 28b (3), Jan. 28c (1), 1628, Jan. 28c (1); E. du Bois, 3krejcar, nečit. let., Jan. 30c (1); T. Šustr, 3krejcar 1632, Jan. 31a (1), 1633, Jan. 31a (1), 1634, Jan. 31b (1), 1636 Jan. 31c (3), nečit. let., Jan. 31a (1); J. W. Wölker, 3krejcar 1637, Jan. 3c (1); *Kutná Hora*, Š. Hözl, 3krejcar 1630, Jan. 31a (1), 1631, Jan. 31a (1); *Jáchymov*, Ř. Steinmüller, 3krejcar 1624, Jan. 12a (2), 1628, Jan. 12a (1), 1632, Jan. 12b (1), 1633, Jan. 12d (1). — Leopold I. (1657–1705), *Praha*, K. Margalík, 6krejcar 1665, Jan. 14 (1); A. Janinali, 6krejcar 1674, Jan. 16 (1); *Kutná Hora*, Ř. Hackl, 3krejcar 1675, Jan. 9 (1), 1676 (1), 1677 (2); K. Krahe, 3krejcar 1678, Jan. 10 (2), 1680 (1). — Jindřich Šlik (1624–1650), *Planá*, J. Kandler, 3krejcar 1627 (1). — Albrecht z Valdštejna (zemřel 1634), *Jičín*, Š. Šmilauer, 3krejcar 1632 (1).

Morava, Ferdinand II. (1617–1637), *Brno*, K. Wansiedler, 3krejcar 1625 (1); *Olomouc*, M. Fritsch, 3krejcar 1628 (1), 1631 (1); 3krejcar 16. ., značka kotva (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Olomouc*, T. Sonnenschein, 3krejcar 1637 (1).

Biskupství Olomouc, Leopold Vilém (1637–1662), *Kroměříž*, J. J. Huser, 3krejcar 1659 (1). — Karel z Liechtensteina (1664–1695), *Kroměříž*, 6krejcar 1674 (2), 1675 (2); 3krejcar 1670 (5).

Slezsko, Ferdinand II. (1617–1637), *Vratislav*, B. Zwirner, 3krejcar 1624 (1); J. Riedel, 3krejcar 1626 (1), 1627 (5), 1628 (4), 1629 (3), 1630 (1), 1631 (6); J. Hütner, 3krejcar 1650 (1); J. Reichart, 3krejcar 1637 (1), 1641 (1); Reichart a Hübner, 3krejcar 1656 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, nájemce de Lisola, 15krejcar 1664 (1); Hübner, 15krejcar 1659 (1), 1662 (2), 1663 (2), 1664 (1); 3krejcar 1659 (1), 1660 (1), 1661 (5), 166. (1); Hammerschmidt, 6krejcar 1665 (1), 1666 (1), 1673 (2), 1676 (1), 1677 (1); 3krejcar 1665 (4), 1666 (9), 1667 (10), 1668 (13), 1669 (14), 1670 (15).

Kladsko, Ferdinand III. (1637–1657), 3krejcar 1639 (1); J. Werner, 3krejcar 1644 (1), 1647 (1).

Slezská knížectví, Lehnice—Břeh, Kristián (1639—1672), 6krejcar 1665 (2); 3krejcar 1662 (1), 1665 (1), 1668 (1), 1670 (1). — Jiří, Ludvík a Kristián (1639—1663), 3krejcar 1657 (2). — Ludvík (1653—1663), 3krejcar 1661 (3). — Luisa z Anhaltu (1672 až 1674), 6krejcar 1673 (2). — Württemberg—Olešnice, Sylvius Bedřich (1664—1697), 6krejcar 1674 (2).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1617—1637), *Videň*, Fellner, 3krejcar 1624 (13), 1625 (2), 1626 (1), 1628 (1), 1629 (1), 1631 (1), nečit. letop. (1); *St. Pölten*, nájemce Edling, 3krejcar 1625 (2); mincm. Turba, 3krejcar 1626 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Videň*, Stadler a Jessinsky, 3krejcar 1637 (2), 1639 (1), 1640 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Videň*, 15krejcar 1659 (2), 1660 (1); Cetto, 15krejcar 1661 (5), 1662 (4), 1663 (6), 1664 (11), 166 . (1); 6krejcar 1662 (1), 1665 (1); 3krejcar 1664 (2), 1665 (2); Faber, 15krejcar 1674 (2), 1676 (1); 6krejcar 1674 (1), 1676 (1), 1677 (1); 3krejcar 1666 (1), 1667 (1), 1668 (2), 1669 (4), 1670 (8), 1672 (2), 1673 (1); Mittermayer, 6krejcar 1681 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1617—1637), *Štýrský Hradec*, Fröhlich, 3krejcar 1624 (2), 1625 (1), 1626 (8), 1627 (3); Frellacher, 3krejcar 1631 (1); 3krejcar 1629 (1), 1630 (3), 1633 (1), 1635 (1), 1637 (1), 16 . (2). — Ferdinand III. (1637—1657), *Štýrský Hradec*, 3krejcar 1637 (2), 1638 (1), 1639 (1), 1649 (1), 1652 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Štýrský Hradec* J. J. Weiss, 6krejcar 1670 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1617—1637), *Sv. Vít*, Matz, 3krejcar 1624 (1); zn. HG, 3krejcar 1627 (1), 1628 (1); beze značky, 3krejcar 1636 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Sv. Vít*, 3krejcar 1639 (1), 1642 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Sv. Vít*, 15krejcar 1664 (1); 6krejcar 1673 (1), 1674 (1); krejcar 1666 (1), 1668 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564—1595), *Hall*, krejcar b. l. (1); 2krejcar b. l. (1). — Arcivév. Leopold (1619—1632), *Hall*, krejcar b. l. (7). — Arcivév. Ferdinand Karel (1632 až 1662), *Hall*, 3krejcar 1638 (1), 1639 (1), 1640 (2), 1641 (1), 1642 (5), 1643 (3), 1645 (1), 1646 (1), 1647 (2), 1649 (1), 1650 (7), 1653 (1), 1655 (1), 1656 (3), 1658 (1), 1659 (1), 1660 (3), 1661 (1), 1662 (1). — Arcivév. Zikmund František (1662—1665), *Hall*, 3krejcar 1663 (12), 1664 (5), 1665 (4). — Leopold I. (1657—1705), *Hall*, 3krejcar 1667 (1), 1669 (1), 1671 (2), 1672 (1), 1674 (1).

Uhry, Leopold I. (1657—1705), *Kremnica*, 15krejcar 1664 (1); 6krejcar 1667 (7), 1668 (7), 1669 (5), 1670 (6), 1761 (6), 1672 (3), 1673 (5), 1674 (1); 3krejcar 1665 (1). — *Bratislava*, J. Cetto, 6krejcar 1676 (2).

Leopold I. (1657—1705), *Neuburg a/Inn*, B. Triangel, 15krejcar 1664 (2); 6krejcar 1665 (1); 3krejcar 1665 (3).

Ferdinand II. (1617—1637), zn. HZ, neznámá mincovna, 3krejcar 1624 (1); značka mincovny nečitelná, 3krejcar 1624 (3), 1628 (1).

Nizozemí—Brabant, Albert a Alžběta (1599—1621), tolar b. l. (1).

Švýcarský, biskupství Chur, Jan IV. (1601—1627), 3krejcar 1627 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), *korunní* groš 1627 (1). — Jan Kazimír (1649—1668), ražba pro Slezsko, *Opolí*, Reichert, trojak 1658 (1).

Nejmladší mince je vídeňský šesták, z r. 1681. Někdy po tomto roce byly mince ukryty.

Eva Kolníková

NÁLEZ MINCÍ Z CABAJA

V oktobri 1962 našiel D. Lieskovský z Cabaja č. 362 okr. Nitra pri kopaní studne vo svojom dvore nález mincí. Mince uložené v nádobke sa nachádzali v hĺbke 50—60 cm. Nádobka džbánkovitého tvaru má poškodené ústie a odbité uško. Povrch je nedbalo maľovaný tmavšou a bledšou hnedou farbou na špinavobielom základe. Hrdlo bolo zeleno glazúrované. Nádobka je zdobená nepravidelnými vodorovnými čiarami a vlnovkami. Výška 12,5 cm, — ústia 4,3 cm, Ø dna 5 cm.

Podľa výpovede nálezcu bolo v nádobke 28 kusov strieborných mincí. Ide o pätnástniky Leopolda I. v tomto zložení:

Uhorsko, Leopold I. (1657—1705), *Kremnica*, pätnástnik 1674 (2), 1675 (2), 1676 (1), 1677 (3), 1679 (2), 1680 (9), 1681 (8).

Rakúsko, Leopold I. (1657—1705), *Viedeň*, A. Cetto, pätnástnik 1664 (1).

Pätnástnik razený vo Viedni r. 1664 je najstaršou mincou v náleze. Najmladšie ražby sú z rokov 1680—1681. Možno predpokladať, že mince boli ukryté do zeme v posledných dvadsiatych rokoch XVII. storočia.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V HUMPOLCI, KOMENSKÉHO ULICE 148

Dne 12. srpna 1961 odstraňoval František Kutiš, řidič Lidového spotřebního družstva „Dřevo“, navážku pod podlahou dřevěného přístavku na jižní straně svého domku v Humpolci, Komenského ulice č. 148. Po odstranění podlahy kopal krumpáčem v hliněné navážce, vyvýšené nad ostatním terénem asi 60 cm. V hloubce 20 cm narazil na nádobku s mincemi. Zůstal z ní pouze malý střep, světlý, nepolovaný. Dne 27. března 1962 byly mince odevzdány okresní prokuraturou v Pelhřimově humpoleckému museu, kde jsem si je 2. dubna 1962 vyvedl k popisu. Nález obsahoval 9 dukátů, 24 tolarů, 20 patnáctikrejcarů a 75 šestikrejcarů. Protože byla značná část mincí slepena měděnkou, nemohly být drobnější mince spočítány zcela přesně. Celkem byl nález odhadnut na 1.330 kusů, ve skutečnosti jich bylo 1347. Podle sdělení nálezce se nález zachoval celý. Obsahuje mince:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (1). — Jiří Poděbradský (1458—1471), peníz se lvem, Cast. 67e (1). — Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, pražský groš, Teisinger koruna č. 1 (1), č. 17 (3), č. 19 (1), č. 23 (2). — Maxmilián II. (1564—1576), *Kutná Hora*, M. Lidl a K. L. z Řásné, malý (černý) peníz 1565, Jan. 1. (1); *Budějovice*, Tob. Gebhart, bílý groš b. l., Jan. 11c (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, Tob. Gebhart, malý groš 1581, Jan. 4e (1); *Kutná Hora*, Vlk Herolt, malý groš 1592, Jan. 8a (1), 1594, Jan. 8a (1); *Hanuš Spiess*, malý groš 1602, Jan. 9b (1); *Budějovice*, Kr. Mattighofer, malý groš

1587, Jan. 11a (1), 1591, Jan. 11a (2). — Matyáš (1612–1619), *Kutná Hora*, Šeb. Hözl, bílý groš 1618, Jan. 6a (2); malý groš 1617, Jan. 4a (1). — Ferdinand II. (1617–1637), *Praha*, Jan Suttner, 3krejcar 1624, Jan. 27 (6); B. Hübner, 3krejcar 1626, Jan. 28a (8), Jan. 28b (3), 1627, Jan. 28b (3), Jan. 28c (4), 1628, Jan. 28c (6), 1629, Jan. 28c (1), Jan. 28d (1), 1630, Jan. 28c (3); El. du Bois, 3krejcar 1630, Jan. 29a (2), 1631, Jan. 30a (1). — Tob. Šustr 3krejcar 1632, Jan. 31a (2), 1633, Jan. 31a (2), Jan. 31c (3), 1634, Jan. 31b (2), 31c (1), 1635, Jan. 31c (3), 1636, Jan. 31c (5), 1637, Jan. 31c (2); Jakub B. Wolker, 3krejcar 1637, Jan. 32 (3); *Kutná Hora*, Šeb. Hözl, 3krejcar 1626, Jan. 30b (1), 1628, Jan. 30c (1), 1630, Jan. 31a (1), 1631, Jan. 31a (3); J. V. Geronis, 3krejcar 1637, Jan. 35 (1); *Jáchymov*, Řeh. Steinmüller, 3krejcar 1624, Jan. 12 a (1), 1636, Jan. 12b (1); Ferdinand II., značka mincmistra nečitelná, 3krejcar 1624 (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Praha*, Jak. Wolker, 3krejcar 1638, Jan. 3a (2), 1639, Jan. 3a (2), 1641, Jan. 3a (2), Jan. 3b (2), 1642, Jan. 3b (1), 1643, Jan. 3b (3), 1646 (1), 1648 (4), 1649 (1), 1650 (1), 1652 (1); Kryšt. Margalík, 3krejcar 1655, Jan. 4 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Praha*, Kr. Margalík, 6krejcar 1665, Jan. 14 (2); 3krejcar 1659, Jan. 6a (5), 1660 (1), 1662 (1), 1664, Jan. 6b (3); Ant. Janinali, 6krejcar 1674, Jan. 16 (1); 3krejcar 1670, Jan. 7 (3), 167., Jan. 7 (2); *Kutná Hora*, Řehoř Hackel, 3krejcar 1656, Jan. 9 (2), 1657 (6), 1658 (10), 1659 (16), 1660 (11), 1661 (1), 1665 (3), 1666 (2), 1667 (2), 1668 (5), 1669 (3), 1670 (13), 1675 (3), 1677 (4); krejcar 1660, Jan. 4 (1), 1667 (2), 1671 (3); Kryšt. Krahe, 3krejcar 1678, Jan. 10 (11), 1679 (6), 1680 (7), 1681 (10), 1682 (5), 1683 (1).

Albrecht z Valdštejna († 1634), *Jičín*, Jiří Reick, 3krejcar 1628 (2), 1630 (1); Šeb. Steinmüller, 3krejcar 1631 (4), 1632 (2); *Zaháň*, vard. Gottfr. Ehrlich, 3krejcar 1629, Nohejlová III/28 (1), 1630 Noh. III/29 (1).

Jindřich Šlik († 1650), *Planá*, J. Kandler, 3krejcar 1631 (1), 1633 (2), 1637 (1), 1638 (1).

Morava, Ferdinand II. (1617–1637), *Brno*, Kryšt. Wonsiedler, 3krejcar 1624 (6), 1625 (6), 162. (1); krejcar 1624 (6), 1625 (1), 1626 (1); *Olomouc*, Martin Fritsch, 3krejcar 1628 (3), 1629 (2), 162. (1), 1630 (1), 1637 (1); krejcar 1630 (2), 1631 (1), 1632 (1); Tob. Sonnenschein, 3krejcar 1636 (1), 1637 (2); *Mikulov*, 3krejcar 1627 (2).

Bisk. Olomouc, Leopold Vilém Rakouský, *Kroměříž*, Hans Losz, krejcar 1655 (1); J. J. Huser, 3krejcar 1656 (1). — Karel z Liechtensteina, *Kroměříž*, 6krejcar 1674 (1); 3krejcar 1666 (2), 1668 (1), 1669 (2), 1670 (18).

Slezsko, Ferdinand II. (1618–1637), *Vratislav*, B. Zwirner a vard. Jan Tuchmann, 3krejcar 1624 (1); vard. Jan Riedel, 3krejcar 1626 (8), 1627 (9), 1628 (17), 1629 (15), 1630 (7), 1631 (3), 1632 (3), nečit. letop. (1); nájemce Jan Zicsler, 3krejcar 1632 (1), 1633 (1), 1634 (2), 1635 (1); Petr Hema, 3krejcar 1630 (3); značka W, krejcar 1624 (2), 1625 (3), 1626 (2); *Nisa*, Daniel Bren, 3krejcar 1624 (1); krejcar 1625 (1); *mincovna?*, značka BZ, krejcar 1624 (2); *neurčitelné mincovny*, trojník 1624 (2), 1625 (1), 162. (1). — Evangeličtí stavové, 3krejcar 1634 (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Vratislav*, vard. Jiří Hübner, 3krejcar 1648 (1), 1649 (1), 1657 (2), 1658 (2); Jiří Reichart, 3krejcar 1637 (1), 1638 (1), 1639 (2), 1640 (1), 1643 (5), 1650 (1), 1651 (1); krejcar 1637 (1), 1638 (1); *mincovna?*, 3krejcar nečit. letop. (1). — Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, J. Hübner, 15krejcar 1662 (1), 16. (1); 3krejcar 1659 (3), 1660 (6), 1661 (5); krejcar 1661 (3); Šal. Hammer-schmiedt, 15krejcar 1664 (1); 6krejcar 1665 (4), 1673 (2), 1676 (1), 1677 (1); 3krejcar 1664 (1), 1665 (13), 1666 (35), 1667 (29), 1668 (34), 1669 (31), 1670 (32); krejcar 1665 (6), 1671 (21), 1672 (7); *Břeh*, vard., Kryštof Brettschneider, 6krejcar 1677 (1); *Opolí*, vard. David Ehinger, trojník 1669 (1); vard. Frant. Ign. Kirschenhofer, 3krejcar 1673 (2), 1674 (1), 1675 (1); trojník 1681 (1); jednostr. $\frac{1}{2}$ krejcar 1675 (1), 1678 (1).

Slezská knížectví: Opavsko, Karel Eusebius z Lichtensteina (1627–1684), 3krejcar 1629 (1). — Těšínsko, Ferdinand III. (1637–1657), H. Losz, krejcar 1644 (1), 1648 (2), 1649 (1). — Lehnicko-Břežsko, Jiří III. ve *Břehu* (1639–1664), 3krejcar

1660 (3), 1661 (4), 1662 (1). — Kristián ve *Volavě* (1639–1672), 3krejcar 1660 (2), 1661 (1), 1662 (1), 1664 (1), 1668 (8), 1669 (11), 1670 (8); krejcar 1668 (10), 1669 (9). — Jiří, Ludvík a Kristián, 3krejcar 1656 (3), 1657 (1), 1659 (1). — Ludvík v *Lehnici* (1653 až 1663), 3krejcar 1661 (1). — Luisa za Anhaltu (1672–1674), 6krejcar 1673 (1); K. Brettschneider, trojník 1673 (1), 167. (1). — Jiří Vilém, K. Brettschneider 3krejcar 1674 (4). — Münsterbersko-Olešnicko, Jáchym Jindřich II., Jan a Jiří, *Rychleby*, zn. IB, dukát 1544, podobný jako Nohejlová, Košický poklad č. 917, váha 3,55 g (1). — Karel II. (1587–1617), H. Tuchmann, 3krejcar 1616 (1). — Sylvius Bedřich (1664–1697), zn. S–P, 6krejcar 1674 (1); 3krejcar 1674 (1), 1675 (2), 1676 (2), 1677 (1). — Kristián Oldřich (1664–1704), trojník 1675 (1), 1680 (1), 1681 (1). — Bisk. Vratislav, Bedřich Hessenský (1671–1682), krejcar 1682 (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1627–1637), Petr Hema, 3krejcar 1628 (1), 1629 (1), 1630 (2); Jan Rössner, 3krejcar 1632 (2), 1637 (5); krejcar 1632 (1); 3krejcar, značka „g“, 1638 (2), 1639 (1); nájemce Jiří Werner, 3krejcar 1642 (2), 1644 (1). — Leopold I. (1657–1705), náj. Jiří Werner, 3krejcar 1660 (1); náj. Frant. de Lisola, 6krejcar 1665 (1); 3krejcar 1665 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), *Videň*, Adam Hartmann, 3krejcar 1560 (1). — Ferdinand II. (1617–1637), *Videň*, Is. Jessenský, 3krejcar 1618 (3), 1619 (1); Mat. Fellner, 3krejcar 1624 (31), 1625 (12), 1626 (3), 1628 (5), 1629 (1), 1631 (1), nečit. let. (2); krejcar 1631 (1); *Sv. Hyppolit*, vard. Martin Turba, 3krejcar 1626 (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Videň*, Jan Jak. Stadler, 3krejcar 1637 (5), 1638 (1), 1640 (1), 1641 (1), 1646 (1), nečit. let. (1); Is. Jessenský, krejcar 164. (1). — Leopold I. (1657–1705), *Videň*, Frant. Faber, 15krejcar 1659 (1), 1674 (1); 6krejcar 1676 (1); 3krejcar 1666 (2), 1667 (4), 1668 (3), 1669 (12), 1670 (12), 1672 (4); jednostr. 2fenyk 1667 (1), 1672 (2); krejcar 1667 (1); Andr. Cetto, 15krejcar 1662 (1), 1663 (1), 1664 (1); 6krejcar 1661 (1), 1665 (2); 3krejcar 1664 (6), 1665 (11); Mat. Mittermayer, 6krejcar 1679 (1).

Horní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Neuburg. n. Innem*, Bart. Triangel, soukr. ražba, 6krejcar (1); 3krejcar 1665 (6).

Ferdinand II., značky minc. nečitelné, 3krejcar 1625 (2); krejcar 1633 (1), 16. (2); nezn. mincovna, značka kotva, 3krejcar 1631 (1).

Štýrsko, arciv. Karel (1564–1590), *Štýr. Hradec*, 3krejcar 1585 (1); Ferdinand II. (1618 až 1637), *Štýr. Hradec*, Jan Fröhlich, 3krejcar 1624 (8), 1625 (5), 1626 (11); 3krejcar 1627 (5), 1628 (2), 1629 (3), 1630 (1), 1631 (2), 1632 (2), 1633 (2), 1634 (1), 1636 (1), 1637 (2), nečit. letop. (1); jednostr. 2fenyk, nečit. letop. (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Štýr. Hradec*, 3krejcar 1637 (1), 1639 (4), 1643 (1), 1645 (2); Jan Oldř. Mark, 3krejcar 1648 (1); Jan Kašp. Khendlmayer, 3krejcar 1657 (2). — Leopold I. (1657–1705), *Štýr. Hradec*, Šeb. Haydt, 3krejcar 1665 (1), 1666 (1); 3krejcar 1667 (2); Jan Jiří Weiss, 6krejcar 1670 (1), 1671 (1); 3krejcar 1669 (2), 1670 (2), nečit. letop. (1); J. A. Nowak, 6krejcar 1672 (1), 1673 (1), 1674 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1618–1637), *Sv. Vít*, Jan Matz, 3krejcar 1624 (1), 1625 (1); jednostr. 2fenyk 1625 (2); krejcar 1624 (3); Pavel Sigharter, 3krejcar 1625 (2), 1626 (2); jednostr. 2fenyk 1625 (1), 1626 (1), 1627 (1); zn. HG, 3krejcar 1627 (1), 1628 (1); bez značky, 3krejcar 1629 (2), 1631 (1), 1632 (1), 1635 (1), 1636 (1). — Ferdinand III. (1637 až 1657), *Sv. Vít*, 3krejcar 1639 (2), 1640 (1), 1642 (1), 1646 (2), 1653 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, 3krejcar 1665 (1); Jiří Kryšt. Strauss, 3krejcar 1669 (2).

Tyroly, arciv. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, 3krejcar b. l. (1); krejcar b. l. (1). — Arciv. Leopold (1619–1632), *Hall*, jako duchovní, 3krejcar b. l. (5); jako svět. kníže, 10krejcar 1632 (1); 3krejcar b. l. (8); krejcar b. l. (3). — Arciv. Ferdinand Karel (1632 až 1662), *Hall*, 3krejcar 1639 (4), 1640 (2), 1641 (2), 1642 (3), 1643 (4), 1645 (2), 1647 (3), 1648 (3), 1649 (2), 1650 (10), 1653 (3), 1655 (4), 1656 (4), 1657 (1), 1659 (1), 1661 (4),

1662 (3); krejcar b. l. (4). — Arciv. Zikmund František (1662–1665), *Hall*, 3krejcar 1663 (5), 1664 (9), 1665 (2). — Leopold I. (1657–1705), *Hall*, 3krejcar 1667 (1), 1668 (1), 1669 (2), 1670 (1), 1671 (1), 1672 (1), 1673 (1), 1674 (1), 1677 (1); krejcar b. l. (1).
 Uhry, Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, dukát 1542, váha 3,52 g (1). — Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, Wolfg. Roll, tolar 1588 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15krejcar 1661 (2), 1665 (1), 1679 (1); 6krejcar 1667 (10), 1668 (5), 1669 (10), 1670 (5), 1671 (9), 1672 (7), 1673 (3), 1674 (1); 3krejcar 1661 (1), 1662 (4), 1663 (2), 1665 (6), 1666 (9), 1667 (3), 1668 (2), 1672 (2), 1674 (1), 1681 (1); Bratislava, Jiří Cetto, 6krejcar 1676 (2); 3krejcar 1675 (1).
 Montfort, Hugo († 1662), 2krejcar 1626 (1), nečit. let. (1).
 Arcibisk. Salzburg, Paris z Lodronu (1619–1653), 3krejcar 1653 (1); 2krejcar 1623 (1); krejcar 1634 (1), 164. (1), nečit. let. (1). — Max Gandolph (1668–1687), 3krejcar 1681 (1).
 Bavyry, Maxmilián (1597–1651), 2krejcar 1624 (4), 1625 (1), 1626 (2), 1629 (1), 1630 (1), nečit. letop. (1); krejcar 1624 (1), 1627 (1).
 Norimberk—Ansbach, Jan Bedřich (1667–1686), $\frac{1}{4}$ tolaru 1676 (1); 6krejcar 1677 (1).
 Falc—Simmern, Karel Ludvík (1649–1680), groš 1666 (1); krejcar 1637 (1).
 Jülich, Kleve, Berg, Jan Vilém (zemřel 1609), groš 1598 (1).
 Sasko, Albertinská linie, Kristián II. (1591–1611) s bratry Janem Jiřím a Augustem, *Dráždany*, tolar 1599 (1), 1600 (1), 1601 (1). — Jan Jiří I. (1611–1656), *Dráždany*, tolar 1629 (2), 1634 (1), 1635 (1).
 Město Augsburg, 2krejcar 1620 (1), 1623 (1), 1625 (1), 1637 (1).
 Město Hagenau, 2krejcar 1664 (1), 1667 (1).
 Město Norimberk, 2krejcar 1622 s tit. Ferdinanda II. (1).
 Město Řezno, 2krejcar 1624 (1), 1634 (1), 163. (1); krejcar 1648, s tit. Ferdinanda III. (1).
 Město Štrasburk, groš b. l. (1).
 Švýcarsy, Schaffhausen, 3krejcar 1597 (1), 1611 (1). — St. Gallen, tolar 1620 (1), 1623 (1), 162. (1). — Zug, 3krejcar 1606 (1). — Bisk. Chur, Jan V. z Aspermontu (1636 až 1661), krejcar 1650 (1).
 Nizozemí—Brabant, Filip II. Španělský (1556–1598), *Antverpy*, tolar 1558 (1), 1562 (1), 1573 (1), 1592 (1), 1596 (1), 15. 4 (1); $\frac{1}{4}$ tolar 1566 (1), 1571 (1), nečit. letop. (1). — Albert a Alžběta (1599–1621), *Antverpy*, tolar 1616 (1), b. l. (1). — Filip IV. (1621 až 1665), *Antverpy*, tolar 1623 (1), 1624 (1).
 Nizozemí—Utrecht, Filip II. (1556–1598), $\frac{1}{4}$ tolar 1571 (1).
 Holandská konfederace, Geldry, dukát 1609, váha 3,45 g (1); tolar 1650 (1). — Západní Frísko, *Leeuwarden*, dukát 1622, 3,45 g (1), 1644, 3,47 g (1); tolar 162. (1). — Utrecht, dukát 1597, 3,40 g (1), 1649, 3,46 g (1), 1650, 3,45 g (1).
 Město Kampen, dukát 1598 s tit. Rudolfa II. (1), váha 3,45 g.
 Polsko, Jan Albrecht (1492–1501), půlgroš b. l. (1). — Zikmund I. (1506–1548), půlgroš b. l. (1). — Zikmund III. (1587–1632), tolar 1628 (1); korunní groš, znak Sas, 1624 (3).
 Litva, Zikmund III. (1587–1632), znak Wadwicz (2 ryby), groš 1626 (2), 1627 (1), 162. (1).
 Město Gdansk, za Zikmunda III. (1587–1632), groš 1626 (1), 1627 (2).
 Město Elbing za Gustava Adolfa (1611–1632), groš 1629 (1), nečit. letop. (1). — Za Jana Kazimíra (1648–1668) dvojnásobek 1651 (1).

Ze složení nálezu je zřejmé, že byly mince zakopány při nějakém náhlém nebezpečí. Jsou v něm totiž peníze od půlkrejcaru až po dukát, i mince v té době již neplatné, na př. pražské groše. Majitel tedy zakopal vše, co měl.

Nejstarší mincí je pražský groš Václava IV., nejmladší kutnohorský 3krejcar z r. 1683, jediný kus tohoto ročníku v nález. V tomto roce nebo těsně po něm byly mince ukryty.

Nález je uložen ve vlastivědném muzeu v Humpolci. Tím je nutno opravit zprávu Lidové demokracie 16. II. 1962, podle které byl nález odevzdán Jihočeskému muzeu v Českých Budějovicích.

Vit Dohnal

NÁLEZ MINCÍ V GOTTWALDOVĚ I—ZLÍNĚ

Dne 20. března 1962 přinesl V. Švihálek, zaměstnanec gottwaldovského musea, z prohlídky výkopu pro vodovodní vedení v trati „Pod Burešovem“ nebo též „Na Januštici“ na severním okraji města neporušený hliněný džbán, v němž byly uloženy zlaté a stříbrné mince.

Džbán stál ve svislé poloze v hloubce 60 cm pod dnešním povrchem ve světlehnědé písčité hlíně a jen malá část ouška vyčnívala z východní stěny asi 200 cm širokého příkopu, připraveného pro kladení vodovodního potrubí, sledujícího levý břeh potoka Januštice (přítok Dřevnice z pravé strany). Džbán byl nalezen na louce parc. č. 3841 ve vzdálenosti asi 26 m SZ od JZ rohu obytného domu č. 1998 — dřívějšího mlýna. V blízkosti nálezů byla všude pod svrchní humusovitou vrstvou pouze intaktní světlehnědá písčité hlína, kterou můžeme považovat za rostlý terén. Džbán vyzvedl nálezce vcelku a neporušený přinesl do laboratoře archeologického oddělení, kde byl teprve džbán otevřen.

Džbán je jednouchý, tykvovitého tvaru s úzkým, kónicky rozevřeným hrdlem zdobeným na spodní části plastickým, šikmo vroubkovaným žebírkem. Je na obou stranách polévaný, na vnější straně světlezelený, uvnitř okrově žlutý. Dno je na vnější straně bez glazury. ouško je páskové. Rozměry: výška 222 mm, max. výduf 151 mm, dno 90 mm, hrdlo 44 mm, síla stěny 4 mm.

Hrdlo nádoby bylo dokonale uzavřeno zátkou pravděpodobně ze stočené tkaniny (zátky je zahnědlá, složená ze spečených soustředných vrstviček) a zalito bílým voskem. Pod hrdlem byla ve stěně nádoby vyříznuta šterbina (48×4 mm) a tímto otvorem byly mince vpraveny dovnitř (průměr hrdla je menší než mince). Na dně džbánu ležel dukát (Nizozemí, Frísko, 1598), na něm tolar, nad nimi patnáctníky a úplně nahoře ležel další dukát zabalovaný do listku, vytrženého z kalendáře.

Listek pochází z českého kalendáře z počátku ledna r. 1686, je uprostřed i při okrajích poškozovaný, se stopami zelené patiny od stříbrných mincí. Tisk je černý a červený. Rozměry: 96×74 mm (16°). Kalendář se zatím nepodařilo určit.¹⁾

Nález obsahoval tyto mince:²⁾

Čechy, Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, D. Enderle, tolar 1604 (1); — Matyáš (1612–1619), *Praha*, B. Hübner, tolar 1619 (1).

Morava, Olomouc, biskupství, Karel Lichtenštejn (1664–1695), patnáctník 1676 (1).

¹⁾ Podle laskavého sdělení dr. Kohoutové ze Základní knihovny ČSAV — Knihopis (dopis z 21. 5. 1962) by mělo jít o zlomek z díla Jana Neubarta, *Nowy kalendář na rok... 1686, Na Horyzont Slézký Uherský Morawský a Český... w Žilíně v Jana Dádana (1685). 16°.* (LV) 11. Viz Knihopis č. 6148. Podle zprávy dr. E. Soltész z maďarské národní knihovny v Budapešti (Országos Széchényi Könyvtár), dopis z 11. 6. 1962, kde je jediný zachovaný exemplář uvedeného díla uložen, není však náš zlomek s dílem Jana Neubarta totožný.

²⁾ Za pomoc při určování a za určení méně běžných mincí děkuji prom. hist. J. Sejbaloovi z Numismatického odd. Moravského muzea. Nález byl odborně konservován v numismatickém oddělení Moravského muzea.

Slezská knížectví, Vratislav, biskupství, Fridrich (1671–1882), patnáctník 1679 (1) – var. téhož (1).

Uhry, Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, tolar 1596 (1). – Ferdinand III. (1637–1657), *Kremnica*, tolar 1657 (1). – Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, tolar 1660 (2); patnáctník 1661 (1), 1662 (7), 1663 (8), 1664 (4), 1665 (6), 1674 (18), 1675 (28), 1676 (52), 1677 (33), 1678 (25), 1679 (14), 1680 (31), 1681 (21), 1682 (36), 1683 (62), 1684 (26), 1685 (30), 1686 (56), 1687 (1), nečitelného let. (1); *Bratislava*, Georg Ceto, patnáctník 1674 (4), 1675 (5), 1676 (3).

Sedmihřady, Zikmund Bathory, tolar 1595 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619–1637), *Videň*, M. Fellner, tolar 1630 (1). – Leopold I. (1657–1705), *Videň*, A. Ceto, patnáctník 1662 (1), 1663 (1), 1664 (1); C. Faber, patnáctník 1675 (1); M. Mittermayer, patnáctník 1684 (1).

Štýrsko, Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, J. A. Nowak, patnáctník 1678 (1).

Korutany, Leopold I. (1675–1705), *Sv. Vít*, patnáctník 1663 (1), 1675 (2).

Tyroly, arcivévoda Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tolar bez let. (2). – Arcivévoda Leopold I., *Hall*, tolar 1621 (1), 1632 (3). – Ferdinand II., *Hall*, tolar 1636 (1). – Ferdinand Karel, *Hall*, tolar 1654 (1).

Bavory, Maxmilián I. jako kurfiřt (1623–1651), tolar 1627 (2).

Sasko, Mořic, tolar 1549 (1). – August, tolar 1574 (1); 1576 (1). – Christján I., tolar 1589 (1). – Jan Jiří I., tolar 1616 (1), 1630 (1), 1634 (1). – Jan Jiří II., tolar 1679 (1).

Sasko–Výmar, Fridrich Vilém I. a Jan, tolar 1597 (1). – Jan Arnošt, (1662–1683), $\frac{2}{3}$ tolaru 1676 (1).

Sayn–Wittgenstein, Jiří Vilém († 1684), zlatník 1676 (1).

Branibory, Fridrich Vilém (1640–1688), $\frac{2}{3}$ tolaru 1675 (1), varianta 1675 (1).

Branibory–Franky, Jiří a Albrecht, tolar 1545 (1).

Branibory–Ansbach, Jan Fridrich (1667–1686), $\frac{1}{6}$ tolaru 1676 (1).

Anhalt–Zerbst, Karel Vilém (1667–1718), $\frac{2}{3}$ tolaru 1677 (1), 1678 (1).

Anhalt–Dessau, Jan Jiří († 1693), $\frac{2}{3}$ tolaru 1674 (1).

Meklenbursko, Kristián Ludvík (1658–1692), $\frac{2}{3}$ tolaru 1678 (1).

Pomořany, Boleslav XIV. († 1637), tolar 1635 (1).

Lübeck, biskupství, August Fridrich (1666–1705), $\frac{2}{3}$ tolaru 1678 (1).

Brunšvik, Jindřich Julius (1589–1613), tolar 1594 (1).

Frankfurt, město, dukát 1639 (1).

Norimberk, Ferdinand II., tolar 1623 (1).

Mansfeld, Wolrat VI. s Wolfgangem a Janem Jiřím II., tolar 1622 (1).

Hildesheim, město, 24-mariánský groš 1683 (1).

Burgundsko, Albert a Alžběta († 1621 a 1623), tolar bez let. (1).

Nizozemí–Geldry, tolar 1619 (1), 1620 (1). – Overijssel, tolar 162? (1). – Zeeland, tolar 1621 (1), 1623 (1). – Holland, tolar 1620 (1). – Západní Frísko, tolar 1597 (1). – Frísko, dukát 1598 (1).

Bez džbánů vážil nález 443 dkg a sestával celkem z 537 mincí (z let 1545–1687); z toho 2 byly dukáty, 50 tolarů a jejich dílů a 485 patnáctníků.

Pro úplnost dodáváme, že týmž vodovodním příkopem byla protata ve vzdálenosti 600 cm od džbánu směrem SSV větší destrukce se dvěma vrstvami volně u sebe ležících lomových kamenů, kterou podle střepů v ní nalezených můžeme považovat za současnou s dobou uložení mincí do země (nedlouho po r. 1687).

Z archivních pramenů (gruntovnice obce Kostelec u Štípy, nyní u Gottwaldova od roku 1613, tereziánský katastr z r. 1767, indikační skizka katastru obce Kostelec z r. 1829 a pozemková kniha téže obce) se podařilo zjistit, že mlýn (nynější dům č. 1998), před nímž byl džbán s mincemi nalezen, se připomíná jako mlýn už od r. 1613 (majitelé Januštkové a později Fi-

lakové). Zmíněné stavební trosky, zjištěné nedaleko nálezu, se zdají souviseti s chalupou, kterou si měla podle zachované kupní smlouvy z r. 1678 postavit u mlýna bývalá majitelka, vdova po mlýnáři Januštkovi, Není vyloučeno, že i náš nález s uvedenou smlouvou může souviset.³⁾

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V KEJŽLICÍCH U HUMPOLCE

V r. 1926 byly v Kejžlicích u Humpolce nalezeny při rozšiřování zahrady u domu č. 27 stříbrné mince, které jsou uloženy v humpoleckém muzeu. První zpráva o nálezu je publikována ve třetím svazku díla „Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ pod č. 3642. Dosud nebyl popsán. Obsahuje 225 mincí. Tři pražské groše Václava IV. byly z nálezu vyřazeny, protože k němu nepatří; neměly také patinu ostatních mincí, které dosud nebyly čišťeny. Soupis mincí je tento:

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, K. Margalík, 15krejcar 1664, Jan. 21b (1); Janinální, 6krejcar 1687, Jan. 18 (1); M. Waist, 15krejcar 1693, Jan. 24 (1), 1694, Jan. 24 (4); 6krejcar 1689, Jan. 19a (1), 1693, Jan. 19b (1); R. Egerer, 15krejcar 1694, Jan. 26 (1).

Biskupství Olomouc, Karel z Liechtensteina (1564–1595), *Kroměříž*, Š. O. Sinapi, 15krejcar 1693 (1), 1694 (6); 6krejcar 1673 (1).

Slezsko, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, J. Hübner, 15krejcar 1661 (1), 1662 (5), 1663 (2), 1664 (1); S. Hammerschmidt, 15krejcar 1664 (1); 6krejcar 1676 (1), 1678 (1), 1686 (1); M. M. Wackerl, 15krejcar 1693 (3), 1694 (1).

Slezská knížectví: Lehnice–Břeh, Kristián (1639–1672), 15krejcar 1660 (1), 1663 (2), 1664 (5). – Jiří III. v *Břehu* (1639–1664), 15krejcar 1663 (1), 1664 (3). – Ludvík v *Lehnici* (1653–1663), 15krejcar 1662 (2), 1663 (1). – Luisa z Anhaltu (1672–1674), 6krejcar 1673 (1). – Jiří Vilém (1672–1675), K. Brettschneider, 15krejcar 1675 (1); 6krejcar 1674 (1). – Württemberg–Olešnice, Sylvius Bedřich (1664–1697), 6krejcar 1674 (3), 1678 (1).

Biskupství Vratislav, František Ludvík (1683–1732), 15krejcar 1693 (2), 1694 (1).

Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Videň*, 15krejcar 1659 (1), 1660 (1); A. Cetto, 15krejcar 1661 (4), 1662 (2), 1663 (2), 1664 (3); 6krejcar 1665 (1); Faber, 15krejcar 1674 (1), 1676 (1); 6krejcar 1674 (1), 1677 (1); Mittermayer, 15krejcar 1694 (1), 6krejcar 1681 (2), 1682 (1), 1683 (2), 1686 (1), 1687 (1), 1688 (2), 1690 (3), 1691 (1).

Štýrsko, Leopold I. (1657–1705), *Štýrský Hradec*, Weiss, 6krejcar 1670 (1); Nowak, 15krejcar 1679 (1); 6krejcar 1672 (1), 1673 (1), 1674 (4); Aigman, 15krejcar 1694 (1).

Korutany, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, Straussenegg, 15krejcar 1694 (1); 6krejcar 1672 (1), 1673 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tolar b. I. (3). – Leopold I. (1657–1705), *Hall*, 15krejcar, 1690 (1), 1694 (2).

Uhry, Ferdinand III. (1637–1657), *Kremnica*, tolar 1658 (1). – Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15krejcar 1661 (2), 1663 (1), 1667 (1), 1673 (1), 1674 (1), 1675 (1), 1676 (3), 1677 (5), 1678 (2), 1679 (1), 1680 (5), 1682 (1), 1684 (2), 1686 (3), 1687 (2), 1688 (1), 1689 (3), 1690 (1), 1691 (1), 1692 (1), 1693 (3), 1694 (1); 6krejcar 1667 (3), 1668 (4), 1669 (4), 1670 (2), 1671 (10), 1672 (4), 1673 (2), 1674 (1); 3krejcar 1677 (1); *Bratislava*, J. Cetto, 15krejcar 1675 (3); 6krejcar 1676 (2). – *Velká Baňa*, Oesterreicher, 15krejcar 1691 (1); 6krejcar 1681 (1).

³⁾ Podrobněji V. Dohnal–V. Švihálek, Nález mincí v Gottwaldově I–Zlíně, Zprávy Oblastního musea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově, 1962, č. 4.

Würzburg, Leopold I. (1657–1705), ražba hr. Ludvíka Gustava Hohenlohe, 15krejcar 1685 (1).
 Elsasko, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Ensisheim*, tolar b. l. (1).
 Anhalt, Jan Jiří II. († 1693), $\frac{2}{3}$ tolaru 1675 (1), 1676 (1). – Linie Anhalt-Zerbst, Karel Vilém (1667–1671), $\frac{2}{3}$ tolaru 1675 (1), 1676 (1), 1677 (1).
 Bavyry, Nürnberg–Anspach, Jan Bedřich (1667–1686), $\frac{2}{3}$ tolaru 1675 (1), 1676 (1), 1677 (11).
 Leiningen, linie Westerburg, Jiří Vilém (1632–1695), Böttcher, 6krejcar 1689 (1).
 Magdeburg, arcibiskupství, August Saský (1638–1680), $\frac{2}{3}$ tolaru 1675, Madai 5714 (1).
 Mecklenburg–Schwerin, Kristián Ludvík (1658–1692), $\frac{2}{3}$ tolaru 1676 (1).
 Oettingen, linie Oettingen, Albert Arnošt (1659–1683), zlatník 1674 (2), 1675 (1).
 Sasko, Albertinská linie, Jan Jiří I. (1611–1656), společná ražba s bratrem Augustem, tolar 1611 (1). – Jan Jiří II. (1656–1680), *Drážďany*, Roth, $\frac{2}{3}$ tolaru 1675 (1), 1676 (1).
 Sasko–Meiningen, linie Römhild, Jindřich (1680–1710), $\frac{2}{3}$ tolaru 1691, Madai 5826 (1).
 Sasko–Výmar, Jan Arnošt († 1683), $\frac{2}{3}$ tolaru 1674 (1), 1678 (1), 167. (1).
 Sayn a Wittgenstein, linie Wittgenstein, Gustav (1657–1701), $\frac{2}{3}$ tolaru 1674 (1), 1676 (4).
 Nizozemí–Brabant, Filip IV. Španělský (1621–1665), *Antverpy*, tolar 1633 (1), 1636 (1).
 Nizozemí–Overijseel, tolar 1603 (1).
 Švýcarsy: Schaffhausen, tolar 1623 (1). – St. Gallen, tolar 1620 (1), 1621 (1).
 Nejmladší mince (6 kusů) jsou z r. 1694. Po tomto roce byl nález zakopán.

Eva Kolníková

POKLAD MINCÍ Z VEĽKÉHO ZÁLUŽIA, OKRES NITRA

V apríli 1962 našiel žiak P. Ďurina na roli A. Tehlára v polohe Vinohrady vo Veľkom Záluží hromadný nález mincí. Poklad našli po orbe poľa traktorom. Nepodarilo sa nám zistiť počet mincí v náleze, pretože nálezca ich rozdal. Časť, 80 kusov sme zachránili pomocou OO VB v Nitre, 5 kusov získal V. Haberland, pracovník AÚSAV a 4 kusy sú u občana Súkeníka z Veľkého Zálužia. Podľa výpovede nálezcu mince boli voľne uložené v zemi.

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, toliar 1693 (1), 1694 (1), 1698 (1); pätnástnik 1676 (1), 1678 (2), 1679 (1), 1680 (3), 1686 (2), 1689 (3), 1690 (1), 1694 (3), 1696 (1); šesták 1667 (2), 1668 (1), 1670 (2), 1671 (3), 1672 (1), 1674 (1), 1676 (1); *Veľká Baňa*, L. Mittermayer, pätnástnik 1674 (1); šesták 1677 (1).
 Morava, biskupstvo Olomouc, Karol z Liechtensteina (1664–1695), *Kroměříž*, S. O. Sinapi, pätnástnik 1694 (1).
 Sliezske, Leopold I. (1657–1705), *Opolí*, M. M. Wackerl, pätnástnik 1693 (1), 1694 (2); *Vratislav*, Š. Hammerschmidt, šesták 1675 (1), 1677 (1), 1683 (1).
 Lehnice–Břeh, Eudovít v Lehnici (1653–1663), pätnástnik 1662 (1). – Kristian vo Volave (1639–1673), pätnástnik 1663 (1), šesták 1665 (1). – Lujza z Anhaltu (1680), šesták 1673 (1).
 Württemberg–Olešnica, Sylvius Fridrich (1664–1697), S. Pfahler, pätnástnik 1675 (2); šesták 1674 (1); J. J. Toll, pätnástnik 1694 (1). – Kristian Oldrich (1664–1704), šesták 1678 (1).
 Nisa, František Eudovít (1683–1732), L. P. Haller, pätnástnik 1693 (1).
 Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, pätnástnik 1661 (1), 1664 (1); šesták

1664 (1); F. Faber, šesták 1678 (2); M. Mittermayer, pätnástnik 1684 (1); šesták 1682 (1), 1690 (3); zn. (a), pätnástnik 1685 (1).
 Štýrsko, Leopold I. (1657–1705), bez minc. zn., pätnástnik 1663 (1), 1696 (1); *Graz*, J. A. Nowak, šesták 1673 (2), 1684 (1), 1691 (1); S. Haydr, pätnástnik, nečit. let. (1).
 Korutánsko, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, C. Strauss, pätnástnik 1693 (1); bez minc. zn., pätnástnik 1695 (1).
 Tirolsko, Leopold I. (1657–1705), bez minc. zn., pätnástnik 1693 (1), 1694 (1), 1696 (1).
 Anhalt–Zerbst, Karol Viliam (1667–1718), zn. CP, $\frac{2}{3}$ toliara 1678 (3), 1679 (1).
 Sasko–Weimar, Ján Ernest (1662–1683), $\frac{2}{3}$ toliara 1677 (1), 1678 (1).
 Sasko–Gotha, Fridrich (1675–1691), $\frac{2}{3}$ toliara 1679 (1).
 Sasko–Meiningen, Bernhard (1680–1706), $\frac{2}{3}$ toliara 1689 (1).
 Sasko–Weissenfels, Ján Adolf (1680–1697), $\frac{2}{3}$ toliara 1690 (1).
 Sayn–Wittgenstein, Gustav (1657–1701), $\frac{2}{3}$ toliara, 1676 (2), 1677 (1).
 Biskupstvo Lübeck, August Fridrich (1666–1705), $\frac{2}{3}$ toliara 1688 (1).
 Opátstvo Corvey, Kryštof (1678–1696), $\frac{2}{3}$ toliara 1683 (1).

Zo zloženia časti nálezu z Veľkého Zálužia vyplýva, že bol ukrytý v dobe vlády Leopolda I., niekedy koncom XVII. stor. Najstaršia ražba je z r. 1661, najmladšia z r. 1696.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ FRANCOUZSKÝCH TOLARŮ V BYSTRÉ U HUMPOLCE

V r. 1912 byl v obci Bystrá u Humpolce objeven poklad 22 tolarů Ludvíka XIV. Byly uloženy v sáčku a uschovány pod vrchním kamenem zahradního tarasu. Stručně se o nich zmínil J. Kopáč v Zálesí III/1921–22 a jsou uvedeny pod č. 3672 v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.

Francie, Ludvík XIV. (1643–1714), *Paříž*, tolar 1669 (1), 1694 (1); *Rouen*, tolar nečit. letop. (1); *La Rochelle*, tolar 1690 (1); *Bordeaux*, tolar 1648 (1), 1680 (1); *Bayonne*, tolar 1654 (1); *Dijon*, tolar 1693 (1); *Remeš*, tolar 1691 (1), 1704 (1); *Amiens*, tolar 1690 (1), 1691 (1); *Pau*, tolar 1664 (1); *Rennes*, tolar 1648 (1), 1693 (1); značka mincovny nečitelná, tolar 1705, přemincován z tolaru roč. 1701 mincovny *Tours* (1); značky mincoven nečitelné: tolar 1695 (1), 1700 (1), 1701 (1), 170. (2), nečit. let. (1).

Mince byly ukryty někdy po r. 1705. Jsou uloženy v humpoleckém museu.

Gejza Balaša

RÁKÓCZYOVSKÉ MINCE Z HOSTÍC

Nález bol vykopaný dňa 16. júna 1941 robotníkom Barnom Čénkom pri úprave cesty vedúcej v obci Hostice, okres Rimavská Sobota k mostovej váhe. Mince (227 kusov) boli vložené do hlinenej nádoby, ktorá sa však nezachovala. Do múzea v Rimavskej Sobote odovzdal poklad notár Olivér Ercsey.

Uhorsko, Malkotenti, medená XX poltúra 1705 (1); medená X poltúra 1704 (30), 1705 (132), 1706 (60); medená poltúra 1704 (1), značka KB 1705 (1), ?M (2).

Nález bol ukrytý koncom kurucko-labanckých vojen, začiatkom XVIII. storočia.

NÁLEZ STRIEBORNÝCH MINCÍ VO VÝŠKOVCIACH NAD IPLOM

Lokalitu menujú miestni obyvatelia Szöllöhegy a je v majetku JRD vo Výškoviach nad Iplom. Nález bol učený v marci roku 1960 pri úprave viníc, po predchádzajúcej hľbkovej orbe roku 1959. Ženy, ktoré urovnávali zem, našli väčšiu hlinenú nádobu asi jeden a pol litrov, v ktorej sa nachádzali mince. Poklad si medzi sebou rozdelili. Verejná bezpečnosť posbiera la medzi obyvateľmi Výškoviec n. /Ip. 200 kusov mincí, ktoré sa dostali prostredníctvom Odboru školstva a kultúry rady ONV v Šahách do múzea v Banskej Bystrici.

Mince sú nasledujúce:

- Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, poltoliar 1700 (2), 1703 (5), 1704 (1); štvrtoliar 1703 (2); pätnáctník 1661 (1), 1663 (1), 1664 (2), 1674 (3), 1675 (2), 1676 (3), 1677 (2), 1678 (4), 1680 (2), 1681 (3), 1682 (1), 1683 (1), 1684 (2), 1686 (3), 1687 (1), 1688 (6), 1689 (1), 1690 (1), 1692 (3), 1693 (1), 1694 (5), 1696 (2); VIgrajciar 1667 (1), 1668 (3), 1669 (3), 1670 (1), 1671 (2), 1673 (4), 1674 (1); *Bratislava*, Juraj Cetto, pätnáctník, 1674 (1), 1696 (2); *Veľká Baňa*, pätnáctník 1696 (1). — Jozef I. (1705–1711), *Kremnica*, poltoliar 1707 (7), 1710 (2). — Karol VI. (1711–1740), *Kremnica*, poltoliar 1713 (2), 1714 (5), 1715 (1), 1716 (2), 1717 (1); poltura 1720 (1).
- Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, Margalik, pätnáctník 1664 (2); provizorium, pätnáctník 1694 (2); VIgrajciar, 1665 (1); Vaist, pätnáctník 1694 (1).
- Morava, arcibiskupstvo Olomouc, Karol II. z Lichtenšteina (1664–1695), pätnáctník 1676 (1), 1677 (1), 1693 (1), neurčiteľný let. (1). — Karol III. Lotrinský (1695–1711), pätnáctník 1709 (1); VIgrajciar 1708 (3), 1711 (1); Wolfgang zo Schrattenbachu (1711–1738), VIgrajciar 1713 (1).
- Slezsko, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, J. Hübner, pätnáctník 1660 (1), 1662 (2); Hammerschmidt, pätnáctník 1664 (1), 1674 (1), 1675 (1); VIgrajciar 1673 (2), 1674 (1), 1677 (1), 1680 (1), 1688 (1); *Opolí*, Wackerl, pätnáctník 1693 (1), 1694 (5), 16?? (1); Novak, krajciar 1698 (1), 1701 (1). — Jozef II. (1705–1711), *Břeh*, Brettschneider, VIgrajciar 17?? (1). — Karol VI. (1711–1740), VIgrajciar, 1714 (2), zn. zodratá.
- Slezsko, kniežatstvo, Lehnice–Břeh–Volavsko, Juraj (1639–1664), pätnáctník 1662 (1), 1663 (1), 1664 (2). — Kristian (1639–1673) pätnáctník 1662 (1), 1663 (1); VIgrajciar 1665 (1). — Louisa z Anhaltu († 1680), VIgrajciar 1673 (1).
- Münsterberg–Olešnice, Sylvius Fridrich (1664–1697), pätnáctník 1675 (2), 1694 (1); VIgrajciar, 1674 (2). — Karol Fridrich, VIgrajciar 1714 (2).
- Biskupstvo Vratislav, Fridrich Hessenský (1671–1682), krajciar, 16?0 (1).
- Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, pätnáctník 1661 (2), 1662 (1), 1663 (3), 1664 (3), 166? (1); VIgrajciar, 1665 (1); Faber, pätnáctník 1674 (2), 1676 (1); VIgrajciar, 1676 (1), 1677 (2), 1678 (1); Mittermayer, pätnáctník 1683 (2), 1684 (1); VIgrajciar 1679 (2), 1687 (1); bližšie neurčiteľný pätnáctník, 1659 (1), 1694 (1).
- Tirolsko, Leopold I. (1657–1705), pätnáctník 1694 (3).
- Korutany, Leopold I. (1657–1705), pätnáctník 1675 (1), 1696 (1).
- Štajersko, Leopold I. (1657–1705), pätnáctník 1663 (1), 1664 (2), 1694 (1), 1695 (2), 1696 (1); *Št. Hradec*, pätnáctník 1675 (1); VIgrajciar 1673 (1), 1683 (1), 1687 (1), 1689 (1), 1691 (1).

Väčšina mincí z pokladu je úplne zachovaná a zdá sa, že niektoré alebo vôbec, alebo len krátku dobu boli v obehu. Poklad bol ukrytý v prvej polovici XVIII. storočia.

NÁLEZ MINCÍ U ŠTĚNKOVA, OKRES HRADEC KRÁLOVÉ

Dne 20. V. 1960 převzal odborný pracovník Krajského vlastivědného ústavu v Hradci Králové od okresního oddělení Veřejné bezpečnosti nález 160 drobných stříbrných mincí ze 17. a 18. století. Podle sdělení odevzdávajícího orgánu našel tyto mince Miroslav Matuška z Třebechovic pod Orebem čp. 56 asi počátkem dubna 1960 v písničku ve Štěnkově a dobrovolně je odevzdal soudruhům z Veřejné bezpečnosti. K mincím byl přiložen pozůstatek původního obalu, části koženého váčku zpevněného zevnitř hrubým plátnem. Nález obsahoval tyto ražby:

- Čechy, Karel VI. (1711–1740), *Praha*, jednostranný půlkrejcar 1740 (1).
- Slezsko, Ferdinand II. (1619–1637), *Vratislav*, H. Riedel, grešle 1624 (1); *Nisa*, D. Bren, grešle 1625 (2). — Leopold I. (1657–1705), *Břeh*, Kr. Brettschneider, grešle 1693 (3), 1694 (2), 1695 (4), 1696 (7), 1697 (9); krejcar 1697 (1). 1701 (1); *Opolí*, D. Ehinger, grešle 1668 (1), 1669 (2), 1670 (3), 1671 (2); F. I. Kirschenhofer, grešle 1681 (1); M. M. Wackerl, grešle 1686 (3), 1690 (1), 1691 (1), 1693 (3), 1694 (3), 1695 (3), 1696 (12), 1697 (14); krejcar 1697 (1), 1698 (1); Fr. Nowack, krejcar 1701 (1), 1704 (4); *Vratislav*, Fr. Nowack, grešle 1705 (7). — Josef I. (1705–1711), *Vratislav*, Fr. Nowack, 3krejcar 1707 (1). Slezského původu (vládní ražba) je i 12 grešlí, které pro poškození nebo pro otřelost obrazu a legendy nebylo možno přesně identifikovat. Můžeme pouze vyloučit mincovnu v Břehu a připustit domněnku, že jde pravděpodobně částečně o ražby opolské ze 17. století.
- Slezská knížectví:
- Lehnice–Břeh, Kristian (1639–1673), *Lehnice*, Kr. Brettschneider, grešle 1670 (3), 1673 (2). — Luisa z Anhaltu († 1680), Kr. Brettschneider, grešle 1673 (3)¹⁾ — Württemberg–Olešnice, Sylvius Bedřich (1664–1697), *Olešnice*, I. I. Tolle, grešle 1695 (1). — Kristian Oldřich (1664–1704), *Bernstadt*, grešle 1680 (3), 1682 (1); *Olešnice*, L. Laurentius, grešle 1696 (7), 1699 (2); Chr. Loh, grešle 1700 (1), 1701 (4), 1704 (10).
- Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619–1637), *Videň*, M. Fellner, krejcar 1624 (1) — Leopold I. (1657–1705), *Videň*, M. Mittermayer, krejcar 1697 (1), 1699 (1).
- Tyroly, Leopold I. (1657–1705), *Hall*, krejcar bez let. (1). — Karel VI. (1711–1740), *Hall*, krejcar bez let. (1).
- Uhry, Leopold I. (1657–1705), neurčená uherská mincovna, poltura 1698 (1), 1699 (1), 1700 (1). — Josef I. (1705–1711), neurčená uherská mincovna, poltura 1709 (1), 1711 (3).
- Branibory–Bayreuth, Jiří Vilém (1712–1726), krejcar 1716 (1).
- Sasko, Vilém Arnošt (1622–1728), grešle 1688 (1).

V nálezu byl dále krejcar Ferdinanda II. nebo Ferdinanda III. Mince je natolik nečitelná, že nemůžeme blíže určit ani zemi, panovníka, mincovnu ani letopočet. Nepodařilo se pak ještě blíže určit jednu drobnou minci některého malého německého knížectví (případá v úvahu Stolberg, Hanavsko-Lichtenberg, Hanavsko-Münzenberg nebo město Nördlingen).

Dne 26. 8. 1963 navštívil Miroslav Matuška královéhradecké muzeum a odevzdal ještě další zbytek sáčku a 4 mince z tohoto nálezu. Byly to tyto ražby:

- Slezsko, Leopold I. (1657–1705), *Břeh*, Kr. Brettschneider, grešle 1695 (1); 169? (1), nečitelný letopočet (1).
- Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Kremnice*, poltura 1752 (1).

Současně poskytl ještě několik informací. Spolu s otcem Václavem Matuškou bagrovali tehdy písek (kromě nich tam byly asi ještě dvě další osoby), když přišli na mince v hloubce asi 1 m.

¹⁾ F. Friedensburg — H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit. Breslau 1901, tab. XVII, č. 1955.

Tento skromný soubor mincí byl thesaurován s největší pravděpodobností za sedmileté války (1756–1763). Pruské vojsko tábořilo r. 1756 v nedalekém Černilově a roku 1758 opět na Opočensku (Štěnkov patřil k opočenskému panství, jehož majitelem byl v té době Rudolf Josef hrabě Colloredo). Majetník nalezeného obnosu pravděpodobně přišel ze Slezska (nasvědčuje tomu fakt, že na 90 % ražeb je ze slezských mincoven). Malé nominály dokazují nízkou finanční sílu majetníka, kterým mohl být jak některý z příslušníků okupační armády, tak uprchlík ze Slezska obsazeného Fridrichem II.

Nález byl uložen v numismatické sbírce královéhradeckého muzea. Mám však silné podezření, že nález nebyl bohužel odevzdán do muzea celý, což ztěžuje možnost určení doby jeho ukrytí.

Josef Petřtyl

NÁLEZ BAVORSKÉHO TOLARU V CHRUDIMI

V r. 1957 byl zbourán na hlavním náměstí v Chrudimi dům č. p. 54/I, tzv. dům Modestinův. Ve zbytcích jeho sklepů našly děti náhodně při hře několik mincí, z nichž byl jeden tolar a několik neurčených měděných mincí. Děti daly stříbrnou minci do Okresního pionýrského domu v Chrudimi, odkud byla odevzdána do Okresního muzea v Chrudimi. Měděné mince nebyly určeny. Šlo zřejmě o náhodně uložené nebo ztracené mince. Bavorsko, Maxmilián Josef III. (1745–1777), *Mnichov*, tolar 1767 (1).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V PROSEČI U HUMPOLCE

Ve třetím svazku publikace *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* je pod čj. 3881 zaznamenán nález 10 mincí Marie Terezie v r. 1904 ve stropě chléva u domu čp. 7. Nález dosud nebyl blíže určen. Obsahuje:

Čechy, Marie Terezie (1740–1780), *Praha*, P. Erdmann a A. Stöhr, 20krejcar 1768 (1), 1771 (1); P. Erdmann a I. Kendler, 20krejcar 1780 (1).
Dolní Rakousy, Marie Terezie (1740–1780), *Videň*, J. A. z Cronbergu a F. Aicherau, tolar 1774 (1); 20krejcar 1774 (1), 1778 (1).
Tyroly, Marie Terezie (1740–1780), *Hall*, 20krejcar 1758 (1); J. H. Glotz a J. J. Stockner, 20krejcar 1778 (1).
Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, S. A. Klemmer a P. J. Damiani, 20krejcar 1775 (1), 1778 (1).

Mince byly ukryty někdy po r. 1780 a jsou uloženy v humpoleckém muzeu.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ DVACETNÍKŮ V TELČI

Dne 17. dubna 1959 byly nalezeny při výkopu zeminy na zřízení nového chodníku v zámecké zahradě v Telči u druhého sloupu od vchodu do bývalého bytu vrátného pod základem obrubního kamene Josefem Nevřklou 3 dvacetníky. Mince jsou uloženy ve sbírkách státního zámku v Telči.

Dolní Rakousy, František II. (1792–1835), *Videň*, dvacetník 1806 (1).

Uhry, František I. Lotrinský (1745–1765), *Kremnice*, Sigmund A. Klemmer a vard. Paschal Jos. v Damiani, dvacetník s letopočtem 1765, zn. BO (tj. skutečně ražen 1779; 1).
Sedmíhrady, František II. (1792–1835), *Karlovský Bělehrad*, dvacetník 1805 (1).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MĚDĚNÝCH MINCÍ V HUMPOLCI R. 1908

V r. 1908 bylo na staveništi domu č. 366 v Humpolci nalezeno pod podlahou starého domku 82 měděných mincí, z nichž 81 bylo darováno humpoleckému muzeu. O nálezu se krátce zmínil J. Kopáč v *Zálesí III*, 1921–22, str. 123 a odtud je zaznamenán v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* pod č. 3970.

Nález byl zakopán po r. 1807. Obsahuje:

Čechy, František II. (1792–1835), *Praha*, I. W. Kendler, 3krejcar 1800 (3); krejcar 1800 (13).
Dolní Rakousy, František I. Lotrinský (1745–1765), *Videň*, M. P. Klemmer, krejcar 1760 (1). — František II. (1792–1835), *Videň*, 15krejcar 1807 (6); 3krejcar 1800 (1); krejcar 1800 (5).
Tyroly, František II. (1792–1835), *Hall*, 3krejcar 1800 (1).
Uhry, Marie Terezie (1740–1780), neurčitelná mincovna, denár 1766 (1). — Josef II. (1780–1790), *Smolník*, půlkrejcar 1781 (1). — František II. (1792–1835), *Kremnica*, 30krejcar 1807 (3); 15krejcar 1807 (2); 3krejcar 1800 (6); krejcar 1800 (3); *Smolník*, 30krejcar 1807 (15); 15krejcar 1807 (8); 6krejcar 1800 (2); 3krejcar 1800 (9).
Sedmíhrady, František II. (1792–1835), *Karl. Bělehrad*, krejcar 1800 (1).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V ŽELIVĚ U HUMPOLCE R. 1927

Před 16. VII. 1927 byl v Želivě při bourání zdi v družstevní škrobárně nalezen u komína v hrubém sáčku neznámý počet mincí, které se dostaly do humpoleckého muzea. Nález je uveden v publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* pod č. 3944. K popisu jsem obdržel 202 kusy. Z nich 2 rakouské feniky poručensví Leopoldova a 3 drobné mince Františka Josefa I. z r. 1849, 1870 a 1874 do nálezů zřejmě nepatřily.

Čechy, Rudolf II. (1576–1612), *Praha*, Harder, malý groš 1578, Jan. 2a (1); Harder, malý groš 1578, Jan. 3c (1), 1579, Jan. 3a (1); Ercker, malý groš 1583, Jan. 7a (1); *Kutná Hora*, Šatný, malý groš 1580, Jan. 7a (1), 1586, Jan. 6b (1); Herolt z Oupy, malý groš 1595, Jan. 8c (1); Enderle, malý groš 1605, Jan. 10a (3), 1608, Jan. 10a (1); Škréta Šotnovský, malý groš 1609, Jan. 12a (1), 1610, Jan. 12b (1); *Jáchymov*, Hofman, malý groš 1587, Jan. 4d (1), 1589, Jan. 4d (1), 1590, Jan. 5 (1), 1595 Jan. 5 (1); značka mincovny neurčitelná, bílý groš 1597 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Praha*, Egerer, 3krejcar 1696 (3), 1697 (1), 1698 (3), 1700 (1), 1701 (2), 1703 (1), 1705 (1), 17. . (1); *Kutná Hora*, B. Wonsiedler, 3krejcar 170. (1). — Josef I. (1705–1711), *Praha*, Egerer, 3krejcar 1706 (1), 1709 (1), 17. . (1). — Karel VI. (1711–1740), *Praha*, Scharff, 6krejcar 1733 (1); 3krejcar 1722 (1); *Kutná Hora*, B. Wonsiedler, 3krejcar 1714 (1). — Marie Terezie, *Praha*, Erdmann a Stöhr, 20krejcar 1769 (1), 1763 (1); Erdmann a Kendler, 20krejcar 1778 (2). — Franti-

šek I. Lotrinský (1740–1765), *Praha*, Erdmann, 17krejcar 1762 (1). – Josef II. (1780 a 1790), *Praha*, Erdmann a Kendler, 20krejcar 1779 (1). – František II. (1792–1835) *Praha*, Stöhr, 20krejcar 1806 (2), 1808 (5); 7krejcar 1802 (3).

Biskupství Olomouc, Karel III. Lotrinský (1695–1711), *Kroměříž*, 6krejcar 1709 (1).

Slezsko, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, Hübner, 15krejcar 1662 (1); Hammer-schmiedt, 3krejcar 1669 (1); Wackerl, 3krejcar 1695 (1), 1697 (1); F. Nowak, grešle 1705 (1); *Břeh*, Brettschneider, 3krejcar 1696 (5), 1698 (2), 1700 (1), 1701 (1), 169. (1), nečit. letop. (1); *Opolí*, Ehringer, grešle 1669 (1); Nowak, 3krejcar 1703 (1); grešle 1703 (1). – Josef I. (1705–1711), *Vratislav*, Nowak, 3krejcar 1706 (5), 1707 (1), 1708 (1), 1709 (1), 1710 (1), 1711 (3), nečit. letop. (1). – Karel VI. (1711–1740), *Vratislav*, Nowak, 3krejcar 1712 (1).

Biskupství Vratislav, František Ludvík (1683–1732), *Nisa*, Haller, 15krejcar 1694 (1). Slezská knížectví: Lehnice–Břeh, Jiří ve *Břehu* (1639–1664), 15krejcar 1664 (1). – Jiří († 1664), Ludvík a Kristián, krejcar 1652 (1), 1655 (1). – Kristián († 1672), krejcar 166. (1). – Württemberg–Olešnice, Sylvius Bedřich (1664–1697), Pfahler, 6krejcar 1674 (2). – Olešnice, Karel Bedřich († 1761), 3krejcar 1704 (1), nečit. letop. (1).

Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Videň*, Mittermayer, 6krejcar 1679 (1), 1681 (1), 1689 (1), 16. (1). – Karel VI. (1711–1740), *Videň*, J. F. Mittermayer, 3krejcar 1717 (1), 1718 (1). – Marie Terezie (1740–1780), *Videň*, 17krejcar 1751 (1), 1762 (1); Klemmer, 20krejcar 1765 (2); Klemmer a Cronberg, 3krejcar 1767 (1). – František I. Lotrinský (1745–1765), *Videň*, Käschnitz z Weinbergu, 17krejcar 1751 (1); 3krejcar 1750 (1). – Josef II. (1780–1790), *Videň*, čtvrtolar 1790 (1). – František II. (1792 až 1835), *Videň*, 20krejcar 1804 (2); 7krejcar 1802 (5).

Štýrsko, Leopold I. (1657–1705), *†štýrský Hradec*, J. A. Nowak, 6krejcar 1673 (1); 3krejcar 1676 (1); Aigmann, 3krejcar 1695 (1), 1697 (2), 1698 (3), 1701 (1), 1705 (1), 1706 (1). – Karel VI. (1711–1740), *Štýrský Hradec*, 3krejcar 1713 (1), 1715 (3), 1718 (1), 1729 (1), 1732 (1), 1739 (1).

Korutany, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, Christoph, 15krejcar 1675 (1); 6krejcar 1673 (1); Preiss, 3krejcar 1701 (1), 170. (1).

Tyroly, Josef I. (1705–1711), *Hall*, Fenner, 6krejcar 1711 (1). – Karel VI. (1711–1740), *Hall*, Fenner, 3krejcar 1714 (1); König, 3krejcar 1728 (1), 1731 (1). – Marie Terezie (1740–1780), *Hall*, 7krejcar 1763 (1); 6krejcar 1748 (1); 3krejcar 1748 (1). – František I. Lotrinský (1745–1765), 3krejcar 1763 (1).

Uhry, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15krejcar 1664 (1); 6krejcar 1667 (1), 1671 (2), 1672 (1), 1673 (1), 1674 (1), 1681 (1); *Velká Baňa*, 15krejcar 1678 (1); Österreich, 6krejcar 1692 (1); *Bratislava*, 3krejcar 1657 (3); *Košice*, 3krejcar 169. (1). – Josef I. (1705–1711), *Bratislava*, Wödrödi, 3krejcar 1711 (1). – Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, 20krejcar 1763 (1); Krammer a Damiani, 20 krejcar 1766 (1); 3krejcar 1773 (1); Klemmer a Damiani, 20krejcar 1777 (1). – František Lotrinský, *Kremnica*, 20krejcar 1764 (1); 17krejcar 1758 (1); 7krejcar 1763 (1), 1765 (1). – Josef II. (1780–1790), *Kremnica*, čtvrtolar 1788 (1); 20krejcar 1787 (1), 1788 (1), 3krejcar 1798 (1); *Velká Baňa*, Brunner a Lochner, 20krejcar 1769 (1); Brunner a Vischer, 20krejcar 1780 (1); 20krejcar 1782 (1). – František II. (1792–1835), *Kremnica*, 20krejcar 1793 (1), 1806 (2); *Velká Baňa*, 20krejcar 1804 (1). Leopold I. (1657–1705), grešle 16. (1).

Lombardsko, Josef II. (1780–1790), *Milán*, Doppio Zecchino 1786 (1), váha 9,52 g.

Salzburg, arcibiskupství, Paris Lodron (1619–1653), krejcar nečit. letop. (1). – Jan Arnošt Thun (1687–1709), krejcar 1687 (1).

Bayory, Josef I. (1705–1711), *Mnichov*, 3krejcar 1707 (1). – Maxmilián Josef (1745 až 1777), *Mnichov*, 20krejcar 1775 (1); 20krejcar 1767 (1), 1773 (1); 3krejcar 1763 (1).

Branibory–Ansbach, Alexander (1757–1791), *Schwabach*, 20krejcar 1766 (1).
Brémy, město, stříbrný grot s tit. Ferdinanda II. 1642 (1).
Norimberk, město, 20krejcar 1761 (1).
Prusko, Bedřich Vilém III. (1797–1840), *Vratislav*, 3krejcar 1800 (1).
Württembersko, Karel (1737–1793), *Württemberg*, 20krejcar 1764 (1).
Nejstarší mincí nálezu je malý groš Rudolfa II. z r. 1578, nejmladší 20krejcar z r. 1808. Po tomto roce byly mince uschovány.

Miloš Kreps

NÁLEZ DVACETNÍKŮ V PODĚŠÍNĚ, OKRES ŽDÁR NAD SÁZAVOU

Dne 22. března 1962 byl nalezen při přestavbě domu č. 20 v obci Poděšíně, okres Žďár nad Sázavou, v dutině zděné podlahy domku poklad 380 stříbrných mincí z 18. až 19. století. Mince pocházejí z let 1754 až 1845 a jsou převážně rakouské provenience. Je zajímavé, že 379 mincí jsou stříbrné dvacetníky, jedinou mincí jiné hodnoty je křížový čtvrtolar Františka I. z roku 1797.

Nález obsahuje 54 dvacetníků Marie Terezie z let 1754 až 1780, ražených v různých habsburských mincovnách (podle mincovní značky A ve Vídni, B v Kremnici, C v Praze, D ve Štýrském Hradci, E v Karlovském Bělehradu v Sedmihardsku, F v Hallu, G v maďarské mincovně ve Velké Bani) různými mincmistry. Další 17 mincí jsou ražby manžela Marie Terezie Františka Lotrinského z let 1756 až 1765. Císař Josef II. je v nálezů zastoupen celkem 50 dvacetníky, raženými taktéž v různých habsburských mincovnách částečně ještě za života Marie Terezie (z let 1767 a 1779 pochází 20 kusů), částečně pak v letech Josefových samostatně vlády (1780–1790). Z krátkého období nástupce Josefa II. Leopolda II. (1790 až 1792) jsou dvě mince, ražené v Kremnici v letech 1791 a 1792.

Největší počet mincí obsažených v nálezů byl ražen v době vlády Františka II. (1792 až 1835). Z nich mince ražené do roku 1806 mají titul Františka II. jako rakouského krále, od roku 1806 pak používal panovník i na mincích označení František I. jako rakouský císař. Z prvního období pochází v nálezů celkem 74 dvacetníků, z let 1806 až 1835 pak 153 dvacetníků. Vzácněji se vyskytující křížové mince Františka II. se objevily v nálezů v jediném exempláři v podobě křížového čtvrtolaru z roku 1797.

Časově poslední mincí je dvacetník Ferdinanda V. (1835–1848) z roku 1845, který se vyskytuje v nálezů jedenkrát. Z cizích mincí obsahoval nález 10 dvacetníků ražených Alexandrem, markrabětem braniborským z let 1759 až 1766 s mincovními značkami K S K či S, 9 mincí bavorských, a to 7 ražených kurfiřtem Maxmiliánem III. Josefem v letech 1763 až 1776, 1 raženou Karlem Theodorem v roce 1799 a 1 raženou bavorským králem Maxmiliánem Josefem v roce 1809. Zajímavá je i ražba Františka Štěpána Lotrinského pro Norimberk (2 dvacetníky z let 1756 a 1760) a ražba pruských dvacetníků z let 1761 až 1766 (4 kusy). Po jednom kusu jsou v nálezů obsaženy mince Adolfa Fridricha, biskupa würzburského a bamberského z roku 1761, saského vévody Fridricha Augusta z roku 1797 a württemberského vévody Fridricha z roku 1807.

Je pravděpodobné, že poklad byl uschován buďto v revolučních letech 1848 až 1849 nebo snad v době prusko-rakouské války v roce 1866, kdy Horáckem procházely pruské armády. Poklad byl po odborném ošetření uložen a vystaven ve Vlastivědném museu a galerii Žďárska ve Žďáře nad Sázavou. Jeho obsah tvoří tyto mince:

Čechy, Marie Terezie (1740–1780), *Praha*, Erdmann–Stehr, dvacetník 1768 (1), 1770 (1), 1771 (1); Erdmann–Kendler, dvacetník 1774 (1), 1778 (1), 1780 (3). – Josef II.

(1780–1790), *Praha*, Erdmann–Stehr, dvacetník 1769 (2); Erdmann–Kendler, dvacetník 1774 (1), 1775 (1), 1776 (1); zn. C, dvacetník 1783 (1). — František I. (1792–1835), *Praha*, dvacetník 1802 (1), 1803 (2), 1804 (1), 1805 (1), 1806 (3), 1808 (1), 1809 (2), 1815 (2), 1819 (1), 1821 (2), 1827 (2), 1830 (11), 1832 (4), 1833 (3), 1835 (2).

Dolní Rakousy, Marie Terezie (1740–1780), *Videň*, Cronberg–Klemmer, dvacetník 1770 (1), 1771 (1), 1772 (2); Cronberg–Aycherau, dvacetník 1774 (1), 1776 (1), 1777 (2), 1778 (1), 1780 (2). — František Lotrinský (1740–1765), *Videň*, zn. W I 1756 (1), zn. W I 1763 (1), zn. W I 1765 (1). — Josef II. (1780–1790), *Videň*, Cronberg–Klemmer, dvacetník 1767 (1), 1768 (1), 1772 (1); zn. A, mincm. zn. C H, 1768 (1), zn. A, 1784 (2), 1787 (1). — František I. (1792–1835), *Videň*, křížový 1/4 tolar 1794 (1); dvacetník 1803 (2), 1804 (2), 1805 (3), 1806 (10), 1808 (9), 1809 (6), 1810 (12), 1811 (4), 1813 (1), 1814 (1), 1815 (8), 1818 (3), 1821 (2), 1822 (2), 1823 (2), 1824 (1), 1825 (2), 1826 (1), 1827 (2), 1828 (2), 1829 (2), 1830 (4), 1831 (3), 1832 (9), 1833 (3).

Štýrsko, František I. (1792–1835), *Štýrský Hradec*, dvacetník 1806 (1), 1809 (1).

Tyroly, Marie Terezie (1740–1780), *Hall*, Clotz–Stockner, dvacetník 1778 (4), 1779 (1), 1780 (1). — František Lotrinský (1740–1765), *Hall*, dvacetník 1764 (1), 1765 (1). — Josef II. (1780–1790), *Hall*, dvacetník 1772 (1), 1773 (2), 1785 (1). — František I. (1792–1835), *Hall*, dvacetník 1804 (1).

Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, Münzburg–Damiani, dvacetník 1768 (1), 1770 (1), 1772 (1); Klemmer–Damiani dvacetník 1771 (1), 1778 (2); *Velká Baňa*, dvacetník 1778 (1). — František Lotrinský (1740–1765), *Kremnica*, S. Klemmer–Damiani, dvacetník 1756 (1), 1765 (4); Münzburg–Damiani, dvacetník 1765 (4); *Velká Baňa*, dvacetník 1756 (1), 1757 (1), 1764 (1). — Josef II. (1780–1790), *Kremnica*, Münzburg–Damiani, dvacetník 1768 (2), 1771 (1); S. Klemmer–Damiani, dvacetník 1778 (1), 1779 (1); dvacetník zn. B 1781 (4), 1782 (3), 1783 (2), 1784 (1), 1785 (3), 1786 (5), 1787 (3), 1788 (1); *Velká Baňa*, dvacetník zn. G, mincm. zn. IB FL 1772 (1), zn. G 1787 (1). — Leopold II. (1790–1792), *Kremnica*, dvacetník 1791 (1), 1792 (1). — František I. (1792–1835), *Kremnica*, dvacetník 1794 (6), 1796 (1), 1802 (2), 1803 (3), 1804 (9), 1805 (6), 1806 (5), 1808 (4), 1809 (6), 1813 (1), 1815 (5), 1818 (1), 1827 (1), 1828 (3), 1829 (2), 1830 (1), 1833 (1); *Velká Baňa*, dvacetník 1795 (1), 1797 (1), 1803 (3), 1804 (2), 1806 (1), 1808 (1), 1809 (1), 1810 (1), 1815 (3). — Ferdinand V. (1835–1848), *Kremnica*, dvacetník 1845 (1).

Sedmíhrady, Marie Terezie (1740–1780), *Karlovský Bělehrad*, Hammerschmied–de Gasia, dvacetník 1769 (1). — Josef II. (1780–1790), *Karlovský Bělehrad*, Hammerschmied–de Gasia, dvacetník 1770 (1), 1779 (1), zn. E 1785 (1), 1786 (1). — František II. (1792 až 1835), *Karlovský Bělehrad*, dvacetník 1796 (1), 1804 (5), 1805 (2), 1813 (1), 1818 (1), 1821 (1), 1822 (3), 1824 (1), 1828 (2), 1830 (2).

Habsburské mince bez udání proveniencie: Marie Terezie (1740–1780), dvacetník 1754 (1), 1761 (1), 1763 (4), 1765 (8), 1770 (1), 1778 (1).

Bavorsko, Maxmilián III. Josef (1745–1777), *Mnichov*, dvacetník 1763 (1), 1766 (1), 1767 (1), 1769 (1), 1771 (1), 1774 (1), 1776 (1). — Karel Theodor, *Mnichov*, dvacetník 1799 (1). — Maxmilián I. Josef (1799–1825), *Mnichov*, dvacetník 1809 (1).

Braniborsko, Alexandr, dvacetník bez zn. 1759 (1), zn. S 1763 (3), bez zn. 1763 (2), zn. S 1764 (2); značka K S K 1765 (1); zn. K S K 1766 (1).

Braniborsko–Bayreuth, Fridrich Kristián, *Bayreuth*, dvacetník zn. CEV 1761 (1), zn. CLR 1765 (1), zn. ES 1766 (1).

Bamberg, Adolf Fridrich, biskup würzburšský a bamberský, dvacetník zn. W 1761 (1).

Sasko, Fridrich III. August (1768–1827), dvacetník mincm. zn. IE IC 1797 (1).

Wurtembersko, Fridrich V. (1797–1816), dvacetník 1807 (1).

Město Norimberk, dvacetník za Františka Lotrinského (1740–1765), zn. M–F, 1756 (1), zn. S –F 1760 (1).

Josef Petrtyl

NÁLEZ SVAZKU ČÍNSKÝCH MINCÍ V JEVA NECH

V Jevanech ve škole byl nalezen r. 1945 soubor čínských mosazných mincí (li), sestavený do formy kříže. Nálezce Frant. Řišlink, mistr natěračský z Chotýše u Českého Brodu, na popud Václava Petráška, pracovníka pedagogického semináře v Liblicích,¹⁾ popsal způsob, jak byly tyto mince sestaveny ve zvláštní celek. Mince byly navlečeny na železných tyčinkách o čtvercovém průřezu, a to v délce 40 cm a 22 cm. Celkem se odhaduje, že šlo o 500–600 mincí, z nichž 7 exemplářů ještě viselo volně na hedvábných nitích jako závěs u ramene kříže. Konce železných hranolovitých tyčinek byly pevně ovinuty hedvábním, aby mince nepadaly. Při nálezu se však prudkým pohybem přetrhlo hedvábní a mince se rozsypaly; jen menší počet se jich zachoval (podle sdělení nálezce).

Šlo tedy zřejmě o svazek mosazných li (tzv. guan, dao²⁾), který měl mít nominálně 1000 kusů, ale jak uvádí B. Augst,³⁾ v každé provincii byl jich ve svazku jiný počet (od 160 do 980 kusů). Zřejmě některý z ustupujících německých vojáků nechal tento svazek v jevanské škole. Podle nálezce zprávy byly v tomto svazku pouze tři velikosti mosazných li, kterými se aspoň trochu dostaneme k určení, z jakých mincí byl svazek složen. Z předložených exemplářů jde o tyto panovníky z dynastie Tsingů:

Sen Czu Žeň (1662–1722), průměr mince 25 mm, neznámý počet.⁴⁾

Gao Czun Čuň (1736–96), průměr mince 22 mm, lity v mincovně v Si-Čuanu.⁵⁾

Další mince téhož panovníka o průměru 20 mm pocházejí z téže mincovny. Neznámé počet obou druhů.⁶⁾

Jde o zajímavý soubor čínských mincí, který se – bohužel – nedochoval ve své původní formě, v níž tvořil zvláštní složku platebního styku. I když nejde o běžný nález, přece je třeba registrovat aspoň výskyt těchto mincí; třebaž k nám došly nezvyklou cestou až za druhé světové války.

Karel Peukert

NÁLEZY MINCÍ V OKOLÍ TURNOVA

V majetku Vlastivědného musea v Turnově je několik drobných nálezů mincí z Turnova a jeho okolí. Nálezy nebyly dosud určeny ani publikovány, snad proto, že to jsou většinou nálezy jednotlivých mincí. Pro úplnost je však dodatečně zapisujeme.

1) Turnov. V roce 1910 nalezl u Jizery p. Werych drobnou minci a odevzdal ji museu. Je to krejcar z r. 1697 (arcibiskupství Salzburg, Jan Arnošt Thun (1687–1709).

2) Turnov. V roce 1940 našli dělníci při stavbě domu p. P. Ouského v Hruštické ulici v Turnově asi 3 m od základů starého domu čp. 4 v hloubce 175 cm 20 mincí svázaných řetízky. Ten se pod nárazem krumpáče rozpadl i s větším počtem mincí. Několik mincí si roze-

¹⁾ Děkuji p. V. Petráškovu za pečlivou zprávu i za zájem, který projevil o zachování zbytků tohoto nálezce.

²⁾ B. Augst, Čínské mincovnictví, Praha 1939, str. 45, 50.

³⁾ Augst, l. c., str. 45, 50.

⁴⁾ Augst, l. c., str. 41, č. 237.

⁵⁾ Augst, l. c., str. 41, č. 239.

⁶⁾ Augst, l. c., str. 41, líc č. 236, rub č. 239. Mince byly určeny podle citované práce B. Augsta.

brali dělníci a jedna byla taj. Krejčíkem odevzdána museu. Je to pražský groš Vladislava II. (1471–1516).

³⁾ Turnov. Roku 1961 našel Frant. Svoboda na Vrchhůře na místě zvaném u Třech svatých, mělko od povrchem země mosazný peníz s ouškem. Je to francouzský korunovační jeton Napoleona I. z roku 1804 s chybným datem korunovace. Protože Turnovem neprocházela francouzská vojska, je pravděpodobné, že jeton byl do Turnova přinesen jako válečná kořist některého místního vysloužilce jistě v domnění, že jde o ražbu zlatou. Po zjištění, že nejde o zlato, byl jeton jednoduše pohozen.

4) Anděl Strážce u Frýdštejna. Roku 1942 našla M. Dědková z Anděla Strážce čp. 2 v drnu u pěšinky vedoucí k jejímu domu půltoral Josefa II. (1780–90) z r. 1790, z mincovny v Miláně.

5) Hrubá Skála. Roku 1921 našel p. Hochmal ve starém pivovaře pod zámkem Hrubá Skála polský šesták Zikmunda III. (1587–1632) z r. 1623.

6) Loukov. Před druhou světovou válkou bylo v Loukově u Svijan v čp. 1 v místech kde stála bývalá tvrz, nalezeno asi 20 dukátů z doby Leopolda I. (1657–1705). Bližší nálezné okolnosti nejsou známy. Všechny mince, kromě jediné, která zůstala ve vlastnictví rodiny, byly prodány jistému zubnímu techniku v Mnichově Hradišti.

7) Modlitbov. Podle sdělení Dalibora Tichého z Turnova bylo za první světové války před r. 1918 v Modlitbově u Českého Dubu nalezeno větší množství brakteátů. Celý nález byl ihned rozebrán. Dva velmi pomačkané velké brakteáty, pocházející z tohoto nálezu byly zachovány: jeden ve vlastnictví Tichého, druhý v majetku turnovského musea. Jsou těžce čitelné: první má na svém poli patrně obraz korunované hlavy zřepdu, na okraji má nečitelný nápis. Druhý má patrně v nahoře otevřeném kruhu orlici, na širokém okraji patrně 4 písmena. Podle perličkovitého povrchu jsou to ražby lužické, patrně mincovny v Žitavě.

8) Modřišice. Asi r. 1940 byl mezi Modřišicemi a řekou Jizerou na poli pí Khunové z Modřišic při orbě nalezen dobře zachovalý stříbrný peníz, který získal MUDr. J. Šolc a věnoval jej turnovskému museu. Je to římský denár Antonia Pia (138–61). Naleziště je třetím místem v blízkém okolí Turnova, kde byly nalezeny mince Antonia Pia. To dokazuje, že v povodí Jizery nedaleko dnešního Turnova vedla patrně obchodní stezka.

9) Příšovice. V roce 1947 bylo při kopání za zahradě u stodoly statku čp. 23 „u Žďárských“ v Příšovicích nalezeno 8 stříbrných mincí, z nichž 3 byly odevzdány museu v Turnově. Mince jsou: Mecklenburg-Schwerin, Kristián-Ludvík (1658–1692), gulden 1675. — Mincovna Minden, Werner Eberhard. — Hrabství Sayn-Wittgestein, Gustav (1657 až 1701) gulden 1674. — Anhalt, linie desavská, Jan Jiří II. (1660–1693), gulden 1676.

10) Trosky. V srpnu 1923 našel na Troskách stav. J. Svoboda stříbrnou minci, kterou daroval museu v Turnově. Je to kruhový peníz s českým lvem bez čtyřrázu asi z poloviny 15. století.

Josef Petřtyl

NÁLEZY MINCÍ NA HRADĚ LICHNICE V LETECH 1934–1938

Při opravách zřícenin hradu Lichnice na Čáslavsku v letech 1934–1938 bylo nalezeno celkem 20 mincí, jejichž seznam vypracoval a v r. 1948 čáslavskému museu věnoval inž. Jan Frič. Šlo zřejmě o porůznu nalezené mince různé proveniencí místní i časové. Pro evidenci uvádíme soupis těchto ražeb:

Čechy, Ferdinand I. (1526–1564), *Kutná Hora*, černý peníz b. l. (1); — Leopold I. (1657–1705), *Kutná Hora*, krejcar 1704.

Morava, Ferdinand II. (1620–1637), *Brno*, K. Wonsiedler, krejcar 1624 (2), 1625 (1).

Rakousy, Marie Terezie (1740–1780), otřelý krejcar (1).

Zhořelec, feník (2).

Dolní Rakousy, Přemysl II. (1253–1278), feník, *Luschin* (1913), I. tab. V, č. 61 (1).

Salzburg, Matouš Lang (1519–1540), jednostranný půlkrejcar, let. nej. (1); — Wolfgang Theodor z Raitenau (1587–1612), feník 1597 (?) (1); — Paris z Lodronu (1619–1653), krejcar, letopočet nejasný (1).

Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, krejcar 1780 (1).

Bavory–Mnichov, Albert III. (1438–1460), *Mnichov*, feník, Wittelsbach, č. 172 (1).

Město Kempten, Karel V., groš 1553 (1).

Norimberk, *Hans Krauwinkel* (1586–1635), jetony (5).

Mosazný střížek (úplně otřelá mince) (1), měděná otřelá mince (1).

Nález se neztotožňuje s nálezem v Podhradí u Lichnice z r. 1880, popsáným Kl. Čermákem v Pam. arch. XI, 1880, str. 422, XXI, 1904, str. 146 a uvedeným v Nálezech III, str. 163 č. 3701.

Josef Petřtyl

NÁLEZY MINCÍ Z HRADU LIPNICE

V depozitáři Okresního vlastivědného musea v Čáslavi je soubor mincí, označených jako rozptýlené nálezy z hradu Lipnice, případně z jejího okolí. Podle přiložené zprávy byly tyto mince nalezeny M. Mendlem v r. 1948. Popis mincí uložených v sáčkách (určila Em. Nohejlová-Prátová)¹⁾:

Čechy, Jiří z Poděbrad, kruhový peníz se lvem (4); — Vladislav Jagel. (1471–1516), bílý peníz jednostranný (4), dvojstranný (1), černý peníz (1); — Ludvík Jagel. (1516 až 1526), bílý peníz (1); — Ferdinand I. (1526–1564), černý peníz (3). — Ferdinand II. a III., krejcar z nezn. roku (1639?): líc je kutnohorský krejcar nezn. let mincm. Hölzla (1617–1632), rub je z r. 1639. — František Josef I. (1848–1916), *Praha*, šestikrejcar 1848 (2).

Slezsko, Ferdinand II. (1620–1637), *Nisa*, vardajn Daniel z Bren, krejcar 1625 (1). — Zhořelec, peníz z 15. stol. (3).

Rakousy, Albrecht V. (1404–1438), *poručenství Leopoldovo* (1405–1411), *Videň*, feník (1); samostatná vláda, okolo 1430, feniky (3), půlfeniky (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406–1424), *Štýrský Hradec*, feník (1).

Tyroly, Ferdinand I. (1521–1564), půlbatzen b. l. (1).

Korutany, feník 16. stol., nečitelný let. (1).

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), *Videň*, šestikrejcar 1848 (1), 1849 (3).

Hrabství Hals, Jan III. (1407–1443), feniky (5).

Salzburg, arcibisk., feniky 15. stol. (5).

Bavory–Mnichov, Arnošt I. s bratrem Vilémem (1402–1435), feník (1).

Bavory–Landshut, Jindřich IV. (1393–1450), feniky (3).

Sasko, Míšeň, Fridrich II. a Vilém III. (1442–1445), štítový groš (1).

Neuenburg–Horní Falc, Jan II. (1404–10–43), *Amberg*, feniky (3).

Falc–Veldenz, Jiří Jan (1544–1592), půlbatzen 1581 (1).

Na listině je ještě poznamenáno, že v okolí Lipnice byly nalezeny ještě mince Václava I. (neurčený nominál, 1) a brakteát z let 1206–1270 [?], (1). Tyto mince se nezachovaly.

¹⁾ Tyto nálezy, právem pokládáné za nálezné jedince, nejsou uvedeny v Nálezech mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II.–III., kde se tento druh nálezů nepublikoval. Nálezy uvedené v dílu III. pod č. 3337 a 3411 nejsou ve spojitosti s těmito nalezenými mincemi.

DROBNÉ PŘÍSPĚVKY K SOUPISU NÁLEZŮ MINCÍ
V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Denár olomouckého knížete Oty Sličného ze Želechovic.

Na jaře r. 1933 v zahradě rolníka Škody prokopal vedoucí uničovského musea ing. V. Reimer objekt středověké hrnčířské pece. S bohatým nálezovým materiálem, především keramickým, byl v hloubce 1,40 m nalezen zlomek olomouckého denáru Oty I. Sličného (1061–1086). Podle popisu K. Schirmeisena („...auf der Vorderseite eine Hand mit Fahne und die Umschrift OTTO DUX, auf der Rückseite im Perlring ein bärtiges Haupt sowie die Umschrift WECESLAUS...“)¹⁾ jde o typ F I, 6.

Pražský groš z Mařatic, okr. Uherské Hradiště.

V posledních desetiletích 19. století byl v polích u Mařatic nalezen pražský groš Václava IV. (1378–1419), který získalo tehdejší museum hl. města Olomouce.²⁾ Kustod Leopold Gramel určil jeho typ podle Wellenheima č. 11357.

Nález pražských grošů v Moravských Budějovicích.³⁾

Asi v r. 1930 byla v Moravských Budějovicích při kopání kanalizace nalezena nádobka s mincemi, z nichž jeden exemplář, pražský groš Václava IV. (1378–1419), odevzdala museu v Olomouci dne 7. října 1960 Marie Kučerová.⁴⁾ Nejasnou ražbu nelze bezpečně typologicky určit.

Zlomek nálezu rakouských feniků v Kuníně, okr. Nový Jičín [?].⁵⁾

Asi v r. 1951 byl prý v některé z cihelen na Hlučínsku nebo v Kuníně u Nového Jičina odkryt nález mincí, jehož část se po delší době dostala do sbírek musea v Olomouci.⁶⁾ Jde celkem o 51 ražeb rakouských feniků Albrechta III. (1388–1395) a Albrechta V. (1404–1439) z doby jeho poručnictví. Některé rozlišovací znaky ražeb jsou značně porušeny, takže nebylo možno provést jejich vyčerpávající roztřídění. Obsah této části nálezu ukazuje, že k jeho uložení došlo pravděpodobně po r. 1423, kdy se Albrecht stal moravským markrabím.

Dolní Rakousy, Albrecht III. (1388–1395), fenik tzv. Gundlachův, Luschin⁷⁾ č. 11, čtyřráz na líci (12), čtyřráz na rubu (11). — Albrecht V. (1404–1439); poručnictví Vilémova

¹⁾ K. Schirmeisen, Einige Ausgrabungen und Funde aus Mähren. Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, roč. XXXV, 1933, str. 118, 129, 130. Za upozornění na tento nález děkuji Z. Trnáčkové, prom. hist.

²⁾ Catalog über die im Museum der königl. Hauptstadt Olmütz befindliche Münz- und Medaillen-Sammlung (zal. Leopold Gramel 1877), str. 122, č. i. 1047. Totéž v katalogu Josefa Gramela z r. 1894, str. 154, č. i. 367.

³⁾ Viz též Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 96, str. 12.

⁴⁾ Numismatické oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci, přírůstkové číslo N-56/60.

⁵⁾ Viz pozn. 3.

⁶⁾ Numismatické oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci, přírůstkové číslo N-58/60. Darovala A. Štávovalová, která získala mince od svého bratra Jaroslava Vinického († 1953).

⁷⁾ A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich ob und unter der Enns im ausgehenden Mittelalter. Jahrbuch für Landeskunde, roč. 1914–1915, str. 252 n. Separát z r. 1914. — Typ Luschin č. 11 přezazují podle poslední chronologie B. Kocha (viz J. Sejbál, Několik poznámek k chronologii rakouských feniků, Mor. num. zprávy č. 4, str. 15 n.).

(1404–1406), feniky Luschin č. 5, čtyřráz na líci (10), čtyřráz na rubu (10); půlfeniky Luschin č. 5, čtyřráz na líci (2), čtyřráz na rubu (1); poručnictví Leopoldovo (1406–1411), fenik Luschin č. 6, čtyřráz na rubu (2); půlfenik pravděpodobně Luschin č. 12, čtyřráz na líci (1). Střížky: fenikový se čtyřrázem (1); půlfenikový se čtyřrázem (1).

Mince ze 16. století v Popicích.

V březnu 1867⁸⁾ byla nalezena u sochy v poli nedaleko obce zlatá mince ze 16. století, blíže neurčená. Okolní terén byl prokopán bezvýsledně.

Žeton z Laufferovy dílny, nalezený v Podbřežicích, okr. Vyškov.⁹⁾

V září 1940 byl v trati „Miterlusy“ (p. č. 786) nalezen norimberský žeton z dílny Wolfa II. Lauffera. Jde o variantu ražby, kterou uvádí Gebert na str. 101:¹⁰⁾ na aversu pod postavou psa je vročení 1640. Nelze vyloučit, že žeton sem byl pravděpodobně zavlečen za pobytu Švédů r. 1643 v okolí Vyškova.¹¹⁾

Nález mincí ze 17. století ve Skrbeni, okr. Olomouc.¹²⁾

Depot mincí, uložený po třicetileté válce, nalezený rolníkem Františkem Izákem ve Skrbeni čp. 52, zaznamenal stručně prof. Václav Nešpor z Olomouce.¹³⁾

Nález mincí ze 17. století v Bělkovcích, okr. Olomouc.

Při bourání zdi domu čp. 9 po požáru roku 1876 byl objeven hliněný hrnec, obsahující podle záznamu Vincence Soldána 60 grošů; z nich jeden, darovaný Žofí Langrovou, byl jako součást pamětního depotu uložen r. 1876 do věžky školní budovy a odtud vyzvednut s jinými ražbami r. 1961:

Polsko, Jan Kazimír (1648–1668), zn. AT, groš 1666 (1).¹⁴⁾

Nález z konce 17. století v Brně v pivovaře.

Koncem srpna r. 1869¹⁵⁾ při výkopu dlažby v pivovaře objevili dělníci několik set malých a asi šest velkých stříbrných ražeb. Většina mincí byla z první poloviny 17. století z doby vlády Ferdinanda II. (1619–1637), s letopočty od r. 1625. Ze starších ražeb možno uvést stříbrné groše Rudolfa II. (1576–1612) a arcivévody Leopolda. Pozoruhodný byl stříbrný groš Jindřicha Šlika († 1650) z r. 1625. Novinářská zpráva uvádí další zmatené údaje o polských ražbách grošů Zikmunda II. [!] z r. 1650 a Zikmunda III. [!] z r. 1699, saský tolar Kristiánův, Jiřího a Augusta z r. 1621 [!] a švýcarský tolar z r. 1601. Nález byl rozptýlen. Podle polského groše z r. 1699 by bylo možno usuzovat, že k ukrytí mincí došlo po tomto roce, ale zmatenost zprávy nedovoluje přesné datování.

Nález josefinských ražeb v Jindřichově, okr. Bruntál.

R. 1946¹⁶⁾ bylo při bourání domu objeveno neznámé množství uherských ražeb Josefa II. (1765–1790). Nález byl rozebrán občany.

⁸⁾ Moravské noviny roč. XIX, č. 34, str. 135, 19. 3. 1867.

⁹⁾ Viz pozn. 3.

¹⁰⁾ C. F. Gebert, Geschichte der Nürnberger Rechenpfenningschlägern. Zvlášt. otisk z XXXV. sešitu MBNG, 1918.

¹¹⁾ A. Pilarz—F. Morawetz, Moraviae historia, III, Brno 1787, str. 230.

¹²⁾ Viz pozn. 3.

¹³⁾ Terénní poznámky z 30. let, uložené ve Vlastiv. ústavu v Olomouci.

¹⁴⁾ Vlastivědný ústav Olomouc, přírůstkové číslo 8/61/1-40.

¹⁵⁾ Moravské noviny roč. XXI, č. 108, str. 430, 2. 9. 1869.

¹⁶⁾ Sdělení Františka Příhody.

Mince v základním kameni kostelíka sv. Anny v Brně.

Při bourání býv. kostelíka sv. Anny na Dolním Cejlu v květnu 1867¹⁷⁾ byly v základním kameni objeveny „jednostranné stříbrné denáry domácí i cizí“ z 15. a 16. století, mosazné žetony z 18. století, a malé mosazné pečetidlo Ecků z Hungersbachu. Většina mincí byla rozebrána, některé zachránil stavitel Arnold.

Pamětní depoty mincí z doby stavby dráhy olomoucko-pražské.

Třebovice, okr. Ústí nad Orlicí.

Pamětní soubor mincí, vložený při stavbě do třebovického železničního tunelu, byl náhodně objeven r. 1909¹⁸⁾ při rozebírání přechodně zrušeného objektu. Z obsahu se uvádí „1 zlaták, 7 stříbrných mincí po 1 zlatém, mince o hodnotě 3, 5, 10 a 20 krejcarů s obrazem císaře Ferdinanda a 2 měděné mince po 1 a 1/2 krejcaru.“

Úvaly, okr. Praha-východ.

Při stavbě r. 1844¹⁹⁾ byla do železničního viaduktu vložena schránka s pamětním zápisem, plánem viaduktu, slavnostní básní, ukázkami plodin a výrobků a četnými soudobými mincemi.

Pamětní soubor mincí z r. 1876 v Bělkovicích, okr. Olomouc.

Dne 20. července 1961 byl ve vížce, odstraněné z bývalé školní budovy, objeven pamětní depot 36 mincí,²⁰⁾ vložený v r. 1876 při výstavbě budovy do plechového pouzdra s jinými pamětními předměty a záznamy Vincencem Soldánem (1841–1910). Největší zvláštností tohoto depotu je ukáзка ražby z r. 1666 z nálezů mincí z domu čp. 9 (viz přísl. záznam). Vedle tohoto polského groše bylo pro paměť vloženo několik starších ražeb, ostatní náplň ukazuje dobře strukturu drobného oběživu v 70. letech minulého století:

Dolní Rakousy, František II. (1792–1835), *Videň*, krejcar 1800 (1). – Ferdinand I. (1835–1848), *Videň*, 10krejcar 1847 (1), 5krejcar 1838 (1), 3krejcar 1846 (1). – František Josef I. (1848–1916), *Videň*, 6krejcar 1849 (3); 4krejcar 1861 (1); krejcar 1851 (4, 1 prodírkovaný), krejcar 1861 (1); 5/10krejcar 1858 (1).

Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Smolník*, poltura 1763 (1). – Josef II. (1765–1790), *Smolník*, krejcar 1790 (1). – František II. (1792–1835), *Kremnica*, 20krejcar 1806 (1); krejcar 1812 (1), 1816 (1); 1/4krejcar 1816 (1); *Smolník*, 30krejcar 1807 (1); 6krejcar 1800 (1); krejcar 1800 (1), 1812 (1), 1816 (1); 1/4krejcar 1816 (1). – František Josef I. (1848–1916), *Kremnica*, 10krejcar 1870 (1); 4krejcar 1868 (1); krejcar 1868 (1); 5/10krejcar 1858 (1).

Neurč. země, František II. (1792–1835), neurč. mincovna, 3krejcar 1800 (1), 1812 (1, dvakrát prodírkovaný); krejcar 1812 (1). – František Josef I. (1848–1916), neurč. mincovna, 10krejcar 1869 (1).

Polsko, Jan Kazimír (1648–1668), zn. AT, groš 1666 (1).

Neznámá země, vydavatel a mincovna: hrací známka, hodnota 3 (1, prodírk.).

Platidla ve věži radnice ve Starém Městě pod Sněžníkem.²¹⁾

Podstatnou část předmětů, uložených při opravách v letech 1768, 1824, 1867 a 1913 do

¹⁷⁾ Moravské noviny roč. XIX, č. 54, str. 214, 4. 5. 1867. – Moravská orlice roč. V, č. 104, str. 2, 5. 5. 1867.

¹⁸⁾ J. Hons, *Velká cesta*, Praha–Ostrava 1947, str. 165.

¹⁹⁾ L. c., str. 203.

²⁰⁾ Viz pozn. ¹⁴.

²¹⁾ Viz pozn. ³.

knoflíku radniční věže a vyzvednutých r. 1960, tvoří vedle zápisů ukázkou soudobých platidel:²²⁾

Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Videň*, F. Faber, šesták 1676 (1). – Karel VI. (1711–1740), *Videň*, krejcar b. l. (1). – František II. (1792–1835), *Videň*, desetník 1832 (1); šestikrejcar 1800 (1); krejcar 1816 (1). – Ferdinand V. (1835–1848), *Videň*, trojník 1840 (1); dvoukrejcar 1848 (1). – František Josef I. (1848–1916), *Videň*, koruna 1913 (1); falešný dvacetník 1852 (1); šesták 1849 (1); pětník 1858 (1); krejcar 1851 (2); půlkrejcar 1851 (1).

Dolní Rakousy nebo Čechy, Ferdinand V. (1835–1848), nečit. minc. zn., pětník 1830 (1).

Uhry, Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, poltura 1763 (1). – Josef II. (1780–1790), *Smolník*, krejcar 1790 (1). – František II. (1792–1835), *Kremnica*, třikrejcar 1800 (1); krejcar 1812 (1); *Smolník*, 30krejcar 1807 (1); 15krejcar 1807 (1); krejcar 1800 (1). – František Josef I. (1848–1916), *Kremnica*, třikrejcar 1851 (2); *Velká Baňa*, dvoukrejcar 1851 (1).

Sedmihřady, František Josef I. (1848–1916), *Karlovský Bělehrad*, čtvrtzlatník 1859 (1).

Lombardsko–Benátsko, František Josef I. (1849–1916), *Benátky*, 10krejcar 1859 (1); USA, 1 cent 1862 (1).

Papírová platidla:

Dolní Rakousy, František II. (1792–1835), 5 zl. 1800, č. 61744 (1); 2 zl. 1800, č. 514609 (1); 1 zl. 1811 (1). – František Josef I. (1848–1916), 1 zl. 1858 (1); 1 zl. 1866 (1); 10 kr. 1866 (1); čtvrtka 1 zl. (1).

Uhry, revol., půlka 2 zl. 1849 (1). – František Josef I. (1848–1916), 10 kr. 1849 (1).

Morava, Staré Město, nouzové poukázky, *Gustav A. Buhl*, 10kr. 1849, č. 649, Helfert²³⁾ č. 4 (1); 6kr. konv. m. 1849, č. 480, Helfert č. 3 (1); 5kr. konv. m. 1849, č. 624 (1); 3kr. konv. m. 1849, č. 952, Helfert č. 2 (1); 2kr. konv. m. 1849, č. 116, Helfert č. 1 (1).

Nález mincí ve Svěbohově, okr. Šumperk.

Při kopání na poli v katastru obce bylo podle novinářské zprávy z r. 1868²⁴⁾ objeveno „asi 900 dvacetníků prastarého ražení“.

²²⁾ Kovové ražby byly vráceny na původní místo, papírová platidla, napadená plísni, byla uložena v numismatickém oddělení olomouckého musea (srovn. Num. listy roč. XVI, 1961, str. 46–48).

²³⁾ J. A. Helfert, *Oesterreichische Münzen und Geldzeichen von den Jahren 1848 und 1849*. N. Z. 6–7, 1874–1875, str. 233, 341.

²⁴⁾ Moravské noviny, roč. XX, č. 17, str. 66, 8. 2. 1868.

RAŽBY Z RADNIČNÍ VĚŽE V OLOMOUCI
(NÁLEZY Č. 4081)

Poslední oprava olomoucké radniční věže v letech 1961–1962 byla příležitostí k revisi dosavadních informací o složení souboru památních předmětů ve věžních knoflicích, především numismatického rázu, které tvoří více než pětina podíl v počtu 383 předmětů (včetně obalů.)¹⁾ Důkladná revize ukázala, že údaje Františka Peyschy, publikované r. 1862 v *Notizenblattu*,²⁾ z nichž bylo čerpáno pro příslušný regest v Nálezích (č. 4081),³⁾ nebyly zcela správné a pomíjely numismatický materiál, vložený do věže r. 1811. Do svého soupisu řadím také voskové medaile Agnus Dei, které mají nesporně povahu drobných plastik.⁴⁾ Různorodé památky, vyzvednuté z knoflíků radniční věže, pocházejí téměř ze všech patnácti časových vrstev od první opravy (1443?, 1551, 1594, 1607, 1658, 1700, 1704, 1751, 1811, 1860, 1888, 1900, 1945, chybí z let 1548 a 1825). Jejich inventární soupis byl uveřejněn jinde,⁵⁾ proto se zde omezují pouze na nejnětější údaje o hmotném numismatickém materiálu v pořadí podle sledu oprav. Při podrobném rozboru zvláště písemných památek bychom našli nejen jeden údaj důležitý pro numismatika (např. r. 1551 byl knoflík pozlacen uherským zlatem, údaje o cenách z let 1658, 1704, 1811, 1860, zajímavý materiál o státním bankrotu 1811 ap.).

R. 1443 (?)

Pisa, Alexandr I. (1409–1410), vosková medaile Agnus Dei (1).

R. 1607

Řím, před r. 1607, velmi poškozená vosková medaile Agnus Dei (1).

R. 1658

Dar purkmistra Jiřího Adama Burity (příloha k zápisu z 21. 9. 1659):

Uhry, Ferdinand III. (1625–1657), *Kremnica*, zlatý odražek denáru 1642 (1).

Dar císařského rychtáře (v papírovém obalu):

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, velký korunovační peníz 1656 (1).

Slezská knížectví, *Vratislav*, biskupství, arcibiskupství Karel Rakouský (1608–1624), groš 1622 (1).

Uhry, Leopold I. (1656–1705), malý korunovační peníz 1655 (1).

R. 1811

¹⁾ Dosa s pamětními předměty byly vyjmuty z věžních knoflíků dne 23. listopadu 1961 ve 14,00 hodin a otevřeny 14. prosince 1961 za přítomnosti zástupců Městského národního výboru, Vlastivědného ústavu a Okresního archivu v Olomouci, 15. prosince byli k prohlídce přivzváni zástupci podniků a institucí. Dne 18. prosince 1961 postoupil Městský národní výbor tyto předměty ke zpracování Vlastivědnému ústavu; po utřídění a popisu byly instalovány na zvláštní výstavě, která proběhla ve Vlastivědném ústavu od 23. 3. do 4. 8. 1962 (viz Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 102, str. 18).

²⁾ F. Peyscha, *Vorgefundene Alterthümer bei der im Jahre 1860 vorgenommenen Reparatur des städt. Rathhausturmes in Olmütz*. *Notizen-Blatt*, roč. 1862, str. 19n. Viz též anonymní článek [asi H. Demal] *Der große Knauf des Rathhausturmes*, *Die Neue Zeit*, roč. 53, č. 315, 22. 9. 1900.

³⁾ *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, III, Praha 1957, str. 224.

⁴⁾ Podrobněji srovn.: *Ottův slovník naučný* sv. I, Praha 1888, str. 454; *Český slovník bohovědný* sv. I, Praha 1912, str. 162; *Lexikon für Theologie und Kirche* I, Freiburg i. B. 1930, str. 143.

⁵⁾ V. Burian, *Památky z věže olomoucké radnice*, *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci* č. 100, str. 4–17.

Soubor bankocetlí, vyzvednutý z věže r. 1888:

Rakousko, bankocetle 5 zl. (1), 10 zl. (1), 25 zl. (1), 50 zl. (1), 100 zl. (1), 500 zl. (1), 1000 zl. (1).

V papírovém obalu:

Rakousko, František II. (1792–1835), *Videň*, 15krejcar 1807 (1).

Dolní Rakousy, František II. (1792–1835), *Videň*, 6krejcar 1800 (1), 1/2krejcar 1800 (1), 1/4krejcar 1800 (1).

Uhry, František I. (II.) (1792–1835), *Smolník*, 30krejcar 1807 (1), 3krejcar 1800 (1), krejcar 1800 (1).

Příloha k dopisu z 8. 6. 1811:

Dolní Rakousy, *Videň*, bankocetle 1 zl. z 1. 1. 1800 (1).

R. 1860

V pouzdru s veršovaným záznamem Josefa Waschauera z 11. 9. 1860:

Řím, Benedikt XIV. (1740–1758), vosková medaile Agnus Dei (1).

V papírovém obalu s latinským nápisem Císař Napoleon:

Francie, Napoleon I. (1804–1814), Denon dir., Andrieu f., medaile na zvolení císařem An XIII (1).

V papírovém obalu s lat. nápisem: Anglie má být okupována, postrádající sílu rady, učinila se změkčilou:

Francie, Napoleon I. (1804–1814), Droz. f., Denon dir., proti anglická medaile (1).

V papírovém obalu a lat. nápisem Peníze 19. století:

Rakousko, František I. (1792–1835), *Videň*, 15krejcar 1807 (1). — František Josef I. (1848–1916), *Videň*, krejcar 1860 (1).

Uhry, Ferdinand I. (1835–1848), *Kremnica*, krejcar 1848 (1). — František Josef I. (1848–1916), *Velká Baňa*, 3krejcar 1849 (1), 1851 (1).

Příloha k pamětnímu záznamu Josefa Blahy ze 14. 9. 1860:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), *Videň*, J. D. Böhm-Weiss, zlatník na sňatek císaře 24. 4. 1854 (1).

Přílohy pamětního záznamu Jana Grosse ze 14. 9. 1860:

Rakousko, Ferdinand I. (1835–1848), *Videň*, šroubovací 2krejcar 1848 (1), na vnitřní straně aversu vyryto Johann Gross / Drexlermeister / Olmütz 15/9 / 1860. Uvnitř vložen: Čechy, Ferdinand V. (1835–1848), *Praha*, 20krejcar 1848 (1).

V papírovém obalu s latinským nápisem Císař rakouský 1804:

Rakousko, František II. (1792–1835), *Videň*, žeton na povýšení habsburského soustátí na císařství 1804 (1).

Pojednání J. A. Schlossera „Denkmünze zur Erinnerung des 13., 14. und 15. März 1848, Wien bei Sigmund Beerermann's Witwe und Sohn“, uvnitř zabalena:

Rakousko, Drentwett, pamětní medaile na 13.–15. březen 1848 (1).

Záznam o věnování medaile Emilem Blahou, příloha:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), medaile na uzdravení 1853 (1).

V papírovém obalu:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), pamětní medaile na sňatek s Alžbětou (1).

Volně uloženo:

Rakousko, Ferdinand I. (1835–1848), *Videň*, J. D. Boehm, záslužná medaile průmyslové výstavy 1845, udělená mechanické přádelně v Šumperku (1).

Dolní Rakousy, František II. (1792–1835), vídeňská bankocetle 10 zl., č. 602984, 1800 (1).

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), peněžní poukázka 6 kr. 1849 (1).

Francie, assignát 5 livres, serie 10975, an 4 (1), 25 sols, serie 813, an 4 (1).

V kruhové krabičce:

Morava, arcibiskupství Olomouc, Bedřich Fürstenberg (1853–1892), C. Radnitzky, intronizační medaile 1853 (1).

V pouzdru:

Morava, město Olomouc, K. Lange, pamětní medaile na nástup Františka Josefa I. na trůn 2. 12. 1848, bronz, 1853 (1).

Soupis a poznámky k platidlům, které věnoval Jan Josef Klob 15. 9. 1860, přiloženo:

Dol. Rakousy, František II. (1792–1835), *Videň*, 12krejcar 1795 (1).

Uhry, Leopold I. (1656–1705), *Kremnica*, 6krejcar 1669 (1). – Marie Terezie (1740 až 1780), *Kremnica*, 15krejcar: 1743 (1). – František II. (1792–1835), *Kremnica*, 7krejcar 1802 (1).

Rakousko, *Videň*, bankocetle 5 zl., č. 70110, 1806 (1).

Příloha k poznámkám o platidlech od Konráda Zbitka:

Uhry, revoluce, poukázka uherské komerční banky 2 zl., č. 52028, b. 1. (1). – František Josef I. (1848–1916), peněžní poukázka 10 krejcarů z 1. 8. 1849 (1).

Příloha k pamětnímu záznamu purkmistra Františka Grima z 15. 9. 1860:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), *Videň*, krejcar 1859 (1).

Uhry, František Josef I. (1848–1916), *Kremnica*, krejcar 1859 (1).

Příloha k zápisu Josefa Webra z 1. 9. 1860:

Rakousko, *Videň*, A. Pittner, medaile na odhalení pomníku arcivévodě Karla 22. 5. 1806 (1).

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), medaile na narození korunního prince Rudolfa 1858 (1), jiný typ (1).

Rakousko, medaile na úmrtí pol. marš. Radeckého 5. 1. 1858 (1). Oválná medailka Pius IX. / Jan Sarkander.

V krabičce se zápisem Klementa Ramerta o dělení papírových platidel r. 1848 z 15. 9. 1860:

Rakousko, polovina 6kr. poukázky (1), čtvrtina zlatkové poukázky (1).

Mince věnovaná Vilémem Singerem v. Wallmoor:

Uhry, Ferdinand I. (1835–1848), *Kremnica*, 20krejcar 1848 (1).

R. 1900:

V pouzdru:

Morava, město Olomouc, J. S., medaile Josefa v. Engla (1829–1900) z r. 1886 (1).

Volně:

Morava, město Olomouc, Schwerdtner, medaile průmyslové a živnostenské výstavy 1892, stříbrná (1).

Morava, arcibiskupství Olomouc, Theodor Kohn (1892–1903), A. Scharff, nástupní medaile, odlitek ze stříbra, 1892 (1).

Soupis Hermana Demala ze září 1900 s přiloženými platidly:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), *Videň*, 5koruna 1900 (1), koruna 1900 (1), 20haléř 1894 (1), 2haléř 1897 (1), haléř 1896 (1).

V pouzdru ze sbírky A. W. Reicherta:

Rakousko-Uhersko, František Josef I. (1848–1916), medaile na 50. jubileum vlády 1898 (1).

V pouzdru:

Uhry, František Josef I. (1848–1916), *Kremnica*, mileniová koruna 1896 (1).

Volně uložené ražby:

Rakousko-Uhersko, František Josef I. (1848–1916), upomínková medaile na císařské manévry na Moravě 1897 (1); W. Pittner, upomínková medaile na zahájení jubilejní výstavy ve Vídni 1898 (1); upomínková medaile na návštěvu něm. císaře Viléma II. ve Vídni 1888 (1); medaile na úmrtí korunního prince Rudolfa 1889 (1); pamětní medaile na 25leté jubileum sňatku 1879 (1); medaile na 50leté jubileum vlády 1898 (1); F. Marschall, jubilejní medaile „Vivat Imperator“ 1898 (1); pamětní medaile na odhalení pomníku marš. Radeckého ve Vídni 1892 (1).

Přílohy k zápisu Františka Schreibera z 23. 9. 1900:

Rakousko, František Josef I. (1848–1916), *Videň*, 6krejcar 1849 (1).

Uhry, František Josef I. (1848–1916), *Kremnica*, 1/4zlatník 1859 (1).⁶⁾

⁶⁾ Soubor předmětů z let 1443–1945 byl ponechán v oddělení olomučian Vlastivědného ústavu v Olomouci. Do věžního knoflíku byly r. 1962 vloženy pouze soudobé předměty (s ukázkami platidel).

SEZNAM VYOBRAZENÍ

K článku B. Svobody: Významný přínos k datování konce doby stěhování národů v Čechách:

Obr. č. 1–9 (celkem 18 vyobrazení líců a rubů mincí, zavěšených na náhrdelníku v hrobě v Kolíně n. R. — srov. i tab. I, 1) 8–12

K článku St. Veselého: Nález v Jarošově nad Nežárkou:

Obr. č. 1–12 (kresby charakteristických znaků jednotlivých variant grošů Václava IV.) 32–35 a 37–40

K článku Antonína a Jana Rumpla, Moravské vládní mince za třicetileté války III:

Obr. č. 1 a 2, 33–69: rozdělovací znaménka 94, 110 a 111

Obr. č. 3–32: varianty kresby kyty ocasu dvouhlavého orla 95, 100, 103, 105 a 106

Obr. č. 70–100: varianty kresby mincmistrovské značky Kryštofa Wohnsiedlera 112

K článku Zbyňka Malého: Proběšská činnost krumlouského mincmistra Víta Fridricha Scheiblhofera (1644–1659):

Obr. č. 1: Folio 8 mincovní knížky Adama Berga 154

Obr. č. 2: Folio 9^v téže knížky 156

Obr. č. 3: zlatý pohřební žeton Maxmiliána II. z r. 1577 ze stránky 9^v téže knížky (viz i obr. č. 2) 157

Obr. č. 4 a 5: příklady rukopisných poznámek Víta Scheiblhofera mezi vyobrazeními knížky Adama Berga na fol. 4 a 80^v 158 a 161

K článku Štefana Kazimíra: Vývoj reálné hodnoty drobných stříborných mincí na Slovensku v r. 1526–1711

Graf č. 1. 196

Graf č. 2. 213

Nálezy:

Václav Burian: Olomoucká část nálezů brakteátů v Rešově:

Obr. č. 1–3: Tři střední brakteáty 223

Zbyněk Malý: Nález grošů 15. století v Heřmaničkách:

Obr. č. 1: Líc a rub falsa míšeňského groše 231

Ludmila Krasková: Nález mincí při Hlohovci:

Obr. č. 1: džbáněk z hlohoveckého nálezů 243

Eva Kolníková: Nález stříborných mincí v Ludaniciach:

Obr. č. 1: džbáněk z ludanického nálezů 246

Eva Kolníková: Nález mincí v Želiezovciach r. 1961:

Obr. č. 1: nádobka z želiezovského nálezů 256

Eva Kolníková: Nález mincí z Cabaja:

Obr. č. 1: džbáněk z cabajického nálezů 263

Přílohy:

Tabulka I–X.

OBSAH

Články:

Bedřich Svoboda, Významný přínos k datování konce doby stěhování národů v Čechách (Tab. I a II)	5
Stanislav Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii grošů Václava IV.) (Tab. III a IV)	19
Josef Petráň, K problémům tzv. „cenové revoluce“ ve střední Evropě	47
Antonín a Jan Rumpf, Moravské vládní mince za třicetileté války III. Moravské mince po kaladě. A. (Tab. V—X)	75
Zbyněk Malý, Proběrská činnost krumlovského mincmistra Víta Fridricha Scheiblhofera	149
Štefan Kazimír, Vývoj reálné hodnoty drobných stříborných mincí na Slovensku v letech 1526—1711	171

Nálezy:

Jan Beneš, Neznámé nálezy římských mincí z Kojetína a okolí	217
Karel Kurz, Nález římského solidu v Praze 6	219
Eugen Pochitonov, Nález mincí z doby stěhování národů v Turnově	219
Bernard Kovář, Nález dvou byzantských mincí na Žďársku	220
Václav Burian, Olomoucká část nálezu brakteátů v Rešově u Rýmařova	221
Jiří Sejbal, Nález pražských grošů Karla IV. a Václava IV. z Kojetic u Třebíče	224
Dana Svobodová, Nález v Kozárovicích u Písku	226
Karel Peukert, Nález pražských grošů ve Starém Dubu	226
Pavol Kuka, Nález grošů Karola IV. a Václava IV. vo Zvolene	227
Dana Svobodová, Nález mincí v Ohaři u Mirovic	228
Karel Peukert, Nález mincí v Maršovicích u Jablonce nad Nisou	229
Bohuslav Hladík, Nález dukátů v Kozlově u Jihlavy	229
Zbyněk Malý, Nález grošů 15. století v Heřmaničkách	230
Bohuslav Hladík, Nález pražských grošů v Bitovčicích u Jihlavy	233
Jiří Dvorský, Druhá část nálezu mincí ve Zhoři u Polné	233
Alena Petráňová, K nálezu mincí v Kostelci, okr. Jičín	234
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Tuklečkách u Senožat, okr. Pelhřimov	234
Bohuslav Hladík, Dodatek k nálezu mincí v Kamenici u Jihlavy	236
Gejza Balaša, Nález mincí v Babinci	236
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Kosmákově ulici v Jihlavě	237
Gejza Balaša, Poklad stříborných mincí při Rimavské Sobotě	237

Bohuslav Hladík, Nález mincí v lese „Na Vopálený“ u Dudína, okr. Pelhřimov	238
Gejza Balaša, Nález mincí vo Vrbovcích	239
Bohuslav Hladík, Nález tolarů ve Starém Bříšti u Humpolce	240
Karel Peukert, Nález mincí v Turnově r. 1959	240
Gejza Balaša, Nález mincí v Gemerskom Jablonci	241
Alena Petráňová, Nález v Horním Ostrovci, okres Písek	242
Ludmila Kraskovská, Nález mincí pri Hlohovci, Slovensko	243
Ludmila Kraskovská, Druhý nález mincí pri Hlohovci, Slovensko	244
Eva Kolníková, Nález stříborných mincí v Ludaniciach, okres Topoľčany	245
Jozef Hlinka, Nález mincí v Kamenici, okres Prešov	247
Zbyněk Malý, Nález mincí z počátku třicetileté války ze Žebráku	248
Bohuslav Hladík, Nález mincí u Humpolce r. 1896	249
Ludmila Kraskovská, Nález mincí na Kráľovej pri Modrej, Slovensko	250
Jozef Kučera, Nález mincí ve Dvorech u Nymburka	251
Josef Petřtyl, Nález grošů Ferdinanda II. v Chrudimi	251
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Nové Bukové, okr. Pelhřimov	252
Bohuslav Hladík, Nález mince v Havlíčkově Brodě	254
Bohuslav Hladík, Nález zlatých a stříbrných mincí z doby třicetileté války ve Vodcích u Pacova	255
Eva Kolníková, Nález mincí v Želiezovciach r. 1961	256
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Jihlavě r. 1958	257
Jozef Hlinka, Nález toliarov vo Veľkom Trní, okres Bratislava-vidieck	258
Jiří Sejbal, Nález stříbrných mincí z Třebíče	258
Jozef Hlinka, Nález mincí v Trnavě	259
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Rejčkově u Humpolce	260
Jozef Hlinka, Nález mincí v Senici nad Myjavou	260
Jozef Hlinka, Nález mincí v Hlbokom, okres Senica nad Myjavou	260
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Čejově u Humpolce	261
Eva Kolníková, Nález mincí z Cabaja	263
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Humpolci, Komenského ulice 148	263
Vít Dohnal, Nález mincí v Gottwaldově I-Zlíně	267
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Kejžlicích u Humpolce	269
Eva Kolníková, Poklad mincí z Velkého Zálužia, okres Nitra	270
Bohuslav Hladík, Nález francouzských tolarů v Bystré u Humpolce	271
Gejza Balaša, Rákoczyovské mince z Hostic	271
Gejza Balaša, Nález stříborných mincí vo Vyškovciach nad Ipľom	272
Jaroslav Šůla, Nález mincí u Stěnkova, okr. Hradec Králové	273
Josef Petřtyl, Nález bavorského tolaru v Chrudimi	274
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Proseči u Humpolce	274
Bohuslav Hladík, Nález dvacetníků v Teřci	274
Bohuslav Hladík, Nález měděných mincí v Humpolci r. 1908	275
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Želivě u Humpolce r. 1927	275
Miloš Kreps, Nález dvacetníků v Poděšíně, okres Žďár nad Sázavou	277
Josef Petřtyl, Nález svazku čínských mincí v Jevanech	279
Karel Peukert, Nález mincí v okolí Turnova	279
Josef Petřtyl, Nálezy mincí na hradě Lichnici v letech 1934—1938	280
Josef Petřtyl, Nálezy mincí z hradu Lipnice	281
Václav Burian, Drobné příspěvky k soupisu nálezů mincí v Čechách a na Moravě	282
Václav Burian, Ražby z radniční věže v Olomouci	286

Seznam vyobrazení 290

Tabulky I–X

Résumés

(Traduit par Konstantin Jelínek)

Bedřich Svoboda, Importante contribution apportée à la datation de la fin des Grandes Invasions en Bohême	16
Stanislav Veselý, Trouvaille de monnaies faite à Jarošov-sur-Nežárka en Bohême du Sud	46
Josef Petrání, En marge des problèmes de la „révolution des prix“ en Europe Centrale	73
Antonín et Jan Ruml, Les monnaies moraves après la „calade“	146
Zbyněk Malý, Veit Friedrich Scheiblhof, intendant de la Monnaie de Český Krumlov et son activité de contrôleur du Royaume des métaux précieux	170
Štefan Kazimír, Evolution de la valeur réelle du petit numéraire d'argent en Slovaquie au cours des années comprises entre 1526 et 1711	216

NUMISMATICKÝ SBORNÍK VIII

Vydalo Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1964

Přebal a vazbu navrhl Jiří Ledr

Redaktor publikace dr. Ladislav Ulčák

Graficky upravila Daniela Jaxa-Roženová

Vytiskla Polygrafia 3, závod J. Dimitrova v Praze 7

Vydání I. — 296 stran (47 obr.), 10 příloh na křídě

24,77 AA — 25,14 VA

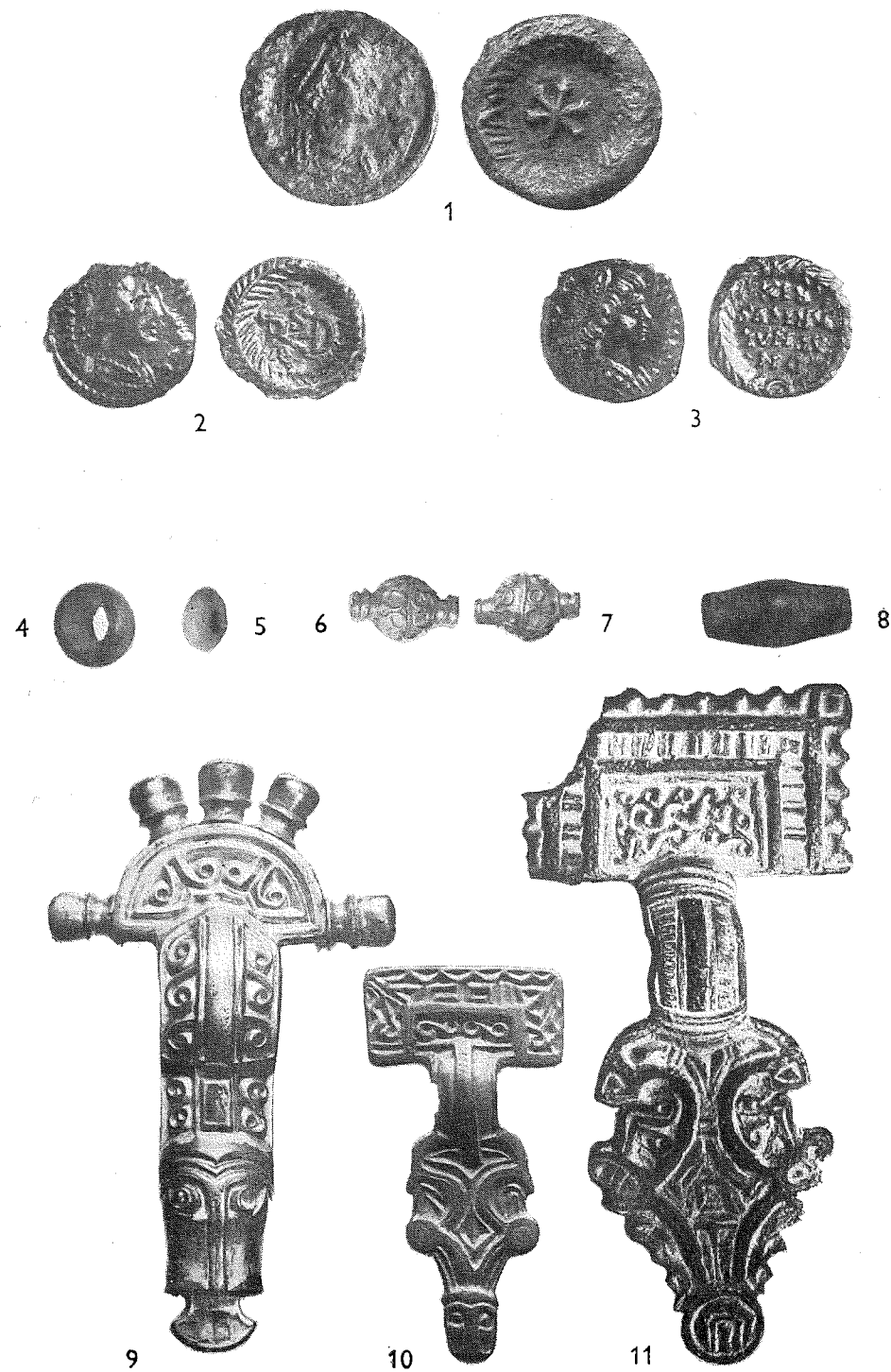
D-02*30192 — Náklad 800 výtisků — 02/65 — 6115

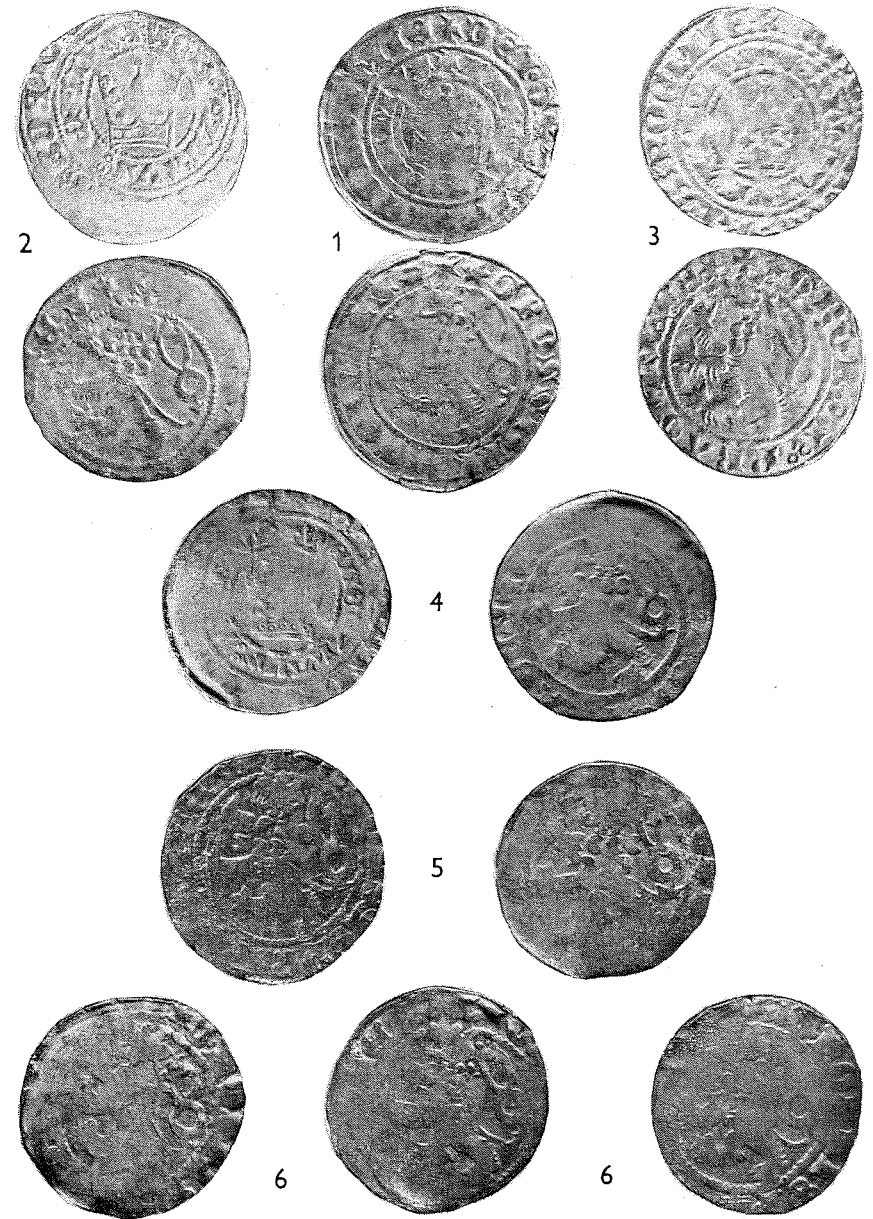
21-009-64

Cena vázaného výtisku 40 Kčs

63/III-2

83

83

84

85

87

84

97

97

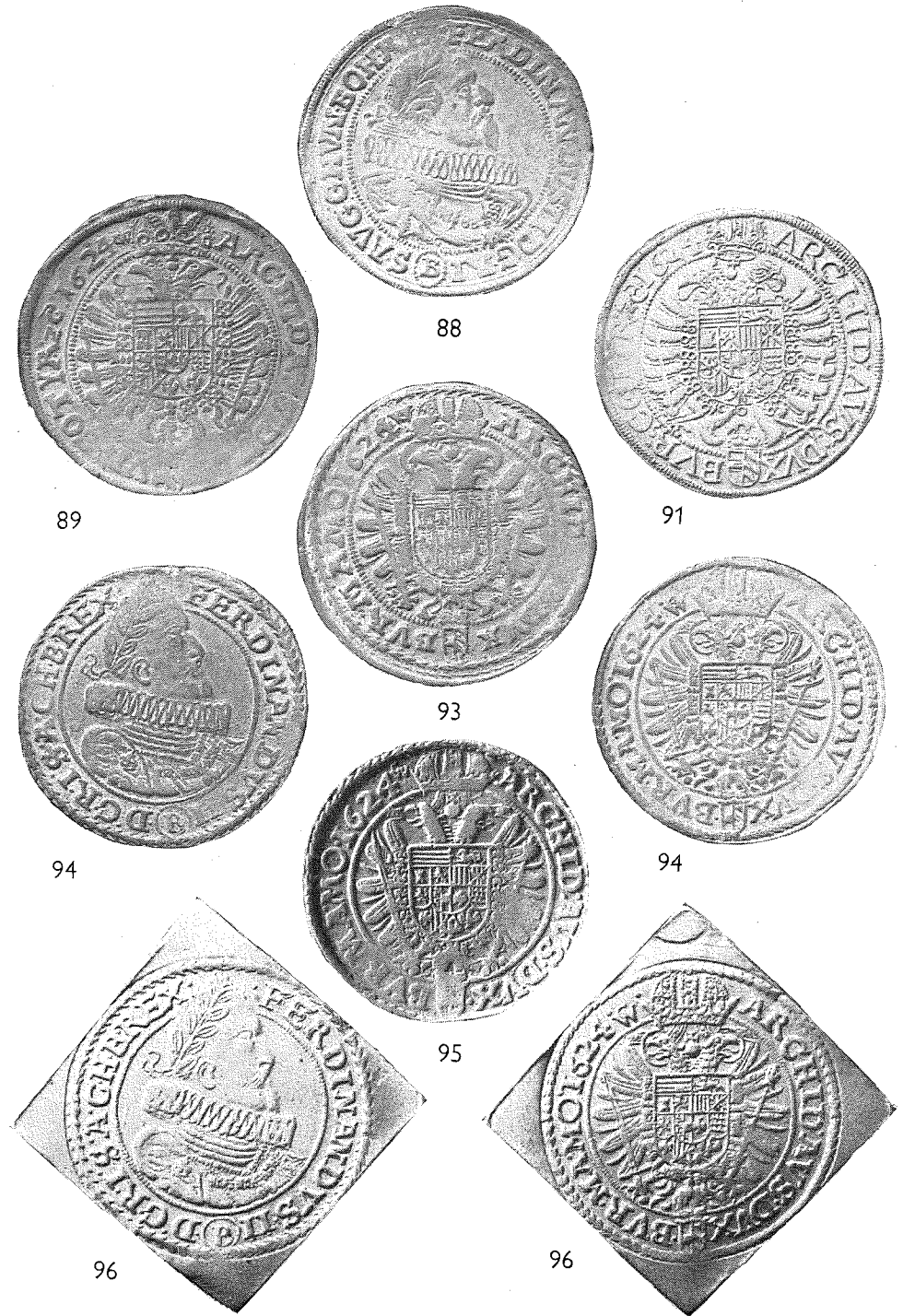
98

88

98

99

99

108

104

104

110

114

109

117

117

110

124

116

128

130

129

132

132

138

140

166

172

172

169

168

173

81

175

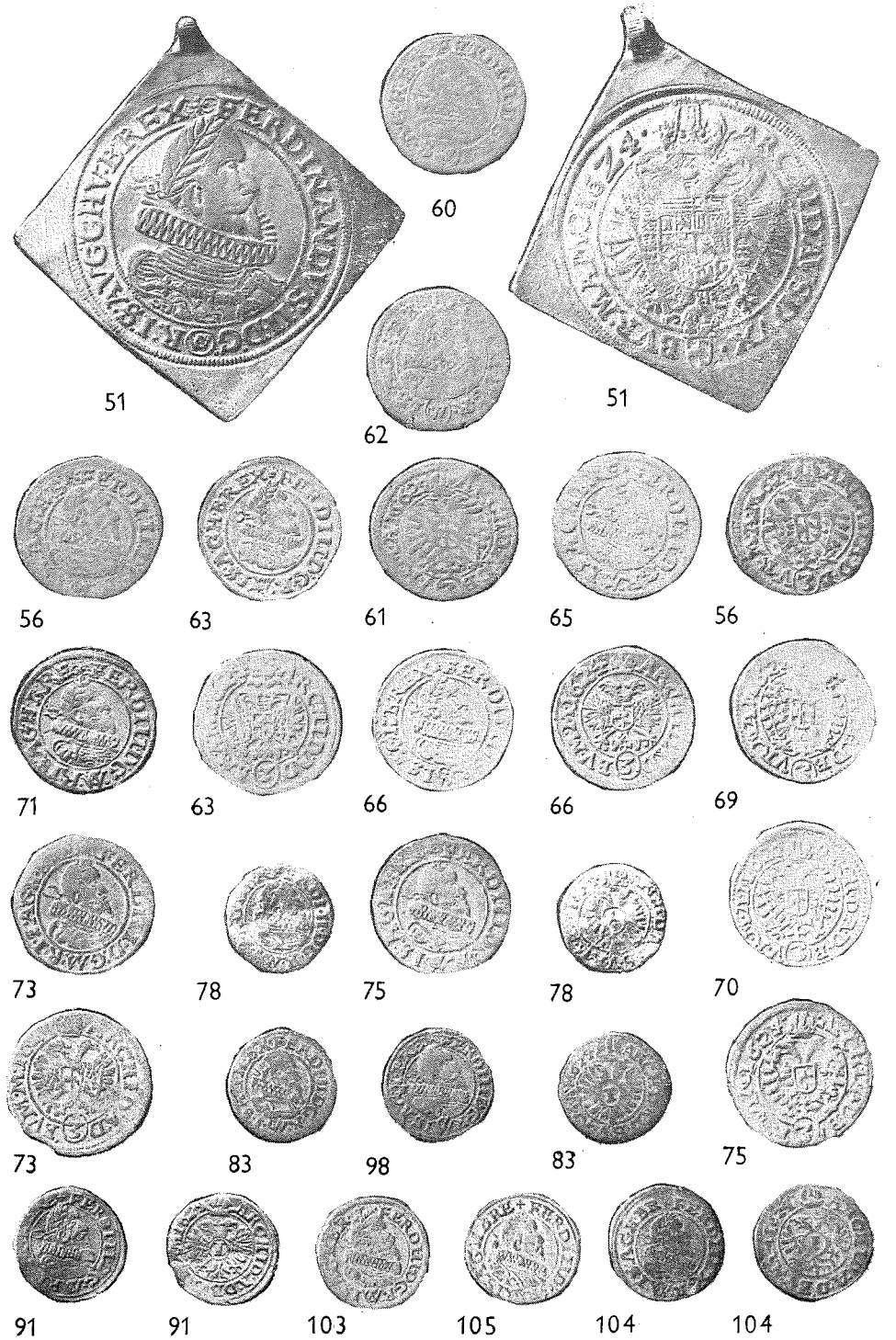

145

177

108

111

112

110

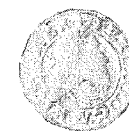
110

118

117

129

114

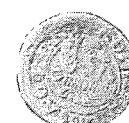
114

119

130

134

136

124

120

130

135

136

124

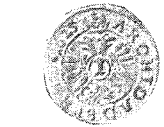
126

138

140

140

126

125

128

139

128

127